ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פּאַרקווי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ. יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה נסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפֻנִי | חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אְדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ:

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ה סיון, תשי״ט
ברוקלין.

צעירי אגודת חב״ד סניף מאנטרעאל

ועד מחנה גן ישראל

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה למכתבם מיום החמישי, פרשת דבר אל אהרן וגו׳ בהעלותך את הנרות, מבשר טוב ע״ד פתיחת המחנה בשבוע זה.

יהי רצון שיהי׳ בהצלחה הכי גדולה הן בגשמיות והן ברוחניות.

ומתאים להכתוב דבר אל אהרן (אשר כאו״א מישראל הוא ממלכת כהנים וגוי קדוש) בהעלותך את הנרות - נר ה׳ נשמת אדם - עד שתהא שלהבת עולה מאליי, הנה יקוים זה בכל אלו הנמצאים במחנה גן ישראל אשר זאת תהי׳ עבודתם של כל העובדים ומתעסקים, שליט״א.

בברכת הצלחה ולבשו״ט.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ..... ג

ג) מאמר ד״ה ויהס כלב
שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה׳תשכ״ו ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת שלח,
מברכים החודש תמוז, ה׳תשכ״ו ..... יב

ה) משיחות ש״פ שלח, מבה״ח תמוז ה׳תנש״א ..... כד

ו) לקוטי שיחות פרשת שלח כרך יח ..... לז

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... מג

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שלח ..... מד

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שלח ..... מה

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שלח ..... עג

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שלח ..... עד

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שלח ..... פה

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פח

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת שלח ..... צא

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שלח ..... קמז

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שלח ..... קסח

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק מג, איוב פרק כד-כה ..... קע

יח) משניות – מסכת עירובין
ביאור קהתי ..... קעב

יט) עין יעקב מסכת תענית ..... קפ

כ) מסכת בבא בתרא עם ביאורים
מדף קמ עד דף קמו ..... קפב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רי

כב) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רי

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... ריג

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רטז

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... ריח

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... ריח

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... ריט

כח) ספר המאמרים תרצ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכא

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכב

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכה

לא) ביאורים לפרקי אבות פרק ג ..... רכח

לב) חומש לקריאה בציבור ..... רכט

לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רלו

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שלח ..... רלח

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רלט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד. שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה׳תשכ״ו

(הנחה בלתי מוגה)

וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ[1].

וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה[2], מַהוּ אוֹמְרוֹ (״וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם) אֶל מֹשֶׁה״, וְכִי הָיָה הַדָּבָר נוֹגֵעַ אֶל מֹשֶׁה יוֹתֵר מִכּוּלָּם, וְלִכְאוֹרָה הַוָּה־לֵיהּ־לְמֵימַר סְתָם ״וַיַּהַס אֶת הָעָם״. וְגַם, מַהוּ אוֹמְרוֹ ״כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ״, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר אָמַר ״עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ״. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[3] אִם יֹאמַר (מֹשֶׁה) עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ לֹא נִשְׁמַע לוֹ (בְּתַמִּיהָה), עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ, דִּלְכְאוֹרָה, לָמָּה נָקַט הַדּוּגְמָא דְּ״עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ״, שֶׁזֶּהוּ דָּבָר שֶׁהוּא בִּבְחִינַת נִמְנָעוֹת[4] (עַל־פִּי תּוֹרָה), וּמַהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּ״עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ״ לַכְּנִיסָה לָאָרֶץ.

ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[5] (עַל יְסוֹד הַמְּבֹאָר בְּסִפְרֵי קַבָּלָה) בְּפֵרוּשׁ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא[3] בְּנוֹגֵעַ לְטַעֲנַת הַמְרַגְּלִים שֶׁאָמְרוּ ״כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ״, אַל תִּקְרֵי ״מִמֶּנּוּ״, אֶלָּא ״מִמֵּנּוּ״ כְּבֵיכוֹל, אֲפִילּוּ בַּעַל־הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם, שֶׁ״כֵּלָיו״ קָאֵי עַל הַכֵּלִים דְּ׳תֹהוּ׳ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, עַל הַכְּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח אוֹדוֹת הַמַּלְכִים שֶׁמָּלְכוּ בֶּאֱדוֹם לִפְנֵי מְלוֹךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, מְבוֹאָר בְּקַבָּלָה וְחַסִידוּת כִּי בְּמוּבָן הָרוּחָנִי הַכַּוָּנָה לְכָךְ שֶׁלְּעוֹלָם כְּפִי שֶׁנִּבְרָא לְבַסּוֹף, הַנִּקְרָא ׳עוֹלָם הַתִּיקוּן׳, קֹדֶם (קְדִימָה בְּמַעֲלָה) ׳עוֹלָם הַתֹּהוּ׳. וְעִיקַּר הַהֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם הוּא שֶׁב׳תִּיקוּן׳ יֵשׁ ׳סֵדֶר הַשַּׁלְשְׁלוֹת׳ מְסוּדָּר בּוֹ הָאוֹר הָאֱלוֹקִי יוֹרֵד וּמֵאִיר מִדְּרֵגָה לְדַרְגָּה כְּשֶׁהָאוֹרוֹת מְלוּבָּשִׁים בִּכֵּלִים, וְאִילּוּ בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ, הָאוֹרוֹת מְרוּבִּים וְהַכֵּלִים מוּעָטִים, דָּבָר שֶׁגָּרַם לִ׳שְׁבִירַת הַכֵּלִים׳ שֶׁלֹּא יָכְלוּ לְהָכִיל אֶת הָאוֹרוֹת הַמְרוּבִּים, **וְעַל־יְדֵי־זֶה** שֶׁהַכֵּלִים ׳נִשְׁבְּרוּ׳ **נָפְלוּ לְמַטָּה** לְעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי **נִצּוֹצֵי קְדוּשָׁה מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה** הַמְטֵרָה וְהַתְכֵּלִית **בָּזֶה** בִּנְפִילַת הַנִּיצוֹצוֹת הַקְּדוֹשִׁים לְמַטָּה **הָיְתָה כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְרוּ** הֵטֵב יוֹפֵרַד מֵהָרַע וְיִתְעַלֶּה **וְיִזְדַּכְּכוּ** יִתְעַדְּנוּ **הַנִּצּוֹצוֹת עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם שֶׁהוּא** הָאָדָם שׁוֹרֶשׁ הַחַיּוֹת וְהַקִּיּוּם שֶׁלּוֹ מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן, **וְעַל זֶה הִיא טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים** שֶׁהִתְנַגְּדוּ לְכִיבּוּשׁ הָאָרֶץ. לִפְנֵי הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל הַדְּבָרִים?

---

1) פרשתנו יג, ל. 2) ראה רד״ה ויהס כלב תרד״ע (המשך תער״ב ח״א ע׳ תקיד). אעת״ר (סה״מ אעת״ר ע׳ קיז). 3) סוטה לה, א (הובא בפירש״י עה״פ). 4) ראה גם גו״א כאן. 5) ראה מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ט ע׳ רכא. אוה״ת פרשתנו ע׳ תנא. ע׳ תנח. ע׳ תקכב. יהל אור ע׳ שדמ. סהמ״צ להצ״צ קפה, ב. וראה ד״ה להבין ענין טענת המרגלים דש״פ שלח, מבה״ח תמוז תשכ״ה פ״ב ואילך (סה״מ תשכ״ה ס״ע שו ואילך).

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפרשת השבוע כי לאחר שהמרגלים חזרו מארץ ישראל ואמרו ״באנו
2 אל הארץ... וגם זבת חלב ודבש היא... אפס כי עז העם היושב בארץ והערים
3 בצורות גדולות מאוד...״:
4 **וַיַּהַס כָּלֵב** ומפרש רש״י: ׳השתיק את כולם׳ **אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה**
5 ומפרש רש״י: ׳לשמוע מה שידבר
6 במשה...׳, **וַיֹּאמֶר** כלב אמר כי בניגוד
7 לדברי המרגלים שלא ניתן לכבוש את
8 הארץ **עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ**
9 **כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ**[1]. **וְיָדוּעַ**
10 בתורת החסידות **הַדִּיּוּק** השאלה
11 **בָּזֶה**[2] המבוססת על דיוק בלשון
12 הכתוב, **מַהוּ אוֹמְרוֹ** (״**וַיַּהַס**
13 **כָּלֵב אֶת הָעָם**) **אֶל מֹשֶׁה**״,
14 מדוע הכתוב מדייק ואומר שכלב
15 השתיק את כולם ׳אל משה׳ **וְכִי הָיָה**
16 **הַדָּבָר נוֹגֵעַ אֶל מֹשֶׁה יוֹתֵר**
17 **מִכּוּלָּם, וְלִכְאוֹרָה הַוָּה־לֵיהּ־**
18 **לְמֵימַר סְתָם** היה לו (לכתוב) לומר
19 **״וַיַּהַס אֶת הָעָם״?**
20 **וְגַם, מַהוּ אוֹמְרוֹ ״כִּי יָכוֹל**
21 **נוּכַל לָהּ״, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר**
22 **אָמַר ״עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ**
23 **אֹתָהּ״**. ולכאורה זהו כפל לשון
24 מיותר?
25 **וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב**
26 **בַּגְּמָרָא**[3] שכלב אמר לבני ישראל
27 באותה שעה **אִם יֹאמַר (מֹשֶׁה)**
28 **עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ לֹא**
29 **נִשְׁמַע לוֹ (בְּתַמִּיהָה)**, הרי
30 בוודאי כן נשמע לו, ואם כן **עָלֹה**
31 **נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ,**
32 **דִּלְכְאוֹרָה, לָמָּה נָקַט** כלב
33 בדבריו **הַדּוּגְמָא דְּ״עֲשׂוּ**
34 **סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ״, שֶׁזֶּהוּ**
35 **דָּבָר שֶׁהוּא בִּבְחִינַת נִמְנָעוֹת**[4]
36 דבר שלא ניתן לביצוע **(עַל־פִּי**
37 **תּוֹרָה** ולא מפני שהאנשים לא ירצו
38 לעשות זאת), **וּמַהִי הַשַּׁיָּכוּת**
39 **דְּ״עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ״**
40 **לַכְּנִיסָה לָאָרֶץ**. לפי המשמעות הפנימית של הדברים?

ביאור בדרך אפשר

ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים **הַמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת**[5] **(עַל יְסוֹד**
הַמְּבֹאָר בְּסִפְרֵי קַבָּלָה) **בְּפֵרוּשׁ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא**[3]
בְּנוֹגֵעַ לְטַעֲנַת הַמְרַגְּלִים
שֶׁאָמְרוּ ״כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ״, אַל תִּקְרֵי ״מִמֶּנּוּ״,
אֶלָּא ״מִמֵּנּוּ״ כְּבֵיכוֹל, וּבלשון מליצית אֲפִילּוּ
בַּעַל־הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם, ולפי פשוטו זהו משל
שאפילו הקדוש־ברוך־הוא שהוא בעל
הבית של העולם אינו יכול, כביכול,
להוציא את יושבי הארץ, למרות
שהארץ שלו ויושבי הארץ הם שלו,
ומשמעות הדברים על־פי חסידות היא
שֶׁ״כֵּלָיו״ קָאֵי הכוונה **עַל**
הַכֵּלִים דְּ׳תֹהוּ׳ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, על
הכתוב בפרשת וישלח אודות המלכים
שמלכו באדום לפני מלוך מלך לבני
ישראל, מבואר בקבלה וחסידות כי
במובן הרוחני הכוונה לכך שלעולם
כפי שנברא לבסוף, הנקרא ׳עולם
התיקון׳, קדם (קדימה במעלה) ׳עולם
התוהו׳. ועיקר ההבדל ביניהם הוא
שב׳תיקון׳ יש ׳סדר השתלשלות׳
מסודר בו האור האלוקי יורד ומאיר
מדרגה לדרגה כשהאורות מלובשים
בכלים, ואילו בעולם התוהו, האורות
מרובים והכלים מועטים, דבר שגרם
ל׳שבירת הכלים׳ שלא יכלו להכיל את
האורות המרובים, **וְעַל־יְדֵי־זֶה**
שהכלים ׳נשברו׳ **נָפְלוּ לְמַטָּה**
לעולם הזה הגשמי **נִצּוֹצֵי קְדוּשָׁה**
מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה המטרה
והתכלית **בָּזֶה** בנפילת הניצוצות
הקדושים למטה **הָיְתָה כְּדֵי**
שֶׁיִּתְבָּרְרוּ הטוב יופרד מהרע
ויתעלה **וְיִזְדַּכְּכוּ** יתעדנו **הַנִּצּוֹצוֹת**
עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם שֶׁהוּא
האדם שורש החיות והקיום שלו
שהתנגדו לכיבוש **מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן, וְעַל זֶה הִיא טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים**

ביאור בדרך אפשר

הארץ, **שֶׁאֲפִילוּ "בַּעַל־הַבַּיִת", שֶׁ'בַּעַל־הַבַּיִת' עַכְשָׁו** לאחר שנברא העולם הזה עם חיות מעולם התיקון **הוּא אוֹפֶן הַהַנְהָגָה** שהקדוש־ברוך־הוא מנהיג את העולם כעת הוא הנהגה **שֶׁל עוֹלָם הַתִּקּוּן,** ועל פי הכללים והגבולות של הנהגה זו **"אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כֵּלָיו", הַיְנוּ, שֶׁעוֹלָם הַתִּקּוּן אֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵר** ולהעלות **אֶת נִצּוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁל עוֹלָם הַתֹּהוּ, לִהְיוֹתָם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן** והמברר לא יכול להיות למטה מהמתברר, וכפי שיתבאר להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[6] **שֶׁסִּבַּת שְׁבִירַת הַכֵּלִים שֶׁל עוֹלָם הַתֹּהוּ הִיא מִפְּנֵי שֶׁבְּעוֹלָם הַתֹּהוּ הָיוּ אוֹרוֹת מְרוּבִּים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעוֹלָם הַתִּקּוּן הָאוֹרוֹת הֵם מוּעָטִים. וְיָדוּעַ שֶׁהֵם מְרוּבִּים רַק בְּכַמּוּת, אֲבָל הֵם בְּאוֹתוֹ הַסּוּג כְּמוֹ הָ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן', אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵי־זֶה**[8] **שֶׁהָ'אוֹרוֹת דְּתֹהוּ' הֵם בְּבְעלוּי שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ לְגַמְרֵי מֵהָ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן'. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל דּוּגְמָא לָזֶה בְּ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן' גּוּפָא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל**[9] **שֶׁהָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן צוֹפֶה וּמַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, דְּקָאֵי עַל שְׁנֵי הַ'סּוֹפִים' שֶׁל שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת הַכְּלָלִיִּים, עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא,** עולם מכוסה, עולם נעלה יותר **לְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא** עולם גלוי, נחות יותר, וזו דוגמא להבדל ופער באין־ערוך באורות של עולם התיקון עצמם וכמבואר במאמר הנזכר שעצם העובדה שבאור זה ראה אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו מוכיחה שזהו אור נעלה שלא בערך מהשיעור המוגבל והמצומצם שבו שולטת עינו של האדם אפילו כאשר מאיר אור השמש (שגם אז יש גבול ומידה עד כמה אדם מסוגל לראות, ובוודאי שכאשר מאיר אור קטן ומועט כמו אור הנר, אדם רואה רק למרחק קטן), ואם כוונת חכמינו ז"ל הייתה רק לומר שבאור שנברא ביום ראשון אדם הראשון ראה עד סוף העולם הזה, היה צריך לומר שהוא אור שאדם הראשון ראה בו "מתחילת (או מראשית) העולם ועד סופו' וכיוון שנאמר 'מסוף העולם ועד סופו', מובן שהכוונה היא לשני עולמות, 'עלמא דאתכסיא' ו'עלמא דאתגליא' **וְכַאֲשֶׁר רָאָה הַקָּבָ"ה שֶׁאֵין הָעוֹלָם כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, עָמַד וּגְנָזוֹ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד־לָבֹא**[9] (ובלשון הגמרא: "כיוון שנסתכל הקדוש־ברוך־הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנזו מהן... ולמי גנזו, לצדיקים לעתיד לבוא..."), **וְנִשְׁאַר** לאחר גניזת אור זה, הנעלה באין־ערוך לגבי שאר האורות של עולם התיקון, **רַק אוֹר הַחַמָּה, אוֹר הַלְּבָנָה, אוֹר הָאֲבוּקָה וְאוֹר הַנֵּר, שֶׁאוֹרוֹת אֵלּוּ אֵינָם בְּעֶרְךְ כְּלָל** ואין להם כל דמיון **לְאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.**

וּמִזֶּה מוּבָן בְּמִכְּל־שֶׁכֵּן היינו אם באורות של עולם התיקון עצמו יכול להיות הבדל ופער באין־ערוך, קל־וחומר **בְּ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן' גּוּפָא** עצמם, **דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל**[9] **שֶׁהָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** לבריאת העולם **הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן צוֹפֶה וּמַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ** ואחר כך גנזו לצדיקים לעתיד לבוא, כדלהלן, **דְּקָאֵי** הכוונה היא **עַל שְׁנֵי הַ'סּוֹפִים' שֶׁל שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת הַכְּלָלִיִּים, עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** עולם מכוסה, עולם נעלה יותר **וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא,** עולם גלוי, נחות יותר, וזו דוגמא להבדל ופער באין־ערוך באורות של עולם התיקון עצמם וכמבואר במאמר הנזכר שעצם העובדה שבאור זה ראה אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו מוכיחה שזהו אור נעלה שלא בערך מהשיעור המוגבל והמצומצם שבו שולטת עינו של האדם אפילו כאשר מאיר אור השמש (שגם אז יש גבול ומידה עד כמה אדם מסוגל לראות, ובוודאי שכאשר מאיר אור קטן ומועט כמו אור הנר, אדם רואה רק למרחק קטן), ואם כוונת חכמינו ז"ל הייתה רק לומר שבאור שנברא ביום ראשון אדם הראשון ראה עד סוף העולם הזה, היה צריך לומר שהוא אור שאדם הראשון ראה בו "מתחילת (או מראשית) העולם ועד סופו' וכיוון שנאמר 'מסוף העולם ועד סופו', מובן שהכוונה היא לשני עולמות, 'עלמא דאתכסיא' ו'עלמא דאתגליא' **וְכַאֲשֶׁר רָאָה הַקָּבָ"ה שֶׁאֵין הָעוֹלָם כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, עָמַד וּגְנָזוֹ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד־לָבֹא**[9] (ובלשון הגמרא: "כיוון שנסתכל הקדוש־ברוך־הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנזו מהן... ולמי גנזו, לצדיקים לעתיד לבוא..."), **וְנִשְׁאַר** לאחר גניזת אור זה, הנעלה באין־ערוך לגבי שאר האורות של עולם התיקון, **רַק אוֹר הַחַמָּה, אוֹר הַלְּבָנָה, אוֹר הָאֲבוּקָה וְאוֹר הַנֵּר, שֶׁאוֹרוֹת אֵלּוּ אֵינָם בְּעֶרְךְ כְּלָל** ואין להם כל דמיון **לְאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.**

וּמִזֶּה מוּבָן בְּמִכְּל־שֶׁכֵּן היינו אם באורות של עולם התיקון עצמו יכול להיות הבדל ופער באין־ערוך, קל־וחומר **בְּ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן' גּוּפָא** עצמם, **דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל**[9] **שֶׁהָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** לבריאת העולם **הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן צוֹפֶה וּמַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד**

1 הַמְרַגְּלִים, שֶׁאֲפִילוּ "בַּעַל־הַבַּיִת", שֶׁ'בַּעַל־הַבַּיִת'
2 עַכְשָׁו הוּא אוֹפֶן הַהַנְהָגָה שֶׁל עוֹלָם הַתִּקּוּן,
3 "אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כֵּלָיו", הַיְנוּ, שֶׁעוֹלָם
4 הַתִּקּוּן אֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵר אֶת נִצּוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁל
5 עוֹלָם הַתֹּהוּ, לִהְיוֹתָם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר
מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן.
6
7 **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ**[6] **שֶׁסִּבַּת שְׁבִירַת**
8 **הַכֵּלִים שֶׁל עוֹלָם הַתֹּהוּ הִיא מִפְּנֵי**
9 **שֶׁבְּעוֹלָם הַתֹּהוּ הָיוּ אוֹרוֹת מְרוּבִּים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
10 **בְּעוֹלָם הַתִּקּוּן הָאוֹרוֹת הֵם מוּעָטִים. וְיָדוּעַ**
11 **הַפְרוּשׁ בְּ'אוֹרוֹת מְרוּבִּים דְּתֹהוּ'**[7]**, שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה**
12 **שֶׁהֵם מְרוּבִּים רַק בְּכַמּוּת, אֲבָל הֵם בְּאוֹתוֹ הַסּוּג**
13 **כְּמוֹ הָ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן', אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר**
14 **בַּמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵי־זֶה**[8] **שֶׁהָ'אוֹרוֹת דְּתֹהוּ' הֵם בְּבְעלוּי**
15 **שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ לְגַמְרֵי מֵהָ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן'. וּכְמוֹ**
16 **שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל דּוּגְמָא לָזֶה בְּ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן'**
17 **גּוּפָא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל**[9] **שֶׁהָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם**
18 **הָרִאשׁוֹן הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן צוֹפֶה וּמַבִּיט בּוֹ**
19 **מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, דְּקָאֵי עַל שְׁנֵי הַ'סּוֹפִים'**
20 **שֶׁל שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת הַכְּלָלִיִּים, עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא**
21 **וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְכַאֲשֶׁר רָאָה הַקָּבָ"ה שֶׁאֵין**
22 **הָעוֹלָם כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, עָמַד וּגְנָזוֹ לַצַּדִּיקִים**
23 **לֶעָתִיד־לָבֹא**[9]**, וְנִשְׁאַר רַק אוֹר הַחַמָּה, אוֹר**
24 **הַלְּבָנָה, אוֹר הָאֲבוּקָה וְאוֹר הַנֵּר, שֶׁאוֹרוֹת אֵלּוּ**
25 **אֵינָם בְּעֶרְךְ כְּלָל לָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.**
26 **וּמִזֶּה מוּבָן בְּמִכְּל־שֶׁכֵּן בְּנוֹגֵעַ לַחְלוּק שֶׁבֵּין**
27 **'אוֹרוֹת דְּתֹהוּ' לְ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן', שֶׁהָ'אוֹרוֹת**
28 **דְּתֹהוּ' גָּדְלָה מַעֲלָתָם מֵהָ'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן' בְּאוֹפֶן**

---

6) ראה עץ חיים שער הכללים פ"א ואילך. שער י (שער התיקון) פ"ה. שער יא (שער המלכים) פ"א־ב. 7) סה"מ תרכ"ו ע' צו ואילך. 8) ד"ה חביבין ישראל דיום ב' דחג השבועות פ"ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ז ע' 25 ואילך). 9) חגיגה יב, א. ב"ר פי"ב, ו.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ לְגַמְרֵי, עד שאין ביניהם כל דמיון כלל (לא רק בנוגע לכמות אלא במהותם ואיכותם) **וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרָאִים** אורות דתוהו **'אוֹרוֹת תַּקִּיפִין'**[10] על שם החוזק המיוחד שלהם.

וְזוֹהִי האמור לעיל אודות ההבדל בין האורות דתוהו לאורות דתיקון במהותם, הוא **גַּם הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁהַכֵּלִים שֶׁבְּעוֹלָם הַתֹּהוּ הֵם מוּעָטִים,** שכן כשם ש'אורות מרובים' אין הכוונה רק לריבוי בכמות אלא לריבוי באיכותם ומהותם, כך 'כלים מועטים' אין הכוונה רק למיעוט בכמות אלא למיעוט באיכותם ומהותם, וכפי שממשיך ומבאר, **כִּי**[7] **מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת הָאוֹרוֹת,** והחוזק והתוקף המיוחד שלהם, **נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַכֵּלִים** שבדרך כלל הוא להגביל את האורות **בְּאוֹפֶן שֶׁל מְעוּט, הַיְנוּ, שֶׁהַכֵּלִים אֵינָם מוֹדְדִים וּמַגְבִּילִים אֶת הָאוֹרוֹת, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵינָם מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עֲלֵיהֶם** אלא למרות הכלים, האורות מאירים בכל התוקף.

וּמִצַּד הַשָּׁכוּת שֶׁל הַכֵּלִים דְּתֹהוּ' לְ'אוֹרוֹת דְּתֹהוּ', שֶׁהֲרֵי כָּל כְּלִי יֵשׁ לוֹ שָׂכוּת אֶל הָאוֹר המאיר בו (ובדרך כלל יש קשר ושייכות בין האור והכלי מצד מהותם, כמבואר בחסידות שאור החסד, למשל, מאיר בכלי החסד, וגם מהות ואופן ההארה של האור קשורה במהות ואופן הכלי) **וּכְפָרַט הַכֵּלִים דְּתֹהוּ' שֶׁסִּבַּת הַמְּעוּט שֶׁלָּהֶם הִיא בְּגִלַּל רִבּוּי הָאוֹרוֹת,** ואם כן בוודאי שמהותו של הכלים מושפעת ממהותו של האור, **הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַכֵּלִים נִשְׁבְּרוּ (מִצַּד רִבּוּי הָאוֹרוֹת) וְנָפְלוּ לְמַטָּה מִמְּנוּ, לְעוֹלָם שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ,** הוא העולם הזה הגשמי שאין עולם תחתון ממנו, **נָפְלוּ עִמָּהֶם** עם הניצוצות שהיו בכלים שנשברו **גַּם נִצּוֹצִים מֵהָאוֹרוֹת הַמְּרוּבִּים וְתַקִּיפִים דְּ'תֹהוּ'** שלמעלה מהתלבשות בכלים.

ויש להוסיף כי במאמר הנזכר, שנאמר ביום ב' דחג השבועות, מבואר עוד על מעלתם הגדולה והמיוחדת של האורות דתוהו שהם 'אורות פשוטים',

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ לְגַמְרֵי, וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרָאִים 'אוֹרוֹת
2 תַּקִּיפִין'[10]. וְזוֹהִי גַּם הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁהַכֵּלִים
3 שֶׁבְּעוֹלָם הַתֹּהוּ הֵם מוּעָטִים, כִּי[7] מִצַּד גּוֹדֶל
4 מַעֲלַת הָאוֹרוֹת, נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַכֵּלִים בְּאוֹפֶן שֶׁל
5 מְעוּט, הַיְנוּ, שֶׁהַכֵּלִים אֵינָם מוֹדְדִים וּמַגְבִּילִים
6 אֶת הָאוֹרוֹת, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵינָם מַעֲלִימִים
7 וּמַסְתִּירִים עֲלֵיהֶם. וּמִצַּד הַשָּׁכוּת שֶׁל הַ'כֵּלִים
8 דְּתֹהוּ' לְ'אוֹרוֹת דְּתֹהוּ', שֶׁהֲרֵי כָּל כְּלִי יֵשׁ לוֹ
9 שָׂכוּת אֶל הָאוֹר, וּבִכְפָרַט הַ'כֵּלִים דְּתֹהוּ' שֶׁסִּבַּת
10 הַמְּעוּט שֶׁלָּהֶם הִיא בְּגִלַּל רִבּוּי הָאוֹרוֹת, הִנֵּה
11 כַּאֲשֶׁר הַכֵּלִים נִשְׁבְּרוּ (מִצַּד רִבּוּי הָאוֹרוֹת) וְנָפְלוּ
12 לְמַטָּה עַד לְעוֹלָם שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, נָפְלוּ
13 עִמָּהֶם גַּם נִצּוֹצִים מֵהָאוֹרוֹת הַמְּרוּבִּים וְתַקִּיפִים
14 דְּ'תֹהוּ'. וּמִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת הָ'אוֹרוֹת דְּתֹהוּ' לְגַבֵּי
15 'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן', יֵשׁ מָקוֹם לְטַעֲנַת הַמְרַגְּלִים
16 שֶׁאֲפִילּוּ בַּעַל־הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כֵּלָיו,
17 שֶׁאֵין בְּכֹחַ עוֹלָם הַתִּקּוּן לְבָרֵר אֶת הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁל
18 עוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁלְּמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ מִמֶּנּוּ.
19 ג) **וְ'עִנְיָנוֹ** בַּעֲבוֹדָה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ
20 הָאֱלֹקִית הוּא מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן, וְשֹׁרֶשׁ
21 הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ. וְזֶהוּ שֶׁהַנֶּפֶשׁ
22 הַבַּהֲמִית אַקְדִּימֵיהּ טַעֲנִיתָא[11], וּכְמוֹ שֶׁנִּקְרָא יֵצֶר־
23 הָרַע מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל[12], כֵּיוָן שֶׁבָּא לָאָדָם קוֹדֶם
24 שֶׁנִּקְרָא יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם[12], וְלָכֵן רוֹצֶה שֶׁתִּהְיֶה
25 לוֹ שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לִמְלוֹךְ עַל הָ"עִיר קְטַנָּה"[13],
26 זֶה הַגּוּף[14]. וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן עֵשָׂו שֶׁהוּא הַבְּכוֹר,
27 מופשטים מכל 'ציור' ומכל הגדרה, והתגלו מ'עצמות אור אין־סוף' שהוא
28 עצמו 'פשוט בתכלית הפשיטות' ולא שייכת בו התחלקות והגבלה בכלים,
29 ואף שגם האורות דתוהו נקראים 'אור' ואם כן בהכרח שיש להם 'כלי',
30 מכל־מקום, הכלים בתוהו הם 'מועטים', היינו שהכלי הוא בביטול לגמרי ולכן
31 אינו מעלים ואינו מגביל על האור אלא
32 האור הוא בפשיטות, למעלה
33 מהתחלקות ולמעלה מהגבלה, בעוד
34 שבעולם התיקון האור הוא במיעוט
35 וביטול, והכלי הוא בריבוי ופעולתו
36 ניכרת והכלי מעלים ומגביל על האור.
37 **וּמִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת הָ'אוֹרוֹת דְּתֹהוּ' לְגַבֵּי 'אוֹרוֹת דְּתִקּוּן',**
38 כמבואר לעיל, **יֵשׁ מָקוֹם לְטַעֲנַת הַמְרַגְּלִים שֶׁאֲפִילּוּ בַּעַל־הַבַּיִת**
39 **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כֵּלָיו** ולהעלות את הניצוצות מעולם התוהו
40 שנפלו למטה, כיון **שֶׁאֵין בְּכֹחַ עוֹלָם הַתִּקּוּן לְבָרֵר אֶת**
41 **הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁל עוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁלְּמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ מִמֶּנּוּ.**
42 **ג) וְ'עִנְיָנוֹ** של ההבדל בין 'עולם התוהו' ו'עולם התיקון' המבואר לעיל
43 **בַּעֲבוֹדָה,** כפי שהוא בא לידי ביטוי בעבודת ה' של כל אחד ואחד, **דְּהִנֵּה**
44 **יָדוּעַ שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית** של כל אחד ואחד מישראל **הוּא**
45 **מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן, וְשֹׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ**
46 (והגבוה יותר, יורד למטה יותר). **וְזֶהוּ שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית**
47 **אַקְדִּימֵיהּ טַעֲנִיתָא**[11], כדברי
48 הזוהר שהנפש הבהמית באה לאדם
49 מיד כשנולד, ואילו עיקר כניסת נפש
50 האלוקית היא כשמגיע לגיל בר־מצוה.
51 ונמצא שהנפש הבהמית מקדימה
52 להשמיע את טענותיה לפני הנפש
53 האלוקית, **וּכְמוֹ שֶׁנִּקְרָא יֵצֶר־הָרַע מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל**[12], והטעם
54 שנקרא 'זקן' הוא **כֵּיוָן שֶׁבָּא לָאָדָם קוֹדֶם הַיְצֶר־טוֹב (שֶׁבָּא רַק**
55 **בִּהְיוֹתוֹ בֶּן י"ג שָׁנָה), שֶׁנִּקְרָא יֶלֶד מִסְכֵּן**[12], **וְלָכֵן**
56 **רוֹצֶה** היצר הרע **שֶׁתִּהְיֶה לוֹ** לבדו **שְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה לִמְלוֹךְ עַל**
57 **הָ"עִיר קְטַנָּה"**[13], **זֶה הַגּוּף**[14] (ובלשון אדמו"ר הזקן בספר התניא:
58 "... הנה כתיב ולאום מלאום יאמץ, כי הגוף נקרא עיר קטנה, וכמו ששני

---

10) ראה תורת חיים בראשית ט, א. יב, ג. ובכ"מ. 11) ראה זח"א קעט, סע"א ואילך. 12) ראה קהלת ד, יג וקה"ר שם. 13) קהלת ט, יד. 14) נדרים לב, ב. וראה תניא פ"ט.

ביאור בדרך אפשר

מלכים נלחמים על עיר אחת, שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה, דהיינו להנהיג יושביה כרצונו ושיהיו סרים למשמעתו בכל אשר יגזור עליהם. כך שתי הנפשות, האלוקית והחיונית הבהמית שמהקליפה, נלחמות זו עם זו על הגוף וכל איבריו"), ודבר זה נובע מכך ששורשו מעולם התוהו, הנעלה יותר מהשורש של הנפש האלוקית והיצר הטוב בעולם התיקון.

וְכַיָּדוּעַ בתורת החסידות **בְּעִנְיַן** עָשָׂו שֶׁהוּא הַבְּכוֹר, שֶׁקּוֹדֶם לְיַעֲקֹב, שֶׁקְּדִימָה זוֹ הִיא לֹא רַק בְּזְמַן, שנולד בפועל לפני יעקב אֶלָּא גַּם בְּמַעֲלָה, אלא שמעלת עשו על יעקב איננה כפי שהם למטה אלא כפי שהם בשורשם כֵּיוָן שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל עֵשָׂו הוּא בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁקָּדַם לְעוֹלָם הַתִּקּוּן, לֹא רַק בְּזְמַן (שֶׁהוּא עִנְיַן סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כוּ׳. וְכַיָּדוּעַ היינו שבירידת והתגלות האור האלוקי מלמעלה למטה בסדר והדרגה, עולם התוהו נמצא במדריגה גבוהה מעולם התיקון), אֶלָּא הקדימה של עולם התוהו לעולם התיקון היא גַּם בְּמַעֲלָה וַחֲשִׁיבוּת וְתַקִּיפוּת כוּ׳ וכמבואר לעיל שהאורות דתוהו הם ׳מרובים׳ לא רק בכמות אלא במהותם ואיכותם והם מאירים בתוקף יותר.

וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן מוֹחִין **וּמִדּוֹת**[15], שב׳סדר השתלשלות׳ המוחין הם למעלה מהמידות. אבל בשרשם ובמעלתם, המידות קודמות למוחין דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל[16] לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רַךְ כְּקָנֶה וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כְּאֶרֶז, דְּ״אֶרֶז״ הוּא עֵץ קָשֶׁה בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְהַטּוֹתוֹ לְשׁוּם צַד, וּכְמוֹ־כֵן אִישׁ הַקָּשֶׁה בְּמִדּוֹתָיו שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְהַטּוֹתוֹ כוּ׳. וְכַיָּדוּעַ שֶׁבְּמִדּוֹת יֵשׁ תּוֹקֶף גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בַּשֵּׂכֶל (וּכְמוֹ הַתּוֹקֶף שֶׁל עוֹלָם הַתֹּהוּ), לְפִי שֶׁהַמִּדּוֹת מוּשְׁרָשׁוֹת בִּבְחִינַת הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַמּוֹחִין, וְלָכֵן אֵין הַשֵּׂכֶל יָכוֹל לַהֲפוֹךְ אֶת הַמִּדּוֹת, לֹא יִשְׁתַּנֶּה לְעוֹלָם לְאִישׁ שְׁמִי שֶׁהוּא אִישׁ הַחֶסֶד, לֹא יִשְׁתַּנֶּה בְּטֶבַע הַגְּבוּרָה, וְכֵן לְהֵיפֶךְ, שְׁמִי שֶׁהוּא בְּטֶבַע הַגְּבוּרָה, לֹא יִשְׁתַּנֶּה לִהְיוֹת בְּטֶבַע הַחֶסֶד, ואין בכוחו של השכל לשנות את טבע האדם שינוי מהותי וְהַיְנוּ, שֶׁהַשֵּׂכֶל יָכוֹל לִפְעוֹל בַּמִּדּוֹת עִנְיַן שֶׁל חֲלִישׁוּת בִּלְבַד, ולמשל מי שבטבעו נוטה לכעוס, יכול להשתמש בשכלו כדי להחליש את תוקף הכעס אבל אין בכוחו של השכל להפוך את עצם התכונה לכעוס **אוֹ** דבר נוסף שבו השכל כן יכול להשפיע על המידות הוּא לִפְעוֹל שֶׁהִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת תִּהְיֶה בְּצִיּוּר שֶׁל קְדוּשָׁה, וּכְמוֹ למשל בְּמִדַּת הָאַהֲבָה, כאשר האדם נוטה מטבעו לאהוב, אפשר בהתבוננות שכלית לְשַׁנּוֹתָהּ וּלְהָפְכָהּ מֵאַהֲבַת עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת הָעוֹלָם הַבָּא, שבכולן יש כוח ביד האדם להחליש את תוקף המידה או לשנות את כיוון ותוכן ההתגלות שלה שתהיה לצד הקדושה אֲבָל אֵין בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל לַהֲפוֹךְ אֶת מַהוּת הַמִּדּוֹת מֵחֶסֶד לִגְבוּרָה וְכַיּוֹצֵא־בָּזֶה, לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַמִּדּוֹת הוּא לְמַעְלָה מֵהַמּוֹחִין ועל־דרך האמור לעיל שהמברר צריך להיות יותר נעלה מהמתברר [וּבְכֹדֵי לְשַׁנּוֹת וְלַהֲפוֹךְ אֶת מַהוּת הַמִּדּוֹת מחסד לגבורה ולהיפך, וכדומה, היינו שינוי במהות המידות והנטיות הטבעיות של האדם, צְרִיכִים עֲבוֹדָה מְיוּחֶדֶת, שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת כוּ׳, היינו באמצעות כוחות שלמעלה מהשכל, אֲבָל מִצַּד הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ, אִי אֶפְשָׁר לַהֲפוֹךְ אֶת מַהוּת הַמִּדּוֹת], וְאַדְרַבָּה, לא זו בלבד שאין בכח השכל לשנות את טבע ומהות

ביאור בדרך אפשר

בְּבְחִינַת הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַמּוֹחִין, כפי שרואים גם בנפש האדם שהמוחין הם כוחות פרטים ומוגדרים (ונחשבים חלק מהכוחות ה׳פנימיים׳) ואילו כוח הרצון הוא כוח כללי (ו׳מקיף׳) והרצון מטה את השכל, וְלָכֵן כיוון ששורש המידות הוא מהרצון שלמעלה מהשכל אֵין הַשֵּׂכֶל יָכוֹל לַהֲפוֹךְ אֶת הַמִּדּוֹת, וְהַיְנוּ, שֶׁמִּי שֶׁהוּא אִישׁ הַחֶסֶד מצד טבעו ומהותו, לֹא יִשְׁתַּנֶּה לְעוֹלָם לְאִישׁ הַגְּבוּרָה, וְכֵן לְהֵיפֶךְ, שְׁמִי שֶׁהוּא בְּטֶבַע הַגְּבוּרָה, לֹא יִשְׁתַּנֶּה לִהְיוֹת בְּטֶבַע הַחֶסֶד, ואין בכוחו של השכל לשנות את טבע האדם שינוי מהותי וְהַיְנוּ, שֶׁהַשֵּׂכֶל יָכוֹל לִפְעוֹל בַּמִּדּוֹת עִנְיַן שֶׁל חֲלִישׁוּת בִּלְבַד, ולמשל מי שבטבעו נוטה לכעוס, יכול להשתמש בשכלו כדי להחליש את תוקף הכעס אבל אין בכוחו של השכל להפוך את עצם התכונה לכעוס **אוֹ** דבר נוסף שבו השכל כן יכול להשפיע על המידות הוּא לִפְעוֹל שֶׁהִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת תִּהְיֶה בְּצִיּוּר שֶׁל קְדוּשָׁה, וּכְמוֹ למשל בְּמִדַּת הָאַהֲבָה, כאשר האדם נוטה מטבעו לאהוב, אפשר בהתבוננות שכלית לְשַׁנּוֹתָהּ וּלְהָפְכָהּ מֵאַהֲבַת עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת הָעוֹלָם הַבָּא, שבכולן יש כוח ביד האדם להחליש את תוקף המידה או לשנות את כיוון ותוכן ההתגלות שלה שתהיה לצד הקדושה אֲבָל אֵין בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל לַהֲפוֹךְ אֶת מַהוּת הַמִּדּוֹת מֵחֶסֶד לִגְבוּרָה וְכַיּוֹצֵא־בָּזֶה, לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַמִּדּוֹת הוּא לְמַעְלָה מֵהַמּוֹחִין ועל־דרך האמור לעיל שהמברר צריך להיות יותר נעלה מהמתברר [וּבְכֹדֵי לְשַׁנּוֹת וְלַהֲפוֹךְ אֶת מַהוּת הַמִּדּוֹת מחסד לגבורה ולהיפך, וכדומה, היינו שינוי במהות המידות והנטיות הטבעיות של האדם, צְרִיכִים עֲבוֹדָה מְיוּחֶדֶת, שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת כוּ׳, היינו באמצעות כוחות שלמעלה מהשכל, אֲבָל מִצַּד הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ, אִי אֶפְשָׁר לַהֲפוֹךְ אֶת מַהוּת הַמִּדּוֹת], וְאַדְרַבָּה, לא זו בלבד שאין בכח השכל לשנות את טבע ומהות

שֶׁקּוֹדֶם לְיַעֲקֹב, שֶׁקְּדִימָה זוֹ הִיא לֹא רַק בְּזְמַן,
אֶלָּא גַּם בְּמַעֲלָה, כֵּיוָן שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל עֵשָׂו הוּא
בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁקָּדַם לְעוֹלָם הַתִּקּוּן, לֹא רַק בְּזְמַן
(שֶׁהוּא עִנְיַן סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כוּ׳), אֶלָּא גַּם
בְּמַעֲלָה וַחֲשִׁיבוּת וְתַקִּיפוּת כוּ׳.

וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן מוֹחִין וּמִדּוֹת[15], דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל[16] לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רַךְ כְּקָנֶה וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כְּאֶרֶז, דְּ״אֶרֶז״ הוּא עֵץ קָשֶׁה בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְהַטּוֹתוֹ לְשׁוּם צַד, וּכְמוֹ־כֵן אִישׁ הַקָּשֶׁה בְּמִדּוֹתָיו שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְהַטּוֹתוֹ כוּ׳. וְכַיָּדוּעַ שֶׁבְּמִדּוֹת יֵשׁ תּוֹקֶף גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בַּשֵּׂכֶל (וּכְמוֹ הַתּוֹקֶף שֶׁל עוֹלָם הַתֹּהוּ), לְפִי שֶׁהַמִּדּוֹת מוּשְׁרָשׁוֹת בִּבְחִינַת הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַמּוֹחִין, וְלָכֵן אֵין הַשֵּׂכֶל יָכוֹל לַהֲפוֹךְ אֶת הַמִּדּוֹת, לֹא יִשְׁתַּנֶּה לְעוֹלָם לְאִישׁ שְׁמִי שֶׁהוּא אִישׁ הַחֶסֶד, לֹא יִשְׁתַּנֶּה לִהְיוֹת בְּטֶבַע הַגְּבוּרָה, וְכֵן לְהֵיפֶךְ, שְׁמִי שֶׁהוּא בְּטֶבַע הַגְּבוּרָה, לֹא יִשְׁתַּנֶּה לִהְיוֹת בְּטֶבַע הַחֶסֶד, וְהַיְנוּ, שֶׁהַשֵּׂכֶל יָכוֹל לִפְעוֹל בַּמִּדּוֹת עִנְיַן שֶׁל חֲלִישׁוּת בִּלְבַד, וּכְמוֹ למשל מי שבטבעו נוטה לכעוס, יכול להשתמש בשכלו כדי להחליש את תוקף הכעס אבל אין בכוחו של השכל להפוך את עצם התכונה לכעוס **אוֹ** דבר נוסף שבו השכל כן יכול להשפיע על המידות הוּא לִפְעוֹל שֶׁהִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת תִּהְיֶה בְּצִיּוּר שֶׁל קְדוּשָׁה, וּכְמוֹ למשל בְּמִדַּת הָאַהֲבָה, כאשר האדם נוטה מטבעו לאהוב, אפשר בהתבוננות שכלית לְשַׁנּוֹתָהּ וּלְהָפְכָהּ מֵאַהֲבַת עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת הָעוֹלָם הַבָּא, שבכולן יש כוח ביד האדם להחליש את תוקף המידה או לשנות את כיוון ותוכן ההתגלות שלה שתהיה לצד הקדושה אֲבָל אֵין בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל לַהֲפוֹךְ אֶת מַהוּת הַמִּדּוֹת מֵחֶסֶד לִגְבוּרָה וְכַיּוֹצֵא־בָּזֶה, לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַמִּדּוֹת הוּא לְמַעְלָה מֵהַמּוֹחִין ועל־דרך האמור לעיל שהמברר צריך להיות יותר נעלה מהמתברר [וּבְכֹדֵי לְשַׁנּוֹת וְלַהֲפוֹךְ אֶת מַהוּת הַמִּדּוֹת מחסד לגבורה ולהיפך, וכדומה, היינו שינוי במהות המידות והנטיות הטבעיות של האדם, צְרִיכִים עֲבוֹדָה מְיוּחֶדֶת, שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת כוּ׳, היינו באמצעות כוחות שלמעלה מהשכל, אֲבָל מִצַּד הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ, אִי אֶפְשָׁר לַהֲפוֹךְ אֶת מַהוּת הַמִּדּוֹת], וְאַדְרַבָּה, לא זו בלבד שאין בכח השכל לשנות את טבע ומהות

---

15) בהבא לקמן - ראה גם המשך תער״ב שם ע׳ תקח ואילך. וראה גם ד״ה להבין ענין טענת המרגלים תשט״ו (סה״מ תשט״ו ע׳ קסב ואילך). 16) תענית כ, א.

ביאור בדרך אפשר

המידות אלא יתירה מזו **כַּאֲשֶׁר הַמִּדּוֹת הֵן בְּתוֹקֶף, הֵרֵי הֵן פּוֹעֲלוֹת נְטִיָּה בַּמּוֹחִין** לכיוון שאליו נוטות המידות.

ד) אָמְנָם למרות שמצד טבע האדם האפשרות של כוח השכל לפעול ולהשפיע על המידות היא מוגבלת, כמבואר לעיל, מכל־מקום **תַּכְלִית** **הַכַּוָּנָה** המטרה האלוקית **הִיא** **שֶׁהַמֹּחַ** בכל זאת כן **יִהְיֶה שַׁלִּיט** **עַל הַלֵּב**[17], **וְהַנְהָגַת הַמִּדּוֹת** הרגש בפועל **תִּהְיֶה עַל־פִּי** **הַמּוֹחִין דַּוְקָא, וְהַיְנוּ,** **שֶׁהַמּוֹחִין יִפְעֲלוּ בְּרוּר** הפרדת הטוב מהרע והעלאתו לקדושה **וְזִכּוּךְ** עידון **בַּמִּדּוֹת, וּכְמַאֲמַר רַזַ"ל** **הַנַּ"ל "לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רַךְ כְּקָנֶה וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כְּאֶרֶז",** **כְּקָנֶה וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כְּאֶרֶז",** ולמרות שלכאורה האדם לא מסוגל לשנות את הנטיות הטבעיות שלו, הוראת חכמינו ז"ל שעליו להיות 'רך', עניו וכפוף, ולא 'קשה', תקיף וגאוותן **שֶׁעֲנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי** **הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּמּוֹחִין, שֶׁעַל־** **יְדֵי־זֶה** בכוח ההתבוננות כדבעי **פּוֹעֲלִים בַּמִּדּוֹת (שֶׁמִּצַּד־** **עַצְמָן הֵן בְּאוֹפֶן דְּ"קָשֶׁה כְּאֶרֶז") שֶׁתִּהְיֶה הַנְהָגָתָן עַל־** **פִּי הַמּוֹחִין.**

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, לבאר את ענין השפעת המוחין על המידות בפרטיות יותר, בנוסף על האמור לעיל בכללות שהמוח צריך להיות שליט על הלב ולקבוע את הנהגת המידות **הִנֵּה** **הַגְּדֻלַּת הַמִּדּוֹת הִיא מִן** **הַמּוֹחִין,** ההתבוננות השכלית מרחיבה ומצמיחה את הרגש שבלב **וְיֵשׁ בָּזֶה** בהתעוררות הרגש מהשכל **שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת דְּ'עִבּוּר' יְנִיקָה** **וּמוֹחִין'**[18] כפי שממשיך ומפרט. **דְּהִנֵּה**[19], **בְּחִינַת 'עִבּוּר' הוּא** **כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הַוָּלָד** בשלב שבו הוא עובר **בְּמֵעֵי אִמּוֹ** **שֶׁהוּא מְקוּפָּל רֹאשׁוֹ בֵּין** **בִּרְכָּיו כוּ'**[20], והראש והלב שלו נסתרים, ובנמשל הכוונה היא **שֶׁהַהִתְגַּלּוּת** של כוחות הנפש, ובעיקר המידות, **הִיא רַק בְּחִינַת** **תּוֹקֶף הָאוֹר** עד כדי כך שאין הכלים יכולים לקלוט ולהכיל אותן, כמבואר

ביאור בדרך אפשר

נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד בִּלְבַד, הכוחות והרגשות התחתונים שנמשלו לרגליים (כפי שנאמר בתיקוני זוהר ('פתח אליהו') 'נצח והוד תרין שוקין, יסוד סיומא דגופא) **וְאִלּוּ חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת** המוחין שבראש **וְחֶסֶד־גְּבוּרָה־** **תִּפְאֶרֶת** עיקר המידות שבלב **הֵם בְּקַטְנוּת וְהֶעְלֵם** ומציאותם לא נרגשת.

וּבְחִינַת 'יְנִיקָה' של המידות מהמוחין **הַיְנוּ שֶׁנַּעֲשֵׂית הִתְגַּלּוּת** **הַמִּדּוֹת** שבלב בצורה גלוייה וניכרת **הַבָּאוֹת עַל־יְדֵי הַשָּׂגָה** **וְהִתְבּוֹנְנוּת** במוחין, **אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ** **רַק** פעולה והתגלות של **מַדְרֵגַת** **הַשֵּׂכֶל שֶׁשַּׂיֶּכֶת לַמִּדּוֹת,** **שֶׁעֲנְיָנוֹ הוּא לִפְעוֹל הַגְדֶּלֶת** **הַמִּדּוֹת,** לגלות את המידות כך שתהיה בהן צמיחה והגדלה **בְּאוֹפֶן** **שֶׁיִּהְיֶה הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב** כי ניכר שהלב יונק מהמוח.

וְתַכְלִית הַהַגְדָּלָה הִיא כאשר ההשפעה והפעולה של השכל על הלב היא **בְּחִינַת מוֹחִין, וְהַיְנוּ,** **שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת הִיא בְּעֶצֶם** העומק והפנימיות של **הָעִנְיָן,** **בִּבְחִינַת הַפְשָׁטָה מִלְּבוּשֵׁי** **הַהַשָּׂגָה,** בניגוד להתבוננות שבה העיון וההשכלה 'מלובשים' במשלים והסברים רבים רחוקים מהענין עצמו **וְאָז** כאשר יש השגה בעומק ופנימיות הענין עצמו **הָאוֹר שֶׁמֵּאִיר בַּמֹּחַ** **נִמְשָׁךְ וּמֵאִיר בְּגִלּוּי גַּם בַּלֵּב,** **וְהַיְנוּ, שֶׁהַמִּדּוֹת הֵן בְּמַדְרֵגַת** **הַמּוֹחִין** והשכל הזה בהתעוררות המידות מהשכל נקרא 'מוחין'.

אַךְ כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַגְדֶּלַת **הַמִּדּוֹת מִן הַמּוֹחִין וְהַנְהָגָתָן** **עַל־פִּי הַמּוֹחִין,** וכדי להגיע לתכלית של 'מוח שליט על הלב', כמבואר לעיל, **צְרִיכִים לִפְעוֹל** **תְּחִלָּה** בתור הכנה והקדמה, **חֲלִישׁוּת וּבְטוּל כְּלָלִי בַּמִּדּוֹת,** **שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּתוֹקֶף גָּדוֹל כְּפִי** **שֶׁהֵן** המידות **מִצַּד עַצְמָן (כְּמוֹ** **הַמִּדּוֹת דְּ'תְּהוּ' שֶׁהֵן בִּבְחִינַת**

---

17) זח"ג רכד, א. 18) ראה ד"ה ויהס כלב הנ"ל (המשך תער"ב שם ע' תקטז ואילך). 19) ראה גם מאמרי אדה"ז ענינים ע' רסט ואילך. ע' רעח ואילך. ובכ"מ. 20) נדה ל, ב.

ביאור בדרך אפשר

לעיל), שֶׁאָז כאשר המידות הן בתוקף גדול, אֵינָן בְּטֵלוֹת אֶל הַמּוֹחִין, וְאֵינָן כֵּלִים לְאוֹר הַמּוֹחִין ואי אפשר להגיע אל התכלית של מוח שליט על הלב. וְעִנְיַן זֶה פעולת ה׳חלישות וביטול כללי במדות׳ אכן לא יכול להיות באמצעות המוחין עצמן (כי תוקף המידות לעומת המוחין נובע מזה ששורש המידות, עולם התוהו, נעלה משורש המוחין, עולם התיקון) אלא נַעֲשֶׂה נפעל עַל־יְדֵי הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל הַשּׁוֹרֶה בַּמּוֹחִין, דְּהַיְנוּ בְּחִינַת הַחָכְמָה, כֹּחַ מַ״ה, ר׳מה׳ הוא עניין הביטול כדברי משה ואהרן לבני ישראל ׳ונחנו מה׳ שֶׁהֵיא החכמה בְּחִינַת אַיִן וּבְטוּל, וְעַל־יְדֵי־זֶה זֶה כאשר מתגלה האור שלמעלה מהשכל, נַעֲשֶׂה חֲלִישׁוּת הַמִּדּוֹת, שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת הַגְדָּלַת הַמִּדּוֹת וְהַנְהָגָתָן עַל־פִּי הַמּוֹחִין כי כאשר המידות אינן בתוקף גדול, המוח יכול להשפיע עליהן ולפעול בהן את שני העניינים האמורים, הגדלה וצמיחה ובד בבד לשלוט עליהן ולהנהיג אותן.

ה) וְזֶהוּ ״וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה״. דְּהִנֵּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁטַּעֲנַת הַמְרַגְּלִים שֶׁ״אֵין בַּעַל־הַבַּיִת יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כֵּלָיו״, היינו שאין אפשרות לפעול בירור וזיכוך בארץ ישראל שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַתּוֹקֶף שֶׁל עוֹלָם הַתֹּהוּ, שֶׁזֶּהוּ גַּם עִנְיַן תּוֹקֶף תּוֹלַדּוֹת הַמִּדּוֹת שהשורש שלהן הוא מעולם התוהו בְּאוֹפָן שֶׁאֵינָן יְכוֹלוֹת לְהִתְבָּרֵר עַל־יְדֵי הַמּוֹחִין, שֶׁיִּהְיֶה הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב. וְעַל זֶה נֶאֱמַר ״וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה״[21], שֶׁפֵּרוּשׁ ״וַיַּהַס״ הוּא מִלְּשׁוֹן שְׁתִיקָה[22], וְיָדוּעַ שֶׁשְּׁתִיקָה הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל, וְהַיְנוּ בְּחִינַת חֲלִישׁוּת וּבִטּוּל הַמִּדּוֹת. וְכֵיוָן שֶׁהַכֹּחַ עַל זֶה הוּא עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה, לָכֵן נֶאֱמַר ״וַיַּהַס גּוֹ׳ אֶל מֹשֶׁה״, כַּיָּדוּעַ שֶׁמֹּשֶׁה הוּא בְּחִינַת שֵׁם מַ״ה[23], שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לִפְעוֹל הַבִּטּוּל בַּמִּדּוֹת דְּ׳תֹהוּ׳. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁאָמַר ״עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ״ הוּא עִנְיַן יְרוּשַׁת הָאֲוִירוֹת דְּתֹהוּ[24], שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַבְּרוּר בְּאוֹפָן שֶׁל הִתְעַסְּקוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת בְּחִינַת בְּרוּר פְּרָטִי, וְהַהַקְדָּמָה לָזֶה הִיא עַל־יְדֵי שֶׁפּוֹעֲלִים תְּחִלָּה חֲלִישׁוּת וּבִטּוּל כְּלָלִי, שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ ״כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ״, דְּרָךְ נְתִינַת טַעַם, שֶׁהַטַּעַם שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת הַבְּרוּר הַפְּרָטִי (״וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ״) הוּא בְּגִלַּל שֶׁפּוֹעֲלִים תְּחִלָּה חֲלִישׁוּת וּבִטּוּל מִן הַמּוֹחִין וְהַנְהָגָתָן עַל־פִּי הַמּוֹחִין.

ביאור בדרך אפשר

בְּטֵלוֹת אֶל הַמּוֹחִין, וְאֵינָן כֵּלִים לְאוֹר הַמּוֹחִין. וְעִנְיַן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל הַשּׁוֹרֶה בַּמּוֹחִין, דְּהַיְנוּ בְּחִינַת הַחָכְמָה, כֹּחַ מַ״ה, שֶׁהִיא בְּחִינַת אַיִן וּבְטוּל, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה חֲלִישׁוּת הַמִּדּוֹת, שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת הַגְדָּלַת הַמִּדּוֹת

ה) וְזֶהוּ ״וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה״. דְּהִנֵּה, נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁטַּעֲנַת הַמְרַגְּלִים שֶׁ״אֵין בַּעַל־הַבַּיִת יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כֵּלָיו״, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַתּוֹקֶף שֶׁל עוֹלָם הַתֹּהוּ, שֶׁזֶּהוּ גַּם עִנְיַן תּוֹקֶף תּוֹלַדּוֹת הַמִּדּוֹת מִן הַמּוֹחִין כי כאשר המידות אינן בתוקף גדול, המוח יכול להשפיע עליהן ולפעול בהן את שני העניינים האמורים, הגדלה וצמיחה ובד בבד לשלוט עליהן ולהנהיג אותן. וְהַנְהָגָתָן עַל־פִּי הַמּוֹחִין, שֶׁיִּהְיֶה הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב. וְעַל זֶה נֶאֱמַר ״וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה״[21], שֶׁפֵּרוּשׁ ״וַיַּהַס״ הוּא מִלְּשׁוֹן שְׁתִיקָה[22], וְיָדוּעַ

ביאור בדרך אפשר

שֶׁשְּׁתִיקָה הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל, וְהַיְנוּ בְּחִינַת חֲלִישׁוּת וּבִטּוּל הַמִּדּוֹת שהיא ההכנה והקדמה הראויה שאחריה כן יכולה להיות השפעה של המוחין על המידות, כמבואר לעיל באריכות.

וְכֵיוָן שֶׁהַכֹּחַ עַל זֶה הוּא עַל־יְדֵי שֵׁם מַ״ה, שכאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות אל״ף (היינו יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א) הגימטרייא של האותיות הללו היא מ״ה (45), והיא בחינת החכמה שבמוחין, וְלָכֵן נֶאֱמַר ״וַיַּהַס גּוֹ׳ אֶל מֹשֶׁה״, כַּיָּדוּעַ שֶׁמֹּשֶׁה הוּא בְּחִינַת שֵׁם מַ״ה[23], שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לִפְעוֹל הַבִּטּוּל בַּמִּדּוֹת דְּ׳תֹהוּ׳ כמבואר לעיל, ומתורצת השאלה מדוע נאמר הדבר ׳אל משה׳, וכי היה זה נוגע למשה יותר מכולם, כי אכן הביטול במידות, ההכנה המאפשרת לברר ולזכך אותן נמשך מבחינת משה.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁאָמַר כלב אל העם ״עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ״, ואין זה כפל לשון מיותר אלא שֶׁפֵּרוּשׁ ״יָרַשְׁנוּ אֹתָהּ״ הוּא עִנְיַן יְרוּשַׁת הָאֲוִירוֹת דְּתֹהוּ[24], שתוכנו שהמוח ישלוט על הלב שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַבְּרוּר של ענייני עולם הזה בְּאוֹפָן שֶׁל הִתְעַסְּקוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת עם הדברים המתבררים, בְּבְחִינַת בְּרוּר פְּרָטִי של כל עניין שמתעסקים איתו בפרט, וְהַהַקְדָּמָה לָזֶה הִיא עַל־יְדֵי שֶׁפּוֹעֲלִים תְּחִלָּה חֲלִישׁוּת וּבִטּוּל כְּלָלִי בדברים המתבררים, שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ ״כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ״, ולפי זה המילה ״כי״ מתפרשת כאן בְּדֶרֶךְ נְתִינַת טַעַם, שֶׁהַטַּעַם שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת הַבְּרוּר הַפְּרָטִי (״וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ״) הוּא בְּגִלַּל שֶׁפּוֹעֲלִים תְּחִלָּה

---

21) בהבא לקמן - ראה סד״ה ויהס כלב הנ״ל (המשך תער״ב שם ע׳ תקכג ואילך). 22) ראה בארוכה בשיחה שלאחרי המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ז ע׳ 125 ואילך. וש״נ). 23) ראה תו״א יתרו סח, סע״ב ואילך. מג״א צט, ג. תורת חיים שמות מג, ד. וארא עט, ד. ובכ״מ. 24) ראה לקוטי תורה להאריז״ל פינחס (בטעהמ״צ - ד״ה מצות ירושה ונחלה). מאו״א י, כט (הובאו באוה״ת בראשית יז, רע״א). מאמרי אדה״ז תקס״ז ע׳ שסז. אוה״ת ברכה ע׳ א׳תתנה. סה״מ תרנ״ד ע׳ ל ואילך. תש״ב ע׳ 64 ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

חֲלִישׁוּת וּבִטּוּל כְּלָלִי בתוקף המציאות של המתבונן. וְכַיָּדוּעַ שֶׁהַבִּטּוּל הַכְּלָלִי הוּא הֶכְנָה לַבְּרוּר הַפְּרָטִי.

וּכְמוֹ שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם עבודת ה' הרוחנית בְּכָל יוֹם, שֶׁתְּחִלַּת הַעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הוֹדָאָה כְּלָלִית של האדם לאלוקות, הֶחֵל מֵאֲמִירַת "מוֹדֶה אֲנִי", וְאַחַר־כָּךְ בַּאֲמִירַת הוֹדוּ לַהֲוָיָ', שגם זו אמירה שתוכנה הוא הודאה וביטול כללי לאלוקות, וְעַד לְשִׁמּוֹנֶה עֶשְׂרֵה' שֶׁאָז הָאָדָם הוּא כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ[25], כעבד לפני אדונו שאין לו מציאות משלו והוא בטל לגמרי לאדונו שֶׁכָּל זֶה הוּא הַבִּטּוּל הַכְּלָלִי, וְעַל־יְדֵי־זֶה לאחר ההכנה וההקדמה של הביטול הכללי יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ הַבְּרוּר הַפְּרָטִי בְּכָל עִנְיְנֵי הָאָדָם וַעֲסָקָיו בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם ותהיה לו היכולת לברר ולזכך כל דבר גשמי שאיתו הוא בא במגע (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּיוֹשְׁבִי אֹהֶל, שֶׁגַּם בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם עִקַּר עִסְקָם הוּא בִּלְמוּד הַתּוֹרָה, חֲרֵי זֶה לְאַחֲרֵי הַבִּטּוּל הַכְּלָלִי שֶׁעַל־יְדֵי הַהֶכְנָה וְהַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁבְּתְחִלַּת הַלִּמּוּד, כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[26]). וּמַה שֶּׁאָמַר "אִם יֹאמַר (מֹשֶׁה) עָשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ, לֹא נִשְׁמַע לוֹ (בְּתִמְיהָה), עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרְשׁוּנוּ אֹתָהּ", חֲרֵי זֶה לְהוֹרוֹת עַל הַבִּטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת, שֶׁזּוֹהִי 'נְתִינַת כֹּחַ' לִפְעוֹל הַחֲלִישׁוּת וְהַבִּטּוּל הַכְּלָלִי, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ הַבְּרוּר הַפְּרָטִי.

וְהַטַּעַם שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי כֶּלֶב[27], לְפִי שֶׁ"כָּלֵב" בְּגִימַטְרִיָא "אֱלִיָּהוּ" וּבְגִימַטְרִיָא בַּ"ן[28], כאשר שם הוי' כתוב במילוי אותיות ה"א (היינו יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה) הגימטרייא של האותיות הללו היא ב"ן (52) וְנִדְמֶה שֶׁאֵלִיָּהוּ הָיָה בְּחִינַת בַּ"ן דְּמַ"ה[29], בחינת ב"ן כפי שהיא מלובשת בתוך בחינת מ"ה, וְלָכֵן הוּא כלב (שהוא בגימטריא 'אליהו' ר"ב"ן) הַמְמוּצָע לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת מַ"ה לִבְחִינַת בַּ"ן (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה", לְהַמְשִׁיךְ הַבִּטּוּל מִבְּחִינַת מַ"ה שֶׁל מֹשֶׁה לִבְחִינַת בַּ"ן שֶׁל הָעָם, וכפי שמבואר בחסידות שהבירור של הטוב מן הרע הוא על ידי ששם מ"ה, המבורר, שכנגד עולם התיקון, מברר את שם ב"ן שכנגד עולם התוהו, המתבורר), כֵּיוָן שֶׁכָּלוּל מִשְּׁנֵיהֶם כי בהיותו בחינת ב"ן דמ"ה, יש בו גם את בחינת ב"ן וגם את בחינת מ"ה.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּאֵלִיָּהוּ "וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים"[30], דְּעִנְיַן אָבוֹת וּבָנִים בְּרוּחָנִיּוּת הוּא מוֹחִין וּמִדּוֹת, וּפְעוּלַת אֵלִיָּהוּ הִיא לְהָשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים, הַיְנוּ, שֶׁהַמֹּחַ יִהְיֶה שַׁלִּיט עַל הַלֵּב, וְעַד שֶׁיִּפְעַל לא רק חלישות המידות או הטיית המידות לכיוון רצוי אלא אפילו הֲפִיכַת הַמִּדּוֹת כו', כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בִּשְׁלֵמוּת בְּבִיאַת מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שאז יתהפכו המידות לגמרי שֶׁיָּבֹא וְיִגְאָלֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

כְּלָלִי. וְכַיָּדוּעַ שֶׁהַבִּטּוּל הַכְּלָלִי הוּא הֶכְנָה לַבְּרוּר הַפְּרָטִי. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם בְּכָל יוֹם, שֶׁתְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הוֹדָאָה כְּלָלִית, הֶחֵל מֵאֲמִירַת "מוֹדֶה אֲנִי", וְאַחַר־כָּךְ בַּאֲמִירַת הוֹדוּ לַהֲוָיָ', וְעַד לִ'שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה' שֶׁאָז הָאָדָם הוּא כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ[25], שֶׁכָּל זֶה הוּא הַבִּטּוּל הַכְּלָלִי, וְעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ הַבְּרוּר הַפְּרָטִי בְּכָל עִנְיְנֵי הָאָדָם וַעֲסָקָיו בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּיוֹשְׁבִי אֹהֶל, שֶׁגַּם בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם עִקַּר עִסְקָם הוּא בִּלְמוּד הַתּוֹרָה, חֲרֵי זֶה לְאַחֲרֵי הַבִּטּוּל הַכְּלָלִי שֶׁעַל־יְדֵי הַהֶכְנָה וְהַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁבְּתְחִלַּת הַלִּמּוּד, כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[26]). וּמַה שֶּׁאָמַר "אִם יֹאמַר (מֹשֶׁה) עָשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ, לֹא נִשְׁמַע לוֹ (בְּתִמְיהָה), עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרְשׁוּנוּ אֹתָהּ", חֲרֵי זֶה לְהוֹרוֹת עַל הַבִּטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת, שֶׁזּוֹהִי 'נְתִינַת כֹּחַ' לִפְעוֹל הַחֲלִישׁוּת וְהַבִּטּוּל הַכְּלָלִי, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ הַבְּרוּר הַפְּרָטִי. וְהַטַּעַם שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי כֶּלֶב[27], לְפִי שֶׁ"כָּלֵב" בְּגִימַטְרִיָא "אֱלִיָּהוּ" וּבְגִימַטְרִיָא בַּ"ן[28], וְנִדְמֶה שֶׁאֵלִיָּהוּ הָיָה בְּחִינַת בַּ"ן דְּמַ"ה[29], וְלָכֵן הוּא הַמְמוּצָע לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת מַ"ה לִבְחִינַת בַּ"ן (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה", לְהַמְשִׁיךְ הַבִּטּוּל מִבְּחִינַת מַ"ה שֶׁל מֹשֶׁה לִבְחִינַת בַּ"ן שֶׁל הָעָם, כֵּיוָן שֶׁכָּלוּל מִשְּׁנֵיהֶם. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּאֵלִיָּהוּ "וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים"[30], דְּעִנְיַן אָבוֹת וּבָנִים בְּרוּחָנִיּוּת הוּא מוֹחִין וּמִדּוֹת, וּפְעוּלַת אֵלִיָּהוּ הִיא לְהָשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים, הַיְנוּ, שֶׁהַמֹּחַ יִהְיֶה שַׁלִּיט עַל הַלֵּב, וְעַד שֶׁיִּפְעַל הֲפִיכַת הַמִּדּוֹת כו', כְּפִי שֶׁיִּהְיֶה בִּשְׁלֵמוּת בְּבִיאַת מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁיָּבֹא וְיִגְאָלֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

25) שבת י, א. 26) ספמ"א (נח, ב). 27) ראה גם אוה"ת פרשתנו הוספות ע' 25 (בהוצאת קה"ת, תשנ"ז). 28) עץ חיים שער מח (שער הקליפות) פ"ד. 29) פרי עץ חיים שער הק"ש פ"ח. מאורי אור א, קמא. וראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תתקנו. תקס"ו ח"א קעח ואילך. 30) מלאכי ג, כד.

בס"ד. שיחת שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. יום השבת שבו מברכים את החודש הוא לעולם בחודש שלפניו, והוא המחבר את החודש הקודם עם החודש הבא, ולכן נקרא "שבת מברכים החודש", שפירושו בפשטות הוא - שיום השבת שבחודש הקודם, מברך ונותן כח לחודש הבא, בכל הששה ענינים שנימנו בנוסח ד"מי שעשה נסים": לחיים .. לששון .. לישועה כו'".

וכן הוא בנוגע לחדשים סיון ותמוז - שבחודש סיון מברכים את חודש תמוז, והיינו, שחודש סיון נותן כח לחודש תמוז בנוגע לכל ששה ענינים הנ"ל.

עיקר ענינו של חודש תמוז - בנוגע לאלו שנמצאים בהתוועדות זו - הוא: חג הגאולה די"ב-י"ג תמוז, שבו יצא כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר לחירות ממאסרו בגלל עבודתו במסירות-נפש עבור כלל ישראל (וענין זה נוגע גם לעבודתו של כל אחד ואחד בכל יום ויום, כפי שיתבאר לקמן[1]), אשר התחלת המאסר היתה בחודש סיון, ונמשך המאסר בתקפו גם בחודש תמוז, וביו"ב תמוז היתה הגאולה (כמסופר בארוכה ברשימת המאסר והגאולה[2]). ובכן: הנתינת כח לחודש תמוז, שבו היתה הגאולה, היא - מחודש סיון.

ולהעיר, שגם ימי חודש סיון שבהם היה המאסר, יש להם שייכות - להיותם הכנה - לגאולה שבחודש תמוז, שהרי מובן ופשוט שענין המאסר אינו ענין בפני עצמו [כיון שהקדוש-ברוך-הוא אינו מטריד ומייגע שום נברא - וכל-שכן יהודי, וכל-שכן נשיא בישראל - חינם חס-ושלום], אלא כל ענינו הוא בשביל הגאולה, ונמצא, שענין הגאולה שבחודש תמוז מתחיל כבר בחודש סיון; אבל, זהו ענינו של תמוז שבימי סיון, ואילו הנתינת כח לחודש תמוז היא מענינו של חודש סיון מצד עצמו.

ב. עיקר ענינו של חודש סיון - שהוא "ירחא תליתאי" שבו היה מתן-תורה, כדברי הגמרא[3]: "אוריאן תליתאי .. ביום תליתאי בירחא תליתאי".

ומובן גודל העילוי ד"ירחא תליתאי" - שהוא בא לאחרי עניני העבודה של חודש ניסן וחודש אייר, כמבואר ב'לקוטי תורה'[4] שחודש ניסן הוא ענין העבודה דאתכפיא, כמו שכתוב[5] "כי ברח העם", וחודש אייר - העבודה דאתהפכא, שזוהי העבודה של ספירת העומר, לברר ולהפוך את המדות כו' (כמו שנתבאר במאמר דאחרון של פסח[6]). ובכללות הרי זה הענין ד"סור מרע"[7] - אתכפיא, ו"עשה טוב"[7] - אתהפכא. ולאחרי זה בא הענין ד"בקש שלום"[7], שזהו ענין התורה, ש"ניתנה לעשות שלום בעולם"[8] - ב"ירחא תליתאי", חודש סיון.

וכן הוא בנוגע לג' הדברים שעליהם "העולם עומד", תורה עבודה וגמילות חסדים[9] - ש"עבודה" ענינה העלאה מלמטה למעלה, ו"גמילות חסדים" ענינה המשכה מלמעלה למטה, וענינם בנפש האדם הוא אתכפיא ואתהפכא, ובמעשה בפועל הוא ענין "סור מרע ועשה טוב"; אך העיקר הוא - קו האמצעי, תורה, "בקש שלום", ורק בנוגע לתורה אמרו רז"ל[10] "חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה .. שבו נברא העולם". וזהו ענינו של חודש סיון.

ג. אמנם, כדי שיוכלו לקבל את התורה, יש צורך בהקדמת נעשה לנשמע[3], והיינו, שמוסר נפשו, מוסר רצונו, לעשות כל מה שיצוו עליו, עוד לפני שיודע מה יצוו עליו.

---

1) ס"ו.
2) נדפסה בלקו"ד ח"ד תריא, ב ואילך. ולאח"ז בסה"ש תרפ"ז ע' 179 ואילך.
3) שבת פח, א.
4) במדבר ג, א.
5) בשלח יד, ה. וראה תניא פל"א.
6) פ"ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 320 ואילך).
7) תהלים לד, טו.
8) רמב"ם הל' חנוכה בסופן.
9) אבות פ"א מ"ב.
10) שם פ"ג (הפרק דשבת זו) מי"ד, ובשינויי נוסחאות במשניות שם.

ובפרטיות יותר:

העובדה שיהודי מוסר את שכלו - אינה דבר פלא, כיון שהשכל עצמו מחייב זאת, שהרי גם השכל מבין ששכל הנברא אינו יכול להבין את שכל הבורא, להיותם באין־ערוך זה לזה, וצריך לבטל את עצמו אל הבורא, שזהו ענין קבלת עול מלכות שמים, כך, שאין פלא שהקדימו נעשה לנשמע (כמו שנתבאר לעיל במאמר דחג השבועות[11]); עיקר החידוש הוא - שהוא מוסר להקדוש־ברוך־הוא גם את הרצון שלמעלה מהשכל, ואינו תחת בעלות השכל.

ובזה גופא - הנה בנוגע לרצון שלמטה מהשכל, אין זה דבר פלא, להיותו תחת בעלות השכל; אבל העבודה צריכה להיות באופן ד"ואהבת גו' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"[12], למסור את כל מציאותו, גם את הרצון שלמעלה מהשכל (שיש לו בעלות על השכל, שלכן אמרו[13] "לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ"), שגם אצלו תהיה אהבה לאלקות.

וכדי לפעול מסירת הרצון, אף־על־פי שאין שום דבר ששולט עליו - הרי זה על־ידי נקודת היהדות שבכל אחד מישראל, שהיא קשורה תמיד עם הקדוש־ברוך־הוא, ולהיותה למעלה גם מהרצון שלמעלה מהשכל, הרי היא פועלת למסור להקדוש־ברוך־הוא גם את הרצון שלמעלה מהשכל.

והבחינה לכך שמוסר לגמרי את כל מציאותו, גם את הרצון שלמעלה מהשכל - הרי זה כאשר רואים אצלו ענין של מסירות־נפש בפועל, כי מסירות־נפש אינה על־פי שכל, ואדרבה, מסירות־נפש היא היפך השכל, ולכן "לא נזכר בתורה טעם על מסירות־נפש"[14], כיון שעל־פי שכל אין הסברה על ענין המסירות־נפש, שהרי הדבר הכי יקר אצל האדם הוא המציאות והחיות שלו, ואי אפשר להראות לו שיש דבר יקר יותר מזה.

ובזה גופא - הנה מסירות־נפש שהיא על מנת לקבל פרס, יכולים עוד להסביר על־פי שכל, ואדרבה, מי שהוא בעל־שכל גדול יותר, הרי הוא מבין יותר שכדאי למסור את חייו בשביל דבר נעלה יותר, שזהו השכר, והיינו, לוותר על "חיי שעה" בשביל "חיי עולם", שזהו כמו שנותן "פרוטה" בשביל לקבל "מנה"; ואילו אמיתית ענין המסירות־נפש הוא - שלא על מנת לקבל פרס.

וכהסיפור בנוגע לבעל־שם־טוב[15], שכאשר שמע כרוז מלמעלה שנוטלים ממנו את העולם הבא, שמח, ואמר, שמעכשיו יוכל לעבוד את ה' שלא על מנת לקבל פרס.

וכאשר יש אצלו מסירות־נפש כזו שהיא למעלה מהשכל לגמרי - הרי זו הוכחה שאכן מסר את כל מציאותו להקדוש־ברוך־הוא[16].

וכך היה גם בשעת מתן־תורה - שלאחרי הקדמת נעשה לנשמע (מסירת הרצון), היה גם ענין המסירות־נפש בפועל, כדאיתא בגמרא[17] שעל "כל דיבור ודיבור" פרחה נשמתן, והיה צורך להחזירה להם על־ידי "טל (תחיה) שעתיד להחיות בו מתים", ועל־ידי־זה ראו שאכן מסרו את כל מציאותם כו' [שהרי לא עשו זאת בשביל איזה עילוי כו', דכיון שהיה זה קודם מתן־תורה, לא היו יכולים להגיע למעלה משורש הנבראים[18]], ואז היה יכול להיות הענין דמתן־תורה.

ד. וביאור הטעם שיש צורך בענין המסירות־נפש בשביל מתן־תורה:

התורה מצד עצמה - היא "נעלמה מעיני כל חי"[19], להיותה "שעשועי המלך"[20]. ולכן, כדי שתוכל לירד למטה ולהתלבש בדברים גשמיים, צריך להיות למעלה ענין של מסירות־נפש כביכול, והיינו,

11) ד"ה בשעה שהקדימו דליל א' דחה"ש בתחלתו (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ז ע' 8).
12) ואתחנן ו, ה.
13) ע"ז יט, א. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ס"ע 393. וש"נ.
14) ראה תו"א מג"א צט, ב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 327. וש"נ.
15) ראה "סיפורי חסידים" (להרש"י זעווין), מועדים ע' 262. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חכ"ט ע' 123. וש"נ.
16) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 76. וש"נ.
17) שבת שם, ב.
18) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"א ריש ע' 29. וש"נ.
19) איוב כח, כא.
20) ראה עמה"מ ש"א. הובא בלקו"ת שה"ש כז, סע"א.

שהקדוש־ברוך־הוא יניח הצדה את מציאותו (כמו שנתבאר לעיל במאמר דחג השבועות[21]), היינו, עצמותו שלמעלה מהתורה גם כפי שהיא "נעלמה גו'", וליתן התורה לבני־ישראל.

ובהקדים - שאף שנשמת איש ישראל היא "חלק אלקה ממעל ממש"[22], הרי זה "חלק" בלבד[23]. ובפרט שנתינת התורה היא לנשמה כפי שירדה ונתלבשה בגוף ונפש הבהמית, במעמד ומצב ש"יצר הרע יש ביניכם"[24], שעל־ידי־זה יכול להיות "למצרים ירדתם"[24].

וזהו כללות הענין דמתן־תורה - שאף שהתורה מצד עצמה היא למעלה מהעולם, מכל־מקום, ניתנה באופן שעיקרה הוא למטה דוקא, ועד שעל־ידי התורה עושים דירה לו יתברך בתחתונים[25], דכשם שבדירת האדם נמצא בכל עצמותו, כך נמצא הקדוש־ברוך־הוא בדירתו בתחתונים בכל עצמותו[26], כיון שעל־ידי התורה לוקחים את עצמותו יתברך, כמובא בתניא[27] מדברי הזהר[28] על הפסוק[29] "ויקחו לי תרומה" - "אותי אתם לוקחים"[30], ועל־ידי־זה נעשה "עיקר שכינה בתחתונים"[31], במקום שהיה עיקרו בתחילה, כמבואר במאמר ההילולא[32].

ומובן, שבשביל זה יש צורך בענין של מסירות־נפש כביכול למעלה. והמסירות־נפש דלמעלה - שעל ידה נעשה הענין דמתן־תורה - נפעלת על־ידי המסירות־נפש של בני־ישראל: הקדמת נעשה לנשמע - מסירת הרצון, ו"פרחה נשמתן" - מסירות־נפש בפועל.

ה. על־פי־זה מובן שמחודש סיון - "ירחא תליתאי", שבו ניתנה התורה, על־ידי הקדמת ענין המסירות־נפש - לוקחים את הכח על ענין המסירות־נפש.

והרי התכלית של המסירות־נפש היא - מעשה בפועל, כמודגש בכך שבני־ישראל לא נשארו במעמד ומצב ש"פרחה נשמתן" מצד המתיקות כו' שהיתה להם באלקות, אלא החזירה להם כו', ולא זו בלבד שהחזירה להם לאחרי הדיבור הראשון בכדי שיוכלו לשמוע הדיבור השני, אלא החזירה להם גם לאחרי הדיבור העשירי, אף־על־פי שלאחרי־זה יצאו לעולם, שבו יכולים להיות נסיונות כו', ועד למעשה העגל - כיון שהכוונה היא המעשה בפועל, לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

ובאופן כזה היתה גם עבודת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[33] - שהיתה אצלו מסירות־נפש בפועל, להעמיד בסכנה את עצמו ואת שלימות עבודתו בתורה ומצוות, בכדי לפעול על עוד יהודי ועוד יהודי, ועד לכלל ישראל, למלא את שליחותם לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

והרי זהו אמיתית ענין המסירות־נפש - מסירת הרצון שלמעלה מהשכל - שהרי אמיתית הרצון של כל אחד מישראל הוא ענין התורה ומצוות, כדברי הרמב"ם[34], וכיון שכן, הרי כשיהודי מעמיד בסכנה את השלימות שלו בתורה ומצוות בשביל הזולת, הרי הוא מוסר בכך את אמיתית הרצון.

ו. וענין זה מהוה הוראה לכל אחד ואחד:

אצל כל אחד ישנם ענינים שבהם צריך לפעול על הזולת כו'. ובשביל זה צריך להעמיד את עצמו בסכנה, ואפילו לוותר על עניני תורה ומצוות שלו - באופן המותר על־פי שולחן־ערוך, ולא להתפעל מהנסיונות כו'.

אין לו להסתגר בחדרו מבלי לחשוב אודות הזולת, אלא אדרבה, עליו להעמיד את עצמו בסכנה כדי שיהודי נוסף יוכל לעשות דירה לו יתברך.

---

21) ד"ה בשעה שהקדימו דליל א' דחה"ש פ"ה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ז ע' 12 ואילך).
22) תניא רפ"ב.
23) ראה סה"מ תרפ"ט ס"ע 166 ואילך. וש"נ.
24) שבת שם, ואילך.
25) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.
26) ראה תורת מנחם סה"מ שבט ריש ע' רסח. ע' שח. וש"נ.
27) פמ"ז.
28) ח"ב קמ, ב.
29) ר"פ תרומה.
30) תנחומא אמור יז.
31) שהש"ר רפ"ה.
32) ד"ה באתי לגני תש"י (סה"מ תש"י ע' 111 ואילך).
33) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ו ע' 28. וש"נ.
34) הל' גירושין ספ"ב.

ודוקא על־ידי־זה נעשית הוספה כו' - כפי שהיה לאחרי הגאולה די"ב תמוז, וכמו־כן לאחרי הגאולה די"ט כסלו, שניתוסף עוד יום־טוב אצל בני־ישראל (כפי שאמרו הם בעצמם[35]), והתבטל הלחץ והפחד שהיה לפני המאסר והגאולה.

וכן הוא כאשר כל אחד ואחד פועל על הזולת כו', ועד לחלקו בעולם - כמו שכתב הרמב"ם[36] "צריך כל אדם שיראה עצמו כו' עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות", ופועל דירה לו יתברך.

* * *

ז. על־פי האמור יובן דבר פלא בפרשת השבוע - בנוגע לענין שילוח המרגלים:

דובר כמה פעמים[37] שלכאורה אינו מובן: איך יתכן שהמרגלים נכשלו בשליחותם, בה בשעה ששילוחם היה על־ידי משה רבינו?!

והגע עצמך:

אודות משה רבינו כתיב[38] "ומשה היה רועה", שעוד קודם עבודתו, "היה מתוקן לכך"[39] מטבע תולדתו, וכפי שהיתה הנהגתו בהיותו רועה את צאן יתרו, שלא הסתפק במרעה הצאן בכללות, אלא דאג שיהיה לכל שה המזון הראוי לו[40], ואם הדברים אמורים בנוגע לצאן יתרו, וקודם מתן־תורה, הרי על־אחת־כמה־וכמה שכן הוא בנוגע לבני־ישראל, ולאחרי מתן־תורה, כך, שבהיותו רועה ישראל, בודאי הכיר את מהותו ותכונת נפשו של כל אחד ואחד מישראל.

ובפרט לאחרי שלקח אותם על אחריותו ל"מדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב גו'"[41], הן בגשמיות והן ברוחניות (שמורה על תוקף הקליפה כו'[42]) - הרי בודאי ידע והכיר מהותו ותכונותיו של כל אחד כו'.

ועל־אחת־כמה־וכמה כשמדובר אודות "כל נשיא בהם"[43], "ראשי בני ישראל"[44], שכל אחד מהם היה ממונה על עשרות אלפי יהודים - בודאי הכיר אותם משה היטב, וכיון שבחר בהם לשלוח אותם, בודאי היו ראויים לכך.

ובפרט כשמדובר אודות שליחות הקשורה עם הכניסה לארץ ישראל, אשר אלמלא זכו היתה באופן שאין אחריה גלות[45], כמו שכתוב בשירת הים[46] "תביאמו ותטעמו גו'" (אלא שהמאורעות שלאחרי־זה גרמו שלא היה כן) - הרי בודאי שבנוגע לענין נעלה כזה דקדק משה ביותר.

זאת ועוד: הקדוש־ברוך־הוא אמר למשה "שלח לך", "לדעתך"[47], היינו, שכל ענין שליחות המרגלים היתה על אחריותו של משה, והרי אפילו איש פשוט ששומע מהקדוש־ברוך־הוא שענין מסויים הוא על אחריותו, היה מזדעזע, והיה מדקדק ביותר שיהיה כדבעי, ועל־אחת־כמה־וכמה כשמדובר אודות משה, רועה ישראל, ובשייכות לענין שנוגע לכל בני־ישראל, הרי בודאי שאמירת הקדוש־ברוך־הוא "שלח לך", "לדעתך", גרמה לכך שיחזור ויתבונן היטב בתכונות נפשם של כל אחד מהשלוחים, שיהיו ראויים לשליחות זו.

ומה גם שמדתו של משה היא מדת האמת[48], וענין האמת הוא שכל פרט ונקודה הוא אמת, בלי שום ספק וספק ספיקא, ואפילו לא אלף ספיקות.

35) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"א ע' 130. וש"נ.
36) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
37) ראה שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשכ"ד ס"ד ואילך (תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 135 ואילך). וש"נ.
38) שמות ג, א.
39) שמו"ר פ"ב, ד.
40) ראה שם, ב. מדרש תהלים - הוצאת באבער - מזמור עח הערה קנב.
41) עקב ח, טו.
42) ראה לקו"ת במדבר ב, ב. ובכ"מ.
43) פרשתנו יג, ב.
44) שם, ג.
45) ראה בהנסמן בלקו"ש ח"כ ע' 230, חי"ט ע' 346.
46) בשלח טו, יז.
47) ריש פרשתנו ובפרש"י.
48) ראה ב"ב עד, א. סנהדרין קי, סע"א ואילך. קיא, סע"א. שמו"ר פ"ה, יו"ד. תנחומא שמות כח. קרח יא. ועוד.

ומכל זה מובן, שבודאי "צדיקים הן"[49], ובלשון רש"י[44]: "אותה שעה כשרים היו".

ואם כן נשאלת השאלה: איך יתכן שבסופו של דבר היה ענין של חטא?!

ח. והענין בזה:

מבואר ב'לקוטי תורה'[50] (בשם ה'עץ חיים'[51]) שטענת המרגלים היתה שענין התורה ומצוות יהיה רק במחשבה או על־כל־פנים גם בדיבור, אבל לא במעשה, כי מצד הירידה לענין המעשה יכול לבוא ענין הפכי כו'.

כשנכנסו לארץ ישראל, וראו ש"זבת חלב ודבש היא וזה פריה"[52], ארץ טובה שמצמיחה פירות משובחים כו', הנה בידעם שבשביל זה יש צורך ב"הזורע והחורש כו'"[53], כל ל"ט מלאכות של עובדין דחול - חששו שהכניסה לארץ תגרום לכך שבני־ישראל יהיו שקועים לגמרי בענינים אלו, והרי ישנו פסק־דין בתורה[54]: "אל תאמין בעצמך", ולכן טענו שאינם יכולים ליקח על עצמם אחריות כזו, להכניס עשרות אלפי יהודים לארץ ישראל, למצב של סכנה, ולצפות שלא זו בלבד שלא תהיה ירידה, אלא אדרבה - עוד תהיה עליה, ובלשון חז"ל[55]: "שתהא יציאתך .. כביאתך".

יותר טוב - טענו הם - שישארו במדבר, ששם לא מתעסקים כלל עם עניני העולם: בשביל לחם - יש להם "מן", "לחם מן השמים"[56], שאין בו פסולת[57], הן בגשמיות והן ברוחניות; מים - יש להם מבארה של מרים; בגדים נקיים - על־ידי ענני הכבוד[58], שהיו גם הורגים את הנחשים והעקרבים[59], כך, שיכולים ללמוד תורה עם משה רבינו מתוך מנוחה.

ואם כן, למה להם לעשות פעולה של "קום ועשה", לילך לארץ ישראל ולעסוק בענינים גשמיים - בה בשעה שיכולים להשאר במדבר ולהמשיך ללמוד תורה מתוך מנוחה?!...

ארץ ישראל - הוסיפו המרגלים לטעון - היא "ארץ אוכלת יושביה"[60], כמדובר פעם[61] הפירוש בזה, דכשם שהמאכל נעשה דם ובשר כבשרו, כך נעשים "יושביה" כמו ה"ארץ", והיינו, לא רק הרגל שלהם, אלא גם הראש והשכל שלהם נעשה כמו "ארץ", ועד שמתבטל ה"אדם" שבו ("ער ווערט אויס מענטש"), ואינו רואה כלל את ה"שמים".

וזהו גם הביאור במה שאמרו "כי חזק הוא ממנו"[62], כפי שמביא רש"י (מדברי הגמרא[63]) "כביכול כלפי מעלה אמרו" - דלכאורה אינו מובן: כיון שכשרים וצדיקים היו, איך היו יכולים לומר זאת?! - שכוונתם היתה לה"מעלה" שבכל אחד מישראל, שזוהי נפשו האלקית, "חלק אלקה ממעל ממש", והיינו, שטענתם היתה, שכאשר יכנסו לארץ ויעסקו בדברים גשמיים, אזי תתגבר הנפש הבהמית על הנפש האלקית -"כי חזק הוא ממנו".

ובהיותם "ראשי בני ישראל" - טענו הם - עליהם לדאוג לכל בני־ישראל:

משה ואהרן - טענו המרגלים - בודאי היו יכולים להכנס לארץ ישראל ולעמוד בנסיון. וגם בנוגע לעצמם, מסתמא יוכלו גם הם לעמוד בנסיון, ואפילו אם לא - היו מוותרים על התורה ומצוות שלהם כדי להשלים את הרצון העליון; אבל כאן מדובר אודות כל בני־ישראל, ובנוגע אליהם - מי יודע אם יוכלו לעמוד בנסיון?!

---

49) תנחומא פרשתנו ד. במדב"ר פט"ז, ה.
50) פרשתנו לח, ב ואילך.
51) "שער הארת המוחין פ"א".
52) פרשתנו שם, כז.
53) שבת עג, סע"א (במשנה).
54) אבות פ"ב מ"ד.
55) ב"מ קז, א.
56) בשלח טז, ד.
57) יומא עה, ב.
58) פרש"י עקב ח, ד.
59) פרש"י בהעלותך יו"ד, לד.
60) פרשתנו שם, לב.
61) שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשכ"ב ס"ג ובהערה 20 (תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 75).
62) שם, לא.
63) סוטה לה, א.

ובלשון הגמרא[64]: "הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן", והרי ה"תורה על הרוב תדבר"[65], ואצל רוב בני־ישראל צריכה להיות העבודה באופן ד"הנהג בהן מנהג דרך ארץ"[64].

וכיון שכן - טענו המרגלים - אין אנו יכולים ליקח על עצמנו את האחריות על כל בני־ישראל, שלא זו בלבד שלא תהיה אצלם ירידה בגלל הכניסה לארץ, אלא אדרבה, שעל־ידי־זה תהיה אצלם עליה!

ט. אמנם, אף־על־פי שטענה זו כשלעצמה היא טענה דקדושה, על־פי תורה, שהרי אפילו בפיקוח נפש בגשמיות יש להתחשב בספק וספק ספיקא, ועל־אחת־כמה־וכמה כשמדובר אודות פיקוח נפש בגשמיות וברוחניות גם יחד, מכל־מקום, בערך למשה - שהיה למעלה מהם כו' - היתה זו סטיה של חוט השערה.

והענין בזה - שעצם העובדה שהעריכו ושיערו אם בני־ישראל יוכלו לעמוד בנסיון בכניסתם לארץ אם לאו, היתה כבר סטיה ממילוי שליחותם; הם היו צריכים רק להשיב למשה רבינו על השאלות ששאל אותם - "וראיתם את הארץ מה היא וגו'"[66], אבל לא לערב את שכלם, ולחשוב האם אכן יכולים ליכנס לארץ אם לאו; כאשר הקדוש־ברוך־הוא מצוה לעשות איזה דבר, אין לערב את השכל ולחשוב אם אכן יכולים לקיים זאת אם לאו[67].

ועל־פי־זה יובן מה שפירש רש"י על הפסוק[68] "וילכו ויבואו", "להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה" - דלכאורה אינו מובן[69]: כיון ש"באותה שעה כשרים היו", איך אפשר לומר ש"הליכתן בעצה רעה"? - כי הליכתן היתה מתוך החלטה שעליהם להעריך ולשער אם בני־ישראל יוכלו לעמוד בנסיון בכניסתם לארץ אם לאו.

ומזה נשתלשל אחר־כך חטא המרגלים בפועל, ובגלל זה לא נכנסו לארץ, וכמסופר בהמשך הפרשה שלאחרי מעשה המרגלים אמר הקדוש־ברוך־הוא "אל תעלו גו'"[70], וכאשר העפילו לעלות, אזי "וירד העמלקי והכנעני גו' ויכום ויכתום גו'"[71].

וזהו גם הביאור בנוגע לכללות דור המדבר, שלאחרי כל ההפלאות שנאמרו אודותיו בגמרא במסכת בבא בתרא[72], שהיה "דור דעה"[73] וכו', לא היו יכולים ליכנס לארץ - שזהו לפי שעירבו את שכלם, והתחילו להעריך את עצמם ולהתיירא שמא לא יוכלו למלא את רצונו של הקדוש־ברוך־הוא.

אילו היו הולכים מתוך קבלת עול, מבלי לערב את השכל - היו יכולים לעמוד בכל הנסיונות שבארץ ישראל; אבל כיון שעירבו את השכל - שוב לא היו יכולים לעמוד בנסיונות, ולכן לא היו יכולים ליכנס לארץ.

י. על־פי־זה יש לתרץ קושיית המהר"ל מפראג[74] על פירוש רש"י (מדברי הגמרא[63]) בפסוק[75] "עלה נעלה וירשנו אותה", "אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם, נצליח בכל דבריו" - "למה דיברו בנמנעות" (והרי העליה לשמים הוא דבר הנמנע גם על־פי תורה, כמובן מהדין דהאומר "הרי זה גיטך על מנת שתעלי לרקיע"[76]), ומתרץ זאת על־פי דרכו[77].

ויש לבאר זה על־פי חסידות:

מצד הקדוש־ברוך־הוא לא שייך שיהיה דבר הנמנע, להיותו "נמנע הנמנעות". וכידוע השיטות בדברי

64) ברכות לה, ב.
65) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.
66) שם, יח.
67) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'שי"ת ס"ב (תורת מנחם - התוועדויות ח"א ע' 104).
68) שם, כו.
69) ראה גם לקו"ש חל"ג ע' 78 ואילך.
70) שם יד, מב.
71) שם, מה.
72) עג, סע"ב ואילך. וראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שנח ואילך.
73) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. וש"נ.
74) גו"א עה"פ.
75) שם יג, ל.
76) גיטין פד, א. וש"נ.
77) ראה גם לקו"ש שבפנים (לקמן סט"ז) ע' 89 הערה 30 ובשוה"ג שם.

חוקרי ישראל אם שייך למעלה ענין של נמנעות, ותורת החסידות קובעת שאין נמנעות בחיק הבורא, אלא הוא נמנע הנמנעות[78].

וזהו שאמר כלב - שכאשר סומכים על הקדוש־ברוך־הוא, והולכים מתוך קבלת עול, מבלי לערב את השכל, אזי גם כאשר אומרים לו לעשות דבר שהוא היפך השכל, ועד לעלות לרקיע, יכול להצליח!

יא. וההוראה מכל הנ"ל:

לכאורה יכול יהודי לטעון: כיון שמתנהג כל ימיו על־פי שולחן־ערוך, כבר נעשו כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו על־פי תורה, וגם שכלו הוא על־פי תורה, ואם כן, יכול לערב את שכלו גם בנוגע לקיום רצון העליון, כיון שזהו שכל דקדושה.

קבלת עול - טוען הוא - היא רק "ראשית העבודה"[79], היינו, כאשר נמצאים בהתחלת העבודה, אבל הוא, שעוסק בעבודה עשרות שנים, אוחז כבר הרבה לאחרי התחלת העבודה, ולכן יכול להרשות לעצמו ("פאַרגינען זיך") לערב את שכלו - שכל דקדושה - בעניני תורה ומצוות, ואדרבה, על־ידי־זה יתוסף אצלו תענוג בעניני התורה ומצוות.

ועל זה באה ההוראה מהמרגלים - שאף שהיו ראשי בני ישראל, והיתה להם טענה על־פי תורה (כנ"ל), מכל־מקום, כיון שעירבו את שכלם, אפילו שכל דקדושה, באו לידי חטא, כי כאשר שומעים ציווי ממשה רבינו, ש"שכינה מדברת מתוך גרונו"[80], צריכים להניח את כל החשבונות על הצד, ולקיים את הציווי של משה מתוך ביטול ושתיקה - "ויהס כלב"[75], רק לשמוע ולציית.

אלא מאי, יש לו קושיא, קושיא מהגמרא (כנ"ל מדברי הגמרא בענין "על מנת שתעלי לרקיע", שזהו דבר הנמנע על־פי תורה) - מסתמא ישנו מי שיכול לתרץ הקושיא. והעיקר - שצריך להיות במעמד ומצב שהקושיא אינה נוגעת כלל, בידעו שצריך לקיים את הציווי מתוך קבלת עול, וכמאמר רבא[81]: "אנן דסגינן בשלימותא, כתיב בן[82] תומת ישרים תנחם".

וכפי שמצינו אצל משה רבינו - שאף־על־פי שענינו הוא הבנה והשגה, שהרי התורה ענינה הבנה והשגה, כמו שכתוב[83] "כי היא חכמתכם ובינתכם", "נקראת על שמו"[84], מכל־מקום, איתא במדרש[85]: "פתי יאמין לכל דבר[86], זה משה" - דלכאורה תמוה: כשמחפשים מישהו שנקרא "פתי", לא יכול המדרש למצוא מישהו אחר מלבד משה? - דכיון שענינו של משה הוא קבלת עול, לכן נקרא במדרש בשם "פתי".

יב. ובאופן כזה היתה גם הנהגת כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[33] - שבידעו שזהו רצון העליון, הניח ומסר את כל מציאותו, בהעמידו את עצמו בסכנה כו'.

זאת ועוד[87]: נוסף לכך שהעמיד בסכנה את עצמו, העמיד בסכנה גם יהודים נוספים, ועד שישנם כאלו ששלחו אותם לארץ גזירה (וכמה מהם נוכחים עתה בהתוועדות...).

ולכאורה: בשלמא על עצמו - יש לו בעלות, אבל בנוגע להזולת - איך יתכן להעמידו בסכנה?

אך גם ענין זה למדים ממעשה המרגלים - שהרי נתבאר לעיל (סעיף ח) שטענת המרגלים היתה שבנוגע לעצמם מוכנים הם לוותר, אבל אינם יכולים לקחת אחריות על כל בני־ישראל, ואף־על־פי־כן, היה זה ענין בלתי־רצוי, ועד שנשתלשל מזה חטא המרגלים, כי כאשר יודעים שזהו רצון העליון, אין לעשות שום חשבונות, לא בנוגע לעצמו ולא בנוגע להזולת (וכשמתנהגים באופן כזה, אזי ישנם הכחות הדרושים, ומצליחים במילוי השליחות, כנ"ל).

---

78) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט. סי"ח. ס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. סה"מ תרע"ח ע' תכ. תורת מנחם סה"מ חשון ע' שכט.

79) תניא רפמ"א.

80) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087.

81) שבת פח, סע"א ואילך.

82) משלי יא, ג.

83) ואתחנן ד, ו.

84) ראה שם פט, א. מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.

85) שמו"ר פ"ג, א.

86) משלי יד, טו.

87) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 159. ועוד.

יג. וכן הוא בנוגע לענין השליחות בעבודת כל אחד בעצמו, שצריך לשלוח את אבריו כדי לפעול בעולם:

יהודי יכול לטעון: בשלמא בנוגע לכח השכל שבראש (ששייך במיוחד ליושבי אוהל), אין לו להתיירא שמא יטה הצדה ("פאַרקריכן אָן אַ זייט") - כיון שלומד תורה; אבל בנוגע לשאר האברים, הידים והרגלים - כיצד יוכל לפעול עמהם בעניני העולם?

ולכן - טוען הוא - מוטב שלא להתעסק בעניני העולם, אלא להסתגר בחדרו, ולעסוק בתעניות וסיגופים...

והמענה לזה - שאף־על־פי שלכאורה יכול להיות בטוח יותר במעמדו ומצבו על־ידי תעניות וסיגופים, הרי לא זו היא הכוונה העליונה, וכתורת הבעל־שם־טוב[88] שהעבודה צריכה להיות באופן ד"עזוב תעזוב עמו"[89], עם הגוף, לבררו ולזככו כו', ואז יקויים אצלו הפירוש השני ב"עזוב תעזוב עמו", שזהו לא רק ציווי, אלא גם הבטחה (ככל הציוויים שבתורה, שהם גם מלשון הבטחה[90]), שמבטיחים לו שסוף־כל־סוף אכן "עזוב תעזוב עמו".

יד. ובענין זה יש גם הוראה מהנהגת כלב במעשה המרגלים:

כתיב[91] "ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו" - בחינת רוח מנשמה כזו שאצלה אין זה ענין של נסיון, שהיתה אצלו בבחינת עיבור (על־דרך המבואר בתניא[92] בנוגע ל"בינוני", שיכול להיות ש"יזכה לבחינת רוח משורש איזה צדיק שתתעבר בו כו'") - שזוהי נתינת כח מיוחדת מלמעלה.

אך כדי שתהיה בו "רוח אחרת" - הוצרך תחילה להשתטח על קברי אבות[93], והיינו, שלא סמך על עצמו, אלא על זכות אבות, ולא באופן שבא אל האבות ואמר "אני הוא פלוני כו'" ("איך בין דער און דער"...), אלא באופן של השתטחות, פישוט ידים ורגלים, שזהו ענין הביטול, שנתבטל ממציאותו ("אויס מציאות") לגמרי[94].

ועל־ידי־זה פעל שלא יכשל בחטא המרגלים, ועד שנעשה 'בעל הבית' על חברון[95] - המקום שבו הלך להשתטח כו'.

וכן הוא בכל אחד מישראל - שדוקא על־ידי שיש בו ענין הביטול, שמתבטל ממציאותו לגמרי, מקבל כח מלמעלה שיוכל למלא שליחותו ולפעול על הזולת, ועד שפועל על־ידי־זה הענין ד"קא אתי מר", מלכא משיחא, במהרה בימינו.

* * *

טו. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ויהס כלב וגו'.

* * *

טז. הביאור בפירוש רש"י[96] על הפסוק[75] "ויהס כלב" - דלכאורה, לכל לראש הוצרך כלב להפריך את טענות המרגלים? ולכן מפרש רש"י "השתיק את כולם" (גם אלו שרצו לשמוע גנותו של משה), שגם ישמעו ויקשיבו "מה שידבר במשה" - במעלותיו, בענינים שיש בהם להפריך טענות המרגלים:

88) ראה כתר שם טוב בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).
89) משפטים כג, ה.
90) ראה תו"א ס"פ תשא (פו, ג). ובכ"מ.
91) פרשתנו יד, כד.
92) ספי"ד.
93) פרש"י שם יג, כב.
94) ראה גם שיחת ש"פ שלח, הנ"ל ס"ג (תורת מנחם שם ע' 105).
95) ראה פרש"י עה"פ שם (יד, כד).
96) כ"ק אדמו"ר שליט"א הקדים לומר, שע"פ משנ"ת במאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ז ע' 108 ואילך. וש"נ) - המיוסד על מאמר של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע - יובן גם פירוש רש"י על הפסוק, ע"פ פנימיות הענינים.

(א) בנוגע לחוזק העם והערים - "הלא קרע לנו את הים", (ב) בנוגע ליראה מזה ש"נכוו בעמלק כבר", בגלל שנסתפקו "היש ה' בקרבנו אם אין"[97], ועל־דרך־זה כאן, שבקשתם לשלוח מרגלים מוכיחה שאינם סומכים על הקדוש־ברוך־הוא - "הגיז לנו את השליו", גם כשהיו "מבקשים עלילה" והתלוננו מי יאכילנו בשר, (ג) ובנוגע לאומות שיושבים בסמיכות לארץ ישראל, שבגללם "לא תוכלו לעבור" - "הוריד לנו את המן" גם בלכתם במדבר בתור הכנה לכניסה לארץ ישראל. ולאחרי־זה הוסיף ענין חדש: "ויאמר עלה נעלה גו'"[75], "אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם, נצליח בכל דבריו", אף־על־פי שאין זה בגדר מציאות העולם.

וההוראה בעבודה, בנוגע לשליחותו של כל אחד מישראל לפעול בסביבתו, מבלי להתפעל (א) מתוקף חומריות העולם, (ב) ממחשבתו שאינו ראוי לעבודה קדושה כזו, (ג) ממניעות צדדיות, וכל זה, אפילו כאשר נראה לו שקשיים אלו הם בבחינת "נמנעות" - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס[98] ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 82 ואילך.

* * *

יז. [כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א אמר, שכיון שנמצאים כאן אורחים שנוסעים לפני י"ב תמוז, לכן ימשיך להתוועד עוד משך זמן, ובשבילם יהיה זה לכבוד י"ב תמוז.

אחר־כך נערכו "שבע ברכות" של אחד התלמידים].

נתבאר בהתוועדות הקודמת[99] פירוש רש"י על הפסוק[100] "או בדרך רחוקה", "נקוד עליו .. שהיה חוץ לאסקופת העזרה כו'", וממשיך לבאר כמה דינים בנוגע לפסח שני, ש"מצה וחמץ עמו בבית וכו'" - שכוונתו לתרץ מדוע לא נזכר כאן גם אודות מי שלא הקריב קרבן פסח בגלל שהיה חמצו קיים, שגם הוא צריך להקריב פסח שני, כי "פסח שני מצה וחמץ עמו בבית וכו'", והיינו, שהסיבה שעיכבה את הקרבת הפסח לא צריכה להתבטל כדי שיוכל להקריב פסח שני, ואם כן, אין זה באותו סוג וגדר הציווי בנוגע ל"טמא לנפש" (שזה היה המענה לשאלת האנשים אשר היו טמאים), שבפסח שני צריך להיות טהור (וכן מי שהיה "בדרך רחוקה" - שבפסח שני צריך להיות בקירוב מקום).

אך עדיין צריך להבין:

הרי יש עוד מציאות שבה אין אפשרות להקריב קרבן פסח[101] - כמו שכתוב[102] "כל ערל לא יאכל בו" (שזהו פסוק שנאמר בפרשת קרבן פסח גופא, ולא כמו הדין של מי שהיה חמצו קיים - "לא תשחט על חמץ דם זבחי", שזהו פסוק שנאמר בפרשת תשא[103]), ולכאורה היה הכתוב צריך לומר שגם ערל צריך להקריב פסח שני?

יח. ויובן בהקדים המבואר בפירוש רש"י שלפני זה - וכאן רואים שפירושי רש"י באים בהמשך זה לזה - על הפסוק[104] "למה נגרע", "אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה, אמרו לו יזרק הדם עלינו בכהנים טהורים ויאכל הבשר כו' ("לטמאים", ויש גורסים: "לטהורים" - שבזה גופא יש אריכות הפלפול בפני עצמו[105]) - דלכאורה אינו מובן מהו הצורך בכל אריכות הדברים הנ"ל, ומה היה חסר בהבנת פשוטו של מקרא לולי פירוש רש"י?

והביאור בזה[106]:

בנוגע ל"אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם" - נאמר בכתוב[107] הלשון "ולא יכלו לעשות הפסח ביום

---

97) בשלח יז, ז.
98) בשילוב איזה ענינים מהמאמר.
99) שיחת ש"פ בהעלותך סט"ז (תורת מנחם שם ע' 99 ואילך). וש"נ.
100) בהעלותך ט, יו"ד.
101) ראה לקו"ש ח"ח ע' 67.
102) בא יב, מח.
103) לד, כה.
104) בהעלותך שם, ז.
105) ראה שיחת ש"פ פינחס ס"ט (לקמן ע' 233) - לקו"ש חכ"ח ע' 68 ואילך.
106) בהבא לקמן - ראה לקו"ש הנ"ל (גם משיחה זו).
107) שם, ו.

ההוא". ולכאורה אינו מובן: מדוע "לא יכלו" - הרי מצד המציאות, היה ביכלתם לבוא ולהקריב, אלא שכאשר באו למשכן להקריב, לא הניחום, בגלל שהיו טמאים, ואם כן, הוה־ליה־למימר "ולא הניחום לעשות הפסח"?

ועל זה מפרש רש"י, ש"אמר להם משה אין קדשים קרבים בטומאה", היינו, שכבר אמר להם זאת, שזהו מה שנאמר לפני זה[108] "וישלחו מן המחנה גו' כל טמא לנפש", וכיון שהוצרכו להיות מחוץ למחנה, לכן "לא יכלו לעשות הפסח".

אלא טענתם היתה ש"יזרק הדם עלינו בכהנים טהורים כו'" - שמישהו אחר (שליח) יקריב הפסח עבורם (גם אם ענין זה לא יהיה בגדר של שליחות ממש, כפי שמצינו בהלכה ש"שלוחו של אדם כמותו"[109] - שהרי אין זה על־פי פשוטו של מקרא*).

ונמצא, שטענת האנשים הטמאים לא היתה בנוגע לאכילת הפסח, אלא רק בנוגע להקרבת הפסח (על־ידי שליח), ועל זה היה המענה "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה .. ועשה פסח לה' בחודש השני גו'"[100].

ועל־פי־זה מובן שענין זה לא שייך ל"ערל" - כי ב"ערל" נאמר רק ש"לא יאכל בו", אבל מותר לו להקריב, ובמילא אינו צריך לעשות פסח שני.

יט. ועדיין צריך להבין:

מהו המשך הדברים בפירוש רש"י, שלאחרי שמבאר את הטענה "למה נגרע", "אמרו לו יזרק הדם עלינו כו'", ממשיך רש"י, "אמר להם עמדו ואשמעה, כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו, (ומסיים) אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה"[111] - דלכאורה, ענין זה היה צריך להיות ב'דיבור־המתחיל' בפני עצמו, על הפסוק "עמדו ואשמעה"?

וגם צריך להבין המשך הדברים בפירוש רש"י דיבור־המתחיל "או בדרך רחוקה", "נקוד עליו, לומר לא שרחוקה ודאי, אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה", וממשיך "פסח שני מצה וחמץ עמו בבית וכו'", וכאמור לעיל, שכוונת רש"י לתרץ מדוע לא נזכר כאן גם אודות מי שלא הקריב קרבן פסח בגלל שהיה חמצו קיים - דלכאורה, כיון ששאלה זו אינה שייכת להפירוש ש"דרך רחוקה" כולל גם "חוץ לאסקופת העזרה", שהרי אותה שאלה נשאלת גם אם נפרש "רחוקה ודאי", אם כן, המענה על שאלה זו - "פסח שני מצה וחמץ עמו בבית וכו'" - היה צריך רש"י לבאר בדיבור־המתחיל בפני עצמו, ולא באותו דיבור־המתחיל, בהמשך להביאור ש"דרך רחוקה", "לא רחוקה ודאי אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה"?

כ. ויש לומר הביאור בכל זה:

בנוגע ל"אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם", מדגיש הכתוב[107] ש"לא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא" - ביום שבו מקריבים קרבן פסח - ערב פסח, כיון שרצו להקריב קרבן פסח בו ביום.

- טענתם לא היתה שהם רוצים "עולם הבא"... דאם כן לא היו מוכרחים לבוא ולטעון "ביום ההוא" דוקא; הם היו יכולים לילך ולערוך את ה"סדר"... ולבוא אחר־כך לדרוש עולם הבא... -

---

*) והא דגם רש"י בפשוטו של מקרא מפרש על הפסוק[110] "ושחטו אותו", "ששלוחו של אדם כמותו", מכל־מקום, בפשטות אין כל סתירה ואפילו שייכות לשחיטה - לפרט זה שבהקרבה - וכוודאות לשון פרש"י "וכי כולן שוחטין": (א) תלוי באומנות יד וכו', ואפילו את"ל (בדוחק גדול) שזהו הציווי "ושחטו אותו כל" שכולם ילמדו האומנות וישחטו - הרי אי אפשר הוא, כי (ב) כמה מנויים על פסח אחד.

---

108) נשא ה, ב.
109) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.
110) בא יב, ו.
111) ראה גם שיחת ש"פ פינחס ס"ג ואילך (לקמן ע' 234 ואילך).

ובהכרח לומר שבערב פסח גופא היה מאורע זה בסוף היום, סמוך לחשכה - כי: רש"י מפרש[107] "כששניהם יושבין בבית המדרש באו ושאלום". ומובן, שישיבת אהרן בבית המדרש בערב פסח היתה לאחרי שכל בני־ישראל הקריבו כבר את פסחיהם, דכיון שהיו אז כהנים מועטים, בודאי לא היה אהרן עוזב את המשכן באמצע הקרבת הפסח.

ומזה מובן, שכאשר משה אמר להם "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם", אם הם יכולים להקריב את הפסח ביום זה - הוצרך להיות המענה של הקדוש־ברוך־הוא תיכף ומיד, שהרי לא נשאר הרבה זמן עד הלילה.

ולכן, לאחרי שרש"י מפרש הטענה "למה נגרע", ש"אמרו לו יזרק הדם עלינו כו'", היינו, שטענתם היתה בנוגע להקרבת הפסח - ובמילא הוזקקו למענה תיכף ומיד - מוסיף רש"י "אמר להם עמדו ואשמעה .. שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה":

מעלתו של משה, "שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה", לגבי סתם "תלמיד המובטח לשמוע מפי רבו", היא - שתלמיד ששואל את רבו, חייב אמנם רבו להשיב לו על שאלתו (דכשם שיש איסור להשיב בשעה שלא יודעים המענה, כמו־כן יש חיוב להשיב בשעה שיודעים המענה[112]), כך, ש"מובטח לשמוע מפי רבו", אבל השמיעה מפי רבו יכולה להיות גם לאחר זמן; ואילו משה - "מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר* עם השכינה", ובמילא יהיה גם המענה כל זמן שרוצה, ובנדון־דידן - תיכף ומיד.

כא. וזהו גם הכרחו של רש"י שהפירוש "בדרך רחוקה" הוא - "שהיה מחוץ לאסקופת העזרה":

כיון שהציווי "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה גו'" בא בתור מענה על שאלת האנשים אשר היו טמאים שביקשו להקריב את הפסח תיכף ומיד (כנ"ל), בהכרח לומר, שגם המציאות ד"איש כי יהיה .. בדרך רחוקה" היא באותו אופן - שיש אפשרות להקריב את הפסח תיכף ומיד (כמו אצל האנשים הטמאים, שלולי הטומאה היו יכולים להקריב את הפסח תיכף ומיד), ולכן, אי אפשר לומר שמדובר אודות דרך רחוקה ממש, שאז אין אפשרות להגיע תיכף ומיד לעזרה ולהקריב את הפסח (ומה גם שצריכים תחילה לטבול במקוה, לחגור אבנט ולומר "לשם יחוד"...), כי־אם "שהיה מחוץ לאסקופת העזרה".

ועל־פי־זה מובן גם סדר הענינים בכתוב: "טמא לנפש או בדרך רחוקה" (נוסף לכך שלכל לראש צריך להיות המענה על שאלת האנשים הטמאים) - שבתחילה מדבר הכתוב אודות "טמא לנפש", שהחסרון שלו הוא בשתים: (א) במציאות - שאינו בעזרה, להיותו מחוץ למחנה, (ב) ביכולת - שאפילו אילו היה בעזרה, לא היה יכול להקריב, בגלל טומאתו; ואחר־כך מוסיף הכתוב "או בדרך רחוקה", שהחסרון שלו הוא רק במציאות, שנמצא "מחוץ לאסקופת העזרה", אבל אילו היה בתוך העזרה, היה יכול להקריב הפסח.

אך על־פי־זה מתחזקת יותר השאלה: למה לא נזכר כאן גם אודות מי שחמצו קיים, שאצלו אין חסרון לא במציאות ולא ביכולת, שהרי נמצא בעזרה, ומצדו יש לו את היכולת להקריב את הפסח, והמניעה אינה אלא מסיבה צדדית (שיש לו חמץ בביתו), ובלשון הגמרא[113]: "אריה הוא דרביע עליה"? - ולכן מוכרח רש"י לתרץ מיד, באותו דיבור־המתחיל, ש"פסח שני מצה וחמץ עמו בבית כו'", ולכן אין זה באותו סוג וגדר של "טמא לנפש" או מי שהיה "בדרך רחוקה" (כנזכר לעיל סעיף י"ז).

---

*) ועוד זאת: תלמיד מובטח לשמוע מפי רבו - רק לאחרי שדיבר ושאל התלמיד את הרב; ואילו משה - "כל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה", וכדיוק רש"י ששינה הלשון, שהתחיל "לשמוע מפי רבו" (ואינו מזכיר דיבור), וסיים "היה מדבר עם השכינה" (ואינו מזכיר שמיעה), אף שלכאורה הוה־ליה־למימר "לשמוע מפי השכינה".

112) ראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ד. טושו"ע יו"ד סרמ"ב סי"ג־ד.

113) עירובין עח, ב. וש"נ.

כב. המשך השיחה - ביאור תוכן הענינים המעכבים עשיית הפסח בעבודת ה': טומאה, מצד הנשמה[114], היא היפך ענין ההעלאה שבפסח (צלי אש), ודרך רחוקה (חוץ לעזרה), מצד הגוף[114], הוא היפך ענין ההמשכה שבפסח (אכילת הפסח) - נכלל בשיחה שהוגהה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפסה ב'לקוטי שיחות'[99].

* * *

כג. כאמור לעיל (סעיף י"ז) שנמצאים כאן אורחים שנוסעים לפני י"ב תמוז, ולכן, דובר בשיחה הראשונה אודות י"ב תמוז, על מנת שינצלו זאת בי"ב תמוז, ונוסף לזה, הנה גם תוכן השיחה בענין המרגלים שייך לאורחים:

אצל האורחים - ישנו ענין של טלטול הדרך, ובבואם לכאן נמצאים הם בגלות - לא אוכלים מספיק ולא ישנים מספיק ("מ'דערעסט ניט און מ'דערשלאָפט ניט"), וזקוקים לחסדי הזולת - שיתן להם "לחם הקלוקל"[115], בהיותם מוכרחים לאכול מה שנותנים להם, בין אם רצונם בכך ובין אם לאו, ואין זה כמו בשעה שנמצאים בביתם, שיש לכל אחד את כל ענייניו, כולל גם ענין הכבוד... ואילו כאן - דוחפים אותו ללא התחשבות במציאותו ("מיט זיין גאַנצע מציאות"...).

ובכל זאת, יש בזה גם מעלה - שעל־ידי ביטוש הגוף (חולשא דגופא) נעשה תוקפא דנשמתא[116], כך שביכלתו ללמוד תורה חצי שעה יותר, ולהתפלל חצי שעה יותר, ללא הפרעות - בדוגמת המעמד ומצב של בני־ישראל בהיותם במדבר!...

אבל אף־על־פי־כן, הכוונה העליונה אינה להשאר במדבר, אלא להכנס לארץ דוקא, אף־על־פי שטוען שזוהי "ארץ אוכלת יושביה", כך, שיושביה נעשים בבחינת "ארץ" ("זיי ווערן אַ שטיק ארץ"), אף־על־פי־כן, הכוונה היא שתהיה הכניסה לארץ דוקא.

כד. ויהי רצון שכל הענינים שכל אחד לקח בבואו לכאן, יומשכו גם בימים שלאחרי־זה,

- על־דרך פתגם כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[117] בביאור הטעם שאין אומרים "חסל סידור פסח", לפי שענינו של חג הפסח נמשך תמיד -

בבואו חזרה לעירו, למלא שם שליחותו - לעשות שם "ארץ ישראל"[118], על־שם "שרצתה לעשות רצון קונה"[119],

ועד לקיום היעוד[120] "עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות", בביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו אמן.

---

114) ועפ"ז מובן הצורך בהפירוט ד"טמא לנפש" ו"דרך רחוקה", דלכאורה, כיון ש"דרך רחוקה" היינו "חוץ לאסקופת העזרה", הרי נכלל בזה גם "טמא לנפש" שאסור להכנס למקדש (ואף שיש לבאר זאת גם ע"ד הפשט (ראה לקו"ש שבפנים הערה 15), הנה ע"פ חסידות הרי זה מובן בפשטות) - כיון שהם ב' ענינים בפני עצמם: טמא לנפש - מצד הנשמה, ודרך רחוקה - מצד הגוף.

115) לשון הכתוב - חוקת כא, ה.

116) ראה זח"א קפ, ב. קמ, ב. סה"מ תש"ט ס"ע 63.

117) סה"ש תש"ג ע' 75 (נעתק בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים בסופה).

118) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תפה.

119) ב"ר פ"ה, ח.

120) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ר פ' שבת וור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג.

בס"ד. משיחות ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'תנש"א.

א. דובר כמ"פ אודות החלוקה דקריאת התורה לפרשיות השבוע[1] – שאף שבכל שבת קורין פרשה אחת בתורה השייכת במיוחד לזמן זה[2], ובכל יום מימי השבוע לומדים חלק מהפרשה השייך במיוחד ליום זה[3], מ"מ, כל פרשה בתורה וכל חלק פרטי שבה קשור גם עם כל התורה כולה (מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל"), שהיא (כלשון הכתוב בפרשתנו[4]) "תורה אחת"[5], כמו בפרשה אחת, שכל חלק שבה קשור עם הפרשה כולה, כמודגש בהקריאה דיום השבת (הסך־הכל דכל ימי השבוע[6]) שקורין כל הפרשה כולה מתחילתה עד סופה (בציבור, ובברכות לפני' ולאחרי').

וענין זה מודגש במיוחד בפרשת שבוע זה – פרשת שלח:

פרשת שלח עוסקת (ברובה) בענין אחד – פרשת המרגלים, החל משילוח המרגלים (מהתחלת הפרשה עד שני), הליכתם וביאתם, דברי תשובתם למשה ואהרן וכל עדת בנ"י, וכל השתלשלות המאורעות בהמשך לזה, עד להעונש וכו' (משני עד קרוב לחמישי), ובהמשך לזה גם פרשת נסכים, "כי תבואו אל ארץ מושבותיכם גו' ועשיתם אשה לה' גו' ויין לנסך וגו'"[7], שאף שחטאו ונגזרה גזירה עליהם, מ"מ, "בישר[8] להם שיכנסו לארץ"[9] (מסוף רביעי עד ששי[10]) – סיפור אחד ארוך שמשתרע על ריבוי פסוקים ברוב חלקי הפרשה, אשר, כדי לידע הענין והסיפור כולו, לא מספיק ללמוד חלק אחד בפרשה, אלא צריכים ללמוד ההמשך בשאר חלקי הפרשה עד לסיום הענין כולו, שבזה מודגש ש(רוב)חלקי הפרשה הם (ענין אחד ו)פרשה אחת.

ועוד ועיקר[11] – שסיומה וחותמה של פרשת שלח ("הכל הולך אחר החיתום"[12]) בפרשת ציצית[13], שעם היותה מצוה פרטית (א' מתרי"ג מצוות התורה), ה"ה "שקולה כנגד כל המצוות",

---

1) כ"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית .. וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בחג הסוכות" (רמב"ם הל' תפלה רפי"ג).

2) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א): "המועדים של כל השנה כו' בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן". וידוע פתגם רבינו הזקן שצריכים "לחיות" עם הזמן, הפרשה בתורה שקורין ולומדים באותו זמן ("היום יום" ב' חשון. ובכ"מ). – ולהעיר, שהשייכות של הפרשה להזמן היא עד כדי כך שיום השבת וכל ימי השבוע נקראים על שם הפרשה: יום ראשון פרשת שלח, וכיו"ב בשאר ימי השבוע, עד לשבת פרשת שלח.

3) ביום ראשון מהתחלת הפרשה עד שני, ביום שני משני עד שלישי, ועד"ז בכל ימי השבוע, עד ליום השבת, משביעי עד סיום הפרשה (נוסף על הקריאה דכל הפרשה כולה, כדלקמן בפנים).

4) טו, טז. שם, כט.

5) ויתירה מזה – שכל התורה כולה שהתחלתה באות ב' וסיומה באות ל' היא תיבה אחת: "לב" (ראה אותיות דר"ע אות ב' בסופו). – ולהעיר, שהתורה נמשלה לדם, ומשכן הדם הוא בלב, וממנו מתפשט בכל אברי הגוף (ראה לקו"ת במדבר יג, א. ובכ"מ).

6) ולהעיר, שבכולם מודגשת השייכות ליום השבת, כמ"ש (יתרו כ, ח) "זכור את יום השבת לקדשו", עי"ז ש"מונים כל הימים לשם שבת, אחד בשבת שני בשבת, כי זו מן המצוה שנצטווינו לזוכרו תמיד בכל יום" (רמב"ן שם), ועד להנהגת שמאי הזקן ש"כל ימיו הי' אוכל לכבוד שבת, כיצד, מצא בהמה נאה לוקחה ואומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה לוקחה ומניחה לשבת ואוכל את הראשונה בחול" ("ואף הלל מודה שכדברי ב"ש יותר נכון לעשות, אלא שהי' בוטח בה' שבודאי יזמין לו לשבת מנה יפה מכל הימים" (שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"י)).

7) טו, ב ואילך.

8) פרש"י עה"פ.

9) והטעם שהבשורה ע"ד הכניסה לארץ נאמרה בשייכות לפרשת נסכים דוקא – כי, בענין הנסכים מודגשת ההמשכה למטה גם בענין הקרבנות שענינם העלאה למעלה, היפך שיטת המרגלים שלא רצו להכנס לארץ כדי שלא יצטרכו לעסוק בעבודה דהמשכה למטה (ראה לקו"ת פרשתנו מ, סע"א ואילך. ובכ"מ).

10) וי"ל שזהו גם תוכן ההמשך דפרשת חלה שבהתחלת השיעור דששי – "בבואכם אל הארץ גו' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'" (שם, יח־יט) – היפך שיטת המרגלים שרצו להשאר במדבר כדי שלא יצטרכו לאכול מ"לחם הארץ" (לאחרי הקדמת חרישה וזריעה), כי אם, "לחם מן השמים".

11) כי, ענין (סיפור) אחד שמשתרע על ריבוי פסוקים ברוב חלקי הפרשה ישנו בכמה פרשיות (ולדוגמא: פרשת בלק – כל הפרשה כולה (מתחילתה עד סופה) היא סיפור אחד).

12) ברכות יב, א.

13) ולפנ"ז – פרשת ע"ז ופרשת שבת (מקושש עצים), ומפרש רש"י (מיסודו של רבי משה הדרשן) "למה נסמכה פרשת מקושש לפ' ע"ז, לומר שהמחלל את השבת כעובד ע"ז שאף היא שקולה ככל המצוות, וכן הוא אומר בעזרא* ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצוות ואת שבת קדשך הודעת להם", ומסיים, "ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות".

*) נחמי' ט, יג־יד – בשינוי לשון (ובדפוס ראשון נעתק הפסוק בשלימותו).

שנאמר[14] "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'", ש"מנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג"[15], ודוגמתו בתורה, שכל ענין ופרשה בתורה קשור ושייך לכל הענינים והפרשיות שבתורה, כיון שהתורה כולה היא "תורה אחת".

וצריך להבין: (א) כיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, מסתבר לומר, שהדגשת ענין האחדות בתורה בפרשת שלח דוקא קשורה עם תוכן (רוב) הפרשה – ענין המרגלים, (ב) הקשר והשייכות להזמן שבו קורין בתורה פרשת שלח, בסיומו של חודש סיון, כדלקמן.

ב. ויש לבאר תחילה תוכן הענין דשילוח המרגלים – הן בפרשת השבוע, והן בהפטורה שהיא סיום וחותם קריאת הפרשה כולה[16], אשר, עם היותה "מענין הפרשה"[17], שמסופר בה אודות שילוח המרגלים ע"י יהושע[18], יש בה כמה שינויים לגבי המסופר בפרשה אודות שילוח המרגלים ע"י משה (כמבואר במפרשים[19]), ומהם:

א) במרגלים דמשה נאמר "שלח לך", ומפרש רש"י (פשוטו של מקרא) "לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח", משא"כ במרגלים דיהושע "בודאי לא עשה יהושע מדעתו רק שהשי"ת ציוהו ע"כ"[20], כמובן בפשטות (ועד שאין צורך לפרש בקרא) שלאחרי הקלקול שהי' כתוצאה משילוח המרגלים מדעתו של משה (ללא ציווי הקב"ה), לא הי' יהושע שולח מרגלים מדעתו, ועכצ"ל "שהשי"ת ציוהו ע"כ".

ב) במשה כתיב "שלח לך אנשים ("אנשים" דייקא, ולא מרגלים[21]) ויתורו את ארץ כנען" (ולא "ויחפרו (וירגלו) את הארץ"[22]), וביהושע כתיב "אנשים מרגלים", "לחפור את הארץ"[23], "לחפור[24] את כל הארץ באו"[25].

ג) במרגלים דמשה נאמר "איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו", י"ב אנשים ("שנים עשר אנשים איש אחד לשבט"[26]), ואילו במרגלים דיהושע נאמר "וישלח יהושע גו' שנים אנשים".

ד) המרגלים דמשה הם נשיאי ישראל, "כל נשיא בהם.. ראשי בני ישראל המה ואלה שמותם גו'", ואילו במרגלים דיהושע נאמר "שנים אנשים" סתם, ולא נתפרש בכתוב[27] מי היו שני האנשים (שמותיהם ועאכו"כ מעלות שלהם).

ה) שילוח המרגלים דמשה הי' באופן של פירסום – הן ביחס לבנ"י, שידעו כולם ע"ד שילוח המרגלים[28], וכשחזרו משליחותם נאמר[29] "וישיבו אותם דבר ואת כל העדה", והן ביחס ליושבי הארץ, שהרי המרגלים לא השתדלו להטמין את עצמם (כדי שלא ירגישו בנוכחותם ויחשדו בהם) עי"ז שכל א' מהם ילך לבדו לרגל חלק מסויים בארץ[30], אלא הלכו כולם ביחד באופן הבולט לכל, ועד שהי' צורך שהקב"ה יעשה נס שלא ישימו לב אליהם, "בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים.. כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו"[31]; משא"כ

14) טו, לט.

15) פרש"י עה"פ.

16) כולל גם פרשת ציצית שבסיום וחותם הפרשה.

17) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רפד.

18) יהושע ב, א ואילך.

19) ראה אלשיך, אברבנאל, אוה"ח באר מים חיים (לאחי המהר"ל) ריש פרשתנו. ועוד.

20) לקו"ת פרשתנו נא, ג.

21) ולהעיר, שבכל הפסוקים שבפרשה לא נקראו בשם מרגלים (משא"כ בפירוש רש"י ומדרשי חז"ל). וראה בארוכה לקו"ש שלח תשמ"ח (באופן אחר).

22) ורק בדברי התוכחה בפ' דברים (א, כב-כד) נאמר "ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ .. וירגלו אותה", כדלקמן ס"ד.

23) שם, ב.

24) שם, ג.

25) ואף שלשון זה הוא מדברי אנשי יריחו ומלך יריחו, ואילו בדברי יהושע נאמר "לכו ראו את הארץ ואת יריחו" – הרי מפורש בסיום הענין דכיבוש יריחו (שם ו, כב-כה) "האנשים המרגלים .. אשר שלח יהושע לרגל את יריחו" (וראה לקמן הערה 58).

26) דברים א, כג.

27) כי אם בדרשת חז"ל – "פנחס וכלב היו" (פרש"י שם, ד – ממדרש אגדת תנחומא). וראה לקמן סי"א.

28) כיון שכל ענין שילוח המרגלים הי' ביזמתם, כמבואר בהמשך פירוש רש"י (בהביאור ד"שלח לך, לדעתך") "לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו כמה שנאמר ותקרבון אלי כולכם".

29) יג, כו.

30) כדרכם של מרגלים, כפי שמצינו בדברי יוסף לאחיו ש"מרגלים אתם .. ערות הארץ באתם לראות", "שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר" (מקץ מב, ט-יב ובפרש"י). והתועלת בזה – בשתים: (א) שלא מרגישים (כ"כ) בנוכחותם, (ב) קיצור משך הזמן הדרוש לריגול הארץ כולה, כפשוט.

31) פרש"י פרשתנו שם, לב.

במרגלים דיהושע מפורש בקרא "מרגלים חרש" – הן ביחס לבנ"י, ש"בסתר שלחם כי לא רצה שידעו כל ישראל"[32], ולכן כשחזרו משליחותם כתיב[33] "ויבואו אל יהושע גו' ויספרו לו גו' ויאמרו אל יהושע" (ולא לכל בנ"י[34]), והן ביחס ליושבי הארץ, ש"אמר להם עשו עצמכם כחרשים כדי שלא יסתירו דבריהם מפניכם, ד"א חרש חרס, הטעינו עצמכם קרדות כדי שתהיו נראין כקדרין"[35], ועד שבמשך זמן שליחותם הוצרכו להתחבא שלא יראום יושבי הארץ, כמ"ש[36] "ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו.. ותאמר להם ההרה לכו פן יפגעו בכם הרודפים ונחבתם שמה גו'".

ו) המרגלים דמשה "הלכו בגבולי' (של כל הארץ) באורך וברוחב"[37], "ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה"[38] (במשך ארבעים יום[39]), ואילו המרגלים דיהושע, אף שנצטוו "לכו ראו את הארץ ואת יריחו"[18] (לא רק יריחו בלבד, אלא גם הארץ), מ"מ, לא זו בלבד שנכנסו ליריחו בלבד, ולא לשאר חלקי הארץ, אלא עוד זאת, שאפילו את יריחו עצמה לא הספיקו לתור, כיון שבאותו לילה שהגיעו לביתה של רחב, הורידתם רחב בעד חלון ביתה שבקיר החומה אל מחוץ לעיר, "וילכו ויבואו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרודפים"[40], ותיכף חזרו ליהושע, ובכך נסתיימה שליחותם.

ג. ונקודת הביאור בזה – שפעולות המרגלים דמשה ודיהושע הם פעולות שונות אבל מצטרפות זו לזו ומשלימות זו את זו לצורך מטרה אחת, כיבוש וכניסה לארץ.

ובהקדמה – ששילוח המרגלים יכול להיות לצורך שתי מטרות: (א) לצורך הכיבוש – "כדרך כל הבאים להלחם בארץ נכרי' ששולחים לפניהם אנשים לדעת הדרכים ומבוא הערים, ובשובם ילכו התרים בראש הצבא להורות לפניהם הדרכים.. שיתנו להם עצה באיזו עיר ילחמו תחילה ומאיזה צד יהי' נוח לכבוש את הארץ"[41], (ב) לצורך הכניסה לארץ (כולל ההתיישבות בה לאחרי ובהמשך להכיבוש) – שידעו ויכירו בטובתה של הארץ, עי"ז "שיגידו[41] להם כל עניני הארץ לשמחם במעלותי'.. ויעלו בה בחפץ גדול"[42].

ויש לומר, ששילוח המרגלים דמשה (לדעתו של משה[43]) לא הי' (כ"כ) לצורך כיבוש הארץ, לדעת הדרכים ומבוא הערים (כי בזמנו של משה לא הי' צורך בדבר), אלא (בעיקר) כדי להכיר את תכונותי' ומעלותי' של הארץ; ושילוח המרגלים דיהושע לא הי' לצורך הכרת תכונות ומעלות הארץ (שתועלת זו כבר נעשתה ע"י המרגלים דמשה), אלא לצורך כיבוש הארץ, לדעת הדרכים ומבוא הערים (כי בזמנו של יהושע הי' צורך בכך), כדלקמן.

ד. ביאור הענין:

אע"פ שבקשת בנ"י לשילוח המרגלים היתה "ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן (תחלה לכבוש)"[44], מ"מ, לא מצינו בדברי משה להמרגלים שנצטוו לחפור את הארץ לידע מהיכן היא נוחה ליכבש[45].

וטעם הדבר – י"ל בפשטות – כיון שכיבוש הארץ לא הי' כדרך כל כובשי ארצות בדרך הטבע,

---

32) פי' הרד"ק עה"פ.

33) ב, כג-כד.

34) וי"ל שלאח"ז סיפרו גם לכל בנ"י – כמובן מפי' הרד"ק בביאור הטעם ששלחם בסתר, "כדי שלא יפחדו בשלחו מרגלים", היינו, שלא יפחדו מכשלון השליחות כפי שאירע במרגלים דמשה, "והוא לא שלחם אלא לפי שידע שיצליחו בשליחותם וירחיבו לב ישראל בבשורות טובות", היינו, שלאחרי ששבו משליחותם והצליחו בה, סיפרו לכל בנ"י כדי לשמח לבם.

35) פרש"י (ורד"ק) עה"פ.

36) ב, ד-טז.

37) פרש"י פרשתנו שם, כא.

38) פרש"י שם, כה.

39) אף ש"מהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום, הרי ארבעים יום מן המזרח למערב, והם הלכו ארכה ורחבה" (שיעור כפול) – כיון ש"קצר לפניהם את הדרך" (פרש"י שם).

40) ב, כב.

41) רמב"ן ריש פרשתנו.

42) ויש לומר, שידיעת המעלות התכונות והסגולות המיוחדות של הארץ, דרושה ומועילה גם להכנה לסגל לעצמם אורח-חיים המתאים לארץ מיוחדת זו.

43) אף שכוונת בנ"י ש"באו .. ואמרו נשלחה אנשים לפנינו" היתה באופן אחר, כדלקמן בפנים.

44) דברים א, כב (ובפרש"י).

45) כדרכם של מרגלים – כפי שמצינו בדברי יוסף לאחיו "מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם", "גלוי הארץ מהיכן היא נוחה ליכבש" (מקץ שם, ט ובפרש"י).

אלא ע"י הקב"ה[46], כדברי משה (בדברי התוכחה[47] על בקשתם "נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ") "ה' אלקיכם ההולך לפניכם הוא ילחם לכם.. ההולך לפניכם.. באש לילה לראותכם בדרך אשר תלכו בה ובענן יומם"[48], שאין צורך (ועאכו"כ הכרח) לברר "את הדרך אשר נעלה בה", כיון שהענן הולך לפניהם ומראה להם הדרך[49].

שליחותם של המרגלים היא (כמפורש בקרא) "וישלח אותם משה לתור את הארץ.. וראיתם את הארץ" — לראות את טיב הארץ, תכונותי' ומעלותי'[50]: "וראיתם את הארץ מה היא גו' והטובה היא גו' השמנה היא גו'"[51] (ולכן צום "והתחזקתם ולקחתם (השתדלות מיוחדה) מפרי הארץ", שיראו פירותי' הטובים והשמנים). ולא עוד אלא שגם ראיית העם ("וראיתם.. את העם היושב עלי' החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב") היא (לא כדי לדעת אם כיבוש הארץ יהי' בנקל אם לאו, אלא) לצורך בירור טיב הארץ כפי שמשפיעה על העם היושב עלי' — כפירוש רש"י: "יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים ("החזק הוא הרפה"), יש (ארץ) מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין" ("המעט הוא אם רב"). וגם ראיית "הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים" היא (לא כדי לדעת אם כיבוש הארץ יהי' בנקל אם לאו, אלא) בירור ל"החזק הוא הרפה" — כפירוש רש"י: "סימן מסר להם אם בפרזים יושבין חזקים הם שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם" — שמזה יודעים טיב הארץ, אם היא "ארץ מגדלת גבורים" או "ארץ מגדלת חלשים"[52].

ושליחות זו (לראות את טיב הארץ) נתקיימה במילואה ע"י המרגלים — "באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריו"[53], ואילו לא היו מקלקלים ע"י ההוספה שלהם על השליחות (בנוגע לכיבוש הארץ[54]), "אפס כי עז העם גו' לא נוכל לעלות גו'"[55], היו כל בנ"י נכנסים לארץ מיד בשמחה ובחפץ גדול.

והמרגלים דיהושע — לא נשלחו לראות את טיב הארץ (כיון ששליחות זו נתקיימה כבר במילואה ע"י המרגלים דמשה), אלא שליחותם היתה לצורך כיבוש הארץ, כי, כיבוש הארץ ע"י יהושע לא הי' בדרגא (נעלית כ"כ) כמו הכיבוש שהי' צריך להיות ע"י משה[56], ולכן היו זקוקים גם לפעולות בדרך

---

46) ולכן, החשש היחידי מהעם היושב עלי', הוא, לא החוזק והריבוי הגשמי (כי, "החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב", נוגע לטיב הארץ, כדלקמן בפנים), אלא "אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו" (פרש"י פרשתנו שם, כ). — ועפ"ז יש לבאר הכרחו של רש"י להוציא המקרא "היש בה עץ" מפשוטו, עץ עושה פרי כפשוטו*.

47) ועפ"ז מתורצת הקושיא למה לא נתפרש בפרשתנו שמשה לא רצה לשלוח המרגלים והוכיחם כו' — כי בפרשתנו מדובר אודות שילוח המרגלים כפי שהי' בפועל, לדעתו של משה, "לתור את הארץ", כדלקמן בפנים.

48) דברים שם, ל-לג.

49) ואילו היו נכנסים לארץ מיד, ע"י משה — הי' הולך לפניהם גם עמוד הענן לנחותם הדרך.

50) ומודגש בלשון "ויתורו" — "שיש במשמעותו גם לשון יתרון, כי רצה הקב"ה להראות להם יתרון הארץ על כל הארצות" (כלי יקר ריש פרשתנו).

51) יג, יח-כ.

52) ויש לומר, שהכרחו של רש"י לפרש כן (שכל פרטי הענינים שבכתוב עיקרם בנוגע לטיב הארץ) הוא מסדר ג' הכתובים, שבפסוק הראשון מתחיל "וראיתם את הארץ מה היא" (ואינו מפרט דבר) וממשיך תיכף "ואת העם היושב עלי' החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב", ובפסוק השני חוזר לארץ, "ומה הארץ גו' הטובה היא גו' ומה הערים גו' הבמחנים גו'", ומוסיף בפסוק השלישי "ומה הארץ השמנה היא גו'" — דלכאורה מתאים יותר לכתוב תחילה ובבת אחת כל פרטי הענינים דהארץ, "וראיתם את הארץ מה היא הטובה היא גו' השמנה היא גו'", ואח"כ פרטי הענינים דהעם היושב עלי' והערים אשר הוא יושב בהנה? ולכן מפרש רש"י שמ"ש בהמשך פסוק הראשון "ואת העם היושב עלי' החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב", הוא, פירוש והסבר להתחלת הכתוב "וראיתם את הארץ מה היא", "יש ארץ מגדלת גבורים .. יש מגדלת אוכלוסין", היינו, שטיב הארץ ניכר ב"העם היושב עלי'"; ובפסוק השני מוסיף לבאר הסימן לבחון אם הארץ מגדלת גבורים ואוכלוסין — "ומה הארץ אשר הוא יושב בה (ומגדלתו) הטובה היא", "במעיינות ותהומות טובים ובריאים", שמזה יודעים שהיא "מגדלת אוכלוסין, "ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים", "חזקים הם שסומכין על גבורתם", שמזה יודעים שהיא "מגדלת גבורים"; ובפסוק השלישי ממשיך בנוגע לטיב הארץ עצמה, "ומה הארץ (כשלעצמה) השמנה היא", ומסיים "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ", שעי"ז יראו כל בנ"י ש"השמנה היא", כיון שמגדלת פירות טובים.

53) שם, כז.

54) וגם בענין הריגול — כדברי משה בהתוכחה שבפ' דברים: "וירגלו אותה".

55) שם, כח-לא.

56) ראה לקו"ש ח"ט ע' 9 ואילך. ועוד.

*) נוסף על ההכרח מסיום הכתוב "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי ביכורי ענבים", שנפ"ז אין מקום להשאלה "היש בה עץ אם אין".

הטבע[57], החל משילוח מרגלים, כדרך כל הבאים להלחם בארץ נכרי'[58].

ה. עפ"ז יש לבאר פרטי השינויים שבין שילוח המרגלים דמשה לשילוח המרגלים דיהושע:

בזמנו של משה לא צוה הקב"ה לשלוח מרגלים, כיון שהסיבה (העיקרית) לשילוח מרגלים כדרך כל הבאים להלחם בארץ נכרי' אינה שייכת בכיבוש הארץ ע"י הקב"ה. אלא "לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו", שרצונם הי' לשלוח מרגלים כדי לחפור את הארץ, הסכים משה לכך מתוך תקוה שיחזרו בהם כשיראו שאינו מעכב[59], ובראותו שאינם חוזרים בהם, "נמלך בשכינה" האם יש מקום לשילוח מרגלים (לא כדי לחפור את הארץ, אלא כדי) לראות את טיב הארץ, ואמר לו הקב"ה "שלח לך", "לדעתך.. אם תרצה שלח"[60], היינו, שמצד הקב"ה אין צורך בשילוח מרגלים גם לא לצורך ראיית טיב הארץ, שהרי "אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר[61] אעלה אתכם מעני מצרים וגו'", ואעפ"כ היתה דעתו של משה שיש לשלוח מרגלים שיראו את טיב הארץ, כי, בהיותו רועה של ישראל, ראה והרגיש את הצורך שלהם לשמוע ע"ד טיב הארץ מאנשים שיראוה תחילה, "שיגידו להם כל עניני הארץ לשמחם במעלותי'.. ויעלו בה בחפץ גדול".

ולכן נאמר "שלח לך אנשים (ולא מרגלים) ויתורו (ולא ויחפרו) את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם" ("ב נשיאי ישראל) — דכיון ששליחותם לראות את הארץ היא כדי "לשמחם במעלותי'.. ויעלו בה בחפץ גדול", הי' צורך לשלוח הנשיאים דכל י"ב השבטים, שכל אחד מהם מכיר התכונות והצרכים ודואג במיוחד ומשתדל בטובתו של שבטו, שיראו במו עיניהם את כל ארץ ישראל שתחלק לי"ב שבטי ישראל[62], וכאשר כל שבט מי"ב השבטים ישמע מהנשיא שלו שכל הארץ כולה (ובמילא גם החלק דשבט זה) טובה מאד, ישמח לב בנ"י ויעלו בה בחפץ גדול.

ומטעם זה הלכו כל י"ב המרגלים לתור את כל הארץ, לארכה ולרחבה (במשך ארבעים יום), ולא באופן שכל א' מהם ילך לחלק מסויים בארץ השייך לשבטו — דכיון שהשליחות די"ב נשיאי ישראל היא כדי שכל נשיא יוכל להעיד ולהבטיח לשבטו שראה במו עיניו את חלקם בארץ הטובה, הרי, כל זמן שלא נתחלקה הארץ לי"ב השבטים לא הי' ידוע היכן הוא חלקו הפרטי של כל שבט ושבט[63] (שנקבעה ע"פ גורל, כמפורש בקרא[64]

57) אף שכיבוש יריחו (מנעולה של ארץ ישראל) הי' באופן נסי — ע"י ההקפות דהכהנים עם ארון הברית, התקיעה בשופרות כו' (משא"כ המשך הכיבוש דכל א"י).

58) אף שגם שילוח המרגלים לא הי' בתור ריגול (לדעת הדרכים ומבוא הערים) בדרך הטבע ממש, אלא מענין ודוגמא בלבד, שלכן אמר להם יהושע "לכו ראו את הארץ ואת יריחו" (כנ"ל הערה 25).

59) כפרש"י דברים א, כג: "משל לאדם שאומר לחבירו כו' אף אני הודיתי לדבריכם שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב".

60) ועפ"ז יש לתרץ התמיהה בפרש"י בפ' דברים "ויטב בעיני הדבר", "בעיני ולא בעיני המקום, ואם בעיני משה הי' טוב למה אמרה בתוכחות וכו'" — דלכאורה, הקושיא העיקרית היא: אם לא הוטב בעיני המקום למה שלחם משה — כי, זה שלא הוטב בעיני המקום הוא בקשתם לחפור את הארץ, וזה ש"נמלך בשכינה" הוא בנוגע לשילוח המרגלים בפועל לראות טובת הארץ.

61) שמות ג, טז. — וסיומא דקרא "אל ארץ זבת חלב ודבש". ויש לומר, שרש"י מביא רק התחלת הפסוק אף שהעיקר הוא סיומו, כדי להדגיש גודל התרעומת על הבקשה דשילוח המרגלים (שלכן "חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא ירשוה") — דכיון שהקב"ה העלה אותם "מעני מצרים", צריכים להודות על כל ארץ שתנתן להם, שאפילו אם אינה "ארץ טובה", ה"ז באין־ערוך ל"עני מצרים", ועאכו"כ כש"אני אמרתי להם שהיא טובה", ולא עוד אלא ש"חברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים", שאפילו חברון, "טרשין שבארץ ישראל", טובה שבעה חלקים מצוען שהיא המעולה שבארץ מצרים המעולה בכל הארצות (פרשתנו שם, כב ובפרש"י).

62) ולכן "לא הי' שבט לוי עמהם" (פרש"י דברים א, כג), כיון שלא קיבל חלק ונחלה בארץ.

63) ואף שבברכת יעקב נתפרש "זבולון* לחוף ימים ישכון גו' וירכתו (סוף גבולו) על צידון" (ויחי מט, יג (ובפרש"י)) — הרי (נוסף לכך שנתפרש רק בזבולון ולא בשאר השבטים**), מלבד החלק לחוף ימים קיבלו נחלתם גם בהר ובשפלה כו', שהרי "אין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק כו'" (ב"ק פא, ב). וראה לקמן סי"א.

64) פינחס כו, נה.

*) ועד"ז ביוסף, "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך", "שכם ממש" — ה"ז "חלק אחד **יתירה** על אחיך" (שם מח, כב ובפרש"י).

) וגם בשבט יהודה ישכר ואשר **שנרמז בהם ע"ד חלקם בארץ — "נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעיין", "ראה (ישכר) לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות" ב"חלקו של אשר .. יהיו זיתים מרובים" (פרש"י שם, יא־טו־כ) — לא נתפרש **היכן** היא ארצם. ועד"ז בשבט גד, "כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן" (פרש"י שם, יט), ו(בנות)מנשה ש"נטלו חלק בשני עברי הירדן" (פרש"י שם, כב) — לא נתפרש **המקום המדוייק**. וגם בשבט נפתלי שמפרש רש"י "זו בקעת גינוסר" (שם, כא) — ה"ז פירוש רש"י (שבמקום זה נתקיימה ברכת יעקב), ולא נתפרש בדברי יעקב.

(שנאמר קרוב לסוף שנת הארבעים) "אך בגורל יחלק את הארץ", והחלוקה ע"פ הגורל בפועל[65] היתה לאחרי כיבוש הארץ ע"י יהושע[66]), הוצרכו כל י"ב הנשיאים לתור את הארץ כולה, שעי"ז ידעו בוודאות שראו גם חלקם בארץ.

ולכן היתה שליחותם בפירסום (ופשיטא שלא באופן ד"מרגלים חרש") — לא מבעי בנוגע להידיעה דכל בנ"י, כיון שכוונת שליחותם היתה שיגידו לכל בנ"י טובת הארץ כדי לשמח לבם ויעלו בחפץ גדול, אלא גם בנוגע ליושבי הארץ, שנוסף לכך שלא עשו פעולות להטמין את עצמם כמרגלים (שמשתדלים גם להתערב בין יושבי הארץ כדי לשמוע דיבוריהם ולהכיר במחשבתם אם פוחדים מהאויב וכיו"ב), כיון שלא נשלחו לרגל את הארץ, לא חששו לעורר תשומת־לב דיושבי הארץ ע"י הליכתם יחד (בגלל הצורך בדבר כדי למלא שליחותם בראיית הארץ בשלימות, שכולם יראו כל חלקי הארץ כולה), כי, כמו שכיבוש הארץ הוא ע"י הקב"ה, שלא בדרך הטבע, כך גם שילוח והליכת המרגלים הוא שלא בדרך הטבע, ללא חשש מסכנה טבעית (אלא שבפועל עשה הקב"ה נס שיהיו טרודים באבלם ולא יתנו לב אליהם).

משא"כ במרגלים דיהושע — כיון ששליחותם לא היתה לראות טובת הארץ (שכבר נודע הדבר ע"י המרגלים דמשה), אלא ע"ד ובדוגמת[67] כל הבאים להלחם בארץ נכרי בדרך הטבע, לכן, "וישלח יהושע שנים אנשים מרגלים חרש": שנים בלבד, ולא י"ב, ואנשים סתם, ולא נשיאי ישראל, כיון שהצורך בי"ב נשיאים הוא כדי להודיע לכל בנ"י טובת הארץ על כל חלקי, אבל כדי לרגל את הארץ מספיק (ואדרבה: מוטב יותר) לשלוח שנים (ולא י"ב) ואנשים סתם (לא נשיאים)[68], ו"מרגלים (ששליחותם באופן ד)חרש" דוקא, הן בנוגע לבנ"י, שאין צורך שכל בנ"י ידעו שנשלחו מרגלים (ומוטב שלא יודעים ומפרסמים כדי שלא יתפרסם לחוץ), כי אם שרי הצבא וכיו"ב, שצריך להורות הדרך שילכו בה, ועאכו"כ בנוגע ליושבי הארץ, שהוצרכו לעשות פעולות להסתיר את עצמם.

ובשמעם את דברי רחב "ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם.. וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם"[69] — לא היו צריכים לצאת לרחובה של עיר לשמוע מה בפי הבריות, ולכן (לאחרי שהתחבאו ג' ימים בהר עד שוב הרודפים) חזרו אל יהושע ואמרו "כי נתן ה' בידינו את כל הארץ וגם נמוגו כל יושבי הארץ מפנינו"[70], כיון שנתמלאה שליחותם.

ו. עפ"ז מתורצת תמיהה כללית בפרשת המרגלים:

מבואר בכ"מ ע"ד מעלתם של המרגלים — כמפורש בקרא "כולם אנשים ("לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו") ראשי אלפי ישראל המה", שנבחרו מכל שאר בנ"י ("מן הברורים שבכם מן המסולתים שבכם"[71]) — ש"היו במדרגה גבוה מאד ולא רצו להשפיל את עצמם למצוות מעשיות שהוא בחי' המשכת אור א"ס ב"ה למטה.. ורצו להיות במדבר דוקא"[72], שבו הי' כל עסקם בלימוד התורה (שניתנה במדבר[73], במעמד ומצב שלא היו צריכים לעסוק בעניני העולם (כולל העסק דאדם חורש אדם זורע)), ועד כדי כך, שגם לאחרי החטא נאמר עליהם ש"אין להם חלק לעולם הבא"[74] מפני שמדרגתם גדולה יותר מעולם הבא, שלכן אין עולם הבא בגדר של "שכר" עבורם[75].

ואינו מובן: לאחרי גודל הפלאת מעלת המרגלים — איך יתכן שהתוצאה משילוח המרגלים בפועל ממש (לא מצד כוונתם ומחשבתם) היתה אך ורק באופן בלתי־רצוי?

---

65) לתשעת המטות וחצי המטה שקיבלו נחלתם בעבר הירדן מערבה, משא"כ שני המטות וחצי המטה שקיבלו נחלתם בעבר הירדן מזרחה ע"י משה, אבל, קרוב לסוף שנת הארבעים, לאחרי שביקשו שלא לעבור את הירדן, ועד אז היו סבורים שכל בנ"י ינחלו בעבר הירדן מערבה (ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ חוקת תש"נ ס"ה ואילך).

66) יהושע יד, א ואילך.

67) אבל לא ממש, כנ"ל הערות 57־58.

68) "כדרך העמים השולחים מרגלים שישלחו איש אחד או שנים .. ושיהיו אנשים ריקים ופוחזים" (אברבנאל שם), "דרכם לשלוח קלי עולם מפני שהם מסתכנים" (אלשיך שם).

69) שם ב, ט־יא.

70) שם, כד.

71) פרש"י דברים א, כג.

72) לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.

73) עירובין נד, א. וראה קונטרס משיחות ש"פ בהו"ב שנה זו.

74) סנהדרין קח, א.

75) ראה מגלה עמוקות עה"ת פרשתנו יד, לה. הנסמן בלקו"ש חכ"ג ע' 102 הערה 60.

ויש לומר – ע"פ האמור לעיל – שגם בפועל ממש היתה תועלת רצוי' משילוח המרגלים, כי, בשובם ובאמרם "באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריו", ידעו כל בנ"י בבירור ובוודאות (לא רק באופן של אמונה) טובת ומעלת הארץ, וידיעה זו הועילה ופעלה פעולתה – לאחרי משך זמן[76], בנוגע לכיבוש וכניסה לארץ בזמן יהושע, שעלו בשמחה ובחפץ גדול (גם) על סמך דברי המרגלים דמשה שראו טובת הארץ בעיני בשר.

ובעומק יותר – ע"פ פנימיות הענינים – שבשליחותם לתור את הארץ פעלו ענין גדול ביותר[77] (לא רק לאחרי זמן, אלא גם) ב"אותה שעה" (כהדיוק בפירוש רש"י "אותה שעה כשרים היו") – התחלה ופתיחה[78] דכיבוש וכניסה לארץ ע"י כל בנ"י[79].

ויש להוסיף ולהמתיק, שבכללות הענין דכיבוש וכניסה לארץ (ובפרט בהקדמת שילוח המרגלים) מודגש הענין דבירור התחתון[80], וענין זה מודגש ביותר בהעלי' בשמחה ובחפץ גדול כתוצאה משילוח המרגלים דמשה שראו טובת הארץ בעיני בשר – שהשמחה והחפץ היא לא רק מצד האמונה בה' ("אני אמרתי להם שהיא טובה"), אלא גם מצד התחתון.

ויש לומר, שענין זה מרומז בדיוק לשון רש"י "אותה שעה כשרים היו" – "כשרים" דייקא, ולא צדיקים וכיו"ב:

"כשר" ר"ת "כמוצא[81] שלל רב"[82]: "שלל" – דבר שהי' תחילה אצל האויב והמנגד ונלקח במלחמה, ובזה גופא "כמוצא שלל" – באופן של מציאה, היינו, שה"שלל" הוא שלא בערך לעבודתו ויגיעתו בהמלחמה, ועד ל"שלל רב", בריבוי גדול ועד לריבוי שאין למעלה הימנו (שאז נקרא "רב" באמיתיות ובשלימות).

וזהו הרמז בהדיוק "אותה שעה כשרים היו" – שתוכן שליחותם לתור את הארץ (כהתחלה ופתיחה להכיבוש והכניסה לארץ דכל בנ"י שיעלו בשמחה ובחפץ גדול) הו"ע בירור התחתון באופן ד"כמוצא שלל רב" (ר"ת "כשר"), שזוהי כללות העבודה דכיבוש וכניסה לארץ על מנת לעסוק בבירור הארץ הלזו התחתונה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, שעי"ז נעשה אמיתת ושלימות הענין ד"כמוצא שלל רב", "כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא, שיאיר אור ה' א"ס ב"ה במקום החושך והס"א של כל עוה"ז כולו ביתר שאת ויתר עוז ויתרון אור מן החושך כו'"[83].

ז. ובפרטיות יותר יש ב' אופנים־שלבים בשילוח המרגלים שמצטרפות זל"ז ומשלימות זא"ז – שילוח המרגלים דמשה, "שנים עשר אנשים איש אחד לשבט", ושילוח המרגלים דיהושע, "שנים אנשים":

ובהקדם ביאור הצורך דשילוח "שנים עשר אנשים איש אחד לשבט" (כדי שכל נשיא ונשיא יראה חלק הארץ דשבטו) בפנימיות הענינים – לפי שארץ ישראל נחלקת לי"ב חלקים, כנגד י"ב שבטי ישראל, אשר, כל שבט ושבט במסילתו יעלה, שלכל שבט יש אופן עבודה שלו [ולדוגמא: החלוקה הכללית דבנ"י לישכר וזבולון, יושבי אוהל ובעלי עסק, מארי תורה ומארי עובדין טבין[84], ועד"ז בנוגע להחלוקה הפרטית די"ב שבטי ישראל][85], ובהתאם לכך יש לו גם חלק א' מי"ב חלקי הארץ שבירורו שייך לאופן העבודה דשבט זה[86], ובצירוף העבודה די"ב שבטי ישראל ("יחד שבטי ישראל"[87]) בבירור י"ב חלקי הארץ נעשה הבירור דכל הארץ כולה, כל פרטי ההתחלקות שבבה הכוללים כל פרטי ההתחלקות שבארץ הלזו

76) להעיר מאבות פ"ד מ"ג: "אין לך אדם שאין לו שעה" – שבודאי ש"אותה שעה" פועלת פעולתה, אף שיתכן (מאיזו סיבה שהיא) שהפעולה תהי' לאחרי משך זמן.

77) ראה גם בארמים חיים שבהערה 19.

78) וכיון ש"כל ההתחלות קשות" (מכילתא ופרש"י יתרו יט, ה), ובפרט בפתיחת דרך חדשה (ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74. וש"נ) – לכן הוצרך הדבר להיות ע"י "כל נשיא בהם .. ראשי אלפי ישראל", ובשליחותו של משה דוקא.

79) נ"ד פעולת משה ע"י ראיית הארץ (ראה צפע"נ עה"ת ברכה לד, א).

80) ולכן הי' כיבוש הארץ בפועל (לאחרי שילוח המרגלים בדרך הטבע) ע"י יהושע דוקא – "כפני לבנה" (ב"ב עה, סע"א).

81) תהלים קיט, קסב.

82) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' קצח.

83) תניא פל"ו.

84) ראה תניא אגה"ק ס"ה (קט, א). ובכ"מ.

85) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 54. וש"נ.

86) להעיר מספרי עקב יא, יו"ד: "י"ב ארצות ניתנו כנגד י"ב שבטי ישראל, ולא שוו טעם פירות ארצו של זה כטעם פירות ארצו של זה".

87) ברכה לג, ה.

התחתונה[88] (כל העולם כולו שנברא בשביל ישראל[89]), כיון שארץ ישראל כוללת ויש בה מכל הארצות (כמבואר במדרשי חז"ל[90]).

ועפ"ז צריך להבין הטעם (בפנימיות הענינים) שכל א' מי"ב נשיאי ישראל הלך לתור את הארץ כולה, לא רק החלק דשבטו (ובפרט שהי' ידוע החלק (לכמה שבטים) מברכת יעקב[91]), אלא גם החלקים דשאר השבטים – דלכאורה, כיון שעבודתו של שבט זה היא בחלק מסויים השייך לו, מהו הצורך ומהי התועלת בכך שיתור גם את החלקים דשאר השבטים, שעבודת בירורם שייכת ונעשית ע"י שאר השבטים?

והביאור בזה – בפשטות – שהפעולה דכל נשיא לתור את הארץ כולה, גם חלקי הארץ דשאר השבטים, היא, מצד הציווי "ואהבת לרעך כמוך"[92], כיון ש"כל ישראל ערבים (ומעורבים) זה בזה"[93], ועד ל"קומה[94] אחת שלימה"[95].

ובעומק יותר – שע"י ההתאחדות דכל שבטי ישראל שמודגשת בכך שכל נשיא הלך לתור את הארץ כולה נעשית הפעולה דבירור הארץ באופן נעלה יותר, להיותה מצד וע"י דרגא נעלית בישראל שלמעלה מהתחלקות לי"ב שבטים, הבחי' שלמעלה מהתחלקות, כפי שנמשכת וחודרת בדרגת ההתחלקות, כדלקמן.

ח. ובהקדם ביאור הקשר והשייכות דשילוח המרגלים לחודש סיון – ששילוח המרגלים הי' בכ"ט סיון[96], ומודגש גם בהקריאה דפרשת המרגלים קרוב לסיומו של חודש סיון – החודש דמתן־תורה:

ידוע שבירור העולם נעשה בכח וע"י העבודה דישראל בתורה, ובלשון הקבלה והחסידות[97] "בחכמה (דוקא) אתברירו", חכמת התורה[98]. ויש לומר, שמטעם זה הי' שילוח המרגלים (ההתחלה והפתיחה דבירור העולם בהכיבוש והכניסה לארץ) בסיומו של חודש סיון – כשיוצאים מזמן מ"ת לעבודה דבירור העולם[99] בכח וע"י התורה.

וכיון שבישראל ותורה ישנם ב' דרגות (בכללות), דרגת האחדות, ודרגת ההתחלקות[100], כידוע[101] ש"ישראל" ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה", שלכל א' מישראל יש אות פרטית בתורה (שממנה נמשכת חיותו כו')[102], שע"פ דין צריכה להיות כל אות מוקפת גויל[103], כל אות בפני עצמה, וביחד עם זה, כל ס"ר האותיות דס"ר בנ"י הם מציאות אחת, "תורה אחת", כספר תורה שכשרותו תלוי' בכשרות כל האותיות שבו (לא חסר ולא יתיר)[104] – יש לומר, שבהתאם לכך ישנם ב' אופנים בבירור העולם (שנברא בשביל ישראל ובשביל התורה[89]), בירור מצד דרגת ההתחלקות שבתורה ובישראל, ובירור (נעלה יותר) מצד דרגת האחדות שבתורה ובישראל.

ט. וביאור הענין:

ב' הדרגות שבתורה, דרגת האחדות ודרגת ההתחלקות, הם (בכללות) תורה ומצוות: תורה היא

---

88) להעיר מהענין די"ב גבולי אלכסון – "כמו עד"מ האלכסון שכולל ומאחד ב' קצוות גשמיים מזרח ומערב מעלה ומטה כו'", התכללות והתאחדות דששה קצוות (ראה אוה"ת בראשית ו, סע"ב ואילך).

89) פרש"י עה"ת בתחלתו. ובכ"מ.

90) ראה ספרי ר"פ עקב (הובא ביל"ש פרשתנו רמז תשמג): "א"י שהיתה חביבה מכל נבראת קודם לכל, שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל, ארץ אלו שאר ארצות .. וראש עפרות תבל זו ארץ ישראל .. למה נקרא תבל שמה שהיא מתובלת בכל, שכל הארצות יש בזו מה שאין בזו .. אבל א"י אינה חסרה כלום כו'".

91) ראה לעיל הערה 63.

92) קדושים יט, יח.

93) שבועות לט, סע"א. וש"נ.

94) ראה בארוכה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

95) ולהעיר, שהדין שעשרה מישראל נקראים "עדה" (מציאות אחת) – למדים מפרשת המרגלים (מגילה כג, ב – הובא בפרש"י פרשתנו יד, כז). – נתבאר בארוכה בלקו"ש שלח תשמ"ז.

96) תענית כט, א.

97) ראה ע"ח שי"ח פ"ה. של"ח דרוש א. תניא אגה"ק סכ"ח בשם זוה"ק. ובכ"מ.

98) ויש לומר, שענין זה מרומז גם ב"שלח לך, לדעתך" – שעיקר ושלימות הבירור הוא ע"י חכמה בשלימותה, שכוללת גם (בינה ובעיקר) דעת.

99) ומודגש גם בהקריאה בתורה בשבת מברכים חודש תמוז, חודש הרביעי – כי, החילוק שבין חודש השלישי לחודש הרביעי הוא ע"ד החילוק שבין בחי' המשפיע לבחי' המקבל (גימ"ל דל"ת – "גמול דלים" (שבת קד, א)), ולכן, בשבת האחרון דחודש השלישי מברכים חודש הרביעי, שזוהי הנתינת־כח להיציאה והירידה למטה לעסוק בבירור העולם.

100) החל מההתחלקות לשלש – "אוריאן תליתאי כו' לעם תליתאי" (שבת פח, א).

101) מגלה עמוקות אופן קפו.

102) ראה סה"מ תש"ו ע' 46. תש"ט ע' 41 (הב'). ועוד.

103) מנחות כט, א. רמב"ם הל' תפילין פ"א הי"ט. טושו"ע יו"ד סרע"ד ס"ד. או"ח סל"ב ס"ד. שו"ע אדה"ז או"ח שם ס"ה.

104) ראה זח"ג עא, א. תקו"ז תכ"ה. שו"ת נוב"י מהד"ת או"ח סק"ט. אבני נזר יו"ד ח"ב סשע"א.

תורה אחת, כי, התורה היא חכמתו של הקב"ה, וכיון שה' אחד והוא ית' וחכמתו אחד[105], לכן גם התורה היא "תורה אחת"; ומצוות הם באופן של התחלקות, תרי"ג מצוות, רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת, כי המצוות הם ציוויים להאדם איך להתנהג בעולם, וכיון שמציאות האדם והעולם היא באופן של התחלקות לתרי"ג, רמ"ח אברים ושס"ה גידים ד"עולם קטן זה האדם"[106], ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא באדם"[107], לכן גם המצוות נחלקים לתרי"ג.

ובפרטיות יותר בתורה עצמה – החילוק שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה: נגלה דתורה, "ששים מסכתות" שמבארים פרטי ההלכות דאיסור והיתר טומאה וטהרה כשר ופסול שעל ידם נעשה בירור העולם, הם באופן של התחלקות; ופנימיות התורה, שמבארת עניני אלקות, "דע את אלקי אביך"[108], היא באופן של אחדות ("לית תמן כו' מחלוקת"[109], גם מלשון התחלקות).

ודוגמתו בישראל – שענין האחדות הוא מצד הנשמה, ש"כולן מתאימות ואב א' לכולנה.. מצד שרש נפשם בה' אחד"[110], וענין ההתחלקות הוא מצד הירידה בגוף ("שהגופים מחולקים"[110]) כדי לברר העולם.

ובפרטיות יותר בעבודת הנשמה עצמה – שענין ההתחלקות הוא מצד הכחות הפרטיים דשכל ומדות, וענין האחדות הוא עצם הנשמה שלמעלה מהתחלקות דכחות פרטיים, שהתגלותה ע"י הביטול והעדר המציאות.

והחידוש שבדבר – שאף שעיקר העבודה דבירור העולם היא מצד דרגת ההתחלקות שבתורה ובישראל, ואילו דרגת האחדות שבתורה ובישראל היא למעלה מהעולם, מ"מ, צריכה להיות העבודה בעולם גם מצד דרגת האחדות שבתורה ובישראל, שעי"ז נעשה בירור העולם בתכלית השלימות, שנמשך ומתגלה בעולם דרגת האלקות שלמעלה מהעולם, ועד לאחדות הפשוטה.

105) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"י.
106) ראה תנחומא פקודי ג. ועוד.
107) אבות דר"נ ספל"א.
108) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב. ובכ"מ.
109) זח"ג קכד, ב – ברע"מ. הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.
110) תניא רפל"ב.

י. ויש לומר, שב' האופנים דבירור העולם (מצד דרגת ההתחלקות ומצד דרגת האחדות) מרומזים בב' האופנים דשילוח המרגלים, ע"י משה וע"י יהושע:

בשילוח המרגלים דמשה – "שנים עשר אנשים איש אחד לשבט" שהלכו לתור את כל י"ב חלקי הארץ שנתחלקה לי"ב השבטים – מודגשת הפעולה דבירור הארץ באופן של התחלקות;

וענין זה נעשה ע"י ומצד בחינת ההתחלקות שבישראל ובתורה – "לדעתך" – בחי' הדעת, שכולל גם חכמה ובינה, וכל המדות שנולדים מן המוחין[111], כחות פנימיים שהם באופן של התחלקות, ו"לדעתך" דייקא, דעת האדם, שרומז על הירידה וההתלבשות דתורה (דעת) בדעת האדם, שאז שייך ונעשה בה ענין של התחלקות.

ובשילוח המרגלים דיהושע – "שנים אנשים" (ולא י"ב), ולא הלכו לתור את הארץ כולה, כי אם ליריחו, מנעולה של ארץ ישראל[112] (שכוללת כל הארץ כולה) – מודגשת הפעולה דבירור כללות הארץ באופן שלמעלה מהתחלקות;

וענין זה נעשה ע"י ומצד בחינת האחדות שבישראל ובתורה – "לא.. מדעתו רק שהשי"ת ציוהו" – לא מצד בחי' הדעת (כחות פנימיים), ודעת האדם שהוא באופן של מציאות, אלא מצד ציווי הקב"ה, באופן של קבלת עול וביטול דהנשמה שלמעלה מהתחלקות, בכל ישראל בשוה.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם ב"שנים אנשים מרגלים חרש":

"שנים", ולא שנים עשר – כי, בעבודה דקב"ע וביטול לא נוגע פרטי ההתחלקות דעשר כחות (עשר הנוספים על השנים), כי אם ב' הקוין דחיוב ושלילה, עשה ולא תעשה[113].

"אנשים" סתם, ולא נשיאי ישראל – כי, ענין הקב"ע והביטול[114] הוא בכל ישראל (בשוה)[115].

111) ראה תניא ספ"ג.
112) תנחומא בהעלותך יו"ד. במדב"ר פט"ו, טו. ועוד.
113) וכמודגש במ"ת (שאז הי' הביטול בתכלית השלימות עד שפרחה נשמתן) – "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום, אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי" (פרש"י פרשתנו טו, כב).
114) ובפרט ע"פ המבואר במדרשי חז"ל ש"שנים אנשים" היו כלב ופינחס, ואעפ"כ, נזכרו בכתוב כ"שנים אנשים" סתם (כמו מרגלים ע"ד הרגיל – וראה לעיל הערה 68), שבזה מודגש עוד יותר ענין הביטול.
115) ואדרבה – בהפשיטות דאנשים פשוטים מתגלה פשיטות העצמות (ראה כש"ט הוספות סקנ"ד ואילך. וש"נ).

ו"מרגלים חרש" – שהעבודה שמצד הקב"ע וביטול היא (לא מתוך פירסום ורעש, אלא) בחשאי, "הצנע לכת עם אלקיך"[116].

יא. ויומתק יותר ע"פ המבואר במדרשי חז"ל[117] ש"שנים אנשים" ששלח יהושע הם כלב ופינחס:

כלב – הוא היחידי (נוסף על יהושע) שנשאר מהמרגלים דמשה, כיון ש"היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי גו'"[118]. אבל פינחס, בנו של אלעזר בן אהרן הכהן, משבט לוי – למה שלחו יהושע לראות את הארץ לצורך כיבושה, הרי שבט לוי "לא עורכין מלחמה כשאר ישראל"[119]?

ויש לומר הביאור בזה – ע"פ דברי הגמרא[120] "עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים", שגם שבט לוי יקבל חלק בארץ, כמ"ש[121] "שער לוי אחד":

"למה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו – מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר[122] יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין.. אלא הם חיל השם, שנאמר[123] ברך ה' חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר[124] אני חלקך ונחלתך"[119].

אבל לעתיד לבוא – כיון ש"באותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר[125] כי מלאה הארץ דעה את ה'"[126], ועד ש"לא יהיו עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.. שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[127] – לא יהיו צורך בהבדלה דשבט לוי מדרכי העולם שיהיו בתכלית השלימות, ולכן יקבל גם שבט לוי חלק ונחלה בארץ.

ויש לומר, שה"חלוקה" לי"ג שבטים דלעתיד לבוא קשורה עם דרגת האחדות שלמעלה מהתחלקות – י"ג בגימטריא אחד:

חלוקת הארץ לעתיד לבוא תהי' באופן ש"הקב"ה מחלק להן בעצמו, שנאמר[128] ואלה מחלוקתם נאום ה'"[120], שמזה מובן, שגם החלוקה היא מצד ובאופן של אחדות, שלכן, "לא כחלוקה של עולם הזה חלוקה של עולם הבא, העולם הזה אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פרדס, שדה פרדס אין לו שדה לבן, לעולם הבא אין לך כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק[129], שנאמר שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד, הקב"ה מחלק להן בעצמו כו'"[120].

וההסברה בזה (בפנימיות הענינים) – שבזמן הזה נעשה בירור העולם ע"י המשכת וגילוי דרגת האלקות השייכת לעולם שלכן מתלבשת בהתחלקות שבעולם, ולעתיד לבוא (לאחרי שיושלם בירור העולם) תהי' גם המשכת וגילוי דרגת האלקות שלמעלה מההתחלקות דעולם, אחדות הפשוטה, ע"י האחדות דישראל שיהיו כולם בדרגת שבט לוי – "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו.. ה"ז נתקדש קדש קדשים ויהי' ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים.. כמו שזכה לכהנים ללוים"[130].

ובפרטיות יותר (לעתיד לבוא גופא) – ה"ז החילוק שבין המעמד ומצב ד"מלאה הארץ דעה את ה'" (כמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה)

---

116) מיכה ו, ח.
117) כנ"ל הערה 27.
118) פרשתנו יד, כד.
119) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג הי"ב.
120) ב"ב קכב, א.
121) יחזקאל מח, לא. ב"ב שם.
122) ברכה לג, יו"ד.
123) שם, יא.
124) קרח יח, כ.
125) ישעי' יא, ט.
126) רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.
127) שם בסיום וחותם ספרו.

128) יחזקאל מח, כט.
129) ומ"ש בב"ק (שבהערה 63) שגם בחלוקה דעוה"ז "אין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק" – ה"ז רק בנוגע לכללות השבט, משא"כ לעוה"ב ה"ז בנוגע לכל אחד מישראל, "ומשמע לו שער ראובן אחד היינו לכל אחד", "אי נמי*, בעולם הזה אין להם בשוה מזה כמו מזה, אלא מזה מעט ומזה הרבה, אבל לעולם הבא יש לו מן הכל שיעור שוה" (תוד"ה העולם הזה ב"ב שם).
130) רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל. – ומסיים: "הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי", בחי' הגורל שבנשמה, עצם הנשמה, שהיא בכל ישראל בשוה**.

*) כי, התירוץ הא' הוא רק להגירסא "אין לך כל **שבט ושבט** מישראל כו'", משא"כ להגירסא (בב"ק) "אין לך **מישראל**" (שזוהי הגירסא הרווחת שמביא תוס' בב"ב, ואח"כ מוסיף "ומיהו אית דגרס אין לך שבט ושבט מישראל").

) ולהעיר, שגם חלוקת הארץ היא "בגורל" – שההתחלקות (חלוקה) קשורה עם העצם שלמעלה מהתחלקות (ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' קלט ואילך. **וש"נ).

להוספה (בהלכות מלכים) ד"כמים לים מכסים"[131]:

"מלאה הארץ דעה את ה'" – שהמציאות ד"הארץ" מלאה וחדורה כולה ב"דעה את ה'" – מצד וע"י דרגת האלקות שבערך להארץ, שזוהי דרגת התורה ("דעה את ה'") שיורדת ונמשכת לפי ערך גדרי העולם (דרגת ההתחלקות שבתורה).

ולמעלה מזה, "כמים לים מכסים" – שהמציאות דהארץ מכוסה לגמרי במי הדעת – מצד וע"י דרגת האלקות שלמעלה מהארץ, תורה ("דעה את ה'") בטהרתה, חכמתו של הקב"ה ("תורה אחת"), אשר, ע"י המשכתה והתגלותה בעולם ניכר ונראה בגלוי שהמציאות דכל העולם אינה אלא ההתגלות דחכמתו של הקב"ה, "כולם בחכמה עשית"[132], וכמארז"ל "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"[133], ו"אין כבוד אלא תורה"[134], ובלשון הרמב"ם בהתחלת ספרו ("מתכיפין התחלה להשלמה"[135] באופן מחודש ונעלה יותר) "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון כו' וכל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת המצאו", "הוא שהתורה אומרת אין[136] עוד מלבדו"[137].

ויש לומר, שההכנה לשלימות הארץ לעתיד לבוא, כשתתחלק הארץ לי"ג שבטים, גם "שער לוי אחד", ע"י ומצד דרגת האחדות שבישראל ובתורה, התחילה בשילוח המרגלים ע"י יהושע, שהוסיף על השליחות דמשה עי"ז ששלח (נוסף על כלב, מהמרגלים ששלח משה) גם את פינחס[138], משבט לוי, שבט הי"ג, בגימטריא אחד[139].

יב. ע"פ המבואר לעיל שבכללות הענין דשילוח המרגלים (הן במרגלים דמשה, והן (ובהדגשה יתירה) במרגלים דיהושע) מודגשת הפעולה דבירור הארץ גם ובעיקר מצד וע"י דרגת האחדות שבישראל ובתורה – יש לבאר גם הקשר והשייכות דפרשת המרגלים לפרשת ציצית:

ובהקדם ביאור מעלתה של מצות ציצית, שעם היותה מצוה פרטית, ה"ה "שקולה כנגד (וכוללת) כל המצוות", שנאמר "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'" – דלכאורה אינו מובן: כיון שהמצוות הם באופן של התחלקות, להיותם ציוויים להאדם איך להתנהג בעולם בהתאם להתחלקות דהאדם ודהעולם – איך שייך שבמצוה פרטית יהיו כלולים כל מצוות התורה?

והביאור בזה – שגם המצוות (ציוויים להאדם איך להתנהג בעולם) ענינם האמיתי – מצוות התורה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, ולכן יש בהם נקודת האחדות דה' אחד, שהוא ית' ורצונו וחכמתו אחד.

וענין זה ניכר בגלוי במצות ציצית – "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות הוי'" – שע"י ראיית הציצית "שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג", רואים את נקודת האחדות שבכל פרטי המצוות – "מצוות הוי'", מצוות התורה, רצונו וחכמתו של הקב"ה[140].

ומציצית נמשך גם בשאר המצוות – שקיומם יהי' (לא רק מצד דרגת ההתחלקות שבהם בערך וביחס להתחלקות דהאדם ודהעולם, אלא) גם מצד נקודת האחדות שבהם – "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי", שעשיית כל המצוות תהי' באופן ד"מצוותי" ("מצוות הוי'").

---

131) ראה גם "הדרן על הרמב"ם" (משיחות ש"פ לך לך) שנה זו. וש"נ.

132) תהלים קד, כד.

133) אבות ספ"ו.

134) שם מ"ג.

135) נוסח "מרשות" לחתן בראשית.

136) ואתחנן ד, לה.

137) הלכה ד.

138) ולהעיר, ש"פינחס הוא אליהו" (זח"ב קצ, סע"א. ועוד), מבשר הגאולה.

139) ויומתק ע"פ דברי הגמרא (ב"ב שם) "אידך (חלק הי"ג) למאן (דהא י"ב שבטים לחוד הוא דשקלי ביחזקאל (שאף שנוסף לוי בא יוסף במקום אפרים ומנשה) – רשב"ם שם) .. לנשיא (למלך המשיח* – רשב"ם שם) .. דכתיב והנותר לנשיא מזה ומזה גו'" – ש"הנשיא הוא הכל", שכולל ומאחד כל בנ"י.

140) והחידוש במצות ציצית גם לגבי ע"ז ושבת (כנ"ל הערה 13) – שע"ז היא הכלל דכל המצוות לפני התחלקותן לתרי"ג, "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום, אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי", ושבת הו"ע כללי שלמעלה מהתחלקות, כיון ששבת הוא למעלה מהעולם, משא"כ מצות ציצית, להיותה מצוה פרטית, מודגש בה יותר החידוש דהתגלות נקודת האחדות שלמעלה מהתחלקות.

*) וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ד ה"ח: "המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד משלשה עשר, ודבר זה חק לו ולבניו עד עולם" ("זה מבואר בנבואת יחזקאל והנותר לנשיא .. למדנו שהי' נוטל חלק כאחד השבטים, והנשיא הוא מלך המשיח" (רדב"ז שם)).

וזהו גם תוכן הענין דשילוח י"ב המרגלים לתור את הארץ (שסיומו וחותמו בפרשת ציצית)[141] – שגם העבודה הפרטית דכל שבט בבירור חלקו הפרטי בארץ, חדורה בנקודת האחדות (שבישראל ובהתורה) שלמעלה מהתחלקות, כמודגש בכך שהנשיא דכל שבט הולך לתור את הארץ כולה, גם החלקים דשאר השבטים.

יג. עפ"ז מובן גם הלימוד וההוראה משילוח המרגלים בעבודת כאו"א מישראל – הדגשת נקודת האחדות שבישראל ובתורה:

גם עבודתו הפרטית של כאו"א מישראל כפי שמחולקים זמ"ז, כולל ובמיוחד בהענין ד"לדעתך" (עיקר מציאות האדם), ש"אין דיעותיהם שוות"[142], צריכה להיות חדורה בנקודת האחדות שלמעלה מהתחלקות, כפי שמתבטאת (לכל לראש) באהבת ישראל ואחדות ישראל, שמתבונן בדעתו ("לדעתך") בצרכיו של הזולת לעזור ולסייע בכל המצטרך לו, הן ברוחניות והן בגשמיות, וכפי שאומרים בדיבור (ועקימת שפתיו הוי מעשה[143]) בהתחלת כל יום לפני התפלה[144]: "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"[145].

ובפרטיות יותר – בנוגע לב' החלוקות (הכלליות) שבישראל, ישכר וזבולון:

נוסף להאחדות שנעשית עי"ז שגם יושבי אוהל מקיימים מצות הצדקה, וגם בעלי עסק קובעים עתים לתורה, יכולה וצריכה להיות האחדות גם בכל א' מהחלוקות דתורה וצדקה, ולדוגמא: בצדקה – שנותן צדקה גם לזכותו של הזולת, ודכו"כ מישראל, וישנם כאלה שהקב"ה בירכם בעשירות מופלגה שנותנים צדקה לזכותם של כל בני ובנות ישראל שבדור (פרוטה אחת או חמש פרוטות עבור כאו"א מישראל), והלואי שירבו כמותם בישראל, ובתורה – שלומד תורה גם עם הזולת, ועד לאופן ד"העמידו תלמידים הרבה"[146], ועד ש"מצות עשה של תורה על כל חכם וחכם מישראל (כל יחיד) ללמד את כל התלמידים"[147].

ויש להוסיף, שנקודת האחדות דישראל ודתורה היא בהדגשה מיוחדת בלימוד הרמב"ם (כהמנהג שנתפשט בשנים האחרונות ללמוד שיעור יומי ברמב"ם, ג' פרקים ליום) – שכל בנ"י מתאחדים בלימוד כל התורה ("מקבץ לתורה שבעל פה כולה"[148]), כמשנ"ת בארוכה במק"א[149].

ועוד ועיקר – האחדות דישראל ודתורה שע"י הפצת המעיינות דפנימיות התורה ("סתים" שבתורה, שעל ידה נעשית האחדות ד"סתים" דישראל עם "סתים" דקוב"ה[150]) חוצה, עד לחוצה שאין חוצה הימנו, כפי שנתחדש במיוחד בדורנו זה גם ובמיוחד בחצי כדור התחתון (שבו לא הי' הגילוי דמ"ת[151]), שבו נקבע מושבו של נשיא הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר, משה שבדורנו, ומשם מופצים המעיינות בכל קצוי תבל ממש, ובמשך יובל שנים[152] ("עולם"[153]), אשר, ע"י ההוספה בהפצת המעיינות חוצה (שכבר היתה באופן ד"די והותר"), "דע את אלקי אביך", "לדעתך"[154], זוכים[155] תיכף ומיד ל"אותו הזמן.. (ש)לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

---

141) משא"כ שילוח ב' המרגלים דיהושע – בהפטורה שלאחרי הקריאה דפרשת ציצית – אחדות שלמעלה מהתחלקות לפרטים*.

142) ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א. ועוד.

143) סנהדרין סה, א.

144) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ.

145) ועי"ז ניתוסף גם בעניניו הפרטיים ע"י תפלתו (בקשת צרכיו) – ש"תעלה תפלתו כלולה מכל תפלות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי" (שער הכוונות בתחלתו. ועוד).

*) ומצד זה שייך יותר להכלל דע"ז ושבת (ראה הערה הקודמת).

146) אבות פ"א מ"א.

147) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ב ולאדה"ז שם ה"ח.

148) לשון הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד.

149) לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך. ועוד.

150) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ובכ"מ.

151) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' שלא. וש"נ.

152) כולל ובמיוחד בענין שהזמן גרמא, יובל שנים לכ"ח ("כח") סיון (שמתברך מיום הש"ק זה) – ראה בארוכה שיחת כ"ח סיון.

153) קידושין טו, א. מכילתא ופרש"י משפטים כא, ו. – ולהעיר גם מלקו"ת פרשתנו מב, ד ואילך.

154) כולל גם ההוספה ב"לדעתך" דמשה (ועי"ז גם במשה שבכאו"א מישראל) – כמארז"ל "צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב" (ברכות בסופה. וש"נ), "האבות ומשרע"ה שהם בג"ע יותר מג' אלפים שנה ומתעלים בכ"י ג"פ כו'" (סה"מ תרנ"ד ע' רכ. ועוד).

155) כהבטחת מלך המשיח להבעש"ט – במענה לשאלתו אימת אתי מר – כשיפוצו מעינותיך (דהבעש"ט) חוצה (אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו).

יד. וכן תהי' לנו – שתיכף ומיד ממש, ביום זה, יום הש"ק פרשת שלח, מתקיימת בפועל ממש **הבשורה שבפרשת השבוע: "בישר להם שיכנסו לארץ", וכסיום וחותם ההפטורה:** "נתן ה' בידינו את כל הארץ וגם נמוגו כל יושבי הארץ מפנינו",

– כולל ובמיוחד (עי"ז) שגם ברגעי הגלות האחרונים עומדים בתוקף על שלימות הארץ בנוגע לחלקי הארץ שכבר ניתנו ע"י הקב"ה לבעלותם של בנ"י שלא להחזיר ח"ו אף שעל משטחי ארץ ישראל לאומות העולם[156] –

וכל בנ"י באים לארץ ישראל בשלימותה, שלימות בשלימות: ארץ עשר אומות (כולל גם ארץ קיני קניזי וקדמוני)[157] שתתחלק לי"ג שבטים, ובארץ ישראל עצמה – באים לירושלים עיר הקודש שלא נתחלקה לשבטים[158], ולבית המקדש השלישי,

ושם מקריבים (לכל לראש) קרבן תודה על היציאה דכל בנ"י ממאסר הגלות[159], ומנסכים היין בכל כלי שיר[160], ובפרט ה"שיר חדש" (לשון זכר) **דגאולה שאין אחרי' גלות[161],**

ולומדים "תורה חדשה (אשר) מאתי **תצא"[162] באופן ש"לא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו** אותי"[163]**, ועוד והוא העיקר – שכל זה נעשה בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש.**

---

156) להעיר ממגילת תענית (פ"ג)* שבכ"ה סיון (ערב יום הש"ק זה) בטל הערעור דאוה"ע שהיו רוצים ליטול חלק מיהודה וירושלים ע"י ה"תשובה נצחת" של גביהה בן פסיסא.

157) לך לך טו, יח־כא ובפרש"י.

*) ומ"ש בסנהדרין (צא, א) "בכ"ד ניסן" – טעות הדפוס הוא, וצ"ל כ"ה במקום כ"ד, וסיון במקום ניסן (ודאי ט"ס הוא הואיל דמוכחש זה מהכא (ממגילת תענית), דטפי מסתבר לומר דנתחלף התם מלת סיון להדפיס במקומו ניסן, מלומר דכל המעשה דהכא שלא במקומו עומד, דשייך לעיל פ"א" (הפרק דחודש ניסן) – ראה בארוכה תוס' חדשים למגילת תענית שם.

158) מגילה כו, א. וש"נ.

159) במכ"ש וק"ו מהיציאה ממאסר דאיש פרטי** – "ארבעה צריכין להודות יורדי הים .. ומי שהי' חבוש מבית האסורים .. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם" (ברכות נד, ב), ועאכו"כ היציאה דכל בנ"י מהמאסר דכל ד' הגלויות לגאולה שאין אחרי' גלות.

160) ראה רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ה.

161) מכילתא בשלח טו, א. ועוד.

162) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

163) ירמי' לא, לג.

**) להעיר מהשייכות לכ"ח סיון – ראה לעיל הערה 152.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום חמישי עמ' ב

שקיבל את השושבינות מהמת מְשַׁלֵּם – חייב הוא לשלם שושבינות ליורשיו, אלא שהנדון הוא למי ישלם, ומקשה הגמרא, מדוע הוא חייב בכלל לשלם אותם, לֵימָא – שיאמר, תְּנוּ לִי שׁוֹשְׁבִינַי וְאֶשְׁמַח עִמּוֹ, שהרי כן דרך השושבינות, שבתחילה השושבין משמח את החתן וסועד עמו ורק אחר כן הוא נותן את השושבינות, וכאן החתן מת. מִי לֹא תַּנְיָא לגבי קידושין, שאם מתה האשה אחר אירוסיה, בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחֲזִיר את מעות הקִּדּוּשִׁין, מַחֲזִירִין את המעות לאיש, ובְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיר, אֵין מַחֲזִירִין, וְאָמַר רַב יוֹסֵף בַּר אַבָּא אָמַר מַר עוּקְבָא אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ שמחזירים, אֶלָּא שֶׁמֵּתָה הִיא – הכלה אחר האירוסין, אֲבָל אִם מֵת הוּא – החתן, אחר האירוסין, ומשפחתו תובעת את המעות מהאשה, אֵין מַחֲזִירִין, מַאי מַעְמָא, מפני שִׁיכּוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר למשפחת האיש,

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמ' א

הגמרא מביאה מעשה באדם ששלח סבלונות, ומה שיש ללמוד ממנו: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁשִּׁגֵּר סבלונות לְבֵית חָמִיו, יַיִן חָדָשׁ – מענבים חדשים, וְשֵׁמֶן חָדָשׁ – מזיתים חדשים, וּכְלֵי פִּשְׁתָּן חָדָשׁ, בַּעֲצֶרֶת – בתקופת שבועות, על אף שעדיין אין בתקופה זו ממינים אלו חדשים. שואלת הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן רב יהודה במעשה זה. משיבה הגמרא: אִיבָּעֵית אֵימָא, חֲשִׁיבוּתָא דְּאַרְעָא יִשְׂרָאֵל שאדמתה ממהרת להוציא פירות קָא מַשְׁמַע לָן, וְאִיבָּעֵית אֵימָא, רב יהודה בא ללמדנו דְּאִי טָעֵין – שאם חתן טוען ששלח לבית חמיו יין חדש ושמן חדש בעצרת, מַעֲנָתֵיהּ מַעֲנָה, ואין אנו אומרים שהוא רמאי.

הגמרא מביאה מעשה נוסף שאמר רב יהודה בשם רב: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁאָמְרוּ לוֹ על אִשְׁתּוֹ שתּוֹרָתָהּ תּוֹרַת הִיא – שאינה יכולה להריח, וְנִכְנַס אַחֲרֶיהָ לְחוּרְבָּה הסמוכה לגליל כדי לְבוֹדְקָהּ אם יכולה להריח או לא, והטמין בתוך חיקו צנון, אָמַר לָהּ, רֵיחַ צְנוֹן אֲנִי מֵרִיחַ בַּגָּלִיל,

לקוטי־שיחות פרשת שלח כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.

פירוש רש"י ל"כתרומת גורן", והשאלות על כך

על הפסוק[1] "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה" מפרש רש"י את המילים "כתרומת גורן" ואומר "שלא נאמר בה שיעור, ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור, אבל חכמים נתנו שיעור, לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה, לנחתום אחד מארבעים ושמונה".

יש להבין: א) רש"י מצטט ענינים מן המדרשים וממאמרי חז"ל להלכה רק כאשר הם הכרחיים לצורך פשוטו של מקרא, לפי הכלל שקבע רש"י עצמו[2] "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא". לפי זה אכן מובן שרש"י מפרש "שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור" כדי לבאר בפשטות את כוונת התורה בהדגישה "כתרומת גורן"[3] ולא כסוג אחר של תרומה[4]. אך מה הצורך בהמשך דבריו "אבל חכמים נתנו שיעור...״?

ב) אף אם נאמר שכאשר רש"י מציין שלא נקבע בתורה שיעור לחלה הוא רוצה להדגיש שזאת רק במקרא ואילו חז"ל קבעו לה שיעור, עדיין לא מובן: מדוע הוא צריך לפרש מהו השיעור שקבעו חכמים, דבר שאינו חשוב כלל, לכאורה, להבנת הפסוקים, והרי רש"י אינו ספר הלכות, אלא בא לבאר פשוטו של מקרא בלבד?

ג) אף אם נסביר בדוחק שרש"י רוצה שיהיה לנו מושג לגבי שיעור חלה[5], די היה בציינו "לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה", שהוא שיעור המתאים לרוב בני אדם[6] – כפי שאכן מוצאים בתרגום יונתן[7] המציין שיעור זה בלבד, למרות שהוא רחוק יותר מרש"י בפשוטו של מקרא – מדוע צריך רש"י להוסיף "לנחתום אחד מארבעים ושמונה"[8]?

ד) יותר מזה: לכאורה סותר המשך פירוש רש"י את תחילתו: בתחילה הוא מפרש שהתורה מתכוונת באומרה "כתרומת גורן" לכך שחלה היא "כתרומת גורן, שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור". כלומר, לא זו בלבד שהתורה אינה מציינת בה שיעור, אלא שנאמר במפורש "כתרומת גורן כן תרימו אותה", שצריך להפרישה ללא שיעור – וכיצד מתאים הדבר בפשוטו של מקרא להמשך דברי רש"י "אבל חכמים נתנו שיעור"?

ה) גם אילו רצה רש"י, מסיבה כלשהיא, להוסיף ש"חכמים נתנו שיעור" עם פרטי הדבר – מתאים היה יותר לומר זאת בפירושו לפסוק השני "תתנו לה' תרומה", ששם אומר רש"י "לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה", ושם מתאים היה ההמשך "חכמים נתנו שיעור, לבעל הבית... ולנחתום...".

(כפי שמוצאים, שבספרי אכן נאמרים הדברים על הפסוק "תתנו לה' תרומה" – "שיהא בה כדי מתנה לכהן, מכאן אתה אומר שיעור חלה של בעל הבית...").

ו) מצד שני ניתן לשאול: כיוון שרש"י מציין בכל זאת בפירוט את השיעורים שקבעו חכמים לבעל הבית ולנחתום, מדוע אין הוא מציין את הטעם להבדל בין בעל הבית לבין הנחתום, כפי שמוצאים ב'ספרי' וכדומה[9]?

---

1) פרשתנו טו, ב.

2) בראשית ג, ח. וממשיך "ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו". ועד"ז שם ג. כד. ובכ"מ.

3) וכבר פירש"י (נשא ה, ט) דתרומה – "מחזר (הכהן) אחרי' לבית הגרנות".

4) ובפרט שבפרשיות לפנ"ז נאמר כמ"פ מעשר לכהן, לה': ויתן לו מעשר מכל (לך יד, כ ובפרש"י. וראה פרש"י תולדות כו, יב) "עשר אעשרנו לך" (ויצא כח, כב). "וכל מעשר הארץ גו' וכל מעשר בקר וצאן" (בחוקותי כז, ל. לב). וראה פרש"י נשא ה, יוד: "מי שמעכב מעשרותיו כו'". אלא שרש"י כאן "תרומת מעשר" כי בהכתוב נאמר "תרומה".

5) ובפרט שאינו שיעור הרגיל במקרא – חומש, או מעשר.

6) וראה פרש"י תבוא (כח, סו): ולא תאמין בחייך, זה הסומך על הפלטר.

7) וגם בפרש"י קרח (יח, כט) שהביא רק שיעור דבינונים.

8) ואף שע"ד הנ"ל כתב רש"י גם בתרומה וראשית הגז "ולא פי' בה שיעור אבל רבותינו נתנו בה שיעור (שופטים יח, ד) – הרי עכצ"ל שגם שם מוכרח הוא בפשש"מ וכדמוכח גם מזה: א) שפירשו בפ' שופטים ולא בפ' קרח (יח, יב) שלפנ"ז כשמדובר ע"ד מתנות כהונה – אבל ראה פרש"י קורח יח, כט. ב) לא פירשו בבכורים (בר"פ תבוא או גם לפנ"ז בפ' משפטים כג, יט. תשא לד, כו. קרח יח, יג). ופאה (קדושים יט, ט. אמור כג, כב). וכיו"ב. אף שגם בהם נתנו חכמים שיעור (ראה פאה פ"א מ"ב. חולין קלז, ב. ירושלמי בכורים רפ"ג. אבל ראה (בבכורים) רע"ב בכורים פ"ב מ"ג. תוי"ט מלאכת שלמה שם. ועוד). אבל י"ל דבבכורים לא כתב רש"י זה כיון שפירש (משפטים ותבוא שם) "תאנה שבכרה כו' ומקדישה ואומר הרי זו בכורים".

9) וראה המחלוקת בירושלמי חלה פ"ב ה"ג. והגירסא והפירוש במפרשים שם ובמפרשי המשניות שם פ"ב מ"ד (רמב"ם. ר"ש. ועוד).

ומזה מובן שלאחר פירוט השיעורים, מובן הטעם מעצמו.

ב.

"חלה" - כמות שיש בה חשיבות

ההסבר הפשוט לכך הוא: מן הנאמר בפסוק "כתרומת גורן כן תרימו אותה", שמשמעותו כפירוש רש"י "שלא נאמר בה שיעור", מובן שגם נתינת "משהו" מספקת.

ואם כך, אין הפסוק מובן. בהמשך הפסוק "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" מפרש רש"י: "תלקח חלה אחת תרומה לשם ה'", ומסביר רש"י "חלה, טורטי"ל בלעז", שמשמעותו – עוגה.

לפי זה קשה: כיצד אפשר לומר שהפרשת חלה היא "כתרומת גורן" שאין לה שיעור, כדלעיל, בעוד אשר התורה עצמה אומרת "חלה תרימו תרומה" – והרי לחלה (עוגה) יש שיעור[10]?

לפיכך מוסיף רש"י בפירושו ומבהיר, שלמרות ש"לא נאמר בה שיעור – אבל (כיון שהתורה מכנה זאת "חלה – טורטי"ל, לכן) חכמים נתנו שיעור"[11].

כלומר, למרות שמשמעות המילה "חלה" כאן[12] היא טורטי"ל סתם, בכל זאת מורה המילה "חלה" על חשיבות מסויימת שצריכה להיות בחלק הנתרם, שלא יהיה פירורים וכדומה, ולכן קבעו חכמים לחלה שיעור גם בכמות.

ג.

ההסבר לפירוש השיעורים על־ידי רש"י

אך אין מספיק לומר רק שחכמים קבעו שיעור, שהרי ל"חלה – טורטי"ל" כשלעצמה אין שיעור (יש חלות בגדלים שונים), וניתן היה לחשוב שחכמים קבעו שיעור לגודלה של "חלה" זו כשלעצמה, כפי שנקבע מן התורה לגבי "חלה" של הקרבנות[13].

לפיכך מבהיר רש"י, שכאן אין הדבר כך – חכמים קבעו שיעור יחסי לעיסה: "לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה, ולנחתום אחד מארבעים ושמונה"[14].

וכיוון שקביעת השיעור על־ידי החכמים אינה ענין בפני עצמו, אלא ענין הקשור ללשון הפסוק "חלה", מובן מדוע אין צריך רש"י להסביר את הטעם להבדל בין השיעורים השונים של "בעל הבית" ושל "נחתום", כי הדבר מובן מעצמו לפי פשוטו של מקרא:

החלות שאופה בעל הבית – שאינו אומן – הן גדולות יותר, ומיועדות כולן לאכילתו ולאכילת בני ביתו, ולכן גם הגודל של החלה שלו לכהן רב יותר – אחד מעשרים וארבעה. לעומת זאת חלותיו של הנחתום מיועדות לסוגים שונים של קונים, עניים ועשירים וכו', ולכן יש ביניהן גם חלות קטנות יותר, ופרנסתו היא רק מן הרווח שנשאר לאחר הורדת ההוצאות עבור הקמח, העצים וכדומה, ולכן גם חלתו לכהן קטנה יותר: אחד מארבעים ושמונה[15].

לפי זה מובן בפשטות מדוע מציין רש"י את שני השיעורים, כי כשם שכללות קביעת השיעור על־ידי חכמים היא על יסוד לשון התורה "חלה (טורטי"ל) תרימו תרומה" כדלעיל, כך גם מבטאת המילה "חלה" את הסיבה להבדל בין השיעורים של הנחתום ושל בעל הבית.

טעם נוסף לכך שרש"י מציין את שני השיעורים הוא:

---

10) להעיר שכ"ה גם דעת רש"י להלכה (הפרדס הל' פסח סי' קלא, מחו"י. סידור רש"י. ועוד); הרוצה להפריש חלה מעיסה אומר כו' אקב"ו להפריש תרומה דלהפריש חלה לאו ברכה היא ופי' חלה היא עוגה וחררה ואין שם הפרשה כלל וחלה תרימו תרומה כתיב והכי קאמר חלה אחת מן העוגות תרימו לשם תרומה כו' ופושטו כעין חררה מדקרי ליה קרא חלה כו' (ולא כדעת הרמב"ם (הלכות בכורים פ"ה הי"א) והרמב"ן (הל' חלה) או"ז (ח"א סי' רכה) ועוד, שמברכין להפריש חלה (וראה דרישה יו"ד סי' שכח סק"ב. ביאור הגר"א שם סק"ב)).

כן להעיר אשר י"א רתיבת "חלה" קאי על "עריסותיכם" דלפנ"ז – האריך בזה בס' הכתב והקבלה כאן.

11) וי"ל שעד"ז הוא בתרומה וראשית הגז (כנ"ל הערה 8) שהוסיף "אבל רבותינו נתנו בה שיעור", שהוא לפי שנאמר בכתוב לפנ"ז "וזה יהי' משפט הכהנים גו' ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה" – דברים חשובים ומסויימים. ועוד ועיקר: הרי כל זה בא בהמשך למש"נ לפנ"ז "לא יהי' לכהנים.. חלק ונחלה גו' אשי ה' ונחלתו יאכלון" (קדשי המקדש וקדשי הגבול תרומות כו' – יח, א ופרש"י שם) וא"כ אין מסתבר לומר שראשית דגנך היינו חטה אחת וכו' ולכן מוסיף "אבל רבותינו נתנו בה שיעור כו'". ולהעיר מפירש"י קרח יח, כט הנ"ל. ואכ"מ.

12) משא"כ גבי מנחה (ויקרא ב, ד), קרבן תודה (צו ז, יב), לחה"פ (אמור כד, ה) שפרש"י (ויקרא ב, א. צו שם) שיעור ואינן "טורטיל" סתם. – ולכן לא פירש רש"י שם דחלה היינו "טורטיל".

13) נסמן בהערה הקודמת.

14) ואין לומר דכוונת רש"י "אבל חכמים נתנו שיעור כו'" היינו שחכמים נתנו שיעור מפורט לחלה שמדאורייתא ושיעור זה נחשב כדאורייתא (וע"ד פי' הרדב"ז ברמב"ם רפ"ה דבכורים, גו"א דלקמן בפנים ס"ד), כי: א) ה"ז היפך "תרומת גורן", ב) לא מצינו במה"ת חילוק דבעה"ב ונחתום או כיו"ב (לבד המפורש קרבן עשיר ודל כו' – ובזה מפורש הטעם שאין ידו מגעת (ויקרא ה. שם יד)).

15) באם טעם רש"י (בפשש"מ) דנחתום עיסתו מרובה משא"כ בעה"ב (כדעת חכמים בירושלמי שם) הו"ל לפרש, ובפרט שפי' לפנ"ז שיעור המחוייב בחלה הוא עומר (לגולגולת) כו'. ומשמע שכולם מפרישים משיעור זה. וראה לקמן בפנים.

רש״י אומר לפני כן, שהשיעור החייב בחלה הוא ״עומר מלא לגלגולת ושיעורו מ״ג ביצים וחומש ביצה״[16], ואילו היה אומר רק ״לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה״, ניתן היה לחשוב[17] שלפי חכמים שיעור חשוב הוא יותר מכביצה, וזה סותר למספר הלכות שנלמדו לפני כן, ששיעורם כביצה[18]. לפיכך מוסיף רש״י ״לנחתום אחד ממ״ח״, שהשיעור יכול להיות אף פחות מכביצה,

ד.

ההסברים השונים לסתירה הקיימת לכאורה לפירש״י

מן הענינים המופלאים שניתן ללמוד מפירוש רש״י זה:

ישנו דיון על הסתירה בין פירושי רש״י, שבפסוק זה הוא אומר ״שלא נאמר בה שיעור... אבל חכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה, ולנחתום אחד מארבעים ושמונה״, שמכך נראה, שמן התורה אין כלל שיעור, ואילו על הפסוק ״תתנו לה׳״ הוא אומר ״שיהא בה כדי נתינה״, שיש שיעור מן התורה לחלה:

הרא״ם[19] מתרץ, שדברי רש״י ״תתנו לה׳ – שיהא בה כדי נתינה״ הם רק אסמכתא בעלמא, אך מדאורייתא אכן אין שיעור לחלה.

בעל ה״גור אריה״ אומר, ש״כדי נתינה״ – ״למצווה הוא דקאמר, אבל בודאי שם חלה חל עליה אפילו נתן לו פחות מכדי שיעור נתינה״[20].

ה״נודע ביהודה״[21] מבאר בהרחבה, שיש בחלה שני ענינים: א) הפקעת איסור טבל שבעיסה, שבכך היא נעשית מותרת באכילה. ב) עיקר המצוה – הנתינה לכהן. ההבדל ביניהם הוא: כדי להפקיע את איסור הטבל מן העיסה אין שיעור מהתורה, ואפילו ״משהו״ פוטר את העיסה. אך כדי לקיים את מצוות הנתינה לכהן צריך להיות שיעור מן התורה – אחד מכ״ד (או אחד ממ״ח) של עשרון. ובגלל שיעור הנתינה חייבו רבנן שיפרישו מכל עיסה לפי גודלה, בעל הבית אחד מעשרים וארבעה מעיסתו, ונחתום אחד מארבעים ושמונה מכל עיסה.

ולכן, על הפסוק ״כתרומת גורן כן תרימו אותה״, שבו מדובר רק על הפרשת חלה לצורך התרת העיסה באכילה, מפרש רש״י ״שלא נאמר בה שיעור״, שמן התורה אין לכך שיעור, אך חכמים קבעו לכל עיסה שיעור לפי גודלה.

לעומת זאת, על הפסוק ״מראשית עריסותיכם תתנו לה׳ תרומה״, שבו מדובר על הנתינה לכהן, מפרש רש״י ״לפי שלא שמענו וכו׳ נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה״. כדי לקיים את מצוות הנתינה לכהן יש שיעור קבוע מן התורה – חלק אחד מכ״ד (או מ״ח) של עשרון אחד[22].

ה.

הסבר דברי רש״י לפי הפשט

דעת רש״י על־פי פשוטו של מקרא, לאור הסברא דלעיל, ברורה: א) גם ההפרשה מדאורייתא מחייבת שיעור בעל חשיבות[23]: ״חלה – טורטי״ל״, ואין די ב״משהו״, פירורים וכדומה.

ב) ״חכמים נתנו שיעור״ ללא קשר עם הנתינה לכהן, אלא בהקשר לשיעור החלה שאמרה התורה בענין ההפרשה.

את הטעם לכך יש להסביר בפשטות: לפי פשוטו של מקרא מובן, שלא רק המילים ״תרימו תרומה לה׳״, אלא גם המילים של הפסוק השני ״תתנו לה׳ תרומה״ מדברות על עצם המצוה של הפרשת תרומה לה׳ – ולא על פעולת הנתינה לכהן[24], שעליה מדובר מאוחר יותר

16) ואף לפי דפוסים שלפנינו שהתיבות ״ושיעורו.. ביצה״ הם בחצע״ג, הרי כבר כתבו רש״י לפני זה (בשלח טז, לו).

17) להעיר מפי׳ ר״ת (ספר הישר סי׳ קעד (בהוצאת שלזינגר סי׳ רח). ר״ש חלה פ״ב מ״ו. חידושי הרמב״ן ורשב״א שבת טו, רע״א. וראה פי׳ ר״י בכור שור עה״ת כאן) בטעם מחלוקת שמאי והלל אם שיעור חלה הוא מקב או קביים.

18) לדוגמא: פרש״י שמיני יא, לד (בסופו).

19) בפרש״י ד״ה תתנו.

20) וראה רדב״ד לרמב״ם הל׳ בכורים רפ״ה. וראה משכיל לדוד כאן.

21) שו״ת מהדו״ת יו״ד סר״א. וכבר העירו מתוס׳ רי״ד ספ״ב דקדושין (וראה מל״מ פ״ו מהל׳ מת״ע ה״ז). אבל ברמב״ן בהשגות לסהמ״צ שורש יב ד״ה וכן כתב דהוי ״שתי מצות״. משא״כ הנוב״י כתב שם: אם כי היא מצוה אחת יש בה שני ענינים. וראה שד״ח מערכת חית כלל צד.

22) ועיי״ש שהאריך לדעת הרמב״ם בפיה״מ חלה שם ובהל׳ בכורים שם. ומתרץ דדעת רש״י מנחות (עז, סע״ב) ד״ה ונילף מתרומה דמדאורייתא השיעור הוא א׳ ממ״ח (וברש״י כת״י שם א׳ מכ״ד).

23) עפ״ז אולי יש לפרש ולקיים הגירסא בספרי כאן ״מה תרומת גורן אחת אף חלה אחת״, שגם בתרומה צ״ל חטה עכ״פ. ומ״ש בירושלמי תרומות (פ״ד סה״ג) ״לית כאן שיעורא דכתיב ראשית דגנך תירושך ויצהריך ואפי׳ כל שהוא״ – עיין רמב״ם רפ״ג מהל׳ תרומות (דכתב ע״ד לשון הירושלמי הנ״ל. וראה רדב״ד שם) אין לה שיעור כו׳ שנאמר ראשית דגנך כל שהוא (ומוסיף) אפילו חטה אחת. וראה ע״ד עג, סע״ב ״טבל כו׳ במשהו כו׳ כהיתירו כך איסורו דאמר שמואל חטה אחת כו׳״. וראה פרש״י שם. ולהעיר משד״ח מע׳ כף כלל לד. ואכ״מ.

24) והרי השמיט רש״י (שיהא בה כדי נתינה) לכהן (כבנוב״י שם), אף שבספרי ״ת״ל תתנו לה׳ תרומה עד שיהא בה כדי מתנה לכהן״, וע״ז ממשיך ״מכאן אתה אומר שיעור חלה של בעה״ב כו׳״. וכן בירושלמי

בפרשת קרח[25] – כיון שגם בפסוק זה[26] מפורש שזוהי "לה' תרומה"[27]. והתורה חוזרת על־כך שוב בביטוי "תתנו", למרות שמשמעותו זהה לביטוי "תרימו", רק "לפי שלא שמענו...", כפי שמסביר רש"י על הפסוק[28].

ו.

דברי המדרש על הסמיכות בין חלה לעבודה־זרה

מיינה של תורה בפירוש רש"י:

נאמר במדרש[29] "למה נסמכה פרשת חלה לפרשת עבודה־זרה, לומר לך שכל המקיים מצות חלה כאילו ביטל עבודה־זרה וכל המבטל מצות חלה כאילו קיים עבודה־זרה". ולכאורה, כלל אינו מובן: מהו הקשר שבין א) מצות חלה, ב) שכרוכה בפעולה פשוטה שיהודי עושה בעיסה, לבין א) ביטול עבודה־זרה, ב) שהיא יסוד האמונה ויסוד כל התורה כולה?

גם אינו מובן, מדוע נאמרו הביטויים "כל המקיים מצוות חלה כאילו ביטל עבודה־זרה, וכל המבטל מצוות חלה כאילו קיים[30] עבודה־זרה", שמהם נראה שמדובר על עבודה־זרה שכבר קיימת קודם לכן, ועל ידי קיום מצוות חלה מבטלים אותה, ועל־ידי ביטול מצוות חלה מקיימים עבודה־זרה זו, ולכאורה, גם אם יש בין שני ענינים אלו קשר, צריך היה לומר "כל המקיים מצוות חלה כאילו כופר בעבודה־זרה, וכל המבטל מצוות חלה כאילו מודה (עובד)...", וכדומה.

ז.

משמעות מצוות חלה - האמונה בבריאה ובחידושה בכל רגע

ההסבר לכך הוא:

אחד ההסברים לתוכנה של מצוות חלה "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה להי" הוא: כדי שהאדם ישיג את פרנסתו וכל צרכיו, שבאופן כללי הם נכללים במושג "עיסה" – הלחם והמזון שזהו עיקר הפרנסה[31], הוא צריך לעבוד בחרישה, זריעה, קצירה וכו' ("תנא סידורא דפת נקט"[32]) – פעולות שהכרחיות, לפי הטבע, אצל היהודי כמו אצל לא־יהודי. ולכן עלולים לטעות ולחשוב א) שחס־וחלילה אין הדבר קשור לקב"ה, והוא מקבל את פרנסתו על־ידי העבודה בדרכי הטבע. ב) אף אם נאמר שהקב"ה קבע כך את הנהגת הטבע, שכאשר אדם חורש וזורע וכדומה הוא משיג את צרכיו, הרי לאחר הפעם הראשונה של קביעת ההנהגה, אין ההשפעה עצמה קשורה לקב"ה –

על כך נלמדת ההוראה ממצוות חלה[33]: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה להי" – אף לפני שאדם נהנה מן העיסה, עליו להכיר בכך שה"ראשית", התחלת העיסה וכל צרכיו, היא "תרומה להי": אין זו תוצאה של עבודתו העצמית עקב הנהגת הטבע, אלא "הוא הנותן לך כח לעשות חיל" ו"ברכת ה' היא תעשיר"[34].

יותר מכך: כיוון ש"המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", הקב"ה מהווה את הבריאה מאין ליש בכל רגע[35], יוצא שלא זו בלבד שברכת ה' "מתלבשת" בטבע ובמעשיו, אלא שכל עניני הטבע וכל פעולותיו אינם כלל מציאות כשלעצמם, וכל מציאותם מתחדשת בכל רגע מכך שהקב"ה מהווה, מחיה ומקיים אותם.

ולפיכך "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה להי" – אין החלה ניתנת כצדקה, ובמיוחד כאשר אין הפרשה מדברת על הנתינה לכהן אלא "חלה תרימו

חלה שם לדעת רבנן שחילוק השיעורים הוא כדי מתנה לכהן (ושם מביא הכתוב דפ' קרח (יח, כח) "ונתתם גו' את תרומת ה' לאהרן הכהן עשה שיתנו כו'"), וכן בפיה"מ להרמב"ם חלה שם. וע"פ המבואר בספרי שם מוכח שגם לדעת ר"י בירושלמי שם חילוק השיעורים הוא מצד נתינתה לכהן. וכ"ה לפי' ר"ת דלעיל הערה 17.

25) ראה פרש"י שם יח, ח: כ"ד מתנות כהונה. וראה פרש"י נשא ה, יוד.

26) ועפ"ז מובן מה שברמב"ם הל' בכורים שם (ה"ב) כתב "ומדברי סופרים שמפרישין אחד מארבעה ועשרים מן העסה כדי שיהי' בה כדי מתנה לכהן שנאמר תתן לו (שופטים יח, ד – (ולא הביא הכ' דפרשתנו) אף שמדובר שם בתרומה). שבהפסוקים שם מדובר "וזה יהי' משפט הכהנים גו'" (שם, ג). ובה"א הביא הכתוב דפרשתנו "ראשית עריסותיכם חלה גו'", אף שלדעתו (בסהמ"צ שם שורש יב) אין בזה אלא מצוה אחת (וראה מפרשי סהמ"צ שם). ובפיה"מ שם בפי' הא' (בדפוסים לפנינו) כתב "כמו שאמר הש"י תתנו". וברמב"ן שבת שם "דכתוב בחלה תרימו תרומה (הכתוב דפרשתנו – כ' (או יט)) פי' ותנתן לכהן". וברשב"א שם "דכיון דכתיב חלה תרימו תרומה (הכתוב דפרשתנו כ) ותתנו לכהן". ואכ"מ.

27) ועפ"ז לפרש"י גם הנתינה לכהן אינה מצוה בפ"ע, ושיעור אחר, שהרי לא נאמר שיעור אחר בנתינת תרומת ה' לכהן. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 34 והערה 24. ומ"ש שם בשוה"ג הב' להערה הנ"ל אין הכוונה שהם ב' מצות רק שהם ב' פעולות. ודוגמתו מילה ופריעה (פרש"י ס"פ לך).

28) וכן מוכח מלשון רש"י בד"ה מראשית עריסותיכם "למה נאמר.. לפי שנאמר כו'".

29) ויק"ר פט"ו, ו.

30) כ"ה בכמה דפוסים וכת"י דמדרש (קיים, מקיים). ובא' מכת"י "עובד ע"ז" (ראה ויק"ר הוצאת מרגליות).

31) ראה פרש"י ויצא (לא, נד) כל דבר מאכל קרוי לחם (וראה מקץ מג, לב. יתרו יח, יב). וראה סנהדרין לח, א: בע"ש כו' לסעודה כו'.

32) שבת עד, ב.

33) להעיר ממשנ"ת במאמר רז"ל (שבת לא, סע"א. תוד"ה אמונת בשם הירושלמי) אמונת זה סדר זרעים – שמאמין בחי העולמים וזורע – לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 203. ע' 228. לקו"ש חי"ח ע' 295.

34) ראה ד"ח בהקדמה. קונטרס ומעין מאמר יז. ובכ"מ.

35) שער היחוד והאמונה בתחילתו.

תרומה לה״ כי־אם הוא נותן לקב״ה כיוון שבאמת שייכת העיסה לה׳.

ח.

ההסבר לקשר בין חלה לקיום או ביטול עבודה־זרה

והנה, חטא עבודה־זרה, גם על־פי תורת הנגלה[36], אינו רק בפעולה של עבודה־זרה ממש חס־ושלום וקבלתה כאלקות, אלא גם בהחשבת הכוכבים והמזלות, כולל כוחות הטבע, כאילו יש להם שליטה והשפעה עצמאית, גם אם הוא יודע שבתחילה בראם הקב״ה ונתן להם את הכח[37]. האמת היא, שכל כוחות הטבע, הכוכבים והמזלות הם רק כגרזן ביד החוצב בו ואין להם שום כח מצד עצמם, ולא בחירה לשנות את הורדת השפע – הם רק ״לבושים״ שבאמצעותם יורד השפע מהקב״ה[38].

ואופן ״דק״ יותר של עבודה־זרה הוא, כאשר חושבים שיש איזו־שהיא מציאות מלבד אלקות. כי האמת היא ש״אין עוד מלבדו״, אין שום מציאות חוץ מהקדוש־ברוך־הוא.

בעולם ובהנהגת הטבע אין הדבר ניכר: העולם והטבע נראים כאילו הם מציאות עצמאית. יותר מכך: אפילו אין ניכר, ואדם זקוק להתבונן ולהתעמק, שיש בעל הבית לבירה זו[39], שהקדוש־ברוך־הוא מנהיג את העולם וכל אשר עליו.

וכאשר יהודי מקיים את מצוות חלה, הוא מכיר ומגלה שה״עיסה״, הפרנסה שהוא מקבל על־ידי פעולותיו בדרכי הטבע באים לחלוטין מן הקדוש־ברוך־הוא, ועל־ידי־זה הוא ״מבטל עבודה־זרה״. הוא מבטל את מה שנראה בעולם כמציאות ואף ככח ומשפיע מצד עצמו.

ומצד שני, כאשר הוא ״מבטל מצוות חלה״, כאשר אין הוא מכיר בכך שאת כל פרנסתו וצרכיו הוא קיבל מהקדוש־ברוך־הוא, הרי ״כאילו קיים עבודה־זרה״ – בכך הוא ״מקיים״ את התחושה שכוחות הטבע נראים ומורגשים כמציאות בפני עצמם, כי הוא סובר שההשפעה קשורה בהם לבדם[40].

יותר מכך: אף אם הוא מבטל את מצוות חלה בשוגג, כלומר, הוא שכח להפריש חלה, גם אז הוא ״מקיים״ עבודה־זרה, כי שכחה אפשרית רק בדבר שאינו נראה בגלוי. דבר שנראה לפניו אי אפשר לשכחו. וכיוון ששכח להפריש חלה, כלומר אין מורגש אצלו שהכל בא מאת הקדוש־ברוך־הוא, הרי הוא מקיים בכך ח״ו את המציאות של עבודה־זרה, כפי שהעולם נראה מצד עצמו.

ט.

מצד עצם הנפש - אין שיעור, בחכמה ובשכל - נקבע שיעור

לפי זה יומתק ההבדל בין השיעורים של מצוות חלה: כשם שעבודה־זרה אסורה במשהו[41], כך אין שיעור גם בנתינת חלה[42] כשלעצמה – די גם ב״משהו״ בכמות.

ומצד שני, כשם שעבודה־זרה התחילה והמשיכה גם אחר־כך להיות קשורה לשמש וירח וכו׳ פסל וכו׳ (על־כל־פנים – זקף לבֵנה והשתחוה לה[43]), כך גם במצוות חלה – ״חכמים נתנו שיעור״ גם בכמות.

ההסבר לכך הוא: מצד עצם הנפש – ענין האמונה, איסור עבודה־זרה הוא במשהו, כלומר, באמונה אסור שתתפוס מקום שום מציאות חוץ מהקב״ה, אפילו בדקות שבדקות[44]. ולכן כך הוא גם בצד החיובי: גם למצוות חלה, נקודת האמונה, אין שיעור. כלומר, אין לה שיעור בכמות, אך זוהי ״חלה״, חשיבות באיכות – נקודת האמונה מצד עצם הנפש אינה מוגבלת באיכות בשום הגבלה.

״אבל חכמים נתנו שיעור״, כאשר יורדת האמונה לחכמה ולשכל שבנפש – ״חכמים״ – הרי בדיוק כשם שבעבודה־זרה יש שיעור מסויים עד כמה הוא טועה במציאות העבודה־זרה, כך צריך להיות גם במצוות חלה – ביטול ושלילת העבודה־זרה בשכל האדם – להיתפס בשיעור מסויים.

וכיוון שענין העבודה־זרה, שאותו באה למנוע מצוות חלה אינו מכוון רק לעבודה זרה כפשוטה ח״ו, כדלעיל, אלא גם לכך שתיתכן במחשבתו תפיסת מקום

---

36) ראה רמב״ם הל׳ ע״ז בתחילתן.

37) ראה רמב״ם שם: וזה הי׳ עיקר עבודת כוכבים.

38) ראה גם סהמ״צ להצ״צ מצות מילה פ״ג (ח״א). מצות תגלחת מצורע פ״ג. קונטרס ומעין מכ״ג פ״א. מאמר כד ואילך. ועוד.

39) ראה ב״ר רפל״ט.

40) ראה גם לקו״ת ש״ש סד, ד. ד״ה וידעת תרנ״ז. לעולם יהא אדם זהיר תרצ״א (ובכ״מ) בביאור מרז״ל (ע״ז ח, א) ישראל שבחו״ל עובדי ע״ז בטהרה.

41) ראה ע״ז עג, סע״ב.

42) להעיר שבע״ז (שם) משוה טבל שלא נטלה תרומתו לע״ז שהוא במשהו, והרי גם חלה נקראת תרומה ונאמר בה ״כתרומת גורן שלא נאמר בה שיעור״ (עיי״ש ״אמר שמואל חטה אחת כר״).

43) ראה ע״ז מו, א.

44) ראה גם תניא ספי״ט. ספכ״ב. פכ״ד.

בדקות לדרכי הטבע, שעקב רגילותו בהם[45] הוא עלול לחשוב שהם הגורם לפרנסתו – לפיכך יש הבדל בין נחתום לבין 'בעל בית', כפי שיוסבר להלן.

י.

ההבדל בין השיעורים של בעל הבית והנחתום

מבואר בחסידות[46], שבעל עסק רואה את ההשגחה הפרטית יותר מיושב אהל: בעל עסק צריך לקיים פעולות שונות כדי להרויח מעסקיו – עליו לקנות סחורה ולמוכרה וכו', וכל זה תלוי בתנאי הזמן והמקום, בעליית השערים בירידת השערים, שבהם רואים לעתים קרובות בגלוי כיצד מביא מסבב הסיבות את ההצלחה במסחרו – ולכן בעל העסק מבחין בהשגחה פרטית לעתים קרובות יותר מאשר יושב אהל, שעיקר פרנסתו קצובה, מן המוכן וכו'.

זהו ההבדל בין בעל הבית לבין נחתום: בעלת הבית, שעיקר קיום מצוות חלה ניתן לה[47], אופה חלה ולחם לביתה, ובדרך־כלל אין היא מעורה כל־כך בפרטים כיצד ומהיכן הרויחו וקנו את הקמח, העצים וכו' – אליה מגיע הכל מן המוכן, ולכן אין היא חשה כל־כך את התלות בהשגחת הקב"ה. לכן היא צריכה לתת שיעור גבוה יותר, "אחד מעשרים וארבעה", כי היא נזקקת לתזכורת גדולה יותר כדי לא לשכוח שהכל בא מהקדוש־ברוך־הוא.

אך הנחתום, איש[48] שהוא בעל עסק – הוא עושה זאת לצורך פרנסה ובאופן הקשור לקניה ולמכירה ולכל תנאי המסחר האחרים, כדלעיל, והוא רואה בכך יותר את ענין ההשגחה הפרטית, שהקדוש־ברוך־הוא שולח לו לפרנסתו – לפיכך די לו בשיעור קטן יותר, "אחד מארבעים ושמונה", כי גם שיעור זה מונע אותו מן הטעות שפרנסתו באה על־ידי פעולותיו ודרכי הטבע.

ועל־ידי קיום מצוות חלה זוכים "להניח ברכה אל ביתך"[49] – מביאים את ברכת ה' אל כל עניני הבית, שיהיה ניכר שכל עניני הבית מנוהלים כרצון הקדוש־ברוך־הוא, ואז שורה גם ברכה כפשוטה בכל עניני הבית, בבני חיי ומזונא רויחא.

(משיחות ט"ו סיוון וש"פ שלח תשל"ו)

45) עפ"י המבואר בר"ן (פסחים בתחילתה) שמפני שהאדם רגיל בחמץ בכל ימות השנה לכן החמירה בו התורה לעבור עליו בב"י וב"י, תומתק השייכות דחמץ וע"ז (זח"ב קפב, א), ושניהם אוסרים במשהו (בעה"ט משפטים כג, יג), כי גם בע"ז (דמחשיב הנהגת הטבע) ה"ז מצד רגילותו בזה.

46) ראה היום יום ע' צג: וכמו שאמר אדמו"ר האמצעי ביתרון הבעלי עסקים על היושבי אהל בענין ראיית אלקות במוחש.

47) ירושלמי שבת פ"ב סה"ו. תנחומא ר"פ נח. ב"ר ספי"ז. יל"ש בראשית רמז לב.

48) עפ"ז ה"ז מתאים לפי' הספרי, ולפי' השני בפיה"מ להרמב"ם חלה שם בהחילוק דבעה"ב ונחתום, דבעה"ב היינו אשה שעינה רעה, ונחתום היינו איש שעינו יפה.

49) יחזקאל מד, ל.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג סיון, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מעש"ק בהעלותך.

ויהי רצון אשר מתאים לתאריך מכתבו בפרשת השבוע בה נאמר, דבר אל אהרן גו' בהעלותך את הנרות, ופירשו רז"ל עד שתהא שלהבת עולה מאליו'.

הנה ימלא גם הוא תפקידו (שכאו"א מבנ"י הוא חלק מממלכת כהנים וגוי קדוש) באופנו, להדליק נר ה' נשמת אדם בבנ"י שבא עמהם במגע, פעם אחר פעם, עד שתהא שלהבת עולה מאליו'.

בראשית לד, ח: וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

פ

אהבה וחיבה הוא מצד חסד, ויש ה׳ חסדים, דחסד[1] גבורה תפארת נצח והוד, זה שבסך הכל יש ה׳ לשונות של חיבה, אך החסדים דחסד גבורה תפארת הם עיקרים, כי חג״ת הם עיקרי המדות, ונצח והוד באים רק בסוד תוס׳[2].

זהו הדעה הראשונה שס״ל ג׳ לשונות של חיבה הוא לנגד חסדי חסד גבורה תפארת.

ור״א בן אלישע מוסיף עוד תרין, מוסיף דוקא הוא חסדי נצח הוד, שנו״ה הוא בסוד תוספות.

ואנו למידין זה משכם בן חמור, שהוא בחי׳ חסדים דקליפה[3], כי הרי אביו הוא חמור חסד דקליפה (כידוע[4] בענין שור וחמור), והוא נקרא שכם גימטריא ה׳ פעמים חסד.

(ולכן באברהם שהוא בחי׳[5] חסדים כתיב בי׳ ויעבור[6] אברם בארץ עד מקום שכם כו׳ שכם דוקא שהוא ה׳ פעמים חסד).

ולכן כתיב בי׳ ה׳ לשונות של חיבה.

וי״ל עוד בהיפך, המאן דאמר ג׳ לשונות של חיבה הוא מהג׳ חסדים המגולים שהם חסדי תפארת נצח והוד, שהם יותר חסדים מהחסדים הסתומים דחסד וגבורה, כי החסדים[7] המגולים אורם כפול מבהיותם סתומים, ולכן מבקשים[8] וימינך מקרב חיקך כלה.

והמ״ד[9] שמוסיף עוד תרין הוא גם חסדי חסד וגבורה וכו׳.

ומה שצריכין ללמוד הלשונות של חיבה דהקב״ה לישראל מאותו רשע שכם בן חמור.

הוא, כי החיבה דשכם הוא מסטרא דלעו״ז הנה שרשו הוא מתהו, קליפה שקדמה לפרי דתיקון, שבתהו היו האורות מרובים, והוא שמיטה הראשונה דחסד (עיין בלקוטי תורה להאר״י[10] ז״ל פרשת קדושים, ובתורה אור[11] בד״ה מי שם פה לאדם ע״ש), א״כ שם הי׳ האהבה בתוקף מאד.

ואהבת הקב״ה לישראל הוא דתיקון, שהאורות חלושים, והוא שמיטת הגבורה.

הנה למידין שגם החיבה דהקב״ה לישראל הוא בתוקף גדול, כי הרי המ״ה דתיקון ביורד גם הב״ן דתהו, שיש גם הב״ן דתהו בתיקון, א״כ גם החיבה דהקב״ה לישראל היא בתוקף גדול, וד״ל.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית סוף עמוד ריא

---

1) ראה תניא, אגרת הקודש עמוד קכב א, ב. וז״ל: פרטי המדות שבאדם . . שהן מדת החסד להשפיע בלי גבול, ומדת הגבורה לצמצם מלהשפיע כ״כ או שלא להשפיע [נ״א כל עיקר] כלל, ומדת הרחמים לרחם על מי ששייך לשון רחמנות עליו והיא מדה ממוצעת בין גבורה לחסד . . ואח״כ בבוא ההשפעה לידי מעשה דהיינו בשעת ההשפעה ממש צריך להתייעץ איך להשפיע בדרך שיוכל המקבל לקבל ההשפעה כגון שרוצה להשפיע דבר חכמה ללמדה לבנו אם יאמרנה לו כולה כמו שהיא בשכלו לא יוכל הבן להבין ולקבל רק שצריך לסדר לו בסדר וענין אחר דבר דבור על אופניו מעט מעט ובחינת עצה זו נקראת נצח והוד שהן כליות יועצות.

2) ראה לקוטי תורה פ׳ מסעי צ, ג וז״ל: נודע כי נצח והוד נק׳ ירכין לבר מגופא ונק׳ בדי ערבות שאין בהם לא טעם ולא ריח ופי׳ לבר מגופא היינו כי חג״ת הם עצם המדות ונה״י הם השפעות המדות לזולתו ולכן נק׳ לבר מגופא.

וענין שאין בהם טעם וריח, היינו, כי בחג״ת יש עדיין הארת השכל והטעם, ולפי הארת המוחין והשכל כך הם אופני המדות בהתפעלות הלב אם רב ואם מעט, כי הארת המוחין מאירים בחג״ת, ולכן בחג״ת יש בהם טעם היינו הארת הטעם מהשכל מתלבש בהמדה. משא״כ בנו״ה כי נו״ה היינו שאחר שנסתלקו השכל והטעם של המדה מ״מ מתנצח לעשות המדה מחמת שכך נשאר ההסכמה אצלו.

וזהו פי׳ נצח ענף החסד שעושה חסד מחמת שהוסכם אצלו להיות חפץ חסד וכבר נסתלק הטעם והשכל שהי׳ בזה מאיזה טעם הסכים כן, רק שנשאר ההסכם לבד ולכן נקרא בדי ערבות שאין בהם טעם וריח, היינו שכבר נסתלקו מלבו המוחין הנק׳ טעם (וריח הוא בחי׳ רצון ותענוג, עיין לקמן בענין ירדן יריחו). אך עכ״ז בחי׳ הניצוח וההסכם החזק יעשה את החסד אף שלבו בל עמו, כמ״כ ההוד נק׳ ענף הגבורה בקו שמאל. ונמצא לפ״ז מובן כי חג״ת הם למעלה במדרגה מבחי׳ נו״ה.

3) לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד קנ וז״ל: חמור הוא חסד דקליפה, כי (שבת נג.) חמרא בתקופת תמוז קרירא לי׳, שהוא היפך דחמימות דאש — גבורה ע״ש. ועיין לעיל סימן עט.

4) ראה ספר המאמרים — תורת שמואל תרכ״ז עמוד תג, ובהנסמן שם.

5) אברהם בחי׳ חסד כמ״ש (מיכה ז, כ) חסד לאברהם״, ואברהם בחי׳ חסד דקדושה, ושכם בן חמור חסד דקליפה — שהו״ע הניאוף.

6) בראשית יב, ו.

7) ראה גם לעיל סימן מח קרוב לסופו, ובהערה 49 שם.

8) תהלים עד, יא.

9) ראה המשך הביאור בלקוטי לוי יצחק עוד ביאורים בהלשונות.

10) עה״פ את שבתתי תשמרו.

11) תורה אור פרשת שמות עמוד נא, ד. מבאר שם, מ״ש האריז״ל דזה העולם הוא שמיטה שני׳ — בחי׳ גבורה, דהשמיטה הראשונה הי׳ מבחי׳ חסד, דאין הכוונה עולמות כפשוטו, רק עולם התוהו — אורות מרובים, והכוונה בשיתא אלפי שנין דזו השמיטה הוא להמשיך האורות המרובים דתוהו — בכלים המרובים דתיקון ע״ש. [וכן בחיבת ה׳ לישראל שיהי׳ בתוקף גדול].

טו, יח־יט – דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'

א. והי' באכלכם מלחם הארץ וגו'. שמא תאמרו במדבר הי' יורד לנו לחם מן השמים ובבואנו לארץ אנו צריכים לטרוח לחרוש ולזרוע עד שנאכל, יותר טוב הי' לנו ישיבת המדבר מביאת הארץ, לזה אמר בבואכם שמיד בבואכם יפסק המן ותאמרו הלואי היתה ישיבתכם עוד במדבר, לזה אמר והי' באכלכם, אם אתם עושים רצונו של מקום היא תוציא לכם לחם חם, כמו שאמרו (שבת ל:) עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות ואין כל חדש, זהו **באכלכם** כאילו אמר **בא אכלכם**, שאין אתם צריכין לטרוח אלא ה' יזמין לכם, זהו והי"ה הוי"ה הוא מביא ומזמין אכלכם.

שפתי כהן

טו, כא – מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם

ב. מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם. נראה כלפי שאמר בפסוק הראשון כתרומת גורן כן תרימו אותה, הנה כבר הורם בשעת מירוח תרומת גורן ועתה בשעת עריסה ירימו חלה, אמר עכשיו. אמנם לדורותיכם הבאים במהרה בימינו אמן תוציא ארץ ישראל גלוסקאות נגמרים (כבשבת ל:) ואז עדיין לא הורם תרומה על כן מראשית עריסותיכם שהיא הגלוסקא שהוציא הארץ תרימו תרומה וגם חלה.

חתם סופר

ג. בפרשת שלח כתוב (טו, יט) "והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'". ובפסוק (טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה". ובפסוק (כא) "מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם".

ויש לדייק למה בפסוק יט ובפסוק כא כתוב "לה'" ובפסוק כ' כתוב סתם "חלה תרימו תרומה" מבלי הדגשה שהוא לה'. עוד יש לדייק שבפסוק כא מוסיף "לדורותיכם" משא"כ בהשאר.

ויש לומר דבא לרמז הג' תקופות בחיוב תרומה וחלה, דברמב"ם הל' תרומה פרק א הלכה כו מבאר דחיוב תרומה וחלה יש ג' זמנים בחיובם: א) בירושה ראשונה בזמן יהושע דהי' ביאת כולכם וכמ"ש "כי תבואו" ונתחייבו מן התורה, ב) בזמן עזרא שהיתה ביאת מקצתן ונתחייבו רק מדרבנן, ג) לע"ל דעתידין לחזור בירושה שלישית דיהי' ביאת כולכם ויהי' חיוב מה"ת, ע"ש בדברי הכסף משנה על הרמב"ם, דלומדים תרומה מחלה דצריך ביאת כולכם לחייב מן התורה. (ועיין רמב"ם הל' ביכורים פרק ה).

ובזה מדויק הפסוקים, דפסוק יט הוא מרמז לביאת יהושע ואז "תרומה תרומה **לה'**" דהוא חיוב מן התורה, ומפני דהי' חורבן בסוף, ע"כ לא כתוב בפסוק זה לדורותיכם, ובפסוק כ מרמז לזמן עזרא דלא הי' ביאת כולכם והחיוב הוא רק מדרבנן, ע"כ כתוב רק "חלה תרימו תרומה" ולא כתוב "לה'" דהחיוב הוא רק מדרבנן, ובפסוק כא דמרמז להזמן דלעתיד לבוא ויהי' ביאת כולכם חיוב מן התורה ע"כ כתוב "תתנו **לה'**", דמדאורייתא חייב, ולכן מסיים בפסוק זה דווקא "לדורותכם", דלא יהי' עוד גלות, דבית השלישי יהי' בית נצחי, ויהי' נשאר החיוב דחלה ותרומה מן התורה לעולם ועד, "לדורותיכם".

בית יצחק

אגרות קודש

ב"ה, ג' סיון, תש"ט

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ וכו' מהורש"ז שי'

שלום וברכה!

הגיעו הפרופס של הקונטרס לחה"ש הבע"ל. ההדפסה והכריכה יוגמרו בעוד יום יומים, ולכן מוסג"פ הפרופס למען יתקבל לימי היו"ט. ע"פ בקשתו מצורף בזה גם הר"ד דאחש"פ לזכות בה את הרבים. בטח דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אודות מה שעליו להשתדל בעניני תומ"צ במקומות נסיעתו חקוקים במוחו ולבו ובמילא מביאם לפועל.

בברכת קבלת התורה בשמחה ופ"ש כהדו"ש

הרב מנחם שניאורסאהן

בודאי למותר לעוררו בנוגע לעניני מעמד.

◆ יום ראשון י"ז סיון ◆

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימָר:

(ב) שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם:

ב שְׁלַח לָךְ גֶּבְרִין וְיאַלְלוּן יָת אַרְעָא דִכְנַעַן דִי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּבְרָא חַד גַּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא דַאֲבָהָתוֹהִי תְּשַׁלְחוּן כֹּל רַבָּא דִבְהוֹן:

רש"י◄ **שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים •** (במדבר רבה) לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם? לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר. **שְׁלַח־לְךָ •** (במדבר רבה. סוטה לו) לְדַעְתְּךָ, אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לְךָ, אִם תִּרְצֶה — שְׁלַח. לְפִי שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ (דברים א): "נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ", כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וְגוֹ'". וּמֹשֶׁה נִמְלַךְ בַּשְּׁכִינָה, אָמַר: אֲנִי אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁהִיא טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג): "אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם וְגוֹ'", חַייֵהֶם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מָקוֹם לְטָעוֹת בִּדְבָרֵי הַמְרַגְּלִים לְמַעַן לֹא יִירָשׁוּהָ.

כלי יקר – עוז והדר

יג (ב) **שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים.** לְפִי שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל (נִשְׁלְחָה לְפָנֵינוּ אֲנָשִׁים וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ) (דברים א כב), 'לָנוּ' הַיְנוּ לַהֲנָאָתֵנוּ וּלְטוֹבָתֵנוּ (ראה רש"י בראשית יב א), וְאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה **שְׁלַח לְךָ** וְלֹא לָהֶם, כִּי לְךָ דָּוְקָא יִהְיֶה הַשְׁלִיחוּת לַהֲנָאָה וּלְטוֹבָה אֲבָל לָהֶם לֹא יִהְיֶה לְטוֹבָתָם, כִּי עַל יְדֵי שְׁלִיחוּת זֶה נִגְזְרָה עֲלֵיהֶם מִיתָה, וּלְמֹשֶׁה גָּרַם שֶׁיִּהְיֶה חַי עוֹד אַרְבָּעִים שָׁנָה, כִּי בְּכָךְ נִגְזַר עַל מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִרְאֶה אֶת הָעֲשׂוּי לְמַלְכֵי שִׁבְעָה אֻמּוֹת וְעַל יְדֵי חֵטְא הַמְרַגְּלִים נִשְׁתַּהוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה:

דָּבָר אַחֵר **שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים,** דָּוְקָא אַתָּה תֶּחֱזֶה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אִם הָאֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים לָזֶה הַשְׁלִיחוּת, כִּי רֹב הָעוֹלָם טוֹעִים בַּאֲנָשִׁים חֲנֻפִּים הַמַּרְאִים אֶת עַצְמָם כְּשֵׁרִים וְלוֹבְשִׁין (אַדֶּרֶת שֵׂעָר לְמַעַן כַּחֵשׁ) (ע"פ זכריה יג ד), עַל כֵּן אָמַר **לְךָ אֲנָשִׁים,** דָּוְקָא אוֹתָן שֶׁהֵם בְּעֵינֶיךָ אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים וְלֹא אוֹתָן שֶׁהֵם אֲנָשִׁים בְּעֵינֵי זוּלָתְךָ כִּי יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁאֵין תּוֹכָם כְּבָרָם:

דָּבָר אַחֵר **לְךָ אֲנָשִׁים,** 'לְךָ' נִרְאֶה כִּי הֵמָּה אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים, כִּי עֵינֵי בָּשָׂר לְךָ לִרְאוֹת בִּנְגִלָּה לְבַד בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ, אֲבָל בְּעֵינֵי אֵינָן אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים, כִּי אֲנִי רוֹאֶה שְׁתֵּי רָאיוֹת בֵּהוֹ"ה וּבָעָתִיד כִּי עֲתִידִין לִהְיוֹת בְּעֵצָה רָעָה:

וְרַכּוֹתֵינוּ זַ"ל אָמְרוּ (במדב"ר טז ו) שְׁמִכּוּת הַמְרַגְּלִים לְמִרְיָם 'לְפִי שֶׁמִּרְיָם לָקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר', וְרָצָה לוֹמַר שֶׁמִּיָּד אַחַר מַעֲשֶׂה מִרְיָם נִשְׁתַּלְחוּ הַמְרַגְּלִים, כִּי אָמַר ה' פֶּן יִנָּחֵם כָּל אֶחָד מֵהֶם וְיִקַּח מוּסָר בְּרֹאותוֹ מַה שֶּׁקָּרָה לְמִרְיָם. וּמִטַּעַם זֶה פֵּרֵט כָּאן **אֲנָשִׁים,** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יב א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה), וְהָיָה לוֹ לוֹמַר 'וַיְדַבְּרוּ' כִּי 'וַתְּדַבֵּר' חוֹזֵר אֶל מִרְיָם, וְעוֹד שֶׁלֹּא מָצִינוּ עֹנֶשׁ לְאַהֲרֹן, אֶלָּא שֶׁהִגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁלְּשׁוֹן הָרַע מָצוּי בְּנָשִׁים יוֹתֵר מִבַּאֲנָשִׁים כִּי עֶשְׂרָה קַבִּין שִׂיחָה יֵרְדוּ לָעוֹלָם תִּשְׁעָה נָטְלוּ נָשִׁים כו' (קידושין מט:), וּלְפִי שֶׁסְּתָם נָשִׁים פִּטְפְּטָנִיוֹת דַּבְּרָנִיוֹת עַל כֵּן תָּלָה הַדִּבּוּר בְּמִרְיָם כִּי הִיא הִתְחִילָה בְּקַלְקָלָה זוֹ וְאַהֲרֹן הָיָה טָפֵל לָהּ. לְכָךְ אָמַר **שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים,** שֶׁאֵין לָהֶם דֶּרֶךְ נָשִׁים, וְלֹא יִהְיוּ כְּמִרְיָם שֶׁסְּפָרָה לָשׁוֹן הָרַע, אֶלָּא אֲנָשִׁים מַמָּשׁ שֶׁאֵין מִדַּרְכָּן לְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע:

דָּבָר אַחֵר לְךָ פֵּרֵט 'אֲנָשִׁים', לְפִי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ספרי קלא) 'הָאֲנָשִׁים הָיוּ שׁוֹנְאִים אֶת הָאָרֶץ וְאָמְרוּ (וְנִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה) (להלן יד ד), וְהַנָּשִׁים הָיוּ מְחַבְּבוֹת הָאָרֶץ וְאָמְרוּ (תְּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה') (להלן כו ד), וְעַל כֵּן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפִי דַּעְתִּי שֶׁאֲנִי רוֹאֶה בְּעָתִיד, הָיָה יוֹתֵר טוֹב לִשְׁלֹחַ נָשִׁים הַמְחַבְּבוֹת אֶת הָאָרֶץ כִּי לֹא יְסַפְּרוּ בִּגְנוּתָהּ, אֲבָל 'לְךָ' לְדַעְתְּךָ שֶׁאַתָּה סָבוּר שֶׁכְּשֵׁרִים הֵמָּה וְאַתָּה סָבוּר שֶׁהָאָרֶץ חֲבִיבָה עֲלֵיהֶם תִּשְׁלַח אֲנָשִׁים, וְזֶהוּ **שְׁלַח לְךָ** לְדַעְתְּךָ **אֲנָשִׁים,** אֲבָל לְדַעְתִּי הָיָה יוֹתֵר טוֹב לִשְׁלֹחַ נָשִׁים כָּאָמוּר:

וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן. מְצִינוּ שִׁלְשָׁה לְשׁוֹנוֹת בְּעִנְיָן זֶה, 'וְיָתֻרוּ' 'וְיַחְפְּרוּ' 'וַיְרַגְּלוּ', כִּי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ (נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ) (דברים א כב), וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר **וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן,** וּבְמִרְגְּלִים כְּתִיב (שם א כד) (וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ). לְפִי שֶׁשִּׁשָּׁה דֵּעוֹת הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר 'וְיָתֻרוּ' שֶׁיֵּשׁ בְּמַשְׁמַעְתּוֹ גַּם לְשׁוֹן יִתְרוֹן, כִּי רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַרְאוֹת לָהֶם יִתְרוֹן הָאָרֶץ עַל כָּל הָאֲרָצוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג ח) (וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה), וְטוֹבָה זוֹ הִיא הַטּוֹבָה הָרוּחָנִית מִצַּד הֱיוֹתָהּ אֲוִירָא דְּמַחְכִּים (ב"ב קנח:), כִּי זֶה הֶכְנָה אֶל הָאָדָם לָבֹא עַל יָדוֹ לְכָלַל הַטּוֹבָה הָאֱמִתִּית, כִּי אֵין לָאָדָם יִתְרוֹן תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ זוּלָתוֹ (וְיִתְרוֹן אֶרֶץ) זֶה (וּבַכֹּל הוּא) (קהלת ה ח). אֲבָל יִשְׂרָאֵל רוּחַ אַחֶרֶת הָיְתָה עִמָּהֶם כִּי תָּמִיד הָיוּ מְבַקְּשִׁים תּוֹאֲנָה לָשׁוּב מִצְרַיְמָה, וְעַל כֵּן אָמְרוּ 'וַיַּחְפְּרוּ' שֶׁיֵּשׁ בְּמַשְׁמַעְתּוֹ לְשׁוֹן חֶרְפָּה, כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ רָצוּ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

הַתְּכָן דְּפָרָשַׁת 'שְׁלַח' הוּא - "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתוּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּדֵי (א) שֶׁכִּבּוּשׁ הָאָרֶץ יִהְיֶה בְּנֵקֶל יוֹתֵר, מִכַּיוָן שֶׁ"יָשִׁיבוּ אוֹתָנוּ דָּבָר, אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ וְאֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבוֹא אֲלֵיהֶן (תְּחִלָּה לִכְבּוֹשׁ)", וְגַם (ב) שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתְוַסֵּף בְּגֹדֶל הַחֲבִיבוּת וְהַהִתְּשׁוּקָה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, מִכַּיוָן שֶׁיִּרְאוּ בְּמוּחָשׁ אֶת הַפֵּירוֹת הַטּוֹבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, "**וְזֶה פִּרְיָהּ**", שֶׁלָּכֵן צִוָּה לָהֶם מֹשֶׁה "וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 147)

וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ (רש"י יג, ב) הַמְרַגְּלִים שָׁמְעוּ עַל גְּבוּרָתָם שֶׁל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ עוֹד לִפְנֵי שִׁלּוּחָם. אַךְ כָּל זְמַן שֶׁהַדָּבָר הָיָה בְּגֶדֶר שְׁמִיעָה בִּלְבַד, לֹא הִתְרַשְּׁמוּ מִכָּךְ; וְאִלּוּ כְּשֶׁרָאוּ זֹאת בְּמוֹ עֵינֵיהֶם, הִגִּיעוּ לַמַּסְקָנָה שֶׁ"לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת". לָכֵן מְדַיֵּק רַשִּׁ"י שֶׁהַמְרַגְּלִים **רָאוּ** אֶת עָנְשָׁהּ שֶׁל מִרְיָם, וּרְאִיָּה זוֹ הָיְתָה צְרִיכָה לְהַעֲנִיק לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לֹא לְהִתְפַּעֵל מֵרְאִיַּת גְּבוּרַת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך יח עמ' 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בְּמֶה חָטְאוּ הַמְרַגְּלִים

שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים
לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם, לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר (יג, ב. ובפרש"י)

הִקְשָׁה הָרַמְבַּ"ן "מָה עָשׂוּ הַמְרַגְּלִים, כִּי מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא, וְאֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ" כו', וְעַל־כָּל־פָּנִים הָיוּ צְרִיכִין לַהֲשִׁיבוֹ עַל מַה שֶּׁצִּוָּה אוֹתָם. וּמַה פִּשְׁעָם וּמַה חַטָּאתָם כְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם" כו', וְכִי עַל מְנָת שֶׁיְּעִידוּ לוֹ שֶׁקֶר שָׁלַח אוֹתָם"?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִּׁ"י בִּדְבָרָיו אֵלּוּ תֵּרֵץ קְשָׁיָא זוֹ. דְּהִנֵּה גַּם מִרְיָם לֹא דִּבְּרָה שֶׁקֶר אוֹדוֹת מֹשֶׁה, וַאֲפִילּוּ "לֹא נִתְכַּוְּנָה לִגְנוּתוֹ" (רש"י בהעלותך יב, א), וְזֶה שֶׁלָּקְתָה הָיָה "עַל עִסְקֵי דִּבָּה", שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ", הַיְינוּ, עֶצֶם הַדִּבּוּר אוֹדוֹת מֹשֶׁה. דְּגַם אִם לֹא הֵבִינָה אֵיזֶה דָּבָר בְּהַנְהָגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא הָיָה עָלֶיהָ לְדַבֵּר עַל זֶה בָּרַבִּים, כִּי עֶצֶם הַהִתְעַסְּקוּת בְּדִבּוּר – "דִּבָּה" אוֹדוֹת מֹשֶׁה, יָכוֹל לְהָבִיא לְדִבּוּר בְּהֶפֶךְ שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה חַס־וְשָׁלוֹם, וְהָיָה עָלֶיהָ לְדַבֵּר עַל זֶה עִם מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ, בַּחֲשַׁאי.

וְזֶה הָיָה גַּם חֶטְאָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים, דְּאַף שֶׁהָיָה קָשֶׁה לָהֶם אֵיךְ יִכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ כְּשֶׁ"עַז הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ", הָיוּ צְרִיכִים לְדַבֵּר עַל זֶה בְּקִצּוּר, אוֹ לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ. וְחֶטְאָם הָיָה שֶׁדִּבְּרוּ עַל זֶה בַּאֲרִיכוּת וּבְכָל הַפְּרָטִים – "עִסְקֵי דִּבָּה". דְּזֶה הֵבִיא לְמְרִידַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַד שֶׁאָמְרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה" (יד, ד).

כלי יקר – עוז והדר

לִרְאוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם מָקוֹם לָלוּן וְלוֹמַר 'נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה', אֲבָל מִכָּל מָקוֹם לֹא בִּקְּשׁוּ שֶׁיּוֹצִיאוּ מִלִּבָּם דִּבָּה שְׁקָרִית. וְהַמְרַגְּלִים הִשְׂחִיתוּ הִתְעִיבוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁבִּקְּשׁוּ מֵהֶם, וְהוֹצִיאוּ מִלִּבָּם מִלִּין שְׁקָרִים כְּדֶרֶךְ כָּל הוֹלֵךְ רָכִיל הַמַּפְלִיג כָּל דָּבָר לְהַגִּיד יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁרָאָה, לְכָךְ נֶאֱמַר 'וַיֹּרְגְּלוּ אֹתָהּ', כִּי רָגֶל לְשׁוֹן רָכִיל כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י עַל פָּסוּק (לא תֵלֵךְ רָכִיל) (ויקרא יט טז):

גַּם יִתְּכֵן לְפָרֵשׁ מַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר **וְיָתֻרוּ**, כִּי בֶּאֱמֶת הָאָרֶץ הַהִיא רֹאשׁ לְכָל הָאֲרָצוֹת עַל יְדֵי כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת כְּפוּלוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּיֶתֶר שְׁאֵת עַל כָּל שְׁאָר הָאָרֶץ, וְכֵן מֵבִיא בְּיַלְקוּט פָּרָשָׁה זוֹ (רמז תשמג) עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פָּסוּק (וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל) (משלי ח כו), וְהַמָּה עָשׂוּ בְּהֶפֶךְ זֶה לוֹמַר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת כִּי **אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא** (פסוק לב), וְהוֹרִידוּהָ מִמַּדְרֵגַת הָרֹאשׁ אֶל מִדְרֵגַת הָרֶגֶל, לְכָךְ נֶאֱמַר 'וַיֹּרְגְּלוּ אֹתָהּ', שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ לְמִדְרַס רֶגֶל כְּרֶגֶל זֶה הַפְּחוּת שֶׁבְּכָל הַגּוּף. וּבֶאֱמֶת הִיא רֹאשׁ לְכָל הָאֲרָצוֹת כִּי מִטַּעַם זֶה נֶאֱמַר בְּכָל מָקוֹם לְשׁוֹן עֲלִיָּה בְּהוֹלֵךְ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְעַל זֶה אָמְרוּ (נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה) (להלן יד ד), מָצִינוּ נִתְּנָה לְשׁוֹן שְׁבִיקָה, כְּמוֹ (וְלֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מָלֵךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ) (שמות ג יט) תַּרְגּוּמוֹ 'וְלֹא יְשִׁבֵּק', כָּךְ אָמְרוּ כָּאן 'נְשַׁבֵּק הַרֹאשׁ' אוֹתָהּ אֶרֶץ שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים כִּי הִיא רֹאשׁ לְכָל הָאֲרָצוֹת, 'וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה' אַף עַל פִּי שֶׁהֵם אוֹמְרִים שֶׁהִיא לְמַטָּה מִמַּדְרֵגַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר לְשׁוֹן 'מְרַגְּלִים' בְּאוֹתָן שֶׁשָּׁלַח יְהוֹשֻׁעַ (ראה יהושע פרק ב) אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים, מִכָּל מָקוֹם קָרָאָם 'מְרַגְּלִים' לְפִי שֶׁהָלְכוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ לְמִדְרַךְ כַּף רֶגֶל לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ לַעֲשׂוֹת מִדְרַךְ רֶגֶל לְיִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ, אֲבָל כָּאן נֶאֱמַר 'וַיֹּרְגְּלוּ אֹתָהּ' מַשְׁמַע שֶׁעָשׂוּ אֶת הָאָרֶץ עַצְמָהּ כְּמַדְרֶגֶת הָרֶגֶל. וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר אֲצֶל יְהוֹשֻׁעַ (כִּי לַחֹפֵר כָּל הָאָרֶץ בָּאוּ) (שם פסוק ג), לְפִי שֶׁעָשׂוּ אֶת עַצְמָן מוֹבְרֵי קְדֵרוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק א) (חָרֵשׁ לֵאמֹר) (ראה במדב"ר טז א), וְדֶרֶךְ עוֹשֵׂי קְדֵרוֹת לַעֲשׂוֹת חֲפִירוֹת בָּאָרֶץ וְגוּמוֹת, וְהַמָּקוֹם הַהוּא הָיָה דִּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ מָקוֹם חָשׁוּב, עַל כֵּן אָמְרוּ עֲלֵיהֶם רְאוּ 'כִּי לַחְפֹּר אֶת הָאָרֶץ בָּאוּ' לַעֲשׂוֹת חֲפִירוֹת בָּאָרֶץ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת לָהֶם קְדֵרוֹת וִיקַלְקְלוּ הָאָרֶץ: תורה ב

(ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה:

ג וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה מִמַּדְבְּרָא דְפָארָן עַל מֵימְרָא דַיְיָ כֻּלְּהוֹן גֶּבְרִין רֵישֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן:

רמ"י ◂ **עַל־פִּי ה'** • בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁלֹּא עִכֵּב עַל יָדוֹ. **כֻּלָּם אֲנָשִׁים** • כָּל "אֲנָשִׁים" שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, וְאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ.

(ד) וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר:

ד וְאִלֵּין שְׁמָהָתְהוֹן לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר זַכּוּר:

(ה) לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי:

ה לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן שָׁפָט בַּר חוֹרִי:

(ו) לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:

ו לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה:

(ז) לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף:

ז לְשִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר יִגְאָל בַּר יוֹסֵף:

(ח) לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן:

ח לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן:

(ט) לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא:

ט לְשִׁבְטָא דִבְנְיָמִן פַּלְטִי בַּר רָפוּא:

(י) לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי:

י לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי:

(יא) לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי:

יא לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר סוּסִי:

(יב) לְמַטֵּה דָּן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי:

יב לְשִׁבְטָא דְדָן עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי:

(יג) לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:

יג לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר בַּר מִיכָאֵל:

(יד) לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי:

יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי:

(טו) לְמַטֵּה גָּד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי:

טו לְשִׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי:

כלי יקר – עוז והדר

(ג) **עַל פִּי ה'.** לא הָיָה הַשְׁלִיחוּת עַל פִּי ה' שֶׁהֲרֵי אָמַר לוֹ **שְׁלַח לְךָ** לְדַעְתְּךָ כוּ', אֶלָּא רָצָה לוֹמַר שֶׁהַשְׁלִיחוּת **'מִמִּדְבַּר פָּארָן'** הָיָה **עַל פִּי ה'** מַפָּע הָרִאשׁוֹן מֻחְצָרוֹת. כִּי לְפִי דִּבְרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרְךְ לֹא הָיָה מַסְכִּים לִשְׁלֹחַ כְּלָל, אַךְ לְרֹב הַפְצָרָתָם לֹא מִחָה בָּהֶם, וּמִכָּל מָקוֹם הָיָה לוֹ לְאַחַר זְמַן הַשְׁלִיחוּת שֶׁהֲרֵי מִמִּדְבַּר פָּארָן כַּמָּה מַסָּעוֹת עַד סְמוּךְ לָאָרֶץ, וְהָיָה לוֹ לִשְׁלֹחַ מֵחָנָיָה אַחֶרֶת הַסְּמוּכָה לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִמִּדְבַּר פָּארָן. אֶלָּא לְפִי שֶׁחָנָיָה זוֹ שֶׁל מִדְבַּר פָּארָן הָיְתָה מִיָּד בְּבוֹאָם מֵחֲצֵרוֹת שֶׁקָּרָה שָׁם מַעֲשֶׂה שֶׁל מִרְיָם, וְחָשַׁב ה' כִּי קָרוֹב הוּא הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא אוּלַי יִקָּחוּ הָרְשָׁעִים מוּסָר, וְאוּלַי בְּרֹב הַיָּמִים יִשְׁכְּחוּ מַה שֶּׁקָּרָה לְמִרְיָם. וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר **עַל פִּי ה'** מוּסָב עַל **מִמִּדְבַּר פָּארָן** וְלֹא עַל עֶצֶם הַשְׁלִיחוּת: **וְיֵ"שׁ** אוֹמְרִים שֶׁהָיָה מִמִּדְבַּר פָּארָן דְּוָקָא, כִּי מִמָּקוֹם זֶה שֶׁיִּעָרֶה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרְךְ שֶׁיֵּלְכוּ וְיָשׁוּבוּ תּוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל מֵתֵי מִדְבָּר בְּנֵי שִׁשִּׁים שָׁנָה, וְיִבוֹאוּ (וְכֻלַּח אֲלֵי קָבָר) (איוב ה כו. ראה מו"ק כח.) כָּל מִי שֶׁהָיָה בֶּן עֶשְׂרִים וָמַעְלָה אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם הָיְתָה הַגְּזֵרָה: תורה ד

(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

טז אִלֵּין שְׁמָהָת גֻּבְרַיָּא דִּי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

רמ"י ◂ **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ וְגוֹ'** • הִתְפַּלֵּל עָלָיו: יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. (במ"ר)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך ב ענמ' 320 – מתוך 'לקראת שבת')

תְּפִלַּת מֹשֶׁה עַל יְהוֹשֻׁעַ

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: הִתְפַּלֵּל עָלָיו יָ–ה יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים (יג, טז. ובפרש"י)

צָרִיךְ לְהָבִין: הֲרֵי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ, דְּבָאִם לֹא הָיוּ כְּשֵׁרִים לֹא הָיָה שׁוֹלְחָם, וּמַדּוּעַ הָצְרַךְ לְהַצִּיל אֶת יְהוֹשֻׁעַ מֵעֲצָתָם? וּמַאיְדָךְ, בְּאִם הָיָה צָרָךְ בִּתְפִלָּה, מַדּוּעַ הִתְפַּלֵּל רַק עַל יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא עַל שְׁאָר הַמְרַגְּלִים?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת (לקו"ת במדבר לו, ד) בְּטַעַם טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים, שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר נֶבַע מִכָּךְ, שֶׁבִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר יָכְלוּ לִחְיוֹת בְּקְדֻשָּׁה וּבְהִתְנַתְּקוּת מִכָּל עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה הַמְטֹרְדִים וּמְבַלְבְּלִים. וְלָכֵן לֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּהּ יֶצְרְכוּ לִירֵד מִדַּרְגָּתָם וּלְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְאָכֵן, יִתָּכֵן שֶׁמִּצַּד דַּרְגָּתָם הָיְתָה נְתִינַת מָקוֹם לְטַעֲנָה כָּזוֹ.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יְהוֹשֻׁעַ, כֵּיוָן שֶׁעָתִיד הוּא לְמַלְּאוֹת אֶת מְקוֹם מֹשֶׁה כְּרוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי עֲבוּרוֹ אֵין לְטַעֲנָה זוֹ מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְהִתְחַשֵּׁב בַּצָּרְךָ הַכְּלָלִי דְּעַם יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹתָהּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ. וּלְכָךְ, עַל אַף שֶׁכְּשֵׁרִים הָיוּ הַמְרַגְּלִים, הָצְרַךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ דְּיֻקָּא, שֶׁעֲבוּרוֹ אֵין טַעֲנָתָם טַעֲנָה.

(יז) וַיְשַׁלַּח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר:

יז וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִּכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סָקוּ דָא בִּדְרוֹמָא וְתִסְקוּן לְטוּרָא:

רמ"י ◂ **עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב** • הוּא הָיָה הַפְּסֹלֶת שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַתַּגָּרִים מַרְאִין אֶת הַפְּסֹלֶת תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ מַרְאִין אֶת הַשֶּׁבַח.

(יח) וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הָרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־רָב:

יח וְתֶחֱזוֹן יָת אַרְעָא מָא הִיא וְיָת עַמָּא דְּיָתֵב עֲלַהּ הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלָּשׁ הַזְעֵר הוּא אִם סַגִּי:

רמ"י ◂ **אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא** • (במ"ר) יֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים, וְיֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת חַלָּשִׁים, יֵשׁ מְגַדֶּלֶת אוֹכְלוֹסִין, וְיֵשׁ מְמַעֶטֶת אוֹכְלוֹסִין. **הֶחָזָק הוּא הָרָפֶה** • (במ"ר) סִימָן מָסַר לָהֶם: אִם בִּפְרָזִים יוֹשְׁבִין – חֲזָקִים הֵם, שֶׁסּוֹמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְאִם בֶּעָרִים בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבִין – חַלָּשִׁים הֵם.

כלי יקר – עוז והדר

(טז) **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ. יְהוֹשִׁיעֲךָ** מֵעֲצַת מְרַגְּלִים (סוטה לד:). יֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן לָמָּה דָּוְקָא שֵׁם שֶׁל 'יְהוֹ', וְלָמָּה לֹא הִתְפַּלֵּל גַּם עַל כָּלֵב. וְנִרְאֶה לְפִי שֶׁאָמַר לָהֶם **עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב** (פסוק יז). וְהַמְרַגְּלִים אָמְרוּ **עַמֶּלֶק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב** (פסוק כט), פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י (שם) לְפִי שֶׁנִּכְוּוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְחָשַׁב בּוֹ שֶׁמִּסְתָּמָא בְּעֵצָה זוֹ לֹא יִהְיֶה יְהוֹשֻׁעַ כִּי אִדְּרַבָּה הוּא הֶחְלִישׁ (אֶת עַמֶּלֶק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרֶב) (שמות יז יג), וּלְדוֹרוֹת מֵאוֹתָהּ מִלְחָמָה וְהָלְאָה הוּא גַּם כֵּן בְּטוּחַ בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר (שם יז טז) כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר), וּבְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה שֶׁהָיְתָה בְּשֵׁם יָהּ יִהְיֶה בְּטוּחַ לְנַצֵּחַ אֶת עֲמָלֵק, עַל כֵּן הוֹסִיף לוֹ מֹשֶׁה 'יְהוֹ' עַל שְׁמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִזְכָּר לִשְׁבוּעָה שֶׁהָיְתָה בְּשֵׁם 'יָהּ', וּבְסִבָּה זוֹ לֹא יִהְיֶה בַּעֲצַת מְרַגְּלִים שֶׁהִפְחִידוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּעֲמָלֵק:

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים לְפִי שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ הָיָה תַּלְמִידוֹ הִקְפִּיד עָלָיו שֶׁלֹּא יַקְדִּיחַ תַּבְשִׁילוֹ וְיִתְלוֹ בְּרִבּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְפִי שֶׁהָיָה מִשֵּׁבֶט יוֹסֵף שֶׁהֵבִיא דִּבַּת אָחָיו (בראשית לז ב), עַל כֵּן הָיָה יָרֵא שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בְּדַרְכָּךְ וְזַקְנוֹ. כִּי מִטַּעַם זֶה לֹא הִזְכִּיר בּוֹ 'יְלַמְּדֵהוּ יוֹסֵף' וּבְגִדְּי בֶּן סוּסִי הִזְכִּיר **לְמַטֵּה יוֹסֵף** (פסוק יא). וּמַה שֶּׁלֹּא הִתְפַּלֵּל עַל גַּדִּי, אוּלַי חָשַׁב שֶׁאִם זֶה שֶׁבָּא מִשֵּׁבֶט אֶפְרַיִם הַגָּדוֹל מִמְּנַשֶּׁה לֹא יִשָּׂנֶה אֶת תַּפְקִידוֹ, מִסְּתָמָא גַּם הַקָּטָן מִמֶּנּוּ לֹא יִדְבֹּר בְּנֶגְדּוֹ, וּכְבָר נוֹדַע מִבִּרְכוֹת שֶׁל יַעֲקֹב כִּי שָׁם שָׁם לוֹ חֹק לְהַקְדִּים אֶת אֶפְרַיִם לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה (ראה בראשית מח יד־כ). אוֹ לְפִי שֶׁנִּקְרָא אָבִיו מְנַשֶּׁה עַל שֵׁם (כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל בֵּית אָבִי) (שם מא נא), וְחָשַׁב מֹשֶׁה שֶׁמִּסְּתָמָא כָּל זַרְעוֹ שָׁכְחוּ כָּל מַעֲשֵׂה אֲבִיהֶם: תורה יז

(יח) **הֶחָזָק הוּא הֲרָפָה.** פירש"י סִימָן מָסַר לָהֶם כוּ'. וְקָשֶׁה מִנַּא לֵיהּ לְרַשִׁ"י לוֹמַר כֵּן, אִם לְפִי שֶׁקָּשֶׁה לוֹ בְּמַה יוֹדֵעַ אֵיפֹה אִם חֲזָקִים הֵמָּה אוֹ

(יט) וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים:

יט וּמָא אַרְעָא דִּי הוּא יָתֵב בַּהּ הַטָבָא הִיא אִם בִּישָׁא וּמָא קִרְוַיָּא דִּי הוּא יָתֵב בְּהֵן הַבְּפַצְחִין אִם בְּכַרְכִין:

רס"י ◄ **הַבְּמַחֲנִים** • תַּרְגּוּמוֹ: הַבְּפַצְחִין. כְּרַכִּין פְּצוּחִין וּפְתוּחִין מֵאֵין חוֹמָה. **הַטּוֹבָה הִיא** • בְּמַעְיָנוֹת וּתְהוֹמוֹת טוֹבִים וּבְרִיאִים.

(כ) וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:

כ וּמָא אַרְעָא הַעַתִּירָא הִיא אִם מְסְכֵּינָא הַאִית בַּהּ אִילָנִין אִם לָא וְתִתְקְפוּן וְתִסְבוּן מֵאִבָּא דְאַרְעָא וְיוֹמַיָּא יוֹמֵי בִּכּוּרֵי עִנְּבִין:

רס"י ◄ **הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ** • אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֵׁר שֶׁיָּגֵן עֲלֵיהֶם בִּזְכוּתוֹ. **בִּכּוּרֵי עֲנָבִים** • יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִין בְּבִכּוּר.

לא שֶׁהֲרֵי לֹא הָלְכוּ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם, תַּקְשֶׁה עַל דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים שֶׁאָמְרוּ **אֶפֶס כִּי עַז הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצוּרוֹת וְגוֹ'** (פסוק כח), וּמֵאַחַר שֶׁרָאוּ הֶעָרִים בְּצוּרוֹת הָיָה לָהֶם לְחַשּׁוּב כִּי חֲלָשִׁים הֵמָּה כִּי עַל כֵּן יָשְׁבוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאָמְרוּ כִּי רָאוּ בְּחוּשׁ כִּי הַסִּיָּמָן בָּטֵל שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶעָרִים בְּצוּרוֹת מִכָּל מָקוֹם **עַז הָעָם,** וּמִנָּא יָדְעוּ, וַדַּאי אָמְרוּ זֶה עַל שֶׁרָאוּ אוֹתָם בַּעֲלֵי קוֹמָה עֲנָקִים וְאַנְשֵׁי מִדּוֹת, וְאִם כֵּן שָׁמָּא **הֶחָזָק הוּא** כְּפִשׁוּטוֹ. כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר 'הַמַּחֲנִים אִם מִבְצָרִים' וּמִדְּקָאָמַר בְּבֵי"ת 'הַבְּמַחֲנִים' שָׁמַע מִינָּהּ שֶׁעַל יוֹשְׁבֶיהָ קָאָמַר, מִכָּל מָקוֹם רַשִּׁ"י פֵּרֵשׁ הַסִּיָּמָן עַל פְּשׁוּט **הֶחָזָק הוּא הֶרָפֶה:**

וְנִרְאֶה שֶׁקָּשֶׁה לְרַשִּׁ"י, שֶׁהָיָה לוֹ לְפָנֵשׁ בְּבֵי טוֹב וְלָמָּה הִתְחִיל בְּקִלְקָלָה, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָר אָמַר כִּי טוֹבָה הִיא, וְרָאוּי לְהַתְחִיל בְּכָל פֶּרֶט כַּדָּבָר ה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּכָל הַפָּרָטִים **הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה, הַשְּׁמִינָה הִיא אִם רָזָה, הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אַיִן,** בְּכֻלָּם הִתְחִיל בְּשֶׁבַח, וְכָאן הִתְחִיל בַּגְּנוּת, כִּי **הֶחָזָק הוּא** הֱיוֹתָם רָעָה לְיִשְׂרָאֵל וְגוֹרֵם לָהֶם קִלְקוּל. עַל כֵּן פֵּרֵשׁ שִׁסִּימֵן מָסַר לָהֶם וְכָל אֶחָד קַל מִצַּד אֶחָד וְקָשֶׁה מִצַּד אַחֵר, כִּי מַאֲמַר **הֶחָזָק הוּא** קָשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל מִצַּד **כִּי עַז הָעָם,** וְאַף טוֹב הוּא לְיִשְׂרָאֵל כִּי מִסְתָּמָא יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת וּבְנָקֵל לָבֹא אֲלֵיהֶם. וּמַאֲמַר **הָרָפֶה,** אִם טוֹב הוּא מִצַּד רִפְיוֹנָם, מִכָּל מָקוֹם לֹא טוֹב הַדָּבָר מִצַּד שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַמִּבְצָר, וְאִם כֵּן שְׁקוּלִים הֵמָּה. וְכֵן **הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים** כָּל אֶחָד קַל מִצַּד וְכָבֵד מִצַּד וּשְׁקוּלִים הֵמָּה: תורה יט

(כ) **הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אַיִן.** דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ב"ב טו.) אִם יֵשׁ שָׁם אָדָם כָּשֵׁר שֶׁיָּגֵן עֲלֵיהֶם כְּעֵץ זֶה הָעוֹשֶׂה צֵל וּמָגֵן עַל כָּל הַמִּסְתּוֹפֵף בְּצִלּוֹ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (להלן יד ט) וְסָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם) שֶׁכְּבָר מֵת אִיּוֹב. רֶמֶז לַדָּבָר 'צִלָּם' עוֹלֶה לְמִסְפַּר 'עֵץ'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עֵץ זֶה עוּץ, וְהוּא אִיּוֹב שֶׁהָיָה מֵאֶרֶץ עוּץ (איוב א א):

וְעַל דֶּרֶךְ הַנִּסְתָּר אָמַר, **הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אַיִן** דּוֹמֶה לְמַה שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל (וְהַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אָיִן) (שמות יז ז), כִּי לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְסָפְּקִין בְּמְצִיאַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כִּי לֹא נֶאֱמַר 'הֲיֵשׁ ה' אִם אַיִן', אֶלָּא יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁיֵּשׁ ה', אֲבָל הָיוּ מְסָפְּקִים אִם הוּא בְּקִרְבָּם וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם, אוֹ אִם מִסְתָּרָם תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת הַמַּעֲרָכָה. כָּךְ רָצָה מֹשֶׁה לְחַקֵּר אִם הָאָרֶץ הַהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּצֵל שַׁדַּי 'וְאֶרֶץ אֲשֶׁר עֵינֵי ה' דּוֹרֵשׁ אוֹתָהּ תָּמִיד' (ע"פ דברים יא יב), אוֹ אִם הִיא תַּחַת הַמַּעֲרָכָה כְּשְׁאָר אֲרָצוֹת. וְרָמַז בְּמִלַּת 'עֵץ' לְ'צֵל שַׁדַּי', וְשֵׁם שֶׁל אַרְבַּע רְמוּז בְּמִלַּת 'עֵץ', כְּיַצֵּד, 'י"ה' י' פְּעָמִים (ה' ה') פְּעָמִים י' הֲרֵי מֵאָה, 'ו"ה' ו' פְּעָמִים (ה' ה') פְּעָמִים ו' הֲרֵי שִׁשִּׁים, סַךְ הַכֹּל מֵאָה וְשִׁשִּׁים כְּמִסְפַּר 'עֵץ' וּכְמִסְפַּר 'צִלָּם', וְהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן יד ט) 5סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם) וַעֲזָבָם לְמִקְרִים, 5וַה' אִתָּנוּ) שׁוֹמְרֵנוּ וְצִלֵּנוּ. וּמִדְּקָאָמַר 'מֵעֲלֵיהֶם', שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁצִּלּוֹ עַל הָאָרֶץ הַהִיא זוֹלַת שֶׁמֵּעֲלֵיהֶם סָר' מֶרֶעַת יוֹשְׁבֵי בָּהּ, אֲבָל הָאָרֶץ מִצַּד עַצְמָהּ 'אֶרֶץ אֲשֶׁר עֵינֵי ה' דּוֹרֵשׁ אוֹתָהּ':

וְאָמַר וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ, לְפִי שֶׁ**הַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים** וְהַבְּעָלִים מַקְפִּידִין עַל הַלְּקִיחָה, וּמִכָּל מָקוֹם וְהִתְחַזַּקְתֶּם וְהִיוּ לַאֲנָשִׁים) (שמואל א' ד ט) כִּי ה' עִמָּכֶם. וְעַל צַד הָרֶמֶז אָמַר שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לַעֲנָבִים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ט י) כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי) אֲבוֹתֵיכֶם, וּבַמִּדְרָשׁ (ב"ר פח ה) אָמְרוּ ('הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלוֹתֶיהָ עֲנָבִים) (בראשית מח י) הִגִּיעַ זְמַנָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נִגְאָלִין. עַל זֶה אָמַר כָּאן **וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים,** הִגִּיעַ זְמַנָּם לִכָּנֵס לָאָרֶץ כִּי כְּבָר נִתְבַּכְּרוּ וְנִתְבַּשְּׁלוּ וְנִגְמַר כָּל שְׁלֵמוּתָם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁקִּבְּלוּ: תורה כא

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

הַכָּתוּב מַדְגִּישׁ שֶׁ"הַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים" - כִּי הַפֵּירוֹת הַחֲשׁוּבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים בְּיוֹתֵר הֵם "עֲנָבִים", מִכְּיוָן שֶׁרְאוּיִים לֹא רַק לַאֲכִילָה, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי דְּרִיכַת וּסְחִיטַת הָעֲנָבִים מִתְגַּלֶּה פְּנִימִיּוּתָם - "**יַיִן**" (וְלָכֵן גַּם תְּכוּנַת הַיַּיִן הִיא לְגַלּוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוּת, "נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד"), מַשְׁקֶה חָשׁוּב וּמְשֻׁבָּח שֶׁמְּבָרְכִים עָלָיו בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת - "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן". וּבָזֶה גּוּפָא - "**בְּכוּרֵי** עֲנָבִים", "שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִים בְּבִכּוּר", הַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ "בֹּסֶר", שֶׁאָז אֵינָם רְאוּיִים לַאֲכִילָה, וְגַם לֹא לְיַיִן, יַיִן חָדָשׁ כוּ', אֶלָּא לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ הֵיטֵב.

◆ יום שני י"ח סיון ◆

(כא) וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת:

כא וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יָת אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא דְצִין עַד רְחוֹב לְמֵטֵי חֲמָת:

רש"י ◄ **מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת•** הָלְכוּ בִּגְבוּלֶיהָ בָּאָרֶךְ וּבְרֹחַב כְּמִין גַּא"ם: הָלְכוּ רוּחַ גְּבוּל דְּרוֹמִית — מִמִּקְצוֹעַ מִזְרָח עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה: "עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב", דֶּרֶךְ גְּבוּל דְּרוֹמִית־מִזְרָחִית עַד הַיָּם, שֶׁהַיָּם הוּא גְּבוּל מַעֲרָבִי, וּמִשָּׁם חָזְרוּ וְהָלְכוּ כָּל גְּבוּל מַעֲרָבִי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבֹא חֲמָת, שֶׁהוּא אֵצֶל הֹר הָהָר בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית־צְפוֹנִית, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּגְבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפָרָשַׁת "אֵלֶּה מַסְעֵי".

(כב) וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם:

כב וּסְלִיקוּ בִדְרוֹמָא וַאֲתָא עַד חֶבְרוֹן וְתַמָּן אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי בְּנֵי גִּבָּרְיָא וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת קֳדָם טָנַס דְּמִצְרָיִם:

רש"י ◄ **וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן•** (סוטה לד) כָּלֵב לְבַדּוֹ הָלַךְ שָׁם וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא נִסַּת לַחֲבֵרָיו לְהְיוֹת בַּעֲצָתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים א): "וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ". וּכְתִיב (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת־חֶבְרוֹן". **שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה•** (סוטה לד) אֶפְשָׁר שֶׁבָּנָה חָם אֶת חֶבְרוֹן לִכְנַעַן בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה בְּכָל טוּב עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן, וּבָא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: שֶׁאֵין לְךָ טָרָשִׁין בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן, לְפִיכָךְ הִקְצוּהָ לִקְבוּרוֹת מֵתִים; וְאֵין לְךָ מְעָלָה בְּכָל הָאָרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג): "כְּגַן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרָיִם", וְצֹעַן הִיא הַמְעֻלָּה שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁשָּׁם מוֹשַׁב הַמְלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ל) "כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו", וְהָיְתָה חֶבְרוֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה שִׁבְעָה חֲלָקִים.

כלי יקר – עוז והדר

(כב) **וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם.** פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סוטה לד:) שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן בְּכָל טוּב. וּלְשׁוֹן **שֶׁבַע שָׁנִים לִפְנֵי** אֵינוֹ מַשְׁמֵע כֵּן, כִּי אַף אִם נֹאמַר שֶׁלְּשׁוֹן 'לִפְנֵי' הֵינוּ קְדִימָה בְּמַעֲלָה וְלֹא קְדִימָה בִּזְמַן, מִכָּל מָקוֹם **שֶׁבַע שָׁנִים** מְדַבֵּר בִּקְדִימָה זְמַנִּית דַּוְקָא. וְהִרְבֵּה מְפָרְשִׁים יָצְאוּ לְלִקּוּט וְלֹא מָצְאוּ יִשּׁוּב מַסְפִּיק:

וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַדָּבָר בִּפְשׁוּטוֹ מַמָּשׁ, כִּי מֵאַחַר שֶׁהַנַּח שֶׁשִּׁיֵּף לְשׁוֹן מְבֻנָּה בְּפֵרוֹת, אִם כֵּן אִם עָשְׂתָה צֹעַן בְּכָל שָׁנָה אֶלֶף מִדּוֹת יַגִּיעַ לְשֶׁבַע שָׁנִים שִׁבְעָה אֲלָפִים מִדּוֹת, וְחֶבְרוֹן הוּא מָעֳלָה שֶׁבַע פְּעָמִים יוֹתֵר מִצֹּעַן, מַמִּילָא עָשְׂתָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שִׁבְעָה אֲלָפִים מִדּוֹת, נִמְצָא שֶׁאוֹצָרוֹת שֶׁל תְּבוּאָה שָׁהְיוּ מְבֻנִּים בְּפֵרוֹת בְּצֹעַן בְּשִׁבְעָה שָׁנִים, הָיוּ מְבֻנִּים בְּחֶבְרוֹן בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וְאִם כֵּן שִׁפֵּיר קָאָמַר **וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה** בִּתְבוּאָה **לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם,** קְדִימָה בִּזְמַן מַמָּשׁ. וְשִׁיֵּף בָּזֶה לְשׁוֹן בִּנְיָן מַמָּשׁ, כִּי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה תְּבוּאָה בּוֹנִין הַרְבֵּה אוֹצָרוֹת וְאָז הַמָּקוֹם בְּנוּי בְּבִנְיָנִים מַמָּשׁ. אוֹ בְּהִיוֹת שִׁיּוּשְׁבֵי הַמָּקוֹם יֵשׁ לָהֶם תְּבוּאָה הַרְבֵּה לְמֹכֶר, אָז כֶּסֶף וְזָהָב יִרְבִּיוּן וְיִבְנוּ לָהֶם בָּתִּים סְפוּנִים וַחֲשׁוּבִים, וְהָיָה חֶבְרוֹן בָּנוּי בְּכָל עִנְיְנֵי יִפְי **שֶׁבַע שָׁנִים לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם,** כִּי זֶה מֵעִיד עַל עֲשִׁירוּת הַמָּקוֹם וְרִבּוּי תְּבוּאָתָם כִּי (יִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא) (קהלת ה ח):

וְהַזְכִּיר שֵׁבֶט הָאָרֶץ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, לְפִי שֶׁעֲתִידִין לוֹמַר (נתנה ראש ונשובה מצרימה) (להלן יד ד). וּמִטַּעַם זֶה נֶאֱמַר **וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן** וְלֹא נֶאֱמַר 'וַיָּבוֹאוּ', לְפִי שֶׁבְּבוֹאָם לְחֶבְרוֹן וָרְאוּ שָׁם מַעֲלַת הָאָרֶץ עַל מִצְרַיִם, הָיוּ כֻּלָּם בְּלֵב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד לְסַפֵּר בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ וְאַחַר כֵּן נִתְקַלְקְלוּ, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה צַדִּיקִים הָיוּ: תורה כג

(כג) וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים:

כג וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְאִתְכָּלָא וּקְצוֹ מִתַּמָּן עוֹבַרְתָּא וַאֲתַבֵּל עִנְּבִין חַד וּנְטָלוּהִי בַּאֲרִיחָא בְּתְרֵין וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תְּאֵנַיָּא:

רש"י◂ **זְמוֹרָה** • שׁוֹכַת גֶּפֶן וְאֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים תָּלוּי בָּהּ. **וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם** • מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? — (סוטה לד) בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת. הָא כֵּיצַד? שְׁמוֹנָה נָטְלוּ אֶשְׁכּוֹל, אֶחָד נָטַל תְּאֵנָה, וְאֶחָד רִמּוֹן, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָטְלוּ כְּלוּם, לְפִי שֶׁכָּל עַצְמָם לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוָּנוּ: כְּשֵׁם שֶׁפֵּרְקָה מְשֻׁנָּה, כָּךְ עַמָּהּ מְשֻׁנֶּה. וְאִם חָפֵץ אַתָּה לְיַדֵּעַ כַּמָּה מַשְׁאוֹי אֶחָד מֵהֶם, צֵא וּלְמַד מֵאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ בַּגִּלְגָּל (יהושע ד): "הָרִימוּ לָהֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת מִן הַיַּרְדֵּן עַל שִׁכְמוֹ וְהָקִימוּהָ בַּגִּלְגָּל", וּשְׁקָלוּם רַבּוֹתֵינוּ מִשְׁקַל כָּל אַחַת אַרְבָּעִים סְאָה — וּגְמִירִי: טוּנָא דְּמִידְלִי אִינִישׁ עַל כַּתְפֵּהּ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מַשְׁאוֹי, מִמַּשְׁאוֹי שֶׁמְּסַיְּעִין אוֹתוֹ לָהָרִים.

(כד) לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּל עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כד לְאַתְרָא הַהוּא קְרָא נַחְלָא דְאַתְכָּלָא עַל עֵסֶק אַתְכָּלָא דִּקְצוֹ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כה) וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:

כה וְתָבוּ מִלְאַלָּא יָת אַרְעָא מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין:

רש"י◂ **וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם** • וַהֲלֹא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה הִיא, וּמַהֲלַךְ אָדָם בֵּינוֹנִי עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת לְיוֹם, חֲרֵי מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם מִן הַמִּזְרָח לְמַעֲרָב, וְהֵם הָלְכוּ אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ? אֶלָּא שֶׁגָּלוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיִּגְזֹר עֲלֵיהֶם יוֹם לַשָּׁנָה, קְצֹר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ.

(כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ:

כו וַאֲזָלוּ וַאֲתוֹ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְּפָארָן לְרֻקָם וַאֲתִיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָמָא וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא וְאַחֲזָיאֻנוּן יָת אִבָּא דְּאַרְעָא:

רש"י◂ **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ** • (סוטה לד) מַהוּ "וַיֵּלְכוּ"? לְהָקִישׁ הֲלִיכָתָן לְבִיאָתָן: מַה בִּיאָתָן בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. **וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר** • אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן.

כלי יקר – עוז והדר

(כד) **לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל.**
כִּי מְיֻמִּים רַבִּים הָיָה נִקְרָא מָקוֹם זֶה 'אֶשְׁכּוֹל' כִּדְמַסִּיק בַּיַּלְקוּט פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה (רמז קכ) וּבְפָרָשָׁה זוֹ (רמז תשמג), וְעַל יְדֵי מַעֲשֶׂה זֶה קָרְאוּהוּ **נַחַל אֶשְׁכּוֹל** הוֹסִיפוּ לוֹ שֵׁם 'נַחַל'. וְהוּא לְשִׁבְחוֹ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי עִקַּר הַגֶּפֶן הַטּוֹב הוּא הַצּוֹמֵחַ בֶּהָרִים, כִּי הַמָּה מִתְבַּשְּׁלִים בְּיוֹתֵר עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ הַשּׁוֹלֶטֶת יוֹתֵר בֶּהָרִים מִבְּנְחָלִים, וְהֵמָּה לָקְחוּ אֶשְׁכּוֹל מִן הַנַּחַל בָּעֶמֶק, וְאַף עַל פִּי כֵן הָיָה גָּדוֹל וּמְעֻלֶּה, וְקַל וְחֹמֶר לְאַשְׁכְּלוֹת הֶהָרִים. וּבָזֶה מִתֵּרֶץ לָמָּה לֹא קְרָאוּהוּ סְתָם 'אֶשְׁכּוֹל': **וּלְמַעְלָה** פָּרָשַׁת נָשֹׂא (ה יז) בְּמֵי הַמָּרִים, פֵּרַשְׁתִּי שֶׁמֵּי מָרָה הָיוּ מְתוּקִים וּבְפִיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׁבוּ לִהְיוֹת מָרִים, וְעַל כֵּן הִצְרִיךְ לוֹמַר שָׁם וְעַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מָרָה} (שמות טו כג), שֶׁלֹּא יִוָּבֵן מִן שֵׁם 'מָרָה' שֶׁהָיוּ קֹדֶם לָכֵן מָרִים. כָּךְ בָּעַקְדָה פֵּרֵשׁ שֶׁהִצְרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָנוּ שֶׁנִּקְרָא אֶשְׁכּוֹל 'עַל אוֹדוֹת אֶשְׁכּוֹל זֶה שֶׁכָּרְתוּ מִשָּׁם', שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁנִּקְרָא מֵעוֹלָם אֶשְׁכּוֹל עַל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֶשְׁכּוֹלוֹת מֻבְחָרִים, וְיִהְיֶה זֶה עֵדוּת עַל גְּוִנּוּת הָאָרֶץ שֶׁאֵין בְּכָל הָאָרֶץ כְּמוֹתָם, עַל כֵּן אָמַר שֶׁכָּל הָאָרֶץ הָיָה בֵּן וְהֵמָּה לָקְחוּ בְּמִקְרֶה מִמֶּה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לְיָדָם, וּמֵה שֶׁנִּקְרָא **נַחַל אֶשְׁכּוֹל** וְהוּ **עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל**:
וַיִּתֵּן לְפָרֵשׁ שֶׁנִּקְרָא אֶשְׁכּוֹל עַל שֵׁם (לָמָּה אֶשְׁכַּל שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד) (בראשית כז מה), כִּי מָקוֹם זֶה גָּרַם לָהֶם שֶׁנַּעֲשׂוּ שַׁכּוּלִים כִּי אָמְרוּ כְּשֵׁם שֶׁפֵּרְקָהּ מְשֻׁנֶּה כָּךְ עַמָּהּ (ראה רש"י פסוק כג), וְעַל יְדֵי זֶה **כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** כִּי כָּלָם נִכְרְתוּ סָפוּ תַּמּוּ, לְכָךְ נֶאֱמַר **אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'**: תורה כה

(כז) וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ:

כז אִשְׁתָּעִיאוּ לֵהּ וַאֲמָרוּ אֲתֵינָא לְאַרְעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ הִיא וְדֵין אִבֵּהּ:

רש"י ◄ **זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא** • (במדבר רבה) כָּל דְּבַר שֶׁקֶר שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ קְצָת אֱמֶת בְּתְחִלָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּם בְּסוֹפוֹ.

(כח) אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם:

כח לְחוֹד אֲרֵי תַקִּיף עַמָּא דְּיָתֵב בְּאַרְעָא וְקִרְוָנָיָא כְּרִיכָן רַבְרְבָן לַחֲדָא וְאַף בְּנֵי גִבָּרַיָּא חֲזֵינָא תַּמָּן:

רש"י ◄ **בְּצֻרוֹת** • לְשׁוֹן חֹזֶק. וְתַרְגּוּמוֹ: כְּרִיכָן. לְשׁוֹן בִּירָנִיּוֹת עֲגֻלּוֹת, וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי: כָּרִיךְ עָגֹל.

(כט) עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן:

כט עַמְלֵקָאָה יָתֵב בַּאֲרַע דָּרוֹמָא וְחִתָּאָה וְיִבּוּסָאָה וֶאֱמוֹרָאָה יָתֵב בְּטוּרָא וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב עַל יַמָּא וְעַל כֵּיף יַרְדְּנָא:

רש"י ◄ **עֲמָלֵק יוֹשֵׁב וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁנִּכְווּ בַּעֲמָלֵק כְּבָר, הִזְכִּירוּהוּ מְרַגְּלִים כְּדֵי לְיָרְאָם. **עַל יַד הַיַּרְדֵּן** • "יַד" כְּמַשְׁמָעוֹ, אֵצֶל הַיַּרְדֵּן וְלֹא תּוֹכְלוּ לַעֲבוֹר.

(ל) וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ:

ל וְאַצִּית כָּלֵב יָת עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמַר מֵיסַק נֵיסַק וְנִירַת יָתַהּ אֲרֵי מֵיכַל נֵיכוּל לַהּ:

רש"י ◄ **וַיַּהַס כָּלֵב** • הִשְׁתִּיק אֶת כֻּלָּם. **אֶל־מֹשֶׁה** • (במדבר רבה) לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁיְּדַבֵּר בְּמֹשֶׁה, צָוַח וְאָמַר: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? הֲשׁוֹמֵעַ הָיָה סָבוּר שֶׁבָּא לְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיָה בִּלְבָּם עַל מֹשֶׁה בִּשְׁבִיל דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים, שָׁתְקוּ כֻּלָּם לִשְׁמֹעַ גְּנוּתוֹ. אָמַר: וַהֲלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהֵגִיז לָנוּ אֶת הַשְּׁלָו. **עָלֹה נַעֲלֶה** • אֲפִלּוּ בַּשָּׁמַיִם, וְהוּא אוֹמֵר: "עֲשׂוּ סֻלָּמוֹת וַעֲלוּ שָׁם" — נַצְלִיחַ בְּכָל דְּבָרָיו. **וַיַּהַס** • לְשׁוֹן שְׁתִיקָה, וְכֵן (זכריה ב): "הַס כָּל בָּשָׂר" (עמוס ח): "הַס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר", כֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי־אָדָם: הָרוֹצֶה לְשַׁתֵּק אֲגַדַּת אֲנָשִׁים, אוֹמֵר שִׁי"ט (ס"א הַס).

כלי יקר – עוז והדר

(כז) **וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא.** אָמְרוּ אֶל מֹשֶׁה, כָּל הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּשֵׁם ה', לֹא נָפַל מִכֻּלָּם דָּבָר אַרְצָה וְכַאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ,** כִּי אִלּוּ הָיָה בָּהּ שִׁנּוּי בְּאֵיזוֹ דָּבָר, הָיָה נִרְאֶה בְּאִלּוּ לֹא זוֹ הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ לְשָׁם מֵאַחַר שֶׁחָסְרוּ בָּהּ הַתְּאָרִים הָהֵם, וְנוֹסָף עַל דְּבָרֶיךָ הוּא שֶׁ**גַּם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא.** אַף בְּדָבָר אֶחָד לֹא מָצָאנוּ כִּדְבָרֶיךָ, כִּי אָמַרְתָּ שֶׁסִּימָן זֶה בְּדוֹק וּמְנֻסֶּה שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁהָעָם עוֹז הֵם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת, עַל זֶה אָמְרוּ **אֶפֶס כִּי עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד** (פסוק כח), כִּי לְשׁוֹן 'אֶפֶס' מְשַׁמֵּשׁ כְּמוֹ אַף וְרַק:

וְהַבִּיט יָמִין וּרְאֵה, כִּי הֵמָּה אָמְרוּ **עָרִים גְּדוֹלִים וּבְצוּרוֹת מְאֹד,** וּבְפָרָשַׁת דְּבָרִים (א כח) אָמַר מֹשֶׁה שֶׁהַמְרַגְּלִים אָמְרוּ 'עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם), וְלֹא מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ 'בַּשָּׁמָיִם'. אֶלָּא שֶׁמֹּשֶׁה הֵבִין מִדִּבְרֵיהֶם כְּפִירָה בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי אָמְרוּ **'חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ** (פסוק לא) כְּבָיְכוֹל אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם' (סוטה לה:), וְאָמְרוּ שֶׁחֹזֶק זֶה בָּא לָהֶם (מִכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּכְסִילֵיהֶם) (ישעיה יג י), וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם,** שֶׁמִּזֶּה שֶׁבַּשָּׁמַיִם חָזָק מִמֶּנּוּ כְּבָיְכוֹל. וּמִתְּחִלָּה לֹא אָמְרוּ כְּפִירָה זוֹ בְּפֵרוּשׁ וְאָמְרוּ סְתָם **בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד,** וְכַאֲשֶׁר בָּא כָּלֵב וְהִכְחִישׁ דִּבְרֵיהֶם, אָמְרוּ הַכְּפִירָה בְּפֵרוּשׁ **כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ,** וּמִסּוֹף דִּבְרֵיהֶם נִכָּר שֶׁרֹאשׁ דִּבְרֵיהֶם הָיָה גַּם כֵּן כְּפִירָה, וּכְאִלּוּ אָמְרוּ 'וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם': תורה כח

(ל) **עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ.** כָּפֶל הַלְּשׁוֹנוֹת יֵשׁ לְפָרֵשׁ בִּשְׁנֵי פָּנִים. אֶחָד הוּא, {שֶׁ**עָלֹה**} כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמַר, כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מו ד) {וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַּם עָלֹה}, שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (מכילתא מס' דשירה ג) 'גַּם עָלֹה קָאֵי עַל הַשְׁכִּינָה', וְאַגַּבֵּהּ יַעֲלֶה גַּם הוּא. כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ כָּאן, לְעָלֹה}, אִי אַתֶּם מוֹדִים לִי בְּ'עָלֹה' שֶׁהַשְׁכִּינָה תַּעֲלֶה לְבֵית מְלוֹנָהּ, כִּי הָאָרֶץ הַהִיא מָלוֹן לַשְׁכִּינָה מִימוֹת עוֹלָם כְּאָמְרוֹ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (חולין צא:) 'צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי', וּכְשֵׁם שֶׁהַשְׁכִּינָה תַּעֲלֶה כָּךְ אַגַּבֵּהּ **נַעֲלֶה** גַּם אָנוּ הַדְּבֵקִים בָּהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמוד 85)

וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן (רש"י יג, ל) רַשִׁ"י מְשַׁנֶּה מִלְּשׁוֹן הַגְּמָרָא (סוטה לה, א) - "**וְהַאֲכִילָנוּ** אֶת הַמָּן". וְטַעֲמוֹ וְנִמּוּקוֹ: עִקַּר כַּוָּנָתוֹ שֶׁל כָּלֵב הָיָה לְהוֹכִיחַ אֶת כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁבְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת נִפְלָאוֹת וְעַל־יָדוֹ "יָכוֹל נוּכַל לָהּ"; וְהָרְאָיָה לְכָךְ הִיא מֵהוֹרָדַת הַמָּן, לֹא מֵהַאֲכָלָתוֹ. זֹאת וְעוֹד: מֹשֶׁה הוֹרִיד אֶת הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא הֶאֱכִילָם אוֹתוֹ - הֵם אֲכָלוּהוּ בְּעַצְמָם.

(לא) **וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ:**

לא **וְגַבְרַיָּא דִּי סְלִיקוּ עִמֵּהּ אֲמָרוּ לָא נֵיכוֹל לְמֵיסַק לְוָת עַמָּא אֲרֵי תַקִּיף הוּא מִנָּנָא׃**

רש"י◄ **חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ •** (במדבר רבה) כְּבְיָכוֹל כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמְרוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך יג עמ' 39 – מתוך 'לקראת שבת')

חֵטְא הַמְרַגְּלִים בְּיַחַס הַיְהוּדִי לַטֶּבַע

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: (יג, לא)

בְּמַהוּת חֶטְאָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים בְּדַבְּרָם עַל הָאָרֶץ, עַל אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה בְּדִיּוּק לְשָׁם כָּךְ הֵם נִשְׁלְחוּ – יָדוּעַ הַבֵּאוּר, שֶׁעֲלֵיהֶם הָיָה מוּטָל לוֹמַר רַק אֶת הִתְרַשְׁמוּתָם מִמַּצַּב הָאָרֶץ, אַף בְּהוֹסִיפָם אֶת הַמַּסְקָנָא "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", חָטְאוּ בְּכְפִירָה בִּיכֹלֶת ה' יִתְבָּרַךְ.

אַף עֲדַיִן יֵשׁ לְהָבִין:

לְכְאוֹרָה עָצָם שְׁלִיחוּתָם לָתוּר אַחַר הָאָרֶץ וְהַדָּרִים בָּהּ, הוֹכִיחָה לַמְרַגְּלִים כִּי אָכֵן מַחְשִׁיב ה' יִתְבָּרַךְ אֶת טֶבַע הָעוֹלָם וְנוֹתֵן מָקוֹם לְמַצָּבוֹ – דִּבְלְעָדֵי זֶה לָמָּה בִּכְלָל נִשְׁלְחוּ, בְּשָׂעָה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל ה' לְכָבְשָׁהּ לְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע. וּלְפִי זֶה, צָדְקוּ לְכְאוֹרָה בְּאָמְרָם "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", כִּי עַל־פִּי הַטֶּבַע אָכֵן לֹא נִתָּן לַעֲלוֹת?!

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁבְּחֶטְאָם טְמוּנָה הוֹרָאַת נֶצַח הַנּוֹגַעַת לְכָלְלוּת קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת:

(לב) **וַיֹּצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת:**

לב **וַאֲפֵיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא דִּי אַלִּילוּ יָתַהּ לְוַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִּי עָבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ אַרְעָא מְכַלְטַלַת יַתְבָהָא הִיא וְכָל עַמָּא דִּי חֲזֵינָא בְגַוַּהּ אֱנָשִׁין דְּמִשְׁחָן׃**

כלי יקר – עוז והדר

כִּי יָכוֹל, אִי אַתֶּם מוֹדִים לִי בְּיָכוֹל׳ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָכוֹל לָהֶם, וּכְשֵׁם שֶׁהוּא יָכוֹל לָהֶם כָּךְ **נוּכַל** גַּם אֲנַחְנוּ לָהֶם בִּיכֹלֶת הָאֵל יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר עִמָּנוּ. וְהַמְרַגְּלִים אָמְרוּ מֵעַקְּרָא דִּדְיֵנָא פִּרְכָא וְהַנָּחָה רִאשׁוֹנָה בִּלְתִּי צוֹדֶקֶת, **וְלֹא נוּכַל לַעֲלוֹת** אֲנַחְנוּ, **כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ** כְּבְיָכוֹל כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמְרוּ כֵּן וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י:

דֶּרֶךְ שֶׁנֵּי הוּא, שֶׁאָמַר לְעֵלָּה), אֱמֶת שֶׁהָעֲלִיָּה אֶפְשָׁרִית הִיא, אַף **נַעֲלֶה** בְּתִנַּאי זֶה אִם אֲנַחְנוּ נִתְקַן מַעֲשֵׂינוּ, כִּי בִּזְכוּתָא תְּלִיָּא מִלְּתָא וַאֲנַחְנוּ חַיָּבִים לַעֲשׂוֹת הֲכָנָה אֶל הָעֲלִיָּה עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְכֵן **יָכוֹל,** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַדַּאי יָכוֹל לָהֶם, אַף בְּתִנַּאי זֶה שֶׁגַּם אֲנַחְנוּ **נוּכַל** עַל יְדֵי שֶׁנְּסִיר לֵב הָאֶבֶן מִקִּרְבֵּנוּ. וְהֵשִׁיבוּ הַמְרַגְּלִים אִם בָּנוּ תְּלוּי הַדָּבָר אִם כֵּן אֵין בּוֹ מַמָּשׁ, כִּי אִם ה' לֹא יַעֲלֵנוּ מִזֶּה בְּרַחֲמָיו, מִצַּדֵּנוּ יִבָּצֵר וְנִמָּנַע, **כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ** הַיֵּצֶר הָרַע, כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סוכה נב.) יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, וְכִדְמַסְּקִין בְּיַלְקוּט שֶׁל תְּהִלִּים (רמז תשכג) עַל פָּסוּק (תהלים לה י) (מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ) הֵינוּ מִן הַיֵּצֶר הָרַע, עַיֵּן שָׁם: תורה לא

כ״ו◂ **אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ** • בְּכָל מָקוֹם שֶׁעָבַרְנוּ, מְצָאנוּם קוֹבְרֵי מֵתִים. וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לְטוֹבָה, כְּדֵי לְטָרְדָם בְּאָבְלָם וְלֹא יִתְּנוּ לֵב לְאֵלּוּ. **אַנְשֵׁי מִדּוֹת** • **גְּדוֹלִים** וּגְבוֹהִים **וְצָרִיךְ לָתֵת לָהֶם מִדָּה**, כְּגוֹן גָּלְיָת (שמואל א יז) : **"גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת"**, **וְכֵן** (שמואל ב כא) : **"אִישׁ מָדוֹן"**, (ד״ה א יא) : **"אִישׁ־מִדָּה"**.

נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

זֶה שֶׁרָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהַשְׁאִר בַּמִּדְבָּר וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מִשּׁוּם שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה מְאֹד, כַּמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים. דְּבִהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיוּ בְּמַדְרֵגָה רוּחָנִית נַעֲלִית בְּיוֹתֵר, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ גו', וּבִלְשׁוֹן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אָדָם חוֹרֵשׁ אָדָם זוֹרֵעַ, תּוֹרָתוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁאֲפִילּוּ הַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיָה גַּם כֵּן בְּמַדְרֵגָה נַעֲלִית. שֶׁהַלֶּחֶם הָיָה מָן מִן הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם הָיוּ מִבְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם, וְנוֹסָף לָזֶה הָיוּ עַנְנֵי הַכָּבוֹד, הַיְנוּ לֹא רַק עֲנָנִים הַמְגִינִים וְכוּ' אֶלָּא עֲנָנִים שֶׁהוֹסִיפוּ כָּבוֹד בְּיִשְׂרָאֵל, וַעֲנָנִים אֵלּוּ הָיוּ בִּתְמִידִיּוּת יוֹמָם וָלַיְלָה בְּלִי הֶפְסֵק. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד, דַּהֲרֵי כְּתִיב בָּהוּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ,

---

כלי יקר – עוז והדר

(לב) **אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא.** שֶׁרָאוּ אוֹתָם קוֹבְרִים מֵתִים, וְהָאֱלֹהִים חָשְׁבָה לְטוֹבָה כו' (סוטה לה:). וְכִי בַּעֲבוּר זֶה נִקְרְאוּ מוֹצִיאֵי דִּבָּה, וַהֲלֹא הִגִּידוּ הָאֱמֶת מַה שֶּׁרָאוּ, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ שֶׁלְּטוֹבָתָם עָשָׂה ה' זֹאת נִקְרְאוּ מוֹצִיאֵי דִּבָּה, כִּסִּילִים רָאוּי שֶׁיִּקָּרְאוּ, וְכֵן מַסִּיק בְּמִדְרָשׁ (במדב"ר טז ב) 'מְרַגְּלִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה כְּסִילִים הָיוּ' כו', וּלְפָחוֹת יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר אַהֲנֵי לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ שֶׁלֹּא חָלִי וְלֹא מַרְגִּישׁ בְּטוֹבָתוֹ:

וְנִרְאֶה שֶׁהָיָה לָהֶם לְכָל הַפָּחוֹת לְתִלּוֹת הַקְּבוּרוֹת בְּחֶמְתָּם, כִּי כְּבָר נוֹדַע לָהֶם שֶׁמַּעֲשֶׂה אֶרֶץ כְּנַעַן מְקֻלְקָלִים יוֹתֵר מִכָּל הָאֻמּוֹת (ראה רש"י ויקרא יח ג), וְהֵם אָמְרוּ בְּהֶפֶךְ זֶה שֶׁ**כָּל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָם אַנְשֵׁי מִדּוֹת** טוֹבוֹת הֵמָּה וְצַדִּיקִים, וְתָלוּ הַדָּבָר בְּרֹעַ מֶזֶג אֲוִיר הָאָרֶץ שֶׁאוֹכֶל וּמְכַלֶּה אֲפִלּוּ לְיוֹשְׁבֶיהָ הַמְרַגְּלִים בָּהּ, קַל וָחֹמֶר שֶׁתַּזִּיק לְבִלְתִּי יוֹשְׁבִים עָלֶיהָ וּבָאוּ מְמֻרָּחָק וְלֹא הִרְגִּלוּ בַּאֲוִיר הָאָרֶץ. וּבְאָמְרָם **אַנְשֵׁי מִדּוֹת** נִכְלְלוּ כַּמָּה דְּבָרִים, הֵן צִדְקָתָם וְיֹשֶׁר פְּעֻלָּתָם בְּמִדָּה וּבְמִשְׁקָל אֵינָן יוֹצְאִין מִקַּו הַיְשׁוּרִי, הֵן עִנְיַן הַנְהָגָתָם בְּמַאֲכָלָם וּמִשְׁתֶּה שֶׁאֵינָן מִן הַמְרֻבִּים בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמִשְׁגָּל אֶלָּא מְכַלְכְּלִין דִּבְרֵיהֶם בְּמִשְׁפָּט בְּמִדָּה וּבְזִמַּן הָרָאוּי, וְאִם כֵּן וַדַּאי הַכֹּל תָּלוּי בְּחֹם הָאֲוִיר הַמַּקֵּלְקֵל הַבְּרִיאוֹת. **וְזֶה פְּרִיָּה** (פסוק כז), כִּי בִּמְקוֹם שֶׁהַחֹם גָּדוֹל אוֹ פְּרִיָּה מְשֻׁנֶּה לְמַעְלְיוּתָא, אֲבָל עִמָּהּ מְשֻׁנֶּה לְגִרְיעוּתָא כִּי הָא בְּהָא תְּלִיָּא. **וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים** (פסוק לג), מִן אוֹתָן שֶׁנָּפְלוּ וּמֵתוּ 'אֲשֶׁר קָמְטוּ בְּלֹא עֵת' (ע״פ איוב כב טז), **בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִלִים** הַקַּדְמוֹנִים (ראה רש"י), וְזֶהוּ כָּפֹל 'הַנְּפִלִים', כִּי אֶחָד תֹּאַר לָעֲנָקִים וְאֶחָד לְשׁוֹן נְפִילָה מַמָּשׁ, וְאָמְרוּ שֶׁאִם מֶזֶג הָאֲוִיר מַזִּיק לְגַסֵּי הַחֻמָּר הַחֲזָקִים אַף בְּרִיאִים, קַל וָחֹמֶר שֶׁיַּזִּיק לָנוּ הַחֲלוּשִׁים וּקְטַנִּים מֵעֶרְכָּם:

וַנְּהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם (פסוק לג), כִּי שָׁמַעְנוּ אוֹמְרִים נָמְלִים יֵשׁ בְּכֶרֶם (סוטה לה:). כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה רְאִיָּה מֵרָחוֹק לִרְאִיָּה מִקָּרוֹב, כִּי מֵרָחוֹק נִרְאֶה מִקָּרוֹב, וַחֲגָבִים גְּדוֹלִים מִנְּמָלִים, וְאִם הָיִינוּ בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים, מִסְּתָמָא הָיִינוּ מֵרָחוֹק בְּעֵינֵיהֶם כִּנְמָלִים כִּי אִידִי וְאִידִי חַד שִׁעוּרָא הוּא:

וַיֹּאמְרוּ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב **הָאָרֶץ טוֹבָה מְאֹד מְאֹד** (להלן יד ז), הֵן מִצַּד פִּרְיָהּ, הֵן מִצַּד מֶזֶג הָאֲוִיר, וְאֵין טוֹבַת הַפֵּרוֹת תָּלוּי בְּחֹם הָאֲוִיר כִּי אִם בְּשִׁמְנוּנִיּוּת הָאָרֶץ הִנּוֹתֵן מְתִיקוּת לְפֵרוֹת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **אֶרֶץ אֲשֶׁר הִיא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ** (שם פסוק ח), כִּי הַבְּהֵמָה גִּדּוּלֵי קַרְקַע מִקָּרֵי, וְהַדְּבַשׁ כִּנּוּי אֶל הַמְּתִיקוּת הַבָּא מִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ. וְהָאֲוִיר אֵינוֹ מַזִּיק כִּי אִם לַחוֹטְאִים, **אַךְ בַּה' אַל תִּמְרֹדוּ** (שם פסוק ט), וְאָז לֹא יַזִּיק לָכֶם אֲוִיר הָאָרֶץ, **וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ** (שם) שֶׁהָיוּ קוֹבְרֵי מֵתִים, **כִּי לַחְמֵנוּ הֵם,** וַדַּאי בְּחֶמְתָּם מֵתוּ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר (דברים ז טז) (וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים), וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ב"ק לח.) 'מַאי דִּכְתִיב (חבקוק ג ו) (וָרְאָה וַיְתַּר גּוֹיִם), רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאָבְדוּ מִצְוֹת שֶׁל בְּנֵי נֹחַ לֹא קִיְּמוּ וְעָמַד וְהִתִּיר מָמוֹנָם לְיִשְׂרָאֵל', וְאִם מָמוֹנָם הִתִּיר עַל שֶׁלֹּא קִיְּמוּ מִצְוֹת, אִם כֵּן גַּם גּוּפָם הִתִּיר עַל כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶם, וְאִם כֵּן וַדַּאי בְּחֶמְתָּם מֵתוּ, דְּאִם לֹא כֵּן לָמָּה הִתִּיר לָנוּ לְאָכְלָם כְּלָחֶם. וּרְאָיָה עַל חֶמְתָּם, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיק אֶחָד שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶם מֵת בְּחֶמְתָּם כְּדֵי שֶׁלֹּא יָגֵן עֲלֵיהֶם כְּצַל, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן יד ט) **סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם,** אֲבָל צַל שֶׁלָּנוּ קַיָּם, וְהוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכא ה) (ה' שֹׁמְרֶךָ ה' צִלְּךָ):

וְקָרוֹב לִשְׁמֹעַ, כִּי 'לַחְמֵנוּ' הַלָּמֶ"ד בְּחוֹלָם כְּמוֹ לוֹחֲמֵינוּ, כִּי הֵם בַּעֲלֵי מִלְחַמְתֵּנוּ וְאוּלַי הָיוּ מַרְגִּישִׁין בָּכֶם וְעוֹשִׂין עִמָּכֶם מִלְחָמָה, עַל כֵּן עָשָׂה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁהָיוּ קוֹבְרִים מֵתִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לָכֶם אֲלֵיכֶם. וּבְתוֹלְדוֹת יִצְחָק כָּתַב, **כִּי לַחְמֵנוּ,** כְּמוֹ הַמָּן הַזֶּה שֶׁאִם יָסוּר הַצֵּל מִמֶּנּוּ וְזָרְחָה עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס (שמות טז כא), כָּךְ סָר מֵעֲלֵיהֶם צִלּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָז יִמַּסוּ (כַּדּוֹנָג מִפְּנֵי הָאֵשׁ) (מיכה א ד) כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו טו) (נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְּנָעַן):

וְעַל דֶּרֶךְ הָרֶמֶז אֹמַר, 'סָר צִלָּם מֵאִתָּם' שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אִם מִדֶּרֶךְ הָאָרֶץ הַהִיא שֶׁתַּקִּיא אֶת יוֹשְׁבֶיהָ הַחוֹטְאִים, הַיּוֹם אוֹ מָחָר גַּם אֲנַחְנוּ נֶחְטָא (כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ) וְגוֹ' (קהלת ז כ) וְתַקִּיא גַּם אוֹתָנוּ, עַל זֶה אָמַר **וַה' אִתָּנוּ** בַּגְּלוּת כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צא טו) (עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה), וְאַגִּבּוֹ גַּם אֲנַחְנוּ בְּטוּחִים לְשׁוּב שָׁמָּה, וְיֵעָשֶׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַעַן שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר עִמָּנוּ וְיַחְזֹר וְיִגְאָלֵנוּ: תורה לג

וְנִמְצָא שָׁכָל הַזְּמַן קִיְּמוּ מִצְוֹת ה', בַּחֲנֻיָּתָם אוֹ בִּנְסִיעָתָם. וְעוֹד זֹאת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דְּכֵיוָן כְּתִיב בְּהוּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ, כְּמַאן דְּקָבֵיעַ לְהוּ דָּמֵי. (וְיָדוּעַ גַּם פִּתְגֵּם כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר לְגַבֵּי אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה אַף שֶׁהַנָּה בָּא מְשִׁיחֵ, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה לִפְעָמִים לְיוֹם אֶחָד, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעָרֶב עַד בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ, דְּגַם אָז הָיְתָה הַהֶקָמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת וּבְתַכְלִית הַקְּבִיעוּת, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר חָנוּ בְּקֹדֶשׁ בַּרְנֵעַ י"ט שָׁנָה). וְנִמְצָא שֶׁבְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הָיוּ בִּקְבִיעוּת בְּמַצָּב שֶׁל עַל־פִּי ה'. וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת וַעֲמִידָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא עָלוּ מַחֲנֶה אֶל חָנִיל, שֶׁהֲרֵי זֶה צִיווּי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ. וְלָכֵן רָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ שֶׁשָּׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וגו' וְרַק אַחַר־כָּךְ בָּאָה שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שַׁבָּת לַה'. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמִּדְבָּר, הָיוּ מִלְכַתְּחִילָה בְּמַצָּב שֶׁל שַׁבָּת מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וְכוּ'. וְלָכֵן טָעֲנוּ עַל־דָּרְךְ מַאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אָדָם חוֹרֵשׁ אָדָם זוֹרֵעַ, תּוֹרָתוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ. דְּזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁהַמִּדְבָּר הוּא מָקוֹם אֲשֶׁר לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם, אֶלָּא הוּא בְּחִינַת מְאֹד, "בְּכָל מְאֹדֶךָ" שֶׁלְּמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה. וְלָכֵן רָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר שָׁם, וְלַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָם בְּדַרְגָּא זוֹ וּבְאוֹפֶן דַּעֲלִיָּה מַחַיִל אֶל חָיִל כַּנַּ"ל, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲבוֹד בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים.

וְזֶהוּ טַעַם סְמִיכוּת פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים, דְּאַחֲרֵי הַקְדָּמַת הָעִנְיָן שֶׁנִּגְזַר עַל־יְדֵי הַמְרַגְּלִים, הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, בָּאִים אַחַר־כָּךְ לְ"כִי תָבוֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם". הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ לַעֲסוֹק שָׁם בְּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, וּבָזֶה גּוּפָא עִנְיַן פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים, שֶׁהַחִידּוּשׁ שֶׁבָּהּ לְגַבֵּי הַקָּרְבָּנוֹת הוּא עִנְיַן הַיְרִידָה וְהַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, דִּבְהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיָה אָז עִיקַּר עִסְקָם בְּהַעֲלָאָה וּמְסִירַת נֶפֶשׁ כַּנַּ"ל, וְלָכֵן נִצְטַוּוּ רַק בְּקָרְבָּנוֹת שֶׁעִנְיָנָם שְׁרִיפַת הַבָּשָׂר וְכוּ' וְהַעֲלָאָתוֹ לְמַעְלָה. וּכְשֶׁנִּכְנָסִים לָאָרֶץ שֶׁשָּׁם הָעֲבוֹדָה הִיא לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי הָעוֹלָם, נִצְטַוּוּ גַּם עַל הַנְּסָכִים.

(לג) וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:

לג וְתַמָּן חֲזֵינָא יָת גִּבָּרַיָּא בְּנֵי עֲנָק מִן גִּבָּרַיָּא וַהֲוֵינָא בְּעֵינֵי נַפְשָׁנָא כְּקַמְצִין וְכֵן הֲוֵינָא בְּעֵינֵיהוֹן׃

רמ"י ◂ **הַנְּפִלִים** • עֲנָקִים מִבְּנֵי שְׁמְחַזַאי וַעֲזָאֵל שֶׁנָּפְלוּ מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי דּוֹר אֱנוֹשׁ (יומא ס). **וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם** • שְׁמַעְנוּ אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: "נְמָלִים (רא"ם ובס"א: חֲגָבִים) יֵשׁ בַּכְּרָמִים כַּאֲנָשִׁים" (סוטה לה). **עֲנָק** • שֶׁמַּעֲנִיקִים חַמָּה בְּקוֹמָתָן.

יד (א) וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא:

א וַאֲרִימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא וִיהָבוּ יָת קָלְהוֹן וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא׃

רמ"י ◂ **כָּל־הָעֵדָה** • סַנְהֶדְרָאוֹת.

(ב) וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מַתְנוּ:

ב וְאִתְרַעֲמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא לֵוֵי דְמֵיתְנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם אוֹ בְּמַדְבְּרָא הָדֵין לֵוֵי דְמֵיתְנָא׃

רמ"י ◂ **לוּ־מַתְנוּ** • הַלְוַאי וּמַתְנוּ.

(ג) וְלָמָּה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה:

ג וּלְמָא יְיָ מָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמִנְפַּל בְּחַרְבָּא נְשָׁנָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא הֲלָא טַב לָנָא דִּי נְתוּב לְמִצְרָיִם׃

(ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה:

ד וַאֲמָרוּ גְּבַר לְאָחוֹהִי נְמַנֵּי רֵישָׁא וּנְתוּב לְמִצְרָיִם׃

רמ"י ◂ **נִתְּנָה רֹאשׁ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "נְמַנֵּי רֵישָׁא". נָשִׂים עָלֵינוּ מֶלֶךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ: לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

(ה) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ה וּנְפַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן קֳדָם כָּל קְהַל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם:

ו וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה מִן מְאַלֲלֵי יָת אַרְעָא בְּזָעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן:

(ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

ז וַאֲמָרוּ לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר אַרְעָא דִי עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ טָבָא אַרְעָא לַחֲדָא לַחֲדָא:

◆ יום שלישי י"ט סיון ◆

(ח) אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

ח אִם רַעֲוָא בָּנָא קֳדָם יְיָ וְיָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא וְיִתְּנַהּ לָנָא אַרְעָא דִי הִיא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ:

(ט) אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם:

ט בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ לָא תִמְרְדוּן וְאַתּוּן לָא תִדְחֲלוּן מִן עַמָּא דְאַרְעָא אֲרֵי בִידָנָא מְסִירִין אִנּוּן עֲדָא תָּקְפְּהוֹן מִנְּהוֹן וּמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָנָא לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן:

רש"י◄ **אַל־תִּמְרֹדוּ** • וְשׁוּב — **וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ. כִּי לַחְמֵנוּ הֵם** • נֹאכְלִם כְּלֶחֶם. **סָר צִלָּם** • מָגִנָּם וְחָזְקָם; כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ: אִיּוֹב שֶׁהָיָה מֵגִין עֲלֵיהֶם (סוטה לח). דָּבָר אַחֵר: צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 165 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַאִם הָעִפּוּ"ם הֵם "מְצִיאוּת" אוֹ "הֶעְדֵּר"

אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם
צִלָּם – מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ כוּ'. דָּבָר אַחֵר, צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם (יד, ט. ובפרש"י)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הל' אבות הטומאה פ"ב ה"י): "שְׁחִיטַת עִפּוּ"ם נְבֵלָה וּמְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא כּוּ' מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים". וְהִשִּׂיג עָלָיו הָרַאֲבָ"ד: "עִפּוּ"ם הֵם כִּבְהֵמוֹת, וְאֵין מְטַמְּאִין וְאֵין מְטַמְּאִין כּוּ', וְהַחוֹשֵׁב אוֹתָם לְכָלוּם – אָסַף רוּחַ בְּחָפְנָיו".

וּבַאֲר בָּזֶה הַגָּאוֹן הָרוֹגָצ'וֹבִי (צִפְּנַת פַּעְנֵחַ עה"ת הפטרה לפ' בהר) דְּנָחְלְקוּ הָרַמְבַּ"ם וְהָרַאֲבָ"ד בְּגֶדֶר עִפּוּ"ם. דְּהָרַאֲבָ"ד סְבִירָא לֵיהּ דְּהֵם "בְּחִינַת הֶעְדֵּר", וְלָכֵן אֵין שְׁחִיטָתָן כְּלוּם. וְהִבְּהֵמָה הֲרֵי הִיא כְּמֻתָּה מֵאֲלֵיהָ, וּנְבֵלָה מִן הַתּוֹרָה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְהָרַמְבַּ"ם דִּסְבִירָא לֵיהּ שֶׁהָעִפּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר "מְצִיאוּת", פּוֹעֶלֶת שְׁחִיטָתָן עַל הַבְּהֵמָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּ"מֻתָּה מֵאֲלֵיהָ", כִּי־אִם כִּשְׁחוּטָה [לְגַבֵּי טְמֵאָה]. וְזֶה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי־זֶה נְבֵלָה, הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

[וְעַיֵּן שָׁם שֶׁמְּבֹאָר עַל־פִּי־זֶה שִׁיטָתָם בְּאִם שַׁיָּךְ "גֶּדֶר הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית" עַל עִפּוּ"ם].

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר דִּבְמַחְלֹקֶת זֹאת תָּלוּי הַחִלּוּק בַּפָּרוּשׁ "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם":

דְּאִם עִפּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר הֶעְדֵּר, אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ דִּב"סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם" מְדַבָּר עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם", דְּעַל "הֶעְדֵּר" אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָיָה עָלָיו מִקֹּדֶם "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם". וְעַל־כֵּן־צָרִיךְ־לוֹמַר דְּקָאֵי עַל "מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם".

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּרַשִׁ"י סְבִירָא לֵיהּ שֶׁהָעִפּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר מְצִיאוּת, וְאִם כֵּן וַדַּאי יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁ"צִלָּם" קָאֵי עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם".

(י) וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

י וַאֲמָרוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִרְגַּם אִתְּהוֹן בְּאַבְנַיָּא וְיִקָּרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **לִרְגֹּם אֹתָם** • אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. **וּכְבוֹד ה'** • (במדבר רבה) הֶעָנָן יָרַד שָׁם.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִּי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ׃

יא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי יְהוֹן מְרַגְּזִין קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְעַד אֵימָתַי לָא יְהֵימְנוּן בְּמֵימְרִי בְּכֹל אָתַיָא דִּי עֲבָדִית בֵּינֵיהוֹן׃

רש"י ◂ עַד־אָנָה • עַד הֵיכָן. יְנַאֲצֵנִי • יַרְגִּיזוּנִי. בְּכֹל הָאֹתוֹת • בִּשְׁבִיל כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם, הָיָה לָהֶם לְהַאֲמִין שֶׁהַיְכֹלֶת בְּיָדִי לְקַיֵּם הַבְטָחָתִי.

(יב) אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃

יב אֶמְחִנּוּן בְּמוֹתָא וַאֲשֵׁצִנּוּן וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם רַב וְתַקִּיף מִנְּהוֹן׃

רש"י ◂ וְאוֹרִשֶׁנּוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמַר: מָה אֶעֱשֶׂה לִשְׁבוּעַת אָבוֹת?. וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל • שֶׁאַתָּה מִזַּרְעָם (במדבר רבה).

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ׃

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְיִשְׁמְעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אַסֵּקְתָּא בְחֵילָךְ יָת עַמָּא הָדֵין מִבֵּינֵיהוֹן׃

רש"י ◂ וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם • וְשָׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר תַּהֲרֹגֵם. כִּי־הֶעֱלִיתָ • "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחַךְ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּכְשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁאַתָּה הוֹרְגָם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחָטְאוּ לָךְ, אֶלָּא יֹאמְרוּ: שֶׁכְּנֶגְדָּם יָכֹלְתָּ לְהָלָחֵם, אֲבָל כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יָכֹלְתָּ לְהִלָּחֵם, וְזוֹ הִיא.

כלי יקר – עוז והדר

יד (יג) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם וְגוֹ'.** פְּסוּקִים אֵלּוּ צְרִיכִין בֵּאוּר, כִּי **וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם** עַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ אַתָּה לְפָרְשׁוֹ עַל הַהֶרְיגָה כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י, וְאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר מִיָּד אַחַר **וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם, וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת** (פסוק יד). וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר **וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם** (פסוק טו), אִם הֵם הַמִּצְרִים לָמָּה קָרָאם עַכְשָׁו סְתָם גּוֹיִם, וְאִם הֵם יוֹשֵׁב הָאָרֶץ לָמָּה שִׁנָּה שְׁמָם. וְזוֹלֶת זֶה הַלָּשׁוֹן קָצַת מָגְמָגְם:

וְרָאִיתִי לְהִסְתַּיֵּעַ מִמַּה שֶּׁכָּתַב מהרי"א בְּפָסוּק **וְאוּלָם חַי אָנִי וְיִמָּלֵא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ** (פסוק כא), 'כִּי מָלֵךְ בָּשָׂר וָדָם מְמַהֵר לִקַּח נְקָמָה מִשֹּׂנְאֵי סְבוֹתּ, הֵן מִצַּד שֶׁהוּא יָרֵא שֶׁמָּא הַיּוֹם אוֹ מָחָר יָמוּת וְלֹא יִרְאֶה נְקָמָתוֹ בְּחַיָּיו, הֵן מִצַּד שֶׁהוּא יָרֵא פֶּן יִבְרַח שׁוֹנְאוֹ לְמָקוֹם אַחֵר וְלֹא יוּכַל לְהַשִּׂיגוֹ, עַל כֵּן נֶאֱמַר **וְאוּלָם חַי אָנִי** נְאֻם ה' וּמִצִּדִּי לֹא יִבָּצֵר לְאַחֵר הַפְּרָעוֹן, וְעוֹד שֶׁ**יִּמָּלֵא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ** וְ'אָנָה מִפָּנַי יִבְרַח' (ע"פ תהלים קלט ז), עַל כֵּן אַרְחִיב לָהֶם זְמַן אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּהֶם יִתְמָרֵק הֶעָוֹן, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְעַל זֶה אָמַר מֹשֶׁה **וְהִמַּהְתָּה אֶת הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד** (פסוק טו), אִם תְּכַלֶּה אוֹתָם בְּרֶגַע אֶחָד תַּעֲשֶׂה כְּאִישׁ אֶחָד הַמְמַהֵר לִנְקֹם מִפְּנֵי שְׁנֵי הַחֲשָׁשׁוֹת, וְאַתָּה (אֵל וְלֹא אִישׁ) (הושע יא ט) לָמָּה זֶּה תְּמַהֵר לִנְקֹם:

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, כִּי הַמִּצְרִים לֹא יֹאמְרוּ 'מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת ה'', שֶׁהֲרֵי הֵמָּה רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם כֹּחוֹ יִתְבָּרַךְ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם,** כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ הַהֲרֵיגָה אָז **יֹאמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת וְגוֹ',** וּמַה שֶּׁהִכְנִיס בֵּין הַדְּבֵקִים מַאֲמַר **כִּי הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ וְגוֹ',** הוּא נְתִינַת טַעַם עַל הַשְּׁלִילָה, כִּי לָמָּה לֹא יֹאמְרוּ 'מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת', לְפִי שֶׁרָאוּ **כִּי הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ וְגוֹ',** וְלָכֵן וַדַּאי לֹא יֹאמְרוּ 'מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת ה'', אֶלָּא יֹאמְרוּ דָּבָר אַחֵר, וּלְמִי יֹאמְרוּ, **אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת** הַקְּרוֹבִים, וְלָמָּה יֹאמְרוּ דַּוְקָא אֲלֵיהֶם, **שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' וְגוֹ',** כִּי הַקְּרוֹבִים **שָׁמְעוּ** מִסְּתָמָא **כִּי אַתָּה ה'** 'אֵל וְלֹא אִישׁ' וְאֵין לְהַמְלִיט מִפָּנֶיךָ, **כִּי עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה ה'** חַי וְקַיָּם לָעַד **וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וְגוֹ',** וְאִם כֵּן בֵּין בַּחֲנָיָה בֵּין בַּהֲלִיכָה הֶעָמוּד עָנָן עֹמְדָם וְאָנָה מִפָּנֶיךָ יִבְרְחוּ, **וְהִמַּהְתָּה אֶת הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד,** אֵיךְ תַּעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂה גֶּבֶר בָּעֶלְמָא הַמְמַהֵר לִנְקֹם בְּכַעְסוֹ וּכְדֵי בִּזָּיוֹן וְקָצָף לְיַחֵס אֵלָיךְ יִתְבָּרַךְ מִדָּה זוֹ. וְכָל סִפּוּר זֶה הוּא **שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה'** 'אֵל וְלֹא אִישׁ', **וְהִמַּהְתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד,** וּמַה שֶּׁהִכְנִיס בֵּין הַדְּבֵקִים **אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה ה' וְגוֹ',** לְבָאֵר שְׁנֵי הַתְּאָרִים הַנִּזְכָּרִים בַּפָּסוּק **וְאוּלָם חַי אָנִי וְיִמָּלֵא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ,** כִּי הֵמָּה רְמוּזִים גַּם בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה ה' וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וְגוֹ'**:

וְכָל פְּסוּקִים אֵלּוּ מְדַבְּרִים מִמַּה שֶׁיִּסַּפְּרוּ בֵּינֵיהֶם הַקְּרוֹבִים, דְּהַיְנוּ 'מִצְרַיִם עִם יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת', כִּי לֹא יוּכְלוּ לוֹמַר 'מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת' לְפִי שֶׁכֻּלָּם רָאוּ 'וְשָׁמְעוּ כִּי הֲלָכָם בְּכֹחוֹ מִמִּצְרַיִם', וְהִיא הַנְּוֹתֶנֶת כָּל עוֹד שֶׁיִּרְאוּ בְּיוֹתֵר כֹּחַ ה' וְיִכָּלְתּוֹ, אָז בְּיוֹתֵר יֵשׁ לָהֶם מָקוֹם לָלוּן וְלוֹמַר אֵיךְ יִתָּכֵן שֵׁמִי שֶׁהוּא 'ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִרְאָה עַיִן בְּעַיִן וַעֲנָנוֹ לֹא יָמִישׁ', 'יָמִית אֶת הָעָם' כְּמַעֲשֵׂה אִישׁ בָּעֶלְמָא. אֲבָל הָרְחוֹקִים **אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שִׁמְעֲךָ,** אֲבָל מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ אֶת כָּל

(יד) וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה:

יד וְיֵמְרוּן לְיָתֵב אַרְעָא הָדָא דִּשְׁמָעוּ אֲרֵי אַתְּ יְיָ דִּשְׁכִינַתָּךְ שַׁרְיַת בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין דִּי בְּעֵינֵיהוֹן חֲזַן שְׁכִינַת יְקָרָא דַּיְיָ וַעֲנָנָךְ מַטֵּל עִלָּוֵיהוֹן וּבְעַמּוּדָא דַּעֲנָנָא אַתְּ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא וּבְעַמּוּדָא דְּאֶשָׁתָא בְּלֵילְיָא:

רש"י ◂ וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת • כְּמוֹ: "עַל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וּמַה יֹּאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מַה שֶּׁאָמוּר בְּסוֹף הָעִנְיָן: "מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְיָ", בִּשְׁבִיל שֶׁשָּׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם, וְעַיִן בְּעַיִן אַתָּה נִרְאָה לָהֶם, וְהַכֹּל בְּדֶרֶךְ חִבָּה, וְלֹא הִכִּירוּ בְּךָ שֶׁנּוֹתֶקֶת אַהֲבָתְךָ מֵהֶם עַד הֵנָּה.

(טו) וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר:

טו וּתְקַטֵּל יָת עַמָּא הָדֵין כְּגַבְרָא חַד וְיֵמְרוּן עַמְמַיָּא דִּי שְׁמָעוּ יָת שְׁמַע גְּבוּרְתָּךְ לְמֵימַר:

רש"י ◂ וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד • פִּתְאֹם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ: יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ וְגוֹ'.

(טז) מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר:

טז מִדְּלֵית יוּכְלָא קֳדָם יְיָ לְאָעָלָא יָת עַמָּא הָדֵין לְאַרְעָא דִּי קַיֵּם לְהוֹן וְקַטְלִנוּן בְּמַדְבְּרָא:

רש"י ◂ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת וְגוֹ' • לְפִי שֶׁיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה פַּרְעֹה לְשִׁלְשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים; זֹאת יֹאמְרוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. מִבִּלְתִּי (ברכות לב) יְכוֹלֶת • מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא הָיָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לַהֲבִיאָם — שְׁחָטָם. יְכֹלֶת • שֵׁם דָּבָר הוּא.

(יז) וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר:

יז וּכְעַן סַגִּי כְעַן חַיְלָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִּי מַלֵּילְתָּא לְמֵימַר:

רש"י ◂ יִגְדַּל־נָא כֹּחַ ה' • לַעֲשׂוֹת דִּבּוּרְךָ. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר • וּמַהוּ הַדִּבּוּר.

כלי יקר – עוז והדר

הַיָּד הַחֲזָקָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם, רַק שָׁמְעוּ כִּי יֵשׁ ה' אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְיִשְׂרָאֵל לַהֲבִיאָם אֶל הָאָרֶץ, לֹא יִתְמְהוּ וְעַל **וְהֵמַתָּה אֶת הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד**, אֲבָל יֹאמְרוּ כְּפִירָה אַחֶרֶת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם** הָיְנוּ הָרְחוֹקִים, **מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' וְגוֹ'**. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַרְתָּ **וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם** (פסוק יב) וְאִם כֵּן לְמַפְרֵעַ יִרְאוּ יְכֹלֶת ה', מִכָּל מָקוֹם בֵּינַי בֵּינֵי יִתְחַלֵּל הַשֵּׁם, כִּי יָמִים רַבִּים יִהְיוּ לְלֹא אֱלֹהִים אֱמֶת קֹדֶם שֶׁאֲהֶיֶה לְגוֹי גָּדוֹל. לְפִיכָךְ **וְעַתָּה**, תֵּכֶף בַּדּוֹר זֶה, **יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'**, כִּי רָאוּי וְנָכוֹן שֶׁגַּם בָּעֵת הַזֹּאת יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה' לְבַטֵּל דִּבְרֵי הַגּוֹיִם הָרְחוֹקִים, **ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם וְגוֹ'** לְבַטֵּל דִּבְרֵי הַמְּצָרִים שֶׁאָמְרוּ **וְהֵמַתָּה אֶת הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד**:

וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ (פסוק יט), בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (ראה שמו"ר כט ז) דָּרְשׁוּ פָּסוּק זֶה עַל מַעֲשֶׂה הָעֵגֶל, וְרָצָה לוֹמַר כִּי בְּכָל זְמַן **מִמְּצֵרִים וְעַד הֵנָּה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ**, אֲבָל מִכָּאן וּלְהַלָּן חוּשְׁבָנָא וְלֹא אֶסְלַח לְגַמְרֵי. וְנָתַן טַעַם לַדָּבָר, **וַיִּנָּשׂוּ אותי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים** (פסוק כב), עַל כֵּן וְתַרְתִּי לָהֶם בִּזְכוּת אַבְרָהָם שֶׁנּוֹתְנָסָה בְּעֶשֶׂר נְסִיּוֹנוֹת (אבות פ"ה מ"ג), אֲבָל מִשָּׁם וְהָלְאָה תַּמָּה זְכוּת זוֹ עַל כֵּן אֶגְבֶּה חוֹבִי מְעַט מְעַט. אַף עַל פִּי שֶׁבְּמַשָּׂכֶת עֲרָכִין (טו.) מָנוּ גַּם מַעֲשֶׂה הַמְרַגְּלִים בְּכְלַל עֶשֶׂר נְסִיּוֹנוֹת, מִכָּל מָקוֹם כִּפְי הַפֶּשֶׁט נוֹכַל לוֹמַר בִּמְקוֹם מְרַגְּלִים, וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' (לעיל י לג) 'מֵאַחֲרֵי ה'' (שבת קטז.):

וְעַל צַד הָרָמֻז יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ, **כִּי עַיִן בְּעַיִן**, בִּזְכוּת שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה הַנִּדְרֶשֶׁת בִּשְׁבָעִים פָּנִים, זְכוּ לְ'עַיִן ה' אֶל יִרְאָיו' (תהלים לג יח). וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ הַפָּסוּק (ישעיה נב ח) 'כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' אֶת צִיּוֹן', כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ע"ז כב:) 'נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד', יַיִן שִׁבְעִים וְסוֹד שִׁבְעִים, כִּי הַגְּאֻלָּה (סוד ה' לִירֵאָיו) (תהלים כה יד) כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל יב ט) (כִּי סְתֻמִים וַחֲתֻמִים הַדְּבָרִים), וּכְשֶׁנִּכְנַס בִּישְׂרָאֵל יֵין הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שִׁבְעִים פָּנִים, אָז יָצָא סוֹד הַגְּאֻלָּה (וְנִגְלָה כְּבוֹד ה') (ישעיה מ ה). וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי עַיִן' הַגְּאֻלָּה שֶׁהִיא סוֹד, 'בְּעַיִן', בִּזְכוּת יֵין הַתּוֹרָה 'יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן', וק"ל: תורה יד

(יח) יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים:

יח יְיָ מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגֵּי לְמֶעְבַּד טָבְוָן שָׁבֵק לַעֲוָיָן וְלִמְרוֹד וּלְחוֹבִין סַלַּח לְדִתַיְבִין לְאוֹרַיְתֵהּ וּדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מְרַדְּין עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל דַּר רְבִיעָי:

רש"י ◂ **ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם** • לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים. כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם, מְצָאוֹ מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְכוֹתֵב: "ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם", אָמַר לוֹ: לַצַּדִּיקִים? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אַף לָרְשָׁעִים! אָמַר לוֹ: רְשָׁעִים יֹאבְדוּ! אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חַייֶךָ, שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לַדָּבָר. כְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל וּבַמְרַגְּלִים, הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּ"אֶרֶךְ אַפַּיִם". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי לַצַּדִּיקִים! אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי אַף לָרְשָׁעִים!. **וְנַקֵּה** • לַשָּׁבִים. **לֹא יְנַקֶּה** • לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים.

(יט) סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה:

יט שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי עַמָּא הָדֵין כִּסְגִיאוּת טָבְוָתָךְ וּכְמָא דִּי שְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעָן:

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ:

כ וַאֲמַר יְיָ שְׁבָקִית כְּפִתְגָמָךְ:

רש"י ◂ **כִּדְבָרֶךָ** • בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁאָמַרְתָּ "פֶּן יֹאמְרוּ מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת ה'".

(כא) וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ:

כא וּבְרַם קַיָּם אָנָא וּמַלְיָא יִקְרָא דַּייָ יָת כָּל אַרְעָא:

רש"י ◂ **וְאוּלָם** • כְּמוֹ "אֲבָל זֹאת אֶעֱשֶׂה לָהֶם". **חַי־אָנִי** • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה: כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי וּכְבוֹדִי יְמַלֵּא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כָּךְ אַקַּיֵּם לָהֶם "כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים וְגוֹ'", אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, חֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס. חַי־אָנִי כִּי כָל הָאֲנָשִׁים אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבוֹדִי יְמַלֵּא אֶת כָּל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת לֵאמֹר: מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת ה' לַהֲבִיאָם, שֶׁלֹּא אֲמִיתֵם פִּתְאֹם כְּאִישׁ אֶחָד אֶלָּא בְּאִחוּר אַרְבָּעִים שָׁנָה; מְעַט מְעַט.

(כב) כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

כב אֲרֵי כָל גַּבְרַיָּא דַּחֲזוֹ יָת יְקָרִי וְיָת אָתְוָתַי דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא וְנִסְיאוּ קֳדָמַי דְּנָן עַשַׂר זִמְנִין וְלָא קַבִּילוּ בְּמֵימְרִי:

רש"י ◂ **וַיְנַסּוּ** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים** • שְׁנַיִם בַּיָּם וּשְׁנַיִם בַּמָּן וּשְׁנַיִם בַּשְּׁלָו וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 105)

שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמָּן, וּשְׁנַיִם בַּשְּׁלָיו, וְכוּ' (רש"י יד, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מַעְתִּיק בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל גַּם תֵּבֶת "זֶה". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָרַשְׁבַּ"ם מְפָרֵשׁ "עֶשֶׂר פְּעָמִים" "הַרְבֵּה פְּעָמִים" (כְּמוֹ "עֶשֶׂרֶת מוֹנִים", "וְאִפּוּ עֶשֶׂר נָשִׁים", וְעוֹד). וּכְדֵי לִשְׁלֹל פֵּרוּשׁ זֶה מַעְתִּיק תֵּבֶת "זֶה", הַמּוֹרֶה עַל דִּיּוּק.

(כג) אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ:

כג אִם יֶחֱזוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהָתְהוֹן וְכָל דְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמַי לָא יֶחֱזֻנַּהּ:

רש"י ◂ **אִם־יִרְאוּ** • לֹא יִרְאוּ. **לֹא יִרְאוּהָ** • לֹא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ.

(כד) וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה:

כד וַעֲבְדִי כָלֵב חֲלַף דַּהֲוָה רוּחַ אוֹחֳרִי עִמֵּהּ וְאַשְׁלֵם בְּתַר דַּחֲלְתִּי וְאַעֲלִנֵּהּ לְאַרְעָא דִּי עַל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יְתָרְכִנַּהּ:

רש״י◂ **רוּחַ אַחֶרֶת•** (במדבר רבה) שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב. לַמְרַגְּלִים אָמַר: ״אֲנִי עִמָּכֶם בְּעֵצָה״, וּבְלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר הָאֱמֶת, וְעַל־יְדֵי־כֵן הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהַשְׁתִּיקָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּחַס כָּלֵב״, שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁיֹּאמַר כְּמוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יד): ״וָאָשֵׁב אוֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם־לְבָבִי״ וְלֹא ״כַּאֲשֶׁר עִם־פִּי״. **וַיְמַלֵּא אַחֲרָי•** וַיְמַלֵּא אֶת לִבּוֹ אַחֲרַי, וְזֶה מִקְרָא קָצָר. **אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה•** חֶבְרוֹן תִּנָּתֵן לוֹ. **יוֹרִשֶׁנָּה•** כְּתַרְגּוּמוֹ: ״יִתְרְכִנַּהּ״, יוֹרִישׁוּ אֶת הָעֲנָקִים וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ. וְאֵין לְתַרְגְּמוֹ ״יַרְתִּינָהּ״, אֶלָּא בִּמְקוֹם יִירָשֶׁנָּה.

(כה) וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ

כה וַעֲמָלֵקָאָה וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב בְּמֵישְׁרָא מְחַר אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף:

רש״י◂ **וְהָעֲמָלֵקִי וְגוֹ׳•** אִם תֵּלְכוּ שָׁם יַהַרְגוּ אֶתְכֶם, מֵאַחַר שֶׁאֵינִי עִמָּכֶם. **מָחָר פְּנוּ•** לַאֲחוֹרֵיכֶם וּסְעוּ לָכֶם וְגוֹ׳.

◆ יום רביעי כ׳ סיון ◆

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כו וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר:

(כז) עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי:

כז עַד אֵימָתַי לִכְנִשְׁתָּא בִּישְׁתָּא הָדָא דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלָךְ יָת תְּרַעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי שְׁמִיעַ קֳדָמָי:

רש״י◂ **לָעֵדָה הָרָעָה וְגוֹ׳•** אֵלּוּ הַמְרַגְּלִים. (מגילה כ״ג ב׳) מִכָּאן לְ״עֵדָה״ שֶׁהִיא עֲשָׂרָה. **אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים•** אֶת יִשְׂרָאֵל עָלַי. **אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים•** הַמְרַגְּלִים מַלִּינִים אוֹתָם עָלַי, שָׁמַעְתִּי.

(כח) אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם:

כח אֱמַר לְהוֹן קַיֶּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אִם לָא כְּמָא דִי מַלֶּלְתּוּן קֳדָמַי כֵּן אֶעְבֵּד לְכוֹן:

רש״י◂ **חַי־אָנִי•** לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. **אִם־לֹא וְגוֹ׳ כֵּן אֶעֱשֶׂה•** כְּבִיכוֹל אֵינִי חַי. **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם•** שֶׁבִּקַּשְׁתֶּם מִמֶּנִּי: ״אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ״.

(כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי:

כט בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יִפְלוּן פִּגְרֵיכוֹן וְכָל מִנְיָנֵיכוֹן לְכָל חֶשְׁבָּנְכוֹן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעִלָּא דִּי אִתְרַעֲמְתּוּן עָלָי:

רש״י◂ **וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם•** (ב״ב קכ״א ב׳) כָּל הַנִּמְנֶה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאַתֶּם נִמְנִין בּוֹ, כְּגוֹן לָצֵאת וְלָבֹא לַצָּבָא וְלָתֵת שְׁקָלִים, כָּל הַמְּנוּיִים לְכָל אוֹתָן מִסְפָּרוֹת יָמוּתוּ, וְאֵלּוּ הֵן ״מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְגוֹ׳״, לְהוֹצִיא שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁאֵין פְּקוּדֵיהֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים.

(ל) אִם־אַתֶּם֙ תָּבֹ֣אוּ אֶל־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁ֥ר נָשָׂ֖אתִי אֶת־יָדִ֑י לְשַׁכֵּ֤ן אֶתְכֶם֙ בָּ֔הּ כִּ֚י אִם־כָּלֵ֣ב בֶּן־יְפֻנֶּ֔ה וִיהוֹשֻׁ֖עַ בִּן־נֽוּן׃

ל אִם אַתּוּן תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְאַשְׁרָאָה יָתְכוֹן בַּהּ אֱלָהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וְיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃

(לא) וְטַפְּכֶ֗ם אֲשֶׁ֨ר אֲמַרְתֶּ֤ם לָבַז֙ יִהְיֶ֔ה וְהֵבִיאתִ֥י אֹתָ֖ם וְיָדְע֣וּ אֶת־הָאָ֑רֶץ אֲשֶׁ֥ר מְאַסְתֶּ֖ם בָּֽהּ׃

לא וְטַפְּלְכוֹן דִּי אֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהֵי וְאָעֵל יָתְהוֹן וְיִדְּעוּן יָת אַרְעָא דִּי קַצְּתּוּן בַּהּ׃

(לב) וּפִגְרֵיכֶ֖ם אַתֶּ֥ם יִפְּל֖וּ בַּמִּדְבָּ֥ר הַזֶּֽה׃

לב וּפִגְרֵיכוֹן דִּי לְכוֹן יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא הָדֵין׃

רש"י ◂ **וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם** • כְּתַרְגּוּמוֹ (דִּי לְכוֹן) לְפִי שֶׁדִּבֵּר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ, וּבִקֵּשׁ לוֹמַר: "וְאַתֶּם תָּמוּתוּ", נוֹפֵל לָשׁוֹן זֶה כָּאן לוֹמַר "אַתֶּם".

(לג) וּבְנֵיכֶ֣ם יִהְי֤וּ רֹעִים֙ בַּמִּדְבָּ֔ר אַרְבָּעִ֖ים שָׁנָ֑ה וְנָשְׂא֣וּ אֶת־זְנוּתֵיכֶ֗ם עַד־תֹּ֛ם פִּגְרֵיכֶ֖ם בַּמִּדְבָּֽר׃

לג וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן מְאַחֲרִין בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין וְיִקְבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן עַד דְּיִסּוֹפוּן פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא׃

רש"י ◂ **אַרְבָּעִים שָׁנָה** • לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פָּחוֹת מִבֶּן שִׁשִּׁים, לָכֵךְ נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים מַגִּיעִים לְכֹלֵל שִׁשִּׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בַּכְּלָל, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁקִּדְּמָה לְשִׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל עָלְתָה גְּזֵרָה זוֹ בְּמַחֲשָׁבָה, אֶלָּא שֶׁהִמְתִּין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וּבְיוֹם פָּקְדִי" – בַּמְרַגְּלִים, "וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם". וְאַף כָּאן נֶאֱמַר "תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם" וְלֹא עֲוֹנְכֶם – שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עֵגֶל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחָשַׁב לָהֶם בְּמִנְיַן חַיֵּיהֶם מִקְצָת שָׁנָה כְּכֻלָּהּ, וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁנַת שִׁשִּׁים מֵתוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים. **וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "וְיִקְבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן".

(לד) בְּמִסְפַּ֣ר הַיָּמִ֗ים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם֙ אֶת־הָאָ֔רֶץ אַרְבָּעִ֥ים י֛וֹם י֥וֹם לַשָּׁנָ֖ה יוֹם֙ לַשָּׁנָ֣ה תִּשְׂא֔וּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶ֖ם אַרְבָּעִ֣ים שָׁנָ֑ה וִידַעְתֶּ֖ם אֶת־תְּנוּאָתִֽי׃

לד בְּמִנְיַן יוֹמַיָּא דִּי אַלְתּוּן יָת אַרְעָא אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא תְּקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין וְתִדְּעוּן יָת דְּאִתְרַעֲמְתּוּן עֲלָי׃

רש"י ◂ **אֶת־תְּנוּאָתִי** • שֶׁהֲנִיאוֹתֶם אֶת לְבַבְכֶם מֵאַחֲרַי. תְּנוּאָה – לְשׁוֹן הֲסָרָה, כְּמוֹ (במדבר ל): "כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ".

כלי יקר – עוז והדר

(לד) **יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה.** ׳שָׁנָה לַיּוֹם שָׁנָה לַיּוֹם׳ מִבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר. וְעוֹד הֲלֹא מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה עַל מִדַּת פֻּרְעָנֻיּוֹת, וְאֵיךְ יְכִפֹּל עָנְשָׁם שָׁנָה לְיוֹם. וּמַהוּ שֶׁאָמַר **בְּמִסְפַּר הַיָּמִים,** ׳בְּמִסְפַּר׳ בְּכ"ף מִבָּעֵי לֵיהּ. וּמַהוּ שֶׁחָזַר וְאָמַר **תִּשְׂאוּ עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה,** כִּי כְּבָר הִזְכִּיר עָנְשָׁם. וְרִבּוֹתֵינוּ זַ"ל אָמְרוּ (תענית כט.) ׳כִּי יוֹם זֶה הַיָּנוּ תִּשְׁעָה בְּאָב, כִּי בּוֹ בָּכוּ בְכִיָּה לְחִנָּם וְקָבְעוּ בְכִיָּה לְדוֹרוֹת, עַל כֵּן בְּכָל יוֹם תִּשְׁעָה בְּאָב הָיוּ קוֹבְרִים מֵתֵיהֶם׳. לָכֵךְ נֶאֱמַר **יוֹם לַשָּׁנָה,** שֶׁבְּכָל שָׁנָה **תִּשְׂאוּ עֲוֹנֹתֵיכֶם** יוֹם אֶחָד:

וְעַל דֶּרֶךְ הַדָּרֵשׁ נִרְאֶה לִי לְפָרֵשׁ, לְפִי שֶׁעִקַּר כַּוָּנַת הַמְרַגְּלִים הָיְתָה בְּהוֹצָאַת דִּבַּת הָאָרֶץ כְּדֵי לִהְיוֹת לָהֶם פִּתְחוֹן פֶּה לוֹמַר **נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה** (פסוק ד), וְיִדְּעוּ כִּי מֵאָז וּמִקֶּדֶם נִתְחַיְּבוּ שְׁמִצְרִים תֵּשֵׁב שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיחֶזְקֵאל (כט יב) (ותְּהֶיְיֶן שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה), וּפֵרֵשׁ רַשׁ"י שָׁם ׳לְפִי שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם רָעָבוֹן אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה כְּנֶגֶד שִׁלְשָׁה פְּעָמִים שֶׁנִּכְתַּב הַחֲלוֹם ׳שֶׁבַע פָּרוֹת שֶׁבַע שִׁבֳּלִים׳ (בראשית מא), וְלֹא הָיָה לָהֶם אֶלָּא שְׁתַּיִם, כִּי מִשֶּׁבָּא יַעֲקֹב פָּסַק הָרָעָב, וְנִשְׁאֲרוּ חַיָּבִים עוֹד אַרְבָּעִים שָׁנָה׳, כָּךְ פֵּרֵשׁ רַשׁ"י:

וּלְפִי זֶה מָקוֹם אִתִּי לְפָרֵשׁ, שֶׁהַמְרַגְּלִים יָדְעוּ גַּם הֵמָּה שֶׁהַמִּצְרִים יֵשׁ לָהֶם לִפְרֹעַ חוֹב אַרְבָּעִים שָׁנָה, אוֹ לִהְיוֹת שָׁמְמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה, אוֹ לִהְיוֹת שָׁם שְׁנַת רָעָבוֹן אַרְבָּעִים שָׁנָה, לְכָךְ הָלְכוּ אַרְבָּעִים יוֹם לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאַרְבָּעִים יוֹם אֵלּוּ אֲשֶׁר בָּהֶם רָאִינוּ סַכָּנַת **אֶרֶץ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים הָיְתָה שֶׁיִּהְיוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, אַף שֶׁהָיוּ ל"ט שָׁנָה בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים הָיְתָה בְּשָׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, וּבְשָׁנָה זוֹ גּוּפָא לֹא בַּחוֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, חוֹדֶשׁ נִיסָן, אֶלָּא בָּחֳדָשִׁים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא מִשּׁוּם שֶׁמִּסְפָּר אַרְבָּעִים רוֹמֵז לִסְפִירַת הַבִּינָה, בֵּן אַרְבָּעִים לְבִינָה, כִּי הַגִּילּוּי בַּמִּדְבָּר הָיָה מִבְּחִינַת הַבִּינָה, וְהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ עִנְיָנָהּ הַיְרִידָה לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, אֶרֶץ הִיא מַלְכוּת, וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הַקְדָּמַת הַמִּדְבָּר אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּל עִנְיָנֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים מִסְּפִירַת הַבִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כְּ"אֹמֶּה בְּתָהּ". אָמְנָם לְאַחֲרֵי־זֶה הֲרֵי נִקְבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר, שֶׁזֶּה נֶאֱמַר דָּוְקָא לְגַבֵּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת, הַיְנוּ שֶׁדָּוְקָא עַל־יְדֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים אֶל הָעִילּוּי דְּלְעָתִיד־לָבֹא, שֶׁאָז יִהְיֶה וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם.

(לה) **אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא ׀ זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ:**

לה **אֲנָא יְיָ גְּזִרִית בְּמֵימְרִי אִם לָא דָּא אֶעְבֵּד לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִּישְׁתָּא הָדָא דְּאִזְדַּמְנוּן עֲלָי בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יְסוֹפוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן:**

(לו) **וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ:**

לו **וּגַבְרַיָּא דִּי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לְאַפָּקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא:**

רמ"י ◂ **וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו** • וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה בְּהוֹצָאַת דִּבָּה, אוֹתָם אֲנָשִׁים — וַיָּמֻתוּ. כָּל הוֹצָאַת דִּבָּה, לְשׁוֹן חִנּוּךְ דְּבָרִים שֶׁמַּלְקִיחִים לְשׁוֹנָם לְאָדָם לְדַבֵּר בּוֹ, כְּמוֹ (שיר השירים ו) **:** "הוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים", וְיֶשְׁנָהּ לְטוֹבָה וְיֶשְׁנָהּ לְרָעָה, לָכֵן נֶאֱמַר כָּאן: מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה, שֶׁיֵּשׁ דִּבָּה שֶׁהִיא טוֹבָה. **דִּבָּה** • פרליר"ש בְּלַעַ"ז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עוֹנֶשׁ הַמְּרַגְּלִים לַמֵּרוֹת כַּפְּרַת כָּל הָעָם

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה (יד, לו. ובפרש"י)

כְּבָר קִדֵּם לָכֵן (יג, כו ואילך) הוּבָא בַּאֲרִיכוּת סִפּוּר הַמְּרַגְּלִים וְטַעֲנוֹתֵיהֶם וְכוּ', וְאִם כֵּן הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּשׁוּטָה, לְכְאוֹרָה, הִיא שֶׁשָּׁבוּ וְטָעֲנוּ עַל מֹשֶׁה שְׁנִית. אַף רַשִׁ"י כָּתַב דְּאֵין הַפֶּשֶׁט כָּךְ, אֶלָּא הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לַתְּלוּנָה הָרִאשׁוֹנָה "כְּשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ" (ויעו' בִּמְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י הַהֶכְרֵחַ לְפִרוּשׁ זֶה). וּלְפִי זֶה צָרִיךְ בִּיאוּר, לְמַאי כָּפֶל הַכָּתוּב אֶת תְּלוּנַת הַמְּרַגְּלִים שְׁנִית?

וַיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁבָּזֶה בָּא הַכָּתוּב לְיַשֵּׁב שְׁאֵלָה. דְּהִנֵּה, כְּבָר הֵסִיר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עֲלֵיהֶם־הַשָּׁלוֹם בְּתַחֲנוּנָיו אֶת גְּזֵרַת ה' יִתְבָּרֵךְ מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּפָעַל שֶׁלֹּא יָמוּת הָעָם תֵּכֶף, כִּי־אִם בְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּמַדּוּעַ אִם כֵּן, לֹא הוֹעִילוּ תַּחֲנוּנָיו לְהָסִיר הַגְּזֵרָה גַּם מֵעַל הַמְּרַגְּלִים עַצְמָם?!

וּלְכָךְ, קִדֵּם שֶׁיְּסַפֵּר הַכָּתוּב (בפסוק לז) אֲשֶׁר "וַיָּמוּתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ", שָׁנָה וְכָתַב אֶת תְּלוּנַת הַמְּרַגְּלִים, לוֹמַר שֶׁחוֹמֶר בַּמְּרַגְּלִים עַצְמָם שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לַחְלֹק עַל מֹשֶׁה עַצְמוֹ, כְּמַדָּיִק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וַיַּלִּינוּ עָלָיו", וּלְכָךְ לֹא הוֹעִילָה לָהֶם תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, דְּ"אֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר".

כלי יקר – עוז והדר

אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ (לעיל יג, לב), גְּרוּעִים לָנוּ יוֹתֵר מִן אַרְבָּעִים שָׁנָה הָרָעִים שֶׁנִּגְזְרוּ עַל מְצָרִים, וְעַל כֵּן אָמְרוּ **נָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה,** כִּי יוֹתֵר טוֹב לָנוּ לִהְיוֹת בְּשִׁמְמַת מִצְרַיִם אַרְבָּעִים שָׁנָה, מֵאוֹתָן אַרְבָּעִים יוֹם אֲשֶׁר בָּהֶם הָיִינוּ בְּסַכָּנַת מָוֶת וּמְשַׁכֶּלֶת בָּאָרֶץ. לְכָךְ נֶאֱמַר **בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם,** כְּדֵי שֶׁיִּגִּיעַ **יוֹם לַשָּׁנָה** שֶׁל מִצְרַיִם, לוֹמַר שֶׁשָּׁנָה שֶׁל מִצְרַיִם יוֹתֵר טוֹב מִן יוֹם שֶׁל הָאָרֶץ אֲפִלּוּ שְׁנַת רָעָבוֹן אוֹ שְׁמָמָה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה,** הַיְנוּ 'לַשָּׁנָה' שָׁנָה שֶׁל מִצְרַיִם, עַל כֵּן **תִּשְׂאוּ עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה,** כְּנֶגֶד אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁל מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם לִהְיוֹת שָׁמָּה בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק יוֹתֵר מִן יוֹם בָּאָרֶץ, עַל כֵּן תִּהְיוּ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְזֶה פֵּרוּשׁ יָקָר: תורה לה

(לז) וַיָּמֻתוּ֙ הָאֲנָשִׁ֔ים מוֹצִאֵ֥י דִבַּת־הָאָ֖רֶץ רָעָ֑ה בַּמַּגֵּפָ֖ה לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

לז וּמִיתוּ֙ גֻּבְרַיָּ֣א דְאַפִּ֔יקוּ שׁוּם֙ בִּישׁ֔ עַ֖ל אַרְעָ֑א בְּמוֹתָנָ֖א קֳדָ֥ם יְיָ׃

רש"י ◂ **בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'** • בְּאוֹתָהּ מִיתָה הַהֲגוּנָה לָהֶם, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: הֵם חָטְאוּ בַּלָּשׁוֹן וְנִשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם עַד טַבּוּרָם וְתוֹלָעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם וּבָאִין לְתוֹךְ טַבּוּרָם, לְכָךְ נֶאֱמַר "בַּמַּגֵּפָה" וְלֹא "בְּמַגֵּפָה". וְזֶהוּ "לִפְנֵי ה'", בְּאוֹתָהּ הָרְאוּיָה לָהֶם עַל־פִּי מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא מוֹדֵד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

(לח) וַיהוֹשֻׁ֥עַ בִּן־נ֖וּן וְכָלֵ֣ב בֶּן־יְפֻנֶּ֑ה חָיוּ֙ מִן־הָאֲנָשִׁ֣ים הָהֵ֔ם הַֽהֹלְכִ֖ים לָת֥וּר אֶת־הָאָֽרֶץ׃

לח וְיהוֹשֻׁעַ֙ בַּר נוּן֙ וְכָלֵ֣ב בַּר֔ יְפֻנֶּ֖ה אִתְקַיְּמ֑וּ מִן֙ גֻּבְרַיָּ֣א הָאנּ֔וּן דַּאֲזָל֖וּ לְאַלָּלָ֥א יָת֖ אַרְעָֽא׃

רש"י ◂ **וְיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב חָיוּ** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם"? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּטְלוּ (ב"ב קיז) חֶלְקָם שֶׁל מְרַגְּלִים בָּאָרֶץ וְקָמוּ תַּחְתֵּיהֶם לְחַיִּים.

(לט) וַיְדַבֵּ֣ר מֹשֶׁ֔ה אֶת־הַדְּבָרִ֖ים הָאֵ֑לֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וַיִּתְאַבְּל֥וּ הָעָ֖ם מְאֹֽד׃

לט וּמַלִּיל מֹשֶׁה֙ יָת֣ פִּתְגָמַיָּ֔א הָאִלֵּ֖ין לְכָל֣ בְּנֵי֑ יִשְׂרָאֵ֔ל וְאִתְאַבָּ֥לוּ עַמָּ֖א לַחֲדָֽא׃

(מ) וַיַּשְׁכִּמ֣וּ בַבֹּ֔קֶר וַיַּעֲל֖וּ אֶל־רֹ֣אשׁ־הָהָ֑ר לֵאמֹ֗ר הִנֶּ֙נּוּ֙ וְעָלִ֣ינוּ אֶל־הַמָּק֔וֹם אֲשֶׁר־אָמַ֖ר יְהוָ֑ה כִּ֥י חָטָֽאנוּ׃

מ וְאַקְדִּימוּ֙ בְּצַפְרָ֔א וּסְלִיקוּ֙ לְרֵישׁ֔ טוּרָ֖א לְמֵימַ֣ר הָא֙ אֲנַחְנָ֔א סָלְקִ֖ין לְאַתְרָ֑א דִּ֥י אֲמַ֖ר יְיָ֛ אֲרֵ֥י חָבְנָֽא׃

רש"י ◂ **אֶל־רֹאשׁ־הָהָר** • הוּא הַדֶּרֶךְ הָעוֹלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם** • לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. **אֲשֶׁר־אָמַר ה'** • לְתִתָּהּ לָנוּ, שָׁם נַעֲלֶה. **כִּי חָטָאנוּ** • עַל אֲשֶׁר אָמַרְנוּ: "הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרַיְמָה".

(מא) וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה לָמָ֥ה זֶּ֛ה אַתֶּ֥ם עֹבְרִ֖ים אֶת־פִּ֣י יְהוָ֑ה וְהִ֥וא לֹ֖א תִּצְלָֽח׃

מא וַאֲמַר מֹשֶׁה֙ לְמָ֣א דְנַן֙ אַתּ֣וּן עָבְרִ֔ין עַל֙ גְּזֵרַ֣ת מֵימְרָ֔א דַּיְיָ֖, וְהִ֣יא לָ֑א תַּצְלַֽח׃

רש"י ◂ **וְהִיא לֹא תִּצְלָח** • זוֹ שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂין, לֹא תִּצְלָח.

(מב) אַל־תַּעֲל֔וּ כִּ֥י אֵ֖ין יְהוָ֣ה בְּקִרְבְּכֶ֑ם וְלֹ֥א תִנָּגְפ֖וּ לִפְנֵ֥י אֹיְבֵיכֶֽם׃

מב לָ֣א תְסַקוּן֮ אֲרֵ֣י לֵית֒ שְׁכִנְתָּ֣א דַיְיָ֔ בֵּינֵיכ֑וֹן וְלָ֥א תִתְבְּרוּן֙ קֳדָ֣ם בַּעֲלֵ֔י דְּבָבֵיכ֖וֹן׃

כלי יקר – עוז והדר

(לז) **וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ.** שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם עַד טַבּוּרָם כו' (סוטה לה.). לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נח ד) זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם תָּעוּ מִבֶּטֶן דִּבְּרֵי כָזָב, וְהַתִּינוֹק כְּשֶׁהוּא בְּמֵעֵי אִמּוֹ אָז הַטֻּבּוּר עוֹמֵד בְּמָקוֹם הַפֶּה כִּי פִּיו סָתוּם וְטַבּוּרוֹ פָּתוּחַ, וּמֵאַחַר שֶׁגַּם 'בֶּבֶטֶן תָּעוּ דִּבְרֵי כָזָב', דּוֹמֶה כְּאִלּוּ גַּם בְּמֵעֵי אִמָּם פִּיהֶם פָּתוּחַ לוֹמַר כָּזָב וְשֶׁקֶר וְשָׁם הַטֻּבּוּר בְּמָקוֹם פֶּה, עַל כֵּן נִשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם עַד טַבּוּרָם, לְפִי שֶׁבְּכָל פֶּה אָכְלוּ וְכִלּוּ אֶת הָאָרֶץ בִּלְשׁוֹן שֶׁקֶר שֶׁלָּהֶם, וְנִרְאֶה הֶעְנֶשׁ בְּשִׁתֵּי מְקוֹמוֹת אֵלּוּ כִּי הֵם מְקוֹם הַחֵטְא:

דָּבָר אַחֵר לְפִי שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרָא (טַבּוּר הָאָרֶץ) (יחזקאל לח יב) כִּי הוּא בְּאֶמְצַע הַיִּשּׁוּב כְּמוֹ הַטַּבּוּר שֶׁבְּאֶמְצַע הַגּוּף, עַל כֵּן נִרְאֶה הֶעְנֶשׁ בְּמָקוֹם טַבּוּרָם, לְפִי שֶׁסִּפְּרוּ לָשׁוֹן הָרַע עַל אֶרֶץ זוֹ הַיּוֹשֶׁבֶת עַל טַבּוּר הָאָרֶץ: תורה לח

(לח) **וַיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה חָיוּ מִן הָאֲנָשִׁים הָהֵם וְגו'.** פְּסוּק זֶה כְּלוֹ מְיֻתָּר, פְּשִׁיטָא שֶׁחָיוּ, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ בִּכְלַל מוֹצִיאֵי דִבָּה. אֶלָּא שֶׁרָמַז לְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (חגיגה טו.) 'שֶׁהַצַּדִּיק נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק שֶׁל הָרָשָׁע בְּגַן עֵדֶן', כָּךְ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב קִבְּלוּ חֶלְקָם וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים שֶׁהָלְכוּ עִמָּהֶם לָתוּר. וְזֶהוּ **חָיוּ מִן הָאֲנָשִׁים**, שֶׁקִּבְּלוּ גַּם חֵלֶק אוֹתָן הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתָּם: תורה לט

(מג) כִּי֩ הָעֲמָלֵקִ֨י וְהַכְּנַעֲנִ֜י שָׁ֣ם לִפְנֵיכֶ֗ם וּנְפַלְתֶּ֤ם בֶּחָרֶב֙ כִּֽי־עַל־כֵּ֣ן שַׁבְתֶּ֔ם מֵאַחֲרֵ֖י יְהוָ֑ה וְלֹא־יִהְיֶ֥ה יְהוָ֖ה עִמָּכֶֽם׃

מג אֲרֵי עַמָּלֵקָאָה וּכְנַעֲנָאָה תַּמָּן קֳדָמֵיכוֹן וְתִפְּלוּן בְּחַרְבָּא אֲרֵי עַל כֵּן תַּבְתּוּן מִבָּתַר פֻּלְחָנָא דַיְיָ וְלָא יְהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן׃

רש"י ◂ **כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם** • כְּלוֹמַר: כִּי זֹאת תָּבֹא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שַׁבְתֶּם וְגוֹ'.

(מד) וַיַּעְפִּ֖לוּ לַעֲלֹ֣ות אֶל־רֹ֣אשׁ הָהָ֑ר וַאֲרֹ֤ון בְּרִית־יְהוָה֙ וּמֹשֶׁ֔ה לֹא־מָ֖שׁוּ מִקֶּ֥רֶב הַמַּחֲנֶֽה׃

מד וְאַרְשָׁעוּ לְמִסַּק לְרֵישׁ טוּרָא וַאֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ וּמֹשֶׁה לָא עָדוּ מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא׃

רש"י ◂ **וַיַּעְפִּלוּ** • לְשׁוֹן חֹזֶק, וְכֵן (חבקוק ב): "הִנֵּה עֻפְּלָה". אינגרי"ש בְּלַעַ"ז. לְשׁוֹן עֲזוּת; וְכֵן (מיכה ד): "עֹפֶל בַּת־צִיּוֹן" (ישעיה לב): "עֹפֶל וָבַחַן". וּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מְפָרְשׁוֹ: לְשׁוֹן אֹפֶל; הָלְכוּ חֲשֵׁכִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת.

(מה) וַיֵּ֣רֶד הָעֲמָלֵקִ֗י וְהַכְּנַעֲנִי֙ הַיֹּשֵׁ֣ב בָּהָ֔ר הָהֽוּא֙ וַיַּכֻּ֔ום וַיַּכְּתֻ֖ום עַד־הַחָרְמָֽה׃

מה וּנְחַת עֲמָלֵקָאָה וּכְנַעֲנָאָה דְּיָתֵב בְּטוּרָא הַהוּא וּמְחֲנוּן וּטְרָדֲנוּן עַד חָרְמָה׃

רש"י ◂ **וַיַּכְּתוּם** • כְּמוֹ (דברים ט): "וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן" — מַכָּה אַחַר מַכָּה. **עַד־הַחָרְמָה** • שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל שֵׁם הַמְּאֹרָע.

טו (א) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

(ב) דַּבֵּ֣ר אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְאָמַרְתָּ֖ אֲלֵהֶ֑ם כִּ֣י תָבֹ֔אוּ אֶל־אֶ֥רֶץ מֹושְׁבֹתֵיכֶ֖ם אֲשֶׁ֣ר אֲנִ֥י נֹתֵ֛ן לָכֶֽם׃

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵּעֲלוּן לַאֲרַע מוֹתְבָנֵיכוֹן דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן׃

רש"י ◂ **כִּי תָבֹאוּ** • בְּשֹׁר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

סְמִיכוּת פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים, כִּי הַתִּיקוּן עַל מַעֲשֵׂה הַמְרַגְּלִים הוּא הֵיפֶךְ מַה שֶּׁעָשׂוּ, וּלְהַכְנִס לָאָרֶץ דַּוְקָא, כִּי תָּבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, וְשָׁם גּוּפָא לַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדַת הַנְּסָכִים שֶׁעִנְיָנָם הַמְשָׁכָה לְמַטָּה וּבֵירוּר הַתַּחְתּוֹן.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּהַקֶּשֶׁר דְּפָרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים אֵינוֹ רַק מִשּׁוּם שֶׁהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְהָעֲבוֹדָה דִּנְסָכִים הִיא תִּיקּוּן עַל חֵטְא הַמְרַגְּלִים, אֶלָּא יְתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁזֶּהוּ הֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר (כִּרְצוֹן הַמְרַגְּלִים). דְּזֶה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב הַנַּעֲלֶה הַנַּ"ל, הֲרֵי זֶה גּוּפָא הוּא הֶכְנָה אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְהָעֲבוֹדָה עִם הָעוֹלָם, דְּדַוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דְּ"בְּכָל מְאֹדֶךָ", "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם" שֶׁבַּמִּדְבָּר, עַל־יְדֵי־זֶה יְכוֹלָה לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ הָעֲבוֹדָה עִם הָעוֹלָם כְּשֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ בִּשְׁלֵימוּת.

(ג) וַעֲשִׂיתֶ֣ם אִשֶּׁ֗ה לַיהוָה֙ עֹלָ֣ה אֹו־זֶ֔בַח לְפַלֵּא־נֶ֖דֶר אֹו֙ בִּנְדָבָ֔ה אֹו֙ בְּמֹעֲדֵיכֶ֔ם לַעֲשֹׂ֥ות רֵ֖יחַ נִיחֹ֑חַ לַיהוָ֕ה מִן־הַבָּקָ֖ר אֹו֥ מִן־הַצֹּֽאן׃

ג וְתַעְבְּדוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא אוֹ בִנְדְבָתָא אוֹ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן לְמֶעְבַּד לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ מִן תּוֹרֵי אוֹ מִן עָנָא׃

רש"י ◂ **וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה** • אֵין זֶה צִוּוּי, אֶלָּא: כְּשֶׁתָּבוֹאוּ שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשֶּׁה לַה'. **לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה** • אוֹ שֶׁתַּעֲשׂוּ בְּשִׁבְיל חוֹבַת מוֹעֲדֵיכֶם, שֶׁחִיַּבְתִּי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בַּמּוֹעֵד. **רֵיחַ נִיחֹחַ** • שֶׁיִּהְיֶה נַחַת רוּחַ לְפָנַי.

(ד) וְהִקְרִ֣יב הַמַּקְרִ֗יב קָרְבָּנֹו֙ לַיהוָ֔ה מִנְחָ֕ה סֹ֖לֶת עִשָּׂרֹ֣ון בָּלּ֑ול בִּרְבִעִ֖ית הַהִ֥ין שָֽׁמֶן׃

ד וְיִקְרֵב דְּמְקָרֵב קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ מִנְחָתָא סֹלְתָא עַשְׂרוֹנָא דְּפִילָא בְּרִבְעוּת הִינָא מִשְׁחָא׃

רש״י ◂ **וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב** • תַּקְרִיבוּ נְסָכִים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה. הַמִּנְחָה כָּלִיל וְהַשֶּׁמֶן נִבְלָל בְּתוֹכָהּ וְהַיַּיִן לַסְּפָלִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (סוכה מח)◆

(ה) וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִת הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:

ה וְחַמְרָא לְנִסְכָּא רְבִעוּת הִינָא תַּעְבֵּד עַל עֲלָתָא אוֹ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאִמְּרָא חַד:

רש״י ◂ **לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד** • עַל כָּל הָאָמוּר לְמַעְלָה הוּא מוֹסֵב: עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשֶּׁמֶן וְעַל הַיַּיִן◆

(ו) אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין:

ו אוֹ לְדִכְרָא תַּעְבֵּד מִנְחָתָא סָלְתָא תְּרֵין עֲשְׂרוֹנִין דְּפִילָא בְּמִשַּׁח תַּלְתוּת הִינָא:

רש״י ◂ **אוֹ לָאַיִל** • וְאִם אַיִל הוּא. (מנחות צא) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: ״אוֹ״ לְרַבּוֹת אֶת הַפַּלְגָּס לְנִסְכֵּי אַיִל (חולין כג)◆

(ז) וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

ז וְחַמְרָא לְנִסְכָּא תַּלְתוּת הִינָא תְּקָרֵב לְאִתְקַבָּלָא בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ:

◆ יום חמישי כ״א סיון ◆

(ח) וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה:

ח וַאֲרֵי תַּעְבֵּד בַּר תּוֹרֵי עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ:

(ט) וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין:

ט וְיִקְרֵב עַל בַּר תּוֹרֵי מִנְחָתָא סָלְתָא תְּלָתָא עֲשְׂרוֹנִין דְּפִילָא בְּמִשַּׁח פַּלְגוּת הִינָא:

(י) וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

י וְחַמְרָא תְּקָרֵב לְנִסְכָּא פַּלְגוּת הִינָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ:

רש״י ◂ **אִשֵּׁה רֵיחַ** • אֵינוֹ מוּסָב אֶלָּא עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן, אֲבָל הַיַּיִן אֵינוֹ אִשֶּׁה, שֶׁאֵינוֹ נִתָּן עַל הָאִשׁ◆

(יא) כָּזֹאת יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים:

יא כִּדֵין יִתְעֲבֵד לְתוֹרָא חַד אוֹ לְדִכְרָא חַד אוֹ לְאִמַּר בְּאִמְרַיָּא אוֹ בְעִזַּיָּא:

רש״י ◂ **אוֹ לַשֶּׂה וְגוֹ׳** • בֵּין שֶׁהוּא בַּכְּבָשִׂים, בֵּין שֶׁהוּא בָּעִזִּים. כֶּבֶשׂ וָשֶׂה קְרוּיִם בְּתוֹךְ שְׁנָתָם. **אַיִל** • בֶּן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד.

(יב) כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם:

יב כְּמִנְיָנָן דִּי תַעְבְּדוּן כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְחַד כְּמִנְיָנְהוֹן:

רש״י ◂ **כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ** • כְּמִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לְקָרְבָּן, כָּכָה תַּעֲשׂוּ נְסָכִים לְכָל אֶחָד מֵהֶם. | **כְּמִסְפָּרָם** • כְּמִסְפָּרָם שֶׁל בְּהֵמוֹת — מִסְפָּרָם שֶׁל נְסָכִים.

(יג) כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

יג כָּל יַצִיבָא יַעְבֵּד כְּדֵין יָת אִלֵּין לְקָרְבָּא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ:

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יֵעָשֶׂה:

יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא אוֹ דִי בֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּד קֳרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי תַעְבְּדוּן כֵּן יַעְבֵּד:

(טו) הַקָּהָל חָקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה:

טו קְהָלָא קְיָמָא חַד לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דְיִתְגַּיַּר קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן כְּגִיּוֹרָא יְהֵי קֳדָם יְיָ:

רש״י ◂ **כָּכֶם כַּגֵּר** • כְּמוֹתְכֶם, כֵּן גֵּר. וְכֵן דֶּרֶךְ לָשׁוֹן עִבְרִית (בראשית יג): ״כְּגַן־ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם״. (מ״א. כב): ״כָּמוֹנִי כָמוֹךָ, כְּעַמִּי כְּעַמֶּךָ״.

(טז) תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ

טז אוֹרַיְתָא חֲדָא וְדִינָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דְיִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן:

◆ יום שישי כ״ב סיון ◆

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה:

יח מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן בְּמֵעַלְכוֹן לְאַרְעָא דִי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן לְתַמָּן:

רש״י ◂ **בְּבֹאֲכֶם** אֶל־הָאָרֶץ • מְשֻׁנָּה ״בִּיאָה״ זוֹ מִכָּל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁכֻּלָּן נֶאֱמַר: ״כִּי־תָבֹאוּ״, לְפִיכָךְ כֻּלָּן לְמֻדּוֹת זוֹ מִזּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וִישִׁיבָה, אַף כֻּלָּן כֵּן. אֲבָל זוֹ נֶאֱמַר בָּהּ: ״בְּבֹאֲכֶם״, מְשֻׁנְכְּנָסוּ בָהּ וְאָכְלוּ מִלַּחְמָהּ, נִתְחַיְּבוּ בְּחַלָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ׳ 149)

שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר כִּי תָבֹא, כִּי תָבֹאוּ (רש״י טו, יח) בְּסִפְרֵי נֶאֱמַר ״שֶׁבְּכָל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא אוֹמֵר **וְהָיָה** כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ כו׳״. וּמַשְׁמַע, לִכְאוֹרָה, שֶׁגַּם ״וְהָיָה״ אֵין פֵּרוּשׁוֹ 'מִיָּד'. וְהוּא דְּלֹא כִּבְסִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה: ״אֵין וְהָיָה אֶלָּא מִיָּד״. וּלְהָעִיר, שָׁרַשׁ״י הִשְׁמִיט תֵּבַת ״וְהָיָה״.

(יט) וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה:

יט וִיהֵי בְּמֵיכַלְכוֹן מִלַּחְמָא דְאַרְעָא תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:

(כ) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ:

כ רֵישׁ אֲצָוָתְכוֹן חַלְתָּא תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא כְּמָא דִי מַפְרְשִׁין מִן אִדְרָא כֵּן תַּפְרְשׁוּן יָתַהּ:

רש״י ◂ **רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם** • כְּשֶׁתָּלוּשׁוּ כְּדֵי עֲרִיסוֹתֵיכֶם שֶׁאַתֶּם רְגִילִין לָלוּשׁ בַּמִּדְבָּר, וְכַמָּה הִיא? (שמות טז): ״רַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר״, ״עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת״ (וְשִׁעוּרוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה) תָּרִימוּ מֵרֵאשִׁיתָהּ, כְּלוֹמַר, קֹדֶם שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנָּה, רֵאשִׁית תִּלָּקַח חַלָּה אַחַת תְּרוּמָה לְשֵׁם ה׳. **חַלָּה** • טורטי״ל בְּלַעַ״ז. **כִּתְרוּמַת גֹּרֶן** • שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר, וְלֹא כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר. אֲבָל חֲכָמִים נָתְנוּ שִׁעוּר לְבַעַל הַבַּיִת — אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְלַנַּחְתּוֹם — אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה.

(כא) **מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס**

כא מֵרֵישׁ אֲצָוָתְכוֹן תִּתְּנוּן קֳדָם יְיָ אַפְרָשׁוּתָא לְדָרֵיכוֹן:

רש"י ◂ **מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם** • (ספרי) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּעִסּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵרֵאשִׁית" – מִקְצָתָהּ וְלֹא כֻלָּהּ. **תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה** • (ספרי) לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ שִׁעוּר לַחַלָּה, נֶאֱמַר "תִּתְּנוּ", שֶׁיְּהֵא בָּהּ כְּדֵי נְתִינָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 183 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ

מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה (טו, כא)

לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת חַלָּה לְפָרָשַׁת ע"ז, לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע"ז (ויקרא רבה פט"ו, ו)

אָמְרוּ חֲז"ל (שבת לא, א) "אֱמוּנַת זֶה סֵדֶר זְרָעִים", וּפֵרֵשׁ בְּתוֹס' (ד"ה אמונת) "שֶׁמַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים וְזוֹרֵעַ".

וְהַחִדּוּשׁ בָּזֶה הוּא, דַּהֲרֵי הַמַּשְׁקִיעַ בַּעֲבוֹדַת הַשָּׂדֶה, עָלוּל לַחְשֹׁב, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וּרְוָחֶיהָ שָׁמְקַבֵּל מֵעֲבוֹדָתוֹ זוֹ, הֵם תּוֹצָאָה מִגִּדֶּל יְגִיעָתוֹ וְהַשְׁקָעָתוֹ בְּשָׂדֵהוּ, וְ"כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה" ח"ו.

אַף יִשְׂרָאֵל הַזּוֹרֵעַ אֶת שָׂדֵהוּ יוֹדֵעַ, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וְאֵיכוּתָהּ אֵינָם בָּאִים מִ"כֹּחוֹ" שֶׁל הָאָדָם ח"ו, כִּי־אִם הַקָּבָ"ה הוּא הַ"נּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל", וּ"בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר". וְלָכֵן זְרִיעָתוֹ אֵינָהּ מִפְּנֵי שֶׁבְּכֹחַ הַשָּׂדֶה לְהָבִיא לוֹ פַּרְנָסָתוֹ, כִּי־אִם שֶׁמַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים", שֶׁיָּבִיא לוֹ אֶת פַּרְנָסָתוֹ ע"י הַזְּרִיעָה.

וְזֶהוּ תֹּכֶן מִצְוַת חַלָּה, שֶׁהָאָדָם מֵבִין וּמַכִּיר שֶׁלֹּא מִיגִיעָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ עָשָׂה אֶת הַחַיִל הַזֶּה, כִּי־אִם הַקָּבָ"ה לְבַדּוֹ הֵבִיא לוֹ אֶת הַבְּרָכָה, וְא"כ הֲרֵי אֵין הַתְּבוּאָה וְהָעִסָּה שַׁיָּכִים לוֹ, אֶלָּא לְהַקָּבָ"ה. וְלָכֵן הוּא נוֹתֵן אֶת "רֵאשִׁית עֲרִסוֹתֵיכֶם" – "תְּרוּמָה לַה'", כִּי בָּאֱמֶת שַׁיָּכֶת הָעִסָּה לְהַקָּבָ"ה.

וְזֶהוּ "כָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע"ז", כִּי בְּקִיּוּם מִצְוַת חַלָּה מֵרָאָה הָאָדָם שֶׁאֵין כֹּחַ וּשְׁלִיטָה לְשׁוּם דָּבָר מִבַּלְעָדֵי ה', וַאֲפִי' פַּרְנָסָתוֹ אֵינָהּ מַגִּיעָה מֵעַצְמָהּ ע"פ דַּרְכֵי הַטֶּבַע כִּי־אִם מֵהַקָּבָ"ה לְבַדּוֹ.

(כב) **וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:**

כב וַאֲרֵי תִשְׁתְּלוֹן וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא הָאִלֵּין דִּי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה:

רש"י ◂ **וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ** • (ספרי) עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיְתָה בִּכְלַל "כָּל הַמִּצְוֹת" שֶׁהַצִּבּוּר מְבִיאִין עֲלֵיהֶם פַּר, וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָהּ כָּאן מִכְּלָלָן, לְדוֹן בְּפַר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת. **וְכִי תִשְׁגּוּ וְגוֹ'** • (שם) בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הַכָּתוּב מְדַבֵּר; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה" – מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כְּכָל הַמִּצְוֹת: מַה הָעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת, (כריתות ז) פּוֹרֵק עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, אַף מִצְוָה זוֹ פּוֹרֵק בָּהּ עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, וְאֵיזוֹ? זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה** • (הוריות ח) "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" – מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעְנוּם (תהלים סב): "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם־זוּ שָׁמָעְתִּי".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 57)

פּוֹרֵק עֹל, וּמֵפֵר בְּרִית, וּמְגַלֶּה פָּנִים (רש"י טו, כב)

פּוֹרֵק עֹל – כְּנֶגֶד חֻקִּים, שֶׁהֵם גְּזֵרוֹת הַמֶּלֶךְ, וּמַטָּרָתָם קַבָּלַת עֹל. **מֵפֵר בְּרִית** – כְּנֶגֶד עֵדוֹת, שֶׁהֵם עֵדוּת וְזִכָּרוֹן לְחַסְדֵי הַמָּקוֹם וְכַדּוֹמֶה, וְהֵם בְּגֶדֶר שְׁמִירַת 'בְּרִית' (בְּרִית הִיא אוֹת וְזִכָּרוֹן בֵּין כּוֹרְתֵי הַבְּרִית). **מְגַלֶּה פָּנִים** – כְּנֶגֶד מִשְׁפָּטִים, שֶׁהֵם מִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת, הַיְינוּ הַנְהָגוֹת יְשָׁרוֹת. הָאָדָם מַמְצִיא אוֹפַנִּים וּטְעָמִים חֲדָשִׁים שֶׁעַל־יָדָם הוּא 'מְעַקֵּם' וּמְעַוֵּת אֶת שֶׁכָּל הַתּוֹרָה.

(כג) **אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם:**

כג יָת כָּל דִּי פַקֵּיד יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ וּלְהַלָּא לְדָרֵיכוֹן:

רש"י ◂ **אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ'** • (ספרי) מַגִּיד, שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל מַה שֶּׁנִּתְנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְ"מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה".

(כד) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה֙ נֶֽעֱשְׁתָּ֣ה לִשְׁגָגָ֔ה וְעָשׂ֗וּ כָּל־הָעֵדָה֙ פַּ֣ר בֶּן־בָּקָ֔ר אֶחָ֔ד לְעֹלָ֥ה לְרֵ֣יחַ נִיחֹ֖חַ לַיהוָ֑ה וּמִנְחָתוֹ֙ וְנִסְכּ֔וֹ כַּמִּשְׁפָּ֖ט וּשְׂעִיר־עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽת׃

כד וִיהֵי֙ אִם֙ מֵעֵינֵ֣י כְּנִשְׁתָּ֔א אִתְעֲבֵ֖דַת לְשָׁלוּ֑ וְיַעְבְּד֣וּן כָּל֩ כְּנִשְׁתָּ֨א תּ֜וֹר בַּ֤ר תּוֹרֵי֙ חַד֙ לַעֲלָתָ֔א לְאִתְקַבָּלָ֥א בְּרַעֲוָ֖א קֳדָ֣ם יְיָ֑ וּמִנְחָתֵ֖הּ וְנִסְכֵּ֥הּ כְּדָחֲזֵ֖י וּצְפִ֣יר בַּר־עִזֵּ֥י חַד֙ לְחַטָּאתָ֔א׃

רס״ו◄ **אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה** • (הוריות ה׳ ב׳) אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה עֲבֵרָה זוֹ עַל־יְדֵי שׁוֹגֵג, כְּגוֹן שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ עַל אַחַת מִן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּכָךְ. **לְחַטָּת** • (הוריות יג, זבחים צ׳)

חָסֵר א׳, שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת, שֶׁכָּל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַבָּאוֹת עִם עוֹלָה, הַחַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה): ״וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה״, וְזוֹ עוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחַטָּאת.

(כה) וְכִפֶּ֣ר הַכֹּהֵ֗ן עַל־כָּל־עֲדַ֤ת בְּנֵי֙ יִשְׂרָאֵ֔ל וְנִסְלַ֖ח לָהֶ֑ם כִּי־שְׁגָגָ֣ה הִ֔וא וְהֵ֣ם הֵבִ֗יאוּ אֶת־קָרְבָּנָם֙ אִשֶּׁ֣ה לַיהוָ֔ה וְחַטָּאתָ֖ם לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה עַל־שִׁגְגָתָֽם׃

כה וִיכַפַּ֣ר כַּהֲנָ֗א עַל כָּל֙ כְּנִשְׁתָּ֣א דִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְיִשְׁתְּבֵ֖ק לְהוֹן֑ אֲרֵ֣י שָׁלוּתָ֔א הִ֖יא וְאַנּ֣וּן אַיְתִ֗יאוּ יָת֙ קָרְבָּנְהוֹן֙ קָרְבָּנָ֣א קֳדָ֣ם יְיָ֔ וְחוֹבַתְהוֹן֙ קֳדָ֣ם יְיָ֔ עַל שָׁלוּתְהוֹן׃

רס״ו◄ **הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה׳** • (ספרי. יבמות ט) זֶה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה, הוּא פַּר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אִשֶּׁה לַה׳״. **וְחַטָּאתָם** • זֶה הַשָּׂעִיר.

(כו) וְנִסְלַ֗ח לְכָל־עֲדַת֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְלַגֵּ֖ר הַגָּ֣ר בְּתוֹכָ֑ם כִּ֥י לְכָל־הָעָ֖ם בִּשְׁגָגָֽה׃ ס

כו וְיִשְׁתְּבֵק לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אֲרֵי לְכָל עַמָּא בְּשָׁלוּתָא׃

טו (כד) **וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת.** ׳חַטָּת׳ כְּתִיב חָסֵר אָל״ף. וְעוֹד יֵ״ש כָּאן שִׁנּוּי, כִּי בְּכָל מָקוֹם שֶׁמַּקְרִיבִין חַטָּאת וְעוֹלָה הַחַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה, וְכָאן הָעוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחַטָּאת (ראה הוריות יג.), (הֲלוֹא דָּבָר הוּא) (ע״פ שמואל א׳ יז כט): **וְאוֹמַר** אֲנִי לְפִי שֶׁחִטְּאָה זֶה מְדַבֵּר בְּחַטְּאָה עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק כב) **וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצוֹת** זוֹ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהַמּוֹדֶה בָּהּ כִּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה (ספרי קיא), וּבְכָל עֲבֵרָה הָאָדָם חוֹטֵא בְּמַחְשָׁבָה וּבְמַעֲשֶׂה, כִּי כָּל מַעֲשֶׂה קָדְמָה לוֹ הַמַּחְשָׁבָה, כִּי אִם יַעֲשֶׂה בְּלֹא כַּוָּנָה כְּלָל אֵין זֶה נִקְרָא שׁוֹגֵג אֶלָּא אָנֹס, וְעַל כֵּן כָּל חוֹטֵא צָרִיךְ לְהָבִיא שְׁנֵי כַּפָּרוֹת, הָעוֹלָה עַל הָרְהוּר הַלֵּב (ראה ויק״ר ז ג), וְחַטָּאת עַל חֵטְא הַמַּעֲשֶׂה. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל הָרְהוּר קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה, מִכָּל מָקוֹם הַמַּעֲשֶׂה קָשֶׁה מִן הַהִרְהוּר, שֶׁהֲרֵי לְעוֹלָם אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲנִישׁ עַל הַמַּחְשָׁבָה אִם לֹא יָצְאָה מַחְשַׁבְתּוֹ לְפֹעַל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סו יח) (אָוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע ה׳), אַף עַל פִּי שֶׁגַּם עַל הַמַּעֲשֶׂה אֵינוֹ מַעֲנִישׁ כְּשֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּלֹא מַחְשָׁבָה וְכַוָּנָה כְּלָל, מִכָּל מָקוֹם הַמַּעֲשֶׂה בִּיאָה לְהַרְהוּר. חוּץ מִבַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (יחזקאל יד ה) (לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם), לְפִי שֶׁהַמַּחְשָׁבָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא עִקַּר הַחֵטְא, כִּי זֶה דָּבָר הַתָּלוּי בָּאֱמוּנַת הַלֵּב, וְכָל הַמַּעֲשִׂים כְּקִיטוֹר וְזִבּוּחַ וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָיָה, כֻּלָּם טְפֵלִים אֶל הַמַּחְשָׁבָה, וְכֵן הַתְחָלַת הַסְּמ״ג (ל״ת א), ׳שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹת בְּמַחְשָׁבָה שִׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ אַחֵר׳ כו׳, עַל כֵּן הוּא מַקְדִּים עוֹלָה לְחַטָּאת כְּדֵי לְהַסִּיר הַחֵטְא הַגָּדוֹל תְּחִלָּה, וְהוּא הַהִרְהוּר אֲשֶׁר עָלָיו בָּאָה הָעוֹלָה שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כ לב) (וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם) (ויק״ר שם), וְאַחַר כָּךְ הַקָּטָן וְהוּא הַמַּעֲשֶׂה: **וְעַל** כֵּן כְּתִיב ׳לְחַטָּת׳ חָסֵר אָל״ף, כִּי הָאָל״ף אוֹת רִאשׁוֹנָה וּמִסְפָּרָהּ אֶחָד, מוֹרֶה בְּכָל מָקוֹם עַל אַחְדוּת שֵׁל הָרִאשׁוֹן לְכָל נוֹצֵר יִתְבָּרֵךְ (ראה ילקוט בראשית א־ב), וְזֶה הַחוֹטֵא בְּעֲבוֹדָה זָרָה מַכְחִישׁ אַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ ׳וְאֵין אֱלֹהִים מִזְמוֹתָיו׳ (ע״פ תהלים י ד), וְעַל כֵּן חָסֵר אָל״ף בְּחַטָּת, לוֹמַר שֶׁחִסְרוֹן הָאָל״ף הֵינוּ חֶטְאוֹ, כִּי הוּא מְדַבֵּר בַּעֲבוֹדָה זָרָה. וּבְדָבָר זֶה נִבְדַּל ה׳ מִכָּל בְּרוּאָיו, כִּי כֻּלָּם בִּשְׁתַּיִם בְּמַחְשָׁבָה וּבְמַעֲשֶׂה, וְאֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֶאֱמַר (איוב כג יג) (וְהוּא בְאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ וְנַפְשׁוֹ אִוְּתָה וַיַּעַשׂ), כִּי מִיָּד כַּאֲשֶׁר יַחְשֹׁב ה׳ עַל אֵיזוֹ דָּבָר לַעֲשׂוֹתוֹ, מִיָּד הוּא עָשׂוּי כַּאֲשֶׁר אִוְּתָה נַפְשׁוֹ וְחָשַׁב עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ: תורה כה

◆ שבת קודש כ"ג סיון ◆

(כז) וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת:

כז וְאִם אֱנָשׁ חַד יֵחוֹב בִּשְׁלוּ וְיִקְרֵב עִזָּא בַּת שַׁתַּהּ לְחַטָּאתָא:

רש"י◂ תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה • בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ • שְׂאֵר עֲבֵרוֹת - יָחִיד מֵבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וּבְזוֹ קָבַע לָהּ שְׂעִירָה.

(כח) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלֶיהָ וְנִסְלַח לָהּ:

כח וִיכַפַּר כָּהֲנָא עַל אֱנָשׁ דְּאִשְׁתְּלִי בְּמֶחֱבֵהּ בִּשְׁלוּ קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

(כט) הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה:

כט יַצִיבָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַר בֵּינֵיהוֹן אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן לְדַיְעֲבֵד בִּשְׁלוּ:

(ל) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה ׀ בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

ל וְאֱנָשׁ דְּיַעְבֵּד בְּרִישׁ גְּלִי מִן יַצִיבָא וּמִן גִּיּוֹרָיָא קֳדָם יְיָ הוּא מַרְגֵּז וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא מִגּוֹ עַמֵּהּ:

רש"י◂ בְּיָד רָמָה • בְּמֵזִיד. מְגַדֵּף • מְחָרֵף, כְּמוֹ: "וְהָיְתָה חֲרָפָה וּגְדוּפָה", (ישעיה לו) : "אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי (יחזקאל ה) מֶלֶךְ־אַשּׁוּר". וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן לַמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכָרֵת (סנהדרין נו. כריתות ד').

(לא) כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת ׀ תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: פ

לא אֲרֵי עַל מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַר וְיָת פִּקּוּדוֹהִי אַשְׁנִי אִשְׁתֵּצָאָה תִּשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא חוֹבַהּ בַּהּ:

רש"י◂ דְּבַר־ה' • (סנהדרין נט) אֲזָהָרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהַשְּׁאָר — מִפִּי מֹשֶׁה. עֲוֹנָהּ בָּהּ • בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ, שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה.

(לב) וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

לב וַהֲווֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא וְאַשְׁכָּחוּ גַּבְרָא כַּד מְגַבֵּב אָעִין בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא:

רש"י◂ וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ • (ספרי) בִּגְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ אֶלָּא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁנִיָּה בָּא זֶה וְחִלְּלָהּ.

≈ **נקודות משיחות קודש** ≈ – מתוך 'לקראת שבת'

הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: (טו, לב)

מַעֲשֶׂה הַמְּקוֹשֵׁשׁ הָיָה כוּ' מִיַּד אַחַר מַעֲשֶׂה מְרַגְּלִים, דְּאָמַר בַּמִּדְרָשׁ דִּלְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּנוּ, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ מִמַּעֲשֶׂה מְרַגְּלִים, שׁוּב אֵין מְחַיְּבִין בְּמִצְוֹת. עָמַד וְחִלֵּל שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג וְיִרְאוּ אֲחֵרִים (תוד"ה אפילו, בבא בתרא קיט, ב)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַהוּ הַטַּעַם לָזֶה שֶׁחָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִשּׁוּם שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ, אֵינָם מְחַיְּבִים בְּמִצְוֹת, דְּמַדּוּעַ יִפְטְרוּ מֵחִיּוּב הַמִּצְוֹת בִּשְׁבִיל זֶה?

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בסה"ק (ראה לקו"ת ריש פרשתנו, ועוד) שֶׁהַטַּעַם לָזֶה שֶׁרָצוּ הַמְרַגְּלִים לִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר הוּא כִּי עִקַּר עִסְקָם בַּמִּדְבָּר הָיָה בִּלְמוּד הַתּוֹרָה וּכְמַאֲמָ"ר (מכילתא בשלח טז, ז) לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לִדְרוֹשׁ אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן, דְּעִקַּר לְמוּד הַתּוֹרָה הוּא בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִקַּר

הָעֲבוֹדָה הִיא בְּמַעֲשֶׂה - מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְגוֹ'.

וְעַל־פִּי־זֶה חָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל דְּמִכְּיוָן שֶׁ"נִגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ", הֲרֵי זֶה סִימָן שֶׁ"אֵין מְחַיְּבִים בְּמִצְוֹת", שֶׁהִיא עֲבוֹדַת "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" כַּנַּ"ל.

וְעַל זֶה בָּא סִפּוּר הַמְקוֹשֵׁשׁ לְהוֹרוֹת, דְּאַף שֶׁ"לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּנוּ", וּמַחְשַׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ הָיוּ שְׁלֵמִים עִם הַקָּבָ"ה וְתוֹרָתוֹ, מִכָּל־מָקוֹם מִכְּיוָן שֶׁלְּפִעַל חִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּמַעֲשֶׂה, נִתְחַיֵּב סְקִילָה. וְהוּא הַדָּבָר בְּנוֹגֵעַ לְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּ"מִּדְבָּר", דְּאַף שֶׁרֹב עִסּוּקָם הָיָה בַּתּוֹרָה וּבַהֲבָנַת הַשֵּׂכֶל, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הֵם "מְחַיְּבִים בְּמִצְוֹת", וְעִקַּר עִנְיַן הַמִּצְוָה - צִוָּתָא וְחִבּוּר עִם הַקָּבָ"ה הוּא עַל־יְדֵי **מַעֲשֶׂה** הַמִּצְוָה.

(לג) **וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה:**

לג **וְקָרִיבוּ יָתֵהּ דְּאַשְׁכָּחוּ יָתֵהּ כַּד מְגַבֵּב אָעִין לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא:**

רמ"י◄ **הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ** • (ספרי. סנהדרין מ"א) שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וְלֹא הִנִּיחַ מִלְּקוֹשֵׁשׁ, אַף שֶׁמְּצָאוּהוּ וְהִתְרוּ בּוֹ.

(לד) **וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס**

לד **וְאַפְרוּ יָתֵהּ בְּבֵית מַטְרָא אֲרֵי לָא אִתְפְּרַשׁ לְהוֹן מָה דְּיֵעְבְּדוּן לֵהּ:**

רמ"י◄ **כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ** • (ספרי. סנהדרין עח) לֹא הָיוּ יוֹדְעִים בְּאֵיזוֹ מִיתָה יָמוּת, אֲבָל יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁמְּחַלֵּל שַׁבָּת בְּמִיתָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

לֹא מָצִינוּ בְּעוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה עִנְיָן שֶׁל מַאֲסָר [וּמַה שֶּׁכָּתוּב "וַיַּנִּיחוּהוּ בְּמִשְׁמָר", הֲרֵי זֶה רַק עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר דִּינוֹ, וְלֹא בְּתוֹר עוֹנֶשׁ] - כִּי גַּם עוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה הֵם עִנְיָן שֶׁל חֶסֶד (כְּשֵׁם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת חֶסֶד), בְּשָׁבִיל הַתִּיקּוּן כוּ', וְכֵיוָן שֶׁבְּמַאֲסָר לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הֲלִיכָה, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַמְכָוָּן, לָכֵן לֹא נִמְצָא בַּתּוֹרָה עוֹנֶשׁ שֶׁל מַאֲסָר.

(לה) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:**

לה **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל גַּבְרָא מְרַגַּם יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל כְּנִשְׁתָּא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:**

רמ"י◄ **רָגוֹם** • עָשׂה פשנ"ט בְּלַעַ"ז, וְכֵן: "הָלוֹךְ" אלנ"ט, וְכֵן: "זָכוֹר" ו"שָׁמוֹר".

(לו) **וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמָת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ**

לו **וְאַפִּיקוּ יָתֵהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּרְגָמוּ יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא וּמִית כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:**

רמ"י◄ **וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ** • מִכָּאן, שֶׁבֵּית הַסְּקִילָה חוּץ וְרָחוֹק מִבֵּית־דִּין (סנהדרין מב).

(לז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

לז **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר:**

(לח) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת:**

לח **מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן וְיַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּרוֹסְפְּדִין עַל כַּנְפֵי כְסוּתְהוֹן לְדָרֵיהוֹן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוֹסְפְּדָא דְכַנְפָא חוּטָא דִּתְכֶלְתָּא:**

רמ"י◄ **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת** • עַל שֵׁם הַפְּתִילִים הַתְּלוּיִים בָּהּ, כְּמוֹ (יחזקאל ח): "וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי". דָּבָר אַחֵר: צִיצִת – עַל שֵׁם "וְרִאִיתֶם אֹתוֹ", כְּמוֹ (שיר ב): "מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים". **תְּכֵלֶת** • (מנחות מד) צֶבַע יָרֹק שֶׁל חִלָּזוֹן.

כלי יקר – עוז והדר

(לח) **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת וְגוֹ'.** כָּל תִּכֶּן הַפָּרָשָׁה צָרִיךְ בֵּאוּר, כִּי אֵיךְ יִזְכֹּר אֶת כָּל מִצְוֹת ה' עַל יְדֵי שֶׁיִּסְתַּכֵּל בְּחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ זֶה הָעִנְיָן בִּשְׁנֵי דְּרָכִים. הַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן הוּא, עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּסִפְרֵי

(לט) וְהָיָה לָכֶם֙ לְצִיצִ֔ת וּרְאִיתֶ֥ם אֹת֖וֹ וּזְכַרְתֶּ֣ם אֶת־כָּל־מִצְוֹ֣ת יְהוָ֑ה וַעֲשִׂיתֶ֣ם אֹתָ֔ם וְלֹ֤א תָתֻ֙רוּ֙ אַחֲרֵ֣י לְבַבְכֶ֔ם וְאַחֲרֵ֖י עֵינֵיכֶ֑ם אֲשֶׁר־אַתֶּ֥ם זֹנִ֛ים אַחֲרֵיהֶ֖ם׃

לט וִיהוֹן לְכוֹן לִכְרוּסְפְּדִין וְתֶחֱזוּן יָתֵהּ וְתִדְכְּרוּן יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תִטְעוּן בָּתַר הִרְהוּר לִבְכוֹן וּבָתַר חֵיזוּ עֵינֵיכוֹן דְּי אַתּוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן׃

כלי יקר – עוז והדר

וּמְבִיאוֹ הַיִּלְקוּט פָּרָשַׁת הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם (רמז תתקמב) 'אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֶּשְׁכֶם, שֶׁמָּא שִׁנּוּ מִדָּתָם, אוֹ שֶׁמָּא עָלָה גַּלְגַּל חַמָּה מִן הַמַּעֲרָב, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשָּׁמַח לַעֲשׂוֹת וְכוּ'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְעִנְיַן הַיָּם (ירמיה ה כב) 'הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ וְגוֹ' אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם), שֶׁמָּא שִׁנָּה מִדָּתוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמִּצְטַעֵר לַעֲשׂוֹת וְאֵין יָכוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) (וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא יוּכָלוּ'). מִכָּאן רָאָיָה שֶׁהַיָּם אֵינוֹ מְשַׁנֶּה מִדָּתוֹ מִיּוֹם בְּרִאָה, שֶׁהֲרֵי 'מִצְטַעֵר לַעֲשׂוֹת וְאֵינוֹ רַשַּׁאי', וְהַשָּׁמַיִם אֵינָן מְשַׁנִּים מִדָּתָם מֵאַהֲבָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ 'וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשָּׁמַח לַעֲשׂוֹת':

וְהִנֵּה בְּעִנְיַן הַתְּכֵלֶת אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (מנחות מג:) 'תְּכֵלֶת דּוֹמֶה לַיָּם, וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא כָּבוֹד'. וּבְוַדַּאי פֵּרוּשׁוֹ שֶׁצְּבָעִים אֵלּוּ בְּדוֹמֶה לְדוֹמֶה, כִּי אֵין תְּכֵלֶת דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, אֶלָּא כָּל אֶחָד נוֹטֶה בִּצְבָעוֹ אֶל הַדּוֹמֶה לוֹ וְכָל אֶחָד עָמֹק מֵחֲבֵרוֹ. וּבְמַאֲמָר זֶה חָתַם כָּל הָעִנְיָן לוֹמַר מָה עִנְיַן הִסְתַּכְּלוּת בְּחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת, לְשַׁיְּזְכֹּר עַל יְדֵי זֶה כָּל מִצְוֹת ה' וְלֹא יֵצֵא מִן הַמִּדָּה אֲפִלּוּ בִּכְמֹלא נִימָא. אֶלָּא לְפִי שֶׁתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לְיָם, וְעַל יְדֵי שֶׁיִּסְתַּכֵּל בְּחוּט זֶה יִזְכֹּר אֶל הַיָּם הַדּוֹמֶה לוֹ בִּצְבָעוֹ וְיִהְיֶה דּוֹמֶה כְּאִלּוּ הָיָה הַיָּם תָּמִיד נֶגֶד עֵינָיו, וְאָז יִתְבּוֹנֵן בְּמַעֲשֵׂה הַיָּם שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּדָּה אֲפִלּוּ בִּכְמֹלא נִימָא, וּמִמֶּנּוּ יִרְאֶה וְכֵן יַעֲשֶׂה בְּקַל וָחֹמֶר שֶׁהִזְכִּיר בַּעַל הַמִּדְרָשׁ הָאוֹמֵר 'הִסְתַּכְּלוּ בַיָּם', כִּי 'הִסְתַּכְּלוּ' הֵינוּ לְשׁוֹן 'צִיצִית' שֶׁהוּא נִגְזָר מִלְּשׁוֹן (מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים) (שיר השירים ב ט), דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה מֵצִיץ וּמִסְתַּכֵּל בַּיָּם שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה מִדָּתוֹ, כָּךְ הוּא לֹא יִשְׁנֶה בְּקַל וָחֹמֶר, וְאִם יַעֲבֹר אֲפִלּוּ עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה', הֲרֵי הוּא יוֹצֵא מִן הַמִּדָּה אֲשֶׁר מָדַד לוֹ ה' לוֹמַר (וְעַד פֹּה תָבוֹא וְלֹא תוֹסִיף) בָּזֶה מְתֻר וְזֶה אָסוּר (ע"פ איוב לח יא):

אַךְ לְפִי שֶׁמִּזַּן הַיָּם אֵין לִלְמֹד כִּי אִם לַעֲבֹד אֶת ה' מִיִּרְאָה, שֶׁהֲרֵי אָמַר בַּיָּם 'וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמִּצְטַעֵר לַעֲשׂוֹת' כוּ', וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ נְאֻם ה' אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם', שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁמִּן הַיָּם אֵין לִלְמֹד כִּי אִם 'הִירָאָה מִלְּתָא וּוּטְרְתְרֵי לְגַבֵּי מֹשֶׁה וּלְגַבֵּי כָּל דְּכְוָתֵיהּ' (ראה ברכות לג:), אֲבָל אֵין זֶה סוֹף הַשְׁלֵמוּת, כִּי הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה וְעוֹבֵד אֶת ה' בְּשִׂמְחָה גָּדוֹל מִן הַיָּרֵא אֱלֹהִים (ראה סוטה לא:), וְהוּא הַנֶּהֱנֶה מִיִּגִיעַת כַּפָּיו בַּתּוֹרָה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ברכות ח:), כִּי הָעוֹשֶׂה בְּשִׂמְחָה מֵאַהֲבָה נֶהֱנֶה מֵעֶצֶם הַיְגִיעָה, אֲבָל הַיָּרֵא אֵינוֹ נֶהֱנֶה מֵעֶצֶם הַמַּעֲשֶׂה. עַל כֵּן אָמַר 'יָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ', כִּי עַל יְדֵי שֶׁיִּזְכֹּר תָּמִיד בְּמַעֲשֵׂה הַיָּם, יִהְיֶה דּוֹמֶה כְּאִלּוּ הַיָּם תָּמִיד נֶגֶד עֵינָיו, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה דּוֹמֶה גַּם כֵּן כְּאִלּוּ הוּא מִסְתַּכֵּל בָּרָקִיעַ תָּמִיד כִּי יָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וּמִמֶּנּוּ יִרְאֶה וְכֵן יַעֲשֶׂה, מָה הָרָקִיעַ אֵינוֹ מְשַׁנֶּה מִדָּתוֹ וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשָּׁמֵחַ לַעֲבֹד, כָּךְ יַעֲבֹד גַּם הוּא אֶת ה' בְּשִׂמְחָה מֵאַהֲבָה:

וְאִם 'אֹמֵר הָעוֹבֵד ה' מַה יִּתְרוֹן לָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה עַל הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, עַל זֶה אָמַר 'וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא כָּבוֹד', כִּי עַל יְדֵי זֶה יִזְכֹּר שֶׁמִּתּוֹךְ הָאַהֲבָה יָבוֹא לִדְבֵקוּת הַשְׁכִינָה מְקוֹם חֶצְבָּה שֶׁל הַנְּשָׁמָה, כִּי כָּל יָרֵא מִתְרַחֵק מִן זֶה שֶׁהוּא יָרֵא מִמֶּנּוּ, וְהָאוֹהֵב מִשְׁתַּדֵּל תָּמִיד לְדָבְקָה בַּנֶּאֱהָב לוֹ, עַל כֵּן כִּי יָבוֹא עַל שְׁכָרוֹ, יִמְצָא שֶׁהָאַהֲבָה תַּכְלִית הַהַצְלָחָה כִּי עַל יָדָהּ יִזְכֶּה לְדָבֵק בְּכִסֵּא כָּבוֹד, וְעַל יְדֵי שֶׁיְּצִיץ וְיִסְתַּכֵּל בָּרָקִיעַ, יִהְיֶה נִזְכָּר לְכִסֵּא כָּבוֹד עַל יְדֵי דְּמְיוֹן הַצְּבָעִים:

וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ כָּאן רָמֶז לְשָׁכָר נִגְלֶה שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה הַבָּא בִּזְכוּת הַיִּרְאָה, וּלְשָׁכָר נִסְתָּר הַבָּא בִּזְכוּת הָאַהֲבָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ברכות ח.) בְּנֶהֱנֶה מִיְּגִיעַ כַּפָּיו 'אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא', עַל כֵּן נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת** בִּלְשׁוֹן נִסְתָּר, וְאַחַר כָּךְ **וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת** (פסוק לט) בִּלְשׁוֹן נוֹכֵחַ וְנִגְלֶה. וְזֶה פֵּרוּשׁ יָקָר. וְזֶהוּ טַעַם שְׁמוֹנָה חוּטִין חֲמִשָּׁה קְשָׁרִים סַךְ הַכֹּל שִׁלְשָׁה עָשָׂר כְּמִסְפַּר 'אַהֲבָה':

הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי הוּא, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת נִמְשָׁלוּ לְבֶגֶד שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ט ח) (וּבְכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים), אָמְנָם יֵשׁ הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם, כִּי סְתָם בֶּגֶד אָרוּג דַּוְקָא מִן חוּטִין הָרְבֵּה, כִּי חוּט אֶחָד אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהִתְכַּסּוֹת, אֲבָל מַלְבּוּשׁ הַנְּשָׁמָה אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּחוּט אֶחָד יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְכַסּוֹתָהּ, כִּדְדָרַשׁ רַבִּי יוֹחָנָן מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (קיא.) ('לִבְלִי חֹק') (ישעיה ה יד) לְמִי שֶׁלֹּא שָׁמַר אֲפִלּוּ חֹק אֶחָד', הָא אִם שָׁמַר אֲפִלּוּ חֹק אֶחָד נִצּוֹל מִגֵּיהִנֹּם:

וְטַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר, לְפִי שֶׁבְּרִית כְּרוּתָה שְׁמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה (אבות פ"ד מ"ב), וְאִם כֵּן מִיָּד כְּשֶׁעָשָׂה רַק מִצְוָה אַחַת הָיוּ כָּל הַמִּצְוֹת בִּכְחוֹ לַעֲשׂוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצְאוּ מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, מִכָּל מָקוֹם הַדָּבָר שֶׁהוּא בְּכֹחַ דּוֹמֶה כְּאִלּוּ עֲשָׂאוּ. וְזֶהוּ סוֹד הַחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת 'הַמְזַכִּיר אֶת כָּל מִצְוֹת ה'', כִּי עַל יָדוֹ נַעֲשָׂה בֶּגֶד שָׁלֵם לַנְּשָׁמָה, וְאֵינוֹ נִקְבָּר עָרֹם עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁרַק מִצְוָה אַחַת הָיְתָה בְּיָדוֹ וְנִתְעָרְטֵל מִמֶּנָּה, וְיֵשׁ עוֹד מִצְוָה אַחַת הַמְּזֻכֶּרֶת אֶת כָּל מִצְוֹת וְהוּא (וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ) (ויקרא יט יח), וְאִם כֵּן חוּט אֶחָד יָכוֹל לְהָבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּכְלִית כְּהוֹרָאַת לְשׁוֹן 'תְּכֵלֶת', וְזֶהוּ סוֹד מְשׁוֹדוֹת הַתּוֹרָה: תורה לט

חֲמִשִּׁי פָּרָשַׁת שְׁלַח

רס"י◄ **וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה'** • שֶׁמִּנְיַן גִּימַטְרִיָּא שֶׁל "צִיצִית" — שֵׁשׁ מֵאוֹת, וּשְׁמוֹנָה חוּטִים וַחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים הֲרֵי תרי"ג. **וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם** •

כְּמוֹ "מִתּוּר הָאָרֶץ". הַלֵּב וְהָעֵינַיִם הֵם מְרַגְּלִים לַגּוּף, וּמְסַרְסְרִים לוֹ אֶת הָעֲבֵרוֹת: הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד, וְהַגּוּף עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבֵרוֹת.

(מ) **לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:**

מ **בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוּדָי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהֲכוֹן:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 98)

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי (טו, מ) הַמְפָרְשִׁים הִקְשׁוּ, מַה מּוֹסִיף פָּסוּק זֶה עַל הַפָּסוּק הַקּוֹדֵם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר רַק שֶׁמִּצְוֹת צְיצִית מְבִיאָה **לְאַחַר מִכֵּן** לִרְאִיָּה, הַמְּבִיאָה לִידֵי זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת וַעֲשִׂיָּתָן. וְאִלּוּ הַפָּסוּק שָׁלְנוּ, שֶׁבּוֹ לֹא נֶאֱמַר רְאִיָּה, מְחַדֵּשׁ שֶׁמִּצְוָה זוֹ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, וּכְפִי שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י בַּפָּסוּק הַבָּא.

(מא) **אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

מא **אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: פ פ פ**

רס"י◄ **אֲנִי ה'** • (ספרי) נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. **אֱלֹהֵיכֶם** • נֶאֱמָן לְהִפָּרַע. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם** • (ספרי) עַל מְנָת כֵּן פָּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם גְּזֵרוֹתַי. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • (ספרי) עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמַר הַמָּקוֹם? לֹא שָׁנִינוּ וְנִטֵּל שָׂכָר? אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹטְלִים שָׂכָר!" — (שבת פ"ח) עַל כָּרְחֲכֶם אֲנִי מַלְכְּכֶם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כ): "אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וְגוֹ' אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם". דָּבָר אַחֵר: לָמָּה נֶאֱמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם? אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְשֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, אֲנִי הוּא עָתִיד לְהַבְחִין וּלְהַפְרַע מִן הַתּוֹלֶה קָלָא אִילָן בִּבְגִדּוֹ, וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת הוּא (ב"מ ס"א). וּמֵיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן הֶעָתַקְתִּי: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ לְפָרָשַׁת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? (חולין ה) לוֹמַר, שֶׁהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּכָל הַמִּצְוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעֻזָּרָא: (נחמיה ט): "וְעַל הַר־סִינַי יָרַדְתָּ [וַתִּתֵּן לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת]. וְאֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם". וְאַף פָּרָשַׁת צִיצִית, לָכֵן נִסְמְכָה לְאֵלּוּ, לְפִי שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹות, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי":

רס"י◄ **(לח) עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם** • כְּנֶגֶד (שמות יט) "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים". עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת, וְלֹא בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ, וְלֹא בַּעֲלַת חָמֵשׁ (ובחים י"ח ב) - (ר"ל שאין עושין ה' ציצית לחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות המרוחקות ועיין בטור או"ח סי' י') כְּנֶגֶד אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם (שמות ו): "וְהוֹצֵאתִי", "וְהִצַּלְתִּי", "וְגָאַלְתִּי", "וְלָקַחְתִּי". **פְּתִיל תְּכֵלֶת** • (ספרי) עַל שֵׁם שִׁכּוּל בְּכוֹרוֹת. תַּרְגּוּם שֶׁל שִׁכּוּל: "תִּכְלָא", וּמַכָּתָם הָיְתָה בַּלַּיְלָה, וְכֵן צֶבַע הַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לָרָקִיעַ הַמַּשְׁחִיר לְעֵת עֶרֶב. וּשְׁמוֹנָה חוּטִים שֶׁבָּהּ — כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁשָּׁהוּ יִשְׂרָאֵל מְשֻׁיָּצָאוּ מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת שלח, תשי"ג)

בְּסִיּוּם פָּרָשַׁת צִיצִית, נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". עָלוּל אָדָם לַעֲשׂוֹת "חֶשְׁבּוֹן", שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה הִיא הִפּוּכָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם: הוּא נִדְרָשׁ לִשְׁמוֹר שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, וְעוֹד לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, לְמָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתְחָרִים גּוֹיִים, וּלְהַבְדִּיל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת. הוּא נִדְרָשׁ מִיַּד בְּקוּמוֹ מִשְּׁנָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל, וְאַחַר־כָּךְ לִלְמֹד, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן - לְהִתְפַּנּוֹת לְמִסְחָרוֹ. וּבִהְיוֹתוֹ שָׁקוּעַ כְּבָר בָּעֵסֶק, הוּא נִדְרָשׁ, בְּעֶצֶם הַיּוֹם, בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל מִסְחָר, לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה - שֶׁזֹּהוּ הֲרֵי גֹּדֶל הַחֲבִיבוּת שֶׁל תְּפִלַּת מִנְחָה. בָּעֶרֶב, עָלָיו שׁוּב לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה. כֵּן הוּא נִדְרָשׁ לִזְהִירוּת בִּגְנֵבָה, גְּזֵלָה, אוֹנָאָה וְהַשָּׂגַת גְּבוּל - וּלְהַפְּךְ מִדַּרְכֵי הַמִּסְחָר, צָפָה הֲרֵי הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ יָכוֹל הוּא לְהִתְנַהֵג עַל־פִּי תּוֹרָה, בְּשָׁעָה שֶׁהִיא הִפּוּכָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם?

לָכֵן נֶאֱמַר בְּסִיּוּם פָּרָשַׁת צִיצִית - שֶׁהֲרֵי תִּכְלַת הַצִּיצִית הוּא, כָּאָמוּר, לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, כַּנַ"ל: בְּשָׁעָה שֶׁאֵין אָדָם מִתְחַשֵּׁב בְּשׁוּם מִדּוֹת וְהַגְבָּלוֹת שֶׁל טַעַם וָדַעַת, וּמְקַיֵּם מִצְוֹת לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, מִתְנַהֵג עִמּוֹ גַּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמַעְלָה מֵהַגְבָּלַת הַטֶּבַע.

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן. חסלת פרשת שלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלד - רלו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ז סיון מפרק פג עד סוף פרק פז	**יום רביעי - כ' סיון** מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שני - י"ח סיון מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום חמישי - כ"א סיון** מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שלישי - י"ט סיון מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום שישי - כ"ב סיון** מפרק קו עד סוף פרק קז
שבת קודש - כ"ג סיון פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 160, והנה מהתכללות המדות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינך לית יחודא בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי' חסד כמו שם הוי"ה משום שמדותיו של הקדוש ברוך הוא מתיחדות עמו ביחוד גמור והוא ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד פי' שגם הארץ החומרית שנראית יש גמור לעין כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו [וז"ש אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף

וְהִנֵּה, מֵהִתְכַּלְלוּת הַמִּדּוֹת זוֹ בָּזוֹ – מן העובדה שלמרות שהן מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן הן כלולות אחת מהשניה, נִרְאֶה לָעַיִן – רואים במוחש, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד, – שהוא יתברך וה"כלים" שלו הם דבר אחד, שֶׁהֵן – גרמודהי, כלומר כליו, מִדּוֹתָיו, כִּי מֵאַחַר שֶׁהֵן – מדותיו, בִּיחוּד גָּמוּר עִמּוֹ, לָכֵן הֵן מִתְיַחֲדוֹת זוֹ בָּזוֹ וּכְלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ, כְּמַאֲמַר אֱלִיָּהוּ: – ב"פתח אליהו" שבהקדמת תיקוני זהר: "וְאַנְתְּ הוּא דְּקָשַׁיר לוֹן וּמְיַחֵד לוֹן וְכוּ', – אתה הקב"ה מקשר את הספירות והמדות ומאחד אותן, וּבַר מִינָךְ לֵית יְחוּדָא בְּעֵילָאֵי כוּ'". – ומבלעדיך אין שום יחוד בעליונים (במדות שלמעלה). להלן יסביר רבנו הזקן, שכיוון ששם אלקים, מדת הגבורה והצמצום, הוא דבר אחד עם שם הוי', עם מדת החסד והגילוי, הרי מובן ממילא שההעלם וההסתר שמשם אלקים, באמת אין הוא הסתר כלל, שהרי אין עצם מסתיר על עצם – ודבר זה מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי מקורם. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[11]: "וְהָשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים", – על פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על דעתך שיש אלקים נשרה – שרוי – מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "והשבות אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם "בארץ מתחת" ובאופן של "אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן, אין הפירוש שהוי' הוא הא-ל האדיר "בשמים ממעל" ו"על הארץ מתחת" ובלעדו אין א-ל אחר, אלא הפירוש הוא שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל אליו יתברך, ועל כך צריך להיות "והשבות אל לבבך" – להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי' הוא האלקים", פֵּרוּשׁ שֶׁשְּׁנֵי שֵׁמוֹת אֵלּוּ – הוי' ואלקים, הֵם אֶחָד מַמָּשׁ, – למרות שהוי' הוא חסד והתגלות, ואלקים – צמצום והעלם, ובכל זאת הם דבר אחד ממש, שֶׁגַּם שֵׁם "אֱלֹהִים" הַמְצַמְצֵם וּמַעֲלִים הָאוֹר, הוּא – של החיות האלקית המהווה את העולם והנבראים, הוּא בְּחִינַת חֶסֶד כְּמוֹ שֵׁם הַוָּיָ"ה, מְשׁוּם שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְתְיַחֲדוֹת עִמּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר, וְהוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד, שֶׁמִּדּוֹתָיו הֵן שְׁמוֹתָיו. – ועל כך אומרים "הוא ושמו אחד", וְאִם כֵּן – כשתדע ותבין ששם אלקים הוא דבר אחד עם שם הוי', מִמֵּילָא תֵּדַע שֶׁ"בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת - אֵין עוֹד", – מבלעדו יתברך. פֵּרוּשׁ – של "אין עוד": שֶׁגַּם הָאָרֶץ הַחֻמְרִית שֶׁנִּרְאֵית יֵשׁ גָּמוּר לְעַיִן כֹּל, הִיא אַיִן וְאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כִּי שֵׁם "אֱלֹהִים" אֵינוֹ מַעֲלִים וּמְצַמְצֵם אֶלָּא לַתַּחְתּוֹנִים, – שהעובדה שבגלל ההעלם של שם אלקים נראים הנבראים ל"יש", הרי זה לגבי הנבראים ה"תחתונים" בלבד, כאמור לעיל, וְלֹא לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מֵאַחַר שֶׁהוּא וּשְׁמוֹ "אֱלֹהִים" - אֶחָד, – הרי שאין שם אלקים יכול להסתיר לגבי הקדוש־ברוך־הוא. וְלָכֵן גַּם הָאָרֶץ וּמִתַּחַת לָאָרֶץ הֵן אַיִן וְאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם כְּלָל, אֲפִלּוּ – לא, בְּשֵׁם "עוֹד" שֶׁהוּא לָשׁוֹן טָפֵל, – "עוד" – דבר נוסף, שהוא טפל לדבר העיקרי הראשון, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[12]: "יְהוּדָה וְעוֹד לִקְרָא", – בתמיהה. בשעה שישנה ראיה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים להביא ראיה מהנהוג בארץ יהודה, גם לא ראיה באופן טפל – הרי ש"עוד" הוא מלשון טפל, וּכְגוּף שֶׁהוּא טָפֵל לַנְּשָׁמָה וְחַיּוּת שֶׁבְּתוֹכוֹ – אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן הנשמה שבקרבו, טפל לנשמה שבו. [וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[13]: "אֲהַלְלָה ה' בְּחַיָּי, אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי", – בגופי, הרי שהגוף נקרא "עוד", וביחס לגוף נאמר "אזמרה לאלקי", שכן – שֶׁהַחַיִּים – הנשמה, נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם הַוָּיָ"ה, וְה"עוֹד" שֶׁהוּא הַגּוּף הַטָּפֵל - מִשֵּׁם "אֱלֹהִים"], – לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי "עודי" – השם אלקים – "אזמרה לאלקי בעודי". – כלומר, ביטול

---

7. ואתחנן ד, לט. **8.** קידושין ו, א. **9.** תהלים קמו, ב.

הגוף לגבי הנשמה הוא באופן של "עוד", טפל לנשמה, אך אין הוא בטל במציאות לגבי הנשמה – מדוע? **לְפִי** – מפני, **שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵינָהּ מְהַוָּה הַגּוּף מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – היא רק מוסיפה לגוף את ענין החיים בלבד, לכן נקרא הגוף על־כל־פנים טפל לגבי הנשמה, שהיא החיות שלו, העיקר שלו. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמְּהַוֶּה אֶת הַכֹּל מֵאַיִן לְיֵשׁ - הַכֹּל בָּטֵל בַּמְּצִיאוּת אֶצְלוֹ,** – כיון שהקב"ה יוצר את המציאות כולה מ"אין" ל"יש" שהמציאות אינה אף בבחינת "טפל", **כְּמוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ.** – כך כל נברא בטל במציאות אליו יתברך.

שער היחוד והאמונה

הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור השמש בשמש.

יום שני י"ח סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים.

וְלָכֵן הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְהִיר "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבְךָ וְגוֹ'", – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה מן ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך ולחשוב אחרת, **שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ הֵם דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ,** – נפרד מהקב"ה שברא אותם ומחיה אותם, **וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כְּהִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בְּגוּף,** – להחיות את הגוף – כך ממלא הקב"ה את העולם כדי להחיותו, **וּמַשְׁפִּיעַ** – הקב"ה, **כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ בָּאָרֶץ,** – זהו החיות שבגלוי בארץ, **וְכֹחַ הַתְּנוּעָה בַּגַּלְגַּלִּים, וּמְנִיעָם וּמַנְהִיגָם כִּרְצוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה מֵנִיעָה אֶת הַגּוּף וּמַנְהִיגָתוּ כִּרְצוֹנָהּ.** – למרות שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה, אך כיון שהנשמה מחיה את הגוף, לכן היא מנהיגה את הגוף בהתאם לרצונה; ובכן עלולים, איפוא, לטעות ולחשוב, שגם הקב"ה רק מחיה ומנהיג את העולם, ואילו העולם כשלעצמו הוא דבר נפרד, כמו שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה. לכן בא הפסוק ומזהיר שלא יטעו טעות זו, שכן אין זה דומה כלל לנשמה וגוף. **אַךְ בֶּאֱמֶת אֵין הַמָּשָׁל** – מנשמה וגוף, **דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל** – של אלקות ועולם, **כְּלָל, כִּי הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף הֵם בֶּאֱמֶת נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה בְּשָׁרְשָׁם,** – לנשמה ולגוף שרשים נפרדים, **כִּי אֵין הִתְהַוּוּת שֹׁרֶשׁ הַגּוּף וְעַצְמוּתוֹ מִנִּשְׁמָתוֹ[14], אֶלָּא מִטִּפּוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ,** – מכך נוצר הגוף; **וְגַם אַחֲרֵי כֵּן** – אחרי התהוות הגוף, **אֵין גִּדּוּלוֹ** – של הגוף, **מִנִּשְׁמָתוֹ לְבַדָּהּ, אֶלָּא עַל־יְדֵי אֲכִילַת וּשְׁתִיַּת אִמּוֹ כָּל תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים,** – חדשי העיבור, **וְאַחַר־כָּךְ** – אחרי הלידה, תלוי גידול הגוף **עַל־יְדֵי אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ בְּעַצְמוֹ,** – הרי שהגוף הוא באמת דבר נפרד מהנשמה, והנשמה רק מחיה את הגוף. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עַצְמוּתָם וּמְהוּתָם נִתְהַוֶּה מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמּוּחְלָט** – מבחינת ה"אין" האלקי אין בעצם שום מקום ל"יש" ולנבראים, **רַק בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ,** – הם נבראו מ"אין" ל"יש"; **וְגַם עֲדַיִן** – אחרי התהוותם **נֶצַח** – בהם, **דְּבַר ה' לְעוֹלָם, וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם תָּמִיד בְּכָל רֶגַע, וּמְהַוֶּה אוֹתָם**

שער היחוד והאמונה

ולכן הוצרך הכתוב להזהיר וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' שלא תעלה על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ ומלואה הם דבר נפרד בפני עצמו והקדוש ברוך הוא ממלא כל העולם כהתלבשות הנשמה בגוף ומשפיע כח הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים ומניעם ומנהיגם כרצונו כמו שהנשמה מניעה את הגוף ומנהיגתו כרצונה. אך באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדי' זה מזה בשרשם כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו מנשמתו אלא מטפות אביו ואמו וגם אחרי כן אין גידולו מנשמתו לבדה אלא על ידי אכילת ושתיית אמו כל תשעה חדשים ואחר כך על ידי אכילתו ושתייתו בעצמו מה שאין כן השמים והארץ שכל עצמותם ומהותם נתהוה מאין ואפס המוחלט רק בדבר ה' ורוח פיו ית' וגם עדיין נצב דבר ה' לעולם ושופע בהם תמיד בכל רגע ומהוה

---

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' **שבנברא**, כי רוח כו' – מהוי', והסתר הנברא – מאלקים, והם **אחד** ממש ואין אלק' מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף משם הוי' והגוף משם אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס ! וע"ז התירוץ – **דנפרדים** (לא רק במציאותם, אלא גם) **בשרשם** כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאותו) – היינו דרגת שם אלק' **שבגוף** – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' **שבנשמה שלו**) **אלא** כו' ואין דרגות **פרטיות אלו** דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק **טפל** לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י **חלק זה**".

תָּמִיד – מחדש, מֵאַיִן לְיֵשׁ, כְּהִתְהַוּוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ בְּתוֹךְ גּוֹף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, – כמוסבר לעיל, שאור השמש כפי שהוא בשמש עצמה, אינו מציאות כלל. רק כשהאור מתפשט בחלל העולם, שם הוא "מציאות". ואילו בשמש עצמה הוא בטל לגמרי לשמש, למקורו – כך גם לגבי הנבראים, שלאמיתו של דבר הם נמצאים תמיד במקורם, בכוח האלקי, המהווה אותם. וְאִם כֵּן, הֵם – הנבראים, בְּטֵלִים בֶּאֱמֶת בַּמְּצִיאוּת לְגַבֵּי הֶבֶר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרַךְ, הַמְיֻחָדִים בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן, – איך "דבר ה'" ו"רוח פיו" מאוחדים עם הקב"ה – והנבראים בטלים כליל במציאות ל"דבר ה' ורוח פיו" ולהקב"ה עצמו, כְּבִטּוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ. – אך, למה אם כך אין זה נרגש בנבראים, והם מרגישים עצמם ל"יש" ול"מציאות"? – רַק שֶׁחֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו, כְּמִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם, לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הַחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ בָּהֶם, שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִים הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם כְּאִלּוּ הֵם דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמָן. – דבר הבא מהצמצום המסתיר, שהנברא לא ירגיש אף לא את המקור הנמצא בו תמיד ומהווה אותו תמיד מ"אין" ל"יש"; וכיוון שאין הוא מרגיש את המקור, לכן הוא יכול להרגיש עצמו ל"יש" ו"מציאות", כאילו הוא דבר לעצמו. אַךְ אֵין הַצְמָצוּם וְהַהֶסְתֵּר אֶלָּא לַתַּחְתּוֹנִים, אֲבָל – ואילו, לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּלָא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי, – הכל לגבי הקב"ה לא נחשב לכלום ממש, כְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ, וְאֵין מִדַּת הַגְּבוּרָה מַסְתֶּרֶת חַס־וְשָׁלוֹם לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי אֵינָהּ דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא "ה' הוּא הָאֱלֹהִים": – ההסתר שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא דבר אחד עם שם הוי', מדת החסד והתגלות, וממילא אין בכך משום הסתר לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

שער היחוד והאמונה

אותם תמיד מאין ליש כהתהוות האור מהשמש בתוך גוף כדור השמש עצמו דרך משל ואם כן הם בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח פיו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' כמו שיתבאר לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן גבורותיו במדת הגבורה והצמצום להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין הצמצום וההסתר אלא לתחתונים אבל לגבי הקדוש ברוך הוא כולא קמיה כלא ממש חשיבי כאור השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלום לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה' הוא האלהים:

יום שלישי י"ט סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 162, פרק ז ובזה יובן... עד עמ' פב, עליו כלל.

פֶּרֶק ז. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמשמעות ציווי התורה את ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – איננה למנוע את הטעות של א־ל נוסף, אלא שמבלעדי הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים במציאות ומיוחדים בו יתברך; אלא שהצמצום וההסתר מסתירים על החיות האלקית, המהווה את הנברא תמיד מ"אין" ל"יש", שלא תיראה ולא תהיה גלויה בנברא – ולבן מרגיש הנברא את עצמו ל"מציאות"; ברם, ההסתר הוא רק לגבי הנברא בלבד, ואילו לגבי הקב"ה, אין בהסתר משום הסתר, שכן הוי' ואלקים הם "כולא חד", הם שניהם דבר אחד, וההסתר שמצד שם אלקים אינו מכסה על שם הוי'. בפרק זה, פרק ז', יסביר רבנו הזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן מה שכתוב בזהר הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – האופן הנעלה יותר של יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" – האופן הנמוך יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד" הוא רק יחודו של הקב"ה שהוא א־ל אחד, – איך מתאים לומר שיש אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר כאן, שמשמעות היחוד היא יחודו של הקב"ה במובן זה, שכל הנבראים בטלים ומיוחדים בו יתברך – כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן, הכוח האלקי המהווה את הנבראים שיהיו מציאות יש, שהוא הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות, בשעה שכוח זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל באדם, כשאותיות דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמוח ובמדות שבלב, המביאות לאחר מכן לדבר את הדיבור (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנ"ל ח"א פ"כ – כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד עדיין בהתכללות במדות שלמעלה) הרי במדות שלמעלה שהן למעלה מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום וזמן, שהרי המדות שלמעלה הן "אין־סוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום והזמן, הרי הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם הקב"ה הנעלה יותר, שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור השמש בטל במציאות בהיותו במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח האלקי המהווה את הנבראים (הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות) בא אחרי צמצומים במדריגה של להיות מקור לנבראים, לגבי מדריגה זו של הכוח האלקי, אי אפשר כבר לומר שהנבראים בטלים במציאות והם אין ואפס, שכן, כיוון שהוא נעשה מקור בפועל לנבראים, הרי שהנבראים תופסים מקום במדריגה זו. במדריגה זו, למרות שגם שם נמשך "אין־סוף" והיא מתאחדת עם הכוח האלקי (מדריגת הדיבור שלמעלה), בכל זאת, היחוד המורגש במדריגה זו, הוא רק "יחודא תתאה", האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה, ואמנם מציאות זו בטלה לאלקות, אבל לא במדה כזו שמציאותה תתבטל לגמרי.

שער היחוד והאמונה

פרק ז ובזה יובן מ"ש בזהר הקדוש דפסוק שמע ישראל הוא יחודא עילאה וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתוון כי הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם זה הן הן המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו ואינו בטל במציאות ממש כי בהסתלקות מדה זו ושם זה ח"ו היה העולם חוזר למקורו בדבר ה' ורוח פיו ית' ובטל שם במציאות ממש ולא היה שם עולם עליו כלל

1 **וּבָזֶה** – במה שדובר לעיל, **יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ,**
2 **דְּפָסוּק "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"** – עד "ה' אחד", **הוּא "יִחוּדָא עִלָּאָה",**
3 – האופן הנעלה יותר באחדות ה', **ו"בָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ**
4 **לְעוֹלָם וָעֶד" - הוּא "יִחוּדָא תַּתָּאָה",** – האופן הנמוך יותר
5 באחדות ה'. איזו שייכות
6 יש ל"ברוך שם כבוד
7 מלכותו לעולם ועד"
8 לענין היחוד? – **כִּי "וָעֶד"**
9 **הוּא "אֶחָד" בְּחִלּוּפֵי**
10 **אָתְוָן**[1]. – כי[2] המלה "ועד"
11 היא "אחד" בחילופי
12 אותיות. האות "א"
13 מ"אחד" מוחלפת באות
14 "ו" של "ועד" – בהתאם
15 לשייכות שיש לאותיות
16 "אהו" (אותיות המשך –
17 הערת כ"ק אדמו"ר
18 שליט"א) ביניהן; והאות
19 "ח" מ"אחד" מוחלפת
20 באות "ע" של "ועד" –
21 שכן שתיהן הן מהאותיות
22 "אהח"ע", שה"מוצא"
23 שלהן אחד; והאות "ד"
24 רבתי מ"אחד" נעשית
25 ה"ד" מ"ועד". **כִּי הִנֵּה,**
26 **סִבַּת וְטַעַם הַצִּמְצוּם**
27 **וְהַהֶסְתֵּר הַזֶּה, שֶׁהִסְתִּיר**
28 **וְהֶעְלִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־**
29 **הוּא אֶת הַחַיּוּת שֶׁל**
30 **הָעוֹלָם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹלָם נִרְאֶה דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
31 – כלומר, מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"יש" וכדבר בפני
32 עצמו? מה היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת,
33 שהוא בטל במציאות למקורו? – הסיבה לכך וטעמו של דבר
34 הוא, **הִנֵּה הוּא יָדוּעַ לַכֹּל, כִּי תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא**
35 **בִּשְׁבִיל הִתְגַּלּוּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ,** – שיהיה גלוי שהקב"ה
36 הוא המלך, **דְּ"אֵין מֶלֶךְ** – לא שייך ענין המלוכה, **בְּלֹא עָם",**
37 – שעליהם ימלוך המלך, **פֵּרוּשׁ "עָם" מִלְּשׁוֹן "עוֹמְמוּת",**
38 – כמו "גחלים עוממות", גחלים כבויים בהם לא נראית האש;
39 כך גם ביחס למלך, שהכוונה ב"עם" היא, אלה שלא נראה
40 בהם הקשר עם המלך, **שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְזָרִים וּרְחוֹקִים**
41 **מִמַּעֲלַת הַמֶּלֶךְ,** – ודוקא עליהם בא ענין המלוכה, מצד
42 התבטלותם אל המלך. **כִּי אִלּוּ אֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ** – למלך, **בָּנִים**
43 **רַבִּים מְאֹד - לֹא שַׁיָּךְ שֵׁם "מְלוּכָה" עֲלֵיהֶם,** – שכן, בנים
44 הם חלק מהמלך עצמו – "ברא כרעא דאבוה" – ולכן לא שייך
45 עליהם ענין המלוכה,
46 אלא דוקא על רחוקים
47 וזרים; **וְכֵן** – לא שייך
48 ענין המלוכה, **אֲפִלּוּ עַל**
49 **שָׂרִים לְבַדָּם,** – למרות
50 שאין השרים חלק
51 מהמלך עצמו, הם זרים,
52 אך כיוון שיש להם יחס,
53 כשרים, למעלתו של
54 המלך, גם עליהם לא
55 שייך ענין המלוכה. **רַק**
56 **"בְּרֹב עָם"** - **דַּוְקָא** -
57 **"הַדְרַת מֶלֶךְ".** – שכן,
58 על רוב עם דוקא שייך
59 ענין המלוכה; בדוגמה זו
60 הדבר למעלה, שתכלית
61 התגלות המלוכה
62 שלמעלה היא על
63 הנבראים התחתונים
64 דוקא, אלה הנראים
65 כדבר נפרד בפני עצמו
66 מאלקות, ולא נראה איך
67 הם בטלים לאלקות –
68 עליהם בא ענין המלוכה,
69 שהם יהיו נכנעים ובטלים
70 להקב"ה. **וְשֵׁם הַמּוֹרֶה עַל מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, הוּא שֵׁם**
71 **אֲדנוּת, כִּי** – ענין המלוכה הוא מה **שהוּא אָדוֹן כָּל הָאָרֶץ.**
72 **וְנִמְצָא, כִּי מְדָּה זוֹ** – מדת המלכות, **וְשֵׁם זֶה** – השם של
73 אדנות המורה על מלוכה, **הֵן הַמְּהַוִּין וּמְקַיְּמִין הָעוֹלָם,**
74 **לִהְיוֹת עוֹלָם כְּמוֹת שֶׁהוּא עַכְשָׁו, יֵשׁ גָּמוּר וְדָבָר נִפְרָד**
75 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵינוֹ בָּטֵל בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ, כִּי בְּהִסְתַּלְּקוּת**
76 **מְדָּה זוֹ וְשֵׁם זֶה חַס־וְשָׁלוֹם** – מהעולם, **הָיָה הָעוֹלָם חוֹזֵר**
77 **לְמְקוֹרוֹ בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרַךְ, וּבָטֵל שָׁם בַּמְּצִיאוּת**
78 **מַמָּשׁ, וְלֹא הָיָה שֵׁם** – ההגדרה של **"עוֹלָם"** – חל, **עָלָיו**
79 **כְּלָל.** – שכן, "עולם" הוא ענין של מציאות והגבלה, ושם,
80 במקורו, לא היה "מציאות" ולא היו לו ההגבלות של עולם.

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקובץ ליובאוויטש נדפס מכתבי ע"ד חילוף זה" - ב"קובץ ליובאוויטש" ("תשובות וביאורים" (ברוקלין, תשל"ד) סי"ד (ע' 62)) נדפס מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". **2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כמ"ש בזח"ב קלה, א".

יום רביעי כ' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטרין.

שער היחוד והאמונה

והנה גדר ובחי' שם עולם נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום הוא מזרח ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי' זמן עבר הוה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם במדת מלכותו ית' לבדה שייך לומר שהוא ית' מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא ממדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שמדת מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום והזמן בטילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן שהוא היה הוה ויהיה ברגע א' כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כולו מלמעלה עד למטה ולד' סטרין.

1 וְהִנֵּה, גֶּדֶר וּבְחִינַת שֵׁם "עוֹלָם" נוֹפֵל עַל – דבר שהוא בְּחִינַת
2 מָקוֹם וּבְחִינַת זְמַן דַּוְקָא. בְּחִינַת מָקוֹם - הוּא: מִזְרָח וּמַעֲרָב,
3 צָפוֹן, דָּרוֹם, מַעֲלָה וּמַטָּה. – אלה הם שש הקצוות המגדירות
4 ענין המקום, בְּחִינַת זְמַן - עָבַר, הֹוֶה וְעָתִיד. – ודוקא על
5 הנבראים המוגבלים
6 ומחולקים בהגדרות של
7 מקום וזמן, נופל השם
8 "עולם". וְהִנֵּה, כָּל
9 בְּחִינוֹת אֵלּוּ – של מקום
10 וזמן, אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת
11 בַּמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת
12 הָעֶלְיוֹנוֹת, – בעולם
13 ה"אצילות". כי המדות הן
14 "אין־סוף", כמוזכר לעיל,
15 שמדת החסד היא חסד
16 בבחינה של "אין־סוף",
17 וכך שאר המדות – הרי
18 שלא שייך בהן כלל
19 ההגבלות של מקום או
20 זמן, כיוון שהן "אין־סוף"
21 ולמעלה מכל הגבלה, כִּי
22 אִם בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ
23 יִתְבָּרַךְ לְבַדָּהּ שַׁיָּךְ לוֹמַר
24 שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ מֶלֶךְ
25 לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ
26 וְלִמַּטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,
27 – שהקב"ה הוא מלך על
28 הנבראים העליונים ביותר
29 ועל הנבראים התחתונים
30 ביותר – הרי שנאמר כאן גדר מסויים של מקום, התחלקות של
31 מקום מעלה ומטה וד' רוחות, וְכֵן – שייך לומר שהוא מלך לְד'
32 סְטְרִין, – על ארבעה צדדים של העולם. כלומר, ההתחלקות
33 של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, וְכֵן – שייך ענין המלכות
34 שלמעלה, בִּבְחִינַת זְמַן - "ה' מֶלֶךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ" – בעבר,
35 בהווה, בעתיד[3]. – הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין הזמן.
36 וְנִמְצָא, שֶׁחִיּוּת הַמָּקוֹם וְכֵן חִיּוּת הַזְּמַן, וְהִתְהַוּוּתָם מֵאַיִן
37 לְיֵשׁ, וְקִיּוּמָם כָּל זְמַן קִיּוּמָם, הוּא מִמִּדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ
38 וְשֵׁם אֲדנוּת בָּרוּךְ־הוּא. – שהרי רק למדת המלכות ושם
39 אדנות יש קשר למקום וזמן, כאמור. וּלְפִי שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ
40 יִתְבָּרַךְ מְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד
41 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, לְהלן, הִלְכָךְ – לכן, גַּם בְּחִינַת הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן
42 – המתהווים ממדת המלכות, בְּטֵלִים בְּמְצִיאוּת מַמָּשׁ לְגַבֵּי
43 מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּבִטּוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ. –
44 מדובר כאן במעמד כאשר מקור העולמות (זמן ומקום) "עומד"
45 בבחינת המלכות כפי שהיא מיוחדת במהותו ועצמותו יתברך
46 בתכלית היחוד, לפני שהיא באה, על־ידי צמצומים, להתלבש
47 בעולמות שלמטה להוותם ולהחיותם; שכן, למרות שגם כמו
48 שמלכות היא במדריגה זו יש כבר בהם מקור למקום וזמן, אך
49 "שם" בחינות המקום והזמן בטלות במציאות לגמרי לגבי
50 הקב"ה. זהו ענינו של
51 "יחודא עילאה", האופן
52 העליון יותר של יחוד, כפי
53 שהנבראים מיוחדים עם
54 הקב"ה באופן שהם בטלים
55 במציאות ממש, שכן, מצד
56 מקורם (מדת המלכות
57 ושם אדנות, הפועלים את
58 מציאותם של הנבראים)
59 אין עדיין מקום כלל
60 ל"מציאות" שלהם. וְזֶהוּ
61 שִׁלּוּב שֵׁם אֲדנוּת בְּשֵׁם
62 הַוָיָ"ה, – בשמות ישנו
63 ענין השילוב, כמו
64 שאותיות שם אחד
65 משתלבות באותיות שם
66 אחר – והשם שהאות שלו
67 באה בתחילה, שם זה הוא
68 בהתגברות (כלומר, השם
69 השני משולב בו),
70 שההתגלות היא כמו מצד
71 שם זה; אם הראשון
72 משמות השילוב הוא משם
73 של חסד (והשם של גבורה
74 משולב בו) ההתגלות היא
75 ענין של חסד, וכך הלאה. האופן והמדריגה של מלכות ושם
76 אדנ"י, מקור הנבראים, כפי שהם עדיין מיוחדים עם מהותו
77 ועצמותו יתברך שלמעלה מלהיות מקור לנבראים, – נקרא שם
78 אדנ"י "בשילוב" בשם הוי' – שמצד ה"התגברות" של שם הוי'
79 בטלים הנבראים במציאות, גם כפי שמלכות ושם אדנות הוא
80 מקורם. כִּי שֵׁם הַוָיָ"ה מוֹרֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַזְּמַן, שֶׁהוּא
81 הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה – ביחד, בְּרֶגַע אֶחָד – שלש בחינות אלו, עבר,
82 הוה ועתיד ביחד "עומדות" בשם הוי', כלומר שם הוי' מורה על
83 למעלה מן הזמן. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּרֵעֵיא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת
84 פִּינְחָס], וְכֵן – כך גם, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מָקוֹם, כִּי הוּא מְהַוֶּה
85 תָּמִיד אֶת כָּל בְּחִינַת הַמָּקוֹם כֻּלּוֹ מִלְּמַעְלָה עַד לְמַטָּה וּלְד'
86 סְטְרִין. – ולארבע רוחות. הרי ששם הוי' הוא למעלה מזמן
87 ומקום; ואילו, שם אדנ"י, מלכות, יש לו שייכות, כאמור, לענין
88 הזמן והמקום. אך, מצד זה ששם אדנ"י משולב בשם הוי', בטלה
89 בחינת הזמן והמקום במציאות ממש. – זהו כאמור ענין "יחודא
90 עילאה". להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה".

---

3. נוסח התפילה.

יום חמישי כ"א סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה אף על פי... עד עמ' 164, לתחתונים.

וְהִנֵּה, אַף־עַל־פִּי – למרות, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם וְהַזְּמַן - אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא נִמְצָא גַּם לְמַטָּה בְּמָקוֹם וּזְמַן, – גם כשהזמן והמקום הם למטה באופן של מציאות יש – גם שם נמצא בהם הקב"ה שהוא למעלה מזמן ומקום, דְּהַיְינוּ שֶׁמִּתְיַחֵד בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ שֶׁמְּמָנָּה נִמְשָׁךְ וְנִתְהַוֶּה הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן, – מדת המלכות כפי שהיא באה למטה, אחרי צמצומים, להיות ה"חיות" של זמן ומקום למטה; אך גם דרגה זו של מלכות, מיוחדת עם הקב"ה. כך גם בבחינת מקום וזמן, נמצא הקב"ה שלמעלה ממקום וזמן, אלא כאן מכסה על כך מדת המלכות, באופן שהנבראים יורגשו וייראו כ"מציאות" עם הגבלות והתחלקות של זמן ומקום. וְזֶהוּ יְחוּדָא תַּתָּאָה – האופן התחתון יותר של יחוד. שהנבראים אינם בטלים במציאות ממש. שכן, מקורם, מדת המלכות, נותן מקום להיראותם כ"מציאות", וזהו [שֶׁלּוֹב – שם הַוָ"ה בְּ – שם אַדְנוּת בָּרוּךְ־הוּא], – שם הוי' משולב בתוך שם אדנות, כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא בהתגלות ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. דְּהַיְינוּ – כלומר, שֶׁמְּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "אֵין־סוֹף" בָּרוּךְ־הוּא - מֹלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ מַמָּשׁ בִּזְמַן וּמָקוֹם, כִּי בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וּבָאָרֶץ וּלְ' סְטָרִין – ארבע רוחות, הַכֹּל מָלֵא מֵאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ, כִּי בְּךָ הוּא בָּאָרֶץ מִתַּחַת כְּמוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל מַמָּשׁ, כִּי הַכֹּל הוּא בְּחִינַת מָקוֹם, הַבָּטֵל בַּמְּציאוּת בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמִּתְלַבֵּשׁ בּוֹ – בבחינת מקום, עַל־יְדֵי מִדַּת מַלְכוּתוֹ הַמְיֻחֶדֶת בּוֹ יִתְבָּרַךְ. – ולגבי אור אין־סוף ברוך־הוא שלמעלה לגמרי מזמן ומקום, אין שום הבדל בין שמים וארץ – הוא נמצא בכל מקום בשווה. אלא, כיוון שכך, הרי מצד אור אין־סוף ברוך הוא היתה צריכה בחינת המקום והזמן להיבטל לגמרי? רַק – אין הם בטלים במציאות, מפני שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר, לְהַסְתִּיר אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, – שהנבראים לא ירגישו בו, וזאת כדי שֶׁלֹּא יִבָּטְלוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם מִמְּצִיאוּתָם לְגַמְרֵי, וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם בְּחִינַת זְמַן וּמָקוֹם בַּמְּצִיאוּת אֲפִלּוּ לַתַּחְתּוֹנִים. – רק כיוון שבחינת מלכות מסתירה על האור אין־סוף ברוך הוא, יכול להיות ענין הזמן והמקום לנבראים.

שער היחוד והאמונה

והנה אף על פי שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו שמתייחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הוי"ה באדנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד' סטרין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשוה ממש כי כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור אין סוף ברוך הוא המתלבש בו על ידי מדת מלכותו המיוחדת בו ית' רק שמדת מלכותו היא מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו לתחתונים.

יום שישי כ"ב סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 164, והנה במ"ש יובן... עד עמ' פג, מהרמ"ק ז"ל].

וְהִנֵּה, בְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר יוֹבָן מַה שֶּׁכָּתוּב[4]: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", פֵּרוּשׁ – לא שמשמעות מה שהקב"ה אומר "אני ה' לא שניתי" היא רק לומר שהוא לא שינה הנהגתו או אפילו את רצונו לגבי אלה שעושים טוב לשלם להם שכר עבור זה וכך הלאה, אלא הכוונה היא שהקב"ה אומר: "אני לא השתניתי", שאין שום שינוי חס־ושלום בהקב"ה. הרי לא שייך כלל להצביע על שום ענין שיפעול שינוי חס־ושלום בו יתברך! הדבר היחידי שיכול לתת מקום לחשוב שישנו חלילה שינוי – הוא בנוגע לאחדותו יתברך מצד בריאת העולמות: לפני שהוא יתברך ברא את העולמות, לא היתה שום מציאות, רק הקב"ה בלבד. ואילו אחרי שהוא יתברך ברא את העולמות, יכולים הרי לחשוב, שכאילו התווסף עוד דבר (העולמות והנבראים) ואשר ממילא מהוה הדבר שינוי חס־ושלום באחדותו המוחלטת – כלפי כך נאמר "לא שניתי", שֶׁאֵין שׁוּם שִׁנּוּי כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְבַדּוֹ קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם - כָּךְ הוּא לְבַדּוֹ אַחַר

שער היחוד והאמונה

והנה במ"ש יובן מ"ש אני ה' לא שניתי פי' שאין שום שינוי כלל כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר

---

4. מלאכי ג, ו.

שֶׁנִּבְרָא. – שהרי לכאורה לא מובן: כיצד הוא לבדו אחרי התהוות הבריאה – הרי התווסף עוד דבר, העולם? – אך כפי שהוסבר לעיל ענין היחוד, שהכוונה היא שהעולם בטל במציאות ומיוחד אתו יתברך – מובן, שהוא "לבדו" אחרי הבריאה, בדיוק כמו שהוא "לבדו" לפני הבריאה, שכן, כל הבריאה בטלה במציאות ומיוחדת אתו יתברך. מה שהבריאה נראית כ"מציאות" הרי זה רק לגבי הנבראים התחתונים, ואילו לגביו יתברך אין היא שום מציאות כלל, והרי הוא "לבדו" אחרי בריאת העולמות כמו שהוא לפני הבריאה. וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים[5]: "אַתָּה – ריבונו של עולם, **הוּא** עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, **אַתָּה הוּא** כו'", – משנברא העולם. לכאורה: היה מספיק בנאמר "אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא", לשם מה נשנה עוד הפעם "**אתה הוא** משנברא" – אלא, נאמר עוד הפעם "אתה הוא", כדי להדגיש, שה"אתה הוא" שאחרי בריאת העולם, הוא אותו "אתה הוא" שלפני בריאת העולם, **בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי בְּעַצְמוּתוֹ**, – וגם **וְלֹא בְּרַעֲתוֹ**[6], – שלמרות שיש מקום לומר שבריאת העולם תהווה שינוי בדעתו[7], בחשבנו שבמה שהתווסף עולם התווסף משהו בידיעה שהוא יודע את העולם, וממילא מהווה הדבר שינוי בדעתו – לכן אומרים, שגם בידיעה שלו אין שום שינוי חס־ושלום, **כִּי בִּידִיעַת עַצְמוֹ יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ וּבְטֵל בְּמציאוּת אֶצְלוֹ**, – וכיוון שבידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, לא התווסף שום חידוש ולא נתהווה שום שינוי בידיעתו: לפני הבריאה היתה ידיעת עצמו וכך אחרי הבריאה ישנה ידיעת עצמו, ידיעה שעל ידה הוא יודע את כל הנבראים המתהווים ממנו. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם** ז"ל[8], **שֶׁ"הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַיֶּדַע עַצְמָה** – כפי שהוסבר ביתר פירוט בפרק שני שבחלק הראשון – שאצל האדם, ישנם שלשה דברים נפרדים: ישנו ה"**יודע**" – נפש האדם שהיא זו היודעת, וישנו ה"**ידוע**" – **הדבר** שיודעים אותו, וישנה ה"**דיעה**" – כוח הדעת לדעת ולהבין; ואילו אצל הקב"ה, כותב הרמב"ם, כל זה "הוא עצמו, **הַכֹּל אֶחָד, וְדָבָר זֶה** – ממשיך הרמב"ם, **אֵין כֹּחַ בַּפֶּה** – האדם, **לְאָמְרוֹ, וְלֹא בְּאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם** – ובהבנתו, **לְהַכִּירוֹ עַל בּוֹרְיוֹ**". – שתהיה לאדם הכרה יסודית בזה, להשיג איך זה ידיעה כזו **שמי** שיודע, **ומה** שהוא יודע, **ובמה** שהוא יודע – הכל דבר אחד, **כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מְהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ** - הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ מִכָּל צַד וּפִנָּה, בְּכָל דֶּרֶךְ – של, יִחוּד, **וְאֵין דַּעְתּוֹ דָּבָר נוֹסָף עַל מְהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁדַּעְתָּהּ דָּבָר נוֹסָף עַל מָהוּתָהּ וּמֶרְכָּב בָּהּ**, – אצל האדם מהווה הדעת ענין נוסף על הנפש המורכב בה, **שֶׁהָרֵי כְּשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד וְיוֹדֵעַ אֵיזֶה דָּבָר** - **כְּבָר הָיְתָה בּוֹ נַפְשׁוֹ הַמַּשְׂכֶּלֶת בְּטֶרֶם שֶׁלָּמַד וְיָדַע, וְאַחַר שֶׁלָּמַד וְיָדַע נִתּוֹסְפָה יְדִיעָה זוֹ בְּנַפְשׁוֹ**, – הרי שבאדם הידיעה היא דבר נוסף לנפש – נוסף בה הענין שנלמד. **וְכֵן מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם "יָמִים יְדַבֵּרוּ, וְרֹב שָׁנִים יֹדִיעוּ חָכְמָה"**[9], – ה"ימים" מלמדים את האדם, והרבה שנים מוסיפים חכמה לאדם, **וְאֵין זוֹ אַחְדוּת פְּשׁוּטָה אֶלָּא מְרֻכֶּבֶת**, – כלומר, למרות שהידיעה באדם היא גם כן מיוחדת עם הנפש – הרי אנו אומרים ש**הנפש** יודעת – אך יחוד זה של הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות **פשוטה**" היינו שלא שייך שתהיה **לא** מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת, הרי הם שני דברים המתאחדים. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא אַחְדוּת פָּשׁוּט בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה וְצַד רִבּוּי כְּלָל.** – שנאמר שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חס־ושלום בו יתברך. **וְאִם כֵּן,** – כיוון שאחדותו היא פשוטה, בלי הרכבה ובלי ריבוי, אי אפשר שדעתו תהיה דבר נפרד ממנו, שהרי אז היה משמע שלפני שידע היה אופן אחד ואחר כך נוספו ידיעה, ריבוי והרכבה חס־ושלום, אלא: **עַל כָּרְחָךְ מְהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ, בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה. וּלְפִיכָךְ, כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא בָּעוֹלָם לְהַשִּׂיג מְהוּת הַבּוֹרֵא וְעַצְמוּתוֹ - כָּךְ אִי אֶפְשָׁר**

שער היחוד והאמונה

שנברא וז"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא כו' בלי שום שינוי בעצמותו ולא בדעתו כי בידיעת עצמו יודע כל הנבראים שהכל ממנו ובטל במציאות אצלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שהוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל אחד ודבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי הקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש מכל צד ופינה בכל דרך יחוד ואין דעתו דבר נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם שדעתה דבר נוסף על מהותה ומורכב בה שהרי כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו נפשו המשכלת בטרם שלמד וידע ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מידי יום ביום ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא בעולם להשיג מהות הבורא ועצמותו כך אי אפשר

---

5. בנוסח התפילה (ילקוט ואתחנן רמז תתלה). **6.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא תואר. ועד"מ להבדיל באלף כו' – באדם הרי ידיעתו למטה ביותר מעצמות נפשו – בנוגע לפשיטות, מציאות וכו'". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא אחד מתואריו – ואי"ז משנה בעצמותו ח"ו". **8.** הלכות יסודי התורה פ"ב ה"י. ובכ"מ. מו"נ ח"א פס"ח. **9.** איוב לב, ז.

שער היחוד והאמונה

להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא ודעתו הכל אחד ממש ובידיעת עצמו מכיר ויודע כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד שלשול קטן שבים ועד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ אין דבר נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו הכל אחד ולפי זה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ אמר הנביא כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וכתיב החקר אלוה תמצא וגו' וכתיב העיני בשר לך אם כראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחוץ ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדס מהרמ"ק ז"ל]:

1 לְהַשִּׂיג מָהוּת דַּעְתּוֹ, – שכן, דעתו וידיעתו הן דבר אחד אתו
2 יתברך, רַק לְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל
3 וּמֵהַשָּׂגָה, – ומשום כך יכולה היא לקבל ענין שלמעלה מהבנת
4 אנוש, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָחִיד וּמְיֻחָד - הוּא וְדַעְתּוֹ הַכֹּל
5 אֶחָד מַמָּשׁ, וּבִידִיעַת
6 עַצְמוֹ מַכִּיר וְיוֹדֵעַ כָּל
7 הַנִּמְצָאִים עֶלְיוֹנִים
8 וְתַחְתּוֹנִים, – ה"נמצאים"
9 של העולמות העליונים
10 ושל העולמות התחתונים,
11 עַד שִׁלְשׁוּל קָטָן שֶׁבָּיָם[10],
12 וְעַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיִּהְיֶה
13 בְּטַבּוּר הָאָרֶץ[11] - אֵין
14 דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ, וְאֵין
15 יְדִיעָה זוֹ – שהוא יודע
16 את כל הנבראים, מוֹסִיפָה
17 בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה כְּלָל, –
18 של דבר נוסף, מֵאַחַר
19 שֶׁאֵינָהּ רַק יְדִיעַת עַצְמוֹ,
20 – ובידיעת עצמו הוא יודע
21 כל הנבראים המתהווים
22 ממנו ובטלים אליו
23 במציאות ומיוחדים בו,
24 וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד[12]. וּלְפִי שֶׁזֶּה קָשֶׁה מְאֹד לְצַיֵּר
25 בְּשִׂכְלֵנוּ, – ידיעה כזו[13], עַל כֵּן – לכן, אָמַר הַנָּבִיא[14]: "כִּי
26 גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ - כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי – אומר הקב"ה,
27 מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם", וּכְתִיב[15]: "הֲחֵקֶר
28 אֱלוֹהַּ תִּמְצָא וְגוֹ'", וּכְתִיב[16]: "הַעֵינֵי בָשָׂר לָךְ, אִם כִּרְאוֹת
29 אֱנוֹשׁ תִּרְאֶה", שֶׁהָאָדָם רוֹאֶה וְיוֹדֵעַ כָּל הַדְּבָרִים – שהוא
30 יודע, בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ, – וידיעה זו, כיוון שהיא חוץ ממנו
31 ולפני כן לא ידע אותה,
32 הרי כשהוא יודע את
33 הידיעה, מתווסף בו דבר
34 זה, וַהֲקָדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא –
35 יודע הכל, בִּידִיעַת
36 עַצְמוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ – של הרמב"ם. [עַיֵּן שָׁם
37 בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה.
38 וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי
39 הַקַּבָּלָה, כַּמְבֹאָר
40 בְּפַרְדֵּס מֲהָרַמַ"ק וְזִכְרוֹנוֹ
41 לִבְרָכָה]: – שכן, ישנם
42 גדולי ישראל החולקים
43 על הרמב"ם בענין זה,
44 בטענם שאי אפשר לומר
45 על הקב"ה גדר של דעת,
46 גם לא בידיעה כזו שהיא
47 מופשטת לגמרי מגדרי
48 הידיעה שלנו – וכיוון
49 שאומרים, שהוא יתברך עצמו הוא ה"מדע" והוא ה"יודע" וכו',
50 יש בכך חס־ושלום משום הגדרה מסויימת לגבי הקב"ה, שהוא
51 אין־סוף. ברם, על פי קבלה, צודק הרמב"ם: אלא (כפי שכתוב
52

---

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[קטן שבכל הבריות – רש"י חולין (מ, א)] **שבים** [כן גירסת הטושו"ע יו"ד ס"ד]". **11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הפחות **בצורה** – חשיבות – שבכל הברואים – ראה רמב"ם יסוה"ת ב, ט – וראה ב"ר רפ"ח". **12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה כאן נסתיים **כל** הענין. והרי אין ענינו לפרש כתבי התנ"ך: ע"כ אמר הנביא וכו' [משא"כ בפ"ב, דמוסיף ביאור **בענין**: ודבר זה כו', ורק מסתייע מהכתובים]. אלא שבא לתרץ קושיא שלכאורה סותרת **כל הכתוב לעיל**. דנקודתו - דהוא היודע כו' ובידיעת עצמו וכו' **שכתב הרמב"ם** - כ"ז הוא יחו"ת, **עבודת כאו"א** [ולא יחו"ע - דשייך לאנשי מעלה וכו']. דלכאורה סיום הענין ברמב"ם **על אתר**: ודבר זה אין בלב **האדם** (**איזה שיהי'**) להכירו על בוריו - משמע דאפילו אנשי מעלה אין מכירים וכו'! ובפרט עפמש"כ בהל' תשובה ספ"ה "הוא **שהנביא** אמר כי לא מח' כו'". - וע"כ מבאר דע"כ אמר הנביא, מפני שקשה לצייר בשכל - אבל העבודה שייכת לכאו"א. וק"ל". **13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "1) ודייק בלשונו "**לצייר**" שאינו רגיל **כלל**. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל "להבין", "להשיג" וכיו"ב). 2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: "קשה מאד" - מוכח דסו"ס **אפשרי** לצייר (לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממשיך - החקר גו' העיני גו' - משמע **דא"א**. וכן לעיל: ודבר זה **אין כח כו' להכירו כו'**. וי"ל: ציור בשכל - צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: 1) התאמתות ללא ספק (שהרי **רואה** הציור) - "אפלייג" בשכל בהחלט. 2) אף שאינו מבין **כלל** איך ציירו הציור ופרטיו - אין זה נוגע כלל בההתאמתות אצלו - שהרי למרות אי ההבנה - **בשעת מעשה** רואה הציור לכל פרטיו. ובנדו"ד יש: 1) **להבין** בשכל **שאין מקום להקשות** בחקר אלקה - שהרי הק' גם לפי הבנת השכל - ראה לקמן פ"ט - בל"ג והגבלות 2) **א"א להבין** בשכל (בידיעת **החיוב**) איך זה המציאות דאחה"פ ובה יש "עצמות" ו"דעת" ויידיעת המון נבראים שכאו"א פרט **בפ"ע**. 3) ע"י ההתעמקות שבה שאין מקום להקשות וכו' סו"ס נתאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (**בידיעת החיוב**) וכנ"ל בענייני הציור. ובזה מתורצת ג"כ הסתירה: **דחקר** אלקה וכן **להכירו בלב** - א"א (היינו **בידיעת** החיוב) [אבל אפשר בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א - דוקא **תמצא**, **על בוריו**, וכן בפ"ב להבינו **על בוריו** - דוקא". ועפ"ז מתורצת ג"כ קושית הראב"ד בהשגותיו (הל' תשובה ספ"ה) על הרמב"ם "דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידיעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א "החזירו לאמונה" - וע"פ הנ"ל מתורץ - כי גם ברמב"ם שם מדייק "**להשיג** דבר זה **על בוריו**" (**ידיעת החיוב** והמהות דוקא - משא"כ בידיעת השלילה **שאפשר** - וה"ז הסברה וידיעה **בשכל** ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מו"נ ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' **בכלל** - שבזה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקודי ו,ב]. ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש"קשה מאד" אפשר גם "**לצייר בשכל**". - וראה שם בלקו"ת איך שע"י **ריבוי** בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) ["קשה מאד"] יוכל להגיע כמעט "**לציור**" הדבר - אפילו להרמב"ם. ועיין בהנסמן בע' השגת החיוב השלילה במפתחות מאמרי אדנ"ע". **14.** ישעי' נה, ט. **15.** איוב יא, ז. **16.** שם, י, ד.

בהגדה בפרק שני שבחלק הראשון, וכפי שכתוב להלן בהגדה בפרק ט') דבר זה הוא אחרי הרבה צמצומים שאור אין־סוף ברוך־הוא מצמצם עצמו, עד שהוא מתלבש בכלים של ספירות חכמה, בינה, דעת של עולם האצילות – שם "הוא המדע הוא היודע כו'", שכן הספירות מיוחדות בתכלית היחוד עם אור אין־סוף, עד ליחוד של "הוא היודע" וכו'[17].

יום שבת קודש כ"ג סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פג, והנה מכאן יש להבין... עד עמ' 166, דממלא לון.

וְהִנֵּה, מִכָּאן[18] – ממה שהוסבר, שידיעתו של הקב"ה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו, שהרי אם לא כך, היתה הידיעה חס־ושלום ענין של ריבוי והרכבה – ודבר זה לא שייך בהקב"ה, כי הוא יתברך הוא אחד הפשוט – הנה מענין זה, **יֵשׁ לְהָבִין שְׁגִגַת מִקְצָת חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם,** – וכיוון שגם שוגג זקוק לכפרה, לכן ה' **יְכַפֵּר בַּעֲדָם,** – על טעותם, **שֶׁשָּׁגוּ וְטָעוּ בְּעֵיונָם בְּכָתְבֵי הָאֲרִיז"ל, וְהִבִינוּ עִנְיַן הַצִמְצוּם הַמּוּכָר שָׁם**

שער היחוד והאמונה

והנה מכאן יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם ששגו וטעו בעיונם בכתבי האריז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והנה מלבד שא"א כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף על הקב"ה הנבדל מהם ריבוא רבבות הבדלות עד אין קץ אף גם זאת לא בדעת ידברו מאחר שהם מאמינים בני מאמינים שהקב"ה יודע כל היצורים שבעוה"ז השפל ומשגיח עליהם וע"כ אין

בְּכָתְבֵי האריז"ל מוזכר, שבתחילת בריאת העולמות, היה אור אין־סוף ממלא "מקום", ולא היה שום נתינת מקום למציאות העולמות, שכן עולמות הם בבחינת גבול – ואור אין־סוף ברוך הוא, הוא הרי אין־סוף, בלי גבול. לכן, נאמר שם, היה ענין הצמצום, שאור אין־סוף "נסתלק", כדי שיהיה מקום למציאות העולמות. לאמיתו של דבר הכוונה במה שאור אין־סוף "נסתלק" היא, שאור אין־סוף אינו מאיר בגילוי – "אין־סוף" ו"בלי גבול" אינם בהתגלות – רק מתגלה כוח הגבול, הנותן מקום למציאות עולמות בעלי גבול. – ואילו ה"חכמים בעיניהם" טעו, בסברם שענין הצמצום והסתלקות הוא שם במובנם הפשוט – **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סִלֵּק עַצְמוֹ וּמְהוּתוֹ חַס־וְשָׁלוֹם מֵעוֹלָם הַזֶּה**[19], – שלא כפי האמת, שמשמעות "סילק" היא, כאמור, שהעלים את האור ואת ההתגלות, שענין אור אין־סוף לא יהיה **בגילוי**, אלא הם הבינו כפשוטו, שהוא סילק חַס־וְשָׁלוֹם את עצמו מעולם הזה, **רַק שֶׁמַּשְׁגִּיחַ מִלְּמַעְלָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עַל כָּל הַיְצוּרִים כֻּלָּם, אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת.** – על כל אלה משגיח הקב"ה מלמעלה בהשגחה פרטית, אך כיצד מתבטא הדברי? – לפי סגנונם הוא למשל כמלך היושב בהיכלו ומסתכל משם על הדברים שמחוץ להיכל. כלומר, המלך עצמו אינו נמצא מחוץ להיכל, למרות שהשגחתו היא גם מחוץ להיכל. כך, הם אומרים, משגיח הקב"ה על כל הנבראים שהם חס־ושלום מחוץ ל"היכל" שלו. **וְהִנֵּה, מִלְּבַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל לוֹמַר עִנְיַן הַצִמְצוּם כְּפְשׁוּטוֹ שֶׁהוּא מִמִּקְרֵי הַגּוּף** – מי שנתון תחת מקרי הגוף יכול להיות בו ענין הצמצום והסתלקות כפשוטו: בתחילה הוא היה כאן, ולאחר מכן הסתלק משם ואינו נמצא שם יותר – דבר זה אי אפשר, אבל, לומר כלל **עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הַנִּבְדָּל מֵהֶם** – ממקרי הגוף, **רִבּוֹא רִבְבוֹת הַבְדָּלוֹת עַד אֵין קֵץ;** נוסף על כך, **אַף גַּם זֹאת, לֹא בְּדַעַת יָדְבְּרוּ, מֵאַחַר שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ כָּל הַיְצוּרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפָל וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם,** – הרי שהם מודים שידיעתו והשגחתו ישנן כאן בעולם הזה השפל, **וְעַל**

---

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת כ"ז בארוכה (דעת הרמב"ם, החולקים עליו וביאור אדה"ז בזה) בסהמ"צ להצ"צ במצ' האמנת אלקות". **18.** על השאלה: אם "מכאן" הכוונה למה שרבנו הזקן מביא בשם הרמב"ם ש"הוא ודעתו אחד", או שהכוונה היא על ביאורו הכללי של רבנו הזקן ב"שער היחוד והאמונה", שהנבראים בטלים במציאות לו יתברך, **ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הרי מפורש מכאן (ולא – **מכללות** כו') – דכיון שמאמינים שיודע כו' וע"כ אין כו' **בידיעת עצמו** כו' (**שביאר כאן**)". **19.** בתשובה על השאלה, מדוע מביא כאן דוקא רבנו הזקן **עולם הזה**, אף שלכאורה הדיעה של הטועים בענין ה"צמצום" תופסת גם בשייכות לכל העולמות (כלומר, הסילוק הוא מכל העולמות) – **כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הרי אח"כ חזר והאיר (אלא שבאופן דקו קצר), **ולכל** הדיעות בג"ע וביהמ"ק וכו' נאמר **ושכנתי בתוכם**, אף **שבשעת הצמצום** – הי' רק חלל". במקום אחר (לקו"ש חט"ו ע' 472) כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א ביתר פירוט: "י"ל שני טעמים בדבר (א) מה שהכריח הנ"ל לפרש הצמצום כפשוטו, הוא זה דא"א לומר דלא סילק עצומ"ה מעוה"ז דא"כ נמצא הוא "גם בגשמיים השפלים הבלתי נכבדים ואף הנבזים" – ותפס אדה"ז התחלת **וּיסוד שיטתם.** (ב) בשאר העולמות י"ל דלאחר הצמצום חזר והמשיך עצמו"ה, וא"כ אין להקשות מת"ז ומר"מ שמקשה לקמן, משא"כ בעוה"ז דא"א לומר דחזר והמשיך עצומ"ה כי א"א, לשיטתם, שימצא בגשמיים כו' כנ"ל. ולא מבעי דבעולם האצי' יוכלו לתרץ דחזר והמשיך, אלא אפילו בהעולמות שבהם אין איהו וחיוהי וגרמוהי חד י"ל כך, וע"ד שאנו אומרים כך בנוגע להארת הקו בעולמות בי"ע".

שער היחוד והאמונה

ידיעתו אותם מוסיפה בו ריבוי וחידוש מפני שיודע הכל בידיעת עצמו הרי כביכול מהותו ועצמותו ודעתו הכל א' וז"ש בתקונים תיקון נ"ז דלית אתר פנוי מיניה לא בעילאין ולא בתתאין ובר"מ פ' פנחם איהו תפים בכולא ולית מאן דתפים ביה כו' איהו סוב"ע כו' ולית מאן דנפיק מרשותי' לבר איהו ממכ"ע כו' איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא ותתא ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו ביניהו עכ"ל. ור"ל לית מאן דתפים בי' שאין מי שיתפום בהשגת שכלו מכל שכלים העליונים במהותו ועצמותו של הקב"ה כמ"ש בתקונים סתימא דכל סתימין ולית מחשבה תפיסא בך כלל וגם בתחתונים אע"ג דאיהו ממכ"ע אינו כנשמת האדם תוך גופו שהיא נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף וצערו מהכאות או קרירות או חמימות האש וכיוצא משא"כ בהקב"ה שאינו מקבל שום שינוי משינויי עוה"ז מקיץ לחורף ומיום ללילה

1 בָּרְחֵךְ – מן ההכרח לומר שאֵין יְדִיעָתוֹ אוֹתָם – את כל
2 הנבראים, מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְחִדּוּשׁ, – וכל זה מדוע? – מִפְּנֵי
3 שֶׁיּוֹדֵעַ הַכֹּל בִּידִיעַת עַצְמוֹ – אילו ידיעתו את הנבראים לא
4 היתה "בידיעת עצמו", היתה אז בידיעה זו משום ריבוי וחידוש:
5 נוספה ידיעה זו, והיא ענין
6 של חידוש, שהרי לפני כן
7 לא היתה ידיעה זו ועתה
8 היא כן ישנה; אך כיוון
9 שמושלל למעלה לגמרי
10 ענין של ריבוי וחידוש, מן
11 ההכרח שידיעת הקב"ה
12 את הנבראים היא באופן
13 שהוא יודע אותם בידיעת
14 עצמו – וממילא, חֲרֵי
15 כְּבְיָכוֹל מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ
16 – הוא עצמו, וְדַעְתּוֹ –
17 שיודע את הנבראים
18 שבעולם הזה, הַכֹּל אֶחָד.
19 – כיוון שידיעתו והשגחתו
20 ישנן בעולם הזה, וידיעתו
21 היא דבר אחד אתו, הרי
22 שהוא עצמו יתברך ישנו
23 בעולם הזה. אין זה, כמו
24 שהם מדמים, כמלך
25 היושב בהיכלו ורק
26 השגחתו היא מחוץ להיכל, אלא המלך עצמו נמצא במקום
27 שהשגחתו נמצאת. כך, שגם בעולם הזה השפל, שמצד עצמו
28 הוא נראה ומורגש כ"יש" ו"מציאות", ורק על־ידי עבודה צריכים
29 לעשות את העולם דירה לו יתברך, מקום של התגלות לו
30 יתברך, הרי הוא עצמו ברוך הוא נמצא כאן בעולם הזה באותה
31 מדה שהוא נמצא בעולמות העליונים. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים
32 תקון נו: "דְּלֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ, לָא בְּעִלָּאִין וְלָא
33 בְּתַתָּאִין"; – אין מקום פנוי ממנו יתברך לא בעליונים ולא
34 בתחתונים. הרי נאמר בתיקוני זהר, שהוא עצמו נמצא בעולמות
35 התחתונים; וּכְרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרְשַׁת פִּינְחָס: – כתוב: "אִיהוּ
36 תָּפֵים בְּכֻלָּא וְלֵית מַאן דְּתָפֵים בֵּיהּ כו', – הוא (הקב"ה) תופס
37 בכל דבר ואין מי שיתפוס בו, אִיהוּ סוֹבֵב כָּל עָלְמִין כו', – הוא
38 (הקב"ה) "סובב" ומקיף את כל העולמות כו', וְלֵית מַאן דְּנָפִיק
39 מֵרְשׁוּתֵיהּ לְבַר, – ואין מי שיוצא מחוץ לרשותו, אִיהוּ מְמַלֵּא
40 כָּל עָלְמִין כו', – הוא (הקב"ה) ממלא את כל העולמות, ומחיה
41 אותם בחיות פנימית מותאמת לכל נברא, אִיהוּ מְקַשֵּׁר וּמְיַחֵד
42 זִינָא לְזִינֵיהּ עִלָּא וְתַתָּא, – הוא (הקב"ה) מקשר ומיחד מין אחד
43 במין שני, את העליון עם התחתון, וְלֵית קוּרְבָּא בְּד' יְסוֹדִין,
44 אֶלָּא בְּקָדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כַּד אִיהוּ בֵּינַיְיהוּ", – ואין שום
45 קירבה ואיחוד בארבעה היסודות (מהם מורכב כל נברא) אלא
46 על־ידי הקב"ה כשהוא נמצא ביניהם, על־ידי כוח האין־סוף
47 בארבעה היסודות – מתהווה התחברות ביניהם, למרות שמצד
48 עצמם הם הפכיים אחד לשני, כמו אש ומים, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ –
49 של הזהר שם. וְרוֹצֶה לוֹמַר: – במה שהוא אומר, "לֵית מַאן
50 דְּתָפֵים בֵּיהּ" – הכוונה היא, שֶׁאֵין מִי שֶׁיִּתְפֹּס בְּהַשָּׂגַת שִׂכְלוֹ
51 מִכָּל שִׂכְלֵי הָעֶלְיוֹנִים, – גם בין ה"שכליים העליונים", של
52 הנבראים מהעולמות העליונים (שהם בעלי שכל והשגה
53 גדולים) אין מי שיתפוס
54 בשכלו בְּמָהוּתוֹ
55 וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־
56 בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
57 בַּתִּקּוּנִים: – ב"תיקוני
58 זהר": "סְתִימָא דְּכָל
59 סְתִימִין, – שגם העולמות
60 הסתומים לגבינו, אין
61 השגתם יכולה "לתפוס"
62 את הקב"ה והוא "סתום"
63 מהם, וְלֵית מַחֲשָׁבָה
64 תְּפִיסָא בָּךְ כְּלָל". – אין
65 שום מחשבה (גם לא של
66 "עלמין סתימין") יכולה
67 "לתפוס" בהקב"ה עצמו.
68 בענין של "תפיסא",
69 לתפוס בשכל והשגה,
70 הרבותא היא שגם
71 העליונים בשכלם
72 והשגתם הגדולים, אינם
73 יכולים לתפוס ולהבין את
74 הקב"ה. ברם, פירוש נוסף ב"תפיסא", כשאומרים שאין דבר
75 תופס בו, הכוונה היא גם, ששום דבר אינו מחזיק בו ואינו פועל
76 בו שום תפיסה ושינוי. שהרי כשהאדם יוצר ועושה דבר הרי הוא
77 נתפס ביצירתו, הוא משתנה לפי מה שיצירת הדבר דורשת.
78 ואילו פעולתו של הקב"ה בהתהוות והחייאת כל הנבראים,
79 אינה פועלת בו שום תפיסה ושינוי – בכך מתבטאת הרבותא של
80 העולמות התחתונים, שגם הם, שליצירתם נדרש יותר צמצום
81 והתלבשות, ובכל זאת גם הם אינם פועלים בו יתברך שום
82 תפיסה ושינוי. וכדלהלן: וְגַם בַּתַּחְתּוֹנִים, – אין אף אחד
83 שיתפוס בו, אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין – למרות
84 שהוא יתברך "ממלא" את כל העולמות והנבראים, ומחייה
85 אותם בחיות מותאמת לכל נברא, והחיות **מתלבשת** בפנימיות
86 בנברא – הרי לכאורה יכול הדבר לפעול תפיסה ושינוי בו יתברך
87 מצד העולמות התחתונים יותר מאשר מצד העולמות העליונים,
88 אין הדבר כך, שכן, האופן איך שהוא ממלא כל עלמין – אֵינוֹ
89 כִּנְשָׁמַת הָאָדָם – המתלבשת תּוֹךְ גּוּפוֹ, שֶׁהִיא – הנשמה,
90 נִתְפָּסֶת תּוֹךְ הַגּוּף עַד שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת וּמְקַבֶּלֶת שִׁנּוּיִים מִשִּׁנּוּיֵי
91 הַגּוּף וְצַעֲרוֹ, מֵהַכָּאוֹת – שהגוף מקבל, אוֹ קְרִירוּת – שהגוף
92 סובל, אוֹ חֲמִימוּת הָאֵשׁ וְכֵיוֹצֵא, – שסבל הגוף משפיע גם על
93 הנפש. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, – שלמרות שהוא
94 ממלא כל העולמות ומתלבש בהם, כפעולת הנשמה בגוף, אף
95 על פי כן שונה הדבר בהקב"ה, שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל שׁוּם שִׁנּוּי – ואינו
96 מושפע מִשִּׁנּוּיֵי עוֹלָם הַזֶּה, מן השינויים המתהווים מִקֵּיץ

שער היחוד והאמונה

כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[20]: "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ, וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר", לְחֹרֶף וּמִיּוֹם לְלַיְלָה,

כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר לפי שאינו נתפס כלל תוך העולמות אע"ג דממלא לון

לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס כְּלָל תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת אַף־עַל־גַּב דִּמְמַלֵּא לוֹן. – למרות שהוא "ממלא" אותם.

20. תהלים קלט, יב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו סיון, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום א', בו כותב ר"פ מאשר עבר עליו ואשר זה כמה חדשים שחי בבדידות מוחלטת, ולכן עלה בדעתו שכדאי להתקבל בישיבה בחו"ל וכו'.

ואם לקולי ישמע, יסיח דעתו לגמרי מלהיות בבדידות וכן מלעזוב אה"ק ת"ו ע"י משיח צדקנו בב"א, כי אם יעשה כל מה שביכולתו להשתלב בקבוץ דתי וכיו"ב, כוונתי לשלב ענין של פרנסה עם אוירה דתית דוקא. ולאט לאט יחזור למנוחת נפשו ולהכנה בחיים טובים שהרי בורא עולם משגיח על כאו"א בהשגחה פרטית, ובמשך הזמן יתברר ג"כ בהנוגע לבנין בית בישראל, אם הענין אודותו כותב או וכו' כיון שאינו ברור כ"כ במכתבו מצבו עתה.

ויהי רצון שישכח על המרירות שלו לגמרי, וכשיחקור יראה שאצל כו"כ ישנם מאורעות מעין אלו שכותב אודותם, ובכל זה מחזקים מעמד ולא עוד אלא שבמשך זמן לא ארוך מתבססים בחיים ועוזרים גם לאחרים נחשלים, ואין לך סיפוק גדול יותר בכגון זה, והשם יתברך יצליחו שיהי' כל זה בהקדם ממה שמשער.

תקותי חזקה שמכאן ולהבא חי על פי הוראות תורתנו תורת חיים בחיי היום יומים, והרי זהו הצנור והכלי לקבלת ברכות השי"ת באופן דמוסיף והולך.

מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו שתהיינה כשרות כדין וכן אשר בכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש פרוטות אחדות לצדקה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

יום ראשון

יום ראשון | יז סיון | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק ו. והנה . . . ־160 בחסד.

ניט הנאה האָבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מֵעוֹלָם הַזֶּה בְּמִלֹּא הַמּוּבָן, הוּא רַק הֲכָנָה טוֹבָה לַעֲבוֹדָה. עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא לַעֲשׂוֹת הַגַּשְׁמִי כְּלִי לֵאלֹקוּת.

יום שני

יום שני | יח סיון | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה מהתכללות . . . ־פא־ בשמש.

בַּזְּמַן הַזֶּה, בְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא מַמָּשׁ, הַחוֹבָה עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְדָרֹשׁ בְּטוֹבַת זוּלָתוֹ, בֵּין זָקֵן בֵּין צָעִיר, לְעוֹרְרוֹ לִתְשׁוּבָה, לְמַעַן שֶׁלֹּא יֵצֵא חַס־וְשָׁלוֹם מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּזְכּוּ בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרַךְ לִגְאֻלָּה שְׁלֵמָה.

יום שלישי

יום שלישי | יט סיון | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.

בְּחֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן תרי״ג קָבַע הַ״צֶּמַח צֶדֶק״, מִלְּבַד הַשִּׁעוּרִים הָאֲחֵרִים, שִׁעוּר לִמּוּד עִם אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] בְּכָל יוֹם שְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה - בַּחֹרֶף מַתְחִיל מִשָּׁעָה הָעֲשִׂירִית לַיְלָה, וּבַקַּיִץ מִשָּׁעָה הָרְבִיעִית לְפָנוֹת בֹּקֶר. - שְׁתֵּי שָׁנִים הָיָה הַלִּמּוּד: קַבָּלָה עִם בֵּאוּרֵי חֲסִידוּת. אַחַר זְמַן זֶה - עַד אֱלוּל תרט״ז, שֶׁאָז נִפְסַק הַשִּׁעוּר, לָמְדוּ סִפְרֵי מֶחְקָר: הָרַסַ״ג [=רַבִּי סְעַדְיָה גָּאוֹן], מוֹרֶה נְבוּכִים, עִקָּרִים, כּוּזָרִי וְעוֹד, עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום רביעי

יום רביעי | כ סיון | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: פרק ז. ובזה . . . ־פב־ עליו כלל.

מפתגמי אאזמו״ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי׳ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.

מִפִּתְגָּמֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ]: מִבְנֶה הַשֶּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת שֶׁל חָסִיד הוּא לְפִי עֶרֶךְ הַ׳יְחִידוּת׳ הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ אֵצֶל הָרַבִּי שֶׁלּוֹ. הַיְחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה הִיא לְפִי עֶרֶךְ מַהוּת עַצְמוֹ שֶׁל הֶחָסִיד. לְפִי אֹפֶן מַהוּת עַצְמוֹ - כָּזֶה סֵדֶר עֲבוֹדָה נוֹתֵן לוֹ הָרַבִּי.

יום חמישי

יום חמישי — כא סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: והנה גדר . . . ־פב־ סטרין

רבינו בספר של בינונים פ"ג אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאָן זיין ח"ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א"ס ב"ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

רַבֵּנוּ בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק ג׳ אוֹמֵר, כִּי ג׳ מוֹחִין חַב״ד וְז׳ מִדּוֹת הֵם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, דְּכָל זֶה הוּא בְּנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁהֵם הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּגוּף הָאָדָם, אָמְנָם עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ עַל אֱלקוּת, שֶׁיְּהוּדִי אֵינוֹ רוֹצֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרֵד חַס־וְשָׁלוֹם מֵאֱלקוּת, זֶהוּ מֵעַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַסְּפִירוֹת, דְּרֵאשִׁיתָם הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה.

יום ששי

יום ששי — כב סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: והנה אעפ"י . . . ־164 לתחתונים.

לַאֲמִירַת ״וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם כוּ״ מְחַבְּרִים תְּחִלָּה ב׳ הַצִּיצִיּוֹת דְּלְפָנָיו, אַחַר־כָּךְ מְצָרְפִים צִיצִית כְּנָף הַשְּׂמָאלִי דְּלַאֲחוֹרָיו, אַחֲרֵי זֶה צִיצִית דְּכָנָף הַיָּמִין וְאוֹחֲזִים אוֹתָם בֵּין קְמִיצָה לַזֶּרֶת דְּיַד שְׂמֹאל. נוֹשְׂקִים הַצִּיצִיּוֹת שֵׁשׁ פְּעָמִים, הֵינוּ בַּאֲמִירַת תֵּבוֹת: צִיצִית, צִיצִית, לְצִיצִית, אֱמֶת, קַיֶּמֶת, לָעַד.

שבת קודש

שבת — כג סיון — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשָּׁבָמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: שלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה כמ"ש . . . ־פג־ מהרמ"ק ז"ל.

מענה אאזמו"ר לאאמו"ר ביחידות חורף תרל"ה: היצה"ר נקרא נה"ב לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה"ב שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נה"ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כללא בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי' לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי' של נה"ב.

וסיים אאמו"ר נ"ע: עד אז לא ידעתי אז עס קען זיין א פרומער נה"ב, וועד רעדט נאָך א חסידישער נה"ב.

מַעֲנֶה אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] בִּיחִידוּת חֹרֶף תרל״ה: הַיֵּצֶר הָרַע נִקְרָא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהֵמָה דַּוְקָא, כִּי לִפְעָמִים הוּא שׁוֹעֵל פִּקֵּחַ שֶׁמַּחֲיוֹת, וּצְרִיכִים לְחָכְמָה מְרֻבָּה לְהָבִין תַּחְבּוּלוֹתָיו. וְלִפְעָמִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשׁ צַדִּיק תָּמִים עָנָו וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת.

בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הִיא לְפִי מַהוּתוֹ הַפְּרָטִי. וְיֵשׁ אֲשֶׁר מִתְעוֹרֵר חֵשֶׁק גָּדוֹל לִלְמֹד חָסִידוּת אוֹ לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּאֵיזֶה הַשְׂכָּלָה, וּבֶאֱמֶת הִנֵּה זֶהוּ רַק עֲצַת הַיֵּצֶר וּמִתַּחְבּוּלוֹת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לִמְנֹעַ מֵעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה וְכַדּוֹמֶה.

וּנְקוֹט הַאי כְּלָלָא [וֶאֱחוֹז כְּלָל זֶה] בְּיָדְךָ וּזְכֹר אוֹתוֹ תָּמִיד, כִּי כָּל דָּבָר הַמּוֹעִיל אוֹ מֵבִיא לַעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, הִנֵּה כָּל מְנִיעָה שֶׁתִּהְיֶה לְדָבָר זֶה - אֲפִלּוּ אִם הַמְּנִיעָה הִיא מִדָּבָר הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה - הוּא רַק מִתַּחְבּוּלוֹתֶיהָ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וְסִיֵּם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן: עַד אָז לֹא יָדַעְתִּי שֶׁתִּתָּכֵן נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] יְרֵא שָׁמַיִם, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר עַל נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] ״חָסִידִי״.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ט סיון, תשי״ט
ברוקלין.

הנהלת תלמוד תורה בית יוסף

ישיבת ליובאוויטש, בטרנטה

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל פ״כ מס׳ לו לז, משקפים ר״פ מהמצב במשך השבועות שעברו.

ויהי רצון שמתאים למה שנדבר זה כו״כ פעמים, תתחילנה הבשורות להיות באופן דואתהלכה ברחבה עד לופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ועד לנחלה בלי מצרים.

שאם בכל הענינים מוכרח הדבר עאכו״כ בחינוך על טהרת הקדש ובחינוך שמטרתו לאחד הנגלה והפנימיות תורה תמימה, וק״ל.

וכיון שנכנסנו לחדש הגאולה של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע נשיא ישראל, אשר היתה בזה גאולת הרבים בעת ההיא ולשנים ולדורות הבאים לאחרי זה, וכמובן מפרטי הענינים פרשת המאסר והגאולה, הנה יביאו זה בפועל בפעולות באותן השטחים עליהם מסר נפשו הק׳ הם הפצת היהדות בכלל והפצת המעינות ביחוד, שכל השייכים ויודעים עד״ז מחויבים בזה, וכיון שלהצלחת העבודה צריכים למנוחה שמחה וטוב לבב, הנה רועה ישראל יאר פניו ויגאל את כאו״א בתכ״י מכל ענינים המבלבלים, וימלאו את כל הנ״ל מתוך הרחבה אמיתית הן בגשמיות והן ברוחניות.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

כלי מתכות המחוברים לקרקע - מקבלים טומאה? יום ראשון י"ז סיון ה'תשע"ז

הלכות כלים פרק ט, הלכה א: כָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן, מְקַבְּלִין טֻמְאָה - חוּץ מִן הַדֶּלֶת, וְהַנָּגָר, וְהַמַּנְעוּל... מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ עֲשׂוּיִין לְקַרְקַע... אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁיְּקֻבְּעוּ.

הקשו האחרונים (מאמר מרדכי סי' צז. משנה אחרונה כלים פי"א מ"ב. צמח צדק יו"ד סי' קע):

שנינו (כלים פט"ו מ"ב): דף של נחתומין של מתכת (עליו לשים את הבצק- פיה"מ) שקבעו בכותל - רבי אליעזר מטהר, כי מחובר לקרקע נחשב כקרקע ואינו מקבל טומאה וחכמים מטמאים, ואף שקבעו בכותל הרי הוא כלי בפני עצמו (עד שיעשה שינוי בגוף הכלי) ומקבל טומאה. ופסק הרמב"ם (להלן פי"א הכ"ד) כחכמים "שכל כלי מתכות שקבעם בקורה או בכותל מקבלין טומאה". ולכאורה, הרי זו סתירה לדבריו כאן שכלי מתכות שהשימוש בהם הוא במחובר לקרקע אינם מקבלים טומאה אף אם יש להם שם בפני עצמם?

וביארו (מאמר מרדכי. משנה אחרונה):

כלי המתכות הנמנים כאן הם כלים שעיקר עשייתם להשתמש בהם כשהם מחוברים לקרקע, ולכן הם בטלים לקרקע ואינם מקבלים טומאה "אפילו קודם שיקבעו" כי תכלית עשייתם היא להתחבר לקרקע, ואילו כלי המתכות שמקבלים טומאה לדעת חכמים נעשו מתחילה להשתמש בהם לבדם אף כשאינם מחוברים לקרקע (כדף של נחתומין שמשמש את הנחתום אף כשאינו קבוע בכותל), ולכן אינם בטלים לקרקע ומקבלים טומאה.

והקשה על זה אדמו"ר ה'צמח צדק' (שם):

למסקנת הגמרא (בבא בתרא סו, א) חכמים מטמאים דף של נחתומין אף אם 'קבעו ולבסוף חקקו', היינו שקודם קבע את הדף בכותל ואחר־כך הכינו ועשאו כלי, וכאן הרי תחילת עשייתו במחובר לקרקע, ואם כן מדוע לדעת חכמים נחשב כלי שאינו בטל לקרקע?

ותירץ:

רק כלים המשמשים את המחובר לקרקע - כגון הציר והמנעול שהם חלק משימוש הדלת - נחשבים כקרקע ואינם מקבלים טומאה, אבל כלים שאינם משמשים את המחובר לקרקע, כגון דף של נחתומין שאינו משמש את הכותל אלא נועד לצרכי אפיה, הרי הם כלים בפני עצמם (אף שכבר מתחילתם נקבעו במחובר לקרקע) ואינם כקרקע.

טומאת משקין בכלי חרס מאחוריו יום שני י"ח סיון ה'תשע"ז

הלכות כלים פרק יג, הלכה ד: כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בַּאֲחוֹרָיו בִּלְבַד, נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו כְּשֶׁאָר כָּל הַכֵּלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה לוֹ תּוֹךְ; אֲבָל אִם אֵין לוֹ תּוֹךְ, וְנָגְעוּ בּוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין - חֲרֵי זֶה טָהוֹר.

כלי חרס אינו מקבל טומאה אלא מתוכו, ואם נגעה טומאה בגבו (אחוריו) אינו נטמא (לעיל ה"א) אך בטומאת משקין (שהיא מדרבנן, סובר הרמב"ם שנטמא מגבו, וכתב בהל' שאר אבות הטומאות (פ"ז ה"ג) "כשגזרו על המשקין שיטמאו את הכלים (שהרי מן התורה משקים שהם ראשון לטומאה אינם מטמאים אדם וכלים)... אם נגעו משקין טמאין באחורי הכלי... נטמאו אחוריו בלבד".

אך הראב"ד (הל' שאר אבה"ט שם) השיג וכתב: "אין השכל נותן שיעשו משקין מה שאין המת והשרץ עושים". כלומר, אם מת ושרץ שטומאתם מן התורה אינם מטמאים כלי חרס מגבו, לא יתכן שטומאת משקין שהיא מדרבנן תטמא כלי חרס מגבו.

והוסיף הראב"ד: הרמב"ם למד כך מדברי הגמרא (בכורות לח, א) המשווה כלי שטף (מתכת ועץ) לכלי חרס. וכשם שכלי חרס אם נטמא תוכו נטמא גבו, אבל "אם נטמא גבו לא נטמא תוכו" - אף כלי שטף אם נטמא תוכו נטמא גבו, ואם נטמא גבו לא נטמא תוכו. ומשמע שהן כלי שטף והן כלי חרס, אם נגעה טומאה בגב הכלי נטמא גבו ולא נטמא תוכו.

ודוחה ראיה זו כי יש לומר שהלשון 'נטמא גבו' נאמר רק בכלי שטף אבל כלי חרס אינו נטמא מגבו, והגמרא משווה כלי שטף לכלי חרס לא לומר ששווים בכל, אלא שכמו שבכלי חרס דין גבו שונה מדין תוכו (בגבו אינו נטמא כלל, ובתוכו נטמא כל הכלי), כך בכלי שטף דין גבו שונה מתוכו (נגעה טומאה בגב הכלי - נטמא בגבו ולא בתוכו, נגעה בתוכו - נטמא כולו).

וה'כסף משנה' (הל' שאר אבה"ט שם) מיישב את הרמב"ם כי פשטות לשון הגמרא מורה שכלי חרס וכלי שטף שווים בכל, ובשניהם אם נגעה טומאה בגבו נטמא גבו ולא תוכו.

ואת קושיית הראב"ד - איך יתכן שטומאת משקין מדרבנן חמורה מטומאה דאורייתא - מתרץ ה'כסף משנה': חכמים החמירו במשקין יותר מטומאת הזב, כיון שעלולים לקבל טומאה בקלות יתר כי אינם צריכים 'הכשר' (רש"י שבת יד, ב ד"ה גזרה) וכמו שגזרו על המשקין מטעם זה להיות 'ראשון לטומאה' (אפילו אם נטמאו ב'ראשון' ומן התורה הם 'שניים').

האם הידית היא חלק מהכלי? יום שלישי י"ט סיון ה'תשע"ז

הלכות כלים פרק יז, הלכה א: כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים, חֲרֵי הֵן כִּכְלֵיהֶם. וְאִם נִטְמָא הַכְּלִי, נִטְמְאוּ יָדוֹ... לְפִיכָךְ, הָאֲבָנִים הַיּוֹצְאוֹת מִן הַתַּנּוּר... אִם נִטְמָא הַתַּנּוּר וְהַכִּירָה, נִטְמְאוּ הָאֲבָנִים הָאֵלּוּ, נִטְמְאוּ.

בהלכה זו מבואר כי גם דבר שמצד עצמו אינו נחשב ככלי, אם הוא משמש כבית אחיזה לכלי, דינו ככלי עצמו

ומקבל טומאה.

ונחלקו ראשונים בדין ידות של כלי חרס. יש סוברים שהידית משמשת להעברת הטומאה לשני הכיוונים. אם נגעה טומאה בידית - נטמא הכלי, ואם הכלי טמא ודבר טהור נגע בידית שלו – הדבר נטמא (רשב"א חולין קיח, א בשם התוספות). אך יש סוברים שהידית מוציאה את הטומאה מן הכלי ומטמאת אבל אינה מכניסה טומאה לכלי ואם נגע שרץ בידית הכלי - אין הכלי נטמא (תוספות בכורות לח, א) שהרי כלי חרס אינו מקבל טומאה מאחוריו אלא מתוכו ואף אם נגע שרץ בדופן הכלי מאחוריו אינו מקבל טומאה, ואם כן לא תהא ידית הכלי גדולה מדופן הכלי.

וכך יש לדייק מלשון הרמב"ם שהביא דין זה רק לגבי הוצאת הטומאה: '... אם נטמא התנור, נטמאו אבנים אלו ואוכלין ומשקין הנוגעין באבנים אלו נטמאו', ולא כתב שאם נגעה טומאה באבן נטמא הכלי (משנה למלך).

ויסוד המחלוקת תלוי בהבנת דין 'ידות הכלים':

לדעת התוספות, הידית מעבירה את הטומאה מהכלי החוצה לא משום שגם היא נטמאת אלא משום שהיא משמשת כ'גשר' המחבר בין הכלי לדבר הנוגע בו. ולכן, אף שהדופן החיצונית של הכלי אינה מקבלת טומאה, הידית מעבירה את הטומאה כי היא משמשת כגשר אל תוך הכלי ומכניסה את הטומאה מבחוץ לתוכו.

אך לדעת הרמב"ם הידית אינה משמשת כ'גשר' המעביר את הטומאה מהכלי לחוץ, אלא נחשבת ככלי עצמו ולכן היא טמאה כמותו, וממילא אין לומר שהטומאה תיכנס על ידה לכלי שהרי כלי חרס אינו מקבל טומאה אלא מתוכו.

(חזון יחזקאל טהרות ע' 336)

שברי כלים ושברי כלי חרס

יום רביעי כ' סיון ה'תשע"ז

הלכות כלים פרק יח, הלכה י: כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, וְנִפְסְדָה צוּרָתָן - אֵין שִׁבְרֵיהֶן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַשְּׁבָרִים רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ; חוּץ מִשִּׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶשׂ - שֶׁאִם הָיָה חֶרֶשׂ הָרָאוּי לְקַבֵּל - חֲרִי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ".

והראב"ד כתב שאין לחלק בין כלי חרס לשאר כלים, אלא כנאמר "בכל המשניות והתוספתות" שכלי שנשבר, אם יכול לעשות בו מעין מלאכתו הראשונה, מקבל טומאה. והצריכו לימוד מיוחד (בתורת כהנים, שמיני פ"ז מהפסוק 'וכל כלי חרש') לרבות כלי חרס משום שהיינו סבורים ש"חרס הנשבר אין לו תקנה".

וכתבו אחרונים (מרכבת המשנה, חזון נחום כלים פ"ב מ"ד) כי זו היא גם דעת הרמב"ם, ומה שחילק בין כלי חרס לשאר הכלים הוא כשאין השבר עושה מעין מלאכתו הראשונה (אף שראוי לתשמיש אחר). ולכן דייק וכתב שמדובר בשברים 'שנפסדה צורתן', כעין מה שכתב לעיל (פ"ו ה"א) 'שנפסדה צורתו ותשמישו'. וזהו 'גיסטרא' (לעיל ה"ח), היינו כלי חרס שנשבר וראוי לתשמיש אחר שלא כתשמישו הראשון ומקבל טומאה שלא כשאר כלים שבהם השברים שאינם ראויים לתשמישם הראשון אינם מקבלים טומאה.

וב'מי נפתוח' (פרפר לח סק"ב) מבאר את דעת הרמב"ם:

כל הכלים שנשברו, אם נפסדה צורתם אינם מקבלים טומאה אפילו אם עושים מעין מלאכתם הראשונה. ושבר כלי הראוי לעשות מעין מלאכתו הראשונה עדיין שם כלי עליו ומקבל טומאה רק כאשר הכלי הוא בצורתו ותבניתו הראשונה אלא שניקב בו נקב, ובזה ריבתה תורה שכלי חרס (שלא כשאר כלים) שבריהם מקבלים טומאה אף שאבדה צורת הכלי (אם ראויים לתשמיש).

וב'עזרת כהנים' (פרשת שמיני פ"ח, תוספות העזרה סק"א) ביאר:

לדעת הרמב"ם, שברי כלים מקבלים טומאה רק אם חזר וייחדם לתשמיש, אף אם אינם עושים מעין מלאכתם הראשונה, ובכלי חרס ריבתה תורה ששבריהם מקבלים טומאה אף אם לא ייחדם למלאכה (וכן שיטת הר"ש כלים פ"ב מ"ב). ואילו לדעת הראב"ד כשם ששברי שאר הכלים מקבלים טומאה אם חזר וייחדם, גם שברי כלי חרס מקבלים טומאה רק אם חזר וייחדם לתשמיש (כשיטת התוספות חולין נה, א).

בגד שביטלו משימוש - מתי בטל מתורת בגד?

יום חמישי כ"א סיון ה'תשע"ז

הלכות כלים פרק כב, הלכה כז: שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים שֶׁנָּתְנוּ בַּכַּדּוּר - חֲרִי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה, וּמְטַמֵּא בְּמִדְרָס. עָשָׂהוּ כַּדּוּר בְּפָנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁחֲרֵי הַתֶּפֶר מְמַעֲטוֹ מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה.

בגד של שלושה על שלושה טפחים מקבל טומאת מדרס, ואם נתן בגד של שלושה על שלושה לתוך כדור לא בטלה ממנו תורת בגד כי נתינתו היא כדי שישתמר (רע"ב כלים פכ"ח מ"א), ומיטמא אפילו במדרס (לדעת הרמב"ם, כי לדעת הראב"ד מיטמא בכל הטומאות חוץ מטומאת מדרס) ואם קיפל את הבגד ועשה ממנו כדור - טהור מטומאת מדרס, כי התפר מיעטו ומחוץ לתפר אין בו שלושה על שלושה, אבל בשאר הטומאות מיטמא גם בפחות משלושה על שלושה (כדלעיל ה"א. אמנם לדעת הראב"ד טהור אף משאר הטומאות).

והקשה ה'משנה אחרונה' (כלים שם):

בגד שעשהו לכדור אינו ראוי להיטמא מדרס כי אומרים לו (לזב) 'עמוד ונעשה מלאכתינו'. כלומר, כדור מיועד לשימוש אחר ולא לישיבה, ואם הזב ישב עליו יצטרך לעמוד כדי שאפשר יהיה להשתמש בכדור למלאכתו (ראה לעיל פכ"ב ה"ו), ומדוע אם כן כותב הרמב"ם שאינו מטמא כיון "שהתפר ממעטו משלושה על שלושה"?

ותירץ:

שנינו (כלים פכ"ו מ"א): סנדל שהותרו רצועותיו (ושימושו

כ'כלי' בטל) מקבל טומאה כי 'הדיוט' (שאינו אומן) יכול להחזיר את הרצועות ולעשותו 'כלי'. וכך גם בבגד שנעשה לכדור יכול ה'הדיוט' להחזירו למצב הקודם ולכן דעת האדם שעשהו היתה להחזירו לשימוש כבגד, כי אין הדרך לבטל בגד כדי להשתמש בו ככדור, ואילולא מיעט התפר מהשיעור הראוי למדרס, היה הכדור מקבל טומאת מדרס כיון ש'הדיוט' יכול להחזירו למצב של בגד, ורק בגלל ששיעורו נתמעט – אינו מתטמא במדרס.

וכאשר ממעט את שיעורו על ידי התפר אין הבגד מתטמא בטומאת מדרס אף שה'הדיוט' יכול לפרום את התפר ולהחזירו למצב הקודם, כי המקלקל את הבגד בידיים מגלה שאין בדעתו להחזירו למצב הראשון, ולכן (אף שיכול להחזירו) יורדת ממנו תורת כלי (משנה אחרונה שם).

סכך ממחצלת

יום שישי כ"ב סיון ה'תשע"ז

הלכות כלים פרק כה, הלכה יג: מַחְצֶלֶת הַקָּשׁ, מְמַמְּאָה בְּמַדְרֵס; וּמַחְצֶלֶת הַקָּנִים וְשֶׁל חֶלֶף - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְמַדְרֵס. וּשְׁאָר הַמַּחְצָלָאוֹת - אִם עֲשָׂאָהּ לִשְׁכִּיבָה, מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; עֲשָׂאָהּ לְכִסּוּי, טְהוֹרָה. עֲשָׂאָהּ סְתָם - אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה, סְתָמָהּ לְכִסּוּי; וְהַקְּטַנָּה, סְתָמָהּ לִשְׁכִּיבָה.

האם ניתן לסכך במחצלת של קנים?

לפי המבואר בהלכה זו, הדבר תלוי בסוג המחצלת: מחצלת העשויה מקנים או מחלף (סוג עשב) אינה מקבלת טומאה, משום שאינה נוחה למדרס, ואם כן היא כשרה לסכך, ואילו בשאר סוגי המחצלאות הדבר תלוי בכוונה של האדם. אם עשה את המחצלת לשכיבה או לסיכוך או בהתאמתה של המחצלת מבחינת גודלה לשכיבה או לסיכוך.

אמנם הדברים סותרים לדברי הרמב"ם בהלכות סוכה (פ"ה ה"ו) שכלל את דין מחצלת קנים וחלף עם שאר המחצלאות: "מחצלת קנים או מחצלת גמי או חלף – קטנה סתמה לשכיבה לפיכך אין מסככין בה...". ולפי המבואר כאן הרי מחצלת של קנים בכל אופן אינה נטמאת!

ומזה מובן שיש לחלק בין טומאת מדרס לשאר טומאות: מחצלת של קנים אינה מקבלת טומאת מדרס, אך מקבלת שאר טומאות אם היא בגודל מתאים לשכיבה, כי דבר מקבל טומאת מדרס אם הוא מיוחד לשכיבה, אך בשאר טומאות אין צריך שיהא מיוחד לכך אלא אף אם שוכבים עליו לפעמים באקראי, נטמא.

ואמנם העושה מחצלת קטנה מקנים בוודאי עושה אותה לשכיבה, אך מאחר ואין הדרך לעשות זאת, אין כוונתו מחשיבה אותה כמיוחדת לכך ובטלה דעתו אצל כל אדם ולכן אינה מטמאה במדרס, אך מאחר והוא עצמו עומד להשתמש בה לשכיבה, די בכך שתיטמא בשאר טומאות.

(לחם משנה הל' סוכה פ"ה ה"ו, משמרת הטהרה ע' קמז)

חציצה בטבילה

שבת קודש כ"ג סיון ה'תשע"ז

הלכות מקואות פרק א, הלכה יב: דָּבָר הַחוֹצֵץ חוֹפֶה אֶת רֹב הָאָדָם אוֹ רֹב הַכְּלִי - לֹא עָלְתָה לָהֶם טְבִילָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם מַקְפִּיד עָלָיו, וְרוֹצֶה לְהַעֲבִירוֹ.

ומה הדין כשהדבר החוצץ חופה את חציו של האדם או הכלי?

יש סוברים כי כיון ש'אי אפשר לצמצם', היינו שאדם אינו יכול לדייק במדידתו, הרי גם כשהדבר חופה את חציו - חוצץ (אמרי אש יו"ד סי' עה). ולפי זה, לדעת האומרים (תוס' עירובין ה, ב ד"ה וספק) שמדידה בידי אדם כן 'אפשר לצמצם' - במחצה על מחצה אינו חוצץ מן התורה.

אך בשו"ת מהרי"א הלוי (ח"ב סי' סח) כתב כי כיון שדין חציצה נלמד מהפסוק "ורחץ את בשרו במים" (ויקרא טו, טז) - "שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים", הרי לפחות רוב בשרו צריך לגעת במים ('רובו ככולו'), ואם רק חציו נגע במים לא עלתה הטבילה מן התורה.

ואם היה הדבר החוצץ חופה את כולו, לדעת רב כהנא (יבמות עח, ב) הרי זה חוצץ מן התורה אף על פי שאינו מקפיד עליו. ותמה הגר"ע איגר (מקואות פ"א מ"א) מדוע השמיטו הרמב"ם ושאר הפוסקים הלכה זו?

ואכן, ב'לחם ושמלה' (סי' קצח, שמלה סק"ב) כתב, שכיון שבמקור ההלכה בגמרא (נדה סז, ב) בו נקבעו דיני חציצה בטבילה לא הובאה הלכה זו של רב כהנא - משמע שאין זה להלכה.

וב'גלות עליות' (פ"ט מ"ב פ"א אות ז) ביאר:

בפועל, לא תיתכן מציאות שכל גופו מכוסה ודבוק בדבר שאינו מקפיד עליו ואינו מעוניין להסירו, וכוונת רב כהנא היא שאם דבר מכסה את כולו ובכל זאת האדם טוען שאין הוא מקפיד עליו - אינו נאמן, אלא בוודאי כן מקפיד עליו, ולכן חוצץ מן התורה.

מי שהוא איש החסד, לא ישתנה לעולם לאיש הגבורה, וכן להיפך, שמי שהוא בטבע הגבורה, לא ישתנה להיות בטבע החסד.
ממאמר שבת פרשת שלח, ה'תשכ"ו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ז־כ"ג סיון תשע"ז

יום ראשון י"ז סיון ה'תשע"ז

הִלְכוֹת כֵּלִים

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמם או שם לווי. שתי טבעות שמשימות הבנות ברגליהן.

1 **א. כָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת[2] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן -**
2 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, חוּץ מִן הַדֶּלֶת וְהַנֶּגֶר[3] וְהַמַּנְעוּל**
3 **וְהַפּוֹתָה[4] שֶׁתַּחַת הַצִּיר וְהַצִּיר וְהַקּוֹרָה וְהַצְּנוֹר[5]; מִפְּנֵי**
4 **שֶׁאֵלּוּ עֲשׂוּיִין לַקַּרְקַע[6] אוֹ לְשַׁמֵּשׁ אֶת הָעֵץ[7] אֵינָן**
5 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁיְּקָבְעוּ[8]. וְכָל כְּלֵי**
6 **מַתָּכוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַי - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ,**
7 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקְצָת כְּלִי. כֵּיצַד? עַקְרַב שֶׁל פִּרְמְבִּיָא[9]**
8 **- טָמֵא[10], וּלְחָיַיִם שֶׁעָלָה שֶׁעַל לְחָיֵי הַבְּהֵמָה מִבַּאן**
9 **וּמִבָּאן - טְהוֹרִין, וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָן,**
10 **מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן. וּבִשְׁעַת חִבּוּרוֹ[11] -**
11 **הַכֹּל מְקַבֵּל טֻמְאָה[12].**

2) כלים פרק י"א משנה ב. 3) מוט של ברזל המשמש בריח לשער של עץ. 4) כעין כוס של מתכת שמשקיעים בקרקע ובה משימים את ציר הדלת (במלכים־א ז, ט: "והפותות לדלתות הבית"). 5) העשוי להניח בקרקע. 6) כלל הוא בידינו: המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. 7) נגר ומנעול. 8) מפני שנעשו מלכתחילה כדי לקבעם בקרקע. 9) פרומביא הוא רסן שנותנים על פי הבהמה ובו חתיכת ברזל שמכניסים לתוך פיה. ברזל זה נקרא עקרב. 10) מפני שהוא לצורך האדם, כדי לכוון הילוך הבהמה ויש לו שם בפני עצמו. 11) כשהם מחוברים לרסן. 12) ואם נגע טמא באחד מחלקי הרסן - נטמאו כל חלקיו.

12 **ב. טַסִּין שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁמַּנִּיחִין עַל לְחָיֵי הָאָדָם[13]**
13 **בִּשְׁעַת מִלְחָמָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין**
14 **לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן[14]. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל**
15 **מַיִם[15] - מִתְטַמְּאִין כְּכָל כְּלֵי קִבּוּל[16].**

13) להגן עליו. במשנתנו מפרש רבינו לוחות ברזל לכסות את החזה. 14) טסים אלה הם חלק מכובע הברזל המכסה את הראש. 15) לשתות במלחמה. 16) למדנו מזה, שכלי שיש לו בית קיבול - מקבל טומאה אף על פי שאין לו שם בפני עצמו.

16 **ג. נֶזֶם הֶעָשׂוּי כְּקִדְרָה[17] מִלְמַטָּה וְכַעֲדָשָׁה מִלְמַעְלָה**
17 **וְנִפְסַק - הַקְּדָרָה שֶׁלּוֹ[18] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ,**
18 **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ בֵּית קִבּוּל, וְהָעֲדָשָׁה[19] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
19 **בִּפְנֵי עַצְמָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָהּ,**
20 **וְהַצְּנִירָה[20] שֶׁלָּהּ שֶׁהִיא נִכְנֶסֶת בָּאֹזֶן אוֹ בָאַף אֵינָהּ**
21 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[21]. הָיָה הַנֶּזֶם עָשׂוּי כְּמִין**
22 **אֶשְׁכּוֹל[22] וְנִפְרַךְ[23] - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ בֵּית קִבּוּל,**
23 **וְאֵין לְכָל גַּרְגִּיר מִמֶּנּוּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וַהֲרֵי אֵינוֹ**
24 **רָאוּי לְתַכְשִׁיט[24] מִשֶּׁנִּפְרַךְ.**

17) מורכב משני חלקים, החלק העליון עשוי בצורת עדשה ובו הצינורא הנכנסת לנקב שבאלית האוזן, והחלק התחתון תבניתו כקדירה חלולה. 18) שאין לה שם בפני עצמה. 19) שאין לה בית קיבול. 20) שאין לה בית קיבול ולא שם בפני עצמו. 21) אבל כשהיא מחוברת לנזם הרי היא כחלק מכלי שלם. 22) גרגירי מתכת דבוקים יחד בתבנית אשכול ענבים. 23) נפרדו הגרגירים זה מזה. 24) למעלה פרק ח הלכה ו נתבאר שתכשיט אדם מקבל טומאה.

25 **ד. טַבַּעַת אַחַת שֶׁמַּנִּיחִין הַבָּנוֹת בְּרֶגֶל אַחַת - הִיא**
26 **הַנִּקְרֵאת בִּירִית, וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין**
27 **עָלֶיהָ צוּרַת כְּלִי תַּכְשִׁיט, אֶלָּא כְּמוֹ טַבַּעַת הַכֵּלִים**
28 **אוֹ טַבַּעַת שֶׁקּוֹשֵׁר בָּהּ בֵּין כְּתֵפָיו. אֲבָל שְׁתֵּי טַבָּעוֹת**
29 **שֶׁמְּשִׁימוֹת הַבָּנוֹת בִּרְגְלֵיהֶן וְשַׁלְשֶׁלֶת מְשֻׁלְשֶׁלֶת בֵּינֵיהֶן**
30 **מִזּוֹ לָזוֹ[25] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תַּכְשִׁיטֵי**
31 **הַבָּנוֹת. וְהֵן הַנִּקְרָאִין כְּבָלִים.**

25) בגמרא שם מפרש, שהשלשלת מעכבת עליהן מלפסוע פסיעות גסות. נאה לבנות לפסוע פסיעות מדודות.

32 **ה. קַטְלָא שֶׁל חֲלִיּוֹת[26] שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהֵם בְּחוּט שֶׁל**
33 **צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְנִפְסַק הַחוּט - הַחֲלִיּוֹת מְקַבְּלוֹת**
34 **טֻמְאָה, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[27]. הָיָה**
35 **הַחוּט שֶׁלָּהּ שֶׁל מַתֶּכֶת וְהַחֲלִיּוֹת שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת**
36 **וְשֶׁל מַרְגָּלִיּוֹת אוֹ שֶׁל זְכוּכִית, וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲלִיּוֹת**
37 **וְהַחוּט קַיָּם - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמֵּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ[28]. שִׁיָּרֵי**
38 **קַטְלָא[29] - כְּמִלֹּא צַוַּאר קַטָּנָה[30].**

26) גרגירי זהב וכסף נקובים, ותכשיט זה קושרות הנשים בצוואריהן. 27) ראוייה לתכשיט לתלותה על הצוואר, ישנן נשים התולות על צוארן חולייא אחת של זהב או כסף. 28) לפעמים קושרות חוט זהב או כסף על הצוואר לקישוט. 29) קטלא שנקרעה. 30) אם נשאר כדי לקשור סביב צווארה של ילדה קטנה בגיל מתאים לקישוט. המדובר בחוט כסף וזהב שהם עצמם תכשיט.

39 **ו. כָּל הַכִּסּוּיִין שֶׁל מַתֶּכֶת טְהוֹרִין וְאֵין מְקַבְּלִין**
40 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן[31], חוּץ**
41 **מִכְּסוּי הַמֵּחַם[32] וּמִכְסוּי טְנִי[33] שֶׁל רוֹפְאִין[34]; מִפְּנֵי**
42 **שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הָאִסְפְּלָנִית[35], נַעֲשָׂה כְּלִי קִבּוּל.**

31) ומיועדים רק לכסות את הכלים בלבד ולפיכך דינם כמשמשי כלים. 32) קומקום גדול. ידעו חכמים שרגילים להשתמש בכיסוי מיחם ככלי בפני עצמו. 33) טנא = סל.

34) הרופאים רוקחים את התרופות בכלי גדול של מתכת. 35) רטייה ותרופות אחרות מוכנות לשימוש.

1 **ז. כְּסוּי שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁשָּׁפוּ וְלִטְּשׁוּ וְעָשָׂהוּ מַרְאָה -**
2 **הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[36].**

36) שהמראה משמשת את האדם ויש עליה תורת כלי. פסק כחכמים שם.

3 **ח. כָּל הַמִּשְׁקוֹלוֹת[37] שֶׁל מַתָּכוֹת מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה.**
4 **וְהֵן הַנִּקְרָאִין אוּנְקְיוֹת. קְנֵה מֹאזְנַיִם שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ**
5 **אוּנְקְיוֹת שֶׁל בַּרְזֶל תְּלוּיוֹת בּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה[38],**
6 **מִפְּנֵי הָאוּנְקְיוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ[39]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
7 **אֲמוּרִים? בְּמֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי פִּשְׁתָּן וּמוֹכְרֵי**
8 **צֶמֶר[40]; אֲבָל שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד**
9 **שֶׁיִּהְיוּ הָאוּנְקְיוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ[41].**

37) מאזניים עשויים מקנה רחב קצת של עץ, ומשני צדדיו תלויים ווים של מתכת כפופים כלפי מעלה לתלות בהם הדברים הנשקלים, ו"משקולת" שנאמר כאן - הכוונה לאותם הווים. 38) ואף על פי שהוא כלי עץ פשוט. 39) הקנה נעשה חלק מכלי מתכת. 40) מאזניים שלהם גדולים, ודרכם להסיר את האונקיות אחר שגמרו לשקול ולהחזירן בעת הצורך, כי לא ישקלו בלי האונקיות. ואומר רבינו, שבזמן שהן תלויות בעץ הוא מקבל טומאה כחלק מן הכלי. 41) בעלי בתים ששוקלים לצרכי עצמם, אינם מדקדקים כל כך במשקל ולכן הם שוקלים לפעמים בלי האונקיות, ותולים את הדבר הנשקל על העץ עצמו, ואם כן העץ אינו חלק קבוע של הברזל, אלא כלי עץ פשוט בפני עצמו, ולפיכך אפילו כשתולים לפעמים את האונקיות לא בטל העץ לגביהם אלא אם הן קבועות בו, אבל השוקלים כדי למכור מקפידים על משקל מדוייק ומשתמשים תמיד באונקיות הניתלות במקום המיוחד להן בעץ ולפיכך הכל ככלי אחד, כל זמן שהן תלויות. [הר"ש מפרש שאונקיות היינו כפות המאזניים שנותנים בתוכן את הדברים הנשקלים. פירושנו הוא על פי ביאורו של רבינו במשנה].

10 **ט. מִשְׁקָלוֹת[42] שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירָן[43]**
11 **וְשׁוֹקֵל בָּהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[44]. יֵחֵד מֵהֶן[45]**
12 **חֲצָאֵי לִיטְרִין, שְׁלִישֵׁי לִיטְרִין, רְבִיעֵי לִיטְרִין - הֲרֵי**
13 **אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה[46].**

42) משקלות ממש (לא אונקיות) ששוקלים כנגדם את המשאות. 43) צירף יחד את שבריהם. 44) שאינם ראויים למלאכתם כמו לפני השבירה. 45) קבע חתיכה שמשקלה חצי ליטרא שתשמש משקל של חצי ליטרא וכן שליש או רביע הליטרא. 46) לפי שהם משקלות חדשים בלתי שבורים.

14 **י. סֶלַע[47] שֶׁנִּפְסְלָה וְהִתְקִינָהּ[48] לִהְיוֹת שׁוֹקֵל בָּהּ -**
15 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.**

47) מטבע של כסף עתיק, שווה ארבעה דינרים רומיים. 48) המדובר כשהסלע אינו ראוי למשקל בלי תיקון על ידי מעשה בגופו, כגון אם נשחק או נשבר וצריך לתקנו ולכוון את משקלו, אבל אם אינו מחוסר מעשה - מספיקה מחשבה לעשותו כלי לעניין קבלת טומאה, כמו שנאמר למעלה בפרק ח הלכה י: "כל הכלים יורדים לטומאה במחשבה". [כתב הר"ש שהכוונה לשקול נגדו כסף וזהב וכדומה, אבל אסור לשקול בו דברים הנדבקים כגון שמן, כמו שאמרו בבבא בתרא פט ב: "אין עושין משקלות של מתכת". והטעם, מפני שהשמן נדבק במתכת ומכביד את משקלן].

16 **יא. אוּנְקְלֵי שֶׁל כַּפֵּים[49] - טְהוֹרָה[50], וְשֶׁל רוֹכְלִים[51]**
17 **- מִתְטַמְּאָה[52]. אוּנְקְלֵי שֶׁל נַקְלִיטֵי הַמַּטָּה[53] -**
18 **טְהוֹרָה[54], וְשֶׁל דַּרְגֵּשׁ[55] - מִתְטַמְּאָה[56]. אוּנְקְלֵי שֶׁל**
19 **כַּוֶּרֶת הַצַּיָּדִים שֶׁצָּדִין בָּהּ הַדָּגִים[57] - טְהוֹרָה[58], וְשֶׁל**
20 **שְׂדֵה[59] - מִתְטַמְּאָה. אוּנְקְלֵי שֶׁל מְנוֹרוֹת הָעֵץ -**
21 **טְהוֹרוֹת[60], וְשֶׁל שֻׁלְחָן - מִתְטַמְּאִין[61]. זֶה הַכְּלָל: כָּל כְּלֵי**
22 **שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִן הַתּוֹרָה[62] - הֲרֵי**
23 **הָאוּנְקְלֵי שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁלּוֹ וְשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁלּוֹ מְקַבֶּלֶת**
24 **טֻמְאָה; וּכְלֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן פְּשׁוּטֵי כְּלֵי**
25 **עֵץ וּכְלֵי עֵץ הַבָּאִים בְּמַדָּה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אוּנְקְלֵי**
26 **שֶׁל מַתֶּכֶת וְהַשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁלּוֹ אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה.**
27 **וְכָל אַחַת וְאַחַת[63] בִּפְנֵי עַצְמָהּ[64] טְהוֹרָה, שֶׁאֵין**
28 **הָאוּנְקְלֵי אוֹ הַשַּׁלְשֶׁלֶת כְּלֵי בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הֲרֵי**
29 **הֵן כְּמִקְצָת כְּלִי[65]. וַאֲפִלּוּ אוּנְקְלֵי שֶׁבַּכְּתָלִים[66]**
30 **שֶׁתּוֹלִין בָּהּ הַכֵּלִים וְהַבְּגָדִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן -**
31 **טְהוֹרָה[67].**

49) מוט עץ ארוך ואונקלאות תלויות בו בשני ראשיו, והכתפים (=סבלים הנושאים משאות על כתפיהם) שמים את העץ על הכתף ותולים שק אחד לפניהם ואחד לאחוריהם. 50) מפני שעיקר הכלי הוא העץ המונח על הכתף, והאונקלי משמשת את כלי העץ. 51) מוכרי בושם. 52) הרוכלים חוקקים כעין קערה במוט ונותנים בה את סחורתם, ואם כן יש לו בית קיבול ומקבל טומאה. ויש מפרשים שלאונקלי עצמה יש בית קיבול, ואמרנו למעלה (בהלכה ב) שכלי מתכות שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אף על פי שאין לו שם בפני עצמו. 53) שני עמודים של עץ העומדים אחד למראשותי המטה ואחד למרגלותיה. בראשי העמודים קבועים ווי מתכת שעליהם מניחים מוט ארוך ופורסים עליו סדין. 54) הנקליטים והמוט הם עיקר והווים (האונקלות) בטלים לגביהם כמשמשים פשוטי כלי עץ. 55) מיטה של עור. בארוכות המיטה תחובות אונקלאות של ברזל וקושרים בהן את הרצועות הקבועות בעור ששוכבים עליו. 56) מפני שמצע העור עצמו מקבל טומאה. רבינו מפרש במשנה שדרגש היינו ערש קטן, אבל לא פירש טעם ההבדל בין מיטה לדרגש. ואולי התכוון גם כן לערש ששוליו הם של עור. 57) במשנה: "של אקון", ומפרש רבינו תיבה של עץ ואונקלאות מחוברות בה וקושרים בהם חבלים ומשלשלים את התיבה לים. תיבה זו עשוייה כמלכודת שהדגים נכנסים לתוכה ואינם יכולים לצאת. 58) כוורת הציידים היא גדולה ומקבלת ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה (ראה למעלה פרק ג הלכה ב) ולפיכך גם האונקלי

שלה, אף על פי שהיא של מתכת, אינה מקבלת טומאה, שהרי היא טפלה לגבי הכוורת. 59) תיבה שאינה מחזיקה ארבעים סאה. [בתוספתא כלים בבא מציעא פרק ב הלכה ד אמרו: אונקלי של שידה טמאה ואם הייתה באה במידה - טהורה]. 60) המנורה עצמה אין לה בית קיבול ומעמידים עליה את הנר, שבו השמן והפתילה, נתבאר למעלה פרק ד הלכה א שאינה מקבלת טומאה מפני שהיא כלי עץ פשוט, ולפיכך גם האונקלי שלה אינה מקבלת טומאה. 61) נתבאר שם ששולחן מקבל טומאה, מפני שהוא משמש את האדם ואת הכלים. 62) במשנה כתוב סתם: "המחובר לטמא - טמא, והמחובר לטהור - טהור", ורבינו הוסיף את המלים "מן התורה". ומשמע שהמחובר לכלי שמקבל טומאה מדרבנן אינו מתטמא. 63) שלשלת ואונקלי של כלי המקבל טומאה ושאינו מקבל טומאה. 64) בזמן שאינה מחוברת בכלי. 65) כחלק מכלי. 66) שאינה חלק מכלי. 67) מפני שהיא מחוברת לקרקע וכל המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה.

1 **יב. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית נְעִילָה[68] - מִתְטַמְּאָה[69],**
2 **וְהָעֲשׂוּיָה לִכְפִיתָה[70] - טְהוֹרָה[71].**

68) כעין מנעול לסגור שני ראשיה. שלשלת כזו נותנים ברגלי הסוס, כדי שלא יוכל לברוח ושלא יגנבוהו. 69) שהוא כלי לצורך האדם. 70) שקושרים בצוואר הקופים הקטנים והכלבלבים לנוי. 71) מפני שהיא תכשיט של בהמה וחיה.

3 **יג. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל סִיטוֹנוֹת[72] - מִתְטַמְּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
4 **נוֹעֲלִין בָּהּ אֶת הַחֲנֻיּוֹת; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טְהוֹרָה,**
5 **שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנוֹי[73].**

72) לסגור בהם את דלתות החנויות. 73) באליהו רבא מנמק, מפני שבעלי בתים רגילים להשאיר את השלשלת כשראשה אחד קבוע בדלת ולכן דינה כמחובר לקרקע.

6 **יד. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל מוֹשְׁחֵי קַרְקַע[74] וְיִתְדוֹתֵיהֶן**
7 **שֶׁתּוֹקְעִין בַּקַּרְקַע בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹשְׁחִין - מְקַבֶּלוֹת**
8 **טֻמְאָה[75]; וְשֶׁל מְקוֹשְׁשֵׁי עֵצִים[76] - טְהוֹרָה, לְפִי**
9 **שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ[77].**

74) מודדי קרקע, מהנדסים. 75) שהרי הן משמשות את האדם ויש להן שם בפני עצמן. 76) לקשור בה חבילת עצים. 77) והעץ עיקר.

10 **טו. שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל - אַרְבָּעָה טְפָחִים[78] מִמָּנָּה**
11 **סָמוּךְ לַדְּלִי מִתְטַמְּאָה עִם הַדְּלִי, מִפְּנֵי שֶׁהִיא צָרִיךְ**
12 **הַדְּלִי; וְהַשְּׁאָר טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ.**
13 **וְשַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי קָטָן - עֲשָׂרָה טְפָחִים[79].**

78) ארבעה טפחים הסמוכים לדלי מקבלים טומאה, מפני שהם כיד לדלי, וידות הכלים דינן ככלים. אבל למעלה מארבעה טפחים אינה לצורך הכלי. 79) שלשלת של דלי גדול אוחזים במקום קרוב לדלי ושל קטן מרחיקים את היד מן הדלי.

14 **טז. הַכַּדּוּר שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַסַּנְדָּן, וְהַקַּנְטָר[80] שֶׁל**
15 **בַּנַּאי, וְהַדֶּקֶר[81] שֶׁל חָרָשׁ[82], וַחֲמוֹר שֶׁל נַפָּח[83],**
16 **וְהַמַּטַלְטֶלֶת[84] וְהַמִּשְׁקוֹלוֹת שֶׁל בַּנָּאִים, וְהַכִּירַיִם**
17 **שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁחוֹבְטִין בָּהֶם הַזֵּיתִים, וְהָאַפַּרְכֵּס[85] שֶׁל**
18 **מַתֶּכֶת, וְהָאוֹלָר שֶׁכּוֹרְתִין בּוֹ הַסּוֹפְרִים רֹאשׁ**
19 **הַקֶּלְמוֹס שֶׁל קָנֶה, וְהַקֶּלְמוֹס שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַכַּפְנָא[86]**
20 **וְהַכַּפְנָא שֶׁמְּשַׁרְטְטִין בּוֹ הַסּוֹפְרִים - כָּל אֵלּוּ**
21 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ שֵׁם בִּפְנֵי**
22 **עַצְמוֹ.**

80) משנה שם פרק י"ד ג: "קנה מברזל מרובע ואורכו כמו אמה ולו יד מעץ יפסלו (יגזרו) בו העץ. 81) יתד חדה. 82) נגר. 83) חתיכת ברזל בתבנית חמור והנפח רוכב עליו ומכה בפטיש על המתכת המונחת לפניו. 84) חתיכת מתכת תלוייה בחוט והבנאים משתמשים בה, כדי ליישר את הכותל. וכן היא המשקולת, אלא שהיא עשוייה בצורה אחרת קצת. 85) כלי של ריחיים רחב מלמעלה והולך ומשתפע כלפי מטה והוא פתוח משני ראשיו ומעמידים את הראש הצר על האבנים הטוחנות. לכלי זה שופכים את החיטה הנופלת קימעא קימעא על האבנים הטוחנות. 86) כשמשרטטים מניחים לוח תחת הקלף ועליו את הסרגל ליישר את הקו. הלוח נקרא "כן" והסרגל "כנא".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מסמרות העשויים לתקוע אותם בעצים. המסמרים שמקבלים טומאה או אין מקבלים. כלי מתכות המתטמאים בעגלה או הטהורות. חצוצרות וכל כלי מתכת שמקבלים טומאה ושאינם מקבלים.

23 **א. מַסְמְרוֹת[2] שֶׁמַּחֲזִיקִין בָּהֶן הַתִּקְרָה, הָעֲשׂוּיִין**
24 **לִתְקֹעַ אוֹתָן בָּעֵצִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן**
25 **הַמַּסְמְרוֹת שֶׁתּוֹקְעִין אוֹתָן בַּכְּתָלִים לִתְלוֹת בָּהֶן. וְאִם**
26 **הִתְקִינוֹ לִהְיוֹת כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[3] - מְקַבֵּל טֻמְאָה.**
27 **כֵּיצַד? מַסְמֵר שֶׁהִתְקִינוֹ לִהְיוֹת פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ[4] אוֹ**
28 **לְהוֹצִיא אֶת הַפְּתִילָה, אוֹ שֶׁנָּתַנּוֹ בְּרֵחַיִם שֶׁל יָד אוֹ**
29 **שֶׁל חֲמוֹר - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. הִתְקִינוֹ לִפְתֹּחַ בּוֹ**
30 **אֶת הֶחָבִית - טָהוֹר, עַד שֶׁיְּצָרְפֶנּוּ[5].**

2) כלים פי"ב מ"ה. 3) לתלות עליהם בגדים. נתבאר למעלה בפ"ט הי"א. 4) וכפף את ראשו בתבנית מתאימה לתשמיש זה. 5) יכה עליו בפטיש, ויתאימו לכך (ע"פ פירוש רבינו במשנה. והראב"ד והר"ש מפרשים שיצרפנו באש ובמים כדי לחזקו, ובלי צירוף הוא רך ואינו מתאים לפתיחת חבית. כל זמן שלא תוקן להיות ראוי לתשמיש שהאדם רוצה בו - לא נגמרה מלאכתו, והרי הוא גלם כלי מתכת.

31 **ב. מַסְמֵר[6] הֶעָשׂוּי בְּסִימָן לִשְׁמִירַת הַפֶּתַח[7] - אֵינוֹ**
32 **מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן מַסְמֵר שֶׁל שֻׁלְחָנִי שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ**
33 **הַמַּאֲזָנַיִם וְהַכִּיס - טָהוֹר[8]. וְכֵן תְּלוּיֵי הַמַּגְרֵדוֹת[9] -**
34 **טְהוֹרוֹת[10]. אַף עַל פִּי שֶׁמַּסְמְרִין אֵלּוּ מִשֵּׁנִין בְּצוּרָתָן**
35 **מִשְּׁאָר מַסְמְרוֹת הַתִּקְיָעָה.**

6) שם. 7) מניחים את המסמר במקום כזה, שהפותח את

הדלת יזיז אותו ממקומו, ואם בא בעל הבית ומצאו שלא במקומו, יודע הוא שמי שהוא פתח את הדלת. 8) מפני שהוא מחובר לעמוד עץ שלפני השולחן, שאינו מקבל טומאה ואין לו שם בפני עצמו. 9) הבלנים מגרדים את רגלי המתרחצים בטס מתכת, ובו אזניים לתלותם על מסמרים התקועים בכתלי בית המרחץ. מסמרים אלה נקראים תלויי־מגרדות. 10) כחכמים במשנה, מפני שהם מחוברים לקרקע. ואף־על־פי שדרכם של הבלנים להוציאם ממקום זה ולתוקעם במקום אחר (תפארת ישראל).

1 **ג. מַסְמֵר[11] הַגָּרֵעַ[12], וְהוּא הַכְּלִי שֶׁמַּקִּיזִין - מְקַבֵּל**
2 **טֻמְאָה. וּמַסְמֵר שֶׁל אֶבֶן הַשָּׁעוֹת[13] - טָהוֹר[14].**

11) שם מ"ד. 12) סכין שהחובש (גרע) משתמש בו להקזה. 13) שעון שמש עשוי מאבן עגולה שרשומים בה מספרי השעות, ובאמצעיתה תקוע מסמר, וצילו מורה את השעה. 14) מפני שהוא מחובר לאבן, שהיא עיקר הכלי, והמסמר טפל לה (בתפארת ישראל למשנתנו מפרש שהאבן מהודקת יפה לקרקע, ולפיכך כל הכלי דינו כמשמש את הקרקע).

3 **ד. מַסְמֵר[15] הַגַּרְדִּי[16], וְהוּא הַמַּסְמֵר הָאָרֹךְ כְּעֵין**
4 **שַׁפּוּד שֶׁמַּכְנִיס בּוֹ הָאוֹרֵג[17] שְׁפוֹפֶרֶת הַקָּנֶה אוֹ הָעֵץ**
5 **וְלוֹפֵף[18] עָלֶיהָ חוּטִים - מְקַבֵּל טֻמְאָה[19].**

15) שם. 16) של האורג. 17) הסגנון אינו ברור. והכוונה היא שהאורג מכניס את השפוד בשפופרת הקנה. 18) כורך. 19) מפני שהמסמר הוא עיקר הכלי (סדרי טהרות).

6 **ה. אֵלּוּ[20] כְּלֵי מַתֶּכֶת הַמִּתְטַמְּאוֹת בָּעֶגְלָה: הָעֹל[21]**
7 **שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַקַּטְרֵב[22], וְהַכְּנָפַיִם[23] הַמְקַבְּלוֹת אֶת**
8 **הָרְצוּעוֹת, וּבַרְזֶל שֶׁתַּחַת צַוְּארֵי הַבְּהֵמָה[24], וְהַסּוֹמֶךְ[25],**
9 **וְהַמַּחְגֵּר[26], וְהַתַּמְחוּיוֹת[27], וְהָעִנְבּוֹל[28], וְהַצִּנִּירָה[29],**
10 **וּמַסְמֵר הַמְחַבֵּר אֶת כֻּלָּם[30]. וְאֵלּוּ טְהוֹרִים בָּעֶגְלָה[31]:**
11 **הָעֹל שֶׁל עֵץ הַמְצֻפֶּה[32], וּכְנָפַיִם הָעֲשׂוּיִין לְנוֹי,**
12 **וְהַשְּׁפוֹפְרוֹת הַמַּשְׁמִיעוֹת אֶת הַקּוֹל, וְהָאֲבָר[33] שֶׁבְּצַד**
13 **צַוְּארֵי בְּהֵמָה[34], וְהַסּוֹבֵב שֶׁל גַּלְגַּל[35], וְהַטַּסִּין[36]**
14 **וְהַצְּפוּיִין[37]. וּשְׁאָר כָּל הַמַּסְמְרוֹת שֶׁבָּהּ - טְהוֹרִין.**

20) שם פי"ד מ"ד. 21) רבינו מפרש, העץ הקבוע בעגלה ונמשך בין שתי הבהמות, ואם עשאו ממתכת - מקבל טומאה. 22) העץ המונח על צוארי הבהמות המושכות את העגלה. 23) בשני ראשי הקטרב של עץ, מחוברות קצוות של מתכת נקובים, ומכניסים רצועות של עור בנקבים וקושרים אותן בעגלה. 24) משמש הגנה על הבהמה שלא תיחנק בחבל או ברצועה המתמחים כשהעגלה נמשכת. 25) "יתד מברזל ונעשה בקצה העגלה" (רבינו בפירושו למשנה). ורב האי גאון מפרש, כעין טבעת שמכניסים בה ראש העגלה וראש המחרישה. 26) גם כן יתד מברזל יהיה בקצה העול (שם). 27) מקום בעגלה מיוחד להניח בו אבנים וכדומה, ומקום זה הוא קערורי, כדי שלא תיפולנה האבנים. 28) לשון הפעמון, ומקבל טומאה מפני שראוי להקישו על גבי חרס וישמיע קול, וכל המשמיע קול - טמא (למעלה פ"ח ה"ז). בשבת נח, ב נימק רבא כך טומאת זוג שניטלו עינבלו, ונראה שגם העינבל ראוי לכך. 29) האונקלי (וו) אשר יתקעו במשא אשר על העגלה כדי שלא יפול (שם). 30) את כל חלקי העגלה. 31) שם מ"ה. 32) המחופה במתכת. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ז ה"ח דרשו מן המקרא, שכל חיפויי כלים אינם מקבלים טומאה. 33) עופרת. 34) התלויים לנוי, למעלה בפ"ח ה"ז נתבאר שתכשיטי בהמה אינם מקבלים טומאה. 35) חישוק של ברזל שעל גבי גלגל עץ. הסובב משמש את הגלגל. 36) לוחות מתכת דקים, ותולים אותם לנוי. 37) כל חלקי העגלה של עץ המחופים מתכת.

15 **ו. עֲקֵרַב[38] בֵּית הַבַּד[39] - מְקַבֵּל טֻמְאָה. אָרוֹן[40] שֶׁל**
16 **גְּרוֹסוֹת[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר[42], אִם הָיְתָה**
17 **תַּחְתָּיו עֲגָלָה שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[43].**

38) שם פי"ב מ"ג. 39) ברזל שבקורה שכותשים בה הזיתים. 40) שם מ"ד. 41) ארון של מוכרי גריסים. 42) התיבה שמוכרי גריסים נותנים בה את סחורתם היא כבידה מאד ואינה עשויה להיטלטל, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. 43) ואין אנו אומרים שהיא טפילה לארון ומשמשת אותו.

18 **ז. רֵיחַיִם[44] שֶׁל פִּלְפְּלִין[45] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִשּׁוּם**
19 **שְׁלֹשָׁה כֵּלִים: מִשּׁוּם כְּלֵי מַתֶּכוֹת[47], וּמִשּׁוּם כְּלֵי**
20 **קִבּוּל[48], וּמִשּׁוּם כְּבָרָה[49].**

44) משנה ביצה כג, ב. 45) הריחיים ששוחקים בהם פלפלים, מורכבים משלושה חלקים: בחלק העליון טוחנים את הפלפלים, ועיקר כלי זה הוא של מתכת; החלק האמצעי העשוי ככברה, מקבל את כל הפלפל הטחון ומנפה אותו; והחלק התחתון היא קערה קטנה, ולתוכו נופל הפלפל הדק. 46) כלומר, כל חלק משלושת החלקים האלה מקבל טומאה בפני עצמו. 47) החלק העליון מקבל טומאה מפני שהוא כלי מתכת, ואף־על־פי שאין לו בית קיבול, שהרי כל הפלפל נופל למטה. 48) התחתון שכולו עץ מקבל טומאה ככל כלי עץ שיש לו בית קיבול. 49) החלק האמצעי. גזרו טומאה על כברה משום אריג (רש"י שם). והמדובר כשהשוליים המנוקבים אינם של מתכת, שאם הם של מתכת מקבלת טומאה בלי גזירת אריג. [בגמרא שם אמרו: "תנא, תחתונה משום כלי קיבול, אמצעית משום כלי כברה, עליונה משום כלי מתכת". ורבינו קיצר בלשונו].

21 **ח. הַדֶּלֶת[50] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁבַּמִּגְדָּל[51] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים -**
22 **אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[52]; וְשֶׁל רוֹפְאִים - מְקַבֶּלֶת**
23 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחִים בָּהּ אֶת הָאִסְפְּלָנִית[53] וְתוֹלֶה**
24 **בָּהּ אֶת הַמִּסְפָּרַיִם[54].**

50) כלים פי"ב מ"ג. 51) ארון גדול. 52) מפני שאינה כלי אלא משמשת את הארון ואין לה שם שפני עצמו, כי סתם דלת היא דלת של בית, וזו - "דלת של ארון" שמה. [ואפשר גם לפרש, שהמדובר במגדל של עץ העשוי לנחת (ראה למעלה פ"ג ה"א), ואינו מקבל טומאה, והדלת בטילה

לגבי המגדל]. 53) תחבושת. 54) ולפיכך היא כלי בפני עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"ו).

ט. טַפְסִין[55] שֶׁל מַתֶּכֶת[56] שְׁמְנַעֲרִין בָּהֶן אֶת הַקְּדֵרָה[57] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[58], וְהַקְּבוּעִין בַּכִּירָה[59] - טְהוֹרִין[60].

55) משנה שם, ותוספתא שם בבא מציעא פ"ב ה"ה. 56) במשנה: "הייתוכין טמאים, והפרכין טהורים" ובתוספתא: אלו שהחנווני מנער בהן את הקדירה, והפרכים - הקבועים בכירה (גירסת רבינו). 57) רבינו השמיט כאן את המילה "החנווני" וכנראה כוונתו לקדירה שיש בה תבשיל חם, ואי אפשר להחזיקה ביד ולנערה לקערה אלא על־ידי טסים העשויים כעין צבת (וכן פירש הר"ש, והוא מקיים את הגירסא "שהחנווני", ומבאר שהמדובר בקדירה שיש בה כסף מהותך ומריקים אותו לכלי אחר בעזרת מלקחיים. ומכאן השם "ייתוכין"). 58) שהרי הם כלים. 59) משתמשים בהם לשמור שלא ישרף במהירות בלתי רצויה (רבינו בפירושו למשנתנו. ראה כסף־משנה). והמדובר בכיריים קבועים בבנין. 60) מפני שהם קבועים במחובר לקרקע.

י. הַמְּלָקְחַיִם[61] שֶׁמְּמַעֲךְ בָּהֶן אֶת הַפִּתִּילָה[62] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְהַצְּנוּרוֹת[63] שֶׁתּוֹפְסוֹת אֶת הָרֵחַיִם מִלְּמַעְלָה - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיוֹת אֶלָּא לְחַזֵּק[64].

61) צבת. 62) כשמתקבץ פחם בראש הפתילה הדולקת, דועך אורה קצת, והשתמשו בצבתות של מתכת מיוחדת למחוט את הפתילה. 63) ברזלים. 64) תוספתא שם ה"ו.

יא. קְלוֹסְטְרָא[65] שֶׁנּוֹעֲלִין בָּהּ הַדְּלָתוֹת: אִם הָיְתָה שֶׁל מַתֶּכֶת - מִתְטַמְּאָה; הָיְתָה שֶׁל עֵץ וּמְצֻפָּה מַתֶּכֶת - טְהוֹרָה[66].

65) בריח שראשו אחד עבה. בפתח שיש לו שתי דלתות קובעים טבעת בכל אחת מהן, וכשרוצים לסוגרן מכניסים את הקלוסטרא בטבעות (שם פי"א מ"ד). 66) נתבאר למעלה הלכה ה, ובכמה מקומות אחרים, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה.

יב. הַפִּין[67] וְהַפּוּרְנָא[68] - טְמֵאִים.

67) שם. 68) פורנא הוא המנעול, ופין הן השיניים הנכנסות לתוך המנעול (הפורנא) וסוגרות אותו.

יג. פְּקָק[69] שֶׁל מַתֶּכֶת - טָהוֹר, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ[70].

69) חצי כדור נקוב שנותנים אותו בראש הפלך בשעת טוויה, והחוטים נמשכים דרך הנקב (רבינו בפירושו למשנתנו). 70) הפלך הוא של עץ, והוא עיקר הכלי, והפיקה היא תוספת להקל את הטווייה.

יד. הַכּוֹשׁ[71] וְהַפִּיטָמָא[72] וְהַמַּקֵּל וְסִמְפּוֹנְיָא וְחָלִיל[73] שֶׁל מַתֶּכֶת[74] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. הָיוּ שֶׁל עֵץ וּמְצֻפִּין מַתֶּכֶת - טְהוֹרִין[75]; חוּץ מִן הַסִּמְפּוֹנְיָא, שֶׁאִם הָיָה בָּהּ בֵּית קִבּוּל כְּנָפַיִם[76], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְצֻפָּה - טְמֵאָה[77].

71) פלך (שם מ"ו). 72) במשנה (שם) הגירסא "והאימה". העץ שכורכים עליו את החוטים, וממנו טווים אותם בפלך. 73) כלי נגינה. 74) נמשך לכל הדברים המנויים למעלה. 75) שיטת רבינו, שכל דבר מצופה אינו מקבל טומאה, ואפילו הוא ראוי לקבל טומאה בלי הציפוי, כי הציפוי גורם טהרה מגזירת הכתוב. ורבים חולקים עליו. 76) לוחות דקים של מתכת שמכניסים אותם לתוך הסימפוניא, וכשנופחים בסימפוניא הם נרעדים ומשמיעים קול. 77) מפני שבית הקיבול אינו מצופה, כי המקום צר מאד ואין אפשרות טכנית לצפותו ('תוספות יום טוב'. ונראה להוסיף שנמנעו מלצפות מפני שהציפוי משפיע לרעה על צליל הכנפים). [כלי הנגינה "סימפוניא", מובאת במקרא (דניאל ג, ה)].

טו. הַחֲצוֹצְרֹת[78] שֶׁמְּפֻצֶּלֶת חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת: אִם אֵין יוֹדֵעַ לְהַחֲזִירָהּ אֶלָּא אֻמָּן[80] - חֲבֵרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה כְּשֶׁהִיא מְחֻבֶּרֶת[81]; וְאִם יְכוֹלִין[82] הַכֹּל לְפָרְקָהּ וּלְהַחֲזִירָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[83].

78) שנינו שם (מ"ז): "קרן עגולה טמאה ופשוטה טהורה, אם היתה מצופית שלה של מתכת - טמאה. הקב שלה, ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרין, ובשעת חיבורן הכל טמא". ומבאר שם רבינו, שהכוונה לחצוצרת מורכבת מהרבה חלקים, ולא לקרן של בהמה (כלי נגינה זה כתוב במקרא (דניאל שם): "קל קרנא משרוקיתא"), וכל חלק בפני עצמו אין עליו תורת כלי. וישנם שני סוגים של כלי זה: קרן עגולה וקרן פשוטה, העגולה רק אומן יכול להרכיב את חלקיה, ואת הפשוטה יכול כל אדם לפרקה ולהרכיבה, ולפיכך אמרו (שבת מז א): המחזיר קרן עגולה בשבת חייב חטאת (מפני שעשה מלאכה), פשוטה - פטור. ודעת רבינו שחלקי הפשוטה אפילו כשהם מחוברים אינם חיבור לטומאה, מפני שהם מתפרקים ללא כל טירחה ובלי ידע אומנות, ומתוך ביאור זה תתפרש הלכה זו והבאה אחריה. 79) של עץ או עצם שאין להן בית קיבול. 80) ואם כן היא מסוג קרן עגולה. 81) מפני שהוא כלי שלם. 82) שהיא קרן פשוטה. 83) חיבור חלש כזה אינו חיבור לטומאה, והחוליות נידונות כמפורקות (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

טז. הַקָּצֶה[84] שֶׁמַּנִּיחִין הַפֶּה עָלָיו בִּשְׁעַת תְּקִיעָה[85] - מְקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[86]; וְהַקָּצֶה הָאַחֵר הָרָחָב[87] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[88]; וּבִשְׁעַת חִבּוּר - הַכֹּל טָמֵא[89]. בַּיּוֹצֵא בּוֹ[90]: קְנֵי מְנוֹרָה[91] בִּפְנֵי עַצְמָן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שָׁם לְוַי[92]; הַפֶּרַח שֶׁלָּהּ[93] וְהַבָּסִיס - מִתְטַמְּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן[94]; וּבִשְׁעַת חִבּוּר - הַכֹּל טָמֵא.

84) שם. 85) הכוונה ל"מצופית" שנאמרה במשנה. 86) אפילו כשאינו מחובר לחצוצרה. והטעם, מפני שהיא

של מתכת ויש לה שם בפני עצמו. במשנה כתוב בפירוש: "אם היתה מצופית שלה של מתכת טמאה". ותמוה הדבר, שרבינו השמיט את המילים: אם היתה של מתכת. 87) במשנה: "הקוו שלה". פירוש, החלק התחתון של החצוצרה. 88) אפילו אם הוא מתכת, מפני שאין לו שם בפני עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"א). 89) כל החצוצרה נידונית ככלי אחד, והמצופית היא עיקר. ולפיכך הכל טמא, ואפילו אם הקוו הוא של עץ או עצם. 90) דומה לזה. 91) שאינם מחוברים חיבור של קבע לגוף המנורה. 92) נקראים: "קני מנורה", ולא "קנה" סתם. 93) שקע בראש המנורה, שבו מכניסים את הנר (נר = כלי שנותנים בו השמן והפתילה). 94) אפילו כשהם מפורקים מגוף המנורה, ואף־על־פי שאין להם שם בפני עצמם. והטעם, מפני שיש להם בית קיבול. למעלה פ"ט ה"ב נתבאר שכלי מתכת שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אפילו אין לו שם בפני עצמו.

1 **יז. קוֹרַת הַחִצִּים[95], שֶׁהִיא הַמַּטָּרָה[96], שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
2 **לְשׁוֹנוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; וְשֶׁמַּנִּיחִים**
3 **אוֹתָהּ בְּרַגְלֵי הָאֲסוּרִים[97] - טְהוֹרָה[98]. וְהַקּוֹלָר[99] -**
4 **מְקַבֵּל טֻמְאָה. מְגֵרָה[100] שֶׁעָשָׂה שִׁנֶּיהָ לְחוֹר הַדֶּלֶת[101],**
5 **אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[102] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת**
6 **טֻמְאָה[103]. וְאִם מִשְּׁנִּטְמְאַת עֲשָׂאָהּ לְחוֹר הַדֶּלֶת - הֲרֵי**
7 **זוֹ בְּטֻמְאָתָהּ עַד שֶׁיְּקַבְּעֶנָּה בְּמַסְמֵר[104]. הֶמְסָהּ[105], בֵּין**
8 **מִלְמַעְלָה בֵּין מִלְמַטָּה[106] בֵּין מִן הַצְּדָדִים -**
9 **טְהוֹרָה[107].**

95) שם פי"ב מ"א. 96) לוח שקולעים אליו את החיצים. 97) גוש ברזל ובו פגימה רחבה, ומכניסים לתוכה רגל האסיר, ולמעלה מניחים קורה וקושרים אותה אל הברזל. מכשיר זה שמו "סד" במקרא (איוב יג, כז). 98) מפני שאינה כלי כלל. 99) שעל צוארי האסירים, דומה לעול שעל צואר הבהמה. 100) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ד ה"ה. 101) עשה חריץ במשקוף, והכניס בחריץ את המגירה, ושיניה בולטות לחלל הפתח. [מגירה = משור, מלשון הכתוב (שמואל־ב יב, לא) וישם במגירה]. 102) כשהיא מחוברת. 103) מפני שהיא מחוברת לקרקע. [במשנה שם פי"ד ג, אמרו: "מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה", ופירשו הרא"ש והברטנורא שבמשנה המדובר במגירה שנטמאה לפני שקבעה, ואינה יוצאת מידי טומאתה על ידי קביעה בלי מסמר, מפני שהנכנסים ויוצאים ניזוקים בה יש להניח שיסירה ממקומה, ולפיכך אינה נידונית כקבועה בקרקע, וכך שנינו גם בתוספתא. אבל למנוע הורדת טומאה, מועילה קביעה זו]. 104) כשקבעה במסמר, הוכיח שאין בדעתו להסירה. 105) באופן שהשיניים אינן בולטות לתוך החלל. 106) במשנה כתוב: "מלמטן למעלן" פירוש, הכניס את השיניים לתוך החריץ שבמשקוף ואינן בולטות לחוץ, ומתוך כך אי־אפשר לנסר בהן. ונראה שגם כאן וגם בתוספתא יש לגרוס כך. הגירסא שלפנינו אינה מובנת. [בדוחק אפשר לפרש שהתכוון לאסקופה ולמזוזות]. 107) יצאה מטומאתה, מפני שביטלה לגמרי מתשמישה המיוחד לה. ועוד, מפני שאינה מזיקה לנכנסים ויוצאים אין בדעתו להסירה. [רבינו חזר בו כאן מפירושו במשנה הנ"ל (סדרי טהרות)].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כמה שיעור השבר שיישבר כלי מתכת ולא יקבל טומאה. ודין כלי מתכת שניקבו.

10 **א. כַּמָּה שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר[2] שֶׁיִּשָּׁבֵר כְּלִי מַתֶּכֶת וְלֹא יְקַבֵּל**
11 **טֻמְאָה אוֹ יִטְהַר מִטֻּמְאָתוֹ?[3] הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא[4].**

2) כלים פי"ד מ"א. 3) שירדה עליו לפני שנשבר. 4) אין שיעור אחיד לכל הכלים, השיעורים השונים יתבארו בהלכות הבאות.

12 **ב. כָּל זְמַן[5] שֶׁהַכְּלִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ[6] -**
13 **עֲדַיִן הוּא כְּלִי וְחָשׁוּב כְּלִי שָׁלֵם. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁל**
14 **מַתֶּכֶת[7] שֶׁנִּשְׁבַּר וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לְמַלּאוֹת בּוֹ - הֲרֵי**
15 **הוּא כְּלִי כְּשֶׁהָיָה. הַקֶּמְקוֹם - כְּדֵי לָחֹם בּוֹ חַמִּין.**
16 **הַמִּחַם[8] - כְּדֵי לְקַבֵּל סְלָעִים[9]. הַלֶּפֶס[10] - כְּדֵי לְקַבֵּל**
17 **קִיתוֹנוֹת[11] שֶׁל מַתֶּכֶת. הַקִּיתוֹן - כְּדֵי לְקַבֵּל**
18 **פְּרוּטוֹת[12]. מִדּוֹת הַיַּיִן[13] - כְּדֵי לָמֹד בָּהֶן הַיַּיִן[14]. וְכֵן**
19 **מִדּוֹת הַשֶּׁמֶן[15] - כְּדֵי לָמֹד בָּהֶן הַשֶּׁמֶן. מְסַנֶּנֶת שֶׁל**
20 **חַרְדָּל[16] שֶׁנִּפְרְצוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה נְקָבִים מִלְמַטָּה[17] זֶה**
21 **לְתוֹךְ זֶה[18] - טְהוֹרָה[19], לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין**
22 **מְלַאכְתָּהּ. מַגְרֵפָה[20] שֶׁנִּטְלָה כַּפָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
23 **כְּקוּרְנָס - טְהוֹרָה; שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה מֵעֵין מְלַאכְתָּהּ**
24 **אֶלָּא מֵעֵין הַקּוּרְנָס, וְהִיא לֹא נַעֲשֵׂית לְתִקְעַ בָּהּ**
25 **כְּקוּרְנָס. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21].**

5) שם. 6) שלפני שבירתו. 7) במשנה: "דלי". וגם רבינו מתכוון לדלי שמלאכתו הקבועה היא מילוי מים. 8) שהוא גדול יותר מקומקום. 9) ולא יפלו דרך הנקב. סלע = מטבע כסף עתיק (ראה פ"ט ה"י). מפני שהוא כלי גדול נתנו לו שיעור גדול, נראה שרגילים היו להשתמש לפעמים במיחם להניח בו סלעים, שאם לא כן - הרי אינו ראוי למלאכתו הראשונה ('תפארת ישראל'). 10) כלי גדול מאוד שמחממים בו מים ומנקים בו כלים קטנים. 11) כדים. 12) גם כשהוא שלם הניחו בו מטבעות קטנות. [הר"ש מפרש שבדלי וקומקום מדובר כשנתרועעו, פירוש שנשחקו ונחלשו, וממיחם ואילך - בניקבו. ומסתמך בפירושו זה על התוספתא, שם פ"ד ה"א. וגם בהלכה שלפנינו אין לפרש את כל הכלים באותו קלקול עצמו, שהרי רבינו מתחיל "שנשבר" ונותן שיעורים מתאימים לכלי שבור בדלי וקומקום, ואחר מכאן הוא קובע שיעורים של קיבול מטבעות, שהם מתאימים לכלים שניקבו. ונראה שרבינו מפרש דלי וקומקום שנשברו, ונשאר בדלי מקום לשאוב מים, ובקומקום כדי לחמם בו מים, ובכלים האחרים מדובר כשניקבו (ראה 'תפארת ישראל')]. 13) כלים המיוחדים למדידת יין שניקבו. 14) אם אין היין יוצא דרך אותו הנקב, הכלי מקבל טומאה. [יש מפרשים, שאפילו אם טיפות זעירות מתמצות לאט לאט דרך הנקב - הכלי מקבל טומאה, מפני שאינו מפריע למדידה שהיין מתעכב בכלי זמן קצר]. 15) שמן הוא יותר סמיך מיין, ואינו יוצא אלא

דרך נקב יותר גדול. 16) רגילים היו לשרות את החרדל במים או בחומץ ולהעבירו דרך מסננת ששוליה אריגה של חוטי מתכת. 17) נקרעו חוטי האריגה בשלושה מקומות סמוכים זה לזה. 18) שלושת הנקבים התלכדו לחור גדול אחד, והחרדל נופל דרך החור. 19) אע"פ שיכולה לקבל דברים גסים יותר מחרדל. 20) כלים פי"ג מ"ד. ופירש רבינו, תרווד גדול שבוחשים בו את התבשיל, ובית יד שלו עשוי בתבנית קורנס (פטיש) ואפשר להשתמש בו לתקוע מסמרים. 21) כל הדומה לזה, כל כלי שנשבר ואינו ראוי למלאכתו הראשונה אינו מקבל טומאה, אף־על־פי שהאדם משתמש בו למלאכה אחרת.

1 **ג. מַסְרֵק[22] שֶׁל עֶצֶם[23] שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו, אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ**
2 **שָׁלֹשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד[24] - טָמֵא. הָיְתָה הַחִיצוֹנָה[25] אַחַת**
3 **מִן הַשָּׁלֹשׁ - טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְרֹק בּוֹ**
4 **פִּשְׁתָּן[26], שֶׁהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ מוֹעֶלֶת לִסְרֹק, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ**
5 **עוֹשֶׂה מֵעִין מְלַאכְתּוֹ בִּכְלִי מַתֶּכֶת - טָהוֹר. נִטְּלוּ מִן**
6 **הַמַּסְרֵק שְׁתַּיִם וַעֲשָׂאָן[27] לְמַלְקֶטֶת[28] - טְמֵאוֹת. אַחַת[29]**
7 **וְהִתְקִינָהּ לַגֵּר[30] אוֹ לִלְפֹּף[31] עָלֶיהָ הַחוּט לִרְקוֹם -**
8 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְאִם הָיְתָה הַשֵּׁן עֲבָה וּגְדוֹלָה, אַף**
9 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְקִינָהּ - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמֵּאת בִּפְנֵי**
10 **עַצְמָהּ[32].**

22) שם פי"ג מ"ח. 23) שסורקים בו את הצמר. בית היד של המסרק עשוי מעץ, ומחטים של ברזל תחובות בו. 24) ראוי הוא עדיין לסרוק בו. 25) השן החיצונה שהיא רחבה ואינה ראויה לסרוק בה. 26) תיבה זו נשתרבבה לכאן בטעות ויש למוחקה. מסרק של צמר שמחטיו דקות, אינו ראוי כלל לסרוק בו פשתן. 27) את שתי המחטים. 28) כעין מלקחיים להוריד בהן את השיער מן הגוף. 29) ניטלה שן אחת. 30) כפף קצה אחד בתבנית מתאימה להוציא בה את הפתילה מהנר. 31) לכרוך. 32) מפני שהיא ראויה לכתוב בה על לוח של שעווה. כרב פפא ביבמות מג, א (ראה כסף־משנה).

11 **ד. מַסְרֵק[33] שֶׁל פִּשְׁתָּן[34] שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ**
12 **שְׁתַּיִם - טָמֵא[35]; נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ אַחַת - טָהוֹר[36].**

33) שם. 34) חוטי הפשתן הם יותר עבים, ושיני המסרק עבות ומרוחקות זו מזו יותר מבמסרק של צמר. 35) ראוי הוא עדיין לסרוק בו פשתן. 36) שתי הלכות אלו ג' ו־ד' מנוגדות לשיטת הסוגיא ביבמות (שם. העיר על זה ב'כסף משנה' בהלכה הקודמת. ראה שם).

13 **ה. הַכְּדוּמִים[37] שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְאוּנְקְלִי[38] שֶׁלָּהֶן קַיֶּמֶת -**
14 **טְמֵאִין[39], שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיא בָּהֶן הַדְּלִי מִן**
15 **הַבְּאֵר[40] כְּשֶׁהָיוּ מְקֻדָּם.**

37) שם מ"ז: הכדומים האשקלוניים. 38) השלשלת עם הווים. 39) באשקלון היו רגילים להשתמש בכלי זה המורכב ממוט עץ ארוך, ובו קבועות שלשלאות של ברזל שבראשיהן ווים כפופים, בכלי זה מוציאים כלים שנפלו לבור. והוא מקבל טומאה אף־על־פי שהמוט הוא עץ פשוט, מפני שהשלשלאות והווים הם עיקר הכלי, והעץ משמש אותם. 40) כשהבאר אינה עמוקה או אם יקשור בה חבל.

16 **ו. מְגֵרָה[41] שֶׁנִּטְּלָה שֵׁן אַחַת מִבֵּינְתַיִם[42] - טְהוֹרָה[43].**
17 **נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ[44] מִלְּא הַסִּיט[45] בְּמָקוֹם אֶחָד - טְמֵאָה,**
18 **שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לָגֹר[46] בַּנִּשְׁאָר.**

41) משור (שם מ"ד). 42) מבין כל שתי שיניים ניטלה אחת [כל שן שנייה ניטלה, ולא נשארו שתי שיניים בלי הפסק ביניהן]. 43) כי אי־אפשר לנסר בה. 44) מקום שלא ניטלו שיניה. 45) כשיעור ארבעה אגודלים. רבינו בפירושו למשנתינו מבאר, שיש הבדל בין מלוא הסיט לרוחב הסיט, מלוא הסיט שיעורו כמו שאמרנו, ורוחב הסיט הוא המרחק בין ראש האגודל וראש האצבע כשמרחיקים אותן זה מזו עד קצה האפשרות. [בפירושו למשנה שבת קה, ב - כותב רבינו, שמלוא הסיט הוא שתות הזרת, ושיעור זה הוא פחות מחצי השיעור האמור כאן, שהרי הזרת הוא חצי אמה = שתים עשרה אצבעות (לא אגודלים), וצע"ג, ראה פירושו לערלה פ"ג מ"ב]. 46) לנסר.

19 **ז. הַמַּעֲצָד[47] וְהָאִזְמֵל[48] וְהַמַּפְסֶלֶת[49] וְהַמַּקְדֵּחַ[50]**
20 **שֶׁנִּפְגְּמוּ[51] - עֲדַיִן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[52]. נִטַּל חִסּוּמָן[53] -**
21 **טְהוֹרִין[54]. וְכֻלָּן שֶׁנִּחְלְקוּ לִשְׁנַיִם[55] - טְמֵאִין[56]; חוּץ**
22 **מִן הַמַּקְדֵּחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִנְקֹב בּוֹ[57]. וְהָרוּנְקִי[58]**
23 **בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
24 **מִקְצָת כְּלִי.**

47) כלים, שם. גרזן שמשתמשים בו נגרים. 48) רבינו במשנה מפרש: ברזל ארוך מחודד בקצהו התחתון, והנגר אוחז אותו בשתי ידיו וחותך בו את העצים. 49) סכין חדה מורכבת בבית יד של עץ, ומחליקים בה את הקרשים. 50) כלי שהנגרים קודחים בו נקבים בעץ, ראה לקמן הערה נו. [פירשנו כל הכלים האמורים למעלה ע"פ פירוש רבינו במשנה, אולם כיום משתמשים במונחים אלה לכלים אחרים]. 51) נסדקו. 52) מפני שהם עדיין ראויים למלאכתם. רבינו שם מפרש, שכל הכלים האלה עשויים משני חלקים מרותכים זה לזה, האחד הוא ברזל פשוט, והשני – החלק שבו יחתכו וינקבו – עשוי מברזל יותר קשה ויותר חזק (כנראה הכוונה לפלדה). ואם נסדק החלק שאינו חזק כל־כך אין הסדק עובר את גבול הברזל הקשה, כאילו זה חוסם את המעבר, ולפיכך נקרא חלק זה "חיסום". 53) הברזל הקשה. 54) חלק זה הוא עיקר הכלי. 55) לארכן. 56) שהרי נשאר כלי קטן שהוא עדיין ראוי למלאכתו הראשונה. 57) בדפוסים שלנו בפירוש המשניות, כתוב: "ומקדח שם המקבת", אולם מכאן הוכחה שטעות הדפוס או המעתיק היא, וצ"ל "מנקבת". 58) ה'ערוך' מפרש שהוא הכלי שמחליקים בו העצים, אולם רבינו פירש כך "מפסלת" שנאמרה במשנתינו, ולא ביאר כאן רונקי מה הוא, וכתב רק שהוא כלי מורכב משני חלקים וכל חלק בפני עצמו אינו כלי שלם ולכן אינו מקבל טומאה.

25 **ח. הַסַּיִף[59] וְהַסַּכִּין, וְהַסַּכִּין הָעָקֹם כְּמוֹ מַגָּל[60],**

וְהָרֹמַח וּמַגַּל יָד[61] וּמַגַּל קָצִיר[62] וְזוּג מִסְפָּרַיִם קְטַנִּים שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים וְזוּג מִסְפָּרַיִם גְּדוֹלִים שֶׁל סַפָּרִים[63] שֶׁנִּתְחַלְקוּ[64] - כָּל חֵלֶק מֵהֶן מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ[65].

59) שם מ"א. 60) רבינו מפרש כך פגיון שנאמר במשנה. והר"ש מפרש סכין שיש לו שני פיות. 61) שמשתמשים לצרכי הבית. 62) שקוצרים בו תבואה. 63) מדובר בכלים של חוליות מחוברות או שיש להם בית יד המחובר בהם. ראה 'משנה אחרונה'. 64) נתפרקו בחלקים ולא נשברו. 65) אפשר לחתוך שערות בכל חלק מהם.

ט. מִסְפָּרַיִם[66] שֶׁנִּתְחַלְּקָה לִשְׁנַיִם[67] - טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מַעֲבֶרֶת אֶת הַסַּעַר[68] אֶלָּא בִּדְחַק.

66) במשנה כתוב "מספרת". כלי זה אינו מורכב משני סכינים. רב האי גאון, מפרש: "יביאו רדיד (טס דק) של ברזל ויחודו אותו משני ראשיו ומכפלים אותו לצד אחד". 67) נשברה. 68) שערות סבוכות. [בתוספתא, שם פ"ג ה"ב, אמרו: "רבי יהודה מטמא, מפני שהוא כבתחילתו, בתחילה חותך בה את הסבך ועכשיו חותך בה את הסבך, וחכמים מטהרים". ופירש שם הגר"א חותך סבכי אילנות, ורבינו מפרש סבכי שערות.

י. שְׂרִיוֹן[69] שֶׁנֶּחֱלַק לְאָרְכּוֹ - טָהוֹר[70]; לְרָחְבּוֹ[71], אִם מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה - טָמֵא. מֵאֵימָתַי טָהֳרָתוֹ? מְשֻׁיְּבָלָה[72] וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ. בָּלָה וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ: אִם מִלְּמַעְלָה[73] - טָמֵא[74], וְאִם מִלְּמַטָּה - טָהוֹר. קְצָץ מִמֶּנּוּ וְעָשָׂה חֲלָיָא לְתַכְשִׁיט - חֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[75].

69) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ג. 70) אינו ראוי להגן, שהרי אינו מכסה כל רוחב הגוף. 71) ונשתייר חלק מכסה חלקו של הגוף לכל רחבו. 72) על־ידי חלידה. 73) החלק העליון נשאר. 74) מפני שהוא מכסה את הלב ואת החזה. 75) כלי חדש בא לכאן – תכשיט אדם שהוא מקבל טומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ו).

יא. שְׁפוֹפֶרֶת[76] שֶׁל זְהָבִים[77] וְשֶׁל זוֹגִין[78] וְשֶׁל נַפָּחִים[79] וְשֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית[80] שֶׁנִּתְחַלְּקָה לְאָרְכָּהּ - טְהוֹרָה; לְרָחְבָּהּ: אִם מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין מְלַאכְתָּהּ רִאשׁוֹנָה - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.

76) תוספתא, שם ה"ו. 77) מפוח קטן שמנפחים בו הגחלים כדי להתך את הזהב. 78) בתוספתא כתוב: זגגין. 79) מפוח לליבון ברזל. 80) הגר"א גורס בתוספתא "עושי כלי זכוכית". נראה שהוא מפרש שזגגים הם המהתכים את הזכוכית ומשתמשים במפוחים גדולים, ועושי כלי זכוכית משתמשים בזכוכית מהותכת או רכה.

יב. כְּלָבְיָא[81] שֶׁל סַפָּרִים[82] וְשֶׁל רוֹפְאִים וְשֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית שֶׁנִּתְחַלְּקָה לִשְׁנַיִם - טְהוֹרָה[83]; וְשֶׁל נַפָּחִים[84] - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּתְּחִלָּה [חוֹתֶה בָּהּ אֶת הַגֶּחָלִים][85] וְעַכְשָׁו חוֹתֶה בָּהּ אֶת הַגֶּחָלִים.

81) תוספתא, שם. 82) כלי מיוחד להניח בו את הכלים השונים שמשתמשים בהם רופאים, ספרים ועושי זכוכית בשעת מלאכה. 83) עיקר תשמישה הוא לקבץ את הכלים במקום אחד כדי שלא יצטרך לחפשם, ואם נחלקה לשניים - נופלים הכלים מתוכה ומתפזרים. 84) ב'ערוך השלם' מפרש, כלי שתחובים בו מסמרים מעוקמים בראשיהם, ובהם מוציאים הברזל החם מן הכור. 85) כשהנפח רוצה להוציא את הברזל החם מן הכור, הוא חותה את הגחלים שעל גביו ומצדדיו.

יג. מַרְאָה[86] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁנִּשְׁבְּרָה אוֹ שֶׁנִּטַּשְׁטְשָׁה[87]: אִם אֵינָהּ מַרְאָה רֹב הַפָּנִים - טְהוֹרָה; הָיְתָה מַרְאָה רֹב הַפָּנִים - עֲדַיִן הִיא כְּלִי כְּשֶׁהָיְתָה[88].

86) משנה, כלים פי"ד, ו. 87) אינה מבריקה ואינה מחזירה תמונה ברורה. 88) מפני שאפשר להשתמש במראה קטנה כזו.

יד. מַחַט[89] שֶׁנִּטַּל קְצָתָהּ הַנָּקוּב אוֹ עֻקְצָהּ - טְהוֹרָה[90]. וְאִם הִתְקִינָהּ[91] לִלְפֹּף[92] עָלֶיהָ הַחוּט לִרְקֹם בָּהּ[93] - טְמֵאָה[94]. אֲבָל מַחַט שֶׁל שַׁקִּין[95] שֶׁנִּטַּל קְצָתָהּ הַנָּקוּב - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹשֶׁם[96] בְּקָצֶה הַשֵּׁנִי[97].

89) משנה, שם פי"ג מ"ה. 90) אינה ראוייה לתפירה. 91) עשה בה מעשה כדי להתאימה. 92) לכרוך. 93) כשהחוט כרוך על איזה חפץ עגול, נוח יותר לרקום. 94) אע"פ שאינה ראוייה למלאכתה הראשונה - מועיל התיקון. 95) שהיא עבה מאד. 96) חורט בחומר רך. 97) גם לפני שנשבר הקצה הנקוב משתמשים בה לרשום, ואם כן ראויה היא למלאכתה שלפני שבירתה.

טו. הַמַּחַט[98] שֶׁלּוֹפְפִין עָלֶיהָ[99] הַשֵּׁנִי[100] אוֹ הַזָּהָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כְּדַרְכָּהּ שֶׁעוֹשִׂין הָרוֹקְמִין, בֵּין שֶׁנִּטַּל הַנָּקוּב שֶׁלָּהּ בֵּין שֶׁנִּטַּל עֻקְצָהּ - טְמֵאָה, שֶׁאֵין מְלַאכְתָּהּ הַתְּפִירָה[101].

98) שם. 99) שנעשתה בעיקרה לשם כך, ולפעמים משתמשים בה גם בחודה ובעוקצה. 100) צמר צבוע אדום. 101) עיקר מלאכתה אינה התפירה אלא הליפוף, ולזה היא ראויה גם אחר השבירה. חוטי שני וחוטי זהב הם דקים מאד, ולכן לופפים אותם על מחטים דקים.

טז. מַחַט[102] שֶׁהֶעֱלָתָה חֲלוּדָה: אִם מְעַכֶּבֶת הַתְּפִירָה - טְהוֹרָה, וְאִם לָאו - טְמֵאָה.

102) שם.

יז. הַסַּיִף[103] וְהַסַּכִּין שֶׁהֶעֱלוּ חֲלוּדָה - טְהוֹרִין; שָׁפָן[104] וְהִשְׁחִיזָן[105] - חָזְרוּ לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה. וְכֵן צְנוֹרָא[107] שֶׁשִּׁפְשְׁטָהּ - טְהוֹרָה; כְּפָפָהּ - חָזְרָה לְטֻמְאָתָהּ הַיְשָׁנָה.

103) תוספתא, שם בבא־מציעא פ"ג ה"ו. 104) נמשך לסייף. 105) נמשך לסכין. למעלה פ"ח ה"ב כתב רבינו שגמר מלאכת הסייף הוא משישופנה, ושל הסכין

משישחיזנה, ומשום כך אנו מוכרחים לחלק ולבאר כלמעלה. ב'מנחת ביכורים' על התוספתא מבאר, שסייף אינה טעונה השחזה מפני שמכים בה בכוח, אולם סכין אינה ראויה למלאכתה לפני ההשחזה]. 106) משנה, שם פי"ג ה. 107) הברזל שעל ראש הפלך וראשו מעוקם, ואם נפשט העיקום אינו ראוי לטוויה (ע"פ פירוש רב האי גאון. והר"ש מפרש מזלג מעוקם שמהפכים בו את הבשר הניצלה על גחלים).

1 **יח. מַפְתֵּחַ**[108] **עָקֹם כְּמוֹ אַרְכֻּבָּה**[109] **שֶׁנִּשְׁבַּר מִתּוֹךְ**
2 **אַרְכֻּבּוֹתָיו; - טָהוֹר**[110]**. וְכֵן מַפְתֵּחַ הֶעָשׂוּי כְּמִין גַּם**[111]
3 **שֶׁנִּשְׁבַּר מִתּוֹךְ גַּמּוֹ - טָהוֹר. שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתֹּחַ**
4 **בָּהֶן, וַהֲרֵי אֵינָן מְשַׁמְּשִׁין מֵעִין מְלַאכְתָּן. הָיוּ בָּהּ**[112]
5 **שִׁנַּיִם**[113] **וּנְקָבִים**[114] **- טָמֵא, שֶׁעֲדַיִן הוּא מַפְתֵּחַ**[115]**.**
6 **נִטְלוּ הַשִּׁנַּיִם - טָמֵא מִפְּנֵי הַנְּקָבִים**[116]**; נִסְתְּמוּ**
7 **הַנְּקָבִים - טָמֵא מִפְּנֵי הַשִּׁנַּיִם. נִטְלוּ הַשִּׁנַּיִם וְנִסְתְּמוּ**
8 **הַנְּקָבִים אוֹ שֶׁנִּפְרְצוּ הַנְּקָבִים זֶה לְתוֹךְ זֶה**[117] **- טָהוֹר.**

108) שם פי"ד מ"ח. 109) שמקום העקימה הוא עגול כמו ברך ('תפארת ישראל'). 110) אף־על־פי שנשאר קצת עיקום במקום השבירה. והטעם, מפני שהעיקום אינו מגיע עד מקום הבריח ולא יעתיקו ממקומו. 111) אות יוונית שצורתה כך: ? 112) צ"ל בו, פירוש בחלק השבור. 113) בליטות שאפשר לאחוז בהן את הבריח ולהעתיקו. 114) ואפשר להכניס בהם את הבריח ולהעתיקו. היו להם מנעולים שקצה הבריח הסוגר נכנס לנקבי המפתח המסיע אותו ממקומו, וסוג שני נפתח על ידי שיניים שבמפתח כדוגמת המפתחות שלנו. 115) אפשר לפתוח בו מנעול בדוחק בעזרת השיניים או הנקבים. 116) ראוי עדיין לפתוח בו מנעול מהסוג הראשון שאמרנו. 117) ונעשה חור אחד גדול שאינו ראוי להזיז את הבריח ממקומו.

9 **יט. כְּלִי**[118] **שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד כַּף לְהָרִים בּוֹ**
10 **הַדֶּשֶׁן**[119] **וּבְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי מַזְלֵג לִצְלוֹת בּוֹ הַבָּשָׂר:**
11 **נִטְלָה כַּפּוֹ**[120] **- טָמֵא מִפְּנֵי שִׁנָּיו**[121]**; נִטְלוּ שִׁנָּיו -**
12 **טָמֵא מִפְּנֵי כַּפּוֹ. וְכֵן מִכְחוֹל**[122] **שֶׁנִּטְלָה כַּפּוֹ שֶׁגּוֹרְפִין**
13 **בָּהּ הַכְּחוֹל**[123] **- טָמֵא מִפְּנֵי הַזָּכָר**[124] **שֶׁכּוֹחֲלִים בּוֹ**
14 **הָעַיִן; נִטַּל הַזָּכָר - טָמֵא מִפְּנֵי הַכַּף.**

118) שם פי"ג מ"ב. 119) רבינו מפרש כך "קוליגריפון" שנאמר במשנה. 120) ואינו ראוי לגרוף בו את האפר. 121) שאפשר להשתמש בהן לצלות בשר, ועדיין תורת כלי עליו. 122) כלי שתשמישו לצבוע את העיניים, קצהו האחד עגול ככף קטנה ובה נוטלים את הצבע, וקצהו השני ישר. 123) הצבע. 124) הקצה הישר של המכחול, שבו מכניסים את הצבע לתוך העין.

15 **כ. כְּלִי**[125] **שֶׁבְּרֹאשׁוֹ אֶחָד כַּף כִּסְכֶּכָה**[126] **לִצְלוֹת עָלָיו**
16 **וּבְקָצֵהוּ הַשֵּׁנִי שִׁנַּיִם לְהוֹצִיא מֵהֶן הַבָּשָׂר מִן הַקְּדֵרָה**
17 **אוֹ מֵעַל הָאֵשׁ**[127]**: נִטְלָה כַּפּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי שִׁנָּיו;**
18 **נִטְלוּ שִׁנָּיו - טָמֵא מִפְּנֵי כַּפּוֹ. וְכֵן עֵט שֶׁל מַתֶּכֶת**[128]**:**
19 **שֶׁכּוֹתְבִין בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד וּבְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי מוֹחֲקִין**[129]**:**
20 **נִטַּל הַכּוֹתֵב - טָמֵא מִפְּנֵי הַמּוֹחֵק; נִטַּל הַמּוֹחֵק -**
21 **טָמֵא מִפְּנֵי הַכּוֹתֵב. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה**
22 **הַנִּשְׁאָר יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵעִין מְלַאכְתּוֹ. כֵּיצַד? עֵט**
23 **שֶׁנִּטַּל הַמּוֹחֵק שֶׁלּוֹ וְנִשְׁאַר הַכּוֹתֵב, אִם נִשְׁאַר מֵאָרְכּוֹ**
24 **כְּדֵי שֶׁיְּגִיעַ לְקִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתָיו**[130] **- טָמֵא, שֶׁהֲרֵי**
25 **אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאחַז בּוֹ וְיִכְתֹּב בּוֹ. נִטַּל הַכּוֹתֵב וְנִשְׁאַר**
26 **הַמּוֹחֵק, אִם נִשְׁאַר מֵאָרְכּוֹ מְלוֹא פַּס יָדוֹ**[131] **- טָמֵא,**
27 **שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לוֹ לִמְחֹק בּוֹ. נִשְׁאַר פָּחוֹת מִזֶּה -**
28 **טָהוֹר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

125) שם. 126) רשת. מניחים עליה את הבשר ונותנים אותה על גחלי אש. 127) זהו לדעת רבינו "זומא לסטרא" שנאמרה במשנה. [הראב"ד וכן ה'כסף משנה' הסבירו, שהלכה יט היא פירוש של זומא לסטרא, והלכה כ' של "קוליגריפון". כנראה לא הגיע לידם פירוש למשניות אלו, שעליו מסתמך פירושנו כאן]. 128) שכותבים בו על השעווה או חומר רך אחר. 129) ראשו זה הוא רחב קצת ומחליקים בו את השעווה שחרטו בה אותיות. 130) למקום שהאצבעות מחוברות לפס היד. 131) כדי שיוכל לאחוז את המכתב בכף היד ולמחוק בו.

29 **כא. קֶרְדֹּם**[132] **שֶׁנִּטַּל עֻשְׁפּוֹ**[133]**, וְהוּא הַצַּד שֶׁהֶחָרֹשׁ**
30 **מְנַגֵּר בּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית בְּקוּעוֹ; נִטַּל בֵּית בְּקוּעוֹ**
31 **- טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית עֻשְׁפּוֹ. נִשְׁבַּר מַקּוֹפּוֹ**[134] **- טָהוֹר**[135]**.**

132) שם מ"ג. 133) הקורדום שני קצותיו מחודדים, האחד רחב מאד ומשתמשים בו הנגרים, והשני קצר ומעוגל קצת ומבקעים בו עצים במשק הבית. הראשון נקרא עושף, מפני שהוא דומה למחרישה ["במחרשתו" (שמואל־א יג, כ) מתרגם יונתן עושפיה], והשני נקרא "בית ביקוע". 134) בית קיבולו של הקת (ראה 'הגהות מים טהורים' לפירוש המשניות, שם). 135) מפני שאינו ראוי למלאכתו.

32 **כב. חַרְחוּר**[136] **שֶׁנִּפְגַּם**[137] **- עַדַיִן הוּא כְּלִי עַד שֶׁיִּנָּטֵל**
33 **רֹבּוֹ**[138]**. נִשְׁבַּר מַקּוֹפּוֹ**[139] **- טָהוֹר.**

136) הברזל שמכניסים בו ראש המרדע ומנערים בו את העפר מן המחרישה וגם חותכים בו שרשים, ראה הלכה כג. 137) נטל חלק מחודו. 138) של החוד. 139) ראה בהלכה הקודמת. [בפירושו למשנתינו, גורס רבינו "קופו"].

34 **כג. הַמַּרְדֵּעַ**[140] **הוּא הַמַּלְמָד**[141]**, וְהוּא עֵץ אָרֹךְ עָב.**
35 **וּכְמוֹ מַסְמֵר חַד תָּקוּעַ בְּקָצָתוֹ מִלְמַעְלָה, וְזֶה הַבַּרְזֶל**
36 **נִקְרָא דָּרְבָּן. וּבַקָּצֶה הַשֵּׁנִי מִלְמָטָה בַּרְזֶל כְּמוֹ רֹמַח**
37 **וְהָעֵץ נִכְנָס בּוֹ**[142]**, וְזֶה הַבַּרְזֶל נִקְרָא חַרְחוּר.**

140) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ג ה"ה (בדפוס ראם וילנא, כתוב "מרדה". וצ"ל "מרדע"). 141) שנותנים על צואר הבהמה ליישר הילוכה. 142) ע"פ דפוס רומא. בדפוסים מאוחרים, הושמטה המילה "בו".

38 **כד. מְנִיקָת**[143] **שֶׁל מַתֶּכֶת, שֶׁהִיא כְּמוֹ שְׁפוֹפֶרֶת**[144]**,**
39 **שֶׁנִּטְמְאָה - מִשֶּׁיִּקָּבְעֶנָּה בְּמַקֵּל**[145] **אוֹ בְּדֶלֶת**[146]**.**
40 **וְיִחַבְּרֶנָּה**[147] **עִם הָעֵץ תְּטַהֵר**[148]**. לֹא נִטְמְאָה וּקְבָעָהּ**
41 **בְּמַקֵּל**[149] **אוֹ בְּדֶלֶת**[150] **- הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**

בִּמְקוֹמָהּ[151]; שֶׁכָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁקִּבָּעָם בַּקּוֹרָה אוֹ בַּכֹּתֶל - מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּשֶׁהָיוּ עַד שְׁיִשַּׁנֶּה[152] אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. לְפִיכָךְ, דַּף שֶׁל נַחְתּוֹמִין[153] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁקִּבָּעוֹ בַּכֹּתֶל - טָמֵא[154]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁנִּקְבְּעוּ[155], בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן - מְקַבְּלִים טֻמְאָה כְּשֶׁהָיוּ.

143) שם פי"ד מ"ב. 144) שמשתמשים בה לשאוף יין מן החבית. 145) יש אנשים שמרכיבים שפופרת של מתכת קטנה על מקל – לנוי. 146) לנוי, [ויש מפרשים שנותנים אותה תחת הדלת, כדי לשמור על העץ שלא ירקב]. 147) במסמרים (רבינו בפירושו למשנתינו). 148) מפני שהאדם שינה תשמישה במעשה בגופה ממש, שתקע בה מסמרים וניקבה, ועכשיו היא משמשת את העץ. 149) תחב בה את המקל ולא חיברה במסמרים. 150) הכניסה בחריץ שבדלת ולא קבעה במסמרים. 151) ומכל־שכן אם נטמאה, לא פקעה ממנה טומאתה. ומדובר כשלא עשה השפופרת לכתחילה בכוונה לקובעה בדלת או במקל, אבל אם עשאה לכתחילה לשם כך - לא ירד עליה תורת כלי, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. 152) ע"י מעשה בגופם. [כל פירוש הלכה זו מיוסד על פירוש רבינו למשנתינו]. 153) שהנחתום עורך עליו את הלחם. 154) מקבל טומאה, מפני שלא עשה מעשה בגופו. 155) ולא נעשה שינוי בגופם.

יום שני י"ח סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כלי עץ ועור ועצם שנשברו ועשה משבריהם כלי. ודין חזרת כלי מתכות לטומאתם הישנה. ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור וכו'. ודין כלי זכוכית שנטמאו ונשברו אם טהרו בכל הכלים. ושבריהם אם מקבלים טומאה. ודין כל כלי זכוכית המקבלים טומאה ושאין מקבלים.

א. כְּלֵי עֵץ[2] וּכְלֵי עוֹר וּכְלֵי עֶצֶם שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - טְהֲרוּ מִטֻּמְאָתָן. חָזַר וְעָשָׂה כְּלִי[3] מִשִּׁבְרֵיהֶם אוֹ שֶׁקִּבֵּץ אֶת שִׁבְרֵיהֶן וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁאָר הַכֵּלִים הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ מִקֹּדֶם[4], שֶׁהֵן מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. וְכֵן כְּלֵי מַתָּכוֹת[5] שֶׁנִּשְׁבְּרוּ אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ - טְהֲרוּ. הִתִּיכָן וְחָזַר וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים אֲחֵרִים[6] - חָזְרוּ לְטֻמְאָה הַיְשָׁנָה. וְאֵין לִכְלֵי מַתָּכוֹת טָהֳרָה[7] עַד שֶׁיְּטַבְּלֵם בְּמִקְוֶה כְּשֶׁהֵם שְׁלֵמִים[8] אוֹ יִשָּׁאֲרוּ שְׁבוּרִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנשברו טהרו מטומאתן חזר ועשה כלי משבריהם .. הכלים טהורים".

כלי עץ, כלי עור וכלי עצם רומזים על כל אחד ואחד מישראל - "כי האדם עץ השדה", ועור שאינו מציאות לעצמו אלא טפל לבשר ומגן עליו מרמז על יהודי ש"אני נבראתי לשמש את קוני", ועצם מרמז על עצמיותו של יהודי - "חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו".

וכולם הם כלים כיהודי שהוא כלי לאלוקות. אלא שירד לעוה"ז ויש לו יצר הרע וכו' ובגלל זה יכול להיות אצלו היפך הטהרה. והעצה לזה שבירת הכלי שהוא ענין "לב נשבר" - עבודת התשובה ואז "טהרו מטומאתן". אמנם אין הכלי צריך להשאר שבור וכל ענייני הקדושה צריכים להיות בכלים שלמים ומלאים וכך גם האדם צריך להיות כלי שלם גם בענייניו הגשמיים - בני חיי ומזונא רויחא. ולכן אחרי השבירה: "חזר ועשה כלי משבריהם" חוזר והופך להיות כלי שלם ובאופן נעלה יותר ממה שהיה קודם השבירה כשאר כלים הטהורים שלא נטמאו מקודם.

(ייין מלכות סימן קמט)

2) כלים פרק ב משנה א ופרק טו משנה א. 3) כמו שהיה לפני שבירתו. 4) הטומאה הישנה פקעה לחלוטין ואינה חוזרת. 5) המלה "וכן" נמשכת לדין "נשברו טהרו" בלבד ולא לדין "חזר ועשה כלי". 6) אפילו שלא כדוגמת הכלים שנשברו. 7) מוחלטת, שאינה חוזרת לעולמים, אפילו על ידי היתוך ועשיית כלים חדשים. 8) טבילת השברים אינה מונעת חזרת הטומאה, מפני שהם טהורים אין טבילתם מוסיפה ולא גורעת.

ב. וַחֲזָרַת כְּלֵי מַתָּכוֹת לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9]. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ עַל כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁיַּחְזְרוּ לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמֵא לוֹ כְּלִי וַיַּתִּיכֶנּוּ וְיַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ כְּלִי אַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם. אִם יֹאמַר שֶׁהוּא טָהוֹר כְּדִין תּוֹרָה, יָבוֹא לוֹמַר: הַשְׁבִּירָה מְטַהֶרֶת וְהַטְבִּילָה מְטַהֶרֶת; כְּשֵׁם שֶׁאִם נִשְׁבַּר וְהִתִּיכוֹ וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ כְּלִי כְּשֶׁהָיָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר בּוֹ בַּיּוֹם[10], כָּךְ אִם הִטְבִּילוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּשֶׁהָיָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר בּוֹ בַּיּוֹם, וְיָבוֹאוּ לוֹמַר שֶׁאֵין הַכֵּלִים צְרִיכִין הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ. מִפְּנֵי זֶה הַחֲשֶׁשׁ גָּזְרוּ טֻמְאָה עֲלֵיהֶם[11].

9) גזירת חכמים. 10) לפני הערב שמש. 11) כרבא שם. [לשון רבא: "שמא יאמרו טבילה בת יומה עולה לה", ומפרש רש"י שם, הרואה שמשתמשים בכלי ביום שנטמא ואינו יודע שהתיכוהו יחשוב שהטבילוהו ומשתמשים בו לפני הערב שמש. אולם רבינו במשנתנו פירש כאמור כאן]. בגמרא שם אמרו: מעשה בשלומציון המלכה שעשתה משתה לבנה ונטמאו כל הכלים ושברתם ונתנתן לצורף וריתכן ועשה מהן כלים חדשים ואמרו חכמים יחזרו לטומאתן ישנה.

ג. אֶחָד כְּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת אוֹ[12] בִּשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת[13], אִם הִתִּיכוֹ - חָזַר לְטֻמְאָתוֹ הַיְשָׁנָה עַד שֶׁיְּטַבְּיל. נִטְמָא בְּמֵת וְהִזָּה עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי[14] וְאַחַר כָּךְ הִתִּיכוֹ וַעֲשָׂאָהוּ כְּלִי אַחֵר וְהִזָּה עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי וְהִטְבִּילוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא, וְאֵין הַזָּיָה שֶׁקָּדֶם הִתּוּךְ מִצְטָרֶפֶת

לְהַזָּאָה שֶׁאַחַר הִתּוּךְ. וְאֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁיִּזֶּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְיִטְבֹּל כְּלִי קֹדֶם שְׁבִירָה, אוֹ יַזֶּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְיִטְבֹּל אַחַר שֶׁיִּתְּיכֶנּוּ[15].

12) בין ... ובין. 13) כחכמים, שלא גזרו אלא על טומאת מת בלבד, כדי שלא תיבטל הזאת מי אפר פרה אדומה בכלים, כי בעל הכלים שנטמאו במת לא ירצה לחכות שבעה ימים ולטרוח ולהזות פעמיים ויעדיף לשוברם ולהתיכם ולעשות כלים חדשים, וחשש זה אינו בשאר טומאות שאינן צריכות הזאה. 14) כלי שנטמא במת צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. 15) מלשונו משמע, שאם הזה וטבל את השברים המהותכים - ניטהרו. וכן כתב בפירוש בביאורו למשנה (שם פרק י"ד ז): ויצטרך הזאת שלישי ושביעי על הכלי או על הנתך, וזה מנוגד לדבריו בהלכה א: "שיטבילם במקווה כשהם שלמים". ונראה שכוונתו כאן עד שיתיכנו ויעשה כלים חדשים וזה יתאים ללשונו של רבי יהושע במשנה (שם משנה ז) "אין מיטהרין אלא שלמים" וכן תתפרש המלה "נתך" שהבאנו למעלה.

ד. בַּרְזֶל טָמֵא שֶׁבָּלְלוֹ עִם בַּרְזֶל טָהוֹר[16]: אִם רֹב מִן הַטָּמֵא - טָמֵא; וְאִם רֹב מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר; מֻחֶזֶה לְמֻחֶזֶה - טָמֵא[17]. וְכֵן טִיט[18] שֶׁבָּלְלוּ בִּגְלָלִים[19] וְשָׁרַף הַכֹּל בְּכִבְשָׁן וַעֲשָׂאָהוּ כְּלִי: אִם רֹב מִן הַטִּיט - הֲרֵי מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי חֶרֶס; וְאִם רֹב מִן הַגְּלָלִים - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

16) התיכם יחד ועשה מהם כלי. 17) אף על פי שהברזל הטמא נטהר מן התורה על ידי התכתו, גזרו חכמים טומאה ישנה גם על מחצה למחצה. 18) כלי העשוי מטיט שרוף בכבשן הוא כלי חרס ומקבל טומאה. 19) צפיעי בהמה. נתבאר למעלה (פרק א הלכה ו), שכלי גללים אינם מקבלים טומאה.

ה. כְּלֵי מַתָּכוֹת הַטְּהוֹרִין שֶׁאָנָכָן[20] בַּאֲנָךְ[21] טָמֵא - טְמֵאִים. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כֵּלִים מִן הָאָנָךְ הַטָּמֵא - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[22].

20) ציפה אותם. 21) מתכת מתוקנת למלאכת ציפוי. 22) בתוספתא מוחלפת הגירסא: ברישא כתוב "טהורין" ובסיפא "טמאין", ויש להתאים את דברי רבינו כאן לגירסת התוספתא. וביאור הדברים: אנכם - הם טהורים לשיטת רבינו, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה. ובסיפא מלמדת התוספתא, שמתכת שבעיקרה עומדת לציפוי ולא לעשות ממנה כלים, גם כן חוזרת לטומאתה הישנה אם עשה ממנה כלי.

ו. קֶרְדֹּם שֶׁעָשָׂאָהוּ מִן הַבַּרְזֶל הַטָּהוֹר וְעָשָׂה עָשְׁפּוֹ מִן הַטָּמֵא - הֲרֵי זֶה טָמֵא. עָשָׂה עָשְׁפּוֹ מִן הַטָּהוֹר וְהַקֶּרְדֹּם מִן הַטָּמֵא - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר עוֹשֶׂה הַמְּלָאכָה.

ז. קֶרְדֹּם טָהוֹר שֶׁחִסְּמוֹ[23] בְּבַרְזֶל טָמֵא - טָהוֹר[24].

23) ציפה את חודו בברזל קשה (=פלדה). 24) ציפוי דק זה בטל לגבי הכלי.

ח. קִיתוֹן[25] שֶׁעָשָׂאָהוּ מִן הַטָּמֵא וְשׁוּלָיו מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר. עָשָׂאָהוּ מִן הַטָּהוֹר וְשׁוּלָיו מִן הַטָּמֵא - טָמֵא. שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַמְקַבֵּל[26] הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה[27].

25) כוס גדולה. 26) השוליים הם המקבלים העיקריים. 27) מלאכת הקיבול.

ט. כְּלִי מַתָּכוֹת שֶׁנִּטְמָא בְּטֻמְאָה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, וְנִשְׁבַּר וְהִתִּיכוֹ וְחָזַר וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ כְּלִי אַחֵר - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חָזַר לְטֻמְאָתוֹ הַיִּשָּׁנָה אוֹ לֹא חָזַר.

י. כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁנִּטְמְאוּ וְנִשְׁבְּרוּ - טָהֲרוּ כְּכָל הַכֵּלִים. וַאֲפִלּוּ הִתִּיכָן וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים אֲחֵרִים - אֵינָם חוֹזְרִים לַטֻּמְאָה הַיִּשָּׁנָה; לְפִי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[28], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן בְּטֻמְאָה יְשָׁנָה. וְכֵן כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁבְרֵיהֶן כֵּלִים[29] וּרְאוּיִין לְהַשְׁמִישׁ, הוֹאִיל וְהֵם שִׁבְרֵי כֵלִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[30], לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לִכְלֵי חֶרֶס[31]. כֵּיצַד? קְעָרָה שֶׁל זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁבְּרָה וְהִתְקִין שׁוּלַיִם[32] לְהַשְׁמִישׁ - אֵין הַשּׁוּלַיִם מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כִּקְעָרָה. וְאִם קִרְסֵם[33] אֶת מְקוֹם הַשֶּׁבֶר וְשָׁפוֹ בְּשׁוֹפִין[34] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[35].

28) כלומר, עיקר טומאת כלי זכוכית היא גזירת חכמים, שאפילו אם נגעו בשרץ או במת אינם מקבלים טומאה מן התורה. באמרו "שעיקר" התכוון רבינו להסביר את ההבדל בין ההלכה הקודמת ובין זו, ואומר שכלי מתכת עיקר טומאתם היא מן התורה, אלא שכאן המדובר כשנטמאו בטומאה דרבנן ולפיכך אפשר שגזרו בהם חכמים על טומאה ישנה, מה שאין כן בכלי זכוכית (וכן הסבירו גם התוספות עבודה זרה שם דיבור המתחיל תיבעי ושבת טז, א דיבור המתחיל בטומאה). 29) שאפשר להשתמש בהם כמו בכלים שלמים, כגון כד שנשבר דופנו וחלק ממנו נשאר וראוי הוא לקבל משקין, אמנם לא כשיעורו שלפני שבירתו. 30) שלא כדין כלי חרס. 31) אין דרכו של אדם להשתמש בכלי זכוכית שבור משום שמקום השבר חד ועלול לפצוע את היד האוחזת בו. 32) המדובר בשוליים שלהם שפה סביב וכשהופכים את הכלי על פיו אפשר להשתמש בבית הקיבול שלהם. 33) הוריד את הגבשושיות שבמקום השבר. 34) החליקו בפצירה דקה. 35) מפני שאפשר להשתמש בשוליים ללא סכנת פציעה.

יא. צְלוֹחִית[36] קְטַנָּה הַנִּטֶּלֶת בְּיָד אַחַת שֶׁנִּטַּל פִּיהָ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַכְנִיסִין הַיָּד לְתוֹכָהּ אֶלָּא יוֹצֵק מִמֶּנָּה[37]. אֲבָל גְּדוֹלָה הַנִּטֶּלֶת בִּשְׁתֵּי יָדַיִם שֶׁנִּטַּל פִּיהָ - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חוֹבֶלֶת בַּיָּד בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיס יָדוֹ לְתוֹכָהּ. וְכֵן צְלוֹחִית שֶׁל פַּלְיָטוֹן[38], אַף

1 **עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה, אִם נִטַּל פִּיהָ - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי**
2 **שֶׁחוֹבֶלֶת בְּאֶצְבָּעוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹצִיא הַבֶּשֶׂם מִתּוֹכָהּ.**

36) בקבוק. 37) ואפשר להשתמש בה ללא חשש פציעה. 38) מין בושם סמיך ואינו נשפך מעצמו וצריך להוציאו באצבע.

3 **יב. לְגִינִים הַגְּדוֹלִין שֶׁנִּטַּל פִּיהֶן - עֲדַיִן הֵן כֵּלִים,**
4 **מִפְּנֵי שֶׁמַּתְקִינָם הוּא לְכַבְשָׁנִים[39].**

39) משתמש בהם לכבוש ירקות ופירות והם נשארים שם זמן רב ללא כל טיפול.

5 **יג. כּוֹס[40] שֶׁנִּפְגַּם רֻבּוֹ[41] - טָהוֹר. נִפְגַּם בּוֹ שְׁלִישׁ**
6 **הֶחֱקִפוֹ בְּרֹב גָּבְהוֹ - טָהוֹר[42]. נִקַּב וּסְתָמוֹ, בֵּין בְּבַעַץ**
7 **בֵּין בִּזְכוּכִית - טָהוֹר. וְהַכּוֹס וְהָאֲלוּחִית שֶׁנִּקְּבוּ, בֵּין**
8 **מִלְמַעְלָה בֵּין מִלְמַטָּה - טְהוֹרִין.**

40) של זכוכית. 41) רוב היקף השפה. 42) אין אדם משתמש בכלי פגום שכזה.

9 **יד. הַמַּחְוִי[43] וְהַקְּעָרָה שֶׁנִּקְּבוּ: מִלְמַעְלָה -**
10 **טְמֵאִין[44], מִלְמַטָּה - טְהוֹרִין. נִסְדְּקוּ: אִם יְכוֹלִין**
11 **לְקַבֵּל אֶת הַמַּיִם כַּצּוֹנְנִין[45] - טְמֵאִין, וְאִם לָאו -**
12 **טְהוֹרִין.**

43) קערה גדולה. 44) שהרי אפשר להשתמש בחלק השלם. 45) אם יש ביקוע בכלי ונותנים לתוכו חמים מתרחב הסדק ולפעמים הוא מתפוצץ ולכן אינו מקבל טומאה, אלא אם כן הכלי עבה או חזק וראוי לקבל חמים.

13 **טו. הַכּוֹסוֹת הַחֲתוּכִין[46], אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁפָתוֹתֵיהֶם**
14 **סוֹרְכִין[47] אֶת הַפֶּה - מְקַבְּלִים טֻמְאָה[48].**

46) השפה חתוכה ואינה חלקה כל כך. 47) מסרטים קצת. 48) ראויות הן לשימוש, מפני שאינן גורמות חבלה ממשית.

15 **טז. הָאֲפַרְכֵּס[49] שֶׁל זְכוּכִית - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמוֹ**
16 **מַחַץ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל.**

49) משפך גדול רחב מלמעלה וצר מלמטה.

17 **יז. זְכוּכִית שֶׁעוֹשִׁין אוֹתָהּ לְמַרְאָה[50] - טְהוֹרָה, אַף עַל**
18 **פִּי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת[51], לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לְקַבָּלָה.**
19 **הַתַּרְוָד שֶׁל זְכוּכִית שֶׁהוּא מְקַבֵּל, אַף עַל פִּי**
20 **שֶׁכְּשֶׁמַּגִּיחוֹ עַל הַשֶּׁלְחָן נֶהְפָּךְ עַל צִדּוֹ[52] וְאֵינוֹ מְקַבֵּל**
21 **- הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

50) נעשתה מלכתחילה לשם כך. 51) אינה שטוחה לגמרי אלא יש בה שקערורה, והיא מקבלת מה שנותנים לתוכה. 52) מפני שהוא עגול.

22 **יח. תַּמְחוּי שֶׁל זְכוּכִית שֶׁעָשָׂאוֹ מַרְאָה[53] - מְקַבֵּל**
23 **טֻמְאָה[54]. וְאִם מִתְּחִלָּה עֲשָׂאָהוּ לְמַרְאָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ**
24 **דְּבָרִים שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ נִרְאִין מֵאֲחוֹרָיו[55] - הֲרֵי זֶה**
25 **טָהוֹר. וְכָל כְּלֵי זְכוּכִית אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד**
26 **שֶׁתְּגַמֵּר מִלַּאכְתָּן, כְּכָל הַכֵּלִים.**

53) מתחילה נעשה לתבשיל ואחר־כך ייחדו להשתמש בו כבמראה. 54) לא יצא מתורת כלי, שהרי לא עשה שינוי בגופו ממש ודבר המקבל טומאה אינו יוצא מידי קבלת טומאה על ידי מחשבה. 55) במשנה כתוב "אספקלריא" ורבינו מפרש שם: זכוכית שקופה ומפני ששיטחה מעוגל רואים את הדברים שמאחריה בתבנית מוגדלת או מוקטנת ושלא במקומם, ואין מראה זו דומה למראות הצובאות (שמות לח, ב) המחזירות את התמונה כמו שהיא.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שהטמא בכלי חרס טהור בכל הכלים, והטהור בכל הכלים טמא בכלי חרס. ודין אם כלי חרס מטמא כלים מאוירו ואם היו משקין בתוך הכלים. כלי חרס שנגע במשקין טמאים מאחוריו. כלי חרס שכפאו על הטומאה המונחת בארץ. גומא שהיה השרץ מונח בתוכה וכפה כלי חרס עליה. השרץ שנמצא בעין של תנור, בעין של כירה, בעין של כופח. כלי חרס שהיו לו שלוש שפיות זו לפנים מזו וכו'. אילפסים זה בתוך זה ושפתותיהם שוות ושרץ בעליון וכו'. הנקרא חיבור לטומאה ולא להזייה, לא לטומאה ולא להזייה או לזה ולזה.

27 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּכָמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס**
28 **מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ[2] אוֹ בְּהֶסֵּט הַזָּב[3]; וּשְׁאָר כָּל**
29 **הַכֵּלִים שֶׁנָּגְעָה בָּהֶן הַטֻּמְאָה - נִטְמְאוּ, וְאִם נִכְנְסָה**
30 **טֻמְאָה לַאֲוִירָן וְלֹא נָגְעָה בָּהֶן - הֲרֵי הֵם טְהוֹרִין.**
31 **נִמְצָא[4] הַטָּמֵא בִּכְלִי חֶרֶס - טָהוֹר בַּכֵּלִים[5], וְהַטָּמֵא**
32 **בְּכָל הַכֵּלִים - טָהוֹר בִּכְלִי חֶרֶס. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין כְּלִי**
33 **חֶרֶס מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ**
34 **אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ וְגוֹמֵר - מִתּוֹכוֹ הוּא**
35 **מִתְטַמֵּא, לֹא מֵאֲחוֹרָיו[6].**

2) אם נכנסה הטומאה לתוך הכלי, ואפילו לא נגעה בדופן הכלי. 3) אם הזיזו הזב ממקומו, שהרי הזיז גם את אוירו. 4) חולין כד ב. 5) בכל הכלים האחרים. 6) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"ה. בחולין כה, א למדו דין זה מן הכתוב (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח", ורבינו העדיף דרשת ה'תורת כהנים' שהיא יותר פשוטה.

36 **ב. וּכְשֵׁם שֶׁמִּתְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ, כָּךְ מִטַּמֵּא אֲכָלִין**
37 **וּמַשְׁקִין מֵאֲוִירוֹ. כֵּיצַד? כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנְסוּ**
38 **אֲכָלִין וּמַשְׁקִין לַאֲוִירוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגְעוּ בּוֹ -**
39 **הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא[7].**
40 **אֲבָל שְׁאָר הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין אֵינָן מְטַמְּאִין אֲכָלִין**
41 **וּמַשְׁקִין עַד שֶׁיִּגְּעוּ בָּהֶן.**

7) בחולין שם מבאר ר' יונתן "התורה העידה על כלי חרס, ואפילו מלא חרדל". פירוש, התורה אמרה, שכל הנמצא בכלי חרס טמא - נטמא, אפילו גרעינים קטנים כחרדל, שרק חלק קטן מהם נוגע בכלי.

42 **ג. אֵין כְּלִי חֶרֶס[8] מְטַמֵּא כֵּלִים מֵאֲוִירוֹ[9], בֵּין כְּלִי**
43 **חֶרֶס בֵּין שְׁאָר כֵּלִים. כֵּיצַד? כְּלִי חֶרֶס גָּדוֹל שֶׁהָיוּ**

בְּתוֹכוֹ כֵּלִים וְנִכְנְסָה טֻמְאָה בַּאֲוִירוֹ - הוּא טָמֵא וְכָל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין. הָיוּ מַשְׁקִין בַּכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ - נִטְמְאוּ הַמַּשְׁקִין מֵאֲוִירוֹ, וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַכֵּלִים[10]. וַהֲרֵי זֶה אוֹמֵר[11]: מְטַמְּאֶיךָ[12] לֹא טִמְּאוּנִי, וְאַתָּה טִמֵּאתָנִי.

8) כלים פ"ח מ"ד. 9) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ט ה"א, דרשו: יכול (אפשר לחשוב) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס? תלמוד לומר: "האוכל" (אחר שנאמר "כל אשר בתוכו יטמא", ממשיך הכתוב ואומר: מכל האוכל אשר יאכל), אוכלים מיטמאין באוויר כלי חרס, ואין כלים מיטמאין באויר כלי חרס. 10) גזרו חכמים שמשקין יטמאו כלים (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ז ה"ב). 11) הכלי אומר למשקין. 12) הכלי שטימא אותך.

ד. כְּלִי חֶרֶס[13] שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בַּאֲחוֹרָיו בִּלְבַד - נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו, כְּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים[14]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה לוֹ תּוֹךְ; אֲבָל אִם אֵין לוֹ תּוֹךְ וְנָגְעוּ בּוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[15]; שֶׁכֹּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס - אֵין אֲחוֹרָיו מִתְטַמְּאִין בְּמַשְׁקִין. נָגְעוּ אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרֵי כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין[16]. וְאֶחָד כְּלִי חֶרֶס וְאֶחָד שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים בְּדָבָר זֶה. שֶׁכָּל הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין שֶׁנָּגְעוּ אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין בָּהֶן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן - נִטְמְאוּ.

13) ראה פ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ב וה"ג, ובהערותינו שם. 14) אבל תוכו לא נטמא. 15) ב'תורת כהנים' של פרשתא ז ה"ד, אמרו בשם רבן גמליאל: "כל שאין לו תוך בכלי חרס, אין לו אחוריים". פירוש, כלי חרס שאין לו תוך אינו מקבל טומאה כלל, אפילו כשנגע במשקין טמאים. 16) בכלים פ"ב מ"א אמרו, שכלי חרס "מטמאים מאחוריהם", ומפרש רבינו, שכלי חרס שנטמאו מאוירם מטמאים גם את הנוגע בהם מאחוריהם. [הר"ש שם מפרש, שהכוונה לבית קיבול שבאחורי הכלי, כגון ששולי הכלי מוקפים שפה מבחוץ].

ה. אֶחָד כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּכְנְסָה טֻמְאָה לַאֲוִירוֹ אוֹ שֶׁכָּפָהוּ עַל הַטֻּמְאָה הַמְּנַחַת עַל הָאָרֶץ וְנַעֲשָׂה אֹהֶל עָלֶיהָ[17], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[18] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹכוֹ[19] - לְרַבּוֹת אֶת הָאֹהָלִים.

17) 'תורת כהנים' שם ה"א. 18) איש מפי איש עד משה רבינו. 19) ב'תורת כהנים' שם למדו מן "וכל כלי חרס".

ו. גֻּמָּא[20] שֶׁהָיָה הַשֶּׁרֶץ מֻנָּח בְּתוֹכָהּ וְכָפָה כְּלִי חֶרֶס עַל הַגֻּמָּא - לֹא נִטְמָא; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹכוֹ - עַד שֶׁתְּכַנֵּס עֲצָמָהּ שֶׁל טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ[21]. לְפִיכָךְ, הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא לְמַטָּה מִנַּחֲשְׁתּוֹ שֶׁל תַּנּוּר[22], שֶׁהִיא קַרְקָעִית - הַתַּנּוּר טָהוֹר; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חַי נָפַל, וְעַכְשָׁו מֵת בְּתוֹךְ גֻּמָּא זוֹ[23]. וְכֵן אִם נִמְצֵאת מַחַט אוֹ טַבַּעַת לְמַטָּה מִנַּחֲשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים[24] - טְמֵאִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25], הֲרֵי הַתַּנּוּר טָהוֹר[26]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שָׁם הָיוּ עַד שֶׁלֹּא בָּא הַתַּנּוּר, וְהַתַּנּוּר נִבְנָה עֲלֵיהֶן, וְלֹא נָפְלוּ בְּתוֹכוֹ. נִמְצְאוּ בַּדֶּשֶׁן[27] - הֲרֵי הַתַּנּוּר טָמֵא, שֶׁאֵין לוֹ בְּמַה יִתְלֶה[28]. נִמְצְאוּ בִּנְחֻשְׁתּוֹ[29] שֶׁל תַּנּוּר[30] נִרְאִין אֲבָל אֵינָן יוֹצְאִין לַאֲוִירוֹ: אִם אוֹפֶה אֶת הַבָּצֵק וְהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן[31] - נִטְמָא הַתַּנּוּר כְּאִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ אֲוִירוֹ; וְאִם לָאו - הַתַּנּוּר טָהוֹר כְּאִלּוּ הָיוּ לְמַטָּה מִנַּחֲשְׁתּוֹ. בְּאֵי זֶה בָּצֵק אָמְרוּ? בְּבָצֵק הַבֵּינוֹנִי, שֶׁאֵינוֹ רַךְ בְּיוֹתֵר וְלֹא קָשֶׁה[32].

20) כלים פ"ט מ"ג. 21) וכאן הטומאה מונחת למטה מדופני הכלי ולא באווירה. 22) המדובר בתנור שאין לו שוליים ועומד על הקרקע, והמקום שהתנור עומד עליו נקרא "נחושתו של תנור". 23) שאם נפל מת, הרי היה באוויר התנור בשעת נפילה. 24) ואין אנו יודעים אם טהורים או טמאים. 25) בפי"ג מהלכות אבות הטומאות הי"ג. 26) ולא נטמא מן המחט והטבעת. 27) המונח על קרקעית התנור. 28) לומר, שמעולם לא נכנסו לאויר התנור. 29) שם מ"א. 30) תחובות בקרקע התנור, ואינן בולטות למעלה משטחו. 31) הבצק הוא רך, ונדחק לתוך הגומא הזעירה שעל המחט והטבעת. 32) ונדחק בסדק דק.

ז. הַשֶּׁרֶץ[33] שֶׁנִּמְצָא בָּעַיִן שֶׁל תַּנּוּר[34], בָּעַיִן שֶׁל כִּירָה, בָּעַיִן שֶׁל כֻּפָּח, אִם נִמְצָא מִן הַשָּׁפָה הַפְּנִימִית וְלַחוּץ[35] - טָהוֹר. וְכֵן אִם נִמְצָא בַּאֲוִיר הָעַיִן[36] - טָהוֹר; שֶׁהֲרֵי לֹא נִכְנַס לַאֲוִיר הַתַּנּוּר אוֹ הַכִּירָה אוֹ הַכֻּפָּח, אֶלָּא תַּחַת עֲבִי דָּפְנוֹתֵיהֶן הוּא תָּלוּי. וַאֲפִלּוּ הָיָה שָׁם כְּזַיִת מִן הַמֵּת - טָהוֹרִין[37]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בָּעֲבִי הָעַיִן פּוֹתֵחַ טָפַח[38], שֶׁהֲרֵי מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַאֲוִיר הַתַּנּוּר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר[39] בְּעִנְיַן טֻמְאַת מֵת.

33) שאינו נכנס אלא לגומא רחבה. 34) שם פ"ח מ"ז. 35) חור שבתנור, שדרכו יוצא העשן, וסותמים אותו מבפנים בשעת אפיה כדי שיישמר החום. 36) דופן התנור הוא עבה, וכשסותמים את העין מבפנים, נשאר שטח מסויים של קירות התנור מחוץ לסתימה, ואומר רבינו שאם נמצא שרץ באותו שטח - לא נטמא התנור (ראה לקמן ה"ט). תנור כירה וכופח, שלשתם תנורים עשויים בתבניות שונות (ראה ספר זמנים הלכות שבת פ"ג). 37) לא נתבארה לי כוונתו, הרי בנמצא שם השרץ הוא גם כן באויר הכלי? (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 38) התנור ומה שבתוכו, עובי דופן החור נידון ככלי בפני עצמו, ולפיכך לא נטמא התנור מנגיעה זו. ואפילו אם נאמר שחלק זה נטמא, אין בכוחו לטמא את התנור, מפני שכלי חרס אינו מטמא כלים אפילו מאוירו, שהרי הוא ראשון לטומאה אפילו נגע במת (ראה הלכות אבות הטומאות פ"י ה"ח). 39) טפח על טפח ברום טפח.

ח. נִמְצָא[40] הַשֶּׁרֶץ בְּמָקוֹם הַנָּחַת הָעֵצִים[41] מִן הַשָּׁפָה הַפְּנִימִית וְלַחוּץ - טָהוֹר[42]. נִמְצָא בְּמָקוֹם יְשִׁיבַת

הַבָּלָן[43], בְּמִקּוֹם יְשִׁיבַת הַצָּבָע, בְּמִקּוֹם יְשִׁיבַת שׁוֹלְקֵי הַזֵּיתִים[44] - הַכֹּל טָהוֹר.

40) בפי"ב מהלכות טומאות מת. ודין זה נאמר בטומאת מת בלבד, אבל טומאת שרץ וכדומה אינה נכנסת אפילו בפותח טפח. 41) שם מ"ח. 42) בתנורים גדולים, היה מקום זה משוך מחוץ לחלל התנור. 43) כחכמים שם. דינו כדין עיין, ולמה לא כלל רבינו שני הדינים בבת אחת? מפני שבעיין אין כל מחלוקת, אבל במקום הנחת עצים חולק ר' יהודה, ומטמא מן השפה החיצונה ולפנים. 44) המחמם את המים בבית המרחץ.

ט. אֵין הַתַּנּוּר[45] וְלֹא הַכִּירָה וְלֹא שְׁאָר מְקוֹמוֹת הַיְקוֹד[46] מִתְטַמְּאִין אֶלָּא אִם כֵּן נִמְצְאוּ הַטֻּמְאָה מִן הַסְּתִימָה[47] וְלִפְנִים[48].

45) תנורים אלה רחבים מאוד מלמטה, ויש מקום מספיק לאומנים לשבת ולא להיכוות. 46) סיום המשנה שם. 47) מקומות שהאש יוקדת. 48) התפארת ישראל מפרש, שקירות התנורים האלה הם עבים מאוד, ועושים שקע במזוזותיהם כרחבו של אדם, ושקע זה הוא מקום ישיבת האומנים.

י. כְּלִי חֶרֶס[49] שֶׁשּׁוֹתִין בּוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים הַמַּיִם, שֶׁבְּאֶמְצָעוֹ[50] כְּמוֹ רֶשֶׁת שֶׁל חֶרֶס וּשְׁפָתוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִן הָרֶשֶׁת כְּמוֹ מַסְרֵק[51], וְזֶהוּ הַנִּקְרָא צַרְצוּר, אִם נִכְנְסָה הַטֻּמְאָה לַאֲוִיר הַמַּסְרֵק לְמַעְלָה מִן הָרֶשֶׁת - נִטְמָא כֻּלּוֹ[52], שֶׁזֶּהוּ תּוֹכוֹ שֶׁל כְּלִי זֶה.

49) ונטמא התנור, ונטמאו גם החלקים שמן השפה הפנימית ולחוץ (ראה השלמות). 50) שם פ"ב מ"ח. 51) נראה שהכוונה לפי הכלי, וכן פירשו הר"ש והברטנורא. 52) פגימות רבות סביב כל השפה, ונראית כמו מסרק. הפגימות האלו נעשו בכוונה לנוי.

יא. כְּלִי חֶרֶס[53] שֶׁהָיָה לוֹ שָׁלֹשׁ שְׁפָיוֹת[54] זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ: הָיְתָה הַפְּנִימִית עוֹדֶפֶת[55] וְנִכְנְסָה טֻמְאָה לַאֲוִיר הַפְּנִימִית[56] - כָּל הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבַּאֲוִיר שֶׁבֵּין הַשָּׂפָה הַפְּנִימִית וּבֵין הָאֶמְצָעִית וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרִין[57]. הָיְתָה הָאֶמְצָעִית עוֹדֶפֶת וְנִטְמָא אֲוִירָהּ[58] - מְמֻנֶּה[59] וְלִפְנִים טָמֵא[60], מִמֻּנֶּה וְלַחוּץ טָהוֹר[61]. הָיְתָה הַחִיצוֹנָה עוֹדֶפֶת וְנִטְמָא אֲוִירָהּ - הַכֹּל טָמֵא[62]. הָיוּ שָׁוִות - כֹּל שֶׁנִּטְמָא אֲוִירָהּ טָמְאָה, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר[63].

53) כחכמים שם. 54) שם פ"ד מ"ד. 55) דפנות, וביניהם ריווח כזה: כאן יש ציור (הציור שבפירוש רבינו למשנה הוצאת ראם אינו מדוייק, כי הוא מדגים שלוש קדירות זו בתוך זו). 56) גבוהה יותר משתי השפיות האחרות. 57) לאוויר הקדירה. 58) מקומות אלה נידונים כגב הכלי, וכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו. 59) נכנסה טומאה לרווח שבינה ובין הפנימית. 60) כל הנמצא במקום הרווח הזה, וכן הנמצא בקדירה עצמה. 61) מפני שכל זה נמצא בתוך אווירה של שפה זו. 62) מפני שזה גב הכלי שהטומאה בתוכו. 63) מפני שאוויר כל הקדירה עולה עד לגובהה, והשרץ מטמא את כולו.

יב. אַלְפָּסִים[64] זוֹ בְּתוֹךְ זוֹ וְשִׁפְתוֹתֵיהֶן שָׁוּוֹת וְהַשֶּׁרֶץ בָּעֶלְיוֹנָה[65] אוֹ בַּתַּחְתּוֹנָה[66] - זוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַשֶּׁרֶץ טְמֵאָה, וּשְׁאָר הָאַלְפָּסִין טְהוֹרִין הֵן וְכָל הָאֳכָלִין שֶׁבָּהֶן[67]. הָיָה כָּל אַלְפָּס מֵהֶן נָקוּבָה בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[68] וְהַשֶּׁרֶץ בָּעֶלְיוֹנָה - כָּל הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּכָל הָאַלְפָּסִים טְמֵאִים[69]; שֶׁהַטֻּמְאָה בַּאֲוִיר כֻּלָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[70]. הָיָה הַשֶּׁרֶץ בַּתַּחְתּוֹנָה[71] - הִיא טְמֵאָה וְכֻלָּן טְהוֹרוֹת; שֶׁהֲרֵי לֹא נִכְנַס שֶׁרֶץ לַאֲוִיר הָעֶלְיוֹנָה[72], וְאֵין שְׂפַת הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת כְּדֵי לְטַמֵּא כָּל הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ[73]. הָיָה הַשֶּׁרֶץ בָּעֶלְיוֹנָה[74] וְהָיְתָה שְׂפַת הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת - הָעֶלְיוֹנָה טְמֵאָה, שֶׁהַשֶּׁרֶץ בְּתוֹכָהּ; וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁשְּׂפָתָהּ עוֹדֶפֶת הֲרֵי הַשֶּׁרֶץ בַּאֲוִירָהּ; וּשְׁאָר הָאַלְפָּסִין[75] שֶׁבְּתוֹךְ הַתַּחְתּוֹנָה טְהוֹרִין, שֶׁאֵין[76] כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ[77]. וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[78] - כֹּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ טְמֵאָה[79]; שֶׁהַמַּשְׁקֶה מִתְטַמֵּא מֵאֲוִיר הַתַּחְתּוֹנָה הָעוֹדֶפֶת וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אֶת הָאַלְפָּס.

64) כחכמים במשנה שם. 65) שם פ"י מ"ח. קערות גדולות. 66) הפנימית. 67) שהיא החיצונה. 68) האילפסים עצמם טהורים, מפני שכלי - אפילו כלי חרס - אינו מיטמא מאוויר כלי חרס, והרי השרץ אינו נמצא באווירם, והאוכלין טהורים, מפני שאינם נמצאים בתוך כלי שהטומאה בתוכו אלא בכלי הנמצא בו, והתורה אמרה "אל תוכו . . . יטמא" (ויקרא יא, לג), ודרשו חכמים ('תורת כהנים' שמיני פרשתא ז ה"ז): "אל תוכו" ולא תוך תוכו. 69) אם יתנו מקום הנקב על משקה, ייכנס לכלי דרך נקב זה. 70) אבל האילפסים עצמם טהורים, מפני שיצאו מתורת כלי. [רבינו מפרש שהמדובר בכלים שהנקב מטהר אותם]. 71) לקמן בפי"ד ה"ט, שכלי נקוב אינו מציל על האוכלין והמשקין שבתוכו, והרי הם כאילו מונחים בכלי שהשרץ בתוכו. 72) שהיא החיצונה. 73) הטומאה אינה נכנסת דרך השוליים אלא דרך פי הכלי. 74) אילמלי היתה החיצונה עודפת, היה כל הנמצא באילפסים שדפנותיהם נמוכים, כאילו הוא מונח באוויר של הדפנות הגבוהים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. 75) מכאן ואילך המדובר בכלי שלם. 76) אם שפתם שוה לשפת העליונה. 77) כמבואר למעלה בהלכה ג, ואף־על־פי שהכלים לא נטמאו - נטמאו האוכלין והמשקין שבתוכם. ואינם ניצולים מכוח תוך תוכו, מפני שהתחתונה עודפת, רואים אותם כאילו הם מונחים באוירה ממש. 78) מרטיב את האצבע הנוגעת בו. 79) והוא־הדין לאילפס המונח בו ושוליו נוגעים במשקה, שהרי משקין מטמאים כלי חרס מגבו, לדעת רבינו בפ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ג. ראה ראב"ד והשלמות.

יג. טַבְלָא[80] שֶׁל חֶרֶס שֶׁהָיוּ קְעָרוֹת דְּבוּקוֹת בָּהּ

64) כחכמים במשנה שם. 65) שם פ"י מ"ח. קערות גדולות. 66) הפנימית. 67) שהיא החיצונה. 68) האילפסים עצמם טהורים, מפני שכלי - אפילו כלי חרס - אינו מיטמא מאוויר כלי חרס, והרי השרץ אינו נמצא באווירם, והאוכלין טהורים, מפני שאינם נמצאים בתוך כלי שהטומאה בתוכו אלא בכלי הנמצא בו, והתורה אמרה "אל תוכו . . . יטמא" (ויקרא יא, לג), ודרשו חכמים ('תורת כהנים' שמיני פרשתא ז ה"ז): "אל תוכו" ולא תוך תוכו. 69) אם יתנו מקום הנקב על משקה, ייכנס לכלי דרך נקב זה. 70) אבל האילפסים עצמם טהורים, מפני שיצאו מתורת כלי. [רבינו מפרש שהמדובר בכלים שהנקב מטהר אותם]. 71) לקמן בפי"ד ה"ט, שכלי נקוב אינו מציל על האוכלין והמשקין שבתוכו, והרי הם כאילו מונחים בכלי שהשרץ בתוכו. 72) שהיא החיצונה. 73) הטומאה אינה נכנסת דרך השוליים אלא דרך פי הכלי. 74) אילמלי היתה החיצונה עודפת, היה כל הנמצא באילפסים שדפנותיהם נמוכים, כאילו הוא מונח באוויר של הדפנות הגבוהים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. 75) מכאן ואילך המדובר בכלי שלם. 76) אם שפתם שוה לשפת העליונה. 77) כמבואר למעלה בהלכה ג, ואף־על־פי שהכלים לא נטמאו - נטמאו האוכלין והמשקין שבתוכם. ואינם ניצולים מכוח תוך תוכו, מפני שהתחתונה עודפת, רואים אותם כאילו הם מונחים באוירה ממש. 78) מרטיב את האצבע הנוגעת בו. 79) והוא־הדין לאילפס המונח בו ושוליו נוגעים במשקה, שהרי משקין מטמאים כלי חרס מגבו, לדעת רבינו בפ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ג. ראה ראב"ד והשלמות.

בְּתְחִלַּת מַעֲשֶׂיהָ[81] וַהֲרֵי הַכֹּל כְּלִי אֶחָד, וְנִטְמָאת אַחַת מֵהֶן - לֹא נִטְמְאוּ כֻּלָּן[82]. וְאִם הָיָה לַטַּבְלָא הִפָּן עוֹדֵף[83], שֶׁנִּמְצְאוּ כָּל הַקְּעָרוֹת בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמָאת אַחַת מֵהֶן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[84]. וְכֵן הַדִּין בְּבֵית הַתְּבָלִין[85] שֶׁל חֶרֶס, וְקַלְמִירִין הַמַּתְאִימוֹת כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

80) שם פ"ב מ"ז. 81) לפעמים עושים טבלא מטיט ושורפים אותה, ואחר־כך מדביקים לה קערות קטנות, אולם כאן המדובר כשהאומן עשה מלכתחילה מטיט טבלא עם קערות דבוקות בה ונשרפו יחד בכבשן. 82) כל קערה נידונית ככלי בפני עצמו. 83) שפה גבוהה עודפת על שפת הקערות הדבוקות בה. 84) השפה עושה כולן כלי אחד. 85) טבלא עם בתי קיבול רבים, שנותנים בהם תבלינים שונים.

יד. בֵּית הַתְּבָלִין שֶׁל עֵץ שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מִפְּתָחָיו בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמְאוּ שְׁאָר הַפְּתָחִים[86]. וְאִם יֵשׁ לוֹ דֹּפֶן עוֹדֵף, שֶׁנִּמְצְאוּ כָּל הַפְּתָחִים בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמָא אֶחָד מִפְּתָחָיו בְּמַשְׁקִין - נִטְמְאוּ כֻּלָּן; שֶׁהַכֹּל[87] כִּכְלִי אֶחָד[88], וּכְלִי שֶׁנִּטְמָא תּוֹכוֹ בְּמַשְׁקִין - נִטְמָא כֻּלּוֹ. הָיוּ פְּתָחָיו קְבוּעִין בְּמַסְמֵר[89] - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר זֶה לָזֶה לְטַמְאָה וּלְהַזּוֹת[90]. הָיוּ תְּקוּעִין בִּלְבַד[91] - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטַמְאָה וְלֹא לְהַזּוֹת. וְאִם הָיוּ פְּתָחָיו נְטָלִין וְנִתָּנִין[92] - אֵינָן חִבּוּר לֹא לְטַמְאָה וְלֹא לְהַזּוֹת.

86) ודווקא כשנטמא במשקין טמאים. אבל אם נטמא בשרץ, נטמאו כולם, אפילו כשאין שם דופן עודף. בטבלא של חרס (בהלכה יג) כתב סתם "ונטמאת", ולא הגביל את הדין לטומאת משקין בלבד, משמע שאפילו שרץ אינו מטמא את כולן. וטעם ההבדל הזה נתבאר בפירוש רבינו למשנתנו, כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, וכאשר נגעה הטומאה - אפילו שרץ שטומאתו מן התורה - בתוכו של בית אחד הרי לגבי שאר הבתים יש לדון נגיעה זו כנגיעה בגבם, ולפיכך לא נטמאו, אלא־אם־כן יש לטבלא לבזבז עודף על שפת הכלים, שאז תוכה של הטבלא משמשת תוך משותף לכל הכלים. וכל זה בטבלא של חרס, אבל בכלי עץ שהוא מטמא מגבו, נטמאו כל הבתים ע"י נגיעת השרץ באחד מהם כאילו נגע בגבם. וכל זאת בטומאת שרץ, אולם כשנטמאו במשקין טמאים, נתבאר כבר (בפ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ג) שאם נגעו באחורי כלים - לא נטמא תוכם. ומכיון שאמרו, שתוכו של זה (הבית שנגע בטומאה) נעשה גב לחבירו, הרי שאר הבתים לא נטמאו במשקין אלה כלל. 87) כל הבתים, וגם חלקי הטבלא שבין הבתים. 88) וכל בית נטמא מנגיעה בטומאה עצמה. 89) ללא חיבור טבעי מתחילת עשייתם. 90) אם נטמאו במת, והזה מי אפר פרה על אחד מהם - נטהרו כולם. והמדובר בדופן עודף. 91) בלי חיבור מסמרים. 92) לפרקים מוציאים אותם מהחורים שהם תקועים בהם, ולפעמים מחזירים אותם.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכל המציל בצמיד פתיל באוהל המת – מציל בכלי חרס. ודין כשם שאין טומאת צמיד פתיל לטומאת אוהל כך הוא באויר כלי חרס. ודין הבלועים בחי אם מצילים מיד כלי חרס ובאי זה מקום הם כבלועים. ודין תוכו ולא תוך תוכו והדבר שמציל בסתימת זפת מיד כלי חרס.

א. כָּל הַמַּצִּיל[2] בְּצָמִיד פָּתִיל[3] בְּאֹהֶל הַמֵּת[4] - מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס[5]. אִם הִצִּיל בְּמֵת הֶחָמוּר[6], דִּין הוּא שֶׁיַּצִּיל בִּכְלִי חֶרֶס[7] הַקַּל[8]. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת - אֵינוֹ מַצִּיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס.

2) כלים פ"ח מ"א. 3) כיסוי מחובר ומהודק. 4) בטומאת אוהל המת, אמרה תורה (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא", ומכאן שאם יש עליו צמיד פתיל – הוא וכל מה שבתוכו טהורים. 5) אוכלין ומשקין הנמצאים בכלי חרס צמיד פתיל המוטל בתוך כלי חרס גדול שטומאה בתוכו – לא נטמאו. 6) שמטמא טומאת שבעה ימים. 7) בטומאת תוכו של כלי חרס. 8) טומאת יום אחד. נתבאר כבר כמה פעמים, שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה אפילו אם נגע במת.

ב. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין צָמִיד פָּתִיל לַטֻּמְאָה[9] בְּאֹהֶל הַמֵּת[10], כָּךְ אֵין צָמִיד פָּתִיל לַטֻּמְאָה בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס. כֵּיצַד? קְדֵרָה שֶׁהִיא מְלֵאָה אֳכָלִין וּמַשְׁקִין וּמְקֻפֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בְּתוֹךְ הַתַּנּוּר[11] הַטָּמֵא - הֲרֵי הַקְּדֵרָה וְכֹל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין[12]. הָיָה הַשָּׁרֶץ אוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹכָהּ וּמְקֻפֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בַּאֲוִיר הַתַּנּוּר - נִטְמָא הַתַּנּוּר[13]. [וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) צמיד פתיל מציל שלא תיכנס הטומאה לתוכו ותטמא את הדבר הטהור הנמצא בו, אבל אינו מעכב על הטומאה הנמצאת בו מלצאת. 10) כזית מן המת סגור בכלי צמיד פתיל המוטל באוהל, טומאתו חודרת ומטמאה כל הנמצא באוהל. 11) של חרס. 12) הכלי הסגור עיכב על הטומאה מלהיכנס. 13) הטומאה יצאה מהצמיד פתיל וטימאה את התנור וגם את כל מה שבתוכו (תוספתא, כלים פ"ו ה"ו).

ג. טַבַּעַת[14] טְמֵאָה שֶׁמִּבְלַעַת בְּתוֹךְ הַלְּבֵנָה אוֹ מַחַט טְמֵאָה שֶׁמִּבְלַעַת בְּתוֹךְ הָעֵץ וְנָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - נִטְמָא[15]. אַף עַל פִּי שֶׁאִם נָגַע כִּכַּר תְּרוּמָה בְּעֵץ זֶה אוֹ בִּלְבֵנָה זוֹ - טָהוֹר[16], הֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין כְּלִי חֶרֶס מֵאֲוִירוֹ[17].

14) משנה, שם פ"ט, מ"ו. 15) כלי החרס וכל שבתוכו. 16) מפני שרק נגיעה ישירה, כשאין דבר חוצץ בין הטמא לטהור – מטמאה. 17) מפני שכלי חרס מיטמא כשטומאה נמצאת באווירו, בלי נגיעה כלל, והרי כאן הטומאה נמצאת באווירו, מה־שאין־כן בטומאת נגיעה.

ד. תַּרְנְגוֹל[18] שֶׁבָּלַע שֶׁרֶץ אוֹ בְּשַׂר מֵת וְנָפַל לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[19] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[20]. וְאִם מֵת שָׁם הַתַּרְנְגוֹל -

נְטָמָא הַתַּנּוּר[21]. שֶׁהַבְּלוּעִין בַּחַי מַצִּילִין מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[22], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּצִּילִין בְּאֹהֶל הַמֵּת[23].

18) שם פ"ח מ"ה. 19) ויצא כשהוא חי. 20) מבואר בסוף ההלכה, שטומאה בלועה בגוף חי אינה מטמאה. 21) מן הטומאה שבמעי התרנגול. התרנגול עצמו אינו מטמא, כי נבלת עוף טהור מטמאה רק בבית הבליעה של האדם האוכלה (ראה הל' אבות הטומאות פ"ג ה"א). 22) מטומאת אוויר כלי חרס שמטמא אפילו בלי נגיעה. וכל־שכן שנגיעתה אינה מטמאה. 23) ראה הל' טומאת מת פ"כ ה"א־ב.

ה. דְּבָרִים[24] שֶׁבְּתוֹךְ הַפֶּה אוֹ בְּתוֹךְ הַקֶּמְטִין[25] - אֵינָן כִּבְלוּעִין. כֵּיצַד? אָדָם שֶׁהָיוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ פִּיו וְקָפַץ[26] פִּיו וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - טְמֵאָהוּ. וְכֵן טָהוֹר שֶׁהָיוּ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין לְתוֹךְ פִּיו וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר תַּנּוּר טָמֵא - נְטְמְאוּ אֳכָלִים שֶׁבְּפִיו. הָיָה לוֹ בְּתוֹךְ קֶמְטוֹ כַּעֲדָשָׁה[27] מִן הַשֶּׁרֶץ וְהִכְנִיסוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר - נְטְמָא הַתַּנּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַקֶּמֶט[28].

24) שם מ"י. 25) שבגוף בעל חי (נדה מב, ב). 26) סגר. 27) בשר השרץ כעדשה – מטמא. 28) כרבא שם, שקמט נידון כבית הסתרים שמטמא באוויר כלי חרס, ולא כבלוע בבעל חי.

ו. סְפוֹג[29] שֶׁבָּלַע מַשְׁקִין טְמֵאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָגוּב מִבַּחוּץ, אִם נָפַל לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - טְמֵאָהוּ, שֶׁסּוֹף מַשֶּׁקֶה לָצֵאת[30]. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל לֶפֶת[31] וְשֶׁל גֶּמִי[32]. חַרְסִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין וְנִגְּבוּ וְנָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - לֹא טִמְּאוּהוּ[33]. נָפְלוּ לַתַּנּוּר[34] וְהֶסַּק - נְטָמָא, שֶׁסּוֹף מַשֶּׁקֶה לָצֵאת[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[36] בְּמַשְׁקִין קַלִּין[37]; אֲבָל בַּחֲמוּרִין, כְּגוֹן דָּם הַנִּדָּה וּמֵימֵי רַגְלֶיהָ[38], אִם הָיוּ יְכוֹלִין לָצֵאת[39] וְהִקְפִּיד עָלָיו שֶׁיֵּצֵא - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא הַתַּנּוּר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵסַּק; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁיֵּסַּק וְיֵצֵא הַמַּשֶּׁקֶה[40]. וְכֵן בְּגֶפֶת[41] חֲדָשָׁה[42] הַבָּאָה מִמַּשְׁקִין טְמֵאִין שֶׁהֵסַּק בָּהּ הַתַּנּוּר - נְטְמָא, שֶׁסּוֹף מַשֶּׁקֶה לָצֵאת; אֲבָל בִּישָׁנָה - טְהוֹר[43]. אֵיזוֹ הִיא יְשָׁנָה? לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם יָדוּעַ שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּה מַשֶּׁקֶה בִּשְׁעַת הֶסֵּק[44] אֲפִלּוּ לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45] - נְטְמָא הַתַּנּוּר כְּשֶׁיֵּסַּק.

29) שם פ"ט מ"ד. 30) הספוג עומד לסחיטה. ועוד, שהמשקין יוצאים מאליהם טיפה אחר טיפה. [בתוספתא, שם פ"ו ה"י, אמרו: "מפני שעשוי להכניס ולהוציא". ונראה ששני הנימוקים משלימים זה את זה]. 31) הראב"ד בהשגותיו כאן מפרש שסוחטים את הלפת ומוציאים את המשקה ומניחים את הלפת היבש על המכה והוא מוצץ את הליחה. 32) בתוספתא שם ממנק תנא־קמא, מפני שעושי יין נותנים גמי ביין וסוחטים את הנבלע בו, כדי לבדוק את טיב היין. 33) אף־על־פי שלדעת רבינו, טומאה בלועה בכלי מטמאה. וטעמו של דבר, מפני שלא אמרו בלועים אינם מצילים אלא כשהטומאה הבלועה נשארה כמו שהיתה לפני שנבלעה, אלא שהיא מחופה מכל צד, אבל משקין שנבלעו בחרסים מתלכדים עמהם ובטלה לגמרי עמידתם העצמית, כזה מציל אפילו בכלים. 34) שם מ"ה. 35) על ידי החום. 36) שאין מטמאים בלי היסק התנור. 37) שטומאתם קלה. 38) שהם אב הטומאה. 39) אם אפשר להוציאם על ידי היסק. 40) בנידה סב, ב - נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בפירוש המשנה. ריש לקיש אומר: "לא שנו אלא משקין קלים, אבל משקין חמורים אף־על־פי שלא הוסק התנור טמא". ורבי יוחנן אמר: "אחד משקין קלים ואחד משקין חמורים, אם הוסק התנור – אין (כן), אי לא – לא". ובמסקנא שם אמר רב פפא "יכול לצאת והקפיד עליו, דברי־הכל טמא, כי פליגי (במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש) ביכול לצאת ולא הקפיד עליו, מר סבר (דעת ריש לקיש), כיוון דיכול לצאת אף־על־פי שלא הקפיד – טמא, ומר סבר (דעת רבי יוחנן) אף־על־גב דיכול לצאת, אם הקפיד – אין (כן, פירוש טמא, אפילו בלי היסק) אי לא – לא". מדובר שם במשקין חמורים, ופסק רבינו כרבי יוחנן. 41) פסולת זיתים אחר שנסחט שמנם. 42) שלא נתייבשה. 43) מפני שכבר נתייבש כל המשקה שבה. 44) רואים שיש בה עוד לחלוחית בכמות שהחום מסוגל להוציא. 45) כלומר לאחר זמן רב, ואפילו יותר משלוש שנים.

ז. כְּלִי חֶרֶס[46] שֶׁחִלְקוֹ בְּמַחְיצָה מִשְׁפָּתוֹ עַד קַרְקָעִיתוֹ, וְנִכְנְסָה טֻמְאָה בַּאֲוִיר אֶחָד מִשְּׁנֵי הַחֲלָקִים - נִטְמָא הַכְּלִי כֻּלּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְחַלֵּק כְּלֵי חֶרֶס[47] כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹלְקִין הָאֹהָלִים[48]. לְפִיכָךְ, תַּנּוּר שֶׁחָצָהוּ בִּנְסָרִים אוֹ בִּירִיעוֹת, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּמָקוֹם אֶחָד - הַכֹּל טָמֵא.

46) כלים פ"ח מ"א. 47) נימוקו של תנא־קמא במשנה, שם. 48) כלומר, אף־על־פי שבאוהל המת מועילה מחיצה שכזו, ומת הנמצא מצד זה של המחיצה אינו מטמא מה שמעבר למחיצה, בכלים שאין דרכם של בני אדם להעמיד בתוכם מחיצה – אינה מועילה.

ח. כְּלִי שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ, וְהִכְנִיס הַכְּלִי לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס[49], וּשְׁפַת הַכְּלִי הַטָּמֵא חוּץ לִכְלִי חֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁהַטֻּמְאָה מְכֻוֶּנֶת בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס[50] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[51]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹכוֹ - לֹא אֶל תּוֹךְ תּוֹכוֹ[52].

49) טהור. 50) הטומאה שבכלי הפנימי נמצאת בחלק השקוע בין דפנות כלי החרס. 51) כלי החרס לא נטמא. 52) 'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ז ה"ח.

ט. וְכֵן[53] אִם הָיָה כְּלִי חֶרֶס טָמֵא וְהִכְנִיס לַאֲוִירוֹ כְּלִי אַחֵר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין, וּשְׂפַת הַכְּלִי הָאַחֵר חוּץ לִכְלִי חֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין מְכֻוָּנִין בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא[54] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא - וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ תּוֹכוֹ[55]. כֵּיצַד? כַּוֶּרֶת אוֹ קֻפָּה[56] אוֹ קְדֵרָה אוֹ חֻמָּת[57]

וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיָה הַשֶּׁרֶץ בְּתוֹכָהּ, וְשִׁלְשֵׁל הַקֻּפָּה
לַאֲוִיר הַחֲבִית אוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהַשֶּׁרֶץ
מְכֻוָּן בְּתוֹךְ אֲוִיר הֶחָבִית, הוֹאִיל וּשְׂפַת הַקֻּפָּה אוֹ
הַחֻמֶּת לְמַעְלָה מִשְׂפַת הֶחָבִית אוֹ מִשְׂפַת הַתַּנּוּר -
חֲרֵי אֵלּוּ[58] טְהוֹרִין. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ הַחֻמֶּת אוֹ בְּתוֹךְ
הַקְּדָרָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין וְשִׁלְשְׁלָן
לַאֲוִיר הַתַּנּוּר אוֹ לַאֲוִיר הֶחָבִית הַטְּמֵאִין[59] - חֲרֵי הֵן
טְהוֹרִין. הָיְתָה הַסַּכָּרֶת אוֹ הַקֻּפָּה אוֹ הַחֻמֶּת וְכֵיוֹצֵא
בָּהֶן נְקוּבִין - אֵינָן מַצִּילִין[60]; אֶלָּא אִם הָיָה הַשֶּׁרֶץ
לְתוֹכָן וְשִׁלְשְׁלָן לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר - נִטְמָא,
וְאִם הָיוּ אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין לְתוֹכָן וְשִׁלְשְׁלָן לַאֲוִיר
כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא - נִטְמְאוּ. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב? אִם
הָיָה בִּכְלִי שֶׁטַח[61] - בְּמוֹצִיא זֵיתִים[62]. וְאִם הָיָה בִּכְלִי
חֶרֶס: הֶעָשׂוּי לְאֲכָלִין[63] - שְׁעוּרוֹ בְּזֵיתִים; וְהֶעָשׂוּי
לְמַשְׁקִין - שְׁעוּרוֹ בִּכְוֹנֶס מַשְׁקֶה; וְהֶעָשׂוּי לְכָךְ וְלָכָךְ[64]
- מַטִּילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרוֹ, וּכְשֶׁיִּנָּקֵב כְּלִי חֶרֶס זֶה בִּכְוֹנֶס
מַשְׁקֶה - אֵינוֹ מַצִּיל מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[65].

53) כלים פ"ח מ"ב. 54) מונחים במקום שהוא למטה משפת הכלי הטמא. 55) והרי האוכלין ומשקין אינם מונחים באופן ישר באווירו (בתוכו) של הכלי הטמא אלא בתוך כלי הנמצא בתוכו של הטמא, וזה נקרא תוך תוכו. 56) כלי עץ. 57) נוד – כלי עור. 58) החבית והתנור והאוכלין והמשקין שבהם. 59) גם בבבא זו מדובר, כששפת החבית או התנור נמוכה משפת החמת והקדירה. 60) ב'תורת כהנים' (שם) למדו זה מן הכתוב. 61) כלים שטבילה במקווה מטהרת אותם. 62) נקב שזיתים נופלים דרכו ('תורת כהנים' שם, ראה השלמות). 63) משנה, שם. 64) לאוכלין ולמשקין. 65) ולענין קבלת טומאה קובע השיעור הגדול יותר, ואם ניקב ככונס משקה - עודנו מקבל טומאה כמו העשוי לאוכלין.

י. סָתַם[66] נֶקֶב כְּלִי חֶרֶס בְּזֶפֶת: אִם הָיָה הַשֶּׁרֶץ בִּכְלִי
זֶה וְשִׁלְשְׁלוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר הַטָּהוֹר - נִטְמָא[67]; שֶׁאֵין
הַצָּמִיד מַצִּיל עַל הַטֻּמְאָה מִלְּטַמֵּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[68].
אֲבָל אִם הָיָה בִּכְלִי זֶה אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין וְשִׁלְשְׁלוֹ
לַאֲוִיר הַתַּנּוּר הַטָּמֵא - חֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, שֶׁחֲרֵי הַנֶּקֶב
סָתוּם[69]. וּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים שֶׁסְּתָמָן בְּזֶפֶת וְכֵיוֹצֵא בּוֹ
- אֵינוֹ מַצִּיל[70] מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[71].

66) הלכה זו אינה מדברת בכלים פתוחים ששפתם החיצונה עודפת, אלא בשילשל כלי שלם וסתום ובדין צמיד פתיל. 67) דין זה פשוט, ונאמר כעין מבוא לבבא שלאחריו. 68) למעלה פי"ד ה"ב. [פירושנו זה מיישב השגתו של הראב"ד]. 69) זפת מתחבר יפה עם החרס (ראה לקמן פי"ט הי"ד). 70) הזפת אינו מתחבר יפה עם כלים אלה, ודינם כנקובים. 71) אם שילשל כלי (שאינו חרס) נקוב סתום בזפת שאוכלין ומשקין בתוכו לתוך כלי חרס ששרץ בתוכו – נטמאו האוכלין והמשקין מאוויר כלי החרס.

יא. כַּיּוֹצֵאת[72] פְּחוּתָה[73], אַף עַל פִּי שֶׁסְּתָמָם הַפְּחָת בְּקֶשֶׁת
- אֵינָהּ מַצֶּלֶת מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[74], שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ כְּלִי.

72) שם. 73) נפלה חתיכה ממנה ונשאר כעין חלון (רבינו בפירושו). 74) ראה סוף ההלכה הקודמת. [ראה ההערות להלכה יב].

יב. הַחֻמֶּת[75] וְהַכְּפִישָׁה[76] שֶׁנִּפְחֲתוּ בְּמוֹצִיא רִמּוֹן, אַף
עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ מִתּוֹרַת כְּלִי[77] - חֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין מִיַּד
כְּלִי חֶרֶס[78]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַפְּחָת לְמַעְלָה מִשְׂפַת כְּלִי
חֶרֶס מִבַּחוּץ[79] וְיִהְיֶה בֵּית קִבּוּל שֶׁלָּהֶן מִשֶּׁלְשֶׁל לְתוֹךְ
כְּלִי חֶרֶס[80].

75) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"ו ה"ו. 76) באהלות פ"ה מ"ו, פירש רבינו: "כלי אשר לו שפה ניצבת על השטח". 77) לענין קבלת טומאה. 78) אם שלשל אותם לכלי חרס טמא, לא נטמא מה שבתוכם. 79) ואווירו אינו בתוך הכלי הטמא אלא בתוך תוכו, אבל כשהפחת למטה משפת הכלי - מתחבר אוויר החמת עם אוויר כלי החרס הטמא. 80) כלומר, אף־על־פי שבית הקיבול נמצא בתוך הכלי הטמא. המילה "ויהיה" מתפרשת כאן – אפילו אם יהיה (ראה למעלה ה"ט).

יג. עוֹר[81] פָּשׁוּט[82] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ שֶׁהָיָה שָׁקוּעַ לַאֲוִיר
כְּלִי חֶרֶס אוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר וְהַשֶּׁרֶץ בְּתוֹךְ הָעוֹר[83] -
חֲרֵי הַתַּנּוּר טָמֵא. וְאִם הָיָה הַשֶּׁרֶץ בַּתַּנּוּר - אֲכָלִין
וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹר טְמֵאִין. שֶׁאֵין מַצִּיל מִיַּד כְּלִי
חֶרֶס אֶלָּא כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן תּוֹךְ[84], כְּגוֹן הַסַּל וְהַקֻּפָּה
וְהַחֻמֶּת.

81) שם ה"ב. 82) שאין לו תוך. 83) כרוך ומכוסה מכל צד. 84) דין צמיד פתיל, כתוב בתורה (במדבר יט, טו) בלשון "כלי פתוח". אמנם שם נאמר לענין טומאה, אבל ממנו למדנו להצלה.

יד. כְּלִי חֶרֶס[85] שֶׁהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ, וְהָיָה כְּלִי חֶרֶס
טָהוֹר כָּפוּי עַל פִּי הַכְּלִי הַטָּמֵא, אוֹ שֶׁהָיָה הַכְּלִי
שֶׁהַטֻּמְאָה דְּבוּקָה בְּתוֹכוֹ כָּפוּי עַל פִּי הַכְּלִי הַטָּהוֹר,
אַף עַל פִּי שֶׁאֲוִיר שְׁנֵיהֶן מְעֹרָב[86] - הַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ
וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ, שֶׁחֲרֵי לֹא נִכְנְסָה הַטֻּמְאָה עַצְמָהּ[87]
לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר[88]. לְפִיכָךְ, חָבִית שֶׁהָיְתָה
מְלֵאָה מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּנְתוּנָה לְמַטָּה מִנַּחְשְׁתּוֹ[89] שֶׁל
תַּנּוּר, וְנָפַל שֶׁרֶץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - חֲרֵי הֶחָבִית
וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[90], אַף עַל פִּי שֶׁאֲוִיר הַתַּנּוּר מְעֹרָב
עִם אֲוִיר הֶחָבִית. וְכֵן אִם הָיְתָה הֶחָבִית כְּפוּיָה עַל
פִּי הַתַּנּוּר וּפִיהָ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[91] - אֲפִלּוּ הַמַּשְׁקֶה
שֶׁבְּשׁוּלֵי הֶחָבִית[92] טָהוֹר.

85) משנה, כלים פ"ח ג. 86) פירוש, האווירים נוגעים זה בזה. 87) המונחת בכלי. 88) בהי"ב למדנו שאם פחת החמת למטה משפת הכלי הטמא – נטמא מה שבחמת, ואין בזה סתירה לנידון כאן, כי שם דפנות הכלי מקיפין את

הפחת ונמצא אוירה בתוך הדפנות, ולכן אין זה בכלל תוך תוכו, מה־שאין־כן בהלכה שלפנינו. 89) משולי התנור. 90) התנורים הגדולים לא היו להם שוליים אלא דפנות בלבד, ומעמידים אותם על הקרקע. ומשמיענו כאן, שאם היתה גומא במקום שהתנור עומד עליו, ובאותה גומא מונחת חבית טהורה, וכולה למטה מראשי הדפנות התחתונים של התנור – לא נטמאה החבית. 91) למעלה. 92) המוקפים שפה ויש להם תוך (ראה למעלה פי"ג ה"ו בדין שרץ בגומא).

יום שלישי י"ט סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שאין כלי חרס מקבל טומאה עד שתיגמר מלאכתו, ומאימתי הוא גמר מלאכתו. תנור וכיריים של אבן או של מתכת. כל המקבל טומאה משום תנור או משום כירה. שלש אבנים שחברן בטיט ועשאן שתי כירות וכו'.

1 **א. אֵין כְּלִי חֶרֶס[2] מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ.**
2 **וּמֵאֵימָתַי הוּא גָּמַר מְלַאכְתּוֹ? מִשֶּׁיְּצָרְפוּ[3] בַּכִּבְשָׁן[4].**
3 **הַתַּנּוּר - מִשֶּׁיְּסִיקֶנּוּ[5] כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סֶפֶנְּיָן[6]. הַכִּירָה[7]**
4 **- מִשֶּׁיְּסִיקֶנָּה כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ בֵּיצַת הַתַּרְנְגוֹלִין[8]**
5 **טְרוּפָה[9] וּנְתוּנָה בְּאִלְפָּס[10]. הַכֶּפָּח[11]: אִם עֲשָׂאָהוּ**
6 **לַאֲפִיָּה - שֶׁעוּרוֹ כְּתַנּוּר; עֲשָׂאָהוּ לְבַשּׁוּל - שֶׁעוּרוֹ**
7 **כְּכִירָה.**

2) כלים פרק ד משנה ד. 3) כלי חרס עשויים מטיט ושרופים בכבשן, כדי לחזקם. השריפה בכבשן נקראת "צירוף". 4) ואף על פי שלא נגמרה עדיין כל מלאכתו, שהרי האומן משפשף ומחליק וגם מסיר את הבליטות שבשפת הכלי לפני שמוציאו למכירה. 5) מלמדנו, אף על פי שהצירוף מספיק בשאר כלי חרס - בתנור, כירה וכופח אינו מספיק. 6) ואינו צריך צירוף לפני ההיסק. 7) משמשת לבישול ויש בה מקום המעמיד שתי קדרות. 8) במשנה כתוב: "ביצה קלה שבביצים" ובגמרא שבת פ, ב פירשו שהכוונה לביצת תרנגולת שמתבשלת מהר. 9) מעורבבת. 10) מרוחה בשמן. 11) קטן מכירה ויש בו מקום לקדירה אחת בלבד.

8 **ב. תַּנּוּר שֶׁהִתְחִיל לִבְנוֹתוֹ[12]: אִם הָיָה גָּדוֹל -**
9 **מִשֶּׁיַּתְחִיל בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[13] וְיַסִּיקֶנּוּ מְקַבֵּל**
10 **טֻמְאָה; וְאִם הָיָה קָטָן[14] - מִשֶּׁיַּתְחִיל בּוֹ טֶפַח[15]**
11 **וְיַסִּיקֶנּוּ. הַכִּירָה - מִשֶּׁיַּתְחִיל בָּהּ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת**
12 **וְיַסִּיקֶנָּה. הַכֶּפָּח: אִם עֲשָׂאָהוּ לַאֲפִיָּה - הֲרֵי הוּא**
13 **כְּתַנּוּר, וְאִם לְבַשֵּׁל - הֲרֵי הוּא כְּכִירָה.**

12) התנורים שלהם תבניתם כקדירות גדולות עומדות על הקרקע ומחוברות לו בטיט. והתורה אמרה (ויקר יא, לה): "תנור וכיריים יותץ" ללמד שאף על פי שהם מחוברים בקרקע אינם בטלים לגבו ומקבלים טומאה (שבת קכה, א). 13) כשגבהו מגיע לשיעור זה דינו כתנור שלם אף על פי שבדעתו להוסיף עליו פי כמה. 14) במשנה אמרו חכמים: "אבל בקטן תחילתו בכל שהוא וכו'". ורבינו לא פירש שם ולא כאן, קטן מה הוא, והרי כל תנור לפני שנעשה גדול היה קטן ולמה הצריכו ארבעה טפחים? רש"י בחולין קכד, א מפרש תנור שעושים לתינוקות לשחק בו (הכוונה לאפות בו עוגות קטנות, שאם לא נעשה לאפייה אין עליו דין תנור). והר"ש כאן מפרש שתנורים קטנים נעשו בתבנית מיוחדת. 15) טפח = ארבע אצבעות, במשנה אמרו: "כל שהוא" ובחולין שם: "אמרו דבי רבי ינאי - טפח, שכן עושים תנורים בנות טפח".

14 **ג. תַּנּוּר שֶׁהָסַק מֵאֲחוֹרָיו[16] אוֹ שֶׁהֶסַק מִבֵּית הָאֻמָּן[17]**
15 **אוֹ שֶׁהֶסַק שֶׁלֹּא לְדַעַת[18], הוֹאִיל וְהֶסַק מִכָּל מָקוֹם -**
16 **הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. מַעֲשֶׂה[19] שֶׁנָּפְלָה דְּלֶקֶת בְּתַנּוּר**
17 **בִּכְפָר מִן הַכְּפָרִים, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי בֵּית דִּין וְאָמְרוּ:**
18 **מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

16) לא הכניס אש בפנים אלא הדליק שלהבת סביבו מבחוץ. 17) ולא הוסק כדי לאפות בו. 18) בלי כוונה להסיקו. 19) זה מובא במשנתנו ומסתיים: "וטימאן רבן גמליאל". ורבינו סובר שלא חלקו עליו חבריו.

19 **ד. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ לִהְיוֹת צוֹלֶה בּוֹ[20] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל**
20 **טֻמְאָה. לְלַבֵּן בּוֹ אוּנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן[21] - טָהוֹר; שֶׁאֵין**
21 **זֶה עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּגוּף הַתַּנּוּר[22].**

20) ולא התכוון לאפייה. 21) אגודות פשתן מנופץ. הפשתן מראהו כהה ומתלבן בחום. 22) הפשתן אינו צריך לחומו של תנור, אלא לחום נמוך, ואם יתנוהו לתנור מוסק בלתי מצונן - יישרף.

22 **ה. תַּנּוּר שֶׁחֲצָצוֹ[23] לִשְׁנַיִם וְהִסִּיק אֶחָד מֵחֲלָקָיו**
23 **וְנִטְמָא בְּמַשְׁקִין[24] - הוּא טָמֵא וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר[25]. נִטְמָא**
24 **בְּשֶׁרֶץ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הַכֹּל טָמֵא[26],**
25 **וָעֲבִי שֶׁבֵּינֵיהֶן[27] טָמֵא. הֶסְקוּ שְׁנֵיהֶן וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן**
26 **בְּמַשְׁקִין בְּאֲוִיר - חוֹלְקִין אֶת עָבְיוֹ: הַמְּשַׁמֵּשׁ**
27 **לַטָּמֵא[28] - טָמֵא[29], לַטָּהוֹר - טָהוֹר[30]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
28 **אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁחֲצָצוֹ וְאַחַר כָּךְ הִסִּיקוֹ; אֲבָל**
29 **הִסִּיקוֹ וְאַחַר כָּךְ חֲצָצוֹ[31], וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן אֲפִלּוּ**
30 **בְּמַשְׁקִין - נִטְמָא הַכֹּל[32].**

23) חילקו במחיצה. 24) חכמים גזרו על משקין טמאים שיטמאו את הכלים. 25) מפני שלא נגמרה מלאכתו. 26) בטומאה דאורייתא גזרו חכמים טומאה גם על החלק שלא הוסק. 27) עובי המחיצה. 28) חצי העובי הפונה לצד החלק הטמא. 29) חלק זה של המחיצה נידון כדופן התנור הטמא (ראה כסף משנה). 30) למעלה בהסיק אחד מהם, כל המחיצה נגררת אחריו, מה שאין כן כאן. 31) ובשעה שנגמרה מלאכתו על ידי ההסקה היה כולו כלי אחד ומוכשר לקבל טומאה. 32) העמדת המחיצה אחר גמר מלאכה אינה מפקיעה תורת קבלת טומאה שירדה עליו בשעת גמר מלאכה.

31 **ו. תַּנּוּר אוֹ כִּירָה שֶׁל אֶבֶן - טְהוֹרִין לְעוֹלָם[33]. וְשֶׁל**
32 **מַתֶּכֶת - טְהוֹרִין מִשּׁוּם תַּנּוּר וְכִירַיִם[34], שֶׁנֶּאֱמַר: יֶתֶץ**
33 **- אֶת שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְתִיצָה, וּמִטַּמְּאִין מִשּׁוּם כְּלֵי מַתָּכוֹת.**

כֵּיצַד? אֵין מִתְטַמְּאִין מֵאֲוִירָן וְלֹא בְּמֻחֲבָּר לַקַּרְקַע כְּתַנּוּר וְכִירַיִם; וְאִם נִגְּעָה בָּהֶן טֻמְאָה, אֲפִלּוּ מֵאֲחוֹרֵיהֶן - מִתְטַמְּאִין כְּשְׁאָר כְּלֵי מַתָּכוֹת; וְאִם נִטְמְאוּ בְּמֵת - נַעֲשִׂין אַב טֻמְאָה[35] כְּשְׁאָר כְּלֵי מַתָּכוֹת; וְיֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה[36].

33) אינם מקבלים טומאה בכלל. נתבאר למעלה בפרק א הלכה ו, שכלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה (שלא הוסקו) אינם מתטמאים. 34) נתבאר למעלה בהלכה ב שתנור וכיריים הם מחוברים לקרקע וכל המחובר לקרקע אין זה מקבל טומאה, אלא שחידשה תורה ואמרה שתנור וכיריים הם יוצאים מן הכלל ומטמאין, אף על פי שהם מחוברים לקרקע, ומלמדנו רבינו, שתנור וכיריים האמורים בתורה לעניין טומאה הם כלי חרס, אבל בתנורי מתכת לא חידשה תורה דין מיוחד ודינם ככל כלי מתכת. 35) אבל תנור של חרס אינו נעשה אב הטומאה אפילו נגע במת, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה הלכה ו. 36) טבילתם במקווה שיש בה ארבעים סאה מטהרת אותם מטומאתם מה שאין כן בכלי חרס, שאמרה תורה (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו".

זֹ. תַּנּוּר שֶׁל מַחֲבֶת שֶׁנִּסְדַּק אוֹ נִפְגַּם[37] אוֹ נִסְדַּק וְסָתְמוֹ בְּטִיט אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה[38] שֶׁל טִיט אוֹ מוּסָּךְ[39] שֶׁל טִיט - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם תַּנּוּר[40]. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּגֶּבֶךְ[41]? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָאוּר[42]. וְכֵן בְּכִירָה. וְאִם עָשָׂה לַכִּירָה פִּטְפּוּטִים[43] שֶׁל טִיט - מִתְטַמְּאָה מִשּׁוּם כִּירָה. מֵרָחָה בְּטִיט[44], בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ - עֲדַיִן אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[45].

37) שפתו נפגמה ואינו נוח לשימוש. 38) הדביק עליו טיט במקום הנקב או הסדק. [סתימה = הכנסת טיט בתוך הנקב והסדק. אבל מריחת טיט על הדופן במקום הסדק אינה נידונית כסתימה]. 39) הוסיף שכבת טיט על שפת התנור והגדיל את בית קיבולו. 40) מפני שהטיט תיקן את התנור או הגדילו הרי הוא נידון כתנור של טיט. והמדובר כשהסיק את התנור אחר הדבקת הטיט. 41) כדי שסתימתו בטיט תוריד על התנור תורת תנור וכיריים לעניין טומאה. 42) שהאש תצא דרכו וזה גורם להורדת חומו של התנור והסתימה של טיט שומרת על החום. [רבינו מדייק ואומר: "כמה יהיה בנקב" (וכן כתוב גם במשנה) ואינו שואל כמה יהיה בסדק. משינוי לשון זה למד בעל משנה אחרונה, שנסדק הכוונה לכל אורכו של התנור וסתם סדק - כל שהוא, ולפיכך לא שאלו על שיעורו]. 43) בליטות בשפת הכירה, כדי להעמיד עליהן את הקדירה. והמדובר בכירה שלימה. 44) המדובר בכירה שלימה. 45) כירה של מתכת כמות שהיא, חומה מספיק לבישול והמירוח אינו מוסיף תועלת ולפיכך דינה ככלי מתכת.

חֹ. תַּנּוּר[46] שֶׁאֵינוֹ מְחֻבָּר בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ תָּלוּי בְּצַוָּאר הַגָּמָל - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם תַּנּוּר[47]; שֶׁנֶּאֱמַר: טְמֵאִים הֵם - בְּכָל מָקוֹם.

46) של חרס. 47) אף על פי שהוא פתוח מלמטה ובמצב זה אי אפשר לאפות בו, פסק כרבנן במשנה כלים פרק ה ו ולפי המסקנה של עולא בשבת קכה, א, שאפילו אם לא הוסק מעולם כשהוא עומד על הקרקע - הוא מקבל טומאה אחר היסק בכל מקום שהוא, ודבר זה הוא גזירת הכתוב.

טֹ. פּוֹר שֶׁל צוֹרְפֵי מַתָּכוֹת[48] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית שְׁפִיתָה[49] - מִתְטַמֵּא כְּכִירָה[50]. וְכֵן שֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית, אִם יֵשׁ בּוֹ בֵּית שְׁפִיתָה - מְקַבֵּל טֻמְאָה.

48) הצורפים מתיכים את המתכות בחפירה בקרקע ששוליה ודפנותיה טוחים בטיט, חפירה זו נקראת "כור". 49) שקע בדופן הכור, כדי להעמיד בו קדירה ולבשל מה שבתוכה (העמדת קדירה על כירה לצורך בישול נקראה "שפיתה", מלשון המקרא (מלכים־ב ד, לח): "שפות הסיר הגדולה"). 50) השימוש להתכת מתכת אינו מוריד עליו תורת תנור וכיריים, אבל השקע לצורך בישול עושה אותו כירה. והמדובר כשהטיט המרוח על דפנות החפירה יכול לעמוד בפני עצמו, כי החפירה כשהיא לעצמה אינה מקבלת טומאה אלא הטיט ואם אינו יכול לעמוד בפני עצמו הוא בטל לגבי קרקע. ראה שם פרק ה משנה י בדין תנור של בית דינאי. בתוספתא כלים בבא קמא פרק ו הלכה ט אמרו: "ואינו טמא אלא המשמש את הצורף". פירוש, בית השפיתה בלבד מקבל טומאה והחפירה עצמה טהורה.

יֹ. כְּבָשָׁן שֶׁל סַיָּדִין[51] וְשֶׁל זוֹגְגִין[52] וְשֶׁל יוֹצְרִין[53] - טְהוֹרִין[54]. הַפּוּרְנָה[55], אִם יֵשׁ לָהּ דֹּפֶן[56] - מִתְטַמְּאָה[57].

51) ששורפים בו אבנים לסיד. 52) עושי כלי זכוכית או זגוגיות שקופות לחלונות. ["עושי זכוכית" שבהלכה הקודמת הם המתיכים את החומרים הגלמיים שמהם עושים זכוכית, היינו החול וחמרי העזר. התכה ראשונה זו נעשית בכור מוטח בטיט, והיא מפרידה את העפר ושאר הפסולת ונשאר גוש זכוכית נקי, והזוגגים מרככים הגוש הזה בחום גבוה עד שהוא נעשה נוח לטיפול הרצוי. חימום שני זה עושים בתנור בלתי מוטח. 53) עושי כלי חרס. 54) מפני שאינם טוחים בטיט. 55) תנור שפתחו בצידו, כמו תנורים שלנו ומדביקים את הפת ומעמידים את הקדירות על הקרקע. [בתנורים וכירות שבתקופת התלמוד היו מדביקים את הפת על דפנותיהם ושופתים את הקדירות למעלה על פיהם או על בליטות מיוחדות לכך]. 56) במשנה: "לבזבז", ומפרש רבינו דופן עבה עומד על השוליים או על גגה של הפורנא ועל דופן זה מעמידים קדירות ומדביקים פת. 57) בתוספתא שם אמרו שפורנא טהורה "מפני שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע. רבי מאיר אומר בשם רבן גמליאל: אם יש לה ליזבז (לבזבז = מסגרת - דופן נמוך) טמאה".פירוש פורנא בלי לבזבז טהורה, מפני שמשתמשים בשוליה היינו בקרקע ולא בפורנא עצמה, ואומר רבי מאיר, שאם יש לה דופן ואפשר להעמיד עליו את הקדירות ואת הפת מבלי להשתמש בקרקע - טמא. ומפני שאין חולק על דבריו פסק רבינו כמותו.

יֹא. אֲבָנִים שֶׁחִבְּרָן זוֹ לָזוֹ וַעֲשָׂאָן תַּנּוּר: אִם עָשָׂה

לוֹ טְפֵלָה[58] מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה כְּתַנּוּר לְכָל דָּבָר וּמִתְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ[59]; וְאִם טִפְּלוֹ מִבַּחוּץ בִּלְבַד - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע[60] וְלֹא בַּאֲוִיר[61]. חִבֵּר אֲבָנִים לְתַנּוּר וְלֹא חִבְּרָן זוֹ לָזוֹ - מִתְטַמְּאוֹת עִם הַתַּנּוּר[62]. חִבְּרָן זוֹ לָזוֹ וְלֹא חִבְּרָן לַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כְּטִירָה. חָפַר בָּאָרֶץ וְעָשָׂה טִירָה - טָהוֹר[63]. וְטִירַת הַכִּירָה[64] - טְהוֹרָה[65].

יב. שְׁתֵּי חֲבִיּוֹת וּשְׁנֵי[66] אִלְפָּסִין[67] שֶׁעָשָׂאָן כִּירָה[68] - מִתְטַמְּאִין בָּאֲוִיר[69] וּבְמַגָּע[70]. וְתוֹכָן שֶׁל חֲבִיּוֹת[71] - טָהוֹר[72]. וְעָבֵי הֶחָבִיּוֹת[73] חוֹלְקִין אוֹתוֹ: הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכִּירָה - טָמֵא, וְהַמְשַׁמֵּשׁ אֶת תּוֹךְ הֶחָבִית - טָהוֹר.

יג. הָעוֹשֶׂה שְׁלשָׁה פְּטָפוּטִין[74] בָּאָרֶץ[75] וְחִבְּרָן בְּטִיט לִהְיוֹת שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה מִשּׁוּם כִּירָה. קָבַע שְׁלשָׁה מַסְמְרִין[76] בָּאָרֶץ לִהְיוֹת שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בְּרֹאשָׁן מָקוֹם בְּטִיט שֶׁתִּשֵּׁב הַקְּדֵרָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[77] כְּכִירָה שֶׁל מַתֶּכֶת[78]. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁלֹּא מֵרָחָם בְּטִיט שֶׁהוּא שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, כְּאִלּוּ הִיא כִּירָה שֶׁל אֶבֶן.

יד. הָעוֹשֶׂה שְׁתֵּי אֲבָנִים כִּירָה וְחִבְּרָן[79] בְּטִיט - מִתְטַמְּאָה. חִבֵּר אֶת הָאַחַת בְּטִיט וְהַשְּׁנִיָּה לֹא חִבְּרָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.

טו. הָאֶבֶן שֶׁהוּא שׁוֹפֶת עָלֶיהָ[80] וְעַל הַתַּנּוּר[81], עָלֶיהָ וְעַל הַכִּירָה, עָלֶיהָ וְעַל הַכֻּפָּח - טְמֵאָה[82]. עָלֶיהָ וְעַל הַכִּפָּתוֹל[83], עָלֶיהָ וְעַל הַסֻּלָּע[84] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[85].

טז. כִּירַת הַטַּבָּחִים[86], שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶבֶן בְּצַד אֶבֶן וְכֻלָּן מְחֻבָּרוֹת בְּטִיט, נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן - לֹא נִטְמְאוּ כֻּלָּן[87].

יז. שָׁלשׁ אֲבָנִים שֶׁחִבְּרָן בְּטִיט וַעֲשָׂאָן שְׁתֵּי כִּירוֹת[88], בֵּין שֶׁחִבְּרָן זוֹ לָזוֹ וְלֹא חִבְּרָן לַקַּרְקַע בֵּין שֶׁחִבְּרָן בַּקַּרְקַע וְלֹא חִבְּרָן זוֹ לָזוֹ, אִם נִטְמֵאת אַחַת מִשְּׁתֵּי הַכִּירוֹת[89] - הָאֶבֶן הָאֶמְצָעִית, הַמְשַׁמֵּשׁ מִמֶּנָּה לַכִּירָה הַטְּמֵאָה[90] טָמֵא, וְהַמְשַׁמֵּשׁ מִמֶּנָּה לַכִּירָה הַטְּהוֹרָה טָהוֹר. נִטְלָה הָאֶבֶן הַחִיצוֹנָה שֶׁל כִּירָה הַטְּהוֹרָה - הֶחְלִטָה הָאֶמְצָעִית כֻּלָּהּ לְטֻמְאָה[91]. נִטְלָה הַחִיצוֹנָה שֶׁל כִּירָה הַטְּמֵאָה - טְהֲרָה הָאֶבֶן הָאֶמְצָעִית כֻּלָּהּ[92]. נִטְמְאוּ שְׁתֵּי הַחִיצוֹנוֹת: אִם הָיְתָה הָאֶבֶן הָאֶמְצָעִית גְּדוֹלָה - נוֹתֵן מִמֶּנָּה לְכִירָה זוֹ כְּדֵי שְׁפִיתָהּ[93] מִצִּדָּהּ

58) של טיט. 59) למעלה בהלכה ו למדנו: "תנור או כירה של אבן טהורין לעולם" ומלמדנו כאן שהטפילה של טיט מורידה עליו תורת תנור של חרס. 60) אם נגע שרץ בפנים התנור - נטמא. 61) נתבאר כבר כמה פעמים, שכלי חרס מטמא מאווירו, פירוש, אם נכנסה טומאה לאוויר הכלי נטמא, אף על פי שלא נגעה בדופנותיו, אולם תנור של אבנים שטחוהו מבחוץ בטיט אינו מקבל טומאה עד שתיגע הטומאה בכלי עצמו. דין דומה לזה מצאנו במשנה כלים פרק ה, ג גבי בית הפך ובית התבלין ובית הנר שבכירה. ובשבת מח, ב נימקוהו, מפני שמן התורה אינם חיבור לטומאה אלא מגזירת חכמים, הקילו בטומאתם לשם היכר, כדי שלא יטעו וישרפו תרומה וקדשים שיתטמאו בטומאה זו. ואותו הנימוק כוחו יפה גם בנידון כאן. 62) אם נטמא התנור - נטמאו גם האבנים ואף על פי שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה כלל (ראה למעלה הלכה ו). והטעם, מפני שהן כיד לתנור שהרי משתמשים בהן לטלטול התנור. 63) אינה מקבלת טומאה. קרקע אינו מתטמא אפילו כשהוא משמש את הכלים. 64) שם. במשנה כלים פרק ה ג כתוב: "עטרת הכירה". ונראה שעטרת כירה וטירת כירה אחת הן (ר"ש) היינו בניין קטן על ראש הכירה להעמיד בתוכו את הקדירות, כדי שלא יצטנן התבשיל אחר הסרתן מן האש. לבניין זה קראו "עטרה", מפני שהוא מעוגל ונתון בראש הכירה (רבינו בפירושו). וטירת התנור בנוייה בצידו של התנור. 65) מפני שאין דרכם של בני אדם לעשות טירה לכירה או מפני שאינה צורך בישולו מה שאין כן בתנור שאופים בו פת ואחר הרדייה מניחים אותה בטירה. והמדובר, כשאינה מחוברת לכירה.

66) פירוש או שני. 67) קערות גדולות. 68) העמידן זו לא רחוק מזו והדליק אש ביניהן ואת הקדירות השעין על דפנות החביות או האילפסים. 69) אם נכנסה טומאה לאוויר שבין החביות - נטמאו האוכלים הנמצאים שם. 70) אינו צריך להשמיענו טומאת מגע, שהרי אין מגע בתוך הכלי בלי כניסה לאוויר, ומגע בגבו אינו מטמא כלי חרס, אלא מפני שלמדנו כמה הלכות שנאמר בהן: "במגע ולא באוויר", כתב כאן "במגע ובאוויר". 71) שלא נכנסה שם הטומאה. 72) מפני שצידם הפנימי של החביות הוא גב התנור וכלי חרס אינו מטמא מגבו. 73) עובי הדפנות.

74) כעין רגליים. 75) העמידם על הארץ בצורת סגול. 76) של מתכת. 77) אינה מקבלת טומאה. 78) שהמסמרות הם עיקר הכלי.

79) לקרקע. [ויש מפרשים חיברן זו לזו בראשן]. פטפוטים שהם קטנים אין על שניים תורת כירה, אלא על שלושה, אבל אבנים שהן רחבות, מספיקות שתיים.

80) המדובר באבן המחוברת בטיט. 81) האבן מרוחקת קצת מן התנור והקדירה עומדת על שניהם. 82) כמו שתי אבנים שחיברן בטיט שבהלכה הקודמת. משמיענו שלא תטעה לומר שדווקא שתי אבנים מצטרפות להיות כירה, אבל אבן אינה מצטרפת לכירה הקיימת כבר. 83) הבעיר אש בין הכותל והאבן והושיב את הקדירה על האבן כשהיא שעונה על הכותל. 84) אבן קבועה במקומה מתחילת בריאתה. 85) בתורה (ויקרא יא, לד) כתוב: "תנור וכיריים יותץ" ודרשו בתורת כהנים: "את שיש לו נתיצה - יש לו טומאה, את שאין לו נתיצה - אין לו טומאה", ובכותל וסלע אין דין נתיצה.

86) מוכרי בשר מבושל, ודרכם לחבר לקרקע הרבה אבנים מרוחקות קצת זו מזו ומעמידים כל קדירה על שתי אבנים. 87) וזה דומה לטבלא שקערות דבוקות בה.

88) שחיברן בטיט ועשאן שתי כירות, בין שחיברן זו לזו ולא חיברן לקרקע בין שחיברן בקרקע ולא חיברן זו לזו, אם נטמאת אחת משתי הכירות - האבן האמצעית, המשמש ממנה לכירה הטמאה טמא, והמשמש ממנה לכירה הטהורה טהור. 89) שנטלה החיצונה של כירה הטהורה - החלטה האמצעית כלה לטמאה. 90) שנטלה החיצונה של כירה הטמאה - טהרה האבן האמצעית כלה. 91) שנטמאו שתי החיצונות: אם היתה האבן האמצעית גדולה - נותן ממנה לכירה זו כדי שפיתה מצדה

וְלַכִּירָה הַשְּׁנִיָּה כְּדֵי שְׁפִיתָה מִפָּאן[94], וְהַשְּׁאָר[95] טָהוֹר;
וְאִם הָיְתָה קְטַנָּה[96] - הַכֹּל טָמֵא. נִטְלָה הָאֶמְצָעִית:
אִם יָכוֹל לִשְׁפּוֹת עַל שְׁתַּיִם חִיצוֹנוֹת יוֹרָה גְּדוֹלָה - חֲרֵי
הִיא טְמֵאָה; הָיוּ מְרֻחָקִין יָתֵר מִזֶּה[97] - טְהוֹרָה. הֶחֱזִיר
אֶת הָאֶמְצָעִית[98] - חֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה[99]. מֵרְחָהּ
בְּטִיט - מְקַבֵּל טֻמְאָה מִפָּאן וּלְהַבָּא[100]. וְהוּא
שֶׁיַּסִּיקֶנָּה לְכָל אַחַת מֵהֶן כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ אֶת
הַבֵּיצָה[101].

88) כל ריווח שבין אבן לאבן ככירה, שהרי אפשר לשפות שם קדירה. 89) כגון שנכנס שרץ לאווירה. 90) חצי עובייה, כלמעלה הלכה י"ב בדין עובי החבית. 91) כל זמן שהאבן החיצונה הטהורה במקומה הרי האמצעית משמשת גם את הכירה הטהורה אבל כשניטלת החיצונה שייכת כל האמצעית לכירה הטמאה. 92) כי היא משמשת את הטהורה בלבד. 93) מקום להעמיד שם קדירה. 94) מצידה השני, ושתי כדי שפיתה אלו טמאות. 95) החלק שנשאר באמצע בין שני מקומות שפיתה. 96) ואין בה כשתי שפיתות ועוד. 97) ואי אפשר להשעין את היורה על שתיהן. 98) למקומה בין שתי החיצוניות. 99) הכירות נתפרקו ופקעה טומאתן, והחזרת האבן למקומה אינה מביאה טומאה. 100) ככירה חדשה. 101) נתבאר למעלה בהלכה א, שכירה אינה מקבלת טומאה עד שיסיקנה כדי שיעור זה, ומכיוון שזו נידונית ככירה חדשה - צריכה היסק בשיעור הקבוע לכירות חדשות.

יח. שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁעֲשָׂאָן כִּירָה וְנִטְמְאַת, וְסָמַךְ לְאֶבֶן
זוֹ מִמֶּנָּה[102] אֶבֶן אַחַת מִפָּאן וְלָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִפָּאן[103]
- חֲרֵי חֲצִי כָּל אֶבֶן מִשְּׁתֵּי אֲבָנֵי הַכִּירָה הָרִאשׁוֹנָה[104]
טָמֵא, וַחֲצִי הָאֶבֶן טָהוֹר[105]. נִטְלוּ הַשְּׁתַּיִם הַטְּהוֹרוֹת
- שָׁפַךְ - חָזְרוּ הַשְּׁתַּיִם שֶׁל כִּירָה לְטֻמְאָתָן[106].

102) מן הכירה. 103) ומירחן בטיט ויש כאן שלוש כירות - האמצעית טמאה ושתי החיצונות טהורות. 104) חצייה החיצון. 105) מפני שהחצאים החיצוניים משמשים כירות טהורות והרי זה דומה לדין האמצעית שלמעלה בהלכה יז. 106) ואין זה דומה לדין החזיר את האמצעית שבסוף ההלכה הקודמת שהכול טהור כשהיה, מפני שכאן לא נותצה הכירה הטמאה, ואפילו לפני שניטלו האבנים החיצוניות לא פקעה הטומאה לגמרי מן האבנים הפנימיות, שהרי חציין נשארו טמאות, ולפיכך עכשיו, כשהן משמשות רק את הכירה הטמאה בלבד, חלה טומאה על כולן, אבל בדין שלוש אבנים הרי נותצה הכירה והכול נטהר, ומהיכן תבוא טומאה לאבנים אחרי החזרתן?

יט. דּוּכָן שֶׁל חֶרֶס[107] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל הַקְּדֵרוֹת[108]
וְהָרֶמֶץ[109] נָתוּן בְּתוֹכוֹ - טָהוֹר מִשּׁוּם כִּירָה[110] וְטָמֵא
מִשּׁוּם כְּלִי קִבּוּל. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה מְחֻבָּר בָּאָרֶץ -
טָהוֹר כְּשְׁאָר הַכֵּלִים[111], וְאִם נִקַּב - אֵינוֹ מְקַבֵּל
טֻמְאָה כִּכְלִי קִבּוּל[112]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכִירָה. הַצְּדָדִין
שֶׁלּוֹ, הַנּוֹגְעִין בָּהֶן[113] - אֵינוֹ טָמֵא מִשּׁוּם כִּירָה[114].
הָרַחַב שֶׁלּוֹ[115] שֶׁיּוֹשְׁבִין עָלָיו בְּשָׁעַת בִּשּׁוּל - מִתְטַמֵּא
אִם נִטְמָא הַדּוּכָן. וְכֵן הַכּוֹפֶה[116] אֶת הַסַּל[117] וּבָנָה
כִּירָה עַל גַּבָּהּ[118] - חֲרֵי זוֹ[119] טְמֵאָה מִשּׁוּם כְּלִי
עֵץ[120], לֹא מִשּׁוּם כִּירָה. לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה
מֵאֲוִירָהּ כְּכִירָה.

107) "היו עושים מחרס תמונת מרובע ארוך, לא אורך ורוחב וגובה (פירוש, יש לו דפנות וגג), והוא חלול מתוכו ושטחו העליון נקוב נקבים עגולים אחד לפני השני וימלא מתוכו באפר החם וירכיב כלים בראשה (פירוש, יעמיד כלים על גבי הנקבים שבגגו) וייקרא דכון, ודכון ודוכן אחת הן". שלדוכן שלושה דפנות ומעמידים אותו ליד הכירה באופן, שדופן הכירה משמש לו דופן רביעי. 108) מעמידים את הקדירות בנקבים שבגגו, כדי שיישמר חומן. 109) אפר חם שמעורבות בו קצת גחלים לוחשות. 110) אינו נידון ככירה לעניין קבלת טומאה. 111) חידוש הוא שחידשה תורה בתנור וכיריים, שייטמאו אף על פי שהם מחוברים לקרקע, מה שאין כן בשאר כלים. 112) שאם ניקב כשיעור הקבוע אינו מקבל טומאה, אבל כירה נקובה מקבלת טומאה. 113) אם נגעה טומאה בהם. 114) אלא משום כלי קיבול כשאינו מחובר לקרקע. 115) של הדוכן, שטח יותר רחב ממנו מחובר אליו וישבו בו בעת הבישול. 116) הופכו על פניו ושוליו למעלה. 117) קלוע מענפי עצים ודינו ככלי עץ. 118) במשנה: "על גביו". רצוי לגרוס גם כאן כן. 119) הכוונה לסל, ולכן יש לתקן ולכתוב "הרי זה" (משנה אחרונה). 120) אם נגעה בו טומאה ואין אנו אומרים שהסל בטל לגבי כירה, אבל הכירה עצמה מיטמאה משום כירה אם נכנסה טומאה לתוכה (משנה אחרונה). כי אין כל נימוק לדבר, שתיבטל לגבי הסל.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שתנור גדול שיריו ארבעה טפחים והקטן שיריו רובו. הכופה שעשאו לאפייה או לבישול. תנור שנטמא ולא רצה לכתתו כיצד מטהרים אותו. תנור שנידה וטהורה אופות והוא טהור. תנור שבא מחותך מבית האומן ויורת הערביים. המביא שברי חרס ודבקם זה בזה. והדבר שראוי לחבר הסדקים. תנור שנתן בו עפר עד חציו וכירה שנחלקה לאורכה או לרוחבה. הקלתות של בעלי בתים שנפחתו קרקעותיהן.

א. תַּנּוּר[2] גָּדוֹל - שִׁיָּרָיו אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְהַקָּטָן -
שִׁיָּרָיו רֻבּוֹ. כֵּיצַד? אִם נִשְׁאַר[3] בַּגָּדוֹל אַרְבָּעָה[4]
וּבַקָּטָן[5] רֻבּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה[6]; פָּחוֹת מִכָּאן - אֵינוֹ
מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן אִם נִטְמָא וְנִתָּצוֹ עַד שֶׁשִּׁיֵּר בּוֹ
פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה בַּגָּדוֹל אוֹ פָּחוֹת מֵרֹב בַּקָּטָן - טָהוֹר[7].
נִשְׁאַר בּוֹ אַרְבָּעָה אוֹ רֹב בַּקָּטָן - עַדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ.
וְהַכִּירָה[8] - שִׁיָּרֶיהָ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[9]. הַכֻּפָּה שֶׁעָשָׂאָהוּ
לַאֲפָיָה - שִׁעוּרוֹ כְּתַנּוּר; לְבִשּׁוּל - שִׁעוּרוֹ כְּכִירָה[10].

2) כלים פ"ה מ"א. 3) נראה שצ"ל "נשבר ונשאר". 4) בגבהו. 5) ראה למעלה פט"ו ה"ב. 6) מפני שראוי הוא עדיין למלאכתו. 7) שבירה כזו מועילה לא רק למנוע קבלת טומאה, אלא גם להפקיע טומאה. 8) שם מ"ב.

9) תנור שמלאכתו לאפיית לחם, אינו ראוי למלאכתו בפחות מארבעה טפחים. אבל כירה, שמשתמשים בה לבישול, מספיק גובה של שלוש אצבעות. 10) ראה פט"ו ה"ב.

1 **ב.** תַּנּוּר[11] שֶׁנִּטְמָא וְלֹא רָצָה לְכַתְּתוֹ[12], כֵּיצַד מְטַהֲרִין
2 אוֹתוֹ? חוֹלְקוֹ[13] לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְגוֹרֵר[14] אֶת
3 הַטְּפֶלָה[15] שֶׁעַל הַחֲרָסִים, עַד שֶׁנִּמְצָא כָּל חֶרֶס מֵהֶן
4 עוֹמֵד עַל הָאָרֶץ בְּלֹא טִיט עַל גַּבָּיו[16]. חִלְּקוֹ לִשְׁנַיִם,
5 אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַגָּדוֹל טָמֵא[17] וְהַקָּטָן טָהוֹר.
6 חִלְּקוֹ לִשְׁנַיִם בְּשָׁוֶה - כָּל אֶחָד מֵהֶן טָמֵא[18], לְפִי שֶׁאִי
7 אֶפְשָׁר לְכַוֵּן[19]. אֲבָל טַבְלָא שֶׁל חֶרֶס שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן
8 שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם - טְהוֹרָה[20]. וְאִם הָיָה אֶחָד גָּדוֹל
9 וְאֶחָד קָטָן - הַגָּדוֹל טָמֵא.

11) שם מ"ז. 12) לשברו לרסיסים. 13) מלמעלה למטה. 14) צ"ל וגורד. 15) שכבת טיט שמירחה על התנור מבחוץ, אחר צירופו בכבשן ולפני היסקו לאפייה. 16) נראה שהכוונה לטפילה שבמקום החתכים, שאם לא הסירה הרי הטפילה של טיט שלימה, ומיטמאה כשהיא יכולה לעמוד בפני עצמה, אבל אם חתך גם את הטפילה לשלושה חלקים - הכל טהור, כי שכבת הטיט אינה עדיפה מהתנור עצמו. 17) מפני שהוא רוב הכלי. 18) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"י ה"ג. 19) לחלק לשני חלקים שווים בהחלט (בלשון הגמרא: "אי אפשר לצמצם"). 20) מחלוקת רבן גמליאל וחכמים במשנה כלים פי"ב, ופסק כרבים. במשנה כתוב סתם "טבלא", ורבינו מפרש שהמדובר בטבלא של חרס, ולא ביאר טעמו של ההבדל בין תנור לטבלא (ראה השלמות). [ב'תוספות יום טוב' שם מצדד לומר, שטבלא קל יותר לחלק בצמצום. אולם דבריו מנוגדים למה שאמרו (בכורות יז, ב) "שאני כלי חרס, הואיל ויש בו גומות". פירוש, מקום החתך אינו חלק כמו בכלי עץ או מתכת, אלא יש בו בליטות ושקיעות, ולפיכך אי אפשר לצמצם, והרי גם בטבלא שבורה יש שקיעות ובליטות. ובתפארת ישראל מפרש, שטבלא שנחלקה טומאתה מדרבנן, אין לה לבזבז מכל צידיה, ומפני שאי־אפשר לצמצם יש להסתפק בכל חלק, שמא הוא הגדול, וספק טומאה דרבנן - טהור.

10 **ג.** תַּנּוּר[21] שֶׁחִלְּקוֹ[22] לִשְׁלֹשָׁה וְאֶחָד גָּדוֹל כִּשְׁנַיִם -
11 הַגָּדוֹל טָמֵא[23], וְהַשְּׁנַיִם הַקְּטַנִּים טְהוֹרִין. חִתְּכוֹ
12 חֲלִיּוֹת[24] לְרָחְבּוֹ[25], אִם הָיָה גַּבֵּהּ כָּל חֲלִיָּא וְחֲלִיָּא
13 פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - טָהוֹר[26]. חָזַר וְסִדֵּר הַחֲלִיּוֹת
14 זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְהִמְרִיחַ עֲלֵיהֶם בְּטִיט וְהֶחֱזִירוֹ תַּנּוּר
15 כְּשֶׁהָיָה - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה תַּנּוּר אַחֵר[27], וְאֵינוֹ
16 מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא מִכָּאן וּלְהַבָּא[28]. וְהוּא שֶׁיְּסִיקֶנּוּ
17 כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סְפָגְנִין אַחַר שֶׁמֵּרְחוֹ[29]. הִרְחִיק מִמֶּנּוּ
18 אֶת הַטְּפֶלָה[30] וְנָתַן חוֹל אוֹ צְרוֹרוֹת בֵּין הַחֲלִיּוֹת וּבֵין
19 הַטְּפֵלָה[31] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם[32]. וְזֶהוּ
20 שֶׁאָמְרוּ: הַנָּדָה וְהַטְּהוֹרָה אוֹפוֹת בּוֹ וְהוּא טָהוֹר.
21 הָיְתָה בּוֹ[33] חֲלִיָּא אַחַת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים -
22 הֵיא מִתְטַמְּאָה בְּמַגָּע וְלֹא מִתְטַמְּאָה בָּאֲוִיר[34], וּשְׁאָר
23 הַחֲלִיּוֹת טְהוֹרוֹת.

21) טמא. 22) כלים פ"ה מ"ז. 23) ודווקא אם הוא גדול כשניים האחרים, אבל אם השניים ביחד גדולים יותר - גם הגדול טהור. 24) שם מ"ח. 25) ויש כאן כמה תנורים נמוכים. 26) נתבאר בהלכה א, ששיירי תנור גדול טהורים אם הם פחותים מארבעה טפחים. 27) דינו כתנור חדש לגמרי, כי התנור הראשון בטל מתורת כלי. 28) אבל הטומאה הראשונה פקעה ואינה חוזרת. 29) בהתאם להאמור למעלה בהלכה א גבי תנור חדש. 30) את הטיט. לא מרח את הטיט על דופן התנור עצמו, אלא עשה תבנית תנור מטיט סביב התנור החתוך, ואויר מפסיק בין התנור הישן ובין הטיט. 31) ומילא את הרווח שביניהם, ומתוך כך נתחברו לכלי אחד. 32) מפני שהחוליות לא נתחברו בטיט. 33) תוספתא שם ב"ק פ"ד ה"ח. 34) גירסת הגר"א שם "מטמאית במגע ובאוויר", וכן גורס בעל 'סדרי טהרות'. אולם רבינו - כנראה - גורס כמו שכתב כאן, ולא נתברר למה אינה מיטמאית באוויר כשיש בה בעצמה שיעור תנור גדול. [ראה ר"ש במשנתנו, שתמה גם כן, ושאל מה בין מגע לאוויר, ולא מצא יישוב].

24 **ד.** תַּנּוּר[35] שֶׁבָּא מְחֻתָּךְ[36] מִבֵּית הָאֻמָּן וְעָשָׂה לוֹ
25 סְמוֹכִין[37] שֶׁמְּקַבְּצִין אוֹתוֹ לִהְיוֹת כְּאֶחָד וּנְתָנָם עָלָיו
26 וְהוּא טָהוֹר[38] וְנִטְמָא[39] - כְּשֶׁיְּסִירֵם אֶת הַסּוֹמְכִין אוֹתוֹ
27 יִטְהַר[40]. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִירָן - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[41]. מֵרְחוֹ
28 בְּטִיט - מְקַבֵּל טֻמְאָה לְהַבָּא. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַסִּיקוֹ,
29 שֶׁכְּבָר הַסַּק[42].

35) משנה שם פ"ה, ט. 36) לארכו. 37) חישוקים כמו אלה שמחברים את דפי חביות של עץ. 38) התנור עודנו טהור, אפילו אם נגעו חלקיו בטומאה לפני שנתן עליהם את החישוקים. 39) מפני שהאומן עשהו מתחילה לשם כך שיחברוהו בחישוקים, הרי זה מקבל טומאה אף־על־פי שלא מירחו בטיט. אבל תנור שנעשה מחתיכה אחת, ובעל הבית חתכו לארכו, אינו מקבל טומאה עד שימרח את חלקיו בטיט, כמבואר בהלכה ג. 40) הסרת החישוקים היא נתיצת התנור. 41) לא חזרה טומאתו, ולא עוד אלא שאינו מקבל טומאה מכאן ולהבא שימרחנו בטיט, כי החישוקים מועילים לדונו כתנור שלם בפעם הראשונה בלבד כשבאו מבית האומן. אבל אחר שהסירם ונותץ התנור, הרי הוא כתנור שחילקו בעל הבית, שנתבאר דינו בהלכה ג. 42) ואינו דומה לחילקו בעל הבית ומירחהו בטיט, שאמרנו בה"ג שצריך היסק חדש. והטעם, מפני שהוסק ע"י האומן כשהוא עשוי דפים דפים ולא נשתנה כלום בגופם.

30 **ה.** תַּנּוּר שֶׁחִתְּכוֹ[43] חֲלִיּוֹת וְנָתַן חוֹל בֵּין חֲלִיָּא לְחֲלִיָּא
31 וְטָח בְּטִיט עַל הַכֹּל מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל
32 טֻמְאָה[44].

43) שם משנה י. 44) אפילו נחתך לרחבו, וכל החוליות פחותות מארבעה טפחים. במשנה חולק ר' אליעזר ומטהר

מפני שהחול מפסיק בין החוליות, אין המירוח מועיל. [בבבא מציעא נט, א מסופר באריכות על המחלוקת העצומה שפרצה בבית־המדרש בבעיא זו, שתוצאותיה היו חמורות מאוד.

1 **ו. יוֹרַת הָעַרְבַּיִם[45], שֶׁהוּא חוֹפֵר בָּאָרֶץ וְטָח**
2 **בְּטִיטָ[46]: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ - מְקַבֵּל**
3 **טֻמְאָה[47], וְאִם לָאו - טָהוֹר[48].**

45) שם. 46) את כותלי הבור. 47) אם נגעה טומאה בטיט. 48) חפירה באדמה אינה מקבלת טומאה.

4 **ז. הַמַּבִּיא[49] שִׁבְרֵי חֶרֶס וְדִבְּקָן זֶה בָּזֶה וַעֲשָׂאָן תַּנּוּר,**
5 **וְעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ וְהִסִּיקוֹ - הֲרֵי זֶה**
6 **מְקַבֵּל טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן**
7 **כַּשִּׁעוּר[50].**

49) תוספתא שם פ"ג ה"א. 50) למעלה, בהלכה ג למדנו, שאם חילק תנור לכמה חלקים, ולאחר מכאן דיבק את אותם החלקים עצמם ומירחם בטיט - מקבלים טומאה. וכאן מוסיף רבינו ומשמיענו, שאפילו נטל שברי חרס שלא היו מחוברים מעולם ודיבקם ומירחם - דינם כתנור שלם.

8 **ח. פִּטָּס[51] שֶׁקִּרְזְלוֹ[52] וַעֲשָׂאָהוּ תַּנּוּר וְעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה**
9 **מִחוּץ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֵּל עַל דָּפְנוֹתָיו כַּשִּׁעוּר[53] -**
10 **הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁכְּלִי חֶרֶס שֶׁטָּהַר[54] - אֵין לוֹ טֻמְאָה**
11 **לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם כֵּן עֲשָׂאָהוּ תַּנּוּר וְעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה[55]**
12 **מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ[56].**

51) חבית גדולה של חרס (שם פ"ד ה"ח). 52) שברו (הגר"א), פירוש, חתך את השוליים ואת הגג. פיטס כמו שהוא, אינו מתאים לאפיה אלא אם שבר השוליים והגג. 53) דפנות הפיטס הם שקערורים מבפנים, ואפשר להכניס בהם משקין כשיעור האמור לקמן בפי"ח הי"ג. 54) שהיה ראוי לקבל טומאה, ונשבר ונעשה בלתי ראוי לכך. 55) הדביק עליו שכבת טיט וצירפו בכבשן. 56) וכלי חדש בא לכאן. [לקמן בפי"ח ה"י יתבאר, ששברי כלי חרס מקבלים טומאה אם הם מקבלים, ולמה דפנות הפיטס אינם מקבלים טומאה? נראה, שהפיטס שניטלו שוליו וגגו וכולו שלם, אי־אפשר להשתמש בו לקבלה. אולם תמוה הדבר, שאינו מיטמא כשדופנותיו שלמים, ואם יישברו ויישאר כדי לקבלה - ייטמא. ואולי הכוונה כשיש בית קיבול בדופנותיו מבחוץ, ואעפ"כ אינו מקבל טומאה מפני שלא נעשה לקבלה].

13 **ט. תַּנּוּר[57] שֶׁל סְדָקִין[58] שֶׁעָשָׂה טְפֵלָה לְכָל אֶחָד**
14 **וְאֶחָד[59] וּמְקוֹם הַסְּדָקִין מְגֻלֶּה[60] - אֵינוֹ מְקַבֵּל**
15 **טֻמְאָה[61]. נָתַן טִיט אוֹ סִיד אוֹ גִּפְסִיס[62] עַל גַּבֵּי הַסְּדָקִין**
16 **- הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא[63]. נָתַן עֲלֵיהֶן חַרְסִית[64] אוֹ זֶפֶת**
17 **וְגַפְרִית, שַׂעֲוָה וּשְׁמָרִים, בָּצָק אוֹ גְּלָלִים - טָהוֹר. זֶה**
18 **הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ תַּנּוּר - אֵינוֹ מְחַבֵּר אֶת**
19 **הַסְּדָקִין.**

57) שם ה"ז. 58) תנור העשוי מחתיכות חרס מחוברות זו לזו, ונשארו סדקים בין החתיכות. 59) מרח טיט על כל חתיכה וחתיכה. 60) לא מרח על מקום הסדקים. 61) מפני שחלקי התנור אינם מודבקים. 62) גבס. 63) אף־על־פי שלא מירח על החרסים. 64) חרס כתוש שנילוש במים (רבינו בפירושו לכלים פ"י מ"ב, אולם בפירושו לשבת פ"ח מ"ד כתב: "טיט האדמה, והוא ידוע אצל הרופאים").

20 **י. סֵדֶק[65] תַּנּוּר שֶׁנָּתְנוּ כְּלַפֵּי זְוִית[66] וּמֵרַח בְּטִיט מִן**
21 **הַצָּדְדִין[67] - טָהוֹר[68].**

65) שם. 66) העמיד את התנור בזווית הבית, והוא נוגע בשני הקירות באופן שהסדק נמצא בחלול שבין הקירות והתנור (ביאור הגר"א לתוספתא). 67) במקום שדופנות התנור נוגעים בקירות הבית. 68) אף־על־פי שהמירוח מחזק ומעמיד את התנור שלא יתפרק.

22 **יא. דַּף[69] שֶׁל תַּנּוּר שֶׁנָּתְנוּ בְּזָוִית[70] לְהִיוֹת אוֹפֶה בּוֹ[71]**
23 **- טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ רֹב[72] תַּנּוּר - מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

69) שם. 70) העמיד אותו בזווית הבית, באופן המבואר בהלכה הקודמת. 71) להסיק במקום הפנוי שבין הדף והקירות. 72) להדביק פת בדף.

24 **יב. תַּנּוּר[73] שֶׁנְּתָנוֹ בּוֹ עָפָר עַד חֶצְיוֹ: אִם נִטְמָא**
25 **מֵאֲוִירוֹ בִּלְבַד[74] - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵעָפָר**
26 **וּלְמַעְלָה[75]; וְאִם נִטְמָא בְּמַגָּע וְנָגְעָה טֻמְאָה בּוֹ**
27 **מִתּוֹכוֹ[76] - נִטְמָא כֻּלּוֹ אַף מֵעָפָר וּלְמַטָּה[77].**

73) משנה כלים פ"ה, ו. 74) שרץ נתלה באווירו ולא נגע בתנור. 75) אוכלין ומשקין הנמצאים בתנור למעלה מן העפר מתטמאים, אבל הטמונים בתוך העפר לא נטמאו (רבינו בפירושו למשנה). 76) לא נתבאר אם הכוונה לנגע בתוכו למעלה מן העפר בלבד או אפילו אם נגע בתוכו למטה מן העפר. 77) לקמן בפי"ז ה"ה כותב רבינו, שכל הדברים שנאמר בהם בכלי חרס מטמאים במגע ולא באוויר - טומאתם מגזירת חכמים, ולפיכך הקילו בטומאתם, כדי שלא ישרפו תרומה וקדשים על טומאה זו. שם אמנם המדובר בענין חיבור, אבל יש ללמוד משם לכאן. ויוצא מזה, שלדעת רבינו ביטל העפר את חלק הכלי שהעפר בתוכו, ואינו מקבל טומאה מן התורה כלל, אלא חכמים גזרו על המגע ולא על האוויר. [במשנתנו כתוב: "מעפר ולמטן מטמא במגע, מעפר ולמעלן מטמא באוויר". ומפרש רבינו, "מעפר ולמטן", היינו הדברים הנמצאים בתוך העפר. "ומעפר ולמעלן", פירושו מה שנמצא למעלה מן העפר. ובאליהו רבה מפרש: "מעפר ולמטן", היינו שהשרץ נמצא מעפר ולמטן ונגע בשולי התנור - נטמא כל התנור, ואם לא נגע אינו מטמא כלל; "ומעפר ולמעלן", פירושו השרץ נמצא באוויר הפנוי - מטמא כל הכלי. אגב, הוא מקשה, הלא התנור נטמא מאווירו כשנכנס לתוכו השרץ לפני שהגיע לעפר? ותירץ, שהמדובר, כשהשרץ נמצא בתוך העפר, שהיה מוטל על הקרקע לפני שהעמידו שם את התנור (נתבאר כבר שלתנורים שלהם לא היו שוליים). ראה תפארת ישראל].

יג. הַכִּירָה[78] - מְקוֹם שְׁפִיתַת[79] שְׁתֵּי קְדֵרוֹת; וְהַכֻּפָּח - מְקוֹם שְׁפִיתַת קְדֵרָה אַחַת. לְפִיכָךְ, כִּירָה שֶׁנִּתְחַלְּקָה לְאָרְכָּהּ[80] - טְהוֹרָה; לְרָחְבָּהּ[81] - עַדַיִן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. הַכֻּפָּח שֶׁנֶּחֱלַק, בֵּין לְאָרְכּוֹ בֵּין לְרָחְבּוֹ - טָהוֹר[82].

78) שם פ"ז מ"ג. 79) העמדת קדירה על הכירה נקראת שפיתה, מלשון "שפות הסיר הגדולה" (מלכים־ב, ד, לח). 80) ונחלקו שני מקומות השפיתה, ואין הכירה ראוייה למלאכתה. 81) ושני מקומות השפיתה נשארו שלמים אלא שאינם מחוברים זה לזה. 82) משום שלא נשאר כל מקום שהוא לשפיתת קדירה.

יד. הַקַּלְתּוֹת[83] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁנִּפְחֲתָה קַרְקָעִיתָהּ: אִם הָיָה עִמָּק הַפְּחָת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאִם יַסִּיק בַּפְּחָת מִלְמַטָּה - תִּתְבַּשֵּׁל הַקְּדֵרָה מִלְמַעְלָה. הָיָה הַפְּחָת עָמֹק שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁהֲרֵי הָאֵשׁ[84] רְחוֹקָה מִן הַקְּדֵרָה וְאֵינָהּ בְּשֵׁלָה. נָתַן אֵבֶן אוֹ צְרוֹר עַל פִּי הַפְּחָת[85] - עֲדַיִן הִיא בְּטָהֳרָתָהּ[86]. מֵרְחוֹ בְּטִיט - נַעֲשֶׂת הָאֵבֶן קַרְקַע הַכִּירָה וּמְקַבֶּלֶת[87] טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא.

83) בסיס של חרס שמעמידים עליו את הכירה. 84) הנמצאת בקרקעית הפחת. 85) ואפשר להסיק על האבן ותגיע האש לקדירה. 86) מפני שהאבן והצרור אינם קרקעית הכירה. 87) הכירה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי עֶשְׂרֵה[1]

1) יבאר ידות הכלים אם הן ככלים. מוסף תנור של בעלי בתים או של נחתומים. חצר הכירה בזמן שהיא גבוהה שלוש אצבעות וכו'.

א. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[2] - חֲרֵי הֵן כַּכֵּלִים, וְאִם נִטְמָא הַכֶּלִי - נִטְמָאָה יָדוֹ הַצָּרִיךְ לָהּ[3] בְּתַשְׁמִישׁוֹ[4]; וְשֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[5]. לְפִיכָךְ, הָאֶבֶן[6] הַיּוֹצֵאת מִן הַתַּנּוּר טֶפַח וּמִן הַכִּירָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חִבּוּר[7], וְאִם נִטְמָא הַתַּנּוּר וְהַכִּירָה - נִטְמְאוּ אֲבָנִים אֵלּוּ. וְאֲבָנִים וּמַשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בַּאֲבָנִים אֵלּוּ - נִטְמְאוּ. וְאִם נָגְעוּ בְּחוּץ לְטֶפַח שֶׁל תַּנּוּר אוֹ בְּחוּץ לִשְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת שֶׁל כִּירָה - טְהוֹרִין[8].

2) כל דבר המחובר לכלי והוא משמש את הכלי לצורך מלאכתו – נקרא יד הכלי. 3) שהכלי צריך לה. 4) בחולין קיח, א - למדו זה מן הכתוב (ויקרא יא, לח): "טמא הוא לכם" – לכל שבצרכיכם (ראה הל' טומאת אוכלין פ"ה). 5) לקמן בפרק זה. 6) כלים פ"ה מ"ב. 7) נידונות כחלק מן התנור והכירה. 8) חלק האבן המרוחק יותר מטפח מן התנור או יותר משלש אצבעות מן הבירה, אינו מתטמא עמהם, מפני שחלק זה אינו מוסיף כלום לצורך תשמיש התנור והכירה – אינו יד להם.

ב. הַכֻּפָּח[9]: עֲשָׂאָהוּ לַאֲפִיָּה - שְׁעוּרוֹ[10] כְּתַנּוּר; עֲשָׂאָהוּ לְבִשּׁוּל - שְׁעוּרוֹ כְּכִירָה.

9) ראה למעלה פט"ז הי"ג. 10) שיעור היד שלו.

ג. מוֹסַף הַתַּנּוּר[11] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טָהוֹר[12]; וְשֶׁל נַחְתּוֹמִין - טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתַּנּוּר, מִפְּנֵי שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו אֶת הַשַּׁפּוּד[13]. כֵּיוֹצֵא בּוֹ: מוֹסַף יוֹרָה שֶׁל שׁוֹלְקֵי זֵיתִים - טָמֵא[14], וְשֶׁל צַבָּעִים - טָהוֹר[15].

11) שם מ"ה. לפעמים מוסיפים שיכבת טיט על שפת התנור, כדי להגביהו וישמור חומו. שיכבה זו "מוסף התנור" שמה. 12) מוסף זה אינו עוזר למלאכת האפייה, ובדרך כלל מספיק גבהו של התנור עצמו. 13) שצולים בו בשר, והנחתום הצולה בשר בתנור למכירה משעין עליו את השפוד, כדי שלא יצטנן הבשר שעליו, ולפיכך נידון כצריך למלאכתו. 14) דרכם להשתמש גם במוסף היורה, כשיש להם הרבה זיתים לבשל. 15) צבעים נזהרים מלהשתמש במוסף, מפני שהצבע מתקלקל על־ידי־זה.

ד. עַטֶּרֶת[16] הַכִּירָה[17] - טְהוֹרָה[18]. וְטִירַת הַתַּנּוּר, וְהוּא הַמָּקוֹם הַבָּנוּי בְּצִדּוֹ שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַפַּת בְּעֵת רְדִיָּתָהּ: בִּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה אַרְבָּעָה טְפָחִים - טְמֵאָה בְּטֻמְאַת הַתַּנּוּר[19]; פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - טְהוֹרָה[20], לְפִי שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר לוֹ[21]. וְאִם חִבְּרָהּ לַתַּנּוּר, אֲפִלּוּ עַל שָׁלֹשׁ אֲבָנִים[22] - טְמֵאָה.

16) שם מ"ג. 17) בראש הכירה עשו מקום מעוגל להעמיד עליו את הקדירה שהורידו מן האש, ונקרא "עטרת הכירה". 18) אם נטמאה הכירה, לא נטמאה עטרתה. 19) כשנטמא התנור – נטמאה, מפני שהיא משמשת מלאכת האפייה. 20) טירה קטנה אינה ראוייה להניח בה את הפת. 21) טירה רגילה גבהה ארבעה טפחים כתחילת בנין התנור (ראה למעלה פט"ז ה"א) ואינה מחוברת לתנור, ואעפ"כ היא נטמאת בטומאת התנור, מפני שהיא משלימה את האפייה. בנמוכה משיעור זה אין משתמשים, ולפיכך אין דינה כחלק מן התנור כשאינה מחוברת לו. 22) העמיד שלושה אבנים לשלושת צידי התנור ולא חיברן, והעמיד עליהן את הטירה וחיברה לתנור.

ה. בֵּית[23] הַפַּךְ[24] וּבֵית הַתְּבָלִין[25] וּבֵית הַגַּר[26] שֶׁבַּכִּירָה: אִם נִטְמְאַת הַכִּירָה בְּמַגָּע[27] - נִטְמְאוּ כֻּלָּן, וְאִם נִטְמְאַת בָּאֲוִיר[28] - לֹא נִטְמְאוּ; לְפִי שֶׁאֵינָן חִבּוּר לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּלְפִיכָךְ עָשׂוּ לָהֶן הֶבֵר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עַל מַגָּעָן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[29]. וְכֵן כֹּל שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין בְּעִנְיָן זֶה שֶׁהוּא מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר - אֵינוֹ חִבּוּר אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וְעָשׂוּ לוֹ הֶבֵר זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁרְפוּ עָלָיו קָדָשִׁים, אֶלָּא תּוֹלִין.

23) שם. מחוברים היו לכירה כלים קטנים. 24) מקום להעמיד בו פך השמן. 25) שמשימים בו תבלין לצורך התבשיל. 26) לשום בו נר. כל אלה הכלים אינם משמשים את פעולת הבישול ממש, ולפיכך אינם חיבור לכירה מן התורה, אלא חכמים גזרו שיהא נידונים כמחוברים (שבת מח, ב). 27) כשנגע שרץ בתוכה. 28) נכנס שרץ

לאווירה ולא נגע בדופנה. 29) שם. ראה למעלה פט"ו הי"א הערה ע.

1 ו. חֲצַר[30] הַכִּירָה[31], בִּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה שָׁלֹשׁ
2 אֶצְבָּעוֹת[32] - הֲרֵי זוֹ חִבּוּר; וְאִם נִטְמֵאת הַכִּירָה אוֹ
3 חֲצַרָהּ, בֵּין בָּאֲוִיר בֵּין בְּמַגָּע - נִטְמֵאת הַשְּׁנִיָּה[33].
4 הָיְתָה הֶחָצֵר פְּחוּתָה מִכָּאן וְנִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן
5 בְּמַגָּע - נִטְמֵאת הַשְּׁנִיָּה; אֲבָל אִם נִטְמֵאת אַחַת
6 מֵהֶן מֵאֲוִירָהּ בִּלְבַד - אֵין חֲבֵרְתָּהּ טְמֵאָה, לְפִי
7 שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[34]. הָיְתָה חֲצַר
8 הַכִּירָה מְפֻרֶשֶׁת[35] מִמֶּנָּה[36]: בִּזְמַן שֶׁהִיא גְּבוֹהָה
9 שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - הֲרֵי זוֹ חִבּוּר לָהּ בֵּין לְטֻמְאַת
10 מַגָּע בֵּין לְטֻמְאַת אֲוִיר; הָיְתָה פְּחוֹת מִכָּאן, אוֹ
11 שֶׁהָיְתָה הֶחָצֵר חֲלָקָה וְאֵין לָהּ שָׂפָה - אֵין חִבּוּר
12 לָהּ; וְאִם נִטְמֵאת הַכִּירָה, בֵּין מֵאֲוִירָהּ בֵּין בְּמַגָּע
13 - הֶחָצֵר טְהוֹרָה, וְכֵן אִם נִטְמֵאת הֶחָצֵר - הַכִּירָה
14 טְהוֹרָה.

30) שם פ"ז מ"ג. 31) חצר – שטח שכנגד פי המוקד. 32) כתחילת בניינה של כירה (ראה למעלה פט"ז ה"א). 33) אם נטמאה הכירה נטמאה החצר, וכן להיפך. 34) נתבאר בהלכה הקודמת גבי טירת התנור. 35) שם מ"ד. 36) אינה מחוברת לכירה. מכאן שבבבות הקודמות מדובר במחוברות, ואף־על־פי־כן אין התנור מועיל אלא לטומאת מגע.

15 ז. פִּטְפּוּטֵי כִּירָה[37] - שְׁלֹשָׁה[38]. הָיָה גָּבֹהַּ כָּל אֶחָד
16 מֵהֶן שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת אוֹ פָּחוֹת, אִם נִטְמֵאת הַכִּירָה,
17 בֵּין בְּמַגָּע בֵּין בָּאֲוִיר - נִטְמְאוּ שְׁלָשְׁתָּן[39]. וְכֵן אִם הָיוּ
18 אַרְבָּעָה. נִטַּל[40] אֶחָד מֵהֶן[41]: אִם נִטְמֵאת הַכִּירָה
19 בְּמַגָּע - נִטְמְאוּ שְׁנֵי הַפִּטְפּוּטִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, וְאִם
20 נִטְמֵאת בָּאֲוִיר - לֹא נִטְמְאוּ עִמָּהּ[42]. עָשָׂה לָהּ שְׁנֵי
21 הַפִּטְפּוּטִים[43] זֶה כְּנֶגֶד זֶה[44]: אִם נִטְמֵאת הַכִּירָה
22 בְּמַגָּע - נִטְמְאוּ, וְאִם נִטְמֵאת בָּאֲוִיר - לֹא נִטְמְאוּ[45].
23 הָיוּ הַפִּטְפּוּטִים גְּבוֹהִין[46] מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּלְמַטָּה[47]
24 - מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ בֵּין שֶׁנִּטְמֵאת בְּמַגָּע בֵּין שֶׁנִּטְמֵאת
25 בָּאֲוִיר; וּמִשָּׁלֹשׁ וּלְמַעְלָה - מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ אִם
26 נִטְמֵאת בְּמַגָּע, אֲבָל אִם נִטְמֵאת מֵאֲוִירָהּ בִּלְבַד - אֵין
27 מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ. הָיוּ מְשׁוּכִין מִן הַשָּׂפָה[48] בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ
28 אֶצְבָּעוֹת[49] - מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ בֵּין שֶׁנִּטְמֵאת בְּמַגָּע בֵּין
29 שֶׁנִּטְמֵאת בָּאֲוִיר; הָיוּ חוּץ לְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת -
30 מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ אִם נִטְמֵאת בְּמַגָּע, וְאִם נִטְמֵאת
31 בָּאֲוִיר בִּלְבַד - אֵין מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ[50]. וְאֵין
32 מְדַקְדְּקִין[51] בְּכָל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ, שֶׁכֻּלָּן הֵן מִדִּבְרֵי
33 סוֹפְרִים.

37) שם. 38) דרך האומנים לעשות שלוש בליטות בראש הכירה מסודרות בצורת סגול, ועליהן מעמידים את הקדירה. [נתבאר כבר שבכירה מקום לשפיתת שתי קדירות, ולפיכך יש להניח שעשו שלוש בליטות לכל מקום שפיתה]. 39) כי הן חלק מהכירה עצמה. 40) שם מ"ה. 41) מדובר בכירה של שלושה פטפוטים. 42) אפשר להשתמש בהם בדוחק, ומן התורה אינם מתטמאים עם הכירה, וחכמים גזרו טומאה על המגע ולא על האוויר (ראה למעלה הל"ה). 43) האומן עשה רק שני פטפוטים. 44) ואפשר לשפות עליהם קדירות. 45) מפני ששינה מדרך העולם, אין הפטפוטים מתטמאים מן התורה אלא מגזירת חכמים ('משנה אחרונה' במשנתינו). [בכל ספרי המשניות שבידינו, הגירסא: "מטמאין במגע ובאוויר". אולם רבינו גורס "ולא באוויר" ('תוספות יום־טוב')]. 46) יותר משלוש אצבעות. 47) חלק הפטפוטים מגובה שלוש עד לכירה (במשנה כתוב: "משלוש אצבעות, משלוש ולמטה". ורצוי להוסיף גם כאן את התיבה "משלוש", וישופר בזה הסגנון). 48) לצד החוץ. 49) המרחק בין הפטפוט לבין השפה, הוא פחות משלוש. 50) כל הדינים שבהלכה זו, החל מ"ניטל אחד מהן", שנויים במחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק כרבי מאיר. 51) רבינו לא פירש, עד כמה אפשר לסטות מהשיעורים שנקבעו ובאיזה תנאים [ב'תוספות יום־טוב' כתב, שרבינו מסתמך על דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו, עיי"ש].

יום רביעי כ' סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכלי חרס אינו מטמא עד שיהא מקבל ועשוי לקבלה. ודין המשתמש בכלי חרס כשהוא כפוי. כמה יקבל כלי חרס ויהיה מקבל טומאה. חזקת חרסים הנמצאים בכל מקום.

34 א. כְּלִי חֶרֶס[2] אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מְקֻבָּל
35 וְעָשׂוּי לְקַבָּלָה; אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ בֵּית קִבּוּל, אוֹ
36 שֶׁהָיָה מְקֻבָּל וְלֹא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[3] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה
37 כְּלָל[4], לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. לְפִיכָךְ,
38 הַכִּפָּא וְהַמִּטָּה וְהַסַּפְסָל וְהַמְּנוֹרָה וְהַשֻּׁלְחָן שֶׁל חֶרֶס,
39 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶם תּוֹךְ - אֵינָן
40 מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן הַסִּילוֹנוֹת שֶׁהַמַּיִם מְהַלְּכִין בָּהֶן,
41 אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּפוּפִין וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְקֻבָּלִין -
42 הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ לְקַבָּלָה, אֶלָּא כְּדֵי
43 שֶׁיֵּצְאוּ מֵהֶן הַמַּיִם. וְכֵן חָבִית שֶׁל שַׁיָּטִים[5] וְחָבִית
44 הַדִּפּוּנָה[6] בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ[7], הוֹאִיל וְנַעֲשֵׂית כְּמוֹ בֵּית יָד
45 שֶׁנּוֹשְׁאִין בָּהּ הַמַּחַץ וְלֹא נַעֲשֵׂית לְקַבָּלָה - אֵינָהּ
46 מְקֻבֶּלֶת טֻמְאָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי חרס אינו מקבל טומאה עד שיהי' מקבל ועשוי לקבלה". ולדוגמא הביא "הכסא והמטה והספסל והמנורה והשולחן של חרס" וכן סילונות של מים שאע"פ שהן כפופין ואע"פ שהן מקבלין הרי הן טהורים "מפני שלא נעשו לקבלה אלא כדי שיצאו מהן המים".
בפנימיות העניינים, כלי חרס העשוי מן העפר מרמז על

האדם "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה כו'" שיסודו מעפר ומשול כחרס הנשבר, ששבירתו זו טהרתו - "לב נשבר ונדכא" "...ואת דכא ושפל רוח" שיהודי צריך להיות מצד אחד כלי שלם וביחד עם זאת כלי חרס עפר מן האדמה תכלית הביטול כי טהרתו של יהודי באה לו מהרגשת הביטול ומהידיעה שכל מציאותו אינה אלא המציאות שלמעלה, ולכן פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה.

וגם אם יש לו בית קיבול אבל מרגיש כסילונות של מים שכל עניינם להעביר המים ממקום למקום ויודע בעצמו שכל מעשיו ופעולותיו הגדולים הם רק כדי למלאות שליחותו של הקב"ה "כדי שיצאו מהן המים" הרי שעם היותו כלי שלם מרגיש בעצמו ש"לא נעשה לקבלה" ולכן אינו מקבל טומאה.

הלימוד בהלכה מזכיר את הפסוקים בספר מלכים ששם נאמר מיטה ושולחן וכסא ומנורה אבל לא הוזכר ספסל, ואם משם לקח הרמב"ם הדוגמאות הנ"ל מדוע הוסיף (והוסיפה המשנה) גם ספסל.

הנה ידוע מה שכתב שכלי חרס הוא זה "ששורפין אותו בכבשן" ובעבודת האדם עניינו ביטול, ששורפין אותו באש שלמעלה "רשפי' רשפי אש שלהבת י-ה" שהו"ע עבודת התפילה. ופרטי העניינים דתפילה מרומזים בכלים הנ"ל שמיטה זה תפילת ערבית, ושולחן כסא ומנורה תפילת שחרית, שולחן הוא פסוקי דזמרה וברכות ק"ש כסא - ק"ש, ומנורה תפלת שמו"ע (ספר המאמרים קונטרסים ח"א קסד, ב. ואילך).

כסא וספסל תוכנם שווה, ששניהם עשויים לישיבה, אלא שכסא הוא ליחיד והספסל ליותר מאחד. וברמב"ם (ובמשנה) הוסיף ספסל שהוא פרט בכסא שנעשה לישיבה כי המשנה והרמב"ם הם תושבע"פ שעינינם לפרט את התושב"כ ובתורה לא נאמר אלא כלי חרס אבל בנביא שהוא "ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ נפרטו ארבעה כלים, ובמשנה וברמב"ם נפרטו עוד יותר כי כאמור ספסל המיועד לישיבה הוא פרט בכסא. ולהעיר שאין ספסל מתאים לתוכן הסיפור בספר מלכים כי שם מדובר על "עליית גג קטנה" שנבנתה עבור איש אחד - אלישע.

(עפ"י יין מלכות סי' קנ)

ב. פָּנָס שֶׁהָיָה בּוֹ בֵּית קִבּוּל שֶׁמֶן[8] - מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְשֶׁאֵין בּוֹ - טָהוֹר[9]. וְכֵן מְגוּפַּת הַיּוֹצְרִים[10] שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹךְ - טְמֵאָה.

8) יש פנסים שבית קיבול השמן קבוע בהם. ויש כאלה, שמכניסים בהם הנר עם השמן כשרוצים להשתמש בו והפנס משמש רק להגן מפני הרוח. 9) מפני שהדפנות לא נעשו לקבלה אלא להגנה מפני הרוח. 10) האבניים שעליו נותן היוצר (עושה כלי חרס) את הטיט ומפתח תבנית הכלי, ולמגופה זו אין שפה, ואחר כך נותן את הכלי על אבניים אחרות שיש להן שפה וגומר מלאכתו.

ג. מַשְׁפֵּךְ שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טָהוֹר[11]; וְשֶׁל רוֹכְלִין - מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּטֶּהוּ עַל צִדּוֹ[12] וּמֵרִיחַ בּוֹ לַלּוֹקֵחַ[13].

11) מפני שאינו עשוי לקבלה אלא להעביר את המשקין כמו סילונות כפופים שבהלכה א. 12) ונותן בו מעט שמן. 13) כדי שיכיר את טיב השמן ולפיכך נידון כעשוי לקבלה, אבל בעל הבית אינו מעוניין לעשות כן.

ד. כְּסוּי כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן וְהֶחָבִיּוֹת[14] - טְהוֹרוֹת[15], שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ לְקַבָּלָה. וְאִם הִתְקִינָן לְתַשְׁמִישׁ[16] - מִתְטַמְּאִין.

14) פירוש, כיסויי חביות. 15) אף על פי שיש להם בית קיבול. 16) נעשו מתחילה כדי להשתמש בהם לקבלה.

ה. כְּסוּי הָאִלְפָּס[17]: בִּזְמַן שֶׁהוּא נָקוּב[18] וְיֵשׁ לוֹ חִדּוּד[19] - טָהוֹר[20]; וְאִם אֵינוֹ נָקוּב וְאֵין לוֹ חִדּוּד - מִתְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה מְסַנֶּנֶת לְתוֹכוֹ אֶת הַיָּרָק[21]. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְלֵי חֶרֶס כְּשֶׁהוּא כָּפוּי[22] - טָהוֹר[23].

17) מחבת גדולה. 18) ככונס משקה (ראה למעלה פרק י"ד הלכה ט). דרך היוצרים לנקב את כיסוי האילפס כדי להוציא את הקיטור המתקבץ תחתיו. 19) פירוש, או יש לו חידוד היינו בליטה על גבו שראשה מחודד. 20) כשיש לו חידוד למעלה אינו ראוי לקבלה, כי אי אפשר להעמידו על גבו ולשפוך תבשיל לתוכו. 21) שופכת לתוכו את רוטב הירק שבאילפס, ויש מפרשים שנותנת לתוכו את הירק כדי שיתמצו ממנו המים. 22) על הכלי העיקרי ואינו משמש בפני עצמו. 23) ככל משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד.

ו. טִיטְרוֹס[24], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב וּמוֹצִיא פֵּרוּטוֹת[25] - מִתְטַמֵּא; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם מִתְכַּנְּסִין בַּצְּדָדִין[26], וְהֵן עֲשׂוּיִין לְקַבָּלָה.

24) שם משנה ו. כלי רחב שוליים ובהם הרבה נקבים דקים וצווארו ארוך ודק מנוקב מלמעלה. כלי זה משמש לרבץ את רצפת הבית ולהשקות צמחי הגן. כשהאדם סותם באצבעו את נקב הצוואר אין המים נוטפים, וכשהוא מסיר אצבעו - הם מטפטפים לאט לאט. 25) טיפות קטנות. 26) בצידי הכלי במקומות שאין בהם נקבים, כלי שיש בו

נקבים גסים המים ממהרים לצאת ואינם מתכנסים בצדדים אלא שוטפים, אבל בכלי שמוציא טיפות זעירות - כן מתכנסים.

1 **ז. הַלַּפִּיד שֶׁל חֶרֶס שֶׁמַּנִּיחִין מַטְלִיּוֹת הַבְּגָדִים**
2 **וְהַשֶּׁמֶן בְּתוֹכוֹ וְהוּא דוֹלֵק - מִתְטַמֵּא[27]. וְכֵן כְּלִי**
3 **שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַנְּרוֹת[28] לְקַבֵּל הַשֶּׁמֶן - מִתְטַמֵּא.**

27) הלפיד מחודד בתחתיתו ונותנים את הקצה המחודד במוט ארוך. משמיענו שאף על פי שאינו יכול לעמוד בפני עצמו - מקבל טומאה, מפני שהוא מקבל ועשוי לקבלה. 28) במשנה: "ובית שקעו של נר". ופירש רבינו כמו שכתב כאן. ומשמיענו, שבית השקע אינו נידון כמשמש כלים בשעת מלאכה בלבד.

4 **ח. גִּסְטָרָא[29] שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַכֵּלִים לְקַבֵּל מַשְׁקִין**
5 **הַנּוֹזְלִין מִן הַכְּלִי - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[30].**

29) שם משנה ו. "כלי שאין לו בית יד ולא בית קיבול ומשמש תושבת לכלים גדולים כדי לקבל טפטופם" (רבינו בפירושו). 30) אף על פי שהנוטפים הולכים לאיבוד - נידונית הגיסטרא כעשוייה לקבלה. [מלשונו של רבינו בפירושו משמע שהמדובר בכלי שנעשה במיוחד לשם כך. אולם בכל מקום שנאמר בש"ס "גיסטרא" הכוונה לכלי שנשבר (או לבעל חי שנחתך לשני חלקים), וגם במשנתנו מבואר שהכוונה לשבר כלי. וראה לקמן פרק י"ט הלכה ח].

6 **ט. סְפִינָה שֶׁל חֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת - אֵינָהּ**
7 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאֵין הַסְּפִינָה בִּכְלַל הַכֵּלִים**
8 **הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[31], בֵּין הִיא שֶׁל חֶרֶס בֵּין הִיא שֶׁל**
9 **עֵץ, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה.**

31) בשבת פג, ב שנינו: "מנין לספינה שהיא טהורה? שנאמר (משלי ל, יט) דרך אניה בלב ים. ופירשו בגמרא שם: "מה ים טהור אף ספינה טהורה".

10 **י. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְנִפְסְדָה צוּרָתָן - אֵין שִׁבְרֵיהֶן**
11 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַשְּׁבָרִים רְאוּיִין**
12 **לְתַשְׁמִישׁ; חוּץ מִשִּׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁאִם הָיָה בָּהֶן**
13 **חֶרֶס הָרָאוּי לְקַבֵּל - הֲרֵי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
14 **וְכָל כְּלִי חֶרֶס[32]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לֹא בָּא**
15 **לְרַבּוֹת אֶלָּא שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
16 **כְּשֶׁהָיָה לְחֶרֶס זֶה תּוֹךְ לְקַבֵּל בּוֹ הַמַּשְׁקִין כְּשֶׁהָיָה**
17 **הַחֶרֶס יוֹשֵׁב, לֹא סָמוּךְ[33]; אֲבָל אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל**
18 **אֶלָּא אִם כֵּן סוֹמְכִין אוֹתוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

32) תורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז הלכה א: "מנין לרבות שברי כלי חרס? תלמוד לומר וכל כלי חרס". 33) על מה שהוא אחר.

19 **יא. הַחֶרֶס שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵישֵׁב כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל מִפְּנֵי**
20 **אָזְנוֹ[34], אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ חִדּוּד וְהַחִדּוּד מַכְרִיעוֹ לְצַד**
21 **אַחֵר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְלָה הָאָזֶן אוֹ**
22 **נִשְׁבַּר הַחִדּוּד[35]; שֶׁכָּל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁטָּהַר שָׁעָה אַחַת -**
23 **אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם.**

34) אוזן הכלי מפריעה. 35) ואפשר להושיב את הכלי באופן שיקבל.

24 **יב. כְּלֵי חֶרֶס שֶׁשּׁוֹלֵיהֶן חֲדִין[36] כְּמִזְרָקוֹת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ**
25 **וְשׁוֹלֵיהֶן מְקַבְּלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין אֶלָּא אִם**
26 **כֵּן נִסְמְכוּ, כְּגוֹן שׁוּלֵי הַקַּרְפִּיּוֹת[37] וְהַכּוֹסוֹת[38] - הֲרֵי**
27 **אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁלְּךָ נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן, שֶׁיִּהְיוּ**
28 **שׁוּלֵיהֶן מְקַבְּלִין בְּסִמְיכָה אוֹ בַּאֲחִיזָה[39].**

36) השוליים משתפעים והולכים כלפי מטה ומסתיימים בחוד בצורת קוץ. 37) כלים ידועים המיוצרים באי קורפו. 38) במשנה "קוסים הצידוניים". בצידון עשו כוסות ששוליהן מחודדות ואין להעמידן בלי סמיכה. 39) ביד. שבר מכלי שנעשה כדי להעמידו בלי סמיכה אינו מטמא כשאינו יכול לעמוד לבדו, שהרי אינו ראוי למלאכתו, אבל כשתחילת יצירתו היא להשתמש בו בלי עמידה עצמאית, גם כשנשבר לא פקעה ממנו תורת קבלת טומאה.

29 **יג. כַּמָּה יְקַבֵּל הַחֶרֶס וְיִהְיֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה? אִם הָיָה**
30 **הַכְּלִי כְּשֶׁהָיָה שָׁלֵם מֵכִיל כְּדֵי סִיכַת אָדָם קָטָן[40] עַד**
31 **חֲבִיּוֹת שֶׁהֵן מְקַבְּלוֹת כִּסְאָה[41] אוֹ קָרוֹב[42] לָהּ וְנִשְׁבְּרוּ,**
32 **וְנִשְׁאַר בַּחֲרָסִים, בֵּין מִקְּרָקְעֵיהֶן בֵּין מִדָּפְנֵיהֶן, חֶרֶס**
33 **שֶׁהוּא מְקַבֵּל כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל**
34 **טֻמְאָה.**

40) המשנה אומרת: "שיעורן מכדי סיכת אדם קטן ועד לוג, מלוג ועד סאה ברביעית (הלוג). 41) הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. 42) פירוש, מה שאמרנו "כסאה" הכוונה קרוב לסאה; משהו פחות מסאה, אבל סאה מליאה דינה כלמעלה מסאה כסברת התרצן בחולין נה, א.

35 **יד. הָיָה הַכְּלִי מֻחְבִּית הַמְּכִילָה כִּסְאָה עַד חָבִית**
36 **הַמְּכִילָה סָאתַיִם אוֹ יָתֵר וְנִשְׁבְּרָה, אִם הָיָה בַּחֶרֶס**
37 **הַנִּשְׁאָר כְּדֵי לְקַבֵּל חֲצִי לֹג - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.**
38 **הָיָה הַכְּלִי מֻחְבִּית הַמְּכִילָה סָאתַיִם עַד חֲצָבִים**
39 **גְּדוֹלִים וְנִשְׁבְּרוּ, אִם נִשְׁאַר מֵהֶן חֶרֶס הַמְקַבֵּל לֹג**
40 **- הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. הָיוּ הַחֲרָסִים מְקַבְּלִין**
41 **פָּחוֹת מִשְּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה.**

42 **טו. כְּלִי חֶרֶס קָטָן, כְּגוֹן הַסַּף וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנִּשְׁבַּר,**
43 **וְנִשְׁאַר מִקַּרְקָעִיתוֹ[43] חֶרֶס הַמְקַבֵּל כָּל שֶׁהוּא כְּשֶׁהוּא**
44 **יוֹשֵׁב[44], וְהָיָה חַד בְּיוֹתֵר[45] שֶׁנִּמְצָא כִּכְלִי קָטָן[46] - הֲרֵי**
45 **זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְאִם נִשְׁאַר מִדָּפְנוֹתֵיהֶן חֶרֶס**
46 **הַמְקַבֵּל - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה; לְפִי שֶׁדָּפְנוֹת כֵּלִים**
47 **אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כְּשׁוּיִן הֵן[47], וְאֵין לָהֶן תּוֹךְ הַנִּכָּר,**
48 **וְנִמְצְאוּ כִּפְשׁוּטֵי כְּלֵי חֶרֶס.**

43) מחלקו התחתון. 44) בלי סמיכה. 45) הדפנות שנשארו היו משופעים מאוד, אבל השוליים עצמם מסתיימים מבחוץ בשטח ישר קטן המאפשר להם לעמוד בלי סמיכה. 46) השבר הזה הוא ככלי קטן. 47) כאילו שיטחם ישר.

טז. חֻזָּקֹת[48] חֲרָסִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם - טְהוֹרִים[49], חוּץ מֵהַנִּמְצָאִים בְּבֵית הַיּוֹצֵר; מִפְּנֵי שֶׁרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן[50] לַבַּלִּים, וְהַגִּסְטְרָא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִשְׁבְּרֵי כֵלִים.

48) שם פרק ג הלכה ד. "חזקה" משמעותה הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. הנחה כזו מתקבלת כיסוד לענייני הלכה. 49) אינם מקבלים טומאה אף על פי שהם ראויים לגיסטרא. דעת רבינו, שחרסים אינם מקבלים טומאה אלא אם מייחדים אותם הבעלים לשם גיסטרא, היינו, להושיבם תחת כלים כדי לקבל הנוטפים. ומתקבל על הדעת שחרסים הנמצאים בשוק או באשפה לא יוחדו על ידי הבעלים לשמש גיסטרא. 50) רוב החרסים שהיוצר לא השליך אותם לחוץ מיוחדים לגיסטרא. [הכסף משנה מפרש, שהם ראויים לקבל המשקין הנוטפים].

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כמה שיעור השבר בכלי חרס ויטהר מטומאתו או לא יקבל טומאה. ודין המטמא במגע וכנגדו באויר או מתטמא במגע ולא כנגדו באויר. חבית שנתרועעה וטפלה בגללים או ניקבה וסתמה בזפת.

א. כַּמָּה[2] שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר שִׁישָּׁבֵר כְּלִי חֶרֶס וְיִטְהַר מִטֻּמְאָתוֹ אִם הָיָה טָמֵא, אוֹ לֹא יְקַבֵּל טֻמְאָה אִם הָיָה טָהוֹר? הֶעָשׂוּי לָאֳכָלִין[3] - מִשֶּׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא זֵיתִים[4]; וְהֶעָשׂוּי לְמַשְׁקִין - מִשֶּׁיִּנָּקֵב מַכְנִיס בְּמַשְׁקִין, כְּשֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַמַּשְׁקֶה יִכָּנֵס הַמַּשְׁקֶה לַכְּלִי בַּנֶּקֶב; הֶעָשׂוּי לְכָךְ וּלְכָךְ[5] - מְטִילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרוֹ[6], וְהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא זַיִת. וְלֹא אָמְרוּ בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה[7] אֶלָּא בְּגִסְטְרָא בִּלְבַד[8], לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְקַבֵּל הַמַּשְׁקִין הַנּוֹזְלִים מִן הַכֵּלִים, וְאִם הוֹצִיאָה מַשְׁקִין - הֲרֵי זֶה בָּטֵל תַּשְׁמִישָׁהּ[9].

2) כלים פ"ג מ"א. 3) נעשה מלכתחילה להניח בו אוכלין. 4) זיתים שבכלי נופלים דרך הנקב. 5) לאוכלין ולמשקין. 6) נתבאר למעלה בפרק יד ה"ט. 7) ומה שאמרו חכמים (בשבת צו, א) "כמוציא משקה" (פירוש, המשקה שבכלי יוצא דרך הנקב, שיעור זה הוא קטן מן "מכניס במשקין"). 8) זה נאמר בגיסטרא, פירוש שבר כלי הראוי להושיבו תחת כלים לקבל משקין הנוטפים מהם. 9) שהרי כל תשמישה היא לקבל משקין הנופלים לתוכה. ראה ההלכה הבאה.

ב. חֻמַּשׁ מִדּוֹת[10] בִּכְלִי חֶרֶס: נִקַּב בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה - טָהוֹר מִלְּהִתְטַמֵּא מִשּׁוּם גִּסְטְרָא[11], וַעֲדַיִן הוּא חָשׁוּב כְּלִי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת[12]. נִקַּב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה - אֵינוֹ רָאוּי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת, וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַכְשִׁיר הַזְּרָעִים[13] בַּמַּשְׁקִין הַתְּלוּשִׁין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[14]. נִקַּב כְּשֹׁרֶשׁ קָטָן - אֵין הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ מַכְשִׁירִין אֶת הַזְּרָעִים וַהֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינָן בַּכְּלִי, וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים וּמְקַבֵּל טֻמְאָה[15]. נִקַּב בְּמוֹצִיא זֵיתִים - טָהוֹר, וַהֲרֵי הוּא כִּכְלֵי גְלָלִים וַאֲבָנִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל[16] עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבּוֹ[17], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּטֻמְאַת מֵת (בְּפֶרֶק שְׁנֵים עָשָׂר).

10) מימרא של רבא, שם צה, ב. 11) נתבאר בהלכה הקודמת. 12) נתינת אפר פרה אדומה על המים לצורך הזאה על טמאי מתים, נקרא "קידוש" בלשון חז"ל, וקידוש צריך כלי, שנאמר (במדבר יט, יז): "ונתן עליו מים חיים אל כלי". 13) זרעים (וכן אוכלין אחרים) אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו במשקין תלושים (שאינם מחוברים לקרקע). ואם שאב מים מן הבור או המעיין בכלי נקוב ככונס משקה - אין מים אלה מכשירים. [רש"י שם מפרש שהכוונה להכשיר הזרעים שבתוך כלי זה שהם כתלושים מן הקרקע]. 14) בהלכות טומאת אוכלין פ"ג ה"ב. 15) כשנעשה לאוכלין, כמבואר בהלכה הקודמת. 16) כלי שניקב במוציא זיתים, וסתם מקום הנקב ומירח בטיט וכדומה, והכניסו לאוהל המת - מציל על הדברים שבתוכו מלהיטמא, כמו כלי שלם מכוסה, מצומד ומהודק. 17) ואם נפחת רובו, אינו מציל אפילו כשסתם את הנקב. [רבינו מסר כאן השיעור שנאמר (בגמרא שם) בכלי גדול, אבל בכלי קטן שיעורו כמוציא רימון] (ראה למעלה פי"ד ה"י).

ג. הֶחָבִית[18] - שִׁעוּרָהּ כֶּאֱגוֹזִים[19]. הָאִלְפָּס וְהַקְּדֵרָה[20] - שִׁעוּרָן כְּזֵיתִים[21]. וְכֵן עֲרֵבָה[22] שֶׁל חֶרֶס, אֲפִלּוּ הָיְתָה גְּדוֹלָה וּמַחֲזֶקֶת אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח[23], וְנִפְחֲתָה בְּמוֹצִיא זֵיתִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַטֶּה עַל צִדָּהּ וְלֹשׁ בָּהּ[24] - טְהוֹרָה, שֶׁמִּתְחַלָּתָהּ לֹא נַעֲשֵׂית לְכָךְ[25].

18) כלים פ"ג מ"ב. 19) רגילים היו להטמין אגוזים בחביות נקובות, שאינן ראויות למשקין. פסק כר' יהודה. 20) שם. 21) שני כלים אלה עשויים לאוכלין ולמשקין ונותנים עליהם חומרי שניהם (ראה ה"א), וכאן המדובר לענין קבלת טומאה. 22) תוספתא פ"ג ה"ג. 23) בתוספתא הגירסא: "אף-על-פי שבאה במידה (מחזיקה ארבעים סאה בלח) - טמאה (שלא אמרו בא במידה טהור אלא בכלי עץ בלבד), נפחתה במוציא זיתים אף-על-פי שהוא מטה על צידה ולש בה -טהורה". ונראה שהמלה "טמאה" הושמטה בטעות בדברי רבינו כאן, ומתוך כך קשה להבין מה פירוש "אפילו", וגם מה כאן ענין לבא במידה? 24) מפני שהיא גדולה, נשאר מקום מספיק ללישה. 25) לא נעשתה כדי ללוש כשהוא מוטה על צידה. ומה שאמרנו (בפי"ח ה"י), שאם השבר יכול לעמוד בלי סמיכה הוא מקבל טומאה, המדובר כשייחדו לגיסטרא (פירוש, להושיבו תחת כלי כדי לקבל את הנוטפים). [ואפשר גם לפרש ע"פ שיטת ה'תוספות' שבת צה, א ד"ה ניקב, שכלי שלם שניקב גרוע יותר משבר כלי, ראה שם. אולם מדבריו בפי"ח הט"ז משמע שגיסטרא צריכה ייחוד, ראה השלמות שם].

ד. הַפַּךְ[26] וְהַטֶּנִי[27] - שִׁעוּרָן בְּשֶׁמֶן[28]. וְהַצְּרוֹר[29] - שִׁעוּרוֹ בְּמַיִם[30].

26) משנה, כלים פ"ג מ"ב. 27) רבינו גורס במשנה, "והטפי". ומפרש שם, כלי שפיו צר מאוד ומוציא טיפין

טיפין, ולכן שמו "טפי". 28) השיעורין שנאמרו "כמוציא משקה" או "ככונס משקה" - משערים בכלים אלו בשמן. 29) עשוי לשתיית מים, ועושים על פיו כעין רשת. 30) שמן יותר סמיך ממים, ואינו יוצא ונכנס דרך נקב קטן שמים יוצאים ונכנסים דרכו.

1 **ה. נֵר**[31] **שֶׁנִּטַּל פִּיו**[32] **- טָהוֹר**[33]**. וְשֶׁל אֲדָמָה**[34] **שֶׁהֵסַּפּ**
2 **פִּיו בַּפְּתִילָה**[35] **- אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְאֵינוֹ בִּכְלַל כְּלֵי**
3 **חֶרֶס עַד שֶׁיֵּסַּפּ כֻּלּוֹ בִּכְבְשָׁן כִּכְלֵי חֶרֶס.**

31) משנה שם. 32) נר = כלי שנותנים בו השמן והפתילה, ובראשו תוספת שהפתילה נשענת עליה. לתוספת זו קראו: פי הנר. 33) שאינו ראוי למלאכתו. 34) שלא הוסקה בכבשן. 35) בשלהבת הפתילה.

4 **ו. חָבִית**[36] **שֶׁנִּפְחֲתָה**[37] **וּכְשֶׁמַּטִּין אוֹתָהּ עַל דָּפְנָהּ**
5 **מְקַבֶּלֶת, אוֹ שֶׁנִּחְלְקָה**[38] **כְּמִין שְׁתֵּי עֲרֻבוֹת - עֲדַיִן הִיא**
6 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**[39]**. נִתְרַעֲעָה**[40] **וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִטַּלְטֵל**
7 **בַּחֲצִי קַב גְּרוֹגָרוֹת**[41] **- טְהוֹרָה**[42]**.**

36) שם פ"ד מ"א. 37) ניטל חלק ממנה. 38) נסדקה לארכה, ונפרדו שני חלקיה. 39) נראה, שהמדובר כשייחדם לכך. שאם לא ייחדם, הרי אמרנו למעלה שמיטהרים בניקבו כמוציא זיתים. 40) לא נשברה, אלא יש בה בקעים וכולה רעועה. 41) שיעור סעודה קטנה (עירובין כט, א). 42) אין משתמשים בחבית רעועה שנוחה להישבר.

8 **ז. חָבִית**[43] **שֶׁנִּטְּלוּ אָזְנֶיהָ - הֲרֵי הִיא כְּגִסְטְרָא**[44]**.**
9 **אֲפִלּוּ אֹזֶן אַחַת. נִסְדְּקָה לְמַטָּה מֵאָזְנֶיהָ, אַף עַל פִּי**
10 **שֶׁאָזְנֶיהָ קַיָּמוֹת - הֲרֵי זוֹ כְּגִסְטְרָא**[45]**. וְאִם עָשָׂאָהּ**
11 **מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא בְּאָזְנַיִם - נִדּוֹנֶת כְּחָבִית**[46]**.**

43) שם מ"ג. 44) נידונית כגיסטרא אע"פ שהיא שלימה, מפני שקשה מאוד לטלטלה. 45) שאם יטלטל אותה באזניה - תתפרק. 46) תוספתא כלים, פרק ג הלכה ה.

12 **ח. חָבִית**[47] **שֶׁנִּסְדְּקָה בַּכִּבְשָׁן וְנִמְצָא שֶׁהִיא כִּשְׁתֵּי**
13 **גִּסְטְרָאוֹת: אִם מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִסְדְּקָה - כָּל**
14 **גִּסְטְרָא מֵהֶן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**[48]**; וְאִם נִסְדְּקָה קֹדֶם**
15 **שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ וְאַחַר כָּךְ נִשְׁרְפָה בַּכִּבְשָׁן -**
16 **טְהוֹרָה**[49]**. וְהֵיאַךְ יְוַדַּע**[50] **דָּבָר זֶה? אִם הָיוּ שְׁבָרֶיהָ**
17 **שָׁוִין**[51] **וְתוֹכָהּ מַאְדִּים - עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ**
18 **נִסְדְּקָה; אֵין שְׁבָרֶיהָ שָׁוִין וְאֵין תּוֹכָהּ מַאְדִּים - בְּיָדוּעַ**
19 **שֶׁאַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִשְׁבְּרָה, וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
20 **כִּשְׁאָר שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס הָרְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ.**

47) כלים פ"ב מ"ו. 48) שהרי היא חלק מכלי המקבל טומאה. 49) אין תורת קבלת טומאה יורדת על שבר כלי שמעולם לא היה ראוי לקבל טומאה. נתבאר כבר, שכלי חרס אינו מקבל טומאה עד שיישרף בכבשן. 50) תוספתא שם ה"ב. 51) מקום השבר הוא חלק בלי בליטות חדות.

21 **ט. גִּסְטְרָא**[52] **שֶׁנִּתְרַעֲעָה וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מַשְׁקִין**[53]**, אַף**
22 **עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת אֳכָלִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה**[54]**; שֶׁאֵינָהּ**
23 **עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְקַבֵּל מַשְׁקִין הַדּוֹלְפִין**[55]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,**
24 **וְאִם הָיְתָה דּוֹלֶפֶת**[56] **- אֵין עוֹשִׂין גִּסְטְרָא לְגִסְטְרָא**[57]**.**
25 **וְכֵן גִּסְטְרָא שֶׁנִּפְחֲתָה אוֹ שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁתַּיִם - טְהוֹרָה;**
26 **שֶׁלֹּא אָמְרוּ**[58] **שִׁירַיִם שֶׁל שִׁירַיִם מִתְטַמְּאִין, אֶלָּא**
27 **שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס**[59] **בִּלְבַד הֵן שֶׁמִּתְטַמְּאִין.**

52) משנה שם פ"ד ב. 53) המשקין נשפכים. 54) אם הכלי השלם היה טמא, פקעה טומאתה. וכל־שכן שאינה מקבלת טומאה מכאן ולהבא. 55) ואפילו אם הוא משתמש בה לאוכלין - בטלה דעתו. 56) זה המשך הנימוק ולא דין חדש. 57) אין אנשים משימים גיסטרא תחת גיסטרא נקובה או רעועה. במשנה: "אין שירין (שיריים) לשירין". 58) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"א. 59) ב'תורת כהנים' שבידינו, כתוב: "שברי כלי חרס". ונראה שרבינו גורס "שירי כלי חרס".

28 **י. גִּסְטְרָא**[60] **שֶׁחֲדּוּדִין**[61] **יוֹצְאִין מִמֶּנָּה, בֵּין שֶׁהָיְתָה**
29 **יוֹשֶׁבֶת**[62] **בֵּין שֶׁהָיְתָה מֻטָּה עַל צִדָּהּ: כָּל הַמְקַבֵּל מִן**
30 **הַחֲדּוּדִין זֵיתִים**[63] **כְּשֶׁיִּתְמַלֵּא הַגִּסְטְרָא זֵיתִים**[64] **-**
31 **מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע**[65] **וּכְנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר; וְכֹל שֶׁאֵין**
32 **מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ**
33 **מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר.**

60) משנה שם פ"ד ג. 61) בליטות גדולות כעין שיניים. 62) על שוליה. 63) פירוש, כל החידודים המקבלים זיתים, כגון שהמרחק בין חידוד לחידוד אינו גדול כמוציא זיתים. 64) כשהגיסטרא מליאה זיתים, מעכבים החידודים את הזיתים הנמצאים על־ידם. 65) ביאור מספיק לכל הפיסקא הבאה - בהלכות יא־יב.

34 **יא. כֵּיצַד**[66] **מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא**
35 **בָּאֲוִיר? שֶׁאִם נָגְעָה הַטֻּמְאָה בַּגִּסְטְרָא מִתּוֹכָהּ -**
36 **מִתְטַמֵּא הַחֲדּוּד; נִכְנְסָה הַטֻּמְאָה בָּאֲוִיר הַגִּסְטְרָא,**
37 **אֲפִלּוּ הָיְתָה כְּנֶגֶד הַחֲדּוּד**[67] **- לֹא נִטְמָא הַחֲדּוּד.**

66) יתחיל בביאור סיום ההלכה הקודמת. היינו, כשאינם מקבלים כזיתים. 67) הטומאה תלוייה למעלה מדופן הגיסטרא, במקום שהוא כנגד החידוד.

38 **יב. וְכֵיצַד כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר?**[68] **שֶׁאִם הָיְתָה**
39 **הַטֻּמְאָה בָּאֲוִיר הַגִּסְטְרָא כְּנֶגֶד הַחֲדּוּד - נִטְמָא**
40 **הַחֲדּוּד עִם הַגִּסְטְרָא**[69]**. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם**
41 **שֶׁנֶּאֱמַר בִּכְלֵי חֶרֶס וּבְתַנּוּר וְכִירַיִם מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע**
42 **וּכְנֶגְדּוֹ בָּאֲוִיר אוֹ אֵין מִתְטַמֵּא כְּנֶגְדּוֹ בָּאֲוִיר. וְכֵן כָּל**
43 **טֻמְאַת מַגָּע הָאֲמוּרָה בְּעִנְיַן כְּלֵי חֶרֶס אוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם**
44 **הוּא שֶׁתִּגַּע הַטֻּמְאָה בָּהֶן מִתּוֹכָן**[70]**, וְכָל טֻמְאַת אֲוִיר**
45 **הוּא שֶׁלֹּא תִּגַּע הַטֻּמְאָה כְּלָל אֶלָּא תִּכָּנֵס לָאֲוִיר**
46 **בִּלְבַד**[71]**.**

68) כשמקבלים זיתים. 69) כשהחידוד מקבל זיתים, תוכו נידון כחלק מתוך הגיסטרא עצמו. 70) אבל אם נגעה

71) **יג. גִּסְטְרָא**[72] **שֶׁנִּתְרַעֲעָה וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מַשְׁקִין**[73]**, אַף**

בגבם אינה מיטמאה כלל. רבינו מצא לנכון להדגיש זאת כאן, כדי שלא תטעה לפרש טומאת מגע כאן כמו סתם טומאת מגע האמורה בכל מקום, שפירושה בין בתוך הכלי בין בגבו. 71) נתבאר למעלה בפרק יג הלכה ח.

יג. חָבִית[72] שֶׁנִּתְרָעֲעָה וְטָפְלָהּ בְּגָלָלִים[73], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל[74] אֶת הַגְּלָלִים וְהַחֲרָסִים נוֹפְלִים - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ[75]. נִשְׁבְּרָה וְדִבֵּק חֲרָסֶיהָ אַחַר שֶׁפֵּרְשׁוּ אוֹ שֶׁהֵבִיא חֲרָסִים מִמָּקוֹם אַחֵר וּטְפָלָם בְּגָלָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטֵל אֶת הַגְּלָלִים וַחֲרָסֶיהָ עוֹמְדִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל מֵעָלֶיהָ שֵׁם כְּלִי[76]. הָיָה בָּהֶן חֶרֶס מַחֲזִיק רְבִיעִית[77] - כְּנֶגֶד אוֹתוֹ הַחֶרֶס בִּלְבַד[78] מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וּשְׁאָר הֶחָבִית אֵינוֹ מִתְטַמֵּא עַד שֶׁתִּגַּע בָּהּ הַטֻּמְאָה מִתּוֹכָהּ[79], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי שָׁלֵם.

72) שם פ"ג מ"ד. 73) מרח עליהם גללים כדי לחזקה. 74) התכוון לומר "שכשהיא ניטל", אבל אם נטלם ונפלו החרסים - ברור שאינה מקבלת טומאה. 75) כלי רעוע עדיין שם כלי עליו, ולפיכך לא ירדה מעליו תורת טומאה כל זמן שהגללים מחזיקים אותו, ואף-על-פי שיתפרקו החרסים כשיוריד הגללים. 76) ואינה חוזרת לתורת כלי אלא בטיפול של טיט. 77) שבא מכלי שהיה מכיל עד סאה (ר"ש שם. ראה למעלה פי"ח הי"ג). 78) אם נכנסה טומאה לתוך החבית כנגד מקום החרס הזה. 79) וכשנגעה מיטמאה, מפני שכולה כיד לאותו חרס, ויד מתטמא במגע אבל לא באוויר, לפי הכלל שאין יד לכלי חרס [בעל משנה אחרונה מערער על כלל זה ומפרש, שגללים אינם מחברים אפילו לעשותה יד ממש, ומועילים רק לטומאת מגע אבל לא לטומאת אוויר].

יד. חָבִית[80] שֶׁנִּקְּבָה[81] וְסָתַם הַנֶּקֶב בְּזֶפֶת[82] וְאַחַר כָּךְ נִשְׁבְּרָה, אִם יֵשׁ בַּחֶרֶס הַסָּתוּם בְּזֶפֶת כְּדֵי לְהַחֲזִיק רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[83], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁבְּרֵי הֶחָבִית, וְלֹא בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ[84]. אֲבָל חֶרֶס שֶׁנִּקַּב אַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ מִן הַכְּלִי וְסָתַם הַנֶּקֶב בְּזֶפֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַחֲזִיק רְבִיעִית - טָהוֹר; שֶׁהַחֶרֶס שֶׁנִּקַּב - בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלָיו[85] וְטָהֵר, וְכָל שֶׁטָּהֵר בְּכְלִי חֶרֶס שָׁעָה אַחַת - אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם[86].

80) שם מ"ג. 81) אפילו נקב המטהר. 82) שאינו מחבר יפה ואינה מקבלת טומאה אחר הסתימה (ראה פ"כ ה"ג). 83) שהרי הוא ראוי לגיסטרא, וראויה לקבל משקין הדולפים, אע"פ שהזפת אינו חיבור בן קיימא. 84) מעל החבית. אע"פ שאינה מקבלת טומאה, לא ירדה מעליה תורת כלי לגמרי, שהרי אפשר לתקנה בדברים המחברים יפה. ומה שאמרו (תוספתא כלים פ"ב ה"ג) "כלי חרס כיון שטהר אין לו טומאה עולמית" (ראה סוף הלכה זו) התכוונו לשברי כלי חרס. אבל כלי שלם שנוקב ותוקן מקבל טומאה (כך מפרש הר"ש במשנתנו את הכלל הזה). [בברטנורא ובתפארת-ישראל במשנתנו מפרשים, שהזפת מחבר יפה, והחבית מקבלת טומאה אחר הסתימה ואעפ"כ נדחקו לפרש שלא בטל שם כלי עליה לפני הסתימה - מפני שהיתה ראויה לקבל רימונים. ונראה, שלא קיבלו את פירושו של הר"ש לתוספתא הנ"ל. ודעתם, שהוא כולל גם כלים שלמים, ולפיכך הוצרכו לנימוק דחוק זה]. 85) שאין אדם מתקן גיסטרא. 86) ראה לקמן פ"כ הערה כב, בירור שיטת רבינו בדין זפת.

טו. קֻמְקוּמוֹס[87] שֶׁנִּקַּב וַעֲשָׂאָהוּ[88] בְּזֶפֶת - טָהוֹר, שֶׁאֵין יָכוֹל לְקַבֵּל הַחֹמֶץ כַּצּוֹנֵן[89]. וְכֵן כְּלֵי הַזֶּפֶת[90] וְהַשַּׁעֲוָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טְהוֹרִין, וְאֵינָן בִּכְלַל הַכֵּלִים[91].

87) שם מ"ז. 88) תיקנו. 89) הזפת נמס בחמים. 90) שכולו עשוי מזפת. 91) לענין טומאה.

טז. מַשְׁפֵּךְ[92] שֶׁל חֶרֶס שֶׁפִּקְּקוֹ[93] בְּזֶפֶת - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין הַזֶּפֶת מְשַׁמֵּשׁ כְּלִי קִבּוּל[94]; אֲבָל מַשְׁפֵּךְ שֶׁל עֵץ שֶׁסְּתָמוֹ - הֲרֵי זֶה כִּכְלִי קִבּוּל וּמִתְטַמֵּא[95].

92) שם מ"ג. 93) המדובר במשפך של בעל הבית, אבל של רוכלים מקבל טומאה אפילו לא פקקו, כמבואר למעלה בפי"ח ה"ג. 94) מפני שסופו להתפרק. 95) כר' עקיבא שם. וטעם ההבדל, נתבאר בתוספתא כלים פ"ג ה"ב: "מפני שהוא מינו", פירוש, הזפת בא מן העץ, ולפיכך מתחבר עמו יפה.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) יבאר הטופל כלי חרס הבריא או הרעוע ונטמא הכלי. כל חיבורי הכלים שחשובים ככלי עצמו לטומאה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁכָּל יַד הַכֵּלִים שֶׁהַכְּלֵי צָרִיךְ לָהּ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁוֹ - הֲרֵי הִיא חֲשׁוּבָה כְּגוּף הַכְּלִי לְהִתְטַמֵּא וּלְטַמֵּא. לְפִיכָךְ, הַטּוֹפֵל[3] כְּלֵי חֶרֶס הַבָּרִיא, אִם נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ וּמַשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בַּטְּפֵלָה טְהוֹרִין, שֶׁאֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִטְפֵלָה זוֹ; אֲבָל הַטּוֹפֵל אֶת כְּלֵי חֶרֶס הָרָעוּעַ[4] - הֲרֵי הַטְּפֵלָה חֲשׁוּבָה כְּגוּף הַכְּלִי. וְכֵן הַמְהַדֵּק אֶת הַקֵּרוּיָה[5] שֶׁל חֶרֶס הַדּוֹלִין בָּהּ הַמַּיִם, אִם חִפָּה אוֹתָהּ בְּעוֹר אוֹ בְּקֶלַע וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם הָיְתָה רְעוּעָה - הֲרֵי הֵן כְּגוּפָהּ.

2) למעלה פי"ז ה"א. 3) כלים פ"ג מ"ה. 4) הוזקק לחיזוק, כדי שלא יתפרק. 5) כלי חרס ששואבים בו מים מן הבאר.

ב. הַטּוֹפֵל[6] כְּלִי חֶרֶס לִהְיוֹת מְבַשֵּׁל בּוֹ[7] - אֵינוֹ חִבּוּר[8]. טָפַל כֵּלִים לִהְיוֹת זוֹפֶת בָּהֶן[9] - חִבּוּר[10].

6) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ג ה"א. 7) ואף-על-פי שהוא מתכוון לשמור על הכלי שלא ייבקע. 8) גם בלי הטיפול הנוסף לא ייבקע. 9) מחמם זפת בכלי חרס על מנת לזפת כלים רבים. 10) הזפת קולט הרבה חום, וכלי תלוש עלול להיפקע מחומו.

ג. חָבִית[11] שֶׁנִּקְּבָה וַעֲשָׂאָהּ בְּזֶפֶת, בְּבַצַּע וְגָפְרִית,

בְּסִיד וּבְגִפְסִיס - אֵינָן חִבּוּר[12]; וּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים - חִבּוּר.

11) תוספתא שם ה"ה. 12) לקמן (אות כ) יתבאר פירושה של הלכה זו.

ד. דְּבָרִים[13] הַלַּחִין הַמְּשׁוּכִּין[14] שֶׁטּוֹפְלִין בָּהֶן הַפַּטָּסִין[15] שֶׁל מַיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְלֹף הַכְּלִי - הֲרֵי הֵן כְּגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי; שֶׁאַפְלוּ נִטְמָא הַכְּלִי מֵאֲוִירוֹ[16] - אֲבָלִין וּמַשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בַּטְּפֵלָה טְמֵאִין[17]. וְכֵן טְפֵלּוֹ שֶׁל תַּנּוּר[18] - הֲרֵי הוּא כְּחֶרֶס הַתַּנּוּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּעֲבֵי הַטְּפֵלָה עַד טֶפַח[19], שֶׁהוּא צָרְכּוֹ שֶׁל תַּנּוּר; אֲבָל יָתֵר עַל טֶפַח - אֵינוֹ מִצָּרְךְ הַתַּנּוּר, וְהַנּוֹגְעִין בְּיָתֵר עַל טֶפַח מֵעֲבְיוֹ - טְהוֹרִים. טְפֵלַת הַכִּירָה[20] - עָבְיוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת.

13) שם מ"ד. 14) סמיכים מאוד ואינם ניגרים. 15) כלי חרס גדולים מאוד. 16) וכל־שכן אם נטמא במגע בתוכו. 17) בפרקים הקודמים נתבארו כמה ענינים בחיבורי כלי חרס שמטמאים במגע ולא באוויר, ולפיכך מדגיש כאן רבינו, שמטמא גם מאווירו, מפני שהטפילה היא כגופו של הפיטם ממש ולא כיד שאינו מיטמא מאווירו. 18) מדובר כשהתנור צריך לאותה טפילה, כגון שדפנותיו דקים או רעועים (ראה ה"א). 19) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 20) שם.

ה. חֲבִית[21] שֶׁנִּקְּבָה וּסְתָמָהּ בְּזֶפֶת יוֹתֵר מִצָּרְכָּהּ - הַנּוֹגֵעַ בְּצָרְכָּהּ[22] טָמֵא[23], וּבְיָתֵר מִצָּרְכָּהּ טָהוֹר. זֶפֶת[24] שֶׁנָּטְפָה עַל חֲבִית[25] - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָהוֹר[26].

21) משנה, שם פ"ג מ"ח. 22) החלק הסותם את הנקב. ואם הסתימה עבה מדאי, מגדיר רבינו בפירושו למשנה את החלק המיותר כיותר מצרכה. 23) לכאורה זה מנוגד למה שפסק בה"ג שזפת אינו חיבור. עמדו על סתירה זו גדולי האחרונים. ותירץ בעל 'מרכבת המשנה' שבה"ג הכוונה ליתר מצרכה. ['בסדרי טהרות' מבאר, שהסתימה אמנם מועילה לחבית שתקבל טומאה אבל אינה כחיבור ממש, ואם נגעה טומאה בזפת לא נטמאה החבית. אבל כשנגעה טומאה בחבית - נטמאה גם הזפת, שמקבלת טומאה אגב החבית שהיא עיקר הכלי. ושני התירוצים דחוקים מאוד, וגם מנוגדים לביאורינו לפט"ו הי"ד. ונראה שכאן מדובר בנקב קטן שאינו מטהר את החבית, ובנקב קטן שכזה מועילה הסתימה לחזק את הכלי, ולכן הנוגע בצורכה מיטמא. 24) שם. 25) שלימה. 26) שהרי אינה לצורך הכלי.

ו. מֵחַם[27] שֶׁטְּפָלוֹ בְּחֹמֶר[28] וּבְחַרְסִית[29] וְנִטְמָא - הַנּוֹגֵעַ בַּחֹמֶר טָמֵא, וְהַנּוֹגֵעַ בַּחַרְסִית טָהוֹר; שֶׁאֵין הַחַרְסִית מִתְחַבֵּר לַכְּלִי[30].

27) שם מ"ז. 28) טיט סמיך מאוד. 29) במשנה כלים פ"י מ"ב, פירש רבינו חרס כתוש שנילוש במים. ובמשנתנו כתב: "דק כחרס" ולא נתבאר מה זה, ולכן יש להעדיף פירושו הברור שבפ"י. [וגם רש"י חולין פח, א - מפרש כן]. 30) אלא הולך ונפרך.

ז. מְגוּפַת הֶחָבִית[31] שֶׁטָּפַל בְּטִיט עָלֶיהָ וְעַל הֶחָבִית - אֵינָהּ חִבּוּר לָהּ[32], וְאִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּחָבִית[33] - לֹא נִטְמְאַת הַמְּגוּפָה, וְאִם נָגְעוּ בַּמְּגוּפָה - לֹא נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הֶחָבִית[34].

31) שם מ"ו. 32) משום שהמגופה עומדת להינטל, וכל־שכן כשלא טפלה בטיט. 33) דעת רבינו, שכלי חרס מיטמא מגבו כשנגע במשקין טמאים (הל' אבות הטומאות פ"ז ה"ג). 34) ותוכו אינו מיטמא אפילו נגעה טומאה בחבית עצמה (ראה הל' אבות הטומאות, שם).

ח. כְּלֵי נְחשֶׁת[35] שֶׁזְּפָתָן[36] - אֵין הַזֶּפֶת חִבּוּר[37]. וְאִם לְיַיֵּן[38] - הֲרֵי זֶה כְּגוּף הַכְּלִי[39].

35) שם. 36) מרח זפת בפנים הכלי. 37) שהכלי אינו צריך לזפת. 38) היין משתמר יפה בכלי מזופת. 39) שהרי הכלי צריך לו. רבינו בפירושו מבאר, שאם היה הכלי אב הטומאה, ונגעו אדם או כלי בזפת – נטמאו, מפני שגם הזפת היא אב הטומאה.

ט. בְּצָק[40] שֶׁבִּסְדְקֵי הָעֲרֵבָה שֶׁנָּגַע בּוֹ שֶׁרֶץ: אִם בְּפֶסַח, הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ חָשׁוּב[41] - חוֹצֵץ[42], וְלֹא נִטְמְאַת הָעֲרֵבָה[43]; וְאִם בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה: אִם הָיָה מַקְפִּיד עָלָיו[44] - הָעֲרֵבָה טְהוֹרָה[45], וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ[46] - הֲרֵי הוּא כָּעֲרֵבָה וְנִטְמְאַת הָעֲרֵבָה.

40) פסחים מו, א. במסקנתו של רב פפא. 41) האיסור מטיל עליו חשיבות. 42) הבצק אינו בטל לגבי עריבה אלא הוא כעומד בפני עצמו, וחוצץ בין קרשי העריבה. 43) אפילו אם יש בבצק כביצה - אינו מטמא את העריבה, שכלי אינו מתטמא אלא מאב הטומאה. 44) רוצה להסיר את הבצק. 45) הבצק נידון כנפרד מן העריבה. 46) שהבצק יתקיים בסדרי העריבה.

י. הַמְּשִׁיחוֹת[47] וְהָרְצוּעוֹת שֶׁבְּמִטְפְּחוֹת הַסְּפָרִים וְשֶׁבְּמִטְפְּחוֹת הַתִּינוֹקוֹת: תְּפוּרוֹת - חִבּוּר, וּקְשׁוּרוֹת - אֵינָן חִבּוּר[48]. וְכֵן רְצוּעוֹת שֶׁבְּמַעְדֵּר וְשֶׁבְּשַׂק וְשֶׁבְּקֻפָּה[49]. אֲבָל שֶׁבְּאָזְנֵי כְּלֵי חֶרֶס, אֲפִלּוּ תְּפוּרוֹת[50] - אֵינָן חִבּוּר, שֶׁאֵין חִבּוּרִין לִכְלֵי חֶרֶס.

47) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ט ה"ב. משיחה = חבל דק. 48) מפני שאפשר להתיר את הקשר בנקל. 49) סל קלוע מענפים דקים. 50) לא נתברר לי כיצד אפשר לתפור חרס. ואולי הכוונה כגון שתפר יחד את שני קצוות המשיחה שהכניסה לאוזן הכלים או שעשה נקבים דקים באוזן הכלי והכניס חוטי התפירה.

יא. יַד[51] קֶרֶדֹּם הַיּוֹצֵא מֵאַחֲרָיו[52]: שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חִבּוּר[53], וְהַיָּתֵר עַל שָׁלֹשׁ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. יַד קֶרֶדֹּם מְלֻבָּנִיו[54]: טֶפַח[55] הַסָּמוּךְ לַבַּרְזֶל - חִבּוּר, יָתֵר עַל כֵּן - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר[56].

51) משנה, כלים פכ"ט, מ"ד. 52) המשתמש בקורדום אינו אוחז בסוף הקת (היד) אלא מניח חלק מסויים ממנו מחוץ לידו, וחלק זה נקרא "היוצא מאחריו". 53) ואם נטמא הקורדום נטמאו עמו שלוש אצבעות מהקת הקרובות ליד האדם. 54) החלק שבין יד האדם לברזל. 55) שם מ"ה. 56) הנוגע בקת במקום המרוחק מן הברזל יותר מטפח – לא נטמא. מרחק של טפח בין ידו של אדם המשתמש בקורדום לבין הברזל, מספיק למלאכה הרגילה.

1 **יב.** שְׁרֵרֵי[57] הַפַּרְגֹּל[58] - טֶפַח[59]; וְיַד מַקֶּבֶת[60] שֶׁל
2 מְפַתְּחֵי אֲבָנִים[61] - טֶפַח. יַד קֶרֶנֶס שֶׁל זֶהָבִים[62] -
3 טְפָחַיִם, וְשֶׁל חָרָשִׁים[63] - שְׁלֹשָׁה[64]. שְׁרֵרֵי מַלְמַד
4 הַבָּקָר[65] - אַרְבָּעָה טְפָחִים סָמוּךְ לַדָּרְבָּן[66]. יַד קֶרֶדֹם
5 שֶׁחוֹפְרִין בּוֹ בֵּירֵירִין שֶׁל מַיִם[67] - אַרְבָּעָה טְפָחִים;
6 וְיַד קֶרֶדֹם שֶׁל נִפּוּשׁ[68] - חֲמִשָּׁה. וְיַד בֶּן פַּטִּישׁ[69] -
7 חֲמִשָּׁה; וְשֶׁל פַּטִּישׁ - שִׁשָּׁה. וְכֵן יַד קֶרֶדֹם שֶׁל
8 בְּקוּעַ[70] וְשֶׁל עָדִיר[71] - שִׁשָּׁה. יַד מַקֶּבֶת שֶׁל סַתָּתִין[72]
9 - שִׁשָּׁה. שְׁרֵרֵי הַמַּרְדֵּעַ הַסָּמוּךְ לַחַרְחוּר שֶׁל מַתֶּכֶת
10 שֶׁבְּרֹאשׁ הַמַּרְדֵּעַ[73] - שִׁבְעָה טְפָחִים. יַד הַמַּגְרֵפָה[74]
11 שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - שְׁמוֹנָה טְפָחִים, וְשֶׁל סַיָּדִין[75] -
12 עֲשָׂרָה. וְכָל הַיָּתֵר עַל זֶה, אִם רָצָה לְקַיְּמוֹ - טָמֵא.
13 יַד כָּל מְשַׁמְּשֵׁי הָאוּר[76], כְּגוֹן הַשַּׁפּוּדִין
14 וְהָאַסְכְּלָאוֹת[77], אֲפִלּוּ אֲרֻכִּין כָּל שֶׁהֵן[78] - טְמֵאִין[79].

57) שם. 58) מחוגה. יד הפרגל הוא שוק המחוגה. 59) אם נשאר טפח מהשוק, אפשר להשתמש במחוגה. ואם נשאר פחות מטפח, אינו ראוי למלאכתו ואינו מקבל טומאה. [יש לציין, שבדין זה מוסר רבינו את השיעור המינימאלי, שלמטה ממנו אין טומאה, ובכל הדינים האחרים מסר את השיעור הגבוה ביותר, שלמעלה ממנו אינו מטמא]. 60) פטיש. 61) אמנים החורתים תמונות או אותיות באבנים. 62) פטיש קטן שידו ארוכה, וצורפי זהב משתמשים בו. הצורף מכה על זהב חם מאוד, וצריך להרחיק את ידו שני טפחים מן הזהב כדי שלא ייכווה. 63) חרשי ברזל. 64) החרש מטפל בברזל מלובן, ומכה עליו בשתי ידיו ומרחיק שלושה טפחים מן הברזל. 65) אם נשבר. 66) הברזל שבקצה המלמד. השיעור ארבעה טפחים הוא הנמוך ביותר, ופחות מזה אינו מטמא, מפני שאינו ראוי למלאכתו (ראה הערתנו בדין שיירי הפרגל). 67) קורדום שחופרים בו סביב האילנות, כדי שיתקבצו שם מים (במשנה, הגירסא: בדידין). 68) ששוברים בו אבנים (רבינו בפירושו. כנראה הכוונה לאבנים לא גדולות המפריעות את החרישה). 69) קטן מפטיש. 70) שמבקעים בו עצים. 71) חופרים בו את האדמה כדי להכשירה לזריעה. 72) מסתתי אבנים גדולות. 73) בקצה שכנגד הדרבן. 74) כעין כף גדולה "אשר יניעו בו המאכל" (רבינו בפירושו. הכוונה לתרווד שבוחשים בו את התבשיל). 75) שמערבבין בה את הסיד. 76) ידות הכלים שתשמישם הוא להכניסם באש. 77) כלי ברזל שצולים עליו בשר על האש. 78) כל אורך שהוא, אפילו גדול הרבה. 79) מפני שיד ארוכה מגינה על האדם המשתמש בכלים אלה.

15 **יג.** מַקֵּל[80] שֶׁעָשָׂאהוּ יַד[81] לְקַרְדֹּם - הֲרֵי הוּא חִבּוּר
16 לְטֻמְאָה בְּשָׁעַת מְלָאכָה, וְאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּמַּקֵּל
17 כְּשֶׁהוּא חוֹרֵשׁ אוֹ מְבַקֵּעַ בּוֹ - נִטְמָא הַקַּרְדֹּם, וְאִם
18 נָגְעָה בַּקַּרְדֹּם - נִטְמָא הַמַּקֵּל[82]. וְכֵן הַדְּיוֹסְטָר[83], שֶׁהֵן
19 כִּשְׁנֵי כֵלִים[84] וְהַמַּסְמֵר מְחַבְּרָן לִהְיוֹת מֶסֶךְ[85] עֲלֵיהֶן
20 - הֲרֵי הֵן חִבּוּר בְּשָׁעַת מְלָאכָה[86]. קָבְעוֹ בְּקוֹרָה - הֲרֵי
21 זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[87], וְאֵין הַקּוֹרָה חִבּוּר לוֹ[88]. עָשָׂה
22 קְצָת הַקּוֹרָה דְּיוֹסְטָר[89]: כֹּל שֶׁהוּא מִן הַקּוֹרָה לְצַרֵּף
23 הַדְּיוֹסְטָר - חִבּוּר לַדְּיוֹסְטָר; וְהַנּוֹגֵעַ בְּשִׁאָר הַקּוֹרָה -
24 טָהוֹר, שְׁאֵין כָּל הַקּוֹרָה חִבּוּר[90].

80) שם פ"כ מ"ג. 81) מדובר במקל שאינו משמש בית יד קבוע לקורדום, והשתמש בו ארעית. 82) בשעה שהוא משתמש בקורדום יש על המקל דין יד, אבל כשגמר את המלאכה - אין דין המקל כיד, אף־על־פי שעודנו תקוע בקורדום, מפני שעומד להוציאו משם. 83) שם. 84) דיו = שניים ביוונית, סטר = צד בארמית (מוצאים אנו במשנה כמה פעמים, מילים מורכבות משתי שפות אלו שהשתמשו בהן בארץ ישראל בתקופתם). דיוסטר הוא כלי עץ מורכב משני חלקים נקובים, ומסמר של ברזל ארוך מחברם, ועל המסמר לופפים את חוטי השתי או הערב (רבינו בפירושו). 85) מלשון המקרא (שופטים טז, יד): "המסכת". 86) אבל שלא בשעת מלאכה אינו חיבור, מפני שדרכם להוציא את המסמר אחר גמר המלאכה. 87) הדיוסטר מקבל טומאה ואינו בטל לגבי הקורה. 88) אם נגעה טומאה בקורה, לא נטמא הדיוסטר. ומובן שגם הקורה לא נטמאה, שהרי היא מפשוטי כלי עץ. 89) הקורה עצמה היא חלק מן הדיוסטר. 90) אלא החלק המשמש את הדיוסטר.

25 **יד.** עֻגָלָה[91] שֶׁנִּטְמֵאת: הַנּוֹגֵעַ בָּעֹל[92] וּבַקָּטֵרֵב וּבָעֵץ[93]
26 וּבָעֲבוֹת[94], אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת מְלָאכָה - טָהוֹרָה[95]; וְהַנּוֹגֵעַ
27 בַּחֹרֶב[96] וּבַבֶּרֶךְ[97] וּבַצּוֹל[98] וּבָעַיִן שֶׁל מַתֶּכֶת[99]
28 וּבַלְּחָיַיִם[100] וּבָעִירְאִין[101] - טָמֵא. וְכֵן[102] מְגֵרָה[103]
29 שֶׁנִּטְמֵאת: הַנּוֹגֵעַ בְּיָדָהּ מִבָּאן וּמִבָּאן[104] - טָמֵא[105];
30 וְהַנּוֹגֵעַ בַּחוּט וּבַמְּשִׁיחָה[106] וּבָאֲמָה[107] וּבַסְּנִיפִין[108]
31 שֶׁלָּהּ - טָהוֹר, שְׁאֵין אֵלּוּ חִבּוּר לָהּ[109]. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ
32 בַּמַּלְבֵּן[110] שֶׁל מַסָּר הַגָּדוֹל - טָמֵא.

91) פכ"א מ"ב. 92) נתבאר למעלה בפי"ד ה"ב. 93) במשנה: "בעין", ופירש רבינו: "הטבעת אשר תיעשה מהבגד הנכנס בצוואר הבהמה, כדי שלא תתנגע בקצות הקטרב". הסגנון קצת בלתי בהיר, אבל הכוונה ברורה. וכן פירש גם הר"ש. ונראה להגיה גם כאן ולכתוב "ובעין". 94) קורה, שראשה אחד מחובר לעגלת המחרישה, והשני למרדע. 95) פירוש, החלקים שלא נגעו בטומאה לא נטמאו מפני שאינם חיבור זה לזה. 96) העץ שאוחז בו החורש בשעת חרישה. 97) העץ המעוקם שמרכיבים בו את המחרישה. 98) בית יד של מרכב המחרישה, ובה יטה האדם את המחרישה לכיוון הרצוי לו. 99) טבעת

המחוברת למחרישה. 100) שני עצים התחובים בנקב שבעול ('ערוך'). 101) עצים שבצידי המחרישה השוברים את גושי העפר. 102) שם מ"ג. 103) משור. למשורים גדולים עושים יד מכאן ויד מכאן, ושני אנשים מנסרים בהם קורות עבות, זה מושך לכאן וזה לכאן. 104) ביד זו או בשניה. 105) מפני שהידות קבועות, ואין מסירים אותן שלא בשעת מלאכה. 106) חוט הוא חבל עגול, ומשיחה – רחבה (באידיש – באנד). שתי ידות המגירה קשורות זו לזו למעלה בחוט או משיחה. 107) עץ התקוע בשתי הידות לכל אורך המגירה. 108) עץ קטן הנתון בתוך החבל ומונח על האמה, והוא מותח את ברזל המגירה. ויש נותנים שני סניפים או יותר. 109) מפני שמפרקים אותם שלא בשעת מלאכה, אבל בתי היד קבועים תמיד בברזל המגירה, והם כלי עץ משמשי מתכת. 110) מסגרת עץ גדולה ומרובעת, ובאמצעה נתון ברזל המגירה הגדולה שגוזרים בה קורות עבות המונחות על עמודים. כדי לנסר במגירה זו, עומד אדם אחד למעלה על גבי הקורה או העמוד, והשני עומד על הארץ, ומושכים את המלבן שהברזל מחובר בו בזקיפה.

טו. מַכְבֵּשׁ[111] שֶׁל חָרֶשׁ[112] שֶׁנִּטְמָא הָרַמַּח[113] שֶׁבּוֹ, הַנּוֹגֵעַ בַּמַּכְבֵּשׁ - טָהוֹר. מְגֵרָה[114] שֶׁנִּטְמָא, הַנּוֹגֵעַ בַּקַּשְׁטָנִית שֶׁהִיא לְפוּפָה עָלָיו - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר. קֶשֶׁת שֶׁהָיְתָה מְתוּחָה וְהַחֵץ מָשׁוּךְ עִמָּהּ[115] וְנִטְמָא הַחֵץ, הַנּוֹגֵעַ בַּיֶּתֶר וּבַקֶּשֶׁת - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא מְתוּחָה. וְכֵן מְצוֹדַת הָאֵישׁוּת[116] שֶׁנִּטְמָא הַחֵץ שֶׁלָּהּ - לֹא נִטְמְאַת הַמְּצוֹדָה, אֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא מְתוּחָה. וְכֵן[117] מַסֶּכֶת[118] נְסוּכָה[119] שֶׁנִּטְמְאַת בִּשְׁעַת הָאָרִיג: הַנּוֹגֵעַ בַּכֹּבֶד הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן[120], וּבַנִּירִים[121] וּבַקֵּירוֹס[122], וּבַחוּט שֶׁהֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן[123], וּבָעִירָה[124] שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ[125] - טָהוֹר, שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵינָן חִבּוּר לַבֶּגֶד; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת[126], וּבַשְּׁתִי הָעוֹמֵד[127], וּבַכֶּפֶל[128] שֶׁהֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן, וּבָעִירָה שֶׁהוּא עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ[129] - טָמֵא, שֶׁכָּל אֵלּוּ חִבּוּרִין לַבֶּגֶד.

111) שם. 112) נגר. הנגר נותן במכבש את הנסרים העקומים כדי ליישרם. 113) הברזל המהדק את שני חלקי המכבש. 114) במשנתנו "קשתנית", ומפרש רבינו שם: "קשת המקבת שאוחז ידו עליו בעת שנוקב". ונראה שיש להגיה שם ולגרוס: "המנקבת" במקום "המקבת". וגם כאן רצוי לגרוס "מנקבת" במקום "מגירה". 115) החץ נתון על היתר (החבל המחבר את שתי קצות הקשת) וקצהו התחתון מונח על עץ הקשת באופן המעכבו מלעזוב מקומו. 116) מין עכבר עיוור, והוא מכרסם שרשי ירקות ותבואה, וצדים אותו במלכודת מיוחדת שיש בה חץ ההורג את האישות. 117) שם פכ"א מ"א. 118) כלי האריגה. 119) שכרוכים עליה החוטים העומדים לאריגה. 120) כלי האריגה ("נול" בשפה המקובלת כיום) מורכב משתי קורות עגולות, שעל העליון כרוכים חוטי השתי המחברים אותו עם התחתון, מפני שהן כבדות נקראות "כובד".

121) החוטים הארוגים על הקנים. 122) מסרק שבו מכים על חוטי הערב כדי להרקם. 123) דרך אורגי ארגמן לתת עליהם (ויש אומרים – ביניהם) חוטי צמר פשוטים, כדי להגן על הארגמן היקר, וכשגומרים את האריגה (או את הריקום) מעבירים אותם. 124) החוטים היוצאים משפת הבגד. 125) שאין בדעתו של האורג לארוג אותם בבגד. 126) חוטי הערב, שהוכנסו כבר לשתי, אבל לא הידקם עדיין לאריג. 127) חוטי השתי הנמצאים בין הכובד העליון והתחתון. 128) חוט כפול על גבי ארגמן. החוט הכפול מחובר ליריעה שבה ירקמו חוטי ארגמן. 129) חוטים היוצאים משפת הבגד שהאורג יארגם בבגד.

טז. הַנּוֹגֵעַ[130] בַּצֶּמֶר שֶׁעַל הָאִימָּה[131] וּבָאַשְׁוָיָה[132] - טָהוֹר. הַנּוֹגֵעַ בַּפִּקָּה[133]: עַד שֶׁלֹּא פֵּרְעָהּ[134] - טָמֵא[135]; מְשֻׁפָּרָעָה[136] - טָהוֹר[137].

130) שם. 131) מקל שהצמר הבלתי טווי כרוך עליו, וממנו טווים חוטים. 132) הכוש אשר עליו המטווה שירקמו בו, וחוטי צמר אלה מחוברים לבגד (רבינו בפירושו). הברטנורא מפרש שאשויה עשויה גם כן לכרוך עליה צמר כדי לטוותו, ותבניתה אחרת מתבנית אימה. 133) כוש קטן שכורכים עליו המטווה עד שנעשה כעין כדור. 134) כל זמן שנשאר על הכוש מטווה המכפה אותו. 135) אם נגעה טומאה בצמר נטמא הכוש (ויש מפרשים: אם היה הכוש טמא, נטמא הנוגע בצמר הכרוך עליו כאילו נגע בכוש). 136) כשעץ הכוש מגולה לאוויר. 137) אם נגעה טומאה בצמר - לא נטמא הכוש, וכן להיפך.

יז. הַחוּט[138] שֶׁהִשְׁילוֹ[139] לְמַחַט, אֲפִלּוּ קָשׁוּר מִשְּׁנֵי צְדָדִין[140] - אֵינוֹ חִבּוּר[141]. הִכְנִיסוֹ לַבֶּגֶד - הַחוּט חִבּוּר לַבֶּגֶד, וְאֵין הַמַּחַט חִבּוּר לַבֶּגֶד[142]. וְאֵין הַחוּט כֻּלּוֹ חִבּוּר לַבֶּגֶד, אֶלָּא כֹּל שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ הַתְּפִירָה - חִבּוּר[143]; שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַתְּפִירָה - אֵינוֹ חִבּוּר. הַחוּט שֶׁפֵּרֵשׁ מִן הַבֶּגֶד[144], אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר[145]. חֶבֶל שֶׁקָּשׁוּר בְּחֶרֶס[146], אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר[147]. קָשַׁר בּוֹ[148] חֶבֶל אֶחָד - מִן הַקֶּשֶׁר וְלִפְנִים[149] חִבּוּר, מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ אֵינוֹ חִבּוּר[150]. הַחֶבֶל שֶׁהוּא קָשׁוּר בְּקֻפָּה - אֵינוֹ חִבּוּר[151], אֶלָּא אִם כֵּן תָּפַר[152].

138) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ט ה"ב. 139) צ"ל שהשחילו (הגר"א בתוספתא). פירוש, הכניס החוט לאוזן המחט. 140) בשני ראשי החוט עשה קשרים עבים שאינם עוברים דרך אוזן המחט. 141) ואם נגע בחוט - לא נטמא המחט, וכן להיפך. והוא־הדין אם קשר שני ראשי החוט זה לזה. 142) משום שהחוט יישאר בבגד, ואת המחט יוציאו. 143) נראה שהכוונה לכל אורך התפירה שהבגד צריך לה, ואפילו אם העביר את המחט בבגד פעם אחת בלבד. 144) נפרמה התפירה ויצא החוט. 145) מתקבל על הדעת שיחזור ויתפור באותו החוט, ולכן נידון כצורך התפירה. ועוד טעם: מכיון שהיה כבר מחובר, לא נפסק חיבורו כל זמן שלא ניתק לגמרי. 146) קשור מתחת לשפתו הבולטת לחוץ. 147) משתמשים בו להעלות מים

מן הבור. 148) בחבל הקשור בחרס. 149) בכיוון הכלי, היינו החבל הראשון. 150) מפני שקל להתירו, כשאינו צריך לחבל ארוך כל־כך. 151) מדובר בקופה קלועה בענפי עצים, והחבל מתחלק לפעמים ונופל. 152) ראה למעלה ה"ב.

יום חמישי כ"א סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר כמה שיעור הנימים של כל הדברים והיותר על אלו השיעורים. ודין החבל שמסרגים המיטות מאימתי הוא חיבור לטומאה. ודין מיטה שהיא טמאה מדרס ומזרן יוצא ממנה עד עשרה טפחים וכו'. כרע שהיתה טמאה מידרס וחיברה למיטה וכו'.

1 **א. הַחוּטִין[2] הַיּוֹצְאִין מִן הָאָרִיג[3] וְשֶׁבְּתְחִלַּת הַיְרִיעָה**
2 **וְשֶׁבְּסוֹפָהּ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין נִימִין, כַּמָּה שִׁעוּרָן[4]? שֶׁל**
3 **סָדִין וְשֶׁל סוּדָרִין[5] וְשֶׁל צָעִיף[6] וְשֶׁל פִּלְיוֹן שֶׁל רֹאשׁ[7]**
4 **- שֵׁשׁ אֶצְבָּעוֹת[8]; וְשֶׁל חָלוּק שֶׁהוּא קָרוּעַ[9] מִתְּחִלָּתוֹ**
5 **וְעַד סוֹפוֹ וְאַחַר שֶׁלּוֹבְשִׁין אוֹתוֹ מְקַבְּצִין אוֹתוֹ**
6 **בְּלוּלָאוֹת - שִׁעוּר חוּטָיו עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת[10]. הַסָּגוֹס[11]**
7 **וְהָרְדִיד[12] וְהַטַּלִּית[13] - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַיָּתֵר עַל**
8 **הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהַבֶּגֶד**
9 **טָמֵא בְּמִדְרָס[14] אוֹ בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר,**
10 **שֶׁאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּיָּתֵר - שֶׁהַבֶּגֶד טָהוֹר.**

2) כלים פרק כ"ט, משנה א. 3) מצידי האריג יוצאות שאריות חוטים שלא נארגו. 4) שיהיו נידונים כחיבור לאריג. 5) מטפחת גדולה לעטיפת הראש והכתפיים. 6) מטפחת דקה וקטנה. 7) מין כובע מחודד בראשו. 8) הן חיבור עם הבגד ואם נגעה טומאה בבגד נטמאו, וכן להיפך. אבל חלק הנימין למעלה משיעור זה אינו חיבור. 9) פתוח מאחוריו. 10) מפני שעשויים לקשירה הם יותר ארוכים. 11) במשנה כתוב "נימי סגוס", ורצוי להגיה כך גם בדברי רבינו. סגוס הוא בגד עב מאוד, שלובשים אותו בימות הגשמים וציציות קצרות בולטות על כל פניו. 12) צעיף דק. 13) בגד עליון רגיל. 14) זב והדומים לו מטמאים את הכלים ששכב, ישב או דרס עליהם ועושה אותם אב הטומאה. טומאה זו נקראת טומאת מדרס ודיניה נתבארו בהלכות מטמאי משכב ומושב.

11 **ב. נִימֵי הַכְּפָּה שֶׁל רֹאשׁ[15], וְהַמַּסְוֶה שֶׁמַּנִּיחִין**
12 **הָעַרְבִיִּים[16] עַל פְּנֵיהֶם, וְהַקְּלָקְלִין[17] הַשְּׁזוּרִין מִן**
13 **הַשֵּׂעָר, וְהַפּוּנְדָּה[18] שֶׁלּוֹבֵשׁ הָאָדָם עַל בְּשָׂרוֹ,**
14 **וְהַשְּׂמָלָה וְהַפַּרְגּוֹד[19] שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַפְּתָחִים כְּמוֹ**
15 **פָּרֹכֶת - נִימֵיהֶן כָּל שֶׁהֵן[20].**

15) כובע שהנשים חובשות. במשנה: כיפה של זקינה. 16) נראה שהכוונה לערביות. 17) חגורה של צמר. במשנה: והקולקין. 18) כעין גופייה שבזמננו. 19) מסך הפתח. 20) כל אורך שהוא - חיבור.

16 **ג. מִשְׁקֹלֶת[21] שֶׁנִּטְמֵאת - חֲרֵי שְׁנַיִם עָשָׂר טֶפַח[22] מִן**
17 **הַחוּט שֶׁלָּהּ חִבּוּר לָהּ; וְכָל הַנּוֹגֵעַ בְּחוּץ לִשְׁנַיִם עָשָׂר**
18 **טֶפַח - טָהוֹר. וּמִשְׁקֹלֶת שֶׁל חָרָשִׁים[23] - שְׁמוֹנָה עָשָׂר**
19 **טֶפַח; וְשֶׁל בַּנָּאִין[24] - חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְהַיָּתֵר עַל מִדּוֹת**
20 **אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ[25] - טָהוֹר.**

21) שם משנה ג. חוט ארוך ובסופו קשורה חתיכת עופרת ומשתמשים בו לבדוק אם נדבכי החומה מונחים ישר זה על גבי זה. 22) שיעור זה נקבע לבנאים שעיסוקם בניינים קטנים. 23) נגרים שבונים בתי עץ. 24) בוני מגדלים גבוהים. 25) דעתו לקיים את החוט כמו שהוא ולא לגזור את המיותר.

21 **ד. מִשְׁקוֹלוֹת שֶׁל סַיָּדִין וְשֶׁל צַיָּרִין, אַפִּלּוּ אֲרֻכִּין כָּל**
22 **שֶׁהֵן[26] - טְמֵאִין[27].**

26) ללא הגבלת ארכם. 27) אם נגעה טומאה במשקולת - נטמא כל החוט.

23 **ה. חוּט מֹאזְנַיִם[28] שֶׁל זְהָבִים[29], שֶׁל פְּלֶס[30], וְשֶׁל**
24 **שׁוֹקְלֵי אַרְנָמָן טוֹב, שֶׁאוֹחֵז הַשּׁוֹקֵל בּוֹ וְתוֹלֶה**
25 **הַמֹּאזְנַיִם מִיָּדוֹ - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[31]. קָנֶה שֶׁלָּהּ[32]**
26 **וְחוּטֶיהָ[33] - כָּל שֶׁהֵן. חוּטֵי מֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי**
27 **עֲשָׁשִׂיּוֹת שֶׁל מַתָּכוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[34] - שְׁלֹשָׁה**
28 **טְפָחִים. קָנֶה שֶׁלָּהּ וְחוּטֶיהָ - שְׁנַיִם עָשָׂר טְפָחִים.**
29 **חוּט מֹאזְנַיִם שֶׁל חֲנָנִים וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טֶפַח.**
30 **קְנֵה הַמֹּאזְנַיִם וְחוּטֶיהָ - שִׁשָּׁה טְפָחִים. חוּט מֹאזְנַיִם**
31 **שֶׁל צַמָּרִים[35] וְשֶׁל שׁוֹקְלֵי זְכוּכִית - טְפָחַיִם. קְנֵה**
32 **מֹאזְנַיִם וְחוּטֶיהָ - תִּשְׁעָה טְפָחִים. וְהַיָּתֵר עַל**
33 **הַשִּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינָן חִבּוּר.**

28) מאזני יד מורכבים מקנה של עץ או מתכת ושתי כפות קשורות בחוטים בקצות הקנה ובאמצעו מחוברת הלשון המתנועעת במסגרת, והשוקל אוחז בחוט הקשור בראש המסגרת. 29) מוכרי זהב. 30) מין בד משובח המיוצר בעיר פילוסא שבמצרים (ביומא לד, ב: בשחר היה (הכהן הגדול) לובש פילוסין של יב מנה). 31) בחוט קצר אפשר יותר לדייק במשקל מאשר בארוך, ולפיכך רגילים להשתמש בחוט קצר כששוקלים דברים יקרים. 32) שכפות המאזניים קשורות בו. 33) המחברים את הכפות לקנה. 34) דברים זולים שאין מדקדקים כל כך לשקול עין בעין. 35) מוכרי צמר.

34 **ו. הַחֶבֶל שֶׁמְּסָרְגִין הַמִּטּוֹת[36] מֵאֵימָתַי הוּא חִבּוּר**
35 **לְטַמְּאָה? מְשֻׁיְּסָרֵג בּוֹ שְׁלִשָּׁה בָּתִּים[37]. וְהַנּוֹגֵעַ בַּחֶבֶל**
36 **מִן הַקֶּשֶׁר[38] וְלִפְנִים[39] - טָמֵא. מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ: עַד**
37 **שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[40] - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרָכָיו שֶׁל קֶשֶׁר**
38 **הֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַמִּטָּה; וְחוּץ לְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת -**
39 **טָהוֹר, שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַכְּלִי, שֶׁאַפִּלּוּ פְּסָקוֹ[41] אֵין**
40 **הַקֶּשֶׁר נִתָּר[42].**

36) קושרים היו חבלים בארבעת קירות המיטה וקולעים אותם בתבנית סורג (שבכה), עם ריווח גדול בין החבלים כעין חלונות. 37) כל ריבוע של הקליעה נקרא "בית". כל

זמן שלא סרג שלושה בתים אין קשר בין המיטה לחבלים. 38) קשר הסריגה (הר"ש מפרש שהכוונה אם קשר חבל אחר לחבל הסרוג, אבל רבינו מפרש כאמור לעיל). 39) לצד שנסרג. 40) בפחות משיעור זה יינתק הקשר מכובד השוכב על המיטה. 41) אם חתך חלק זה. 42) והסריגה תתקיים.

1 **ז. חֵבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַמִּטָּה[43] שֶׁהִיא טְמֵאָה: עַד סוֹף**
2 **אַרְבָּעָה טְפָחִים[44] - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, שֶׁאֵינוֹ מִצָּרְכֵי**
3 **הַמִּטָּה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְכִלּוּם[45]; מִתְּחִלַּת חֲמִשָּׁה**
4 **וְעַד סוֹף עֲשָׂרָה - טָמֵא[46], מִפְּנֵי שֶׁתּוֹלִין בּוֹ אֶת**
5 **הַמִּטּוֹת; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָתֵר**
6 **עַל צָרְכּוֹ הַמִּטָּה.**

43) אחר שנגמרה הסריגה. 44) במשנה: "עד ה' טפחים טהור", אולם בתוספתא בבא מציעא פרק ט הלכה א אמרו "חמישה כלמעלה" ומפרש רבינו "חמישה" היינו הטפח החמישי, וכולו דינו כיותר מחמישה ומשום זה כתב כאן "עד סוף ארבעה טפחים - טהור". דעתו, שהתוספתא אינה חולקת על משנתנו אלא מפרשת כוונתה, ולכן פסק כמותה. 45) כשגומרים את הסריגה קושרים את החבלים קשר מהודק וחזק ולפיכך אין צורך להשאיר שלוש אצבעות, אבל שלוש אצבעות הראשונות הן חיבור ומטמאות]. בהדינים הקודמים הקצר מקבל טומאה והארוך לא, ובנידון כאן - להיפך. 46) כל החבל אפילו החלק שלמטה מארבעה טפחים.

7 **ח. אַבְנֵט שֶׁל אָרִיג שֶׁמַּקִּיפִין[47] אוֹתוֹ עַל הַמִּטָּה כְּדֵי**
8 **לְקַבֵּץ אֶיבָרֶיהָ[48], וְהוּא הַנִּקְרָא מְזָרָן, שֶׁמְּקָצָתוֹ יוֹצֵאָה**
9 **מִן הַמִּטָּה: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - חֲרֵי הוּא מִצָּרְכֵי**
10 **הַמִּטָּה; יָתֵר עַל כֵּן - אֵינוֹ מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה. וּמְזָרָן**
11 **שֶׁבָּלָה, אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שִׁבְעָה טְפָחִים כְּדֵי לַעֲשׂוֹת**
12 **מִמֶּנּוּ חֲבָק לַחֲמוֹר[49] - חֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

47) כורכים סביב המיטה וקושרים קשר מהודק. 48) לחבר ולהדק את חלקי המיטה שלא יתפרקו. 49) להניחו על המרדעת של החמור (רבינו בפירושו. ולא ביאר לשם מה מניחים אותו, ואולי צריך להיות "תחת המרדעת" ומניחים אותו על החמור כדי להגן על עורו).

13 **ט. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[50] וּמְזָרָן יוֹצֵא**
14 **מִמֶּנָּה[51]: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - חֲרֵי הוּא אַב טֻמְאָה[52]**
15 **כַּמִּטָּה עַצְמָהּ וְהַכֹּל מִדְּרָס; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - חֲרֵי**
16 **הוּא כְּמַגַּע מִדְּרָס[53]. דָּרַס[54] הַזָּב עַל הַמְּזָרָן הַיּוֹצֵא[55]:**
17 **מֵעֲשָׂרָה וְלִפְנִים[56] - חֲרֵי הַמִּטָּה כֻּלָּהּ מִדְּרָס[57];**
18 **מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ[58] - טְהוֹרָה[59]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
19 **לְמִדְרָס[60]; אֲבָל לִשְׁאָר טֻמְאוֹת, אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה -**
20 **כֻּלּוֹ חִבּוּר. כֵּיצַד? מְזָרָן שֶׁהוּא כָּרוּךְ עַל הַמִּטָּה**
21 **וְהִכְנִיס קְצָתוֹ לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ שְׁנָגַע שֶׁרֶץ בִּקְצָתוֹ אוֹ**
22 **שֶׁנָּפְלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל מִקְצָתוֹ[61] - נִטְמֵאת הַמִּטָּה,**
23 **וַאֲפִלּוּ הָיָה הַקָּצֶה שֶׁנִּטְמָא יוֹצֵא מִן הַמִּטָּה מֵאָה**
24 **אַמָּה.**

50) ששכב או ישב עליה זב והדומים לו. 51) כששכב הזב על המיטה היה חלק המזרן כרוך עליה. 52) ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו. 53) חלק זה אינו צורך המיטה ולפיכך לא נטמא עימה, אבל נטמא מפני נגיעתו בחלק שהוא אב הטומאה ונעשה ראשון לטומאה. 54) נתבאר כבר שהמונח "דרס" כולל שכיבה, ישיבה, רכיבה וכו'. 55) החלק היוצא מן המיטה. 56) אם דרס על המזרן בעשרה טפחים הראשונים היוצאים מן המיטה. 57) כל המיטה וגם עשרת הטפחים הקרובים דינם כמדרס הזב. ואף על פי שהמזרן, כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס - כשהוא מחובר למיטה דינו כמיטה. 58) אם דרס על המזרן במקום המרוחק מן המיטה יותר מעשרה טפחים. 59) הכל טהור מטומאת מדרס מפני שהמזרן אינו ראוי למדרס. מובן שאם נגע הזב במזרן נטמא טומאת מגע הזב ונעשה ראשון לטומאה, אבל כשדרס עליו ולא נגע בו, כגון שהיה איזה דבר מפסיק בין הזב ובין המזרן - הרי הוא טהור לגמרי. [נתבאר בהלכות טומאת משכב ומושב, שמדרס הזב מטמא אפילו מאה סדינים המונחים זה על גבי זה, והוא דורס על העליון]. 60) תוספתא שם בבא מציעא פרק ט הלכה ג. נימוק ההבדל בין מדרס לשאר טומאות נתבאר בתוספתא עצמה: המזרן כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס ומיטמא רק כחלק מן המיטה, ומחוץ לעשרה טפחים אינו מצרכי המיטה, אבל בשאר טומאות גם המזרן כשהוא לעצמו ראוי לקבל טומאה ולפיכך כולו חיבור. 61) משמיענו רבותא, שאפילו בטומאת משקין שהיא גזירת חכמים - כולו חיבור.

25 **י. מִטָּה הַטְּמֵאָה מִדְּרָס וְכָרַךְ לָהּ מְזָרָן[62] - הַכֹּל טָמֵא**
26 **מִדְּרָס[63]. הִפְרִישׁוֹ[64] - הַמִּטָּה מִדְּרָס כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמְּזָרָן**
27 **מַגַּע מִדְּרָס[65]. הָיְתָה טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[66] וְכָרַךְ לָהּ**
28 **מְזָרָן - כֻּלָּהּ טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[67]. הִפְרִישׁוֹ - הִיא**
29 **טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמְּזָרָן טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[68]. הָיְתָה**
30 **טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב וְכָרַךְ לָהּ מְזָרָן - הַכֹּל טָמֵא**
31 **טֻמְאַת עֶרֶב[69]. הִפְרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב,**
32 **וְהַמְּזָרָן טָהוֹר[70].**

62) אחר שנטמאה במדרס הזב. 63) גם המזרן, מפני שהוא טפל למיטה ונעשה כחלק ממנה. 64) אחר שכרכו ונטמא מדרס. 65) יום אחד. מכיוון שלא היה כרוך על המיטה בשעה שדרס עליה הזב, וטומאתו באה לו אחר כך בעקיפין מפני שנטפל למדרס - נתבטלה זיקתו למיטה ובטלה טומאתו, אבל טומאת מגע מדרס, שבאה לו מכוח עצמו על ידי נגיעתו במיטה - לא בטלה. 66) במגע או באוהל המת שהם מטמאים שבעה ימים. [גם טומאת מדרס היא טומאת שבעה, אבל יש בה גם חומרות יתירות על טומאות מת. וסתם "טומאת שבעה" מגדירה טומאת מת]. כל דבר שהוא טמא שבעה ימים הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים. 67) כמו בטומאת מדרס. 68) יום אחד ככל נוגע באב הטומאה. 69) כמו בטומאת שבעה. 70) ולא נטמא בנגיעה במיטה, מפני שוולד הטומאה אינו מטמא כלים.

33 **יא. מִטָּה שֶׁכָּרַךְ עָלֶיהָ מְזָרָן וְנָגַע בָּהֶן הַמֵּת - הַכֹּל**
34 **טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה. פֵּרְשׁוֹ - טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה. נָגַע**

בָּהּ שֶׁרֶץ וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - טְמֵאִין טֻמְאַת עֶרֶב. פֵּרְשׁוּ - טְמֵאִין טֻמְאַת עֶרֶב.

יב. כֶּרַע[71] שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[72] וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה[73] - הַמִּטָּה כֻּלָּהּ מִדְּרָס[74]. פֵּרְשָׁה - הַכֶּרַע טְמֵאָה מִדְּרָס כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּטָּה מַגַּע מִדְּרָס. וְכֵן אִם הָיְתָה הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה - הַמִּטָּה כֻּלָּהּ טְמֵאָה שִׁבְעָה, כְּאִלּוּ נָגַע הַמֵּת בַּכֶּרַע שֶׁלָּהּ[75]. וְאִם הִזָּה עַל הַמִּטָּה[76] - טָהֲרָה וְהַכֶּרַע בִּכְלָלָהּ[77]. וְאִם פֵּרְשָׁה קֹדֶם הַזָּיָה - הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּטָּה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב[78]. הָיְתָה הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. פֵּרְשָׁה - הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב, וְהַמִּטָּה טְהוֹרָה. שְׁאֵין הַטָּמֵא טֻמְאַת עֶרֶב מִן הַמֵּת מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן הַדִּין בַּשֵּׁן שֶׁל מַעְדֵּר[79] שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְאַחַר כָּךְ חִבְּרוֹ לַמַּעְדֵּר.

71) רגל של מיטה. 72) שדרס עליה הזב כשהייתה מופרשת מן המיטה (רבינו בפירושו למשנה). 73) טהורה. 74) מכיוון שהכרע מעמיד את המיטה, הרי כולה זקוקה לכרע הטמא ולפיכך היא מתטמאה כמחובר לטמא. ואין זה דומה למזרן שאין המיטה צריכה לו כל כך ויכולה להתקיים ולהשתמש בה זמן רב בלי המזרן. 75) המחובר לה כשנטמאה. 76) מי אפר פרה כדי לטהרה מטומאת מת. 77) אף על פי שמי ההזאה לא נפלו על הכרע שהוא הגורם לטומאת המיטה. 78) ואינה צריכה הזייה. 79) כלי שמשתמשים בו לפורר את האדמה ולהכשירה לזריעה. כללו של דבר: אם מחברים לאיזה כלי שהוא חלק טמא שהכלי צריך לו - עוברת הטומאה על כל הכלי כל זמן שהם מחוברים, ואם הפרידם פקעה טומאה זו מהכלי, אולם, נטמא מפני נגיעתו באותו החלק שהיה טמא מחמת עצמו, ונעשה ראשון. ואם הכלי הטמא היה רק ראשון לטומאה וחיברו לו כלי טהור - מתפשטת גם כן טומאתו על כל הכלי, אבל כשפירש נטהר הכלי המחובר לו לגמרי, שהרי כלי אינו מתטמא במגע בראשון לטומאה.

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר כמה שיעור הבגד להתטמא למידרס ולטומאת מת ולשאר טומאות. ודין בגד הראוי לקבל טומאה. ואם נטמא החלוק מאימתי הוא טהרתו.

א. כַּמָּה[2] שִׁעוּר הַבֶּגֶד לְהִתְטַמֵּא? שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - לְמִדְרָס[3]; וְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מְכֻוָּנוֹת עִם הַמָּלְּ[4] - לְטֻמְאַת הַמֵּת אוֹ לִשְׁאָר טֻמְאוֹת. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[5] בִּבְגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים; אֲבָל בְּגָדִים שֶׁל שְׁאָר מִינִין - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל הַטֻּמְאוֹת אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בָּהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בֶגֶד[6]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבָּא הַכָּתוּב[7] לְרַבּוֹת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּשְׁאָר בְּגָדִים לְטַמְּאָה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקְרָעִים מִן הַבְּגָדִים; אֲבָל הָאוֹרֵג[8] בְּגֶד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[9] כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת, חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס[10], שְׁאֵין מְקַבֵּל אוֹתָהּ אֶלָּא הָרָאוּי לְמִדְרָס.

2) כלים פכ"ז מ"ב. 3) לקבל טומאת מדרס הזב החמורה, שמטמאה טומאת שבעה, ואפילו בלי נגיעה ישירה. בגד שאין בו כשיעור הזה - אינו ראוי למדרס (שבת כו, ב). 4) השפה הכפולה, מצטרפת לשלוש על שלוש. כחכמים בכלים פכ"ח מ"ז. 5) שבת כז, א. כרבא אחר שחזר בו. 6) סתם בגד האמור בתורה, מצמר או מפשתן. 7) המלה "או". 8) שם סג, ב. 9) אין דעתו לארוג יותר. ראה תוספות שם ד"ה מניין. נראה שדין זה נאמר בכל הבגדים ולא בצמר ופשתים בלבד. 10) שהרי אינו ראוי למדרס.

ב. הַבְּגָדִים הָעֲבִים[11] בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַלְּבָדִין וְהַנְּמָטִין[12] הַקָּשִׁין, אוֹ הַבְּגָדִים הָרַכִּין בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁהַבֶּשֶׁר נִרְאֶה מִתַּחְתָּן[13] - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּקֶּרַע שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לִשְׁאָר טֻמְאוֹת[14].

11) כלים פכ"ח מ"ח. 12) סדינים עבים ושמיכות. 13) מפני דקותם, הם שקופים. 14) מטליות קטנות מבד גס ביותר או דק ביותר, אינו ראוי לכלום.

ג. כָּל[15] הַקְּלִיעוֹת[16] מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה כִּבְגָדִים, אֶחָד הַקּוֹלֵעַ חוּטִים וַעֲשָׂאָן פִּיךְ[17] אוֹ הָאוֹרְגָן וַעֲשָׂאָן אַבְנֵט[18] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ; חוּץ מִקְּלִיעָה שֶׁעוֹשִׁין הַצַּמָּרִים לִקְשׁוֹר בָּהּ הַצֶּמֶר[19], שֶׁהִיא טְהוֹרָה[20]. הַקֶּלַע[21] שֶׁבֵּית קִבּוּל אֶבֶן שֶׁבָּהּ[22] אָרוּג אוֹ עוֹר - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. נִפְסַק בֵּית אֶצְבַּע שֶׁלָּהּ[23] - טְהוֹרָה[24]. נִפְסַק [בֵּית] הַפְּקִיעַ[25] שֶׁלָּהּ בִּלְבַד - עַדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ[26]. הַמִּכְמוֹרוֹת וְהָרְשָׁתוֹת[27] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[28]. וְהַחֵרֶם[29] - מְקַבֵּל טֻמְאָה מִפְּנֵי זוּטוֹ[30], מִפְּנֵי שֶׁעֵינֵי אוֹתָהּ הַשְּׂבָכָה דַּקִּין בְּיוֹתֵר וַהֲרֵי הִיא כְּבֶגֶד. הָעוֹשֶׂה בֶּגֶד[31] מִן הַחֵרֶם - טָהוֹר; מִן זוּטוֹ - מִתְטַמֵּא.

15) עדיות פ"ג מ"ד. 16) דברים הקלועים כרשת. 17) חגורה צרה ודקה (כלאים פ"ט מ"ט). 18) חגורה רחבה. 19) חבילות צמר לא ארוג. 20) מפני שנקביה גסים. 21) עדיות שם מ"ה. נשק פרימיטיבי לזרוק אבנים על האויב. דוד השתמש בנשק זה במלחמתו עם גלית. 22) המקום שמניחים בו את האבן המוכנה לקליעה. 23) המקום שבו אוחז הקולע באצבעו בשעת זריקת האבן. כשנפסק מקום זה, אי־אפשר לקלוע. 24) אינו מקבל טומאה. 25) מקום בקלע שאוחזים בו ביד שניה בשעת קליעה. 26) כלומר, עדיין היא ראויה לקבל טומאה. זה אינו מעכב את הקליעה. 27) כלים פכ"ג מ"ח. 28) ככל הקליעות. 29) רשת מיוחדת לצוד דגים, והיא עשויה מחוטים קשורים זה בזה ואינם ארוגים. 30) בשפת הרשת עושים כעין כיס, ופיו צר, ושמים שם אוכל פתיון לדגים. כיס זה נקרא "זוטו", ודינו כבגד. 31) שם פכ"ח מ"ט.

ד. עָשָׂה חָלוּק[32] מִן הַמְשַׁמֶּרֶת[33], אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - מְקַבֵּל טֻמְאָה[34].

32) תוספתא כלים, בבא בתרא פרק ה ה"ג. 33) מסננת של משקין. 34) אף־על־פי שביטלה בידיים ממלאכתה הראשונה, היא מקבלת טומאה כדין חלוק.

ה. מְשַׁמֶּרֶת[35] שֶׁל יַיִן שֶׁבָּלְתָה: אִם מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין מְלָאכָה רִאשׁוֹנָה[36] - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.

35) תוספתא שם. 36) לסנן יין.

ו. מִטְפָּחוֹת[37] סְפָרִים הַמְצֻיָּרוֹת[38] - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְשַׁמְּשִׁין אָדָם[39]; שֶׁהֲרֵי צִיּוּרָן מֵעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁבִּשְׁבִיל סֵפֶר נַעֲשׂוּ. וְשֶׁאֵינָן מְצֻיָּרוֹת - מִתְטַמְּאוֹת בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[40] חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס[41], מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ[42]: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מִלַּאכְתֵּנוּ[43], כְּמוֹ שֶׁבֵּארְנוּ בְּעִנְיַן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[44].

37) משנה שם פכ"ח, ד. 38) ברייקמה או בצבעים. 39) ודברים העשויים לתכשיט כלים, אינם מקבלים טומאה. 40) כגון טומאת מת ושרץ. רבינו מפרש מה שאמרו בית־הלל במשנתנו: "שאינן מצויירות טמאות", הכוונה לשאר טומאות, בהתאם לסתם משנה בפכ"ד מכלים, משנה יד. 41) הזב, וכשלא נגע בהן - טהורות לגמרי, ואם נגע בהן נטמאו טומאת יום אחד טומאת מגע ולא טומאת מדרס החמורה. 42) לזב. 43) פירוש, המטפחת אינה לישיבה או שכיבה אלא למלאכה אחרת, ואם ישב עליה הזב, עליו לעמוד, כדי להשתמש במטפחת למלאכתה המיוחדת לה. 44) בפ"ו מהלכות משכב ומושב הלכה א ובכמה מקומות.

ז. כֶּסֶת[45] הַסַּבָּלִים שֶׁמַּנִּיחִין עַל כְּתֵפֵיהֶן מִפְּנֵי הַמּוֹט[46] - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[47]; וּמְשַׁמֶּרֶת שֶׁל יַיִן - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[48].

45) שם מ"ט. 46) שהמוט לא ילחץ על הכתף. 47) לפעמים הסבל יושב עליו. 48) מפני שהשמרים הדבוקים בה מלכלכים את הבגדים.

ח. בֶּגֶד[49] שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו לְצוּרוֹת[50] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[51]. בִּטֵּל מַחֲשַׁבְתּוֹ[52] - מְקַבֵּל טֻמְאָה[53]. בַּעַל הַבַּיִת[54] שֶׁעָשָׂה מִטְפָּחוֹת לְחַפּוֹת בָּהֶן כְּתָלִים אוֹ עַמּוּדִים - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה[55].

49) זבחים צד, א. 50) דעתו לצייר על הבגד בצבעים או בריקמה. 51) מפני שלא נגמרה מלאכתו. 52) ורוצה להשתמש בבגד כמו שהוא, בלי ציור. 53) שם. 54) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ה ה"ז. 55) שאין זה תשמיש אדם. בכתלים יש עוד נימוק: מפני שביטלן לגבי מחובר לקרקע.

ט. חָלוּק[56] הֶעָשׂוּי כִּסְכָּכָה[57] כְּדֵי לְשַׂחֵק בּוֹ שׁוֹתֵי שֵׁכָר[58] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[59].

56) משנה שם פכ"ח, ט. 57) כרשת, ובשר הלובשו נראה מתוך נקביה. 58) במסבאות מעסיקים ליצנים שישחקו בפני שותי השכר, ודרכם של הליצנים ללבוש חלוק כזה (ראה משנתנו. רבינו נוקט לשון נקיה). 59) מפני שרוב האנשים אינם לובשים חלוק כזה - בטלה דעתו של הליצן.

י. כְּפָה[60] שֶׁנָּתְנוּ עַל הַסַּפָּר[61] - טָהוֹר מִלְּקַבֵּל טֻמְאַת מִדְרָס[62], אֲבָל מִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת[63].

60) שם מ"ה. מצנפת שהנשים חובשות, ומיטמאה מדרס מפני שלפעמים יושבת עליה. 61) כיסה בה את הספר או כרכו (ראה סנהדרין מח, א). 62) מפני שחלה עליה קדושה, אינה ראויה יותר לתשמישה הקודם, ואומרים לו לזב היושב עליה: עמוד ונעשה מלאכתנו (ראה רבינו בהלכות תפילין פ"ד, ט). 63) שאין אומרים בהם "עמוד ונעשה מלאכתנו". ואין זה סותר למה שאמרנו למעלה בה"ו, שמטפחות ספרים אינן מקבלות טומאה, מפני שדבר המקבל טומאה אינו יוצא מתורת טומאה אלא על־ידי שינוי מעשה (ראה למעלה פ"ח ה"י).

יא. הָעוֹשֶׂה[64] אִסְפְּלָנִית[65] בֵּין עַל הָעוֹר[66] בֵּין עַל הַבֶּגֶד, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן[67] שְׁעוּר[68] - טְהוֹרִין[69]. עָשָׂה עֲלֵיהֶן מְלוּגְמָא[70]: עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נִתְלַכְלֵךְ וְאֵינוֹ רָאוּי; וְעַל הָעוֹר - מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנֵּחַ וְרָאוּי לְמִשְׁכָּב[71].

64) שם מ"ג. 65) רטייה (תחבושת) שנעשית מדברים שמנים מעורבים בשעווה. 66) מרח את המשחה על חתיכת עור. 67) בעור ובבגד. 68) השיעור הקבוע להם לקבלת טומאה: בגד - שלושה על שלושה, ועור - חמישה על חמישה. 69) הבגד והעור נמאסים מן המשחה ואינם ראויים לכלום. 70) עשויה מתאנים לעוטות ומקמח. רטייה זו אינה מלכלכת כל כך. 71) ולכן מיטמא גם טומאת מדרס.

יב. מֵאֵימָתַי יְקַבֵּל הַבֶּגֶד טֻמְאָה?[72] מִשֶּׁיֵּאָרֵג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַכֵּלִים הַנֶּאֱרָגִין בְּמַחַט, כְּגוֹן הַכִּיס וְאַנְפִּלְיָא[73] - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן.

72) המדובר באורג בדים ארוכים להשתמש בהם לפי הצורך. אבל האורג בגד שלם, אמרנו למעלה בהלכה א שאפילו כל שהוא מקבל טומאה. ומשמע מלשונו, שבכל הבגדים הדין כך, ולא בצמר ופשתים בלבד, ומה שאמרו בשאר מינים שלושה טפחים, הכוונה לקרעים, ולא לאריג חדש (ראה למעלה ה"א וה"ב). 73) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו, ה"ב. נעליים המכסות רק חלק מן הרגל והן עשויות מאריג.

יג. כָּל הַכֵּלִים[74] הַנַּעֲשִׂין עַל גַּבֵּי מַחַט[75], כְּגוֹן מְצוּדָה - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מְלַאכְתָּן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

74) שם. 75) הגר"א בהגהותיו לתוספתא מפרש, כמו אריגת הפוזמקאות שמתפרקת כולה אם אין עושים שפה בסוף האריגה, ו"הנארגים במחט" פירושו שתוחבים את חוט הערב באוזן המחט, ומכניסים לתוך השתי.

יד. סְבָכָה[76] שֶׁמַּנִּיחוֹת הַבָּנוֹת בְּרֹאשֵׁיהֶן: אִם הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מִפִּיהָ[77] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר קַרְקָעִיתָהּ[78]; וְאִם הִתְחִילָה מִקַּרְקָעִיתָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר אֶת פִּיהָ. וּשְׁבִיסָהּ[79] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[80]. וְחוּטֶיהָ[81] חִבּוּר לָהּ[82] לְטַמֵּא[83] וּלְהִתְטַמֵּא[84].

76) כלים פכ"ז, מ"י. 77) משפתה. 78) סוף השבכה המגיע לאמצע הראש. 79) בד מצויר או מוזהב התפור על הסבכה לנוי. 80) אפילו אינה מחוברת לסבכה. 81) החוטים שקושרים בה את הסבכה לראש. 82) כשהם מחוברים לסבכה, דינם כחלק ממנה. 83) אם נגעה טומאה בהם – נטמאת גם הסבכה. 84) כשנגעה טומאה בסבכה.

טו. סְבָכָה[85] שֶׁנִּקְרְעָה, אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת רֹב שְׁעַר הָרֹאשׁ - טְהוֹרָה.

85) שם.

טז. חָלוּק[86] שֶׁל בֶּגֶד אוֹ שֶׁל לֶבֶד[87] אוֹ שֶׁל נְיָר[88] - מֵאֵימָתַי הוּא גָּמַר מְלַאכְתּוֹ? מְשֶׁיִּפְתַּח אֶת פִּיו[89]. הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ. וְאִם נִטְמָא מְאֵימָתַי הוּא טָהֳרָתוֹ? מְשֶׁיְּבֻלֶּה וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה[90]. נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ מְלַמְעָלָה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[91]; רֻבּוֹ מִלְּמַטָּה - טָהוֹר. וְאִם נִקְרַע מִבֵּית פִּיו - טָהוֹר[92].

86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ה ה"א. 87) צמר שנתחבר על־ידי דפיקות חזקות. 88) יש גורסים בתוספתא "עור", נייר רגיל עשוי מעשבים או מעלים. 89) בית הצואר, המקום שמכניסים בו את הראש. דרכם היה לארוג את כל אורך החלוק, ואחר־כך פתחו ותיקנו את בית הצואר. 90) שאינו ראוי ללובשו, ואף־על־פי שהוא ראוי לשימוש אחר. 91) מפני שראוי ללבישה. 92) אין אדם לובש חלוק קרוע במקום זה.

יז. הָעוֹשֶׂה[93] חֲגוֹר מְצֻוָּאר[94] שֶׁל בֶּגֶד[95] וּמְצָדּוֹ[96] שֶׁל סָדִין - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל[97] שִׁפּוּתָיו. עָשָׂהוּ מֵאֶמְצַע הַבֶּגֶד וּמֵאֶמְצַע הַסָּדִין[98] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל מִצַּד הַשֵּׁנִי[99].

93) שם ה"ב. 94) צ"ל מצידו (כך היא הגירסא בתוספתא). 95) חתך מן הבגד פס רחב, שמצידו האחד יש לו שפה. 96) פירוש, או מצידו. 97) יתפור ויעשה שפה. 98) ושני צידי החגור בלי שפה. 99) פירוש, גם את הצד השני. [ה'חזון איש' מגיה וגורס: "ומצידו של סדין . . . עד שימלול מצד השני. עשאהו מאמצע הבגד ומאמצע הסדין, אינו מקבל טומאה עד שימלול שפתותיו", ופירוש גירסא מתוקנת זו ברור: מצידו, יש שפה אחת ואינו מקבל טומאה עד שימלול גם את הצד השני שאין לו שפה, ואם עשה מאמצע הבגד, הרי שני צידי האבנט הם בלי שפה - צריך למלול שני הצדדים, ולכן דייק רבינו וכתב "שפתותיו" בלשון רבים. תיקון זה מתקבל מאוד על הדעת].

יח. חֲגוֹר[100] שֶׁבָּלוּ צְדָדָיו[101] וְאֶמְצָעִיתוֹ קַיֶּמֶת - טָמֵא[102].

100) שם. 101) השפות. 102) בתוספתא שם משום ר' שמעון בן גמליאל "טמא משום שירי חגור". פירוש, בתחילתו אינו חשוב בגד עד שימלול שפתותיו, אבל כשמלל וירדה עליו תורת קבלת טומאה - אין זו נפקעת כל זמן שאפשר להשתמש בשיריה.

יט. שָׁפָה[103] שֶׁפֵּרְשָׁהּ מִן הַבֶּגֶד וְהִתְקִינָהּ לַחֲגֹר בָּהּ אֶת מָתְנָיו - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּאַבְנֵט[104].

103) שם. 104) חגורה לא רחבה.

כ. טַלִּית[105] שֶׁל עָנִי שֶׁבָּלְתָה: אִם הָיוּ רֹב שִׁפְתוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ[106] עַל שָׁלֹשׁ בְּרִיא[107] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; אֵין שִׁפְתוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת: אִם יֵשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ חָזָק וּבְרִיא - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְכֵן שְׁאָר בִּגְדֵי עֲנִיִּים[108].

105) שם פ"ו ה"א. 106) שלוש אצבעות. 107) שלא בלו. 108) עניים משתמשים גם בשיירי בגדים שכאלה (ראה משנה כלים פכ"ח, ח).

כא. מַטְלִיּוֹת[109] שֶׁאֵין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה[110] עַל שְׁלֹשָׁה - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה[111]. וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן וְהֶכִינָן[112] - מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה עַד שֶׁיְּהוּ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶכִינוֹ[113].

109) זבחים צד, א. חתיכות קרועות מבגד. 110) טפחים. 111) נראה שהמדובר בשאר מיני בגדים, אבל צמר ופשתים מתטמאים בשלוש על שלוש, אפילו לא הכינם. וזה הוא ההבדל בין שאר מינים לצמר ופשתים, שכתב רבינו למעלה בהלכה א. 112) הכין אותן להשתמש בהן. 113) כל זה נאמר במטלית, היינו חתיכה קרועה מבגד גדול, אבל אם ארגו מלכתחילה לשם בגד קטן - מיטמא אפילו בשאר מינים, כנאמר למעלה בהלכה א.

כב. פָּחוֹת[114] מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהִתְקִינוֹ לִפְקֹק בּוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ[115] וּלְנַעֵר בּוֹ אֶת הַקְּדֵרָה[116] וּלְקַנֵּחַ בּוֹ אֶת הָרֵחַיִם[117] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם הִשְׁלִיכוֹ בָּאַשְׁפָּה - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[118]; תָּלָאוֹ בַּמָּגוֹד אוֹ הִנִּיחוֹ אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּתוֹךְ בְּגָדָיו, וַעֲדַיִן הוּא חָשׁוּב אֲצָלוֹ, וּמְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הוּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים.

114) משנה כלים פכ"ח ב. 115) לסתום את החור שבכותל בית המרחץ, כדי שלא יצא חומו. 116) לטלטל את הקדירה החמה. 117) לנקותו מן האבק והקמח. 118) במשנה אמרו: בין מוכן בין שאינו מוכן - טמא, דברי ר' אליעזר. ר' יהושע אומר: בין מן המוכן בין שאינו מן המוכן - טהור. ר' עקיבא אומר: מן המוכן - טמא, שלא מן

המוכן - טהור". ופירש עולא בשבת כט, ב: "זרקו לאשפה - דברי הכל טהור; הניחו בקופסא - דבר הכל טמא; לא נחלקו אלא שתלאו במגוד (ביתד) או שהניחו לאחורי הדלת וכו'". ר' אליעזר מטמא בשניהם, ור' יהושע מטהר, ור' עקיבא מטמא בתלאו ביתד, ומטהר באחורי הדלת. ובכסף־משנה מתפלא מאוד שרבינו פסק כר' אליעזר נגד דעת ר' יהושע ור' עקיבא. וגדולה הפליאה, שהרי בפירושו למשנה כתב בפירוש: ואין הלכה כר' אליעזר, ולא מצאתי יישוב לתמיהה זו.

1 **כג. שְׁלִשָּׁה[119] עַל שְׁלִשָּׁה שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ בָּאַשְׁפָּה: אִם**
2 **הָיָה בָּרִיא[120] כְּדֵי לִצְרֹר בּוֹ רֹבַע הַקַּב מֶלַח גַּס[121] וְלֹא**
3 **יִקָּרֵעַ - חֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[122], וְאִם לָאו - אֵינוֹ**
4 **מִתְטַמֵּא. אֲבָל אִם הָיָה בַּבַּיִת, אִם הָיָה בָּרִיא אַף עַל**
5 **פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִצְרֹר בּוֹ מֶלַח, אוֹ שֶׁהָיָה צוֹרֵר בּוֹ**
6 **מֶלַח וְלֹא הָיָה בָּרִיא - חֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְרָס.**

119) כלים פכ"ז מי"א. 120) לא בלה. 121) כחכמים במשנה. 122) אין דרכו של אדם לוותר לגמרי על מטלית גדולה ובריאה שכזו. [לשון המשנה: "באשפות - בריא וצורר מלח, בבית - או בריא או צורר מלח", משמע, ששני תנאים נאמרו במושלך באשפה: א. בריא; ב. יכול לצרור בו וכו' וכאן כורך אותם רבינו ביחד, כאילו תנאי אחד לפנינו: בריא עד שיכול לצרור בו וכו'. אולם בבבא השניה "אם היה בבית" מחלקם לשניים. ונראה שרבינו התכוון בבבא הראשונה במונח "בריא", גם לא בלה וגם חזק].

7 **כד. שְׁלִשָּׁה[123] עַל שְׁלִשָּׁה שֶׁנִּקְרַע וְלֹא הֻבְדְּלוּ**
8 **הַקְּרָעִים: אִם נוֹתְנוֹ עַל הַכִּסֵּא וּכְשֶׁיֵּשֵׁב עָלָיו יִגַּע**
9 **בְּשָׂרוֹ בַּכִּסֵּא - חֲרֵי זֶה טָהוֹר[124], וְאִם לָאו - חֲרֵי זֶה**
10 **מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.**

123) שם מי"ב. 124) כאילו נחלק לגמרי, ונפרדו חלקיו זה מזה.

11 **כה. שְׁלִשׁ[125] עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּמְחָה[126] מִמֶּנָּה אַפִּלּוּ חוּט**
12 **אֶחָד, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ קֶשֶׁר אוֹ שְׁנֵי חוּטִין**
13 **מַתְאִימִין[127] - חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.**

125) שם. 126) במשנה, "שנמהה" פירוש שנתדקדק ונחלש. 127) באריגה נכונה, נכנס חוט ערב אחד תחת חוט השתי, והשני על גביו, ואם היו שני חוטי ערב יחד, אין זו אריגה טובה, ורואים חוט אחד כאילו אינו. [הר"ש והברטנורא בשם רבותיו, מפרשים שהפיסקא "שני חוטים" נמשכת גם לקשר, כי קשר בחוט אחד אינו מטהר אלא שני קשרים סמוכים זה לזה בשני חוטים, אבל על קשר אחד אין האורג מקפיד כמו שנאמרו בשבת עד].

14 **כו. שְׁלִשׁ[128] עַל שָׁלֹשׁ שֶׁהִשְׁלִיכָהּ בָּאַשְׁפָּה -**
15 **טְהוֹרָה[129]; הֶחֱזִירָהּ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[130]. לְעוֹלָם**
16 **הַשְׁלָכָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ וְהַחְזָרָתָהּ מְטַמַּאתָהּ, חוּץ מִשֶּׁל**
17 **אַרְגָּמָן וְשֶׁל זְהוֹרִית טוֹבָה, שֶׁאֲפִלּוּ הָיְתָה עַל**
18 **הָאַשְׁפָּה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה.**

128) שם. 129) אפילו אם היתה טמאה נטהרה, מפני שביטלה מתורת בגד. 130) מכאן ולהבא, אבל הטומאה הקודמת אינה חוזרת (תפארת ישראל).

19 **כז. שְׁלִשׁ[131] עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּתְּנָהּ בְּכַדּוּר[132] אוֹ שֶׁעָשָׂאָהּ**
20 **כַּדּוּר בְּפָנֵי עַצְמָהּ - טְהוֹרָה[133]. אֲבָל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**
21 **עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּכַדּוּר - חֲרֵי הוּא כְּמוֹת**
22 **שֶׁהָיָה[134] וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[135]. עָשָׂהוּ כַּדּוּר בְּפָנֵי**
23 **עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[136], שֶׁחֲרֵי הַתֶּפֶר**
24 **מְמַעֲטוֹ מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה[137].**

131) שם פכ"ח מ"א. 132) קיפל את המטלית, וכרך סביבה בגד ועשה כדור. 133) מפני שביטלה מתורת בגד. 134) חתיכה גדולה כזו אינו מבטל, ועומד להוציאה מן הכדור. 135) אם ישב על הכדור (רבינו בפירושו למשנה). במשנה כתוב סתם: "טמא", ורבינו מפרש שהכוונה גם לטומאת מדרס. [הראב"ד השיג עליו, ודעתו שטומאת מדרס אין כאן, מפני שכדור אינו ראוי לישיבה. ומה שאמרו "טמא" הכוונה לשאר טומאות]. 136) במשנתנו: "טהור", ורבינו שפירש בבבא הקודמת "טמא" היינו טומאת מדרס, מפרש גם בבא זו בטומאת מדרס. אבל בשאר טומאות, שמטמאות בשלוש על שלוש - מיתטמא [והראב"ד לשיטתו מפרש טהור מכל טומאה שהיא]. 137) ופחות משיעור זה, אינו ראוי למדרס. והמדובר בשלושה על שלושה מצומצם, אבל אם נשארו שלושה טפחים מחוץ לתפר - מטמא מדרס.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר שהמפץ מתטמא במידרס ובשאר טומאות. שיעור השק והעור והמפץ לקבל טומאה. המשלים שיעורו בחמור או בקל ממנו. ודין הנמדדין כפולין. בגד שארג בו שלוש ונטמא במידרס וניטל חוט אחד מתחילתו. מטלית שהיא מידרס וטלאה על הקופה או על העור או על בגד או על שק וכו'. ודין סדין שטמא מידרס ועשאוהו פרוכת או הטבילה וקרעה קודם שיעריב שמשה.

25 **א. הַמַּפָּץ[2] הוּא הַמַּחְצֶלֶת שֶׁאוֹרְגִין אוֹתָהּ מִן**
26 **הַחֲבָלִים וּמִן הַסּוּף[3] וּמִן הַגֹּמֶא[4] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאֵין**
27 **הַמַּפָּץ בִּכְלַל כֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[5], וְאַף עַל פִּי כֵן**
28 **מִתְטַמֵּא הוּא בְּמִדְרָס דִּין תּוֹרָה, שֶׁחֲרֵי רִבָּה הַכָּתוּב[6]**
29 **'כָּל הַמִּשְׁכָּב', וְזֶה רָאוּי לְמִשְׁכָּב וְעָשׂוּי לוֹ. וְכֵן**
30 **מִתְטַמֵּא בְּמֵת[7] וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵיהֶן[8], כְּכָל**
31 **פִּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[9]. וְזֶה כְּלָל גָּדוֹל[10]:**
32 **שֶׁכָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת.**

2) כלים פכ"ד מ"י. 3) קנים הגדלים על שפת הנהרות. 4) מין עשב חזק. 5) בספר ויקרא טו, לא ו־לב, וכן בספר במדבר לא, כ - נמנו מיני כלים שונים לענין טומאה, ומפץ לא נמנה. 6) שבת פד, ב. 7) שם. 8) למדו שם מקל־וחומר. נתבאר כבר כמה פעמים, שדברים הנלמדים במידות שהתורה נדרשת בהן, מוגדרים לפעמים בפי רבינו "מדבריהם" או "מדברי סופרים". 9) למעלה פ"א ה"י וי"ג. 10) משנה, נדה מט, א: "כל המטמא מידרס, מטמא טמא מת".

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[11], שֶׁהַבֶּגֶד מִתְטַמֵּא בְּשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּשְׂאָר טֻמְאוֹת, וּבְשִׁלְשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִדְרָס.

11) פכ"ב ה"א. הלכה זו משמשת מעין הקדמה להלכות הבאות, להודיענו, שהדינים שייאמרו שם נמשכים גם לשיעורי הבגד.

ג. הַשַּׂק[12] - שִׁעוּרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[13] עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים; הָעוֹר - חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה; הַמַּפָּץ - שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה. בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לִשְׂאָר הַטֻּמְאוֹת. וּפָחוֹת מִן הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - טְהוֹרִין מִכְּלוּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] בְּקֶרַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁנִּקְרַע בְּלֹא כַּוָּנָה; אֲבָל הַקּוֹצֵץ בְּכַוָּנָה[15] וְקָצַץ אֲפִלּוּ טֶפַח עַל טֶפַח לְמוֹשָׁב אוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִשְׁכָּב[16] - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[17], בֵּין שֶׁהָיָה הַטֶּפַח עַל טֶפַח שֶׁקִּצֵּץ אוֹ הַשְּׁלֹשָׁה בֶּגֶד אוֹ שַׂק אוֹ עוֹר אוֹ מַפָּץ. וְכֵן הַמְקַצֵּעַ מֵאֶחָד מֵהֶן לַאֲחֵרָה[18] כְּדֵי שֶׁיֹּאחַז בּוֹ בְּיָדוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין קוֹצְצֵי תְּאֵנִים שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה טָמֵא בְּכָל שֶׁהוּא[19]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ[20], שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת טָהוֹר מִכְּלוּם.

12) כלים פכ"ז מ"ב. 13) השק ארוג משיער, והוא קשה ואינו ראוי למלאכתו בפחות משיעור זה. 14) ברייתא, מעילה יח, א (ראה משנה, כלים פכ"ז מ"ד). 15) כדי להשתמש במטלית שקצץ לצורך רצוי לו. 16) משמע, שאם קוצץ פחות משלושה טפחים וחישב עליו למשכב או פחות מטפח למושב – אינו מקבל טומאה, מפני שאינו ראוי לכך אפילו בדוחק. 17) סתם מידרס בין משכב ובין מושב, אינו פחות מהשיעורים שנאמרו למעלה, אבל כשהאדם מייחד חתיכה יותר קטנה למידרס - הרי היא כמידרס. 18) שם. 19) פירוש, בפחות מהשיעורים שנאמרו למעלה. 20) בברייתא כתוב סתם "בכל שהוא", ורבינו הוסיף מדעת עצמו שלא יהיה פחות משלוש על שלוש. [לזכור: שם המספר שנאמר בלשון נקיבה – פירושו אצבעות (לפעמים אמות), והנאמר בלשון זכר – פירושו טפחים].

ד. הַמְחַבֵּר[21] שְׁנֵי טְפָחִים מִן הַבֶּגֶד[22] וּמִן הַשַּׂק[23] טֶפַח, שִׁלְשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַמַּפָּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[24] מִן הַמִּדְרָס[25]. אֲבָל אִם חִבֵּר חֲמִשָּׁה טְפָחִים מִן הַמַּפָּץ וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַשַּׂק, שִׁלְשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הַבֶּגֶד - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְרָס[26]. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁהִשְׁלִים שִׁעוּרוֹ בֶּחָמוּר מִמֶּנּוּ[27] - טָמֵא; מִן הַקַּל - טָהוֹר.

21) משנה, כלים פכ"ז, מ"ג. 22) המטמא מידרס בשלושה טפחים. 23) המטמא בארבעה, וביחד יש שלושה טפחים. 24) שהרי אין בו שיעור מלא. דוגמא: שניים מן הבגד עושים שני שלישים משיעור הבגד לטומאה וחסר שליש אחד, וכשאתה מצרף טפח אחד מן השק – הוספת רק רביעית השיעור. וכן בדינים האחרים. מכאן, שאם צירף טפח ושליש מן השק לשניים מן הבגד – מקבל טומאה. וכן בכל הצירופים האמורים בהלכה זו (תפארת ישראל). מלשון "זה הכלל" שבסוף הלכה זו, יש לכאורה מקום לדייק, שהקל אינו משלים כלל את החמור ממנו, אבל אי־אפשר לפרש כך, שהרי יש להפוך ולומר שהבגד משלים את השק, ויש כאן השלמה בחמור ממנו. ודוחק גדול לומר שחתיכה גדולה אינה משלימה את הקטנה ממנה אלא להיפך. [כתב הר"ש וכן הברטנורא, שהמצטרפים רק בסדר השנוי במשנה, היינו – בגד עם שק, שק עם עור ועור עם מפץ, אבל לא בגד עם עור או שק עם מפץ, וכן דעת ה'תוספות' שבת עו, א ד"ה הואיל, וסוכה יז, ב ד"ה ותני, וכן משמע במשנה מעילה יח, א. וגם מלשונו של רבינו בפירושו שם, וכאן לא גילה דעתו. והר"ש מנמק, מפני שאין דרכם של אנשים לחבר כך, ובטלה דעתו אצל כל אדם (ראה משנה־למלך כאן)]. 25) בשק עור ומפץ, אין כל הבדל בשיעורם בין טומאת מידרס לטומאות אחרות (למעלה ה"ג). ומה שכתב כאן "טהור מן המידרס", הכוונה לשניים מן הבגד ואחד מן העור, שמטמא בטומאות אחרות בשלוש אצבעות, ואינו צריך להשלמה מן השק. 26) שהרי הטפח מן הבגד יותר מקרב את הטומאה מטפח החסר מן השק. 27) דבר ששיעורו קטן - נקרא חמור, וזה ששיעורו יותר גדול – הוא קל.

ה. בְּלוּיֵי[28] נָפָה וּכְבָרָה[29] שֶׁהִתְקִינָן[30] לִישִׁיבָה - טְהוֹרִין, וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיְּקַצְּצֵם[31] וְאַחַר כָּךְ יְהִיוּ כְּמַפָּץ[32].

28) כלים פכ"ז מ"ה. 29) הכוונה לרשת שלהן. כך משמע מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו (ויש מפרשים שהכוונה לדפנות). 30) עשה תיקון קל להקל את הישיבה. 31) יפרידן מן הדפנות. 32) מדובר ברשת עשויה מגמי או מעץ, ואם היא משיער – דינה כשק (רבינו בפירושו). ולמה אין המחשבה עצמה מועילה להוריד לה טומאה, כמו ששנינו בפ"ה ממס' כלים מ"ט: "כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה" (ראה למעלה פ"ח ה"ו), מפני שלא אמרו מחשבה מועילה, אלא בדבר שאינו מחוסר מעשה, כדי שתהיינה ראויות לישיבה. וכאן מחוסר מעשה, שאי־אפשר לשבת עליה בלי קציצה ('תוספות יום־טוב' כלים פי"ב מ"ז). וב'תפארת ישראל' פ"כ מ"ד מוסיף ביאור ואומר, מכיוון שהנפה והכברה היו מיוחדות לתשמיש אחר ובטלו מתורת אותו תשמיש, אין מחשבה מספיקה אלא צריך מעשה ממש המכשירן לתשמיש אחר.

ו. חָלוּק[33] שֶׁל קָטָן - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּשָּׁעוּר, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[34]. וְנִמְדָּד כָּפוּל[35], כִּבְרִיָּתוֹ[36]. וְאֵלּוּ[37] נִמְדָּדִין כְּפוּלִין: בְּגָדִים שֶׁמַּלְבִּישִׁין אוֹתָן עַל הָרַגְלַיִם וְעַל הַשּׁוֹקַיִם וְאֶת הָרֹאשׁ וְהַמִּכְנָסַיִם וְהַכּוֹבַע וְהַכִּיס שֶׁל פּוּנְדָא[38]. וּמַטְלִית שֶׁתָּלָאהּ עַל הַשָּׂפָה[39], אִם פְּשׁוּטָה - נִמְדֶּדֶת פְּשׁוּטָה, וְאִם כְּפוּלָה - נִמְדֶּדֶת כְּפוּלָה.

ז. הַבֶּגֶד[40] שֶׁאָרַג שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה[41] וְנִטְמָא בְּמִדְרָס[42] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כֻּלּוֹ מִדְרָס[43]. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ[44] - טָהַר מִן הַמִּדְרָס[45], אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס[46], וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן כִּכְלִי שֶׁנָּגַע בְּמִדְרָס. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ[47] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כָּל הַבֶּגֶד טָמֵא מַגַּע מִדְרָס[48]. וְכֵן בֶּגֶד[49] שֶׁנֶּאֱרַג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֻצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֻצְבָּעוֹת וְנִטְמָא בְּמֵת[50] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים עָלָיו אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַבֶּגֶד כֻּלּוֹ טָמֵא מֵת[51]. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ - טָהַר מִטֻּמְאַת מֵת, אֲבָל טָמֵא מַגַּע טֻמְאַת מֵת[52]. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַכֹּל טָהוֹר. וְלָמָּה יִהְיֶה הַכֹּל טָהוֹר?[53] מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּתְמַעֲטָה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם[54]; אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּתְמַעֲטָה[55], אַף עַל פִּי שֶׁטְּהֲרָה מִן הַמִּדְרָס - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה בְּכָל הַטֻּמְאוֹת[56].

ח. מַטְלִית[57] שֶׁהִיא מִדְרָס וּטְלָאָהּ עַל הַקֻּפָּה[58] אוֹ עַל הָעוֹר - נַעֲשָׂה הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[59]. הִפְרִישׁ אֶת הַמַּטְלִית[60] - הֲרֵי הַקֻּפָּה אוֹ הָעוֹר רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁנָּגְעוּ בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְלִית טְהוֹרָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁטְּלָאָהּ וְהִפְרִישָׁהּ בָּטְלָה[61]. טְלָאָהּ עַל הַבֶּגֶד[62] אוֹ עַל הַשָּׂק[63] - נַעֲשָׂה הַכֹּל מִדְרָס[64], וַהֲרֵי הַכֹּל אַב טֻמְאָה. הִפְרִישָׁהּ - הֲרֵי הַבֶּגֶד אוֹ הַשָּׂק רִאשׁוֹן[65], שֶׁהֲרֵי נָגַע בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְלִית אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה, שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה עַל הָאָרִיג[66]. תָּפַר[67] הַמַּטְלִית עַל הַבֶּגֶד כְּשֶׁטְּלָאָהּ מֵרוּחַ אַחַת[68] אוֹ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת כְּמִין גַּאם[69] - אֵינוֹ חִבּוּר, וְלֹא נַעֲשָׂה הַכֹּל אָב, אֶלָּא מַגַּע מִדְרָס בִּלְבַד. תְּפָרָהּ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ[70] - הֲרֵי הִיא חִבּוּר, וְנַעֲשָׂה הַכֹּל אָב[71].

ט. שְׁלֹשָׁה[72] עַל שְׁלֹשָׁה[73] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ נֶחְלַק - טָהַר מִן הַמִּדְרָס[74], וְאֵין בִּקְרָעִים אֵלּוּ טֻמְאָה כְּלָל[75], וְהִנָּם כִּשְׁבָרֵי כֵּלִי שֶׁנִּטְמָא. אֲבָל[76] בֶּגֶד[77] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְקָרַע מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֻצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֻצְבָּעוֹת[78] - אוֹתוֹ הַקֶּרַע טָהַר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס; שְׁבִעַת פְּרִישָׁתוֹ מִן הַבֶּגֶד הַגָּדוֹל נִטְמָא בְּמַגָּע[79].

---

33) שם. 34) ואע"פ שהוא בגד שלם, אינו מתטמא בפחות משיעורו. 35) כמו שהוא כשהוא תפור, ואם תחתוך אותו לאורכו יהיה בו ששה על שלושה. 36) כשהוא שלם וראוי לתשמישו. 37) שם מ"ו. 38) אזור רחב מאוד שלובשים על הגוף ממש ויש בו כיסים. 39) שפת הבגד. יש תופרים מטלית על שפת הבגדים, כדי לשמור עליהם שלא ייקרעו.

40) שם מ"ז. 41) מכוונים בדיוק מלא. 42) פירוש, נטמא טומאת מידרס. האות "בית" מיותרת. 43) ראה למעלה פכ"א ה"י דין דומה במזרן, ושם נתבארו כל פרטי הלכה זו. 44) אחר שנטמא הבגד והשלימו, הוציא חוט אחד מתחילת האריגה, ובזה נתמעטו שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מכוח עצמם לפני ההשלמה. 45) שהרי שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מחמת עצמם – נתמעטו, ומה שהוסיף אחר שנטמא אינו משלים, משום שטומאתו באה מכוח השלושה הראשונים שאינם קיימים עכשיו. 46) מפני שכולו נגע במידרס, ומגע מטמא בשלוש אצבעות. 47) אחר שנטמא טומאת מידרס ופקעה טומאת מידרס. 48) אחר שנטל את החוט נשאר על הבגד טומאת מגע מידרס, וההוספה דינה כבגד הראשון. 49) שם מ"ח. 50) ונעשה אב הטומאה, ששיעור הבגד לטומאת מת הוא שלוש על שלוש אצבעות. 51) ההוספה נידונית כבגד העיקרי, כמו בטומאת מידרס. 52) התוספת נטמאה ממגע טמא מת מחמת עצמה, שהרי נגעה בבגד הטמא לפני נטילת החוט, ולפיכך לא פקעה הטומאה ממנה כשניטל החוט ונתמעט הבגד שהיה אב הטומאה. ומובן שגם שלוש הראשונות טמאות, שהרי נגעו באב הטומאה ביחד עם התוספת. 53) הלא במידרס אמרנו שהכול טמא מגע? 54) וכאן הרי נתמעט הבגד משלוש על שלוש לפני שהשלימו – ונטהר לגמרי. 55) ונשאר שלוש על שלוש. 56) גם טומאת מגע מידרס.

57) שם פכ"ח ה"ו. 58) סל. 59) המטלית בטלה לגבי הקופה, ויצאה מתורת כלי הראוי למושב, שהרי הקופה אינה ראויה לכך, ולפיכך פקעה ממנה טומאת מידרס ונשאר עליה ועל המחובר לה טומאת מגע מידרס כמו בניטל חוט בהלכה הקודמת. 60) הפרידה מן הקופה או מן העור. 61) האדם ביטלה בידיים מתורת מושב, ופרחה טומאתה. ואין זה דומה לבגד שניטל חוט אחד מתחילתו ואחר־כך השלימו, שאמרנו בהלכה הקודמת שהכול טמא טומאת מגע, מפני שהמטלית מתבטלת לגמרי לגבי דבר שאינו מינה, וכשהפרידה הרי נפסדה לגמרי ואין עליה תורת כלי (רבינו בפירושו). וברור, שאם חישב על המטלית למושב, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא (ר"ש). 62) שם. 63) בגד ושק הם מעין המטלית, מפני שהם ארוגים כמותה, ולפיכך לא בטלה המטלית לגביהם. פסק כרבי יוסי ששק נידון כמינו של מטלית צמר או פשתים אף־על־פי שהוא עשוי משיער עזים. 64) כמו בהשלים עליו כל הבגד שבה"ז. 65) טומאת מידרס, שנתפשטה עליו על ידי חיבורו במטלית – פקעה כשהפרישה, אבל טומאת מגע מידרס באה לו מצד עצמו משום שנגע במידרס ואינה נפקעת עם ההפרשה. 66) שהוא מינה. 67) שם מ"ז. 68) של המטלית. 69) גימל יוונית כזה ונשארו שני רוחות בלתי תפורים. 70) פירוש, בשני צדדים מקבילים, כגון מזרח ומערב או דרום וצפון. 71) מטלית תפורה בצורת גאם אינה מחוברת יפה לבגד, אבל כששני צדדים מקבילים תפורים, המטלית מונחת על הבגד כאילו היא דבוקה בה.

72) שם פכ"ז מ"י. 73) מכוונים. 74) מפני שפחות משלושה טפחים אינו ראוי למידרס, כמו שכבר נתבאר כמה פעמים. 75) אפילו טומאת מגע מידרס אין בהם. ואף־על־

פי שלטומאת מגע מספיק שיעור של שלוש אצבעות. והטעם, מפני שהקרעים לא נגעו בשלושה על שלושה. פסק כרבי יוסי נגד דעת תנא־קמא. [ונראה שרבינו מסתמך על הגירסא שמצא בחולין עב, ב "דברי רבי מאיר", והכריע כפי הכלל שרבי מאיר ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי]. ומדובר, כשהזב לא נגע בבגד, כגון שהיה דבר שאינו מקבל טומאה חוץ בינו ובין הבגד, אבל אם נגע הרי קיבל הבגד שתי טומאות – מידרס ומגע מידרס, וכשפקעה הראשונה נשארה השנייה (רש"י שם ד"ה אלא). 76) מימרא של עולא, חולין עב, ב. 77) גדול. 78) ונשאר בבגד שלושה טפחים, והרי הוא אב הטומאה כמו שהיה. 79) רש"י שם מפרש, שאי־אפשר שלא יגעו זה בזה במשהו בשעת קריעה, אבל הנגיעה במקום החתך לפני שנחתך אינה מטמאה, מפני שהיא נגיעת בית הסתרים (במקום שאינו מגולה). ה'כסף משנה' כותב, שלרבינו פירוש אחר מפירוש רש"י. וראה 'משנה למלך' שמתפלא על דבריו].

1 **י. סָדִין[80] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ עָשָׂאָהוּ פָּרֹכֶת -**
2 **טָהֵר מִן הַמִּדְרָס[81]. וּמֵאֵימָתַי[82] הוּא טָהֳרָתוֹ מִן**
3 **הַמִּדְרָס? מִשֶּׁיִּקְשֹׁר בּוֹ הַלּוּלְאוֹת[83] שֶׁהוּא נִתְלֶה בָּהֶן**
4 **כְּשְׁאָר הַפָּרוֹכוֹת.**

80) שם מ"ט. 81) מפני שפרוכת אינה עשויה לשכיבה וישיבה. רבינו סתם ולא פירש אם נשאר עליה טומאת מגע מידרס, ובמשנתנו נחלקו תנאים בזה, תנא־קמא מטמא ורבי יוסי מטהר. ומלשונו כאן משמע שפסק כרבי יוסי, שהרי לא סיים "אבל מטמא מגע מדרס" כמו שסיים בהלכה הקודמת. וכן מפרש ה'תוספות יום־טוב' כאן את דעת רבינו. אולם במשנתנו כותב רבינו בפירוש "ואין הלכה כרבי יוסי". ונראה שחזר בו כאן. ראה פירושו במס' כלים פ"כ ה"ו, אבל מטמא בשאר טומאות מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו, דינו כבגד ולא כמחיצה שהוא חלק מן הבנין ואינה מקבלת טומאה (ביצה יד, ב). 82) כלים פכ"ו מ"ו. 83) כבית־הלל.

5 **יא. טַלִּית[84] שֶׁהִיא מִדְרָס וְהִטְבִּילָהּ, וְקֹדֶם שֶׁיַּעֲרִיב**
6 **שִׁמְשָׁהּ הִתְחִיל לִקְרֹעַ מִמָּנָּה קֶרַע - כִּיוָן שֶׁנִּקְרַע בָּהּ**
7 **רֻבָּהּ שׁוּב אֵינָהּ חִבּוּר וְטָהֳרָה כֻּלָּהּ[85], אַף עַל פִּי[86]**
8 **שֶׁעֲדַיִן נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ כְּדֵי מַעֲפֹרֶת[87] שֶׁלֹּא נִקְרַע, שֶׁהֲרֵי**
9 **הוּא קוֹרֵעַ וְהוֹלֵךְ[88]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[89] בְּטַבּוֹלֶת**
10 **יוֹם[90]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא חָסַר עָלֶיהָ לְהַטְבִּילָהּ[91], כָּךְ לֹא**
11 **יָחוּס לִקְרֹעַ אֶת כֻּלָּהּ[92], וּלְפִיכָךְ טָהֳרָה כֻּלָּהּ.**

84) כלים פכ"ח מ"ח. 85) במשנתנו כתוב: "אינה חיבור", ורבינו בפירושו שם כתב: "אבל טהור זה הקצה". פירוש, החתיכה שקרע טהורה, אבל הטלית נשארה בטומאתה, שסתם טלית היא גדולה, ושיריה הם יותר משלושה על שלושה. ומה שאמר כאן "כולה" בעל־כרחנו נפרש שהכוונה לכל הקרע אפילו החלק שטרם נקרע אלא עומד להיקרע. [רש"י בחולין קכג, א - מפרש שכל הטלית טהורה, מפני שאינה ראויה למלאכתה הראשונה (להתעטף בה)]. בדוחק אפשר לפרש, שמדובר בטלית קטנה שלא נשאר בה שלושה טפחים על שלושה טפחים. ואולי חזר בו כאן מפירושו במשנתנו. ראה להלן הערה פז. 86) לשון אחרון בחולין קכד, א. 87) סודר קטן. 88) וסופו לקרוע את כולו, ולפיכך נידון כאילו נקרע כולו [ב'משנה למלך' מפרש שקריעת כולו תנאי הוא לטהרתו אחרי קריעת רובו, אבל אם הניחו כך ולא גמר את הקריעה – לא נטהר. ב'תוספות' שם ד"ה טלית, כתבו בשם רבינו־תם חידוש יותר מפליא. לדעתו כשקרע רובה נטהרה למפרע משעה שהתחיל לקורעה, ואם נגעה אז בטהרות לא נטמאו]. 89) כרב נחמן, שם קכג, א. 90) שהוטבלה בו ביום כדי לטהרה, וטרם שקעה השמש, ונשארה עליה טומאה קלה, שדיניה מבוארים בהל' אבות הטומאות. 91) שהמים מקלקלים את הטלית. 92) ואין אנו חוששים שמא לא יגמור. בספרי התלמוד שבידינו כתוב "וקרע לה רובה". ונראה שגירסת רבינו היתה: "וקרע לה כולה".

יום שישי כ"ב סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר העורות שמתטמאים במידרס ואותם שאינם מתטמאים. ודין עור הראוי להתטמא במידרס אם המחשבה מטמאתם. ודין אם אדם מטמא במידרס משכב או מרכב שאינו שלו. ודין כלי עור שנטמא במידרס הזב ושינהו לכלי אחר. ודין כלים שעיקר עשייתם לקבלה ולמשכב כאחד או לקבלה בלבד ונפחתו.

12 **א. אֵלּוּ עוֹרוֹת[2] מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחָשַׁב עָלָיו**
13 **לְשָׁטְחָהּ[3]. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַמִּטּוֹת מִלְמַעְלָה[4]**
14 **לִישֵׁן עָלָיו. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַחֲמוֹר תַּחַת**
15 **הַמַּשָּׂאוֹי[5]. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין בָּעֶרֶס תַּחַת הַקָּטָן. וְעוֹר**
16 **הַבַּר וְעוֹר הַכֶּסֶת. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַשִּׁלְחָן בְּעֵת**
17 **הָאֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַפֵּרוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
18 **נִשְׁעָן עָלָיו[6] בְּרַגְלוֹ. וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר נוֹפֶץ הַפִּשְׁתָּן[7] עָלָיו**
19 **בְּעֵת שֶׁנּוֹפֵץ, וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר הַחֲמָר עָלָיו, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ**
20 **הַסַּבָּל עַל כְּתֵפוֹ בְּעֵת שֶׁסּוֹבֵל, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הָרוֹפֵא**
21 **עַל בִּרְכָּיו בְּעֵת שֶׁמְּמִיס הַשְּׁחִינִין[8]; מִפְּנֵי שֶׁכָּל**
22 **הָעוֹרוֹת הָאֵלּוּ יוֹשֵׁב עֲלֵיהֶן. וְעוֹר הַלֵּב שֶׁל קָטָן**
23 **שֶׁרִירוֹ יוֹרֵד עָלָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ[9] בְּגָדָיו, וְעוֹר**
24 **שֶׁעֲשָׂאָהוּ לָנָתוּן עַל לִבּוֹ בְּשָׁעַת הַקָּצִיר מִפְּנֵי הַשָּׂרָב,**
25 **וְעוֹר שֶׁלּוֹפְפִין[10] הַכְּסוּת בּוֹ, וְעוֹר הַתָּפוּר בְּתֶבֶה**
26 **שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הַבְּגָדִים; שֶׁכָּל אֵלּוּ מִתְהַפְּכִין עֲלֵיהֶן[11]**
27 **וְנִשְׁעָנִין עֲלֵיהֶן.**

2) כלים פרק כ"ו משנה ה. 3) לשטוח אותו על הארץ ולשבת עליו. 4) על החבלים המחברים את דפנות המיטה. 5) להגן על עור החמור. ומטמא מידרס, מפני שלפעמים רוכב האדם עליו. 6) ואם כן הוא עשוי גם לתשמיש אדם. 7) החובט על הפשתן כדי להפיל את שיירי עצי הקנים הדבוקים בו. 8) פותח את המכות שהעלו מורסא. 9) יתלכלכו ויתקלקלו. 10) כורכים. 11) פירוש, אמנם אין יושבים עליהם מפני שהם מלוכלכים, ויש מהם שהם

נקיים ונמנעים מלשבת עליהם כדי שלא יתלכלכו אבל לפעמים מהפכים אותם ויושבים על צידם השני.

ב. כָּל הָעוֹרוֹת הַמִּתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס - אֵינָן מִתְטַמְּאִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כַּשָּׁעוּר, חֲמִשָּׁה טְפָחִים עַל חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וְאֵלּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחוֹגֵר סוֹרֵר הַצֶּמֶר בָּעֵת שֶׁסּוֹרֵק, וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הַצֶּמֶר הַסָּרוּק[12], וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הָאַרְגָּמָן[13], וְעוֹר הַתּוֹפֵר שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָאַרְגָּמָן. וְכֻלָּן מִתְטַמְּאִין בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[14].

12) פירורי הצמר נדבקים בשני צידי הסינור והאורג נמנע מלשבת עליו, כדי שלא יעלו הפירורים על בגדיו וקשה להסירם. 13) אין יושבים על העור הזה, כדי שלא יעלה אבק וילכלך את הארגמן היקר. 14) ככל הכלים המיטמאים בין אם משתמשים בהם לישיבה ושכיבה ובין אין משתמשים.

ג. עוֹר שֶׁעָשָׂאוֹ חִפּוּי לִכְלִים - טָהוֹר מִכְּלוּם[15]. עֲשָׂאוֹ חִפּוּי לְמִשְׁקֹלֶת - מְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[16], וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[17].

15) בתורת כהנים פרשת שמיני פרק ח הלכה ז דרשו מהכתוב שחיפויי כלים אינם מתטמאים (ראה למעלה פרק ד הלכה ד). 16) לקבל את המשקולת. בבבא הקודמת המדובר בעור שעשאו חיפוי קבוע לכלי, ועור לחיפוי משקולת עשוי לשמור על המשקולת, ומורידים אותו כשמשתמשים במשקולת. 17) אפילו יש בו חמישה טפחים.

ד. עוֹר שֶׁעָשָׂאָהוּ לַעֲקֹבוֹ וּלְפַרְסָתוֹ[18]: אִם חוֹפֶה אֶת רֹב הָרֶגֶל - מִתְטַמֵּא[19], וְאִם לָאו - טָהוֹר.

18) החלק התחתון של הרגל. 19) גם בטומאת מידרס ככל נעל.

ה. מִנְעָל שֶׁעַל הָאֻמּוּם[20], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לְבָשׁוֹ אָדָם - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁכְּבָר נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[21].

20) הדפוס שהנעל מתוחה עליו בשעת מלאכה. 21) נימוק זה מלמדנו, שאפילו לא הוסרה עדיין מן האימום מיטמאה. [בתוספתא שם הלכה ב: אמר רבי שמעון שזורי: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על מנעל שעל האימום שהוא טהור, על מה נחלקו? על שניטל מן האימום, שרבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, מפני שאשה ננעלת בו ומחזירתו לאימום". פירוש, מחלוקתם היא כשניטלה מן האימום כדי לבחון את מידתה. חכמים מטמאים שהרי כבר נשמטה מן האימום ונגמרה כל מלאכתה ורבי אליעזר מטהר, מפני שהאשה נוטלת אותה מן האימום ומתכוונת להחזירה למקומה (נימוק זה נאמר לשיטת רבי אליעזר - מנחת ביכורים). וסובר רבינו שרבי שמעון שזורי חולק על התנא קמא ופסק כחכמים לפי דעת תנא קמא].

ו. כָּל עוֹר הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[22] וְאֵינוֹ חָסֵר מְלָאכָה - הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתוּ[23], וְאִם חִשֵּׁב עָלָיו לְהִיוֹת עוֹר שֻׁלְחָן וְכִיוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְאִם חָסֵר מְלָאכָה[24] - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ. חוּץ מִן הָעוֹר שֶׁמְּחַפִּין בּוֹ הַמֶּרְכָּב[25] מִפְּנֵי הָאָבָק, שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹרוֹת בַּעַל הַבַּיִת[27]; אֲבָל עוֹרוֹת הָעַבְּדָן[28], שְׁפָתָן לְמִכְירָה - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן מַעֲשֶׂה וְיִכְיֵנֵם לְמִדְרָס[29].

22) פירוש, הראוי להשתמש בו כמידרס, כגון עור מעובד. 23) אם חישב עליו לתשמיש מידרס הרי הוא מקבל טומאת מידרס, ואף על פי שלא עשה בו כל מעשה מיוחד המכשירו לכך. 24) שאין בני אדם משתמשים בעור כזה למידרס לפני גמר המלאכה הזו. 25) מכסים בו את המרכבה. 26) חסר עוד הקצעה סביב סביב כדרכם של מוכרי עורות. והטעם, מפני שהרבה בני אדם משתמשים לחיפוי המרכב בעור שאינו מהוקצע. 27) שאין דרכו להקפיד כל כך על שיפור העורות. 28) מעבד עורות למכירה. 29) מפני שאין דרכו של אומן להוציא למכירה דברים שאינם מתוקנים כל צרכם.

ז. אֵין אָדָם מְטַמֵּא בְּמִדְרָס מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁאֵינָן שְׁלוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּבוֹ[30]. גָּזַל מִשְׁכָּב וְדָרַס עָלָיו בְּלֹא נְגִיעָה[31] - טָהוֹר; וְאִם נִתְאַשְּׁשׁוּ הַבָּעָלִים[32] - טָמֵא. גָּנַב מִשְׁכָּב וְיָשַׁב עָלָיו - טָמֵא; שֶׁחִזְּקָתוֹ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שֶׁאֵינָן יוֹדְעִים מִי גְּנָבוֹ[33]. וְאִם נוֹדַע שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - טָהוֹר. לְפִיכָךְ, גַּנָּב שֶׁגָּנַב עוֹר וְחִשֵּׁב עָלָיו לִשְׁכִּיבָה - מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת לוֹ וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; אֲבָל הַגַּזְלָן - אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

30) בתורה כתוב ואיש אשר יגע במשכבו. 31) כגון שמפסיק בינו ובין המידרס דבר שאינו מקבל טומאה כלל. מכאן שלדעת רבינו, נגיעת הזב מטמאה אפילו דבר שאינו שלו. 32) כשידוע לנו שנתייאשו ועל ידי זה קנה הגזלן את הגזילה והיא "משכבו", אבל כשלא שמענו מפי הבעלים דברי ייאוש - אנו מניחים שלא נתייאשו, מתוך תקווה שיוציאו את הגזילה מיד הגזלן שהוא מכיר אותו. 33) ולכן אין סיכויים להוציא מידו את הגניבה.

ח. עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְהִתְחִיל לִקָּרַע רְצוּעוֹת - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּמָּעֲטֶנּוּ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה טְפָחִים.

ט. כָּל כְּלֵי עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס הַזָּב וְשָׁנָּהוּ לִכְלֵי אַחֵר: אִם שִׁנָּהוּ מִפָּשׁוּט[34] לְפָשׁוּט - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[35]; שִׁנָּהוּ מִפָּשׁוּט לְמְקַבֵּל[36] וּמִמְקַבֵּל לְפָשׁוּט - טָהוֹר[37]. וּבְבֶגֶד - הַכֹּל טָמֵא[38]. כֵּיצַד? חֲמֵת[39] שֶׁעָשָׂאָהּ שָׂטִיחַ[40] וְשָׂטִיחַ שֶׁעָשָׂאָהוּ חֲמֵת - טָהוֹר[41]; אֲבָל חֲמֵת שֶׁנִּטְמְאָה מִדְּרָס וַעֲשָׂאָהּ

תּוּרְמִיל[42] אוֹ תּוּרְמִיל שֶׁעָשָׂאָהוּ חֵמֶת - הֲרֵי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהָיוּ[43].

34) מדבר שאין לו בית קיבול. 35) והוא הדין אם שינה ממקבל למקבל, כמו שיתבאר בסוף הלכה זו. 36) לדבר שיש לו בית קיבול. 37) שהכלי הראשון נפסד וכלי חדש נולד, שלא נטמא. 38) שכל תשמישי בגד דומים זה לזה. 39) נוד גדול. 40) קרעו והניחו על הקרקע לשבת עליו. 41) מפני ששינה מדבר המקבל לדבר שאינו מקבל. 42) ילקוט הרועים. 43) שהרי שניהם - החמת והתורמיל - עשויים לקבלה.

י. כַּר שֶׁל בֶּגֶד[44] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וַעֲשָׂאָהוּ סָדִין[45] אוֹ סָדִין שֶׁעֲשָׂאָהוּ כַּר אוֹ כֶּסֶת, בֶּגֶד שֶׁעֲשָׂאָהוּ מִטְפַּחַת אוֹ מִטְפַּחַת שֶׁעֲשָׂאָהּ כֶּסֶת - הֲרֵי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהָיוּ[46].

44) פירוש, של בד. מפני שיש כרים עשויים מעור, פירש רבינו שהמדובר בכר של בגד. 45) פרם את התפרים ומשתמש בו כסדין. 46) משום שתשמישם דומים.

יא. כֵּלִים שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה וּלְמִשְׁכָּב כְּאֶחָד, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת[47] וְהַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין[48], אִם נִפְחֲתוּ[49], אַף עַל פִּי שֶׁטָּהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[50], שֶׁעֲדַיִן הֵן רְאוּיִין לְמִדְרָס. אֲבָל כֵּלִים שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, כְּגוֹן הַחֵמֶת וְהַתּוּרְמִיל[51], אִם הָיוּ גְּדוֹלִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לִישֵׁב עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְיוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי גָּדְלָן - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס כָּל זְמַן שֶׁהֵן שְׁלֵמִין. נִפְחֲתוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר עֲדַיִן לִישֵׁב עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס; שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, וְהוֹאִיל וּבָטְלוּ מִלְּקַבֵּל[52] - טָהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא, לֹא בְּמִדְרָס וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[53]. וְכַמָּה הוּא שֶׁעוּרָן וְיִהְיוּ רְאוּיִין לְמִדְרָס? הַחֵמֶת - שִׁבְעָה קַבִּין[54]. וְהַיַּלְקוּט - חֲמִשָּׁה. וְהַקִּלְסְתֵּר[55] שְׁתּוֹלִין בּוֹ הַשְּׁעוֹרִים בְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה[56] - אַרְבָּעָה. וְהַכְּרִיתִית[57] שֶׁמְּעָרִין בָּהּ הַמַּיִם - סְאָה. פָּחוֹת מִשְּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינָן רְאוּיִין לְמִדְרָס, וְאֵין דֶּרֶךְ הָעָם לִישֵׁב עֲלֵיהֶן. נִפְחֲתוּ וְצָרַר[58] מָקוֹם הַפְּחָת[59] - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, וּכְאִלּוּ לֹא קָשַׁר מָקוֹם הַפְּחָת. וְכָל הַחֲמָתוֹת שֶׁנִּפְחֲתוּ וּצְרָרָן - טְהוֹרוֹת[60], חוּץ מִשֶּׁל עַרְבִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכָּן תָּמִיד לְצָרְרָן. וְחֵמֶת חֲלִילִין[61] - אֵין מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס.

47) ממולאים צמר או דברים רכים אחרים. 48) שקים גדולים שאורזים בהם סחורות, המדובר בכלים של עור שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. 49) ואינם ראויים לקבל. 50) ומתוך כך מיטמאים גם בשאר טומאות מדבריהם, כמבואר למעלה פרק כ"ג הלכה א. 51) אמנם לפעמים יושבים עליהם ולכן מטמאים במידרס, אבל בעיקרם נעשו לקבלה בלבד. 52) ואינם ראויים לתשמיש שלשמו נעשו. 53) מפני שבטלו לגמרי מתורת כלי. 54) אם היא יכולה לקבל שבעה קבים. הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. 55) שק קטן. 56) והיא אוכלת מתוכו. 57) שק של עור. 58) קשר. 59) וראויים לקבלה. 60) אין דרכם של בני אדם להשתמש בהם לקבלה. 61) כלי זמר עשוי מעור בתבנית נוד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר פשוטי כלי עץ וכל הכלים המתטמאים במידרס.

א. כָּל[2] פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ[3] הָעֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה אוֹ לִשְׁכִיבָה אוֹ לִרְכִיבָה - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[4]. כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

2) 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ב. 3) שאין להם בית קיבול, ואינם מיטמאים מן התורה בטומאות אחרות. 4) ומתוך כך מיטמאים בשאר טומאות מדבריהם, בהתאם לכלל האמור (נדה מט, א) כל המטמא מדרס - מטמא מת (ראה למעלה פכ"ג ה"א).

ב. הַמִּטָּה[5] וְהַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל מֵת[6], וְכִסֵּא שֶׁל כַּלָּה[7], וּמַשְׁבֵּר[8] שֶׁל חָיָה[9], וְכִסֵּא שֶׁל כּוֹבְסֵי שְׁכוּבְסֵי[10] עָלָיו אֶת הַבְּגָדִים, וְכִסֵּא שֶׁל קָטָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח - כָּל אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[11].

5) כלים פכ"ג מ"ד. 6) המיוחדים למת. 7) כיסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. 8) כיסא שמושיבים עליו את הכורעת ללדת, והוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה לייעודו. 9) יולדת. 10) ה'תוספות יום טוב' גורס כאן "שכובש", ובמשנה עצמה הגירסא ש"כורם". ופירשו בשבת פח, ב שאוסף עליו הרבה כלים. 11) במשנתנו כתוב: "אמר ר' יוסי, אין בהן משום מושב" ואין חולק עליו, אולם בתוספתא כלים בבא בתרא פ"ב ה"ד, אמרו: "הכר והכסת של מת, ר' מאיר אומר אינן מטמאין מדרס, וחכמים אומרים מטמאים מדרס, מפני שהנשים יושבות עליהן ומבכות מתיהן". ופסק רבינו כחכמים. ובכסא של כלה, שנינו בסתם משנה (שם פכ"ב, ד): "כסא של כלה שניטל חיפוייו וכו' ובית־הלל מטהרין". ומשמע שאם לא ניטל החיפוי - טמא. ומשני דינים אלה הסיק רבינו, שכל המשנה היא דעת יחיד. גם לשון המשנה: "אמר ר' יוסי", מוכיחה שדעת יחיד היא, ורבים חולקים עליו.

ג. כִּסֵּא שֶׁל בַּרְזֶל[12] שֶׁעוֹשִׁין בְּבֵית הַכִּסֵּא[13] וְהָעוֹר נָתוּן עָלָיו[14] - הֲרֵי הוּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[15] וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ עוֹר הַמַּחֲפֶּה עַל הַבַּרְזֶל - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[16], וְהַבַּרְזֶל מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[17] אֲבָל לֹא בְּמִדְרָס[18].

12) משנה שם פכ"ב, י. 13) לשבת עליו בשעת הצורך. כסא זה יש לו ארבע רגליים, ומחוברות למעלה במסגרת של ברזל צרה. 14) והאדם יושב על העור. ומובן שהעור מנוקב באמצעו. 15) העור והברזל, שהרי הם כלי אחד העשוי לישיבה. 16) מפני שהוא ראוי לישיבה גם כשהוא

מופרש מן הברזל. 17) ככל פשוטי כלי מתכות. 18) אין אדם יושב על כלי כזה בלי חיפוי עור. ואפילו אם נטמא במדרס לפני שהפריש העור, פקעה טומאתו.

1 **ד. טַרְסְקָל[19] שֶׁל גְּמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[20] הַמְחֻפֶּה בְּעוֹר[21] -**
2 **מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[22] וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ הָעוֹר**
3 **מֵעָלָיו - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, אֲבָל הַטַּרְסְקָל טָהוֹר**
4 **מִכְּלוּם, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּשִׁבְרֵי כֵּלִים[23].**

19) סל קטן. 20) והדומה לו. הכוונה לדברים שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. 21) המדובר בסל ששוליו הם גמי, וקנים זקופים מחוברים לו בארבע זוויותיו, ועור מכסה את השוליים וגם מקיף את הקנים - ונוצר בית קיבול. 22) ראוי לשבת עליו כשמהפכים השוליים למעלה. 23) במצב כזה אינו ראוי לא לישיבה ולא לקבלה. [רבינו בפירושו למשנה כותב שאינו ראוי לישיבה מפני קטנותו. ולא ירדתי לעומק כוונתו. הלא אם הטרסקל קטן מחמשה טפחים, אינו מתטמא במדרס אפילו לפני שהפריש העור, משום שעור אינו מטמא בפחות משיעור זה? ובתפארת ישראל מפרש, כשהשוליים מכוסים עור, ראוי הסל לישיבה שהעור מחזקו, אבל כשהסיר את העור אי־אפשר לשבת עליו מפני חולשתו. ואולי גם רבינו התכוון לכך, והמתרגם מ׳ערבית׳ לא דייק יפה, ובמקום "חולשתו" כתב "קטנותו"].

5 **ה. סַפְסָלִין[24] שֶׁמַּמְרְחָן[25] שִׁשְׁתֵּי רַגְלָיו שֶׁל עֵץ -**
6 **מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. הָיְתָה אַחַת שֶׁל עֵץ וְאַחַת שֶׁל שַׁיִשׁ**
7 **- אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

24) שם. 25) לשון המשנה: "ספסלין שבמרחץ, ושתי רגליו של עץ - טמא; אחת של עץ ואחת של אבן - טהור". ופירש רבינו שם, שדפי הספסלים עשויים משיש שאינו מקבל טומאה כלל. ומה שאמרו טמא, הכוונה לרגליים; ואם רגל אחת היא של שיש - טהורה גם השנייה "מפני שזה ספסל של שיש". התכוון לומר, שאפשר לשבת גם על ספסל שיש לו רק רגל אחת, ולכן יש כאן ספסל שלם בלי הרגל של עץ, שהיא רק מביאה יותר נוחיות ודינה כמשמשת, דבר שאינו מקבל טומאה. וזה מתאים לשיטתו לקמן פכ"ו ה"ג בניטל אחד מראשיו, ראה שם. ומזה יוצא, שספסל שכולו עץ ורגל אחת של אבן, טמא הספסל והרגל של עץ, שהרי יש כאן ספסל שלם של עץ, אולם למעלה בפ"ה הי"ב כתב בפירוש בספסל שכולו עץ מספיקה רגל אחת של אבן כדי לטהר את כולו, וגם כאן סתם ולא פירש שהכוונה לספסל של שיש, ומשמע שהכוונה לסתם ספסל העשוי מעץ. ברור איפוא, שרבינו חזר בו בחיבורו הגדול, כאן ובפ"ה, מפירושו במשנה.

8 **ו. נְסָרִים[26] שֶׁמַּמְרְחָן שֶׁשִּׁגְמָן[27] - אֵינָן מְקַבְּלִין**
9 **טֻמְאָה; שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְיֹשֶׁב, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהַלְּכוּ**
10 **הַמַּיִם תַּחְתֵּיהֶן.**

26) שם. 27) רבינו מפרש במשנה, שיגמן כמו שיעמם (מלשון שעם) "ונמשכו עד ששבו לוח אחד". וקשה להבין כוונתו. והר"ש מפרש שהחליקם, והם ראויים לישיבה. ולפעמים עומדים או יושבים עליהם כדי שלא יתלכלכו במי הרחיצה. [מתקבל על הדעת ביאורו של בעל 'סדרי טהרות', שמי הרחיצה המלוכלכים נשפכים לחוץ דרך חריץ שבריצפה, והבלנים מכסים את החריץ בנסרים ועומדים עליהם, והמים עוברים תחת הנסרים].

11 **ז. הַבַּלְבָּלָה[28] וְהַסַּל שֶׁמִּלְאָן תֶּבֶן אוֹ מוֹכִין[29], אַף עַל**
12 **פִּי שֶׁהִתְקִינָן לִישִׁיבָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאַת מִדְרָס,**
13 **שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִישִׁיבָה[30]. וְאִם סַרְגָן[31] בִּגְמִי אוֹ**
14 **בְּמֻשְׁחָה עַל פִּיהֶן - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס.**

28) שם. 29) חתיכות זעירות של צמר וכדומה. 30) מפני שהמוכין נופלים. ואע"פ שהוא חשב עליהם לישיבה - בטלה דעתו אצל כל אדם. 31) ארג כעין סבכה על פיהם, ואין המוכים נופלים.

15 **ח. קוֹרַת[32] בֵּית הַבַּד[33] שֶׁעָשָׂה רֹאשָׁהּ הָאֶחָד כְּסֵא[34]**
16 **- אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: עֲמֹד**
17 **וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ[35]. אֲבָל אִם קָבַע אֶת הַכִּסֵּא[36] בְּקוֹרַת**
18 **בֵּית הַבַּד - הַכִּסֵּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[37], וְאִם דָּרַס הַזָּב**
19 **עַל הַקּוֹרָה - לֹא נִטְמָא הַכִּסֵּא. וְכֵן אִם קָבַע הַכִּסֵּא**
20 **בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה[38] אוֹ עָשָׂה רֹאשׁ הַקּוֹרָה הַגְּדוֹלָה**
21 **כִּסֵּא[39] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם הַכִּסֵּא בִּלְבַד[40], וּשְׁאָר**
22 **הַקּוֹרָה טָהוֹר. וְכֵן הַדְּיִן[41] בְּכִסֵּא שֶׁקְּבָעוֹ בַּעֲרֵבָה,**
23 **שֶׁהוּא טָהוֹר[42].**

32) שם פ"כ מ"ג. 33) המקום שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם - נקרא "בית הבד". ו"קורת בית הבד" היא הקורה שמשתמשים בה לסחיטה. 34) חקק בקורה מקום ישיבה. 35) מלאכתה העיקרית של הקורה היא סחיטת הזיתים, ובשעה שהיא עושה מלאכתה זו, מוכרח האדם לעזוב את מקום הישיבה, וכאילו מצווים עליו לעמוד ממקומו כדי לעשות את המלאכה בקורה, ולכן אינה מיוחדת לישיבה (בכל מקום שאתה מוצא את המשפט "עמוד ונעשה מלאכתנו", תפרשו ככה). 36) לקח כסא המיטלטל וקבע אותו בראש הקורה. 37) אם ישב הזב על הכסא. הכסא היה מיוחד לישיבה לפני שקבעו בקורה, ולא ירדה ממנו תורת מדרס על־ידי קביעתו. 38) במשנה: "כלונס". 39) שחקק בה מקום ישיבה. 40) מלמדנו כאן שני דינים: א, שבקורה גדולה, מקום הישיבה טמא בניגוד לקורת בית הבד. והטעם, מפני שהקורה אינה מיוחדת למלאכה המונעת את הישיבה עליה; ב, רק מקום הישיבה בלבד מתטמא במדרס, אבל השאר טהור. 41) שם פרק כב, מ"ד. 42) פירוש, אינו חיבור לטומאה, ואם נגעה טומאה בעריבה - לא נטמא הכסא (כסף־משנה. ראה השלמות).

24 **ט. קְצָת הַקּוֹרָה[43] שֶׁמְּתַקֵּן הַמְסַתֵּת אֶת הָאֶבֶן לֵישֵׁב**
25 **עָלָיו[44] - הֲרֵי מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וּמְקוֹם**
26 **יְשִׁיבָה[45] שֶׁאֲחוֹרֵי הַקָּרוֹן[46] - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא**
27 **יְשִׁיבַת צַעַר[47].**

43) שם מ"ח. 44) דרכם של סתתים לחוק מקום ישיבה בקצה הקורה שעליה הוא מסתת את האבנים, ויושב שם בשעת עבודתו. 45) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ד.

46) במרכבות של אנשים חשובים, יש מקום ישיבה קטן מאחורי הקרון, ולפעמים מושיבים עליו עבד או משרת. 47) הנסיעה מצערת את היושב במקום זה.

י. רָאשֵׁי[48] כְּלוֹנָסוֹת[49] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן הָאֻמָּנִין וְשָׁפִין אֶת הָאֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טְהוֹרִין. וְכֵן כַּפֹּת[50] שֶׁל תְּמָרָה[51] שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָלָיו, אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ טֶפַח[52] - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה כְּלִי. וְכֵן בּוּל[53] שֶׁל עֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁסִּרְקוֹ[54] וְכִרְכְּמוֹ[55] וַעֲשָׂאָהוּ פָּנִים[56] לַשַּׁעַר[57] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כְּלִי וְלֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיְּחֹק בּוֹ.

48) שם פ"ב ה"א. 49) קורות גדולות. 50) חתיכת עץ עבה. 51) הוא־הדין לעץ מאילנות אחרים, אלא שבתוספתא הביאו מעשה שהיה בכופת של תמרה, ורבינו דרכו להשתמש בלשון המקור. 52) פחות מגובה טפח, אינו מטמא כלל במדרס (לקמן פכ"ו ה"ב). 53) משנה שם פכ"ב, ט. 54) עשה בו ציורים (ויש מפרשים צבעו אדום). 55) רגילים היו לצבוע את העצים בצבע דומה לגוון הכרכום. 56) חזית. 57) לקובעו בשער לנוי.

יא. רָאשֵׁי כְּלוֹנָסוֹת[58] הַחֲקוּקִין[59], אִם חָקָקָן לְדַעַת[60] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. מְצָאָן חֲקוּקִין, אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן[61] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא[62]. וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן חֵרֵשׂ שׁוֹטֶה וְקָטָן אוֹ אָדָם שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ - טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא בְּמַחְשָׁבָה; שֶׁאֵין לְךָ מַחְשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא מַחְשֶׁבֶת בְּעָלִים[63] שֶׁהֵן בְּנֵי דֵעָה.

58) תוספתא שם ה"ב. 59) חקוק בהם מקום ישיבה. 60) בכוונה לשבת עליהם. 61) להשתמש בהם לישיבה. 62) אם ישב עליהם הזב אחר שחישב. 63) ראה השלמות למעלה פכ"ד.

יב. הָעוֹשֶׂה[64] כְּפָה[65] מִן הַשָּׁאוֹר וְיִבְּשָׁהּ וְיִחֲדָהּ לִישִׁיבָה - הֲרֵי בָּטְלָה מִתּוֹרַת אֹכֶל וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי מְשַׁמֶּשֶׁת תַּשְׁמִישֵׁי הָעֵץ[66].

64) פסחים מה, ב. 65) גוש גבוה. 66) ולפיכך, אף־על־פי שהיא ראויה עדיין לחמץ בה עיסה, אינה נידונה כאוכל - מפני שקבע לה תשמיש של כלי עץ. [בחולין קכט, א אמרו כששימש "מעשה עץ שימש", ומזה למדו ב'תוספות' פסחים שם ד"ה כופת, שהמדובר בראוי עדיין לאכילה].

יג. מַחְצֶלֶת[67] הַקָּשׁ[68] - מִטַּמְּאָה בְּמִדְרָס[69]; וְשֶׁל קָנִים[70] וְשֶׁל חֶלֶף[71] - טְהוֹרָה[72], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס. וּשְׁאָר הַמַּחְצָלָאוֹת[73]: אִם עָשָׂאָהּ לִשְׁכִיבָה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; עָשָׂאָהּ לְסִכּוּךְ[74] - טְהוֹרָה. עָשָׂאָהּ סְתָם[75]: גְּדוֹלָה - סְתָמָהּ לְסִכּוּךְ, קְטַנָּה - סְתָמָהּ לִשְׁכִיבָה[76].

67) כלים פי"ז מי"ז. 68) הקנה הארוך של תבואה. 69) אף־על־פי שאינה בת קיום לזמן ארוך. פסק כר' עקיבא, שהלכה כמותו נגד יחיד החולק עליו. וטעמו, מפני שהיא ראויה לשכיבה במשך זמן מסויים. 70) הגדלים על שפת הנהרות. 71) מין עשב. 72) בפירושו למשנה, אומר רבינו שטהורים מטומאת שרץ והדומה לו, אבל מיטמאה במדרס. וכאן חזר בו ומטהר אף ממדרס, שהרי הוא מסיים: "מפני שאינה ראויה למדרס", כנראה מפני שהקנים דוקרים אי־אפשר לשכב עליהם. 73) העשויות מעשבים רחבים ורכים. 74) להניחה על גבי סוכה של מצוה או של שומרים. 75) לא קבע לה אופן שימושה. 76) סוכה יט, ב, כמסקנת רב פפא (שם כא, א) לפי דעת תנא־קמא.

יד. מַחְצֶלֶת[77] שֶׁעָשָׂה לָהּ קָנִים[78] לְאָרְכָּהּ[79] - טֻמְאָה מִדְּרָס, שֶׁעַדַיִן רְאוּיָה לִשְׁכִיבָה[80]. עֲשָׂאָהּ כְּמִין כִּי[81] - טְהוֹרָה. עָשָׂה לָהּ קָנִים לְרָחְבָּהּ, אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים - טְהוֹרָה[82]. נֶחְלְקָה לְרָחְבָּהּ[83] - עַדַיִן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[84]; לְאָרְכָּהּ: נִשְׁתַּיְּרוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה מֵעֲדָנִים[85] שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים[86] - עֲדַיִן הִיא רְאוּיָה לְמִדְרָס וּמִתְטַמְּאָה; פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרָה. וְכֵן אִם הִתִּיר רָאשֵׁי מֵעֲדָנִים - טְהוֹרָה[87]. וְאַף טֻמְאַת מִדְרָס[88] לֹא תְקַבֵּל הַמַּחְצֶלֶת עַד שֶׁתְּגַמֵּר מְלַאכְתָּהּ[89] וְתִתְקַנֵּב[90], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[91].

77) שם פ"כ מ"ז. 78) שקשה לשכב עליהם. 79) מחצלת רגילה - רחבה כקומת איש, וארכה יותר משיעור זה, ודרך אורגי מחצלאות להכניס קנים לרוחב המחצלאות כדי לחזקן, ומרחיקים ארבעה טפחים בין קנה לקנה, ואפשר לו לאדם לשכב בין שני קנים. ואם נתן קנים לאורך המחצלת, נחלקו תנא־קמא וחכמים במשנתנו, תנא־קמא מטהר וחכמים מטמאים, ופסק רבינו כרבים. 80) מפני שאפשר לשכב לארכה של המחצלת (תפארת ישראל). 81) אות יוונית. רבו הפירושים בתמונת אות זו. ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'תפארת ישראל' שהכוונה לאות "כי" (כ רפויה) מאותיות היווניות הגדולות (באלפא ביתא היוונית יש שני סוגי אותיות - גדולות וקטנות - ותמונתן שונה) שתמונה כאות X הרומאית. במשנה אמרו, שכמין 'כי' הכל מודים שהיא טהורה, שהרי הקנים פוגעים בכל ארכו ורחבו של השוכב. 82) מקום שכיבה הוא ארבעה טפחים, ואם אין שיעור כזה בין קנה לקנה, מונח גוף השוכב על הקנה הקשה. 83) נשברו הקנים. 84) מפני שאפשר לשכב עליה בין הקנים המרוחקים זה מזה כשיעור שכיבה וישיבה. במשנה אמרו: "ר' יהודה מטהר", ומזה דייק רבינו שחכמים חולקים עליו. [ראה תוספתא כלים, בבא מציעא פי"א ה"ה, ויש בה גירסאות שונות, ואין זה מן הנמנע שרבינו גורס שם "לרחבה - טמאה". עיין שם בהגהות הגר"א]. 85) קשרים. [רבינו בפירושו למשנה אומר, שכך יש לפרש גם את הכתוב בשמואל־א טו, לב: וילך אליו אגג מעדנות"]. אורגי מחצלאות שוזרים בתחילה את העשבים, ועושים כעין חבלים ארוכים, וסוגרים אחר־כך את המחצלאות מאותם החבלים. כשגומרים את הסריגה - קושרים את ראשי החבלים זה בזה בראש ארכה של המחצלת ובסופה, ומרחיקים שני טפחים בין קשר לקשר. 86) כאורך גופו של אדם בינוני, בלי הראש והרגליים. 87) מפני שכל הסריגה תתפרק. 88) כאן מתחיל דין חדש.

89) הכוונה עד שיקשור את המעדנים. [דין זה מבואר בתוספתא המובאת למעלה בקשר עם דיני שבירת המחצלת, ולכן מביאו רבינו כאן]. 90) צ"ל ותתקנב. פירוש, שיחתוך את הקצוות הבולטות מן הסריגה. 91) למעלה פ"ה ה"א.

1 **טו. תֵּבָה[92] שֶׁפִּתְחָהּ מִלְמַעְלָה - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס,**
2 **שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת[93].**
3 **פִּתְחָהּ מִצַּדָּהּ - טְמֵאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת.**

92) שם פי"ט, מ"ט. 93) מפני שיש לה בית קיבול.

4 **טז. עֲגָלָה[94] שֶׁל קָטָן[95] - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי**
5 **נִשְׁעָן עָלֶיהָ[96].**

94) משנה ביצה כג, ב. 95) שמשחק בו ילד קטן, או שמתלמד בו ללכת (תוספות שם ד"ה עגלה). 96) ונשען מטמא כיושב, כמבואר בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א.

6 **יז. מַקֵּל[97] שֶׁל זְקֵנִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא**
7 **לְסַיֵּעַ[98].**

97) שבת סו, א. 98) וסיוע אינו שעינה ממש.

8 **יח. סַנְדָּל[99] שֶׁל סַיָּדִין[100], וְהוּא סַנְדָּל שֶׁל עֵץ -**
9 **מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[101], מִפְּנֵי שֶׁהַסַּיָּד פְּעָמִים מְטַיֵּל בּוֹ**
10 **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ.**

99) עדיות פ"ג מ"ח. 100) מוכרי סיד. נועלים סנדלי עץ כשהם מטפלים בסיד השורף את העור. 101) אף־על־פי שאין נועלים אותו להליכה. פסק כר' עקיבא, שגם ר' מאיר (גמרא שבת שם) סובר כמותו.

11 **יט. קַב[102] שֶׁל קְטָנִים[103] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל כְּתִיתִין[104]**
12 **- מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי בֵּית קִבּוּלוֹ[105];**
13 **וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו[106].**

102) משנה שם. 103) שנקטע חלק מרגלו, עושים תבנית רגל מעץ, וקושרים אותה לגופו, והוא משעין עליה את חלק הרגל שנשאר. 104) חלקי בשר הרגל (רבינו בפירושו למשנה שם. ורש"י מפרש שנותנים מוכין רכים בבית הקיבול, כדי שלא תינזק הרגל מהעץ הקשה). 105) ואין לו דין פשוטי כלי עץ. 106) כל כובד גופו נשען עליו, ואינו דומה למקל.

14 **כ. וְאֵלּוּ[107] טְמֵאִין מִשּׁוּם מֻרְכָּב[108]:**

107) כלים פכ"ג מ"ב. 108) טומאת מרכב, קלה מטומאת משכב ומושב: הנושא את המשכב (או המושב), וכן הנוגע בו מטמא אדם וכלים כל זמן שלא פירש הטומאה, אבל המרכב הנוגע בו אינו מטמא אדם וכלים אלא הנושאו בלבד (רבינו בהלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב). ומונה רבינו כאן כמה דברים שמטמאים טומאת מרכב בלבד.

15 **מַרְדַּעַת שֶׁל חֲמוֹר, וְטַפִּיטָן שֶׁל סוּס[109], וְכַר הַגָּמָל,**
16 **וְאֶפֶךְ שֶׁל נָאקָה[110], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַלּוּחוֹת[111]**
17 **שֶׁמַּנִּיחִין עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין עָלָיו**
18 **הַמַּשְׂאוֹי[112] - טְהוֹרוֹת[113]; וְאִם הָיְתָה רְאוּיָה לְמֻרְכָּב**
19 **- טְמֵאָה.**

109) שהרוכב משעין עליו את רגליו. הוצרך להשמיענו דין זה, שלכאורה הוא פשוט מאוד, מפני שבמשנה חולק ר' יוסי ואומר, שטפיטן של סוס דינו כמושב, מפני שהנאבקים במשחק מלחמתי, דרכם לעמוד עליהם בזמן המאבק, וכל דבר שעומדים עליו שלא בצורת רכיבה - דינו כמושב. ורבינו פסק כחכמים. 110) גמל לבן שהוא מטבעו תקיף, וקשה להשתלט עליו ועושים לו אוכף חזק. [רבינו מפרש מה שאמרו במשנה: "אוכף של נאקה טמא" - פירוש, טמא מושב - הוא המשך דברי ר' יוסי, אבל חכמים חולקים עליו]. 111) של עץ. 112) ולפעמים יושב עליו הנוהג בחמור. 113) מפני שעיקרם בשביל החמור להקל עליו, אינם מקבלים טומאה כלל.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר כלי עץ הראוי למידרס וקבעו בכותל בתוך הבנין. ודין ספסל שנטל אחד מראשיו ושידה שנטל העליון שלה. ודין תיבה שנפחתה מצידה ועריבה של עץ שמגבלים בה טיט הבנין או לשים בה בצק. ודין אם מחשבה מועילה בעריבה גדולה שנפחתה. ודין מיטה שהיתה טמאה מידרס וניטלה קצרה ושתי כרעיים וכו'.

20 **א. כְּלֵי עֵץ[2] הָרָאוּי לְמִדְרָס שֶׁקְּבָעוֹ בַּכֹּתֶל[3] בְּתוֹךְ**
21 **הַבִּנְיָן: קְבָעוֹ בַּכֹּתֶל וְלֹא בָּנָה עַל גַּבָּיו[4] אוֹ בָּנָה עַל**
22 **גַּבָּיו וְלֹא קְבָעוֹ - עֲדַיִן מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[5] כְּשֶׁהָיָה[6];**
23 **קְבָעוֹ בְּמַסְמְרִים וּבָנָה עָלָיו - טָהוֹר[7]. וְכֵן מַפָּץ**
24 **שֶׁנְּתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַקּוֹרוֹת[8]: קְבָעוֹ וְלֹא נָתַן עָלָיו אֶת**
25 **הַמַּעֲזִיבָה אוֹ שֶׁנָּתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְלֹא קְבָעוֹ -**
26 **מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; קְבָעוֹ וְנָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה -**
27 **טָהוֹר.**

2) כלים פכ"ג מ"ה. 3) במסמרים. 4) לא נתן עליו לבנים וסיד או טיט. 5) הכלי לא נעשה חלק מהבנין אם לא עשה שני הדברים האלה: קביעה במסמרים ובנין על גביו. 6) ואם ישב הזב על גבי הלבנים והטיט שעל הכלי שלא נקבע במסמרים הרי הוא טמא מידרס, אף־על־פי שהבנין מפסיק בינו ובין הכלי. 7) שהמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה. 8) הבנאים מניחים קורות מכותל לכותל, ובין קורה לקורה מניחים קרשים ומפצים ונותנים עליהם טיט ואבנים. שטח זה שבין הקורות נקרא "מעזיבה".

28 **ב. סַפְסָל[9] שֶׁנְּטַל אֶחָד מֵרֹאשָׁיו[10] - עֲדַיִן הוּא רָאוּי**
29 **לְמִדְרָס. נִטַּל הַשֵּׁנִי - טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח**
30 **- מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[11].**

9) שם פכ"ב מ"ג. 10) הספסל הוא קרש ארוך, ושני קרשים קטנים קבועים בשני צדדיו, קרש מזה וקרש מזה והם רגלי הספסל, ואם ניטל אחד משתי הרגליים האלה, ראוי הוא עדיין לשבת עליו, ולפיכך הוא מתטמא במידרס

הזב (ראה למעלה פכ"ה ה"ה). [במשנתנו הגירסא: "טהור", וברור שלרבינו גירסא אחרת]. 11) קרש שגובהו טפח, ראוי לישיבה.

1 **ג. כְּסֵא[12] שֶׁל כַּלָּה[13] שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו[14] - טָהוֹר. וְאִם**
2 **לֹא הָיוּ[15] חִפּוּיָיו יוֹצְאִים[16] וְנִטְּלוּ - עַדַיִן הוּא רָאוּי**
3 **לְמִדְרָס, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ[17] לִהְיוֹת מַטֶּהוּ עַל צִדּוֹ[18] וְיוֹשֵׁב**
4 **עָלָיו.**

12) שם מ"ד. 13) כסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. לכיסא זה ריפוד מיוחד במקום המושב או טבלא של שיש, וריפוד זה נקרא במשנה "חיפוי". 14) מפני שאינו ראוי למלאכתו, ואין דרכם של בני אדם – חוץ לכלה – לשבת עליו והרי הוא כאילו נשבר. 15) דין זה נאמר במשנה ה בכיסא רגיל ולא בשל כלה (ראה פירוש רבינו שם), ונראה שגם בדברי רבינו כאן מדובר בכיסא פשוט. ופירוש הדברים: ארבע רגלי הכיסא מחוברות זו לזו בארבע קרשים קטנים, ועליהם מונח מושב מורכב משלושה קרשים והם נקראים "חיפויים". 16) קרשי המושב אינם בולטים, מחוץ למסגרת, שעליה הם נשענים. 17) רגיל הוא לעשות כך אפילו כשהחיפויים קיימים. 18) מניח את הכיסא על אחד מקרשי המסגרת. דקדק רבינו וכתב "שכן דרכו" (וכן כתוב גם במשנה), כי אלמלא דרכו בכך כשהכיסא שלם, הרי זה שניטל חיפוייו היה כלי שבור, שאינו ראוי למלאכתו ולא היה מיטמא במידרס [נראה שכל דין זה מקומו הנכון בסוף הלכה ד, ונשתרבב לכאן בטעות].

5 **ד. כְּסֵא[19] שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו[20] וַעֲדַיִן הוּא רָאוּי**
6 **לִישִׁיבָה[21] - מִתְטַמֵּא. נִטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָיו זֶה בְּצַד**
7 **זֶה - טָהוֹר[22].**

19) שם מ"ו. 20) מדובר בחיפויים יוצאים מחוץ למסגרת, ואי אפשר לשבת על הכיסא כשהוא מוטה. 21) כגון שניטל הקרש האמצעי של המושב או השניים החיצוניים. 22) כחכמים במשנה, שם.

8 **ה. שִׁדָּה[23] שֶׁנִּטַּל הָעֶלְיוֹן[24] שֶׁלָּהּ - טְמֵאָה מִפְּנֵי**
9 **הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהוּא רָאוּי לְמִדְרָס; נִטַּל הַתַּחְתּוֹן - טְמֵאָה**
10 **מִפְּנֵי הָעֶלְיוֹן; נִטְּלוּ שְׁתֵּיהֶן - חֲרֵי הַדַּפִּין[25] טְהוֹרִין.**

23) שם מ"ח. ברור שרבינו כאן מפרש ששידה היא מרכבה כפירוש רש"י (שבת מד, ב ובקהלת ב, ח), ויש בה שני מקומות ישיבה זה תחת זה. [בפירושו למשנה כתב ששידה היא ארון, שיש לו בית קיבול בעליונה ובית קיבול בתחתונה (לפי תרגום דיהרנבורג), אולם כאן אי־אפשר לפרש כך, שהרי כתב מתטמאה במידרס, וארון אין לו דין מידרס]. 24) הכיסא העליון. 25) כותלי השידה (ראה השלמות).

11 **ו. תֵּבָה[26] שֶׁנִּפְחֲתָה מִצִּדָּהּ[27] - מִתְטַמֵּאָה בְּמִדְרָס**
12 **וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת[28], מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה אַף לִישִׁיבָה[29] וְהַכֹּל**
13 **יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ. נִפְחֲתָה מִלְּמַעְלָה[30] - טְהוֹרָה מִן**
14 **הַמִּדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לִישִׁיבָה, וּמִתְטַמֵּאָה**
15 **בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁעֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת. נִפְחֲתָה**
16 **מִלְּמַטָּה[31] - טְהוֹרָה מִכָּל טֻמְאוֹת[32], אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁאֶפְשָׁר לֵישֵׁב עָלֶיהָ כְּכִסֵּא; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ**
18 **לְקַבָּלָה[33], וּכְבָר בָּטַל הָעִקָּר. וְהַמְּגוֹרוֹת[34] שֶׁלָּהּ -**
19 **מִתְטַמְּאוֹת[35] וְאֵינָן חִבּוּר לָהּ[36]. וְכֵן[37] מַשְׁפֶּלֶת[38]**
20 **שֶׁנִּפְחֲתָה[39] מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים[40], אַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיָה**
21 **לְמִדְרָס[41] - חֲרֵי הִיא טְהוֹרָה מִכְּלוּם; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר**
22 **מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה, וְהוֹאִיל וּבָטַל הָעִקָּר - בָּטְלָה**
23 **הַטְּפֵלָה[42].**

26) שם פי"ט מ"ט. 27) נשבר אחד מדפנותיה הצדדיים. 28) שהרי היא ראוייה עדיין לקבלה. 29) נימוק לטומאת מידרס. 30) הדופן העליון נשבר. 31) שוליה נשברו, ואינה ראויה לקבל. 32) אפילו מטומאת מידרס שנוהגת גם בדברים שאין להם בית קיבול. 33) תשמישה העיקרי היא לקבל חפצים ופירות, ולצורך זה עשו אותה, ובית קיבולה עושה אותה כלי ראוי לקבל טומאת מת ושרץ, ומפני שלפעמים יושבים עליה – מיטמאה גם במידרס, אבל כשאינה ראויה לקבל, יצאה לגמרי מתורת כלי ובטלה הכשרתה לקבל טומאת מת ושרץ, ומתוך כך בטלה גם הכשרתה לטומאת מידרס שבאה לה כטפילה. פסק כחכמים במשנה, שם. 34) אם היו מגירות בתיבה, שאפשר להוציאן (ראה למעלה פ"ג ה"ו). 35) אף־על־פי שהתיבה נפחתה מלמטה. והטעם, מפני שיש להן בית קיבול משלהן – נידונות ככלים בפני עצמם. 36) אפילו לא נפחתה התיבה כלל, והיא מקבלת טומאה - אין המגירות מתטמאות כשנגע אב הטומאה בתיבה, ואם נגעה טומאה כזו במגירה לא נטמאה התיבה. 37) שם מ"ו. 38) סל גדול עשוי להוליך בו זבל, ויש לו מקום ישיבה בשביל הנהג. [יש מפרשים שפיתחה מן הצד]. 39) נשברו שוליה. 40) כשיעורה לטהרה (ראה למעלה פ"ו ה"ב). 41) יותר מתיבה שנפחתה מלמטה, שהרי נשאר בה מקום נוח לישיבה. 42) כדעת חכמים במשנה, שאפילו אם נשאר מקום לישיבה בטלה טומאת מידרס, מפני שהמשפלת נעשתה להולכת זבל ולא לישיבה. [ונראה, שאם ייחדה לישיבה אחר שנפחתה, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא ככל פשוטי כלי עץ].

24 **ז. עֲרֵבָה[43] שֶׁל עֵץ שֶׁמְּגַבְּלִין[44] בָּהּ הַבִּנְיָן[45] אוֹ אֶת**
25 **הַגִּפְסִים, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת - אֵינָהּ**
26 **מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[46]. וְשֶׁלָּשִׁין בָּהּ אֶת הַבָּצֵק,**
27 **שֶׁמַּחֲזֶקֶת מִשְּׁנֵי לֻגִּין[47] וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין[48], שֶׁנִּסְדְּקָה**
28 **עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְרַחֵץ בָּהּ רַגְלוֹ אַחַת מִפְּנֵי הַסֶּדֶק[49]**
29 **- חֲרֵי זוֹ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס; שֶׁסְּתָמָהּ[50] שֶׁכּוֹפְתָהּ[51]**
30 **וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ לְפִי גָּדְלָהּ וְסֶדֶק שֶׁלָּהּ. הִנִּיחָהּ**
31 **בַּגֶּשֶׁמִים[52] עַד שֶׁנִּתְפְּחָה וְנִסְתַּם הַסֶּדֶק - אֵינָהּ**
32 **מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁחֲרֵי הִיא רְאוּיָה לָלוּשׁ בָּהּ**
33 **וּתְחִלַּת מַעֲשֶׂיהָ לָלוּשׁ בָּהּ[53], וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת.**
34 **חָזַר וְהִנִּיחָהּ בְּקָרִים[54] וְנִפְתַּח הַסֶּדֶק - חָזְרָה לְקַבֵּל**
35 **טֻמְאַת מִדְרָס[55], וּטְהוֹרָה מִשְּׁאָר טֻמְאוֹת.**

43) שם פ"כ מ"ב. 44) מערבבים. 45) הטיט והחול לצורך הבניין. 46) אין דרכם של בני אדם לשבת או לעמוד בעריבה כזו, מפני הלכלוך. 47) תוספתא, כלים בבא־מציעא פי"א ה"א. 48) הקב מחזיק ששה לוגין. 49) שהמים יוצאים מהר דרך הסדק. ומדובר, כשהיא עדיין מקבלת רימונים ומטמאה בשאר טומאות. 50) כלומר, מתחילה היא עומדת לכך, שאם תיסדק ישתמשו בה לישיבה. תיבה נוספת זו נאמרה, כדי לתרץ תמיהת האחרונים, למה לא אמרו בזה "בטל העיקר בטלה הטפילה" כמו בהלכה הקודמת (ראה 'תוספות חדשים' למשנתנו). 51) הופכה על פיה. ואם אינה מחזיקה שני לוגין - דינה ככלי בית, שטהרתם במוציא זיתים, מפני שאין משתמשים בה לרחיצת רגליים. 52) משנה, שם. 53) ואם אדם יושב על עריבה ראוייה ללישה, אומרים לו: "עמוד ונעשה מלאכתנו". 54) צ"ל "בקדים", וכן הגירסא במשנה. ופירש רבינו שם שהניחה ברוח מזרחית וייבשה את העריבה, ומתוך כך נפתח הסדק. 55) בתוספתא שם, אמר רבי יוסי: מטמאת ומיטהרת אפילו עשר פעמים ביום.

1 **ח. עֲרֵבָה**[56] **גְּדוֹלָה**[57] **שֶׁהִיא יָתֵר עַל תִּשְׁעָה קַבִּין**
2 **שֶׁנִּפְחֲתָה מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים**[58] **וֶהֱכִינָהּ**[59] **לִישִׁיבָה - הֲרֵי**
3 **זוֹ טְהוֹרָה אַף מִטַּמְאַת מִדְרָס עַד שֶׁיְּקַצִּיעַ**[60]**; שֶׁאֵין**
4 **הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בַּעֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְחֲתָה עַד**
5 **שֶׁיֵּעָשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה**[61]**. עֲשָׂאָהּ**[62] **אֲבוּס לִבְהֵמָה**[63]**, אַף**
6 **עַל פִּי שֶׁקִּבְּעָהּ בַּכֹּתֶל - טְמֵאָה**[64] **בְּכָל הַטֻּמְאוֹת**[65]**.**

56) שם מ"ד. 57) למעלה מתשעה קבים. 58) ויצאה מתורת כלי מפני שאינה ראויה לקבל. 59) במחשבה או בדיבור. 60) יחתוך את הקצוות, כדי שתהיה נוחה לישיבה. 61) דעת חכמים במשנתנו. 62) לעריבה גדולה שנפחתה ('תפארת ישראל' במשנתנו). 63) והתקינה לכך על־ידי מעשה. 64) אבוס משמש להניח בו חבילות קש ועשבים, ולפיכך חזרה לקבל טומאה אף־על־פי שניקבה במוציא רימון. 65) פירוש, בכל שאר הטומאות אבל לא במידרס, שהרי איבוס הקבוע בכותל אינו ראוי לישיבה או לשכיבה. ולמה אינו נידון כמחובר לקרקע שאינו מקבל טומאה? מפני שלא נעשה מתחילתו לקביעה בקרקע וגם אינו משמש את הקרקע, שהרי אינו חלק של הבנין ואפשר להשתמש באבוס שאינו מחובר לכותל ('ברטנורא' ו'תפארת ישראל' שם).

7 **ט. מִטָּה**[66] **שֶׁנִּטְּלוּ**[67] **שְׁתֵּי אֲרָכוֹת**[68] **שֶׁלָּהּ אַחַר**
8 **שֶׁנִּטְמֵאת וְעָשָׂה לָהּ אֲרָכוֹת חֲדָשׁוֹת וְלֹא שָׁנָה אֶת**
9 **הַנְּקָבִים**[69] **וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲדָשׁוֹת**[70] **- עֲדַיִן הִיא**
10 **בְּטֻמְאָתָהּ**[71]**; נִשְׁתַּבְּרוּ הַיְשָׁנוֹת - טְהוֹרָה, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ**
11 **אַחַר הַיְשָׁנוֹת.**

66) שם פי"ט מ"ו. 67) ולא נשברו. 68) שני הדפנות הארוכים הנמשכים ממראשותי המיטה עד למרגלותיה. 69) חריצי לשונות המיטה שהארוכות תחובות בהם (ראה למעלה פ"ד ה"ב תיאור מלא של תבנית המיטה). 70) פירוש, אפילו נשברו. 71) מפני שהישנות קיימות, ואפשר להחזירן בנקל למקומן הראשון ללא כל שינוי – לא פקעה טומאתה של המיטה. והוא־הדין כשלא עשה לה חדשות, תורת מיטה עליה, ונקט "עשה חדשות" לרבותא, שלא תחשוב שעשיית החדשות מוכיחה שאין בדעתו כלל להחזיר את הישנות למקומן ('סדרי טהרות').

12 **י. מִטָּה**[72] **שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְרָס**[73] **וְנִטְלָה קְצָרָה**[74]
13 **וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם**[75] **- עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ, שֶׁעֲדַיִן צוּרַת**
14 **הַמִּטָּה עוֹמֶדֶת**[76]**; נִטְלָה אֲרֻכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם**[77] **-**
15 **טְהוֹרָה**[78]**.**

72) שם פי"ח מ"ה. 73) הוא־הדין בטומאות אחרות, ונקט מידרס מפני שמיטה רגילה להיטמא טומאת מידרס על־ידי ישיבת אשה נדה. 74) הדופן שמצד הראש או מצד הרגליים. 75) שתי כרעי המיטה שמשני צידיה. 76) ואפשר לשכב עליה, אמנם באופן לא נוח כל־כך. 77) שמצידיה. 78) אי־אפשר לשכב על מיטה משופעת לכל אורכה (ראה הי"ג). ואם החזיר למקומם את החלקים שניטלו – חזרה הטומאה ('תפארת ישראל').

16 **יא. קָצַץ**[79] **שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת**[80] **שֶׁל מִטָּה בַּאֲלַכְסוֹן**[81]**, אוֹ**
17 **שֶׁקָּצַץ שְׁתֵּי כְּרָעַיִם טֶפַח עַל טֶפַח**[82] **בַּאֲלַכְסוֹן, אוֹ**
18 **שֶׁמָּצָטָן**[83] **פְּחוֹת מִטֶּפַח**[84] **- הֲרֵי זוֹ נִשְׁבָּרָה וּטְהוֹרָה.**
19 **נִשְׁבְּרָה אֲרֻכָּה**[85] **וְתִקְּנָהּ - עֲדַיִן הִיא אַב טֻמְאָה**
20 **כְּשֶׁהָיְתָה**[86]**; נִשְׁבְּרָה הָאֲרֻכָּה הַשְּׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ**[87] **-**
21 **טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס**[88]**, אֲבָל טְמֵאָה מַגַּע מִדְרָס**[89]**. לֹא**
22 **הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַשְּׁנִיָּה -**
23 **טְהוֹרָה**[90]**.**

79) שם. 80) העצים שבארבע זוויות המיטה שראשי הארוכות והקצרות תחובים בחריצים שבהם. 81) הארוכות והקצרות מחוברות בצורת מרובע, וקצץ את שתי הלשונות שבראשי אלכסון המרובע, כגון מזרחית־דרומית ומערבית־צפונית, ומתוך כך נתפרקה המיטה לשני חלקים ובכל חלק ארוכה וקצרה. 82) הגר"א בהגהותיו למשנה, מוחק את המלים "טפח על טפח", ומסתבר שגם בדבריו רבינו כאן יש למוחקן לפי דעתו. וכן הוא גורס בתוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ה ה"ב. [במשניות שנדפסו בששה סדרי משנה, הכניסו: "טפח על טפח", ובמשנה שנספחה למסכת נדה, הוצאו מילים אלו]. 83) את כל ארבעת הכרעיים. 84) קצץ חלק מן הכרעיים והשאיר פחות מטפח בגובהן, והמיטה מונחת פחות מטפח מעל גבי הקרקע. רבינו בפירושו למשנה מבאר, שהמילים "פחות מטפח" נמשכות גם לדין קצץ שתי כרעיים באלכסון. ולמה צריך להשמיענו שקצץ ארבע כרעיים טהורה, אחר שהודיע כבר שקצץ שתיים – טהורה? מפני שאפשר לומר שאם כל הרגליים שוות – המיטה אינה מתנודדת וראוייה יותר לשכיבה ממיטה ששתי רגליה באלכסון האחד קצרות יותר מאלו שבאלכסון השני. 85) שם, מ"ר. 86) אפשר להשעין המיטה לכותל. 87) מדובר במיטה טמאה מידרס. 88) ואע"פ שהשנייה נשברה אחר תיקון הראשונה. והטעם, מפני ששבירת שתי הארוכות מבטלת את המיטה שנטמאה, וזו המתוקנת פנים חדשות היא, ומיטה זו לא נטמאה טומאת מידרס (ראה שבת קיב, ב). 89) ככל דבר הנוגע

במידרס שנעשה ראשון לטומאה. וטעמו של דבר: הארוכה המתוקנת הראשונה נגעה במיטה הטמאה מידרס, וקיבלה טומאת מגע שלא פקעה ממנה כשנשברה ארוכה שנייה, מפני שטומאה זו באה לה מחמת עצמה, וטומאתה זו מתפשטת על כל המיטה המחוברת לה (דינים דומים תמצא למעלה, בפ"ז הי"ב, ובפכ"א הלכות ט־י). 90) לגמרי, ואין עליה טומאת מגע מידרס אפילו אחר שתיקנה, שאין התיקון מועיל להחזירה לטומאתה, מפני שמיטה חדשה באה לכאן, כמו שביארנו למעלה.

1 **יב. מִטָּה[91] שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס אוֹ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת,**
2 **וְנִגְנַב חֲצָיָהּ אוֹ אָבַד חֲצָיָהּ אוֹ שֶׁחָלְקוּהָ אַחִין[92] אוֹ**
3 **שֶׁתָּפִין - חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[93], שֶׁהֲרֵי זוֹ כִּכְלִי שֶׁנִּשְׁבָּר[94].**
4 **הֶחֱזִירוּהָ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא[95]. הֲרֵי זֶה**
5 **דּוֹמֶה לְמִי שֶׁעָשָׂה כְּלִי אֶחָד מִשִּׁבְרֵי כֵּלִים שֶׁנִּטְמָא,**
6 **שֶׁהוּא טָהוֹר[96] וּמְקַבֵּל טֻמְאָה לְהַבָּא.**

91) שם מ"ט. 92) שנפלה להם בירושה. 93) אפילו אם נשארו ארוכה ושתי כרעיים, פקעה טומאתה הישנה. 94) ואין זה דומה לדין שבה"ט, כי במקרים שאנו דנים בהם כאן אין הדבר מתקבל על הדעת שיוחזרו החלקים החסרים למקומם. 95) טומאה ראשונה פקעה כשנחלקה המיטה, ואחר שחזר והשלימה נידונית כמיטה חדשה שלא נטמאה מעולם. ואין זה דומה לניטלו שבהלכה י, מפני שכאן לא העלה על דעתו שיוחזרו, ולפיכך בטלה מתורת כלי. ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שהרי זו ככלי שבור". 96) חוץ לכלי מתכות (ראה למעלה פ"ב ה"א).

7 **יג. מִטָּה[97] שֶׁנִּפְרְקוּ אֵיבָרֶיהָ, אִם נִשְׁבְּרָה[98] אֲרֻכָּה**
8 **וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם אוֹ קְצָרָה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם - חֲרֵי אֵלּוּ**
9 **מִתְטַמְּאִין[99], מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְסָמְכָן בַּכֹּתֶל וְלִישַׁן**
10 **עֲלֵיהֶן[100].**

97) שם. 98) ה'חזון איש' גורס: נשארה. 99) החלקים השלמים שנשארו, שהם קצרה ושתי כרעיים או ארוכה ושתי כרעיים – מקבלים טומאה. 100) סוכה טז, א. [למעלה בהלכה י מדובר במיטה טמאה. ואמרנו, שאם נשברה ארוכה ושתי כרעיים נטהרה, מפני שאין לה צורת מיטה, ואם יסמכה בכותל תהיה מיטה חדשה, וכאן אנו דנים על קבלת טומאה מכאן ולהבא, ומיטה חדשה זו מקבלת טומאה לדעת חכמים במשנתנו, ופסק כמותם. ונראה שמדובר בחישב עליה לסומכה בכותל] (ראה ראב"ד וכסף־משנה)

11 **יד. מִטָּה[101] שֶׁנִּטְמְאַת כֻּלָּהּ[102], אִם הִטְבִּילָהּ אֵיבָרִים**
12 **אֵיבָרִים[103] - טְהוֹרָה[104].**

101) כלים, שם. 102) כשהיא שלימה. 103) פירקה והטביל כל חלק בפני עצמו. 104) הטבילה מועילה. רבינו מפרש מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים במשנתנו, בטבילת איברי מיטה טמאה שנתפרקה, ופסק כחכמים. אולם במשנה עצמה פירש אחרת (ראה ר"ש שם, ו'תוספות' סוכה טז, א ד"ה מיטה). ומדובר כשנשארו ארוכה או קצרה ושתי כרעיים מחוברות, אבל כשלא נשארו - פרחה טומאתה ואינה צריכה טבילה.

13 **טו. הַמְפָרֵק[105] אֶת הַמִּטָּה לְהַטְבִּילָהּ - הַנּוֹגֵעַ**
14 **בַּחֲבָלִים[106] שֶׁלָּהּ טָהוֹר[107].**

105) שם פי"ט מ"א. 106) המסורגים בין דפנות המיטה. 107) לפני הפריקה דין החבלים כדין המיטה מפני שהם מחוברים לה, וכשפרקה נפסק החיבור, וחבלים בלתי ארוגים אינם מקבלים טומאה כלל בפני עצמם ומשום כך נטהרו.

יום ש"ק כ"ג סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר ששלוש דרכים הן בשלוש תיבות ובשלוש עריבות. וג' עגלות וג' תריסים וג' תרבוסים וג' בסיסים וג' מיטות וג' מטפחות וג' סבכות וג' סנדלים וג' קופות וג' פנקסות.

15 **א. שָׁלֹשׁ[2] תֵּבוֹת הֵן[3]: תֵּבָה שֶׁנִּפְחֲתָה מִצַּדָּהּ - טְמֵאָה**
16 **מִדְּרָס[4]; מִלְמַעְלָה[5] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[6]; וְהַבָּאָה**
17 **בַּמַּדָּה[7] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם[8].**

2) כלים פרק כ"ד משנה ד. 3) רובי ההלכות שבפרק זה הם סיכום דינים שנכתבו בפרקים הקודמים. 4) וכן בשאר טומאות. 5) נפחתה מלמעלה. 6) אבל לא טומאת מידרס. [כלל הוא בידינו: כל מקום שאמרו טמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות (ראה למעלה פרק כ"ג הלכה א) ובמקום שאמרו "טמא מת" הכוונה לכל הטומאות חוץ למידרס]. 7) שהיא מחזיקה ארבעים סאה. 8) המדובר בתיבה שאינה מיוחדת למידרס, אלא שלפעמים יושבים עליה, ולפיכך, כל זמן שהיא ראוייה לעיקר מלאכתה - לקבלת חפצים - היא מיטמאה גם במידרס, וכשבטלה מתורת כלי קיבול אינה מיטמאה מידרס מפני שבטל העיקר בטלה הטפילה, כמו שנתבאר בפרק כ"א הלכה ו. אבל דבר המיוחד לשכיבה או ישיבה מיטמא מידרס מן התורה אפילו אם הוא בא במידה, ומתוך כך מיטמא גם בשאר טומאות מדברי סופרים, בהתאם להכלל האמור בנידה מט, א: "כל המטמא מידרס מטמא מת".

18 **ב. שָׁלֹשׁ עֲרֻבוֹת הֵן: עֲרֻבָּה מְשֻׁנֵּי לֵגִין וְעַד תִּשְׁעָה**
19 **קַבִּין שֶׁנִּסְדְּקָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; שְׁלֵמָה - טְמֵאָה**
20 **טְמֵא מֵת[9]; וְהַבָּאָה בַּמַּדָּה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם.**

9) וכן שאר טומאות חוץ לטומאת מידרס.

21 **ג. שָׁלֹשׁ עֲגָלוֹת הֵן: הָעֲשׂוּיָה כְּקֻתְּדָרָה[10] - טְמֵאָה**
22 **מִדְּרָס[11]; כְּמִטָּה[12] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְשֶׁל אֲבָנִים[13]**
23 **- טְהוֹרָה מִכְּלוּם[14].**

10) בתבנית כיסא שארכו כרחבו ומוקף משלושה צדדים. 11) עשוייה לשבת עליה. 12) ארוכה וצרה. עגלה שכזו תשמישה להוביל בה משאות ואם יושב עליה אדם אומרים לו: עמוד ונעשה מלאכתנו. 13) העשוייה להוליך בה אבנים גדולות. 14) שוליה הם עצים מונחים לאורך

העגלה ולרחבה וביניהם ריווח גדול ואי אפשר לשבת עליה.

ד. שְׁלֹשָׁה תְּרִיסִין[15] הֵן: תְּרִיס הַכָּפוּף[16] - טָמֵא מִדְּרָס[17]; וְשֶׁמְּשַׁחֲקִין בּוֹ בְּקַמְפּוֹן[18] - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְדִיצַת הָעַרְבִיִּים[19] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְצורָה[20] בִּלְבַד וְאֵינָהּ מְמַשַּׁמְּשֵׁי אָדָם, וְכָל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כָּל עִקָּר.

15) מגינים של לוחמים. 16) בתבנית מרזב והוא מקיף את הגוף משלושה צדדים ומגן מפני חיצי האוייב. 17) מפני שהחיילים שוכבים בו בשדה הקרב. 18) בשדה משחקי הקרב והוא ישר וקטן מתריס של לוחמים ואין משתמשים בו לשכיבה וישיבה. 19) תריס קטן שמשמש רק לשחוק ילדים. 20) להתגדר בה.

ה. שְׁלֹשָׁה תַּרְבּוּסִין שֶׁל עוֹר[21] הֵן: שֶׁל סַפָּרִים[22] - טָמֵא מִדְּרָס; וְשֶׁאוֹכְלִין עָלָיו - טָמֵא טְמֵא מֵת[23]; וְשֶׁשּׁוֹטְחִים עָלָיו אֶת הַזֵּיתִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[24].

21) כלי עור פשוט שלא ניטלו שערותיו. 22) שמושיבים עליו את המסתפרים. 23) אבל לא מידרס מפני שאומרים ליושב עליו: עמוד ונעשה מלאכתנו, היינו לאכול עליו. 24) והוא משמש משמשי אדם בלבד.

ו. שְׁלֹשָׁה בְּסִיסָאוֹת[25] הֵן: שֶׁלִּפְנֵי הַמִּטָּה[26] וְשֶׁלְּפָנֵי[27] הַסּוֹפְרִים[28] - טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל שֻׁלְחָן[29] - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל מִגְדָּל[30] - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁהוּא מְקֻצָּת מִגְדָּל[31] וְצוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו.

25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא. 26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. 27) המשמש לו הדום לרגליו. 28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה "בסיס". 29) במשנתנו כתוב "של דלופקי" ובמשנה כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדלופקי "הוא שולחן מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דולפקי למה היא טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס דידיה (שלו) למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדולפקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טומאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מידרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדולפקי. 30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל, והוא מקבל ארבעים סאה. 31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טומאה.

ז. שָׁלֹשׁ מִטּוֹת הֵן: הָעֲשׂוּיָה לִשְׁכִיבָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; וְשֶׁל זַגָּגִים שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ כְּלֵי זְכוּכִית - טְמֵאָה טְמֵאַת מֵת; וְשֶׁל סָרָגִין שֶׁמְּסָרְגִין עָלֶיהָ אֶת הַסְּבָכוֹת - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְמַשַּׁמְּשֵׁי אָדָם.

ח. שָׁלֹשׁ מַשְׁפֻּלוֹת[32] הֵן: שֶׁל זֶבֶל - טְמֵאָה מִדְּרָס[33]; שֶׁל תֶּבֶן[34] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְהַפֻּחְלָץ שֶׁל גְּמַלִּים[35] - טָהוֹר מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהַחֲבָלִים שֶׁלּוֹ קָשִׁים בְּיוֹתֵר[36] וְעָבִים וְאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל תֶּבֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[37], וְנִמְצָא שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי אֶלָּא חֲבָלִים בִּלְבַד.

32) סלים גדולים שמוליכים בהם זבל או תבן. 33) מפני שיש לה כיסוי חלקי מלמעלה והנהג יושב עליו. 34) פתוחה מלמעלה והנהג יושב על התבן. 35) רשת עשוייה מחבלים עבים וניקבי הסריגה רחבים יותר מכמוציא רימון. 36) ואי אפשר לשבת עליו. 37) והדומה לו, ולכן אינו מקבל שאר טומאות שהרי אינו ראוי לקבלה.

ט. שְׁלֹשָׁה מַפָּצִין[38] הֵן: הֶעָשׂוּי לִישִׁיבָה - טָמֵא מִדְּרָס[39]; וְשֶׁל צַבָּעִים שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים[40] - טָמֵא טְמֵא מֵת[41]; וְשֶׁל גִּתּוֹת שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו עֲנָבִים וּמְחַפִּין בּוֹ - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[42].

38) מחצלאות. 39) בשבת פד, ב למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", שמפץ מיטמא מידרס אף על פי שהוא מפשוטי כלי עץ. ומתוך שמיטמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות, מן הכלל: שכל המטמא מידרס מיטמא טמא מת. 40) וכורכים אותם בו. 41) מפני שהוא עשוי לקבלה אינו נידון כפשוטי כלי עץ, ומפני שלא נעשה לישיבה אינו מיטמא מידרס. 42) וכבר נתבאר, שפשוטי כלי עץ, שאינם משמשים את האדם עצמו אלא כליו או חפציו ורק בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה.

י. שָׁלֹשׁ חֲמָתוֹת[43] הֵן וּשְׁלֹשָׁה תּוּרְמָלִין[44] הֵן: הַמְקַבְּלִין כַּשְּׁעוּר - טְמֵאִין מִדְּרָס. וְכַמָּה שִׁעוּרָן? הַחֻמָּת - אַרְבָּעָה קַבִּין, וְהַתּוּרְמִיל - חֲמִשָּׁה. וְשֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין כַּשְּׁעוּר - טְמֵאִים טְמֵא מֵת; וְשֶׁל עוֹרוֹת הַדָּג - טָהוֹר מִכְּלוּם[45].

43) נודות. 44) ילקוט הרועים. 45) נתבאר למעלה בפרק א הלכה ג, שעור בעלי חיים שבים אינו מיטמא כלל.

יא. שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן: הֶעָשׂוּי לְשָׁטִיחַ[46] - טָמֵא מִדְּרָס; וְהֶעָשׂוּי לְתַכְרִיךְ כֵּלִים[47] - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל רְצוּעוֹת[48] וְשֶׁל סַנְדָּלִין - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי.

46) שפורסים אותו על הקרקע ויושבים עליו. 47) לכרוך בו כלים. 48) פירוש, עור שייחדו לרצועות ולא חתכו עדיין, ואם כן לא נגמרה מלאכתו ונתבאר כבר כמה פעמים, שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, אבל

רצועות חתוכות מקבלות טומאה (רבינו בהלכות טומאת צרעת פרק י"ג הלכה ו).

יב. שְׁלֹשָׁה סְדִינִין הֵן: הֶעָשׂוּי לִשְׁכִיבָה - טָמֵא מִדְּרָס; וְהֶעָשׂוּי לְפָרֹכֶת - טָמֵא טְמֵא מֵת[49]; וְשֶׁל צוּרוֹת, שֶׁעוֹשִׁין אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ הָרוֹקֵם[50] - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

49) מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו יש עליו תורת בגד (ביצה יד, ב). 50) עשו צורות שונות על הסדין כדי שהרוקם ירקום כמותן.

יג. שָׁלֹשׁ מִטְפָּחוֹת הֵן: שֶׁל יָדַיִם[51] - טְמֵאָה מִדְּרָס[52]; וְשֶׁל סְפָרִים - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[53]; וְשֶׁל תַּכְרִיכֵי הַמֵּת וְשֶׁל נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי[54] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָן מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

51) שמנגבים בה את הידיים. 52) בירושלמי כלאיים פרק ט הלכה ב מפרש: מפני שנותנה על הכסת וישן עליה. 53) בירושלמי שם אמרו: "מפני שעושה אותה כמין תוך ונותנה בחיקו ומתחמם בה". 54) שהלווים המנגנים בבית המקדש מכסים בהן נבליהם וכלי ניגון אחרים.

יד. עוֹר הֶעָשׂוּי כְּמוֹ יָד, שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ הַיָּד וְהָאֶצְבָּעוֹת מִפְּנֵי הַצִּנָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוּא הַנִּקְרָא פַּרְקְלִינִין. וּשְׁלֹשָׁה פַּרְקְלִינִין הֵן: שֶׁל צַיָּדֵי חַיָּה וָעוֹף[55] - טָמֵא מִדְּרָס, שֶׁחֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו[56]; וְשֶׁל חַגָּבִים[57] - טָמֵא טְמֵא מֵת, שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַחֲגָבִים; וְשֶׁל קַיָּצִים[58], שֶׁבּוֹ מְקַיְּצִין פֵּרוֹת - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[59].

55) הציידים משתמשים בעופות גדולים וחזקים מלומדים לצוד עופות וחיות קטנות, וכשהם יוצאים לצייד לובשים פרקלין על היד ומעמידים עליו את העוף הנשמע לפקודתו ורודף אחר בעלי חיים כשבעליו נותן לו את האות. הפרקלין הוא חזק ורחב ומגן על ידו של הצייד מפני שריטות ציפורני העוף. 56) כשהצייד רוצה לנוח הוא מוריד את העוף מעל ידו, פושט את הפרקלין ומשעין גבו על עץ, וכדי שלא ילכלך את בגדיו הוא משים את הפרקלין ביניהם ובין העץ. 57) שתופסים בהם חגבים. 58) מלקטי פירות לחים. 59) תשמיש הוא להגן מפני הלכלוך בלבד ואין זה צורך גוף האדם עצמו (ראה למעלה פרק ז הלכה ב).

טו. שְׁלֹשׁ סְבָכוֹת הֵן: שֶׁל יַלְדָּה[60] - טְמֵאָה מִדְּרָס[61]; וְשֶׁל זְקֵנָה[62] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[63]; וְשֶׁעוֹשִׁין לְשַׁחֵק בָּהּ לְשׁוֹתֵי שֵׁכָר[64] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

60) סבכה שאשה צעירה מכסה בה את ראשה. 61) לפעמים היא מסירתה ויושבת עליה. 62) אין דרכן להוריד הסבכות. 63) ככל תכשיטי אדם ובגדיו. 64) נשים בלתי צנועות באות למסבאות ומשחקות לפני האורחים. נשים אלו לובשות סבכות מיוחדות שנקביהן רחבות מאוד והשערות בולטות דרכן, ולפיכך אין עליהן תורת כלי.

טז. שְׁלֹשָׁה סַנְדָּלִין הֵן: שֶׁל אָדָם - טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל מַתָּכוֹת שֶׁל בְּהֵמָה[65] - טָמֵא טְמֵא מֵת[66]; שֶׁל שַׁעַם[67] וְשֶׁל צְפִירָה[68] - טָהוֹר מִכְּלוּם[69]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל כְּלֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, אוֹ שֶׁהוּא רָאוּי וְלֹא נַעֲשָׂה [לְכָךְ] אֶלָּא לִמְלָאכָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס; נַעֲשָׂה לִמְלָאכָה אַחֶרֶת וּמְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ אֶת הַיְשִׁיבָה, כְּגוֹן הַטַּלִּית וְהָרְדִיד - מִתְטַמֵּא בְּמִדְּרָס. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְּרָס - מִתְטַמֵּא בְּמֵת; וְיֵשׁ מִתְטַמֵּא בְּמֵת וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְּרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמֵת - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין אָבוֹת שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וּמִתְטַמְּאִין בְּמַשְׁקִין[70].

65) היוצאים למלחמה מנעילים סנדלי ברזל על פרסות סוסיהם. 66) בשבת נט, א נאמרו שלושה טעמים בדבר: א. במלחמה, כשאין כלים מצויים, שותים החיילים בהם מים; ב. כשהאדם בורח הוא שם את הסנדלים על רגליו ורץ על הקוצים והברקנים; ג. החיילים נותנים בו שמן לסוך את גופם. 67) מין עץ רך. 68) מין גמי. ויש מפרשים לולבי דקל. 69) המדובר בסנדלים של בהמה, וכלי בהמה - אינם מקבלים טומאה. וסנדלים אלה אינם ראויים לתשמישים האמורים למעלה. 70) אף על פי שהם ראשון לטומאה (ראה פרק ז מהלכות אבות הטומאות הלכה ב).

יז. שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הֵן: מְהוּהָה[71] שֶׁטְּלָאָהּ עַל הַבְּרִיאָה[72] - הוֹלְכִין אַחַר הַבְּרִיאָה[73]; קְטַנָּה עַל הַגְּדוֹלָה[74] - הוֹלְכִין אַחַר הַגְּדוֹלָה; הָיוּ שָׁווֹת[75] - הוֹלְכִין אַחַר הַפְּנִימִית. כֵּיצַד הוֹלְכִין אַחֲרֶיהָ? שֶׁאִם נִקְּבָה[76] בְּמוֹצִיא רִמּוֹן - שְׁתֵּיהֶן טְהוֹרוֹת[77].

71) בלוייה. 72) בבריאה היה נקב קטן וחיבר לה את המהוהה וסגר את הנקב, ואחר כך ניקבה הגדולה כמוציא רימון ונקב זה לא תוקן. 73) ואם נגעה טומאה במהוהה לא נטמאה, אף על פי שהיא שלימה (כסף משנה). 74) ושתיהן בריאות או מהוהות. 75) ושתיהן בריאות או מהוהות. 76) אחר שטלא את הנקב הקטן הראשון. 77) אינן מקבלות טומאה. מפני שהמהוהה היא טפילה לבריאה וכן הקטנה לגדולה והחיצונה לפנימית.

יח. שְׁלֹשָׁה פִּנְקָסוֹת הֵן: הָאֲפִיפִּירִין[78]. שֶׁמַּנִּיחִין עָלָיו הַסְּפָרִים - טָמֵא מִדְּרָס[79]; וְשֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה[80] - טָמֵא טְמֵא מֵת[81]; חֲלָקָה[82] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי[83] וְאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְּרָס[84].

78) שני לוחות עץ מחוברים בצירים וביניהם מונחים הניירות או הקלף. על גבי הלוחות מניחים ספרים וכשהסופר רוצה לכתוב הוא פותח את הקיפול ויושב על שני הלוחות וכותב על הקלף המונח ביניהם. 79) משום שהוא עשוי גם לישיבה. 80) המדובר כאן בלוחות קטנים שאינם ראויים לישיבה. ואם יש בהם בית קיבול להניח בו שעווה למרוח על הלוח ולכתוב עליו בחרט (בתקופה

העתיקה רגילים היו לכתוב בחרט על גבי שעווה ואפשר היה להחליק את החרוט על השעווה ולכתוב עליה שנית). 81) ככל כלי קיבול. 82) כלומר, הלוח הוא שטוח ואין בו בית קיבול. 83) והוא קרש פשוט. 84) המדובר בקטן שאין בו כדי ישיבה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר הכלים שיש להם אחוריים ותוך, ושאין להם וכו'. ודין כיס שבתוך כיס, שנטמא אחד מהן במשקין.

1 **א.** כָּל הַכֵּלִים[2] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית קִבּוּל שֶׁנִּטְמְאוּ
2 אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין[3] - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן לְתִרוּמָה[4], וְלֹא
3 אָזְנֵיהֶן[5] וְלֹא מָקוֹם אֶצְבַּע הַשּׁוֹקֵעַ בִּשְׂפַת
4 הַכֶּלִי[6]. נִטְמָא תּוֹךְ הַכֶּלִי - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[7]. נָפְלוּ מַשְׁקִין
5 טְמֵאִין עַל כַּנֵּי הַכֵּלִים[8] אוֹ עַל אָזְנֵיהֶן אוֹ עַל אָזְנֵיהֶן
6 אוֹ עַל יְדוֹת הַכֵּלִים[9] הַמְקַבְּלִין - חֲרֵי זֶה מְנַגְּבָן[10] וְהֵן
7 טְהוֹרִין[11]. וַאֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַכֶּלִי כֻּלּוֹ לֹא נִטְמְאוּ.

2) כלים פכ"ה מ"ו. 3) משקין טמאים נגעו באחורי הכלי. 4) אבל לקודש גם תוכן טמא (שם מ"ט). [בפסחים יז, ב אמר ר' יהודה: "במה דברים אמורים? שנטמאו מחמת משקין (שמטמאים כלים מגזירת חכמים), אבל נטמאו מחמת שרץ (שמטמא מן התורה) נטמא תוכו - נטמא גבו, נטמא גבו - נטמא תוכו"]. 5) שפתות הכלים. 6) רגילים היו לעשות שקיעה בשפת הכלי, מקום להניח בו אצבע אגודל כשהאדם נושא את הקדירה. 7) כל אלו שנימנו למעלה. 8) בסיסי הכלים המחוברים להם. 9) כגון יד של מחבת. 10) כדי שלא יגעו המשקין שעליהם במקום המקבל טומאה. 11) לא גזרו טומאת משקין אלא בנוגעים בגוף הכלי, אבל לא בנגעו בחלקים הטפלים להם, והם נידונים כמובדלים מן הכלי, ואפילו אם יש להם בית קיבול אינם מיטמאים (רבינו בפירושו).

8 **ב.** אֶחָד[12] כְּלֵי הַשֵּׂק[13], כְּגוֹן הַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין[14], אוֹ
9 כְּלֵי הָעוֹר, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכָּסָתוֹת, וְאֶחָד כְּלֵי עֵץ,
10 אֲפִלּוּ קֻפּוֹת וּמַשְׁפֵּלוֹת, אִם נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין
11 - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן[15].

12) בין. 13) שם. 14) שקים גדולים לאריזת סחורות. 15) כלים אלה אפשר להפוך, ונמצא התוך נעשה גב, והגב תוך. ומלמדנו רבינו, שלא תטעה לומר שבהם אין לחלק בין גב ותוך, ולכן אם נטמא גבם נטמא תוכם.

12 **ג.** פְּשׁוּטֵי[16] כְּלֵי שֶׁטַח[17] שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמִדְרָס[18], כְּגוֹן
13 הַשֻּׁלְחָן וְטַבְלָא[19] שֶׁאֵין לָהּ דֹּפֶן[20], הוֹאִיל וְאֵין
14 מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה[21], אִם נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן
15 בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן[22]. אֲבָל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטַח
16 הָרְאוּיִים לְמִדְרָס, כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהָעוֹר שֶׁיִּשְּׁנִים עָלָיו
17 וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין לָהֶם אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ[23], אֶלָּא
18 בֵּין שֶׁנִּגְּעוּ מַשְׁקִין בָּהֶן מִתּוֹכָן אוֹ מֵאֲחוֹרֵיהֶן - נִטְמָא
19 הַכֶּלִי כֻּלּוֹ[24]. וְכֵן מִדּוֹת[25] יַיִן וָשֶׁמֶן[26], וְזוֹמָא
20 לִיסְטְרוֹת[27], וּמְסַנֶּגֶת שֶׁל חַרְדָּל, וּמַשְׁמֶרֶת שֶׁל יַיִן -
21 אֵין לָהֶן אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ[28], אֶלָּא אִם נָפַל מַשְׁקִין עַל
22 מִקְצָתָן[29] - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[30], כְּמוֹ הַבְּגָדִים.

16) שם מ"א. 17) כלים שיש להם טהרה במקווה נקראים "כלי שטף", מלשון הכתוב (ויקרא ו, כא): "ושטף במים" (פשוטי כלי שטף = כלי שטף שאין להם בית קיבול). המדובר בכלי עץ, אבל בכלי מתכת אין הבדל בין ראוי למדרס לבין לא ראוי. [סתם כלי שטף בלשון רבינו אינו כולל כלי מתכות]. 18) לשבת או לשכב עליהם. 19) מעץ או עור ששוטחים אותה על הקרקע ואוכלים עליה. [במשנה אמרו "והדלפקי" (ראה למעלה פכ"ז ה"ו)]. 20) מסגרת. כשיש לה מסגרת אינה כלי פשוט, שהרי ראוייה לקבלה. 21) ראה למעלה פ"א ה"י. 22) הצד העליון שהוחלק במעצד כדי שיהיה נוח לאכול עליו - נקרא "תוך", ו"אחוריו" היינו מהצד השני. 23) אין הבדל בין אחוריהם לתוכם. 24) בכורות לח, א. 25) שם מ"ג. 26) כלים שמודדים בהם יין ושמן, ושואבים בהן את המשקין מן החבית, והמשקה הסמיך נדבק בהם משני הצדדים אגב שאיבה. 27) במשנה: וזומא ליסטרא. בכלים פי"ג מ"ב, מפרש רבינו: כלי שראשו האחד עשוי כעין כף גדולה מנוקבת, ומניחים עליו בשר לצלותו על האש, וראשו השני עשוי כמזלג בעל שלוש שיניים, ותוחבים אותו בבשר הנצלה. 28) המידות מתלכלכים שני צידיהם בשוה אגב מלאכתם, ולפיכך אין לחלק ביניהם לענין טומאה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). וזומא ליסטרא, אפשר להשתמש בה משני ראשיה ומשני צידיה, ומסננת וכן משמרת יש להן בית קיבול קטן מאחוריהן, ולפעמים משתמש בו (ר"ש שם). [ב'תפארת ישראל' מבאר, ששוליהן כפופים קצת כלפי מעלה, כדי שלא יסתתמו נקביהם כשמניחים את המסננת בכלי שאינו מנוקב]. 29) בכל מקום שהוא. 30) מפני ששני הצדדים תשמישם שוה, אין אנו אומרים זה עיקר וזה טפל, והטפל יהיה דינו כאחוריים, אלא דנים הכל כגוף אחד. [במשנה־למלך הקשה מתוספתא כלים, בבא בתרא פ"ג, האומרת שאם נטמא המזלג לא נטמא הכף, אולם מלשון התוספתא משמע, שנאמרה לפי דעת ר' מאיר במשנתנו, שזומא ליסטרא יש לה אחוריים ותוך. ראה שם].

23 **ד.** הַמַּרְדֵּעַ[31] וְהַמַּלְמָד[32] - יֵשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ.
24 כֵּיצַד? נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַחֲרְחוּר[33] - לֹא נִטְמָא מִן
25 הָעֵץ הַסָּמוּךְ לַחֲרְחוּר אֶלָּא שִׁבְעָה טְפָחִים[34] בִּלְבַד,
26 וּשְׁאָר הָעֵץ טָהוֹר. וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַדָּרְבָּן
27 - לֹא נִטְמָא אֶלָּא אַרְבָּעָה טְפָחִים הַסְּמוּכִין לַדָּרְבָּן.
28 נָפְלוּ חוּץ לְשִׁבְעָה וְחוּץ לְאַרְבָּעָה - חֲרֵי זֶה כִּכְלֵי
29 קִבּוּל שֶׁנִּגְּעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְלֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא
30 מִמְּקוֹם מַגָּעוֹ וְלַחוּץ[35].

31) שם מ"ב. 32) שנותנים על צואר הבהמה לכוון הילוכה [למעלה בפרק יג הלכה כב, כתב רבינו שמרדע הוא מלמד, וצ"ע]. 33) המרדע הוא עץ ארוך, שלראשו האחד מחובר ברזל רחב לנער בו את העפר שנדבק במחרישה, ולחתוך בו שרשים המעכבים את החרישה. ברזל זה נקרא חרחור (ראה למעלה פי"א הכ"ב), ולראשו השני מחובר

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא. שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר.
וּבְאוּר מִצְוָה זוֹ בְּפִרָקִים אֵלּוּ:

1) יבאר שכל הטמאים, בין אדם בין כלים, אין להם טהרה אלא במקווה. הכלים שאין להם טהרה במקווה. זמן חייבי טבילות אימתי, ואם טבלו בבגדיהם. אם צריך כוונה לטבילה ואם צריכים ראוי לביאת מים. דבר החוצץ באדם וכלים.

א. כָּל הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים[2], בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ טֻמְאָה חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶן[3] - אֵין לָהֶן טָהֳרָה אֶלָּא בִּטְבִילָה בְּמַיִם הַנִּקְוִין בַּמַּקְוֶה[4].

2) להוציא אוכלין שאין להם טהרה כלל. 3) דברי חכמים. 4) 'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ט, ה"א. ויתבאר בהלכות הבאות.

ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה רְחִיצַת בָּשָׂר וְכִבּוּס בְּגָדִים מִן הַטֻּמְאָה - אֵינוֹ אֶלָּא טְבִילַת כָּל הַגּוּף בְּמִקְוֶה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָב: וְרָחַץ לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם[5] - כְּלוֹמַר, שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ[6]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַטֻּמְאִין, שֶׁאִם טָבַל כֻּלּוֹ חוּץ מֵרֹאשׁ אֶצְבַּע הַקְּטַנָּה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[7], הֲרֵי נֶאֱמַר: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר - בִּנְיַן אָב[8] לְכָל הַטֻּמְאִים שֶׁיְּבוֹאוּ[9] בַּמַּיִם[10].

5) ומשמע לכאורה ששטיפת ידיים מטהרת. 6) חלקי הגוף הנראים לעיניים (ראה לקמן ה"י). 7) ששמע תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. 8) אחת משלוש־עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, ופירושה: אם נאמרו בתורה פרטי דינים בענין אחד, יש ללמוד מזה לכל הענינים הדומים שיהיה דיניהם כך. 9) כל גופם. 10) הסמיכו חכמים דין זה על הכתוב.

ג. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ - יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס[11] וּכְלֵי זְכוּכִית[12] וְכֵן הַמַּפָּץ[13]. כְּלֵי חֶרֶס - נֶאֱמַר בּוֹ: וְאֹתוֹ תִּשְׁבֹּרוּ, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא שְׁבִירָה. אֲפִלּוּ חִבְּרוֹ בַּקְּרָקַע[14], וַאֲפִלּוּ קְבָעוֹ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִלּוּ מִלְּאָהוּ סִיד אוֹ גִּפְסִים - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה עַד שֶׁיִּשָּׁבֵר. וּכְלֵי זְכוּכִית - כִּכְלֵי חֶרֶס עֲשָׂאוּם[15] בְּדָבָר זֶה[16].

11) שבת פד, א. 12) שם יד, ב: יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה . . . ועל כלי זכוכית. ובדף טו, ב שם אמרו שאין להם טהרה במקוה – כמו כלי חרס. 13) מחצלת. שם פד, ב. 14) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"ו ה"ט. 15) שבת טו, ב: "הואיל ברזל יותר קטן, ונקרא "דרבן". 34) שיערו חכמים שהחרחור זקוק לשיעור כזה לצורך מלאכתו. 35) חלקי העץ משני צידי מקום נגיעת הטומאה המרוחקים יותר משבעה טפחים מן החרחור וארבעה מן הדרבן.

ה. כִּיס[36] שֶׁבְּתוֹךְ כִּיס שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ[37]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שְׁפוּתוֹתֵיהֶן שָׁוִין; אֲבָל אִם הָיָה הַחִיצוֹן עוֹדֵף[39] וְנִטְמָא הַפְּנִימִי - נִטְמָא הַחִיצוֹן[40], נִטְמָא הַחִיצוֹן - לֹא נִטְמָא הַפְּנִימִי[41]. וּבַשֵּׁרֶץ, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם - לֹא[42] נִטְמָא חֲבֵרוֹ.

36) שם פרק כו מ"ב. 37) אפילו הם מחוברים. והטעם, מפני שתוכו של כיס זה נידון כגבו של השני. 38) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. 39) בולט למעלה משפת הפנימי. במקרה זה נידון הפנימי כתוך, והחיצון כאחוריים. 40) כדין נטמא תוכו - נטמא גבו. 41) שבטומאת משקין, נטמא גבו - לא נטמא תוכו. 42) למחוק את התיבה: "לא" (משנה־למלך). בתוספתא כתוב: "אבל בשרץ שניהם שווים", פירוש, אם נטמא אחד מהם - נטמא גם השני. והטעם, מפני שטומאת שרץ היא מן התורה לא חילקו בין תוך ואחוריים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א.

ו. הַחוֹקֵק[43] רֹבַע[44] וְחַצִי רֹבַע בְּעֵץ אֶחָד[45] וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא הַשֵּׁנִי[46], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֵץ אֶחָד. כֵּיצַד? נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הָרֹבַע - הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִין, וַחֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין; נָגְעוּ בַּחֲצִי הָרֹבַע מִתּוֹכוֹ - חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִים, הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין. וּכְשֶׁהוּא מַטְבִּיל - מַטְבִּיל אֶת הַכֹּל[47]. נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הָרֹבַע אוֹ אֲחוֹרֵי חֲצִי הָרֹבַע בְּמַשְׁקִין - הֲרֵי אֲחוֹרֵי הַכְּלִי[48] טָמֵא, שֶׁאֵין חוֹלְקִין אֶת הָאֲחוֹרַיִם[49].

43) שם פרק כה מ"ד. 44) רביעית הקב = לוג. 45) רובע בראשו האחד, וחצי רובע בשני. 46) מפני שהם כשני כלים, ולכל אחד מהם תשמיש מיוחד לו, ואין השני משמש עמו. 47) אפילו אותו החלק שלא נטמא, לפי שהוא "עצם גוף אחד" (רבינו בפירושו. ראה השלמות להלכה ג). 48) פירוש, אחורי כל הכלי. 49) לענין טומאה הבאה להם מחמת עצמם, אבל כשנטמאו על ידי התוך - אין טומאתם מתפשטת יותר מטומאת התוך עצמו.

ז. קֻמְקוּמוֹס[50] שֶׁהָיוּ אֲחוֹרָיו טְמֵאִין וְהָיָה מַרְתִּיחַ - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יָצְאוּ מַשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בַּאֲחוֹרָיו וְחָזְרוּ לְתוֹכוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין לְתִרוּמָה[51].

50) שם מ"ח. 51) אבל לא לקודש, שאין אחוריים ותוך לקודש, כמו שביארנו למעלה בהלכה א.

ותחילת ברייתם (של כלי זכוכית) מן החול, שווינהו רבנן (עשו אותם חכמינו) ככלי חרס". 16) וכן לענין טהרה במקווה, ומה שאמר "בדבר זה" התכוון להוציא קבלת טומאה מגביהם, שכלי חרס אינו מטמא אלא כשנגעה טומאה באווירו, וכלי זכוכית מיטמא רק מגבו (צידו החיצון). ראה הל' כלים פט"ו ה"ה. ובגמרא שם (טז, א) נימקו: מפני שכשנשתברו יש להם תקנה על ידי היתוך כמו כלי מתכת, השוו חכמים דינם לכלי מתכת בענין זה.

1 **ד. הַמַּפָּץ[17] אֵינוֹ בִּכְלַל הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים שְׁאָר כָּל**
2 **הַטֻּמְאוֹת[18]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּלִי קִבּוּל, אֵינוֹ מְכַלַּל כְּלֵי**
3 **עֵץ הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[19]. וְהוֹאִיל וְהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב,**
4 **נִתְרַבָּה לְטַמְאַת מִדְרָס בִּלְבַד[20] דִּין תּוֹרָה[21]. וְכֵיוָן**
5 **שֶׁאֵין לוֹ טֻמְאָה וְטָהֳרָה בְּפֵרוּשׁ וְנִתְרַבָּה[22] לְטֻמְאָה,**
6 **לֹא יִתְרַבֶּה לְטַהֵר בְּמִקְוֶה; שֶׁאֵין מִתְטַהֵר בְּמִקְוֶה**
7 **אֶלָּא הַכֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. וְאֵין לְמַפָּץ טָהֳרָה**
8 **אֶלָּא קְרִיעָתוֹ, עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה**
9 **טְפָחִים[23].**

17) שם פד, ב. 18) חוץ מטומאת מידרס, כמבואר לקמן. 19) ויקרא יא, לב. ובמדבר לא, כ. מפני שהוקשו (הושוו) כלי עץ לשק האמורים שם שיש לו בית קיבול. 20) שנאמר (ויקרא טו, כד): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" לרבות פשוטי כלי עץ המיוחדים למשכב ומושב. 21) אבל מקבל טומאה מגזירת חכמים, כפי הכלל המקובל בידינו: כל המטמא מידרס מטמא טמא מת (ראה הל' כלים פכ"ג ה"א). 22) מהדרשה שהבאנו למעלה. בשבת פד, א - למדו מן הכתוב, שכל דבר שאין לו טהרה במקווה אינו מקבל טומאת מידרס, וביארו שם שלא מיעט הכתוב אלא דבר שאין במינו דבר שיש לו טהרה, כגון כלי חרס, שכל דבר העשוי מחרס אינו ניטהר במקוה, אבל מפץ שיש במינו דבר המתטהר במקוה, כגון סלים, נתרבה לטומאת מידרס מ"וכל המשכב". [מלשונו של רבינו כאן יוצא ברור, שכל פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקוה, מפני שלא נכללו בכתוב "וכל כלי עץ", ונתרבו לטומאת מידרס מן הכתוב "וכל המשכב" מפני שיש במינם כלים המיטהרים במקוה. והראב"ד חולק, ומחלק בין פשוטי כלי עץ ובין מפץ העשוי מגמי ועשבים אחרים, שאינם כלי כלל, ודעתו שפשוטי כלי עץ כלולים באמור "וכל כלי עץ", ומכיוון שנתרבו לטומאה נתרבו גם לטהרה הכתובה באותו ענין, אבל מפץ של גמי שאינו כלי כלל לא נכלל באמור לענין טומאה, ולפיכך אין לו טהרה במקוה (ראה 'תוספות' שבת שם ד"ה מפץ, שכתבו כהראב"ד)]. 23) כשיעורו לטומאה. משנה, כלים פ"ו מ"ז.

10 **ה. הַזָּב[24] אֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא בְּמַעְיָן[25], שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
11 **בּוֹ: בְּמַיִם חַיִּים. אֲבָל הַזָּבָה וּשְׁאָר הַטְּמֵאִין, בֵּין**
12 **אָדָם בֵּין כֵּלִים - טוֹבְלִין אַף בְּמִקְוֶה.**

24) מקוואות פ"א מ"ח. 25) של מים מתוקים ראויים לשתייה, אבל מלוחים או מרים וכן מעיינות חמים – פסולים כמבואר בהל' פרה אדומה פ"ו הי"ב גבי מי חטאת, שהתורה אמרה בהם גם כן "מים חיים".

13 **ו. כָּל חַיָּבֵי טְבִילוֹת[26] טְבִילָתָן בַּיּוֹם[27], חוּץ מִנִּדָּה**
14 **וְיוֹלֶדֶת שֶׁטְּבִילָתָן בַּלַּיְלָה[28], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29] בְּעִנְיַן**
15 **נִדָּה. וּבַעַל קֶרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, מִתְּחִלַּת**
16 **הַלַּיְלָה[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב[31] יִרְחַץ בַּמַּיִם**
17 **- מִלַּמֵּד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה עַד הֶעֱרֵב**
18 **שֶׁמֶשׁ[32].**

26) שבת קכא, ב. 27) ביום האחרון לטומאתם, ואינם רשאים בלילה שלפניו אע"פ שהלילה שייך ליום שלאחריו. ומלמדנו עוד, שאינם צריכים לחכות עד גמר יום הטומאה, היינו עד שקיעת החמה. במגילה כ, א למדו מהכתוב (במדבר יט, ט): "והזה הטהור על הטמא . . . ביום השביעי", שהזאה פסולה בלילה, וטבילה לומדים בהיקש מהזאה. [ואע"פ שלמדו טבילה מהזאה, נראה שיש הבדל גדול בין שתיהן: טבילה בלילה שאחרי ימי הטומאה, כשירה והזאה פסולה, שהרי במשנה (פרה פי"ב מי"א) אמרו סתם "פסול", וכן גם לשונו של רבינו בהל' פרה אדומה פי"א ה"א. ונשאר לברר למה לא אמרו בזה: אין היקש למחצה. ראה 'תוספות' נדה סז, ב ד"ה משום סרך]. 28) בליל שמיני לתחילת ראייתה. בנדה כתבה תורה (ויקרא טו, יט): "שבעת ימים תהיה בנדתה" – תהא בנדתה כל שבעת הימים, ויולדת איתקש (הושוותה) לנדה (פסחים צ, ב). 29) בספר קדושה, בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ו. 30) אם ראה קרי בלילה, רשאי לטבול לפני הנץ החמה (ראה השלמות). 31) רבינו מפרש כשהגיע הערב, ולא כפירוש רש"י (ראה רש"י ו'תוספות' נזיר סו, א בענין קושיית שמואל). 32) למחרת היום.

19 **ז. כָּל הַטּוֹבֵל[33] צָרִיךְ שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם**
20 **בְּבַת אַחַת. וְאִם הָיָה בַּעַל שֵׂעָר - יַטְבִּיל כָּל שֵׂעָר**
21 **רֹאשׁוֹ, וַהֲרֵי הוּא כְּגוּפוֹ דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמֵאִין**
22 **שֶׁנִּטְבְּלוּ בְּבִגְדֵיהֶן - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[34], מִפְּנֵי**
23 **שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן[35] וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן הַנִּדָּה[36]**
24 **שֶׁטָּבְלָה בְּבִגְדֵיהָ - מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

חוץ מראש אצבע קטנה...

בפ"א ה"ב כתב "אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו" ומוסיף כאן על דבר הצורך להטביל כל ראשו שהוא כגופו דין תורה.

מכאן יש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע גם דבר פעוט ופעולה קטנה של יהודי שהרי השיער הוא טפל לגוף וזה שנמצא באדם בשעת הטבילה הוא באקראי שכן יכול היה לגלח ראשו ולטבול ובכל זאת גם עניין פעוט זה יש לו ערך גדול עד שחייב להטביל כולו.

כך גם פעולות הנראות קטנות כמו נתינת פרוטה לעני חשובות הן וצריכות להיעשות בפרסום כי לעולם לא ידע מי רואהו ועד כמה השפיעה פעולתו על אדם אחר שראה את נתינת הצדקה. ואין מקום לטעון שהרי מדובר בסכום

זעום כל כך ומה היא החשיבות הגדולה לכאורה, כי נתינת צדקה היא מצות ה' וכשמדובר על ציווי ה' אין חילוק בין גדול לקטן ובכל מקרה מקיימים ציווי ה'. ובנוסף, כשיקיים מצוה זו הרי "מצוה גוררת מצוה" יעורר הדבר אצלו את "התאבון" לקיים עוד ועוד מצוות עד שיהיה שלם בכל ענייני התורה ומצוותיה.

(על פי יין מלכות סי' קנא)

33) עירובין ד, ב. 34) ביצה יח, א. 35) הבגדים סופגים ומעבירים את המים לגוף. 36) שם.

1 **ח. כָּל הַטּוֹבֵל[37] צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לְטָבְלָה, וְאִם לֹא**
2 **נִתְכַּוֵּן - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לְחֻלִּין[38]. אֲפִלּוּ נִדָּה**
3 **שֶׁטָּבְלָה בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ**
4 **יָרְדָה לְהָקֵר[39] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ[40]; אֲבָל**
5 **לִתְרוּמָה וּלְקָדָשִׁים אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁתִּטְבֹּל**
6 **בְּכַוָּנָה[41].**

37) חולין לא, א. 38) שם. 39) ולא התכוונה להיטהר מטומאתה. 40) כרב שם, נגד דעת רבי יוחנן. ואף־על־פי שכלל בידינו: רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן, פסק כאן כרב, מכיוון שמסקנת הגמרא שם גבי גל שנתלש היא לפי דעת רב (כסף־משנה). 41) שם. ובמשנה חגיגה יח, ב אמרו: לתרומה – צריכה כוונה לטהרת תרומה, ולקודש – צריכה כוונה לטהרת קודש.

7 **ט. הַכּוֹתֶּת[42] יָדָיו וְרַגְלָיו וְיָשַׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם[43], אִם**
8 **נִכְנְסוּ מַיִם דֶּרֶךְ כֻּלּוֹ - טָהוֹר[44]. הַקּוֹפֵץ[45] לְתוֹךְ**
9 **הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהַטּוֹבֵל פַּעֲמַיִם[46] בַּמִּקְוֶה -**
10 **הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהָאוֹמֵר[47] לַחֲבֵרוֹ: כְּבֹשׁ יָדְךָ[48] עָלַי**
11 **בַּמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה.**

42) הקושר (תוספתא, מקוואות פ"ח ה"א). 43) בחפירה שמכונסים בה ארבעים סאה מים. 44) כשאדם נכנס למים כדרכו בעמידה על רגליו מתקבל על הדעת שנכנס המים דרך כולו, אבל אדם כפות שישב במים צריך לבדוק אם נכנסו או לא. 45) שם פ"ה ה"י. 46) שם. 47) שם. 48) ללחוץ על ראשו, כדי שייכנס כולו למים. בתשובות הריב"ש סי' רצג (מובאה בכסף־משנה כאן) מפרש טעם הגיוני, מפני שבכל שלושת המקרים הללו נראה כאילו כוונתו להקר או – באומר כבוש ידך – לשם שחוק, וטבילה צריכה כוונה לתרומה ולקודש (למעלה ה"ח), ואם יגע הטובל הזה בתרומה וקדשים, יאמרו הרואים שטבילה אינה צריכה כוונה ויבואו לידי מכשול. [במסכת כלה רבתי פ"י, אמרו: "והטובל שני פעמים הרי זה מגונה, דילמא דייב על אינשי ולא חזי ליה" פירוש שמא יתיז מים על אנשים העומדים שם בין טבילה לטבילה והוא לא יראה אותם (לפני טבילה ראשונה הוא מסתכל ורואה). ושם אמרו שקופץ לתוך האמבטי "הוא דרך המיתה" (סכנה יש בדבר) ומובן שהוא הדבר בקופץ לתוך המקוה. וגדולה הפליאה שהריב"ש לא הביא ברייתא זו].

12 **י. בֵּית הַסְּתָרִים[49] וּבֵית הַקְּמָטִים אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיְּבוֹאוּ**
13 **בָּהֶן הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם - אֵיבָרִים**
14 **הַנִּרְאִים בִּלְבַד[50]. וְאַף עַל פִּי כֵן צְרִיכִין לִהְיוֹת**
15 **רְאוּיִין[51] שֶׁיְּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ[52].**
16 **לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[53]: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם בְּתוֹךְ**
17 **בֵּיתוֹ, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה מְדִיחָה בֵּין קְמָטֶיהָ בְּמַיִם וְאַחַר**
18 **כָּךְ תִּטְבֹּל. וְהָאִשָּׁה טוֹבֶלֶת כְּדַרְכָּהּ גְּדִילָתָהּ[54], כְּאוֹרֶגֶת**
19 **וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ.**

49) המקומות בגוף שאינם מגולים כשהאדם נמצא במצב טבעי. 50) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע, פ"ד ה"ה דרשו: "מה ידיו בנראה אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים". 51) קידושין כה, א. 52) בין אותם המקומות לבין המים אם יגיעו לשם. בפרק הבא יבואר מה הם הדברים החוצצים (ראה הלכה יב). 53) מימרא של רבא, נדה סו, ב. 54) כדרך עמידתה הטבעית בשעה שהיא אורגת או מיניקה את בנה, שהיא מתכופפת קצת (שם פז, א).

20 **יא. אִשָּׁה[55] אֵינָהּ טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל[56], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבַּיֶּשֶׁת**
21 **מִבְּנֵי הָעִיר[57] וְאֵינָהּ טוֹבֶלֶת כַּהֹגֶן[58]. וְאִם הִקִּיף לָהּ**
22 **מַפָּץ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ כְּדֵי לְהַצְנִיעָהּ[59] - טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל. וְלֹא**
23 **תִּטְבֹּל עַל גַּבֵּי כְּלֵי חֶרֶס[60] אוֹ סַל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, מִפְּנֵי**
24 **שֶׁמְּפַחֶדֶת וְלֹא תַּעֲלֶה לָהּ טְבִילָה.**

55) שם. 56) מקום שהספינות עוגנות. 57) הבאים שמה לרגל עסקיהם. 58) כך פירש רבינו חננאל (ראה 'תוספות' שם טו, ב ד"ה אשה), אולם רש"י מפרש מפני הטיט המצוי שם, והוא נדבק על רגליה – וחוצץ. והוא יפרש שאביו של שמואל הניח מפצים על קרקע הנהר לעמוד עליהם. 59) שלא יראוה המסתובבים בנמל. רבינו מפרש כך מה שאמרו שם: אבוה דשמואל עביד לבנתיה (עשה לבנותיו) . . . ומפצי ביומי תשרי. וכן פירש ב'ערוך'. 60) שם.

25 **יב. אֶחָד הָאָדָם אוֹ הַכֵּלִים[61] לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ**
26 **בֵּינָם וּבֵין הַמַּיִם. וְאִם הָיָה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין**
27 **הַמַּיִם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּצֵק אוֹ טִיט מֻדְבָּק עַל בְּשַׂר**
28 **הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה, וְלֹא**
29 **עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה. דִּבֵּר תּוֹרָה[62]: אִם הָיָה דָּבָר**
30 **הַחוֹצֵץ חוֹפֶה אֶת רֹב הָאָדָם אוֹ רֹב הַכְּלִי - לֹא עָלְתָה**
31 **לָהֶן טְבִילָה. וְהוּא[63] שֶׁיַּקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֶה לְהַעֲבִירוֹ;**
32 **אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו וְלֹא שָׂם אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין**
33 **עֲבָר בֵּין לֹא עָבַר - אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹפֶה**
34 **אֶת רֻבּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה חוֹפֶה מְעוּטוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, אַף**
35 **עַל פִּי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[64]: שָׁכַל**
36 **דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ**
37 **טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מְעוּטוֹ, גְּזֵרָה מִשּׁוּם**
38 **רֻבּוֹ; וְכָל דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ - לֹא**
39 **עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו,**
40 **גְּזֵרָה מִשּׁוּם רֻבּוֹ הַמַּקְפִּיד עָלָיו. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: שֶׁאִם**
41 **הָיָה עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי דָּבָר מִדְּבָרִים**
42 **הַחוֹצְצִין, כְּגוֹן בָּצֵק וְזֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֲפִלּוּ טָפָּה**
43 **כִּחַרְדָּל, וְהוּא מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה;**

61) בחפירה שמכונסים בה ארבעים סאה מים. 62) כשאדם נכנס למים כדרכו בעמידה על רגליו מתקבל על הדעת שנכנס המים דרך כולו, אבל אדם כפות שישב במים צריך לבדוק אם נכנסו או לא. 63) שם פ"ה ה"י. 64) שם. 65) בתשובות הריב"ש סי' רצג (מובאה בכסף־משנה כאן) מפרש טעם הגיוני, מפני שבכל שלושת המקרים הללו נראה כאילו כוונתו להקר או – באומר כבוש ידך – לשם שחוק, וטבילה צריכה כוונה לתרומה ולקודש (למעלה ה"ח), ואם יגע הטובל הזה בתרומה וקדשים, יאמרו הרואים שטבילה אינה צריכה כוונה ויבואו לידי מכשול. [במסכת כלה רבתי פ"י, אמרו: "והטובל שני פעמים הרי זה מגונה, דילמא דייב על אינשי ולא חזי ליה" פירוש שמא יתיז מים על אנשים העומדים שם בין טבילה לטבילה והוא לא יראה אותם (לפני טבילה ראשונה הוא מסתכל ורואה). ושם אמרו שקופץ לתוך האמבטי "הוא דרך המיתה" (סכנה יש בדבר) ומובן שהוא הדבר בקופץ לתוך המקוה. וגדולה הפליאה שהריב"ש לא הביא ברייתא זו].

1 **וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אֶלָּא אִם**
2 **כֵּן הָיָה חוֹפֶה רֹב הַכְּלִי אוֹ רֹב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

אינו חוצץ...

עיכוב החציצה הוא תנאי צדדי בטבילה ולא פגם במהותה ולכן אם דבר חופה רק את מיעוטו או אפילו את רובו ואינו מקפיד עליו עלתה לו טבילה מן התורה. אבל העיכוב ב"טובל ושרץ בידו" הוא פגם במהות הטבילה כי עניינו של שרץ הוא היפך הטהרה.

וראיה לדבר שמהתורה אם טבל כולו חוץ מראש אצבע קטנה הרי הוא בטומאתו, אבל אם טבל בחציצה שאינו מקפיד עליה בכל זאת נקרא טובל כולו ומכאן שהוא תנאי צדדי.

(על פי לקו"ש חל"ח ע' 19 הע' 19)

~ נקודות משיחות קודש ~

דבר החוצץ...

שני דינים בטבילה וכל אחד בעל גדר שונה; הדין שצריך לטבול כל גופו במקוה הוא דין במעשה הטבילה של האדם שאפילו אם השאיר ראש אבר קטן בחוץ אין כאן מעשה טבילה (מן התורה), והדין שלא תהיה חציצה בינו ובין המים אינו חיסרון במעשה הטבילה אלא עניין צדדי - דבר החוצץ שבתנאים מסוימים אינו מעכב כי אין כאן פגם במעשה הטבילה.

בכך יובן מדוע בחר האדמו"ר הזקן באגרת התשובה (פרק ה') לתאר את הקשר שבין ישראל לקב"ה (על פי הפסוק כי חלק ה' עמו כו') במילים: "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו יתברך", כי הוא חידוש לגבי מה שביאר (בחלק א' פרק מ"ח) ש"הארץ הלזו הגשמית... מלא כל הארץ כבודו" היינו אור־אין־סוף ברוך־הוא כמו שנאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא נאום ה" כי שני הדינים בטבילה הם בדוגמת שני האופנים המתוארים בפרק מ"ח ובאגרת התשובה.

בפרק מ"ח מדבר על כך שהקב"ה נמצא בכל מקום בשווה אצל כל הנבראים כי הוא מצד גדולתו של הקב"ה שאין לו סוף והוא בדוגמת הטבילה המקיפה את כל האדם בשווה. אבל באגרת התשובה מדבר על דבר מעלתם של ישראל מצד עצמם שהם "חלק הוי' עמו" ו"חלק משם הוי' ב"ה" והיה מקום לחשוב שאי אפשר שהוי' עצמו "יגיע" אל נשמת ישראל כפי שירדה "ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות" והתלבשה בגוף הגשמי עד שיש לה שייכות לגשמיות. לכך בחר אדמו"ר הזקן במילים "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ כו'" כי נשמות ישראל בטלים לקב"ה משום שהם חלק אלוה ממעל מצד מעלת עצמם ולכן אין בין ישראל לקב"ה גם לא דבר החוצץ כי גם הציור הגשמי שבו התלבשה הנשמה אינו חוצץ בין ישראל לקב"ה.

(על פי לקו"ש חל"ט ע' 75)

61) לקמן בפ"ב נימנו הדברים החוצצים באדם, ובפ"ג – החוצצים בכלים. 62) מכאן ועד סוף הפרק, היא מימרא של רבי יצחק, עירובין ד, ב. 63) וזה נאמר (בתנאי). 64) מגזירת חכמים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ז־כ"ג סיון תשע"ז

יום ראשון י"ז סיון ה'תשע"ז

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת הִיא. וְהִיא: דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר.

וּבְאוֹר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין כופר בכל או מודה במקצת.

3 **א. הַטּוֹעֵן[2] אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַטְלְטְלִין, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת**
4 **- הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע עַל הַשְּׁאָר**
5 **מִן הַתּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה[3]. וְכֵן[4]**
6 **אִם כָּפַר בַּכֹּל וְאוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, וְעֵד**
7 **אֶחָד מֵעִיד [שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע מִן**
8 **הַתּוֹרָה. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ[6], שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁנַיִם**
9 **מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. וְכֵן**
10 **לָמְדוּ[7] מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁעֵד אֶחָד לְכָל עָוֹן וּלְכָל**
11 **חַטָּאת אֵינוֹ קָם[8], אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה.**

2) משנה שבועות לח: 3) במכילתא משפטים פרשה ט"ו דרשו: "כי הוא זה" עד שיודה במקצת: כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חייב לך ולא מה שאתה תובע (ראה בבא קמא קו:). ודווקא במטלטלין, אבל על קרקעות עבדים ושטרות אין נשבעים (משנה שם מב: ובגמרא שם מג. למדו זה מכלל ופרט וכלל). 4) גמרא שם מ. 5) ששמע תלמיד מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו. 6) ברייתא שם. 7) כלומר, וכך הוא הלימוד שנמסר מפי השמועה.

8) כתוב בתורה (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" ודרשו: לכל עוון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שם).

1 **ב. אֵין לְךָ מְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה:**
2 **מִי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת הַמִּטַּלְטְלִין, וּמִי שֶׁחִיְּבוּ עֵד**
3 **אֶחָד, וְהַשּׁוֹמֵר. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּשׁוֹמֵר: שְׁבוּעַת יְיָ**
4 **תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין**
5 **בְּהִלְכוֹת שְׂכִירוּת. וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה נִשְׁבָּע**
6 **וְנִפְטָר מִלְּשַׁלֵּם[9]. אֲבָל כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[10], כְּגוֹן**
7 **שָׂכִיר[11] וְנֶחְבָּל[12] וּפוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ[13] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[14], וְכֵן**
8 **כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּגוֹן הַשָּׁתָפִין[15]**
9 **וְהָאֲרִיסִין[16] - כֻּלָּן נִשְׁבָּעִין בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[17]. וְכָל אֵלּוּ**
10 **הַשְּׁבוּעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, הֲרֵי הֵן**
11 **כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[18] בְּנִקְיטַת חֵפֶץ[19].**

9) משנה שם מד: 10) שם. 11) נתבאר בהלכות שכירות פרק י"א הלכה ו, שאם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש - נשבע השכיר שלא נטל - ונוטל. ולמה אין משביעים את בעל הבית וייפטר? מפני שבעל הבית טרוד בפועליו הרבים ואפשר שנדמה לו שנתן - ולא נתן, אבל פועל, שפרנסתו על שכר עבודתו, אינו שוכח ואינו טועה (גמרא שם מה). 12) משנה שם מד: ונתבאר שם שהמדובר, כשיש עדים שהנחבל נכנס תחת ידו של הנתבע (פירוש למקום שהנתבע היה בו לבדו) כשהוא שלם ויצא חבול ונתבע לבית דין וטען לא חבלתי בו. [בגמרא שם אמר שמואל, שאם החבלה היא במקום שאין הנחבל עצמו יכול לחבל - נוטל בלא שבועה, בתנאי, שלא היה שם אדם אחר שאפשר היה לו לחבול]. 13) הוציא שטר חוב על חבירו וזה טוען פרעתי כל החוב והמלוה אומר פרעת חלק מהחוב - הרי זה פגם תוקפו של השטר ולפיכך עליו להישבע. וכשהוא טוען לא פרעת כלום - נאמן בלא שבועה. 14) והדומים לאלה שנמנו במשנה שם. 15) התובע טוען יישבע שלא נטל יותר מהמגיע לו. 16) החוכרים שדות מבעליהן לעבדן ולקבל חלק מהיבול. 17) בגמרא שם מח: שאלו מה בין שותפים ואריסים לכל אדם, שאין משביעים אותם בטענת שמא? ונימקו, שאלה רגילים להורות היתר לעצמם באמתלאות שונות להשקיט את מצפונם. [בגמרא (שם) אמר רב נחמן שעל טענת שמא אינו נשבע בכפירת תביעה פחותה משתי מעות כסף. ופירש רש"י שהכוונה למודה במקצת, שבטענת וודאי היה מחוייב שבועת התורה ותיקנו חכמים שבועה בטענת שמא דומה, אבל כשזה כופר הכל שבטענת וודאי פטור משבועת התורה - לא תיקנו חכמים שבועה בטענת שמא. ורבינו בפרק ט מהלכות שלוחין ושותפין פסק, שגם כופר הכל לכתחילה, מחוייב שבועה, כדעת רבו הרב יוסף מיגאש בפירושו לשבועות שם. ובבית יוסף חושן משפט סימן צג מדייק מלשונם של הרי"ף והרא"ש, שדעתם כדעת רבינו]. 18) רי"ף בהלכותיו בכתובות סוף פרק ט. 19) הנשבע אוחז בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה. בהלכות שבועות פרק י"א הלכה ח: כותב רבינו שתלמיד חכם אוחז תפילין בידו, ושאר כל אדם - ספר תורה.

12 **ג. הַטּוֹעֵן[20] מְטַלְטְלִין עַל חֲבֵרוֹ, וְכָפַר בַּכֹּל וְאָמַר:**
13 **לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, וּנְתָנוֹ**
14 **מִיָּד וְאָמַר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא זֶה וְהֵילַךְ[21]; אוֹ**
15 **שֶׁאָמַר: אֶמֶת שֶׁהָיָה לְךָ אֶצְלִי, אֲבָל מָחַלְתָּ לִי אוֹ**
16 **נָתַתָּ לִי אוֹ מָכַרְתָּ לִי אוֹ הֶחֱזַרְתִּי לָךְ; אוֹ שֶׁטָּעָנוּ**
17 **חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים - בְּכָל אֵלּוּ פָּטוּר**
18 **מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה[22]. אֲבָל חֲכָמֵי הַגְּמָרָא[23] תִּקְּנוּ,**
19 **שֶׁיִּשָּׁבַע הַנִּתְבָּע בְּכָל אֵלּוּ[24] שְׁבוּעַת הֶסֵּת[25] וְיִפָּטֵר.**
20 **וְאֵינָהּ כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ נְקִיטַת חֵפֶץ.**
21 **וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה וְדֶרֶךְ שְׁבוּעַת**
22 **הֶסֵּת בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת[26].**

20) משנה שם לח: 21) והנה אני משלם לך הסכום שאני מודה בו. 22) בהילך פסק כרב ששת (בבא מציעא ד.) כפי הכרעתו של הרי"ף בראש פרק ו משבועות. והדינים האחרים נשנו בשבועות שם. [רש"י בבא מציעא שם מבאר, שהילך משמעותו: לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם ... הואיל ואיתנייהו כמאן דנקיט להו דמי (=ומכיוון שישנם בעינם הרי זה כאילו נמצאים בידו של המלוה). והר"ן שם כתב, שלפי שיטת רש"י לא אמרו הילך פטור אלא בפיקדון, אבל במלוה אי אפשר לומר שהמעות הן ברשות המלוה בכל מקום שהן, משום שמלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעו ליד הלווה יצאו לגמרי מרשות המלוה, ומביא בשם הגאונים, שבהלוואה אם היה בידו מזומן הסכום שהודה בו ונותנו למלוה - פטור משבועה, ובפיקדון אפילו אם נמצא הדבר במקום רחוק - ההודאה עצמה היא כהילך, משום שפיקדון בכל מקום שהוא - ברשותו של המפקיד הוא (ראה לקמן פרק ג הלכה י"ד). 23) מימרא של רב נחמן שם מ: ובבא מציעא ה. 24) בשבועות שם אמר רב חביבא, ששבועת היסת נאמרה רק על מה ששנינו (שם לח:) מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנהו לי, נתתיו לך (טענת הנתבע) - פטור. וביארו שם שלדעתו כופר הכל לכתחילה, פטור אפילו מהיסת. ולכן הדגיש רבינו וכתב: "בכל אלו" לומר לך, שאין הלכה כרב חביבא. וכן פסק הרי"ף בהלכותיו בשבועות בראש פרק ו. [בתוספות שם מא. דיבור המתחיל ומאן, כתבו בשם רבינו תם שאין משביעים את הכופר הכל. ובהגהות מיימוניות כאן אות ח כתב: שוב ראיתי בתשובת מורי רבינו זצ"ל (הכוונה למהר"ם מרוטנבורג) שרבינו תם חזר בו בסוף ימיו]. 25) קראו לה "היסת" על שם שהסיתו אותו חכמים לשבועה זו (רש"י בבא מציעא שם. ראה רש"י שבועות שם). 26) פרק י"א, הלכה ד.

23 **ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי זֶה**
24 **נִשְׁבָּע וְנִפְטָר[27]. וְאִם לֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - יוֹרְדִין**
25 **לִנְכָסָיו[28] וְגוֹבִין מֵהֶם כָּל מַה שֶּׁהָבַע חֲבֵרוֹ עָלָיו[29];**
26 **שֶׁהֲרֵי הַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי זָז מִדִּין תּוֹרָה, אוֹ**
27 **הִשָּׁבַע אוֹ תֵּן לִי. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[30] עַל מִי שֶׁטָּעַן**
28 **עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵינוֹ כֵּן, וְנוֹתֵן[31]. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב**
29 **שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶן[32], אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין -**
30 **אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפִּךְ אֶת הַשְּׁבוּעָה[33]; שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר**

1 לוֹ: הִשָּׁבַע וָטֹל, כְּמוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לָךְ. וְאִם לֹא רָצָה
2 לְהִשָּׁבַע - יֵלֵךְ לוֹ. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם אָמַר הַתּוֹבֵעַ:
3 אֵינִי רוֹצֶה בְּתַקָּנָה זוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לִי חֲכָמִים[34], אֶלָּא הֵרֵינִי
4 כְּשֶׁאָר הַתּוֹבְעִים[35] - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעַ אֶת הַנִּתְבָּע
5 הֶסֵּת[36]. וְאִם רָצָה לְהַפְקָה עַל הַתּוֹבֵעַ - מְחַיְּבִין אֶת
6 הַתּוֹבֵעַ לְהִשָּׁבַע[37], אוֹ יֵלֵךְ לוֹ.

27) משנה שבועות לח: 28) שם מא. 29) ואינו יכול להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב לו וייטול. שם אמרו: בדאורייתא לא מפקינן. [בר רב אשי אומר שם: בדאורייתא נמי (גם כן) מפקינן. ובתוספות שם דיבור המתחיל ולמר כתבו, שרב האי גאון וכן רבינו גרשון מאור הגולה פסקו כמר בר רב אשי, ובעל הלכות גדולות ובסדר תנאים ואמוראים (לרבי יוסף טוב עלם) כתבו, שאין הלכה כמותו]. 30) לנתבע יש זכות. 31) ומשלם. 32) מתקנת חכמים. 33) לעניין היפוך שבועת הנוטלים - אף על פי שהיא מדבריהם - כדין שבועת התורה. וכן פסק הר"י מיגאש בפירושו לשבועות שם. ורש"י כתובות פז: כתב שכל שבועה מדבריהם יכול להפוך (ובש"ך חושן משפט שם סעיף קטן ל כתב, שכמה פוסקים קדמונים פסקו כרש"י). 34) שאשבע ואטול. 35) והנתבע מכחיש, שהוא נשבע ונפטר. 36) כשהוא מהפך היה הנתבע נשבע אותה השבועה שהמהפך היה חייב בה, היינו, "כעין דאורייתא" בנקיטת חפץ, אבל באומר אינני רוצה בתקנת חכמים שתיקנו לטובתי - הנתבע נשבע היסת. 37) לקמן הלכה ו יתבאר שכל שבועת היסת מהפכים.

7 ה. הָיָה מְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם מִן הַנִּשְׁבָּעִין
8 וְנִפְטָרִין, כְּגוֹן הַנִּשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת סָפֵק[38] אוֹ מִן
9 הַנִּשְׁבָּעִין הֶסֵּת, וְלֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ[39]
10 שְׁלֹשִׁים יוֹם. אִם לֹא בָּא וְלֹא תָּבַע נִדּוּיוֹ[40] - מַלְקִין
11 אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[41]. וְכָל מִי שֶׁחָלָה עָלָיו שַׁמְתָּא
12 שְׁלֹשִׁים יוֹם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת וְאַחַר כָּךְ
13 מַתִּירִין נִדּוּיוֹ[42]. וְאֵין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו[43], לְפִי שֶׁאֵינוֹ
14 מְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה[44].

38) כגון האריסים והשותפים (ראה למעלה הלכה ב). 39) שם. 40) לא ביקש להתיר לו את הנידוי. 41) מפני שמרד בדברי חכמים. כל עונש מלקות מדרבנן נקרא "מכת מרדות". 42) כרב אשי שם. 43) רב אשי שם מסיים: "ושבקינן ליה (ועוזבים אותו)". 44) בשבועה מן התורה אמרנו למעלה בהלכה ד, שאם לא רצה להישבע יורדים לנכסיו וגובים מהם.

15 ו. כָּל הַמְחַיֵּב[45] שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אִם רָצָה לַהֲפֹךְ
16 הַשְּׁבוּעָה עַל הַתּוֹבֵעַ - הֲרֵי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנוֹטֵל
17 מֵחֲבֵרוֹ. וְאֵין לְךָ[46] מִי שֶׁנִּשְׁבָּע הֶסֵּת וְנוֹטֵל מֵחֲבֵרוֹ,
18 אֶלָּא זֶה שֶׁנֶּהְפְּכָה עָלָיו שְׁבוּעַת הֶסֵּת. וְאֵין לְךָ
19 שְׁבוּעָה שֶׁתְּהֻפַּךְ אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת בִּלְבַד; אֲבָל
20 שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה אוֹ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם שֶׁהִיא כְּעֵין שֶׁל
21 תּוֹרָה[47] - אֵין הוֹפְכִין שְׁבוּעָתָן.

45) שם אמרו: "בדרבנן מפכינן". 46) נתבאר למעלה שרבינו ורבו הר"י מיגאש מפרשים מה שאמרו: "בדרבנן מפכינן" הכוונה לשבועת היסת בלבד. 47) נתבאר למעלה בהלכה ה.

22 ז. אֵין מַשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הֶסֵּת אֶלָּא עַל טַעֲנַת וַדַּאי;
23 אֲבָל עַל טַעֲנַת סָפֵק - פָּטוּר[48]. כֵּיצַד? כְּמִדָּמֶה לִי
24 שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה; אוֹ שֶׁאָמַר: מָנֶה הִלְוִיתִיךָ,
25 וְכִמְדָמֶה לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתַּנִי; אָמַר לִי אַבָּא[49] שֶׁיֵּשׁ לִי
26 אֶצְלְךָ מָנֶה, אוֹ צִוָּה לִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ
27 מָנֶה; דָּבָר פְּלוֹנִי נִגְנַב מִבֵּיתִי, וְלֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא
28 אַתָּה, קָרוֹב בְּעֵינַי שֶׁאַתָּה גְּנַבְתּוֹ; חִשַּׁבְתִּי מָעוֹת
29 וּמָצָאתִי חָסֵר, שֶׁמָּא אַתָּה הִטְעִיתַנִי בַּחֶשְׁבּוֹן;
30 וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר
31 אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

48) שם מ: מנמק רב נחמן למה משביעים היסת את הכופר הכל - משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, ובטענת ספק אין חזקה כזו (מגיד משנה). 49) אמרו, שלשיטת רבי אליעזר בן יעקב, אם הבן התובע מסתמך על צוואת אביו בלבד ולא אמר: ברי לי - הנתבע פטור משבועה, אפילו במודה במקצת ששבועתו מן התורה. ורבינו - וכן הרי"ף - פסקו כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב:): "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי". [הראב"ד משיג על רבינו בדין אמר לי אבא, ודעתו שזו טענת ברי. ובלחם משנה מבורר באריכות שתי השיטות. ראה שם].

32 ח. כּוֹר חִטִּים[50] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ בְּוַדַּאי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר:
33 אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא יֵשׁ לְךָ שֶׁמָּא אֵין לְךָ - הֲרֵי הַנִּתְבָּע
34 יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְנִפְטָר[51], לְפִי שֶׁלֹּא
35 חִיֵּב עַצְמוֹ בְּוַדַּאי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כּוֹר חִטִּים יֵשׁ
36 לִי בְּיָדְךָ בְּוַדַּאי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ אִם חִטִּים
37 הוּא אוֹ שְׁעוֹרִים - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ[52],
38 וּמְשַׁלֵּם שְׁעוֹרִין[53]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

50) בכתב יד תימן: "מנה לי בידך". וכן גירסת המגיד משנה. 51) מחלוקת אמוראים בכתובות יב: ופסק רבינו כרב נחמן ורבי יוחנן. בגמרא שם אמרו "פטור" ורבינו הוסיף שהנתבע מחוייב להישבע היסת, שאם לא נטיל עליו שבועה תתבטל שבועת היסת בכופר הכל, שהרי יעדיף לטעון איני יודע ויהיה פטור משבועה (מגיד משנה). 52) ולמה אין מחייבים אותו שבועת התורה כמודה במקצת, ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם, כמו בטוען חמישים אני חייב לך וחמישים אינני יודע, כמבואר לקמן פרק ד הלכה ח? משום שמודה במקצת אינו מחוייב שבועה אלא בהודה לו ממין הטענה (ראה לקמן פרק ג הלכה ח). 53) הראב"ד משיג על זה מדברי רבה בר נתן בבבא קמא לה: שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. וכן פסק רבינו עצמו (שם). והמשיג עצמו מבאר שיטת רבינו וכותב: שלדעתו לא אמר רבה בר נתן אלא כשהוא מכחיש לגמרי את התביעה (החיטים), אבל בשאינו

מכחישה, אלא טוען איני יודע ונכנס לחיוב שבועת היסת על התביעה - חייב לשלם מה שהודה. ונראה שהתכוון לנימוקו של רבינו מאיר הלוי (הובא ברא"ש בבא קמא שם) שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור, מפני שיכול לטעון משטה הייתי בך, ולמעשה גם שעורים אינני חייב לך, אבל כשנשבע היסת שאינו יודע אין כאן השטאה (ראה ש"ך חושן משפט סימן פ"ח סעיף קטן לה). ובסמ"ע שם סעיף קטן לא, מסביר שאפילו לשיטת האומרים שטעם הפטור משעורים הוא משום שאנו אומרים: על השעורים מחל - כאן חייב, משום שאפשר הדבר שגם התובע לא זכר בדיוק אם חיטים השאילהו או שעורים ולפיכך טען חיטים, וכשהנתבע הודה ששאל מין אחד צריך לשלם לו הפחות שבשני המינים ונשבע על השאר (ראה מה שכתבנו בזה בהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו).

1 **ט. מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ[54] בְּוַדַּאי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: כֵּן**
2 **הָיָה לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּי לְךָ אוֹ**
3 **עֲדַיִן לֹא הֶחֱזַרְתִּי לְךָ - חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְלֹא יִשָּׁבַע**
4 **הַתּוֹבֵעַ כְּלָל, אֲפִלּוּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת. מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ**
5 **בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב, וַהֲרֵי זֶה[55] טוֹעֵן[56] אוֹתוֹ טַעֲנַת**
6 **וַדַּאי, וְנִסְתַּפֵּק אִם נִפְטַר אוֹ לֹא נִפְטַר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא**
7 **בָּזֶה. אֲבָל אִם אֵין לוֹ תּוֹבֵעַ[57], וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר:**
8 **גְּזַלְתִּיךָ אוֹ הִלְוִיתַנִי מָנֶה, אָבִיךָ הִפְקִיד אֶצְלִי מָנֶה,**
9 **וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּיו אוֹ לֹא הֶחֱזַרְתִּיו - אֵינוֹ חַיָּב**
10 **לְשַׁלֵּם. וְאִם בָּא לֶאֱשֹׁת יְדֵי שָׁמַיִם[58] - חַיָּב לְשַׁלֵּם.**

54) משנה שם קיח. 55) הנתבע. 56) כלומר, מודה. 57) בגמרא שם מבואר ההבדל בין תבע או לא תבע. וכן פסק הרי"ף שם. 58) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעוון גזל גם כלפי הקדוש־ברוך־הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו - משלם. והוא הדין באומר מנה לי בידך וזה אומר איני יודע אם הלויתני. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ע"ה סעיף ט. ברא"ש שם כתב עוד, שאם לא תבעו ובא ואמר מעצמו איני יודע אם הלויתני או לא - פטור גם לצאת ידי שמים. וכן נפסק בשולחן ערוך שם סעיף י.

11 **י. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[59], אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם; הִשָּׁבַע הֶסֵּת[60]**
12 **וְלָךְ, הִשָּׁבַע אַתָּה הֶסֵּת[61] וְטֹל[62]; וְאָמַר הַתּוֹבֵעַ: אֵינִי**
13 **רוֹצֶה לְהִשָּׁבַע - הֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: הִשָּׁבַע וְטֹל,**
14 **אוֹ תֵּלֵךְ בְּלֹא כְּלוּם. וְאֵין שָׁם הִפּוּךְ אַחֵר[63]. וְיֵשׁ לוֹ**
15 **לְהַחֲרִים סְתָם[64] עַל מִי שֶׁהוּא חַיָּב לִי וְלֹא יִתֵּן לִי.**

59) נתבאר למעלה (הלכה ו) ששבועת היסת מהפכים. 60) התובע טוען כך. 61) תשובת הנתבע. 62) ואשלם לך. 63) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן - אין לדבר סוף. 64) בלי הזכרת שם הנתבע.

16 **יא. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל**
17 **תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, אֲפִלּוּ הֶסֵּת - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים**
18 **סְתָם קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁבַע עַל מִי שֶׁיִּטְעַן עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
19 **חַיָּב בּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ בְּחִנָּם, וְיַעֲנֶה הַמַּשְׁבִּיעַ**
20 **אָמֵן[65], וְאַחַר יִשָּׁבַע. וְתַקָּנָה טוֹבָה לְבַעֲלֵי דִינִין, כְּדֵי**
21 **שֶׁיִּמָּנְעוּ מִטַּעֲנַת שֶׁקֶר, וְלֹא יִגְרְמוּ לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם**
22 **לְבַטָּלָה[66], וְלֹא יַשְׁיאוּ שֶׁמַּע שָׁוְא[67].**

65) עניית אמן משמעותה הודאה לחרם כזה. 66) בשבועה יש הזכרת שם שמים. 67) לא יסבירו לבית דין טענות שקר. מלשון המקרא (שמות כג, א): לא תשא שמע שוא. [בפרק כ"א מהלכות סנהדרין הלכה ז מבואר, שלא־תעשה זו כוללת גם השמעת טענות לבית דין שלא בנוכחות בעל דין השני. מובן שנוח יותר להסביר טענת שקר כשאין מי שיסתור דבריו במקום.

23 **יב. כָּל מִי[68] שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל**
24 **דִּבְרֵיהֶם - מְגַלְגְּלִין עָלָיו הַמַּשְׁבִּיעַ[69] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה**
25 **מִדְּבָרִים שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהֶן יִתְחַיֵּב מָמוֹן. וְעַד הֵיכָן כֹּחַ**
26 **גִּלְגּוּל? עַד שֶׁיֹּאמַר: וּבִכְלַל שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁלֹּא נִמְצַרְתָּ**
27 **לִי[70] בְּעֶבֶד עִבְרִי[71] וַעֲדַיִן עַבְדִּי אַתָּה[72]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[73]**
28 **שֶׁאֵין מְגַלְגְּלִין עַל הַשָּׁכִיר[74].**

68) קידושין כז: 69) יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שבית דין אין מחייבים שבועה עליהן. 70) שם כח. 71) שמחוייב לעבוד שש שנים. 72) טרם נשלמו שש השנים. ודווקא כשטוען עבד עברי אתה, אבל הטוען עבד כנעני אתה - מנדים אותו ואין מגלגל שבועה כזו. ובשבועות מח: למדו מברייתא שמגלגלים גם בשבועה דרבנן. 73) בפרק י"א מהלכות שכירות הלכה ט. 74) נתבאר שם בהלכה ו, שאם בעל הבית טוען נתתי לך שכרך והשכיר אומר לא קיבלתי, תיקנו חכמי המשנה שיישבע השכיר וייטול אף על פי שכל כופר הכל נשבע היסת ונפטר (ראה הערות שם). דין גלגול למדו בקידושין שם משבועת הסוטה, שכתבה תורה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן" וכפל לשון זה נתפרש: אמן מאיש זה שנחשדתי, אמן מאיש אחר ואף על פי שבנוגע לאיש האחר חסרים התנאים המביאים לידי שבועה זו, ודבי רבי ישמעאל למדו שם מקל וחומר שמגלגלים גם טענות שמא כגון האריסים והשותפים שחלקו, שאם לא חלקו משביעים אותם אפילו בלא גלגול (ראה למעלה הלכה ב ופרק ט מהלכות שותפין הלכה א). ומובן מאליו שגם אם השבועה העיקרית היא על טענת שמא של התובע - מגלגלים, שהרי שבועת סוטה היא על טענת שמא (מגיד משנה). [ברא"ש שבועות פרק ח סימן יח הוכיח מגמרא בבא מציעא צח: שאין מגלגלים אלא כשהנתבע טוען טענת וודאי, כמו סוטה שהיא טוענת טענת וודאי: טהורה אני, אבל כשהשבועה היא על טענת איני יודע - אין מגלגלים (וכן פסק בטור חושן משפט סימן צד). וכתב עוד, שאין מגלגלים על טענת ספק אלא כשיש רגליים לדבר, כלומר, שיש איזה יסוד המחזק את הטענה, כמו בסוטה שנסתרה עם האיש שבעלה התרה בה (קינא לה) שלא תיסתר עימו].

29 **יג. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה[75], אֲפִלּוּ הֶסֵּת, וְהִתְחִיל**
30 **הַתּוֹבֵעַ לְגַלְגֵּל עָלָיו דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא טָעַן אוֹתָם,**
31 **וְרָאָה הַנִּתְבָּע כָּךְ וְאָמַר: אֵינִי רוֹצֶה לְהִשָּׁבַע, אֶלָּא**
32 **הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי עַל**
33 **כְּפִירָתָהּ שְׁבוּעָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[76]; אֶלָּא אוֹמְרִים**

לַנִּתְבָּע: אוֹ תֵּן לוֹ כָּל מַה שֶּׁגִּלְגֵּל עָלֶיךָ מִטְּעָנוֹת הַנְּהָאיוֹת אוֹ הִשָּׁבַע[77] וְהִפָּטֵר.

75) הרי"ף בהלכותיו שבועות סוף פרק ז. 76) משום שנתחייב שבועה והסכים להישבע וחוזר בו אחר שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. 77) על הכל. בירושלמי בבא מציעא פרק ג הלכה א נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי, תנא קמא אומר אינו יכול לחזור בו ורבי יוסי אומר: "לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל, שאם רצה לשלם - ישלם. ואם רצה להישבע יישבע". כלומר, לעולם אין כופים אותו להישבע כשהוא רוצה לשלם. והרי"ף בשבועות שם מביא ירושלמי (לא מסר מקומו), שרב זעירא פסק במעשה שבא לידו כתנא קמא. וקיבל הרי"ף להלכה פסק דינו של רב זעירא. [כתב הראב"ד בהשגותיו, שאינו יכול להפך את השבועה העיקרית ולהיפטר מן הגלגולים, אלא או יישבע על הכל או יהפוך הכל ויישבע התובע וייטול הכל, ובטור חושן משפט סימן צד כתב, שאם נתחייב שבועה של תורה וגלגלו עליו היסת, יכול הוא לומר: שבועה דאורייתא אני נשבע, והגלגולים יישבע התובע וייטול. ורבינו לא גילה דעתו בכל פרטי הדינים שהבאנו. וכבר השיג עליו הראב"ד על קיצור זה].

יד. הַטּוֹעֵן[78] אֶת חֲבֵרוֹ טְעָנוֹת הַרְבֵּה - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה[79], אֶלָּא שְׁבוּעָה אַחַת עַל הַכֹּל[80]. נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת עַל שְׁתֵּי טְעָנוֹת, קַלָּה[81] וַחֲמוּרָה[82] - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל הַחֲמוּרָה, וּמְגַלְגְּלִין בָּהּ שְׁאָר דְּבָרִים.

78) רבינו האי גאון בשערי שבועות. 79) לכל טענה שבועה בפני עצמה. 80) כוללים כל הטענות בשבועה אחת. 81) שבועת היסת. 82) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש. - מצא סימוכין לזה במשנה סנהדרין פא. "מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין - נידון בחמורה".

טו. כָּל הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ טַעֲנָה שֶׁאִם הוֹדָה אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְלֹא חֵרֶם סְתָם. כֵּיצַד? אָמַרְתָּ שֶׁתִּתֵּן לִי מָנֶה, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ הֶסֵּת וְלֹא חֵרֶם; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה בְּדָבָר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם[83]. אַתָּה קְלַלְתָּ אוֹתִי, אַתָּה הוֹצֵאתָ עָלַי שֵׁם רַע, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[84] - אֵין מַחֲרִימִין עַל זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדְּבָרִים אֵלּוּ.

83) כתב רב האי גאון שם (והובא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולווה הלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מיחייב אף כפירתו אין מחייב[ת] שבועה". 84) תשובת הנתבע.

טז. אַתָּה חָבַלְתָּ בִּי, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - חַיָּב זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[85]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ[86], מְשַׁלֵּם שֶׁבֶת וְרִפּוּי וּבוּשֶׁת. אַתָּה בִּיַּשְׁתָּנִי,

לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹבִין בּוֹ קְנָסוֹת, חַיָּב זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה - הָיָה מְשַׁלֵּם הַבּוּשֶׁת.

85) ככל כופר הכל. 86) כמבואר, בפרק ב מהלכות נזקי ממון הלכה ח. בבבא קמא סד: למדו מן הכתוב (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שניים לרעהו" - ולא המרשיע את עצמו. בפרק ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ו מבואר, שהחובל בחבירו משלם חמישה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. פירוש הדברים: נזק - שמים את שוויו של אדם זה אם יימכר לעבד לפני החבלה, וכמה הוא שווה אחר החבלה, וההפרש מוגדר כנזק; צער - כמשמעותו; ריפוי - הוצאות רופא ותרופות; שבת - ההפסד שנגרם לנחבל על ידי שביטלו ממלאכתו; בושת - האדם מתבייש כשחובלים בו. ודעת רבינו, שנזק הוא קנס, שהרי הוא מקבל שבת, וכל תשלום שאינו בא מפני שחסר ממונו של אחר - הרי זה קנס. וכן צער הוא קנס - שהרי לא חיסרו ממון. ולמה משלם בושת, הרי לא חיסרו ממון? ביאר רבינו (שם הלכה ז), מפני שהודאתו בבית דין היא גרמה לו הביוש (כי החבלה עצמה הייתה בלי עדים) ואם כן אין כאן הודאת עצמו, שהרי ההודאה הייתה על תביעה בפני בית דין.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהַמּוֹדֶה בְּקִנָּס - פָּטוּר? כְּשֶׁהוֹדָה בְּדָבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו קְנָס, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: חָבַלְתִּי בָּזֶה; אֲבָל אִם אָמַר: חָבַלְתִּי בָּזֶה, וְהֵבִיא עָלַי עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְחִיְּבוּנִי לִתֵּן כָּךְ וְכָךְ בְּנִזְקֵי - חַיָּב זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[87]. לְפִיכָךְ[88], אִם טָעַן הַטּוֹעֵן: שֶׁבֵּית דִּין חִיְּבוּךָ לְשַׁלֵּם לִי מֵאָה דִּינָרִין מִשּׁוּם שֶׁחָבַלְתָּ בִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - חַיָּב זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[89]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

87) אחר שחייבוהו בית דין והטילו עליו חובת תשלומין - הרי זה חוב ככל חיובי ממון ואין עליו תורת קנס. 88) מפני שהודאה מחייבת אותו. 89) שהרי כפר ממון שאילו הודה בו היה חייב.

יום שני י"ח סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין חשוד על השבועה, ודין שניהם חשודים.

א. כָּל חָשׁוּד[2] עַל הַשְּׁבוּעָה[3] - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ לֹא שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה וְלֹא שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם[4] וְלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[5]. וַאֲפִלּוּ רָצָה הַתּוֹבֵעַ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[6].

2) משנה, שבועות מד: 3) לקמן יבואר מי נקרא חשוד על השבועה. 4) שבועה בנקיטת חפץ של מצוה. 5) למד זה מדין שניהם חשודים, שלא הטילו שבועת היסת על הנתבע. 6) יתבאר לקמן בה"ז, שבשבועת היסת לא תיקנו חכמים "שכנגדו ישבע ויטול", ואם כן בוודאי רוצה התובע

שהנתבע ישבע ולא ייפטר בלא כלום, ואף־על־פי־כן אמרו, שאין משביעים את החשוד שבועת היסת.

ב. אֶחָד[7] הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר שְׁבוּעַת בִּטּוּי[8], אוֹ שְׁבוּעַת עֵדוּת[9], אוֹ שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[10], אוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא[11] - חֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה[12]. וְכֵן כָּל הַפָּסוּל לְעֵדוּת מִשּׁוּם עֲבֵרָה, בֵּין פַּסְלָנוּת שֶׁל תּוֹרָה, כְּגוֹן בַּעֲלֵי רִבִּית וְאוֹכְלֵי נְבֵלוֹת וְגַזְלָנִין, בֵּין פַּסְלָנוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[13], כְּגוֹן מְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים[14] - חֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ.

7) אחד . . . או = בין . . . ובין. 8) מלשון הכתוב (ויקרא ה, ד): "נפש כי תשבע לבטא בשפתים". פירוש, אדם הנשבע לעשות איזה דבר - ולא עשה, או שלא לעשות - ועשה. וכן אם נשבע על לשעבר, כגון שבועה שעשיתי או שבועה שלא עשיתי - ושיקר. 9) אמר לשנים, בואו והעידו לי שפלוני חייב לי כך וכך, והשיבו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, או שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות, ואמר: משביעני עליכם, וענו - אמן (משנה, שבועות לא:). 10) "אמר לו: תן לי פקדוני שיש לי בידך, (וענה) שבועה שאין לך בידי". 11) נשבע על העץ שהוא אבן וכדומה. [רבינו בהלכות שבועות (פ"א ה"ד, ה, ו, ז) מונה ארבעה סוגים של שבועת שוא. ראה שם]. 12) רבינו כתב סתם שבועת ביטוי, משמע בין שבועה על להבא בין על לשעבר. אולם רש"י שם מו: כתב שחילול שבועה על להבא - אינו פוסל לשבועה. וטעם ההבדל בין לשעבר ובין להבא, הוא: בשבועה להבא, אנו אומרים שבשעה שנשבע היה בדעתו לקיים השבועה אלא שתקפו יצרו ועבר עליה, אבל אינו חשוד להוציא שבועת שקר מפיו. [רבינו ורש"י נחלקו בפירוש דברי הגמרא שם מו: שאלו שם: למה לא מנתה המשנה בין החשודים גם את העובר על שבועת ביטוי. ותירצו, שהמשנה מונה רק את השבועות שבשעה שנשבע הן שקר, ואינה מונה (בגמרא: לא קתני) שבועה שאעשה או שלא אעשה, שבשעה שנשבע התכוון לקיימה (ושבועת ביטוי על שעבר, כלולה בשבועת שוא שנמנתה במשנה). ופירש רש"י שלא מנאוה במשנה מפני שלא נפסל לשבועה על־ידה, ורבינו מפרש שהגמרא אומרת שמשנתנו אינה עוסקת בסוג שבועות כאלו, אבל להלכה אין הבדל ביניהן]. 13) חכמים פסלו אותם לעדות. 14) משנה, שם. בגמרא סנהדרין כה. נאמרו שני פירושים: א. הימור, בעל היונה שתקדים את יונת חבירו בפריחה למטרה מסויימת יקבל סכום כסף; ב. יונים מלומדות לצוד יונים של בני אדם אחרים, ולהביאן לבית בעליהן.

ג. אֵין אָדָם נַעֲשֶׂה חָשׁוּד עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא עָבַר עֲבֵרָה שֶׁנִּפְסָל בָּהּ; אֲבָל הַמּוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ[15] שֶׁהוּא חָשׁוּד[16] וְשֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁנִּפְסָל בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ עֵד בַּתְּחִלָּה, אִם נִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[17]. שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ: אִם אֱמֶת אַתָּה אוֹמֵר - הִשָּׁבַע, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁעֲבַרְתָּ עֲבֵרָה אָסוּר לְךָ לְהִשָּׁבַע בֶּאֱמֶת; וְאִם שֶׁקֶר אַתָּה אוֹמֵר - הוֹדֵה לְבַעַל דִּינְךָ. אֲבָל הַנֶּחְשָׁד בְּעֵדִים - אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים אוֹתוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע.

15) רבא אומר בסנהדרין ט: שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה. רבא אמר זה בענין פסולי עדות, וממנו למד רבינו לפסולי שבועה. וכן פסק רב האי גאון, ב'שער שבועות'. 16) וטוען שישבע זה שכנגדו ויטול. 17) ב'טור' חו"מ סי' צב כתב בשם רבינו מאיר הלוי, שאם אמר התובע מסכים אני להישבע וליטול - שומעים לו. וכתב עוד שם, שכל זה כשהנתבע טוען חשוד אני, אבל כשהתובע הוא מהנשבעים ונוטלים ואומר חשוד אני - מאמינים לו, משום שהודאת בעל־דין כמאה עדים, ולחשוד לא תיקנו חכמים שישבע ויטול, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה, מה־שאין־כן בנתבע העומד וצווח: אינני חייב, ואומר: יישבע התובע ואשלם לו, אלא שהתובע אינו רוצה להישבע.

ד. תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[18]: שֶׁכָּל הַמְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַל טַעֲנַת וַדַּאי, אִם הָיָה חָשׁוּד - חֲרֵי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע מִדִּבְרֵיהֶם וְנוֹטֵל מַה שֶּׁטָּעַן. הָיוּ שְׁנֵיהֶם חֲשׁוּדִין[19] - חָזְרָה שְׁבוּעָה לַמְחֻיָּב לָהּ, שֶׁהוּא הַנִּתְבָּע, וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבֵּעַ מְשֻׁלָּם[20]. הָיָה הֶחָשׁוּד שׁוֹמֵר, וְטָעַן שֶׁאָבַד הַפִּקָּדוֹן אוֹ נִגְנַב - שֶׁכְּנֶגְדּוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע וְלִטֹּל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֲנוֹ וַדַּאי שֶׁאֲכָלוֹ[21]. לְפִיכָךְ[22], אִם טָעַן בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְאָמַר: בְּפָנַי שָׁלַח יָד[23] בְּפִקְדוֹנִי אוֹ פָּשַׁע בּוֹ[24] - חֲרֵי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים וְנוֹטֵל.

18) משנה, שבועות מד: "ואלו נשבעין ונוטלין. . . ושכנגדו חשוד על השבועה". 19) משנה, שם מה: 20) במשנה שבידינו, וכן גם במשנה שברי"ף כתוב: "רבי יוסי אומר חזרה שבועה למקומה, רבי מאיר אומר יחלוקו", אולם בגמרא שם מז. אמרו בשם רב נחמן: רבי מאיר אומר חזרה שבועה למקומה, ורבי יוסי אומר יחלוקו. וקבע הלכה למעשה - יחלוקו, בהתאם לכלל שבידינו: רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי (עירובין מו:) ורב האי גאון ב'שער שבועות' (מובא ברבינו נסים, שבועות שם) פסק כרב נחמן. והרי"ף בהלכותיו כאן פסק שחזרה שבועה למקומה, וכפירושו של רבי אבא שם: "למקומה" היינו למחוייב לה (לנתבע), ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, משום שרבא שם, וכן גם אביי (שם לב:) הסכימו לדעת רבי אבא, וכלל בידינו שהלכה כבתרא (כאחרון). ורבינו פסק כרי"ף רבו של רבו, כדרכו כמעט בכל מקום (ראה 'טור' ו'בית יוסף' חושן־משפט סי' צב, אות יוד). 21) ולא אמרו מתוך שאינו יכול לישבע – משלם אלא כשכנגדו טוען טענת ודאי והוא חשוד. [ב'טור' שם מביא דעתם של רבינו ישעיה ורבינו מאיר הלוי, שגם בזה אמרו מתוך וכו'. וב'בית חדש' שם מנמק שיטתם ושיטת רבינו]. 22) משום שנימוקו של הפטור הוא: שטענו 'שמא' (ראה סמ"ע שם ס"ק פד, וש"ך ס"ק יב). 23) השתמש בו לצרכו. 24) לא שמרו כראוי וכדומה, והרי כאן טענת ודאי. [נתבאר בפ"א מהל' שכירות ה"ד, שאפילו שומר חנם חייב בשליחות יד ובפשיעה].

ה. נִתְחַיֵּב הֶחָשׁוּד שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם, אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[25] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע וְלִטֹּל, אֶלָּא הַנִּתְבָּע שֶׁכְּנֶגְדּוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[26]. וְכֵן פּוֹגֵם שְׁטָרוֹ[27] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28] שֶׁהָיָה חָשׁוּד, וְטָעַן הַלְוֶה שֶׁפָּרַע, וְאָמַר[29]: יִשָּׁבַע[30] לִי - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[31] מִן הַשְּׁטָר.

25) במשנה, שבועות מד: נמנו כל אלה הנשבעים ונוטלים מתקנת חכמים: שכיר, נגזל, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנסקו; ונתבארו על־ידי רבינו כל אחד במקומו. 26) נלמד מקל־וחומר מחשוד מודה במקצת שתיקנו חכמים שכנגדו ישבע ויטול, ומכל־שכן שלא יטול החשוד בלא שבועה (מגיד־משנה). ואפשר להסביר גם באופן אחר: מן התורה אין כל אלה נוטלים בשבועה והנתבע פטור, אלא חכמים תיקנו שישבעו ויטלו, ואין הדבר מתקבל על הדעת שיתקנו לחשוד תקנה מרחיקה לכת - שיטול בלי שבועה. 27) מלוה שהודה שקבל חלק מהלוואתו. נתבאר למעלה בפי"ד מהל' מלוה ולווה ה"א, שאם טען הלווה פרעתי כולה, צריך המלוה להישבע. 28) תביעות שמדין תורה היה נוטל בלי שבועה, וחכמים הטילו עליו שבועה, כגון הנפרעים מנכסי יתומים. 29) הלווה. 30) המלוה. בסמ"ע סי' צב ס"ק כה הקשה, הלא הפוגם שטרו מחייבים אותו בית־דין להישבע אפילו לא אמר הלווה. ולמה כתב רבינו "ואמר ישבע? ותירץ בדוחק. וב'טור' שם כתב בשם רבינו, שבפוגם את שטרו, או כשהלווה טוען השבע לי שלא פרעתיך, והמלוה חשוד - נשבע הלווה היסת ונפטר. ונראה שנוסחתו בדברי רבינו היא: "או אמר", ולא כנדפס בספרינו "ואמר" (ראה כסף־משנה ולחם־משנה). 31) חלקו עליו הראב"ד ורבינו מאיר הלוי בפוגם שטרו והדומה לו, ודעתם שהחשוד נוטל בלי שבועה, משום שמן התורה גם לא חשודים נוטלים בלי שבועה, וחכמים תיקנו שיישבע - אנו אומרים, שלא תיקנו אלא כשאפשר לו להישבע, אבל כשאי־אפשר לו אין מפסידים אותו מעותיו, כשיש בידו שטר מקויים. ואין לדמות זה לשכיר ונגזל וכדומה, שמדין תורה אינם נוטלים כלל, וחכמים תיקנו שישבעו ויטלו, אנו אומרים: לא תיקנו אלא לאלה שיכולים להישבע. ויוצא מזה, שבפוגם את שטרו - יפה כח החשוד מכח בלתי חשוד. [בשו"ע שם סי' פב סעיף ח גבי נפרעים מן היורשים, פסק המחבר כהראב"ד ורמ"ה (ראה סמ"ע וש"ך שם), וסתר דברי עצמו בסי' צב סי"ב, וצע"ג].

ו. הָיָה הֶחָשׁוּד מִן הַנִּשְׁבָּעִין[32] בְּטַעֲנַת סָפֵק[33] - אֵינוֹ נִשְׁבָּע, וְאֵין שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע; לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב זֶה שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, וּלְפִי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ טוֹעֲנוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[34] כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁבַע עַל טַעֲנָתוֹ.

32) ונפטרים. 33) כגון שותפים ואריסים. 34) רבינו כתב כאן שני טעמים: א. שאין כאן שבועה מן התורה; ב. שהתובע אינו יכול לישבע. [ב'טור' שם מביא דברי רבינו, והשמיט את הנימוק שאין כאן שבועת התורה. דין זה כתבו כבר רבינו למעלה בה"ד בשומר שהיא שבועת התורה. ולא נתבאר לי למה נכתב כאן שנית בשבועה שהיא מתקנת חכמים? הרי כל־שכן הוא מדין שבועת התורה].

ז. נִתְחַיֵּב[35] הֶחָשׁוּד שְׁבוּעַת הֶסֵּת - אֵין שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. שֶׁשְּׁבוּעַת הֶסֵּת עַצְמָהּ תַּקָּנָה הִיא, וְלֹא עָשׂוּ לָהּ תַּקָּנָה אַחֶרֶת[36] שֶׁיִּשָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ, אֶלָּא הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִפְטָר בְּלֹא שְׁבוּעָה.

35) שבועות מא. 36) תקנה לאותה תקנה. לשון הגמרא: "תקנתא לתקנתא לא עבדינן (אין אנו עושים)".

ח. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב[37] שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְהָיָה הַתּוֹבֵעַ חָשׁוּד - אֵין הַנִּתְבָּע יָכוֹל לַהֲפֹךְ עָלָיו הַשְּׁבוּעָה[38], שֶׁהֲרֵי אֵין יָכוֹל לְהִשָּׁבַע[39], אֶלָּא יְשַׁלֵּם אוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְאֵין שׁוֹמְעִין לָזֶה לְתְלוֹת בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר. וַהֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהָפַךְ שְׁבוּעָתוֹ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא אוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת אוֹ יְשַׁלֵּם.

37) אין לדין זה מקור מפורש, וסברת עצמו היא. 38) נתבאר בפ"א ה"י, ששבועת היסת מהפכים. 39) ואין הנתבע יכול לטעון: מכיון שהוא אינו יכול להישבע, אפטר בלי שבועת היסת, כמו בנתבע חשוד (ראה ההלכה הקודמת).

ט. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב[40] שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וְנִשְׁבַּע וְנָטַל אוֹ נִשְׁבַּע וְנִפְטַר, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא חָשׁוּד - אֵין שְׁבוּעָתוֹ שְׁנִשְׁבַּע כְּלוּם, וְיֵשׁ לְבַעַל דִּינוֹ לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ מַה שֶּׁנָּטַל[41], אוֹ יִשָּׁבַע זֶה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ וְיִטֹּל מִמֶּנּוּ[42].

40) גם דין זה סברת עצמו. 41) אם היה החשוד מהנשבעים ונוטלים. [למעלה בה"ה הבאנו שיטת הראב"ד והרמ"ה שחשוד הפוגם את שטרו, וכן הנפרע מנכסי יתומים - נוטל בלי שבועה (ראה שם נימוקם). וברור, שאם נשבע ונודע שהוא חשוד - אינו מחזיר מה שנטל. רבינו לשיטתו שם שאינו נוטל, ולפיכך כתב סתם: מי שנתחייב]. 42) כשהחשוד נשבע ונפטר.

י. לְעוֹלָם[43] כָּזֶה דָּנִין לֶחָשׁוּד, עַד שֶׁיִּלָּקֶה בְּבֵית דִּין. אִם הָיוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁלָּקָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה[44] - יַחֲזֹר לְכַשְׁרוּתוֹ בֵּין לְעֵדוּת בֵּין לִשְׁבוּעָה.

43) יש כמה נוסחאות להלכה זו, והנוסח שלפנינו הוא לפי דפוס וינציא. 44) משמע שמלקות בלבד אינן מחזירות אותו לכשרותו, עד שיעידו עדים שעשה תשובה. אולם בפי"ב מהל' עדות ה"ג, כתב רבינו: "ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה - הרי זה כשר", משמע שמלקות לבד וכן תשובה לבדה מכשירות אותו. ובה"ד שם כתב: כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית־דין - חוזר לכשרותו. [דין מלקות בלי עדי תשובה, נלמד מדרשת המשנה (מכות כג.): "כיוון שלקה - הרי הוא כאחיך"]. הרי לפנינו סתירה גלויה בין שתי הלכות אלו. ואין טעם לחלק בין פסולי עדות לפסולי שבועה, בענין חזרה לכשרותו. ורבינו כותב כאן בפירוש, "בין לעדות ובין

לשבועה". ובלחם־משנה כאן כתב: ושמא הך "ועשה תשובה" שכתב רבינו ז"ל, רצה לומר או שעשה תשובה.

1 **יא. מִי שֶׁטָּעַן[45] עַל חֲבֵרוֹ, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע, בֵּין**
2 **שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה בֵּין שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ**
3 **עֵדִים וְהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעַל שֶׁקֶר נִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה**
4 **מְשֻׁלָּם[46], וְהֶחְזַק חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**
5 **בִּשְׁבוּעוֹת[47], שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע עַל מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה**
6 **תְּשׁוּבָה - חַיָּב לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ[48].**

45) בבא־קמא קו. 46) שם אמר רב הונא בשם רב, שפטור מלשלם, משום שהשבועה פוטרת מתשלומין, שנאמר (שמות כב, י): "שבועת ה' תהיה בין שניהם . . . ולקח בעליו ולא ישלם". פירוש, כשלקח התובע את השבועה ונפטר הנתבע מתשלומין, אולם רב נחמן שם חולק עליו. ופסק רבינו כרב נחמן, משום הוא אחרון. 47) פ"ז ה"א. 48) עליו לשלם את הסכום שכפר בו, ולהוסיף עוד אחד מארבעה שהוא אחד מחמשה מהסכום הכולל הקרן והתוספת (בלשון הגמרא: חומשא מלבר).

7 **יב. טָעָנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹב אֶצְלוֹ בְּעֵדִים וְקִנְיָן, וְאָמַר:**
8 **כֵּן הָיָה וּפָרַעְתִּיךָ, אוֹ שֶׁאָמַר: אֵינִי חַיָּב לְךָ כְּלוּם,**
9 **וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדֵי הַקִּנְיָן, אוֹ הוֹצִיא הַשְּׁטָר**
10 **וְנִתְקַיֵּם[49] - הֲרֵי זֶה מְשֻׁלָּם[50] וְאֵינוֹ חָשׁוּד; שֶׁהֲרֵי לֹא**
11 **הֵעִידוּ שֶׁלֹּא פָּרָעוֹ[51], וְלֹא אָמַר הַנִּתְבָּע: לֹא הָיוּ**
12 **דְּבָרִים מֵעוֹלָם[52]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[53].**

49) ובמלוה בשטר, וכן בעדי קנין - אין הלווה נאמר לטעון: פרעתי. 50) השבועה אינה פוטרת, כמבואר בהלכה הקודמת. 51) אף־על־פי שיפה כוחו של השטר לענין ממון - אינו פוסל את הטוען פרעתי. 52) ואלמלי טען כך היה מוכחש על־ידי העדים ונעשה חשוד. 53) כשהעדים אינם מכחישים את טענת הנשבע, אלא עדותם מחזקת טענת שכנגדו, ומתוך כך אין בית־דין מקבלים טענתו.

יום שלישי י"ט סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר דין שיעור הטענה והכפירה, ודין הודאה ממין הטענה.

13 **א. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[2] חַיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד**
14 **שֶׁיּוֹדֶה בְּפֵרוּטָה אוֹ יָתֵר וְיִכְפֹּר בְּשִׁתֵּי מָעִין כֶּסֶף[3] אוֹ**
15 **יָתֵר. וְכַמָּה הִיא פְּרוּטָה? מִשְׁקַל חֲצִי שְׁעוֹרָה שֶׁל**
16 **כֶּסֶף נָקִי[4]. וְכַמָּה הֵם שְׁתֵּי מָעִין? מִשְׁקַל שְׁתַּיִם**
17 **וּשְׁלֹשִׁים שְׁעוֹרוֹת[5] כֶּסֶף מְזֻקָּק.**

2) משנה, שבועות לח: כפירושו של רב, שם לט: 3) במשנה כתוב: "הטענה שתי כסף, וההודאה בשוה פרוטה", ובגמרא (שם לט:) נחלקו רב ושמואל בפירושה: רב אמר "כפירת טענה - שתי כסף". פירוש, אינו חייב שבועה אלא כשכפר שתי כסף. ולפי זה, הטענה עצמה צריכה להיות שתי כסף ופרוטה, ושמואל אמר: "טענה עצמה - שתי כסף, אפילו לא כפר אלא בפרוטה". ופסק רבינו כרב - נגד הכלל שבידינו, שהלכה כשמואל בדיני ממונות. והטעם, משום ששנה רבי חייא (שם מ.) סיוע לשיטת רב. וכן כתב הרי"ף בסוגיא שלנו. ובשיעור ההודאה, הכל מודים שבפחות מפרוטה אין משביעים, כמבואר לקמן בה"ג. 4) בלי תערובת מתכת אחרת. [ברי"ף קידושין אות תקכט כתב, שפרוטה היא משקל "חצי חכה", ופירש רבינו נסים שם: משקל חצי שעורה]. 5) קידושין יב. שנינו בברייתא, שארבעה איסרים במעה, והאיסר שמונה פרוטות. יוצא, שמעה היא שלושים ושתים פרוטות שהן שש עשרה שעורות. [ב'בית חדש' חו"מ סי' פח כתב, שמצא ב'מרדכי' הארוך בשם הרי"ף בשערים, ששתי מעין הן שש עשרה שעורות, נמצא שפרוטה היא רביע השעורה].

18 **ב. כָּל כֶּסֶף[6] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא**
19 **עֶשְׂרִים מָעָה. וְכָל כֶּסֶף שֶׁל דִּבְרֵיהֶן - מִמַּטְבֵּעַ**
20 **יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיָה הַסֶּלַע שְׁלָהֶן אֶחָד מִשְׁמוֹנָה בּוֹ כֶּסֶף**
21 **וְהַשְּׁאָר נְחשֶׁת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7], אֲבָל הַמָּעָה הִיא**
22 **הָיְתָה כֶּסֶף נָקִי אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִיא כֶּסֶף שֶׁל**
23 **יְרוּשָׁלַיִם. וּלְפִי שֶׁזֶּה שֶׁהִצְרִיכוּ לִהְיוֹת כְּפִירַת הַטַּעֲנָה**
24 **שְׁתֵּי כֶּסֶף הִיא מִדִּבְרֵיהֶם[8], עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁתֵּי כֶּסֶף שֶׁל**
25 **יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין, וְלֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵי**
26 **שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. זֶהוּ הַדָּבָר הַנִּרְאֶה בְּשַׁעוּר**
27 **כְּפִירַת הַטַּעֲנָה. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁכְּפִירַת הַטַּעֲנָה הִיא**
28 **מִשְׁקַל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת וַחֲצִי שְׂעוֹרָה[9] מִן**
29 **הַכֶּסֶף. וְיֵשׁ לִי כַּמָּה רְאָיוֹת לִסְתֹּר אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ**
30 **שֶׁתָּפְסוּ עַד שֶׁיָּצָא לָהֶם זֶה הַחֶשְׁבּוֹן, וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא**
31 **טָעוּת.**

6) שם יא. "אמר רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף האמור בתורה: כסף צורי, ושל דבריהם: כסף מדינה" (כסף צורי, משקלו כשקל הקודש. וכסף מדינה = אחד משמונה בכסף צורי). 7) בפ"ג מהל' חובל ומזיק ה"י. 8) במגיד־משנה מעיר שבגמרא שם עמוד ב למדו מן הכתוב (שמות כב, ו): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וכו'" מה כלים - שנים, אף כסף - שנים. ויש להוסיף עוד, שבירושלמי שבועות פ"א ה"א אמרו: "מעה סוף מטבע" פירוש, מעה היא מטבע של כסף הנמוך ביותר שנזכר בתורה (גרה = מעה). נמצא, שסתם כסף שבתורה היא מעה, ומההיקש למדנו שהכוונה לשתי מעין. ולמה כתב רבינו שזה מדבריהם? ידועה דרכו של רבינו להגדיר כ"דברי סופרים" או "מדבריהם" דברים שנלמדו באחת משלוש־עשרה מדות (ראה "יד מלאכי" כללי הרמב"ם אות ז). 9) [בכסף־משנה מבאר שיטתם: הם מפרשים מה ששנינו "שתי כסף", הכוונה לשני דינרי כסף מדינה, היינו חצי שקל, שהוא עשר גרה או עשר מעין, ומפני שבכסף מדינה רק החלק השמיני שבו הוא של כסף, הרי כאן מעה ורביע, שהן עשרים שעורות (המעה 16 שעורות), תוריד מזה חצי שעורה להודאה בפרוטה - נשארו

19 וחצי. וישנן תמיהות רבות בחשבון זה, ורמז עליהן רבינו כאן. ראה לחם־משנה].

1 ג. שְׁתֵּי מָעִין[10] וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדַי
2 אֶלָּא פְּרוּטָה - חַיָּב; אֵין לְךָ בְּיָדַי אֶלָּא שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת
3 - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁכָּפַר בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי מָעִין. מָנֶה לִי
4 בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדַי אֶלָּא חֲצִי פְּרוּטָה - פָּטוּר; שֶׁכָּל
5 הַמּוֹדֶה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה - כְּאִלּוּ לֹא הוֹדָה כְּלוּם.

10) נתבאר למעלה בהלכה א.

6 ד. מֵאָה תְּמָרִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדַי אֶלָּא
7 תִּשְׁעִים - רוֹאִים: אִם הָיוּ שָׁוִין שָׁם הָעֲשָׂר שֶׁכָּפַר
8 בָּהֶן שְׁתֵּי מָעִין - נִשְׁבָּע; וְאִם לָאו - פָּטוּר[11]. חֲמִשָּׁה
9 אוֹ שִׁשָּׁה[12] אֱגוֹזִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ [בְּיָדַי] אֶלָּא
10 אֱגוֹז אֶחָד - רוֹאִין: אִם שָׁוֶה הָאֶחָד פְּרוּטָה - נִשְׁבָּע;
11 וְאִם לָאו - פָּטוּר[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

11) שהכפירה פחותה משתי כסף. משום שאמרו (שם מ:) שבטענו שני כלים, אפילו אינם שוים פרוטה - נשבע (ראה ה"ה), מלמדנו רבינו שפירות דינם ככסף ולא ככלים. 12) בדפוס רומא (ר"מ) כתוב "חמשה וששה". ובמשנה־למלך כאן הגיה וכתב "צ"ל חמשה וששים, והחשבון מדוקדק". וחשבונו הוא מדויק להפליא. אמרנו למעלה (ה"א) ששתי מעין משקלן 32 שעורות שהן 64 פרוטות. וששים וחמש פרוטה הן שתי מעין ופרוטה. ויוצא מזה, שאם הודה באגוז אחד וכפר בששים וארבע - יש כאן כפירה בשתי מעין והודאה בפרוטה. 13) שאין כאן הודאה בפרוטה. [בדפוס וינציא כתוב: מאה אגוזים].

12 ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] בְּכֶסֶף אוֹ בִּמְינֵי סְחוֹרוֹת
13 וּפֵרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הַכֵּלִים - אֵין מְשַׁעֲרִין אֶת
14 דְּמֵיהֶן, וַאֲפִלּוּ הֵן עֶשֶׂר מְחָטִין בִּפְרוּטָה, וּטְעָנוּ שְׁתֵּי
15 מְחָטִין, הוֹדָה בְּאַחַת וְכָפַר בְּאַחַת - חַיָּב[15]; שֶׁנֶּאֱמַר:
16 כֶּסֶף אוֹ כֵלִים - כָּל הַכֵּלִים כְּכֶסֶף[16]. טָעָנוּ כֶּסֶף
17 וְכֵלִים[17], וְהוֹדָה בַּכֵּלִים וְכָפַר בַּכֶּסֶף: אִם יֵשׁ בַּכְּפִירָה
18 שְׁתֵּי מָעִין - חַיָּב; וְאִם לָאו - פָּטוּר[18]. הוֹדָה בַּכֶּסֶף
19 וְכָפַר בַּכֵּלִים, אִם הוֹדָה בִּפְרוּטָה - חַיָּב[19]. וְכֵן כֹּל
20 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

14) שם. 15) בגמרא שם: "אמר רב ענן אמר שמואל, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב, לפיכך יצאו כלים למה שהן". פירוש, כתוב בתורה "כסף או כלים", והרי כסף כולל גם שוה כסף, ולמה כתבה תורה "כלים"? אלא ללמד, שעל כלים נשבעים אפילו שוויים נמוך מאוד (אמנם אמרו שם שהמילה "כלים" באה ללמד שאין נשבעים על טענה פחותה משתיים, אבל אפשר היה לכתוב "כספים" לשון רבים, ואין רבים פחות משניים (רש"י שם). הרמב"ן והרא"ש חולקים על רבינו, ודעתם שאין כפירה פחותה מפרוטה, ואין הודאה פחותה מפרוטה אפילו בכלים, ומסתמכים על הירושלמי שבועות פ"ו ה"א. נאמר שם: "שמואל אמר, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן – חייב. אמר רב חיננא, והן שיהו שוות שתי פרוטות, שיהא הטענה פרוטה וההודאה פרוטה". והם מפרשים מה שאמרו בבבלי "למה שהן", הכוונה שאין צריכים שווי של שתי מעין, ומספיקה פרוטה. ורבינו נסים על הרי"ף כתב, שרב האי גאון מפרש כל שהן ממש, אפילו פחות מפרוטה, ועל דעתו מסתמך רבינו. [נתבאר כבר כמה פעמים, שרבינו ורבותיו מכריעים כבבלי נגד הירושלמי בכל מקום שנחלקו בהלכה]. 16) כל כלי שהוא דינו לענין שבועה כמו כסף האמור בתורה, שמשמעותו שתי מעין. 17) מימרא של רב פפא, שם. 18) משום שהכפירה היא כסף, צריכה להיות שתי מעין. 19) אף־על־פי שהכפירה כל שהיא, משום שכפר בכלים.

21 ו. הֵעִיד עָלָיו עֵד אֶחָד[20], אֲפִלּוּ לֹא כָּפַר אֶלָּא פְּרוּטָה
22 - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁכָּל מִי שֶׁשָּׁנַיִם מְחַיְּבִים אוֹתוֹ
23 מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה[21]. כֵּיצַד? פְּרוּטָה אוֹ
24 שָׁוֶה פְּרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדַי כְּלוּם, וְעֵד
25 אֶחָד מֵעִיד שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע. וְכֵן בִּשְׁבוּעַת
26 הַשּׁוֹמְרִים, אֲפִלּוּ הִפְקִיד אֶצְלוֹ פְּרוּטָה אוֹ שָׁוֶה
27 פְּרוּטָה, וְטָעַן שֶׁאָבְדָה - נִשְׁבָּע[22]. וְכָל פָּחוֹת
28 מִפְּרוּטָה - אֵינוֹ מָמוֹן, וְאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹ. וְכֵן
29 כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין - נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִפְּרוּטָה
30 וָמַעְלָה[23].

20) מימרא של שמואל, שם מ. 21) ראה למעלה פ"א ה"א. 22) המדובר בשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה. מובן שהוא־הדין בשומר שכיר שטען שנגזלה ממנו באונס. פסק כרבו רבינו יוסף מיגש, בפירושו לשבועות שם (ראה הלכות שכירות פ"ב ה"ח). 23) כלומר, לא בפחות מפרוטה ואין בזה כל מחלוקת, ובהלכה הבאה תתבאר שיטת רבינו שצריכה כפירת שתי כסף (על־פי לחם־משנה כאן).

31 ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי[24]: שֶׁהַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין אֵינָן צְרִיכִין
32 טַעֲנַת שְׁתֵּי כֶסֶף[25]. וַאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁצָּרִיךְ הַנִּתְבָּע
33 שֶׁיִּכְפֹּר בִּשְׁתֵּי מָעִין, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ בְּתַקָּנַת
34 חֲכָמִים וְיִטֹּל[26]. שֶׁהֲרֵי הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סָפֵק - צָרִיךְ
35 שֶׁיְּהֵיֶה בֵּינֵיהֶם כְּפִירַת שְׁתֵּי מָעִין, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע
36 מְסֻפָּק.

24) נתבאר כבר, שבכל מקום שכתב רבינו "הורו רבותי", התכוון לרבינו יוסף מיגש, ורבו רבינו יצחק אלפי (הרי"ף). ובהלכות שאלה ופקדון פ"ה ה"ו, כתב בפירוש: רבותי הרב ר' יוסף הלוי ורבו ז"ל. 25) הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. כתב: האי דינא (שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי כסף) במודה במקצת בלחוד (בלבד) וכו' הוא, אבל במידי אחרינא (בענינים אחרים) מיחייב שבועת התורה, ואף־על־גב דלית ביה (שאין בה) בכפירה שתי כסף. והוא מבאר שם, שגם בשבועת השומרים נשבעים על פרוטה. 26) רבו התמיהות בהלכה זו, שהרי רבינו סותר דברי עצמו בהלכות שכירות פי"א ה"א, שכתב שם בדין שכיר ש"אפילו היה שכרו פרוטה אחת, לא יטול אלא בשבועה". ובפרק ב הלכה ח שם כתב גבי שבועת

השומרים: "אפילו היה הדבר המושאל או המופקד או המושכר שוה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו". וכן כתב רבינו כאן בהלכה הקודמת (מסיפא של אותה הלכה לא קשה, כמו שביארנו שם על־פי הלחם־משנה), והרי הר"י מיגש וההולכים בשיטתו מדמים שומרים לנשבעים ונוטלים, שאלה ואלה נתמעטו מאותו הנימוק שכתב הר"י מיגש "האי דינא במודה במקצת בלחוד הוא". נאמרו כמה ישובים בזה. והש"ך בחושן־משפט סי' פט סק"ב דחה כולם, ופירש שרבינו כאן התכוון לומר, שבתחילה צריכה כפירה שתי כסף, ואז מחייבים בית־דין את התובע לישבע, אבל כשהתובע ישבע רק על פרוטה - נוטל אותה, וכשאין כפירה בתחילה על שתי כסף - אין בית־דין משביעים ואינו נוטל כלום (אמנם הסגנון בש"ך הוא מעורפל קצת, אבל כוונתו ברורה). אין להתעלם מן הדוחק שבפירוש זה, ואם נקבל פירושו - יוכל כל תובע להערים ולתבוע יותר מן המגיע לו, ואחר־כך ישבע על פרוטה ויטול (ראה השלמות).

1 **ח. אֵין[27] מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה עַד שֶׁתִּהְיֶה**
2 **הוֹדָיָה מִמִּין הַטַּעֲנָה. כֵּיצַד? כּוֹר[28] חִטִּים יֵשׁ לִי**
3 **בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ[29] חִטִּים - חַיָּב. אֲבָל**
4 **אִם אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִים -**
5 **פָּטוּר[30]; שֶׁהַמִּין שֶׁטָּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ בּוֹ, וְהַמִּין**
6 **שֶׁהוֹדָה לוֹ בּוֹ לֹא טָעָנוֹ. דִּינָר זָהָב[31] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ**
7 **פְּקָדוֹן, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא דִּינַר כֶּסֶף; מָעָה כֶּסֶף**
8 **הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא פְּרוּטָה -**
9 **פָּטוּר[32]; שֶׁטָּעָנוֹ מִין אֶחָד, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִין אַחֵר. וְכֵן**
10 **אִם אָמַר לוֹ: עֲשָׂרָה דִּינָרִים מִצְרִיּוֹת הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ,**
11 **לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא עֲשָׂרָה צוֹרִיּוֹת[33] - פָּטוּר[34].**
12 **וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

27) שם לח: 28) שלשים סאה. 29) חצי כור. 30) לקמן ה"י יתבאר שפטור אפילו מדמי שעורים. ראה שם טעמו של דבר. 31) דוגמא ראשונה היא בזהב וכסף, ושניה בכסף ונחושת. 32) במשנה, שם - אמרו: "שתי כסף יש לי בידך - אין לך בידי אלא פרוטה פטור". והקשו בגמרא (שם לט:) מזה על שמואל שסובר שבטוען שתי מעות כסף והנתבע מודה בפרוטה - חייב, ותירצו ששמואל מפרש את המשנה כשטען כסף משקל שתי מעין כסף, וזה הודה בפרוטה שהיא נחושת, ואינו נשבע משום שטענו בחיטים והודה לו בשעורים. ולרב, הסובר שהכפירה לבדה צריכה להיות שתי כסף חוץ מהפרוטה של ההודאה, תתפרש המשנה בשוה (כלומר, לאו דוקא מתכת כסף, אלא מטבע בשווי שתי מעין) ופטור משבועה, משום שלא כפר שתי כסף מלאות. ולכאורה משמע, ששני הדינים האלה - כפירת שתי כסף מחד - ומאידך משמעותו של "כסף" סתם - מתכת כסף דוקא או שוויו, תלויים זה בזה. אולם רבינו פסק כאן כשמואל, שדווקא משמע. ולמעלה בהלכה א פסק כרב, שכפירה שתי כסף. ברור, שלדעתו אין הדינים תלויים זה בזה, וגם לשיטת רב אפשר לפרש את המשנה כשתבעו כסף דווקא (רבינו נסים כאן בשם הרשב"א. עיין שם). [בלחם־משנה מביא דעת הרמב"ן, שרב חולק על שמואל גם בזה, וסובר "שוה שנינו", והלכה כרב. וכל זה בהלוואה, אבל בפקדון מודה רב שדווקא תבע. ומלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שדעתו כרמב"ן, שהרי הדגיש כאן שהמדובר בפקדון]. 33) של מדינת צור. 34) כשתבע "מצריות" גילה דעתו שדווקא אמר, ולפיכך אף־על־פי שההודאה היא באותה המתכת שתבע - הרי זה כטענו חיטים והודה לו בשעורים.

13 **ט. מְנוֹרָה[35] גְּדוֹלָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא**
14 **מְנוֹרָה קְטַנָּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[36]. אֲבָל אִם טָעָנוֹ מְנוֹרָה**
15 **בַּת עֶשֶׂר לִיטְרִין, וְהוֹדָה לוֹ בְּמְנוֹרָה בַּת חָמֵשׁ לִיטְרִין**
16 **- הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת[37], מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְגָרְרָהּ**
17 **וּלְהַעֲמִידָהּ עַל חָמֵשׁ[38]. וְכֵן אִם טָעָנוֹ אָזוֹר גָּדוֹל,**
18 **וְאָמַר לוֹ: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא אָזוֹר קָטָן - פָּטוּר[39].**
19 **אֲבָל אִם טָעָנוֹ יְרִיעָה בַּת עֶשְׂרִים אַמָּה, וְהוֹדָה לוֹ**
20 **בִּירִיעָה בַּת עֶשֶׂר אַמּוֹת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל**
21 **לְהַחְתִּכָהּ וּלְהַעֲמִידָהּ עַל עֶשֶׂר[40]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

35) ברייתא שם מג. 36) גדולה וקטנה אינן דומות זו לזו. 37) שם. 38) והמנורה לא תשנה את תבניתה, אלא תהיה דקה. כרב אבא בר ממל שם. 39) שאם יחתוך חלק ממנו משתנה מקום החתך, שהרי ראשי האיזור ניכרים (רש"י שם). [דעת רבינו, שלפי מסקנת הסוגיא שם, אין כל הבדל בין איזור למנורה גדולה וקטנה, והברייתא נקטה מנורה וממנה נלמד איזור]. 40) נראה שהמדובר בחתיכת בד, שקצותיה פתוחות ללא תפר (ראה לחם־משנה).

22 **י. כּוֹר חִטִּים[41] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר**
23 **שְׂעוֹרִים - פָּטוּר אַף מִדְּמֵי שְׂעוֹרִים; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר**
24 **לוֹ: אֵין לִי בְּיָדְךָ שְׂעוֹרִים[42], וְנִמְצָא זֶה דּוֹמֶה לְמִי**
25 **שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין: מָנֶה לְךָ בְּיָדִי, וְאוֹמֵר לוֹ**
26 **הָאַחֵר: אֵין לִי בְּיָדְךָ - שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
27 **לִתֵּן לוֹ כְּלוּם. וְאִם תָּפַס הַתּוֹבֵעַ דְּמֵי הַשְּׂעוֹרִים - אֵין**
28 **מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[43].**

41) בבא־קמא לה: 42) והודאה זו מבטלת הודאת הנתבע (ב'תוספות' שם ד"ה לימא, מפרשים: משום שמחל לו על השעורים). 43) הרי"ף בהלכותיו שם מוכיח דין זה מן הגמרא. [נאמרו בפוסקים עוד כמה דינים שרבינו לא גילה דעתו בהם. א. ה'טור' בחו"מ סי' פח בשם 'בעל התרומות' מוסיף, שאפילו באו עדים והעידו על שעורים - פטור מדמי שעורים, שהודאת בעל־דין כמאה עדים; ב. הרא"ש שם כתב, שהמדובר כשאמר הלוויתיך חיטים ביום זה וזה ובשעה זו וזו, והנתבע טוען: שעורים היו, ולפיכך אנו אומרים, שאלמלי הלווה לו באותה שעה עצמה גם שעורים, היה טוען חיטים ושעורים, אבל כשתבע סתם ולא מסר שעת ההלוואה המדויקת - אין לראות בזה הודאה שלא הלווה שעורים, שלפעמים אין אדם תובע בבת אחת כל תביעותיו; ג. הרא"ש שם כותב בשם רבינו מאיר הלוי, שלא אמרו פטור אלא כשהנתבע טוען אחר־כך: לא מגיע לך כלום, ומה שאמרתי שעורים - משטה הייתי בך, אבל כשהוא עומד בהודאתו - חייב לשלם מה שהודה (ראה 'בית

יוסף׳ ו׳בית חדש׳ שם); ד. ׳בעל התרומות׳ - מובא בהגהות מיימוניות כאן - כותב, שאם ענה התובע: נכון הדבר שמגיע לי ממך גם שעורים, אלא שלא רציתי לתבוע הכל בבת אחת - חייב; ה. מה דינה של שבועת היסת? צריכה כפירה שתי כסף או לא? - רבינו נסים בשבועות פ״ו כתב שצריכה שתי מעין כסף, כעין שבועה דאורייתא, וכן דעת רבינו ישעיה (מובא ב׳בית יוסף׳ חו״מ סי׳ פח), ונימוקם: כל מה שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו, ולא מצאנו שבועה של תורה בפחות מזה, חוץ משבועה נגד עד אחד, שממנה אין ללמוד, משום ששבועה זו היא יוצאת מן הכלל, ונלמדה ממה שאמרה תורה (דברים יט, כו): ״לא יקום עד אחד וכו׳״. מכל אלה הפרטים לא השמיענו רבינו דבר. בענין שבועת היסת, יש להעיר שלדעת רבינו בהלכה ו, ששומרים נשבעים על פרוטה - בטל נימוקם של הר״ן והר״י].

1 **יא. הַטּוֹעֵן**[44] **אֶת חֲבֵרוֹ שְׁנֵי מִינִין, וְהוֹדָה בְּאֶחָד מֵהֶן**
2 **- הֲרֵי הַהוֹדָיָה מִמִּין הַטַּעֲנָה וְנִשְׁבָּע. כֵּיצַד? כְּגוֹן**
3 **כּוֹר חִטִּין וְכוֹר שְׂעוֹרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי**
4 **אֶלָּא כּוֹר חִטִּין - חַיָּב. הִתְחִיל הַטּוֹעֵן וְאָמַר: כּוֹר**
5 **חִטִּין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְקֶדֶם שֶׁיַּשְׁלִים דְּבָרָיו וְיֹאמַר: כּוֹר**
6 **שְׂעוֹרִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן: אֵין לְךָ בְּיָדִי**
7 **אֶלָּא כּוֹר שְׂעוֹרִים, אִם נִרְאֶה לַדַּיָּנִין שֶׁהַנִּטְעָן**
8 **הֶעֱרִים**[45] **- חַיָּב שְׁבוּעָה**[46]**; וְאִם לְפִי תֻּמּוֹ - פָּטוּר.**

44) שבועות לט: מימרא של שמואל. 45) מיהר להודות בשעורים לפני שהתובע ישלים טענתו, מתוך כוונה שלא יתחייב שבועה. 46) שם מ:

9 **יב. כּוֹר חִטִּין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, וְכוֹר**
10 **שְׂעוֹרִים, אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ בְּיָדִי שְׂעוֹרִין - הֲרֵי זֶה**
11 **פָּטוּר; וְאֵין זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּבַת**
12 **אַחַת**[47]**: כּוֹר חִטִּים וְכוֹר שְׂעוֹרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְיֹאמַר**
13 **לוֹ הַנִּטְעָן: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׂעוֹרִים. וְכֵן כֹּל**
14 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

47) זה דומה להאמור בהלכה י״א ״ואם לפי תומו - פטור״. והטעם, שהכפירה וההודאה צריכות להיות בבת־אחת על מה שטען התובע.

15 **יג. מְלוֹא עֶשְׂרָה כַּדִּין שֶׁמֶן**[48] **יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ**
16 **בְּיָדִי אֶלָּא עֶשְׂרָה כַּדִּין בְּלֹא שֶׁמֶן - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי**
17 **טָעָנוֹ שֶׁמֶן, וְהוֹדָה לוֹ בַּחֲרָסִים. עֶשְׂרָה כַּדִּין שֶׁמֶן יֵשׁ**
18 **לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא עֶשְׂרָה כַּדִּין רֵיקָנִין -**
19 **חַיָּב שְׁבוּעָה; שֶׁהֲרֵי טָעָנוֹ הַכַּדִּין וְהַשֶּׁמֶן, וְהוֹדָה לוֹ**
20 **בַּכַּדִּין**[49]**. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

48) ולשון זה משמע שלא תבע כדים, אלא כמות שמן כמדת עשרה כדים (כתובות קח:). 49) והרי זה כטענו חיטים והודה לו בשעורים. [בהגהות מיימוניות כאן כתב שפסק כאדמון במשנה (שבועות לח:) נגד דעת חכמים, משום שרבן גמליאל אמר: רואה אני את דברי אדמון. ודבריו תמוהים קצת, שהרי רבן גמליאל מחייב גם בטענו חיטים והודה לו בשעורים. ולפיכך אין כל ראיה מדבריו להסוברים שבזה פטור. ואולי כוונתו, שרבן גמליאל תומך בשיטתו של אדמון, שיש בלשון זה (עשרה כדים שמן) גם תביעת הכדים].

21 **יד. מָנֶה לִי אֶצְלְךָ הַלְוָאָה, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם**[50]
22 **וְלֹא לָוִיתִי מִמְּךָ, אֲבָל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי**
23 **פִּקָּדוֹן אוֹ מְשׁוּם גֵּזֶל וְכֵיוֹצֵא בּוֹ - הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁזֶּה**
24 **מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְיִשָּׁבַע. שֶׁהֲרֵי טָעָנוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ**
25 **מֵאָה, וְהוֹדָה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּב חֲמִשִּׁים, וּמַה לִּי נִתְחַיֵּב**
26 **לוֹ מְשׁוּם הַלְוָאָה אוֹ מְשׁוּם פִּקָּדוֹן אוֹ מְשׁוּם גֵּזֶל?**
27 **וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה**[51]**.**

50) טענת הנתבע. 51) חלקו עליו הראב״ד והרשב״א, ודעתם שמלוה ופקדון שני מינים הם, ומסתמכים על הגמרא בבא־מציעא צח: בדין שאל פרה ושכר פרה ומתה אחת מהן, וטען המשאיל: שאולה מתה ושואל חייב באונסין, והנתבע טוען: שכורה מתה ושוכר פטור מאונסין. ושנינו במשנה (שם צז:) ״ישבע ששכורה מתה״. ושאלו בגמרא: ״ואמאי (למה)? מה שטענו - לא הודה לו, ומה שהודה לו - לא טענו?״. מוכח מזה ששאלה ושכירות נידונות כשני מינים, והרי זה דומה למלוה ופקדון. וב׳ספר התרומות׳ (שער שביעי ח״ב אות כז) דחה ראיה זו, שהרי שם לא הודה הנתבע כלום, וכופר הכול פטור משבועה. ופירש שם בארוכה כוונת הגמרא (עיין שם). והביא עוד כמה ראיות של המשיגים על רבינו, ודחה כולם, והעלה להלכה כדעת רבינו. [הראב״ד בהשגותיו כאן כתב, שגם טענו מנה מלוה ומנה פקדון, והודה באחד מהם - פטור. וב׳בית יוסף׳ חו״מ ס׳ פח מבאר בשם הרשב״א, שאין זה דומה לטענו חיטים ושעורים, והודה לו באחת מהן שחייב שבועה, משום שחיטים ושעורים דיניהן שווים, ולפיכך נידונות כתביעה אחת, אבל פקדון ומלוה אין דיניהם שוים, ויש כאן שתי תביעות שונות, ואין הודאה במקצת תביעה. מובן, שלדעת רבינו חייב שבועה, שהרי הוא מגדיר את שתיהן כתביעה אחת].

28 **טו. מָנֶה וְכֶלִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא הַכֶּלִי**
29 **וְהוּא לְךָ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר**[52]**, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵין לוֹ**
30 **אֶצְלוֹ אֶלָּא זֶה. אָמַר בַּעַל הַכֶּלִי: אֵין זֶה הַכֶּלִי -**
31 **כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ**[53] **שֶׁזֶּה כֶּלְיוֹ. הוֹדָה הַנִּטְעָן שֶׁאֵין זֶה**
32 **כֶּלְיוֹ וְנִתְחַלֵּף לוֹ בְּאַחֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב שְׁבוּעָה**[54]**. כָּל**
33 **מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן זֶה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר**
34 **מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה, וְחַיָּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
35 **כַּמָּה פְּעָמִים.**

52) למעלה (פ״א ה״ג) למדנו ש״הא לך״ דינו ככופר הכל ופטור משבועה, וכפל דין זה כאן כעין מבוא לבבות הבאות. מלשונו משמע, שאם לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב״ן והרשב״א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב״ן והרשב״א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - הרי זה כאילו אמר, משום שפקדון הוא ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא נמצא (מגיד־משנה. ראה כסף־משנה). 53) מדין גלגול שבועה. למעלה (פ״א

הי"ב) למדנו, שגם בשבועת היסת מגלגלים. 54) מדין טענו חיטים ושעורים, והודה לו באחד מהם. משמיענו כאן, שאף־על־פי שנותן לו כלי אחר תמורת הפקדון - אין זה כהילך.

יום רביעי כ' סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטעון דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, ודין משיב אבידה בהודאתו, ודין מודה במקצת והשאר אמר איני יודע, ודין מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה.

1 **א. אֵין**[2] **מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד**
2 **שֶׁיִּטְעָנֶנּוּ**[3] **בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן**[4]
3 **וְיוֹדֶה לוֹ**[5] **בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה אוֹ שֶׁבְּמִשְׁקָל אוֹ שֶׁבְּמִנְיָן.**
4 **כֵּיצַד? עֶשְׂרָה דִינָרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדַי אֶלָּא**
5 **חֲמִשָּׁה; כּוֹר חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדַי אֶלָּא**
6 **לֶתֶךְ; שְׁתֵּי לִיטְרִין שֶׁל מֶשִׁי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ**
7 **בְּיָדַי אֶלָּא רוֹטֶל - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**
8 **אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: כִּיס מָלֵא דִינָרִין מָסַרְתִּי לְךָ, לֹא**
9 **מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים**[6]**; מֵאָה דִינָרִין מָסַרְתִּי לָךְ, לֹא**
10 **מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא צְרוֹר שֶׁל דִּינָרִין**[7]**, וְלֹא מָנִיתָ אוֹתָן**
11 **בְּפָנַי**[8]**, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֶה הָיָה בּוֹ, וּמַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה**
12 **נוֹטֵל - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. 3) שיתבע. 4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המניין. 5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה, שעליה נשבעים צריכה להיות מסויימת ולא ההודאה, אולם בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטעננו בדבר שבמשקל ושבמניין ויודה לו בדבר שבמשקל ושבמניין. 6) ההודאה היא מסויימת והטענה לא. 7) הטענה מסויימת וההודאה לא. 8) כנראה נתת בי אימון מלא.

13 **ב. בַּיִת מָלֵא תְּבוּאָה מָסַרְתִּי לָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא**
14 **מָסַרְתָּ לִי אֶלָּא עֲשָׂרָה כּוֹרִין; עֲשָׂרָה כּוֹרִין מָסַרְתִּי**
15 **לְךָ, אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הֵם, שֶׁהֲרֵי לֹא מְדַדְתֶּם בְּפָנַי,**
16 **אֶלָּא מַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה נוֹטֵל - פָּטוּר**[9]**.**

9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר איני יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור". במקרה זה שתיהן - הטענה וההודאה - אינן בדבר מסויים, ומכיוון שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כששתיהן מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבות. ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי בבות: א. טענה בלתי מסויימת. ב. הודעה בלתי מסויימת (ראה לחם משנה).

17 **ג. בַּיִת זֶה**[10] **מָלֵא עַד הַזִּיז**[11] **מָסַרְתִּי לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר:**
18 **עַד הַחַלּוֹן - חַיָּב**[12]**. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

10) משנה שם. 11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל הבית. 12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים - הרי זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם דיבור המתחיל זה פירשו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין, ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם: "זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי "בית סתם" דבר שאינו מסויים הוא, משום שישנם בתים גדולים ובתים קטנים].

19 **ד. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת**[13] **חַיָּב שְׁבוּעָה עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּדָבָר**
20 **שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִכְפֹּר בּוֹ. כֵּיצַד? מִי שֶׁטָּעַן חֲבֵרוֹ וְאָמַר:**
21 **מֵאָה דִינָרִין יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ, חֲמִשִּׁים שֶׁבִּשְׁטָר זֶה**
22 **וַחֲמִשִּׁים בְּלֹא שְׁטָר, אֵין לְךָ בְּיָדַי אֶלָּא חֲמִשִּׁים**
23 **שֶׁבַּשְּׁטָר - אֵין זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת; שֶׁהַשְּׁטָר לֹא תּוֹעִיל**
24 **בּוֹ כְּפִירָתוֹ, וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ כָּפַר**
25 **בּוֹ הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הֶסֵּת**[14] **עַל**
26 **הַחֲמִשִּׁים**[15]**.**

13) רי"ף בבא מציעא פרק א אות רמח. 14) מתקנת רב נחמן בלי נקיטת חפץ. 15) ברי"ף שם מנמק דין זה, משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות (ראה לקמן פרק ה הלכה ג). ורבינו הוסיף כאן נימוק "שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני עצמו מספיק כדי לפטרו משבועת מודה במקצת. [וכן כתב בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל] ומנימוקו של רבינו יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע עוד חמישים שהלווה בלי כתב - גם כן פטור, ואף על פי שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשההלוואה היא בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לוויתי, חייב המלוה שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לוויתי אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב (ראה שם).

27 **ה. שְׁטָר**[16] **שֶׁכָּתוּב בּוֹ סְלָעִים, וְלֹא הִזְכִּיר מִנְיָן,**
28 **מַלְוֶה אוֹמֵר: חֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ הֵם**
29 **הַכְּתוּבִים בּוֹ, וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדַי אֶלָּא שָׁלֹשׁ**
30 **וְהֵם הַכְּתוּבִים בַּשְּׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
31 **בִּשְׁטָר זֶה אֶלָּא בִּשְׁתַּיִם**[17]**, וַהֲרֵי הוֹדָה בְּסֶלַע שֶׁאֶפְשָׁר**
32 **לִכְפֹּר בָּהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר**[18]**; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֵשִׁיב**

אֲבֵדָה, וְתַקָּנַת חֲכָמִים הִיא: שֶׁכֹּל שֶׁנִּשְׁבַּע אֲבֵדָה - לֹא יִשָּׁבַע[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[20]. וְכֵן[21] הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אָמַר לִי אַבָּא שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ מָנֶה, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מֵשִׁיב חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מְשַׁבֵּר אֲבֵדָה[22], וּפָטוּר[23] אַף מִשְּׁבוּעַת הַסֶּת[24]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: מָנֶה הָיָה לְאָבִיךָ בְּיָדִי, וְנָתַתִּי לוֹ חֲמִשִּׁים דִּינָרִין, וְנִשְׁאַר לוֹ חֲמִשִּׁים - שֶׁזֶּה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הַסֶּת. אֲבָל יוֹרֵשׁ שֶׁטָּעַן וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לְאָבִי בְּיָדְךָ אוֹ בְּיַד אָבִיךָ מָנֶה, וְהוּא אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ אֵין לוֹ בְּיַד אָבִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בִּמְקֻצָת, וְיִשָּׁבַע[25].

16) ברייתא בבא מציעא ד. 17) אין משגיחים כלל בטענת המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד שלוש כמלוה על פה). 18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. 19) כשבעל האבידה טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. 20) בפרק י"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימקו, שאם נחייבהו להישבע יימנע מלהגביה מציאה, כדי שלא יטילו עליו שבועה. 21) משנה שבועות לח: 22) משום שהיה יכול לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא ג.) שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני בנו - מעיז (כתובות יח:). 23) דין זה שנוי בברייתא (כתובות יח.) רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב וחכמים פוטרים. והרי"ף בשבועות פרק ו אות אלף קסב פסק כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב.): משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה מפני שסתם משנה היא כשיטת חכמים. [האריכו בזה בעלי הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהרי"ף התכוון ליורש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה, ובברי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו). 24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור האמור בדיני מודה במקצת משמעותו פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד משנה מבאר נימוק ההבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו היסת, אבל היורש שהוא מסתמך על מה ששמע מאביו - הרי זו טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעיז לכפור הכל - הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה מוסיף נופך ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים "כמשיב אבידה" וביורש כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף (ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב" גבי יורשים, אולם אין מכאן פירכא, משום שבתקופת המשנה טרם תוקנה שבועת היסת ומשום כך לא הבדילו בין "משיב" ל"כמשיב"). 25) בזה גם רבי אליעזר בן יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

ו. מָנֶה[26] לִי בְּיָדְךָ עַל מַשְׁכּוֹן זֶה, אֵין לְךָ בְּיָדִי עָלָיו אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בִּמְקֻצָת[27], וְאִם אֵין הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה אֶלָּא חֲמִשִּׁים אוֹ פָּחוֹת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, וּמְשַׁלֵּם הַחֲמִשִּׁים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן[28]. הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה מֵאָה אוֹ יָתֵר, הוֹאִיל וְהַמַּלְוֶה יָכוֹל לִטְעֹן עָלָיו עַד כְּדֵי דָּמָיו[29] - הֲרֵי הַמַּלְוֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[30] מִדְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן. הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנִים - נִשְׁבָּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים, וְנוֹטְלָן מִן הַמַּשְׁכּוֹן, וְנִשְׁבָּע הַלָּוֶה מִן הַתּוֹרָה עַל הָעֶשְׂרִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן[31]. כָּפַר בַּכֹּל וְאָמַר: אֵין זֶה מַשְׁכּוֹן אֶלָּא פִּקָּדוֹן, וְאֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - נִשְׁבָּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים[32], וְנִשְׁבָּע הַלָּוֶה הֶסֵּת עַל הָעֶשְׂרִים[33].

26) במשנה שבועות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון וללווה תובע את ההפרש בין שוויו ובין המלוה. ורבינו סובר שמשכון אינו כהילך, ומכאן מסתעפים כל הדינים שבהלכה זו. 27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך, ובבבבות הבאות יתבארו הדינים המפורטים הנובעים מדין כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים. 28) פשוט. 29) יכול לטעון שהלווה סכום עד כדי שוויו של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. 30) והלווה אינו יכול לפטור עצמו על ידי שבועת מודה במקצת. 31) ואין ביד המלוה משכון עליהם. 32) כמו בבבא הקודמת. 33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו, שכופר הכל פטור משבועת התורה וחכמים תיקנו שיישבע היסת.

ז. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[34], וְהַלָּה אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים וַדַּאי יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל הַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אֲנִי חַיָּב בָּהֶן אוֹ לָאו - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בִּמְקֻצָת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע בַּמִּקְצָת שֶׁכָּפַר בּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ, לְפִיכָךְ מְשַׁלֵּם הַמָּנֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה[35]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[36] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁאֲנִי חַיָּב בּוֹ[37].

34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. 35) כלל זה מנוסח בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה הבאה). 36) מתקנת הגאונים. 37) והחרם הוא בלי הזכרת שמו של התובע.

ח. מָנֶה[38] לִי בְּיָדְךָ, וַהֲרֵי עֵד אֶחָד מֵעִיד עָלָיו, וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כְּנֶגֶד אוֹתוֹ מָנֶה - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[39]. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע? שֶׁהֲרֵי הוּא מוֹדֶה בַּמֶּה שֶׁהֵעִיד בּוֹ הָעֵד, וְאֵין הַנִּשְׁבָּע בְּהַעֲדָאַת עֵד אֶחָד נִשְׁבָּע עַד שֶׁיְּכַחֵישׁ אֶת הָעֵד וְיִכְפֹּר בְּעֵדוּתוֹ וְיִשָּׁבַע עַל כְּפִירָתוֹ. לְפִיכָךְ: שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵד אֶחָד, וְטָעַן שֶׁפָּרָעוֹ[40]; וְכֵן כַּפְרָן[41] שֶׁבָּא עָלָיו עֵד אֶחָד,

יום חמישי כ"א סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר כל הדברים שאין נשבעים עליהם מן התורה, כגון קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות, ודין טענו כלים עם אחד מהדברים שאין נשבעים עליהם, ושאין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן.

1 וְטָעַן שֶׁפָּרַע אוֹ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ הַפִּקָּדוֹן - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב
2 שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם. מַעֲשֶׂה
3 בְּאֶחָד[42], שֶׁחָטַף לְשׁוֹן כֶּסֶף מֵחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵד אֶחָד,
4 וְאָמַר אַחַר כֵּן: חָטַפְתִּי וְשֶׁלִּי חָטַפְתִּי; וְאָמְרוּ
5 חֲכָמִים[43]: הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע,
6 וּמְשַׁלֵּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לד. וידוע בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". 39) המדובר כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתי, כגון שהוא תוך זמן פירעון או כשהעד מעיד שלא זזה ידו מיד התובע או הנתבע משעת ההלוואה עד עכשיו, אבל כשאין אחד משני המקרים האלו - נאמן הנתבע במיגו שהיה יכול לטעון פרעתי, שהרי אפילו לווה בפני שני עדים נאמן לטעון פרעתי שלא בעדים, כמו שנתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. ואין לדמות מיגו זה למיגו שהיה יכול להכחיש את העד, משום ששבועה נגד עד אחד למדנו (בשבועות מ.) מן הכתוב (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" - אבל קם הוא לשבועה. ובקשר לזה אמרו בברייתא: "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" ולפיכך אי אפשר לפוטרו בלי שבועה נגד העד, אבל בנידון שלפנינו, אין שני עדי הלוואה מחייבים אותו ממון כשהוא טוען פרעתי ומשום כך אין על הנתבע חובת שבועה זו (מגיד משנה). ולמה לא האמין רב אבא את החוטף מכוח מיגו שיכול לטעון: החזרתי? משום שהגוזל בעדים אינו נאמן לטעון החזרתי שלא בעדים. 40) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כששטר מקויים ביד התובע. 41) כגון שטען לא לוויתי ובא אחד והעיד שלווה וחזר הלווה וטען: לוויתי ופרעתי (ראה במגיד משנה וכסף משנה). 42) שם. 43) רב אבא שם והסכימו אחרים לדעתו ונקראה הלכה זו על שמו: "נסכא דרב אבא" (נסכא = לשון כסף מהותך).

7 ט. מָנָה הִלְוִיתִיךָ[44], לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, הֵבִיא
8 עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ בְּפָנָיו, הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם
9 הָיָה מֻחְזָק בַּפֶּרָן וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[45] - הֲרֵי זֶה
10 נִשְׁבָּע עַל פִּי עֵד אֶחָד; שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁנַיִם מְחַיְּבִין
11 אוֹתוֹ מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. חָזַר וְאָמַר:
12 פָּרַעְתִּי - מְשַׁלֵּם בְּלֹא שְׁבוּעָה[46], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[47].

44) כל הלכה זו באה לבאר דין כפרן שבהלכה הקודמת. 45) לקמן פרק ו הלכה א. 46) התובע אינו מחוייב שבועה. 47) בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה י"א.

13 י. מָנָה לִי בְּיָדְךָ[48], אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, וְהָעֵדִים
14 מְעִידִין עָלָיו שֶׁעַדַיִן יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חֲמִשִּׁים - פָּסְקוּ
15 כָּל הַגְּאוֹנִים הֲלָכָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים וְיִשָּׁבַע עַל
16 הַשְּׁאָר; שֶׁלֹּא תְּהֵא הוֹדָיַת פִּיו גְּדוֹלָה מֵהַעֲדַאת
17 עֵדִים[49].

48) בבא מציעא ג. 49) אם הודאת פיו בחמישים מחייבת שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו מחייבת שבועה (שם, תני רבי חייא).

א. וְאֵלּוּ דְּבָרִים[2] שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה[3]: 18
הַקַּרְקָעוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת. אַף עַל 19
פִּי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד, אוֹ 20
שֶׁשָּׁמַר וְטָעַן טַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין[4] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. 21
שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - פְּרָט לְהֶקְדֵּשׁ[5]; 22
כֶּסֶף אוֹ כֵלִים - פְּרָט לְקַרְקָעוֹת וְלַעֲבָדִים שֶׁהֶקְּשׁוּ[6] 23
לְקַרְקָעוֹת[7]; וְכֵן יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן 24
כֶּסֶף וּכְלֵיִם, וְאֵינָן אֶלָּא לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[8]. וְעַל כֻּלָּן 25
נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֵסֶת[9], אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנַת וַדַּאי; חוּץ 26
מִן הַהֶקְדֵּשׁוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם 27
שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע עֲלֵיהֶם 28
כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[10], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת[11]. 29

2) משנה, שבועות מב. 3) כל שבועה שהיא. 4) שומר חנם שטען: נגנב הפקדון או נאבד, שומר שכיר - נאנס. 5) למעט הקדש, שאינו רעהו של בן אדם. 6) הושוו. 7) כתבה תורה (ויקרא כה, מ): "והתנחלתם אותם (את העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", ודרשו (שם) שעבדים דינם כאחוזה, היינו כקרקע. 8) ואפילו אם נגרם הפסד ממון למפקיד על־ידי אבידת השטר - פטור. 9) ראה לקמן ה"ו. 10) בנקיטת חפץ. 11) בבא־מציעא נח. [ב'טור' חו"מ סי' צה, כתב בשם רב האי גאון, שעל הקדשות אין נשבעים אפילו היסת (ב'בית חדש' שם מבאר, שלא אמרו "נשבעין לגזברין" אלא בשבועה שלא פשע בשמירה, ורב האי גאון מתכוון לשבועה שאינה ברשותו). ורבינו ישעיה מחלק בין ממונה על הקדשות שהוא פטור, ובין אדם אחר שגזל מן ההקדש].

ב. שְׁתֵּי שָׁדוֹת[12] מָכַרְתָּ לִי, לֹא מָכַרְתָּ לְךָ אֶלָּא אַחַת; 30
שְׁנֵי עֲבָדִים אוֹ שְׁנֵי שְׁטָרוֹת יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ 31
בְּיָדִי אֶלָּא שְׁטָר אֶחָד אוֹ עֶבֶד אֶחָד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע 32
הֵסֶת. וְכֵן אִם טָעַן[13] וְאָמַר: חָצֵר זוֹ אוֹ עֶבֶד זֶה אוֹ 33
שְׁטָר זֶה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, 34
וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם, בֵּין שֶׁהֵבִיא 35
הַטּוֹעֵן עֵד אֶחָד בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיא - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֶת 36
וְנִפְטָר. וְכֵן הַחוֹפֵר[14] בְּשָׂדֵהוּ חֲבֵרוֹ בּוֹרוֹת שִׁיחִין 37
וּמְעָרוֹת וְהִפְסִידוֹהָ, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[15], בֵּין 38
שֶׁטָּעַנוּ שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי, אוֹ שֶׁטָּעַנוּ 39
שֶׁחָפַר שְׁתֵּי מְעָרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי אֶלָּא 40
אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: 41
לֹא חָפַרְתִּי כְּלוּם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֶת עַל הַכֹּל[16]. 42

12) הלכה זו מבארת את האמור בהלכה הקודמת.

13) בבא הקודמת מבארת דין מודה במקצת, ובבא זו דין שבועה נגד עד אחד. 14) שם ה. 15) מה שהפסיד. 16) הראב"ד מחלק בין תבעו למלאות את הבורות, שזו תביעת קרקע, ובין תבעו ממון בערך הנזק, שהיא תביעת ממון ממש. ורבינו אינו מחלק בכך, ובשתי התביעות פטור - לדעתו - משבועת התורה, משום שתביעת הממון באה מקלקול הקרקע (מגיד־משנה).

1 **ג. טָעָנוֹ[17] כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל**
2 **הַקַּרְקָעוֹת וְכָפַר בְּכָל הַכֵּלִים[18], בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל**
3 **הַכֵּלִים וְכָפַר בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת**
4 **הַקַּרְקָעוֹת[19] וְכָפַר בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַכֵּלִים - בְּכָל אֵלּוּ**
5 **נִשְׁבָּע הֵסֵת. אֲבָל אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת כֵּלִים וְכָפַר**
6 **בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַקַּרְקָעוֹת - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חַיָּב**
7 **שְׁבוּעָה עַל מִקְצָת הַכֵּלִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן[20], נִשְׁבָּע אַף**
8 **עַל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁטָּעָנוּ עִמָּהֶן, שֶׁהַכֹּל טַעֲנָה אַחַת[21].**
9 **וְכֵן הַדִּין בִּטְעָנוּ כֵּלִים וַעֲבָדִים אוֹ כֵּלִים וּשְׁטָרוֹת,**
10 **הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא.**

17) משנה, שבועות לח: 18) והרי כאן כפירה בדבר שחייב עליו שבועה, והודאה בדבר הפטור. 19) ויש כאן כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב. 20) משום שיש כאן כפירה והודאה בכלים. 21) במשנתנו: "שהנכסים שאין להן אחריות (מטלטלין) זוקקים (קושרים) את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן". ומבאר רבינו שאין זה מדין גלגול שבועה, אלא דין מיוחד מנומק בסברא: שהכל (פירוש, הקרקעות והכלים) נידון כטענה אחת, ויש בה כפירה והודאה בדבר המחייב. ואלמלי התכוון לגלגול, הרי כל נימוקו מיותר, משום שגלגול מחייב אפילו תביעות שאין להן כל קשר לתביעה העיקרית, כמו שנתבאר למעלה בפ"א הי"ב, שהתובע יכול לגלגל עליו אפילו שבועה שלא נמכר לו לעבד עברי. וההבדל בין גלגול לבין האמור כאן הוא, שבנידון כאן – בית־דין עצמו מטיל על הנתבע את השבועה על הקרקעות, אבל בגלגול אין משביעים אלא כשהתובע טוען: ישבע לי גם על זה ועל זה. ורבינו שם כתב בפירוש: "מגלגל עליו המשביע". וב"טור" חו"מ סי' צה כתב: "מגלגלים עליו שבועה על הקרקעות". נראה שלא קיבל סברתו של רבינו "שהכל טענה אחת".

11 **ד. טָעָנוֹ עֲנָבִים[22] הָעוֹמְדוֹת לִבְצֹר וּתְבוּאָה יְבֵשָׁה**
12 **הָעוֹמֶדֶת לְהֻקָּצֵר, וְהוֹדָה בְּמִקְצָתָן וְכָפַר בְּמִקְצָתָן -**
13 **הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עֲלֵיהֶם כְּשֶׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין[23]. וְהוּא**
14 **שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְהִבָּצֵר - הֲרֵי**
15 **הוּא כְּבָצוּר לְעִנְיַן כְּפִירָה וְהוֹדָיָה; אֲבָל אִם הָיוּ**
16 **צְרִיכִים לַקַּרְקַע - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע לְכָל דָּבָר[24], וְאֵין**
17 **נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא הֵסֵת.**

22) משנה, שבועות מב: וגמרא מג. 23) במשנה, כתוב סתם: "עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש", ובגמרא שם מפרש רבי יוסי ברבי חנינא, שהמדובר בעומדים להיבצר, ואומר רבי מאיר שחייב שבועה משום שהם כבצורים, וחכמים אומרים שאינם כבצורים ונידונים כקרקע, ולפיכך פטור משבועה. 24) דעת רבינו, שמחלוקתם היא בצריכות קצת לקרקע, שאם לא יבצרו אותם תיכף יוסיפו להשביח, אבל כשאינם צריכים כלל לקרקע - מודים חכמים שכבצורים הם (מגיד־משנה). ובזה נסתלקה תרעומתו של הראב"ד, למה פסק רבינו כרבי מאיר נגד חכמים (ראה מה שביארנו בדין זה בפ"ב מהל' שכירות ה"ד).

18 **ה. הַטּוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁנֵי חֲדָשִׁים שָׁכַנְתָּ**
19 **בַּחֲצֵרִי, וְאַתָּה חַיָּב לִי שְׂכַר שְׁנֵי חֳדָשִׁים, וְהוּא**
20 **אוֹמֵר: לֹא שָׁכַנְתִּי אֶלָּא חֹדֶשׁ אֶחָד - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה**
21 **בִּמְקְצָת, וְאִם הָיָה שְׂכַר הַחֹדֶשׁ שֶׁכָּפַר בּוֹ שָׁוֶה שְׁנֵי**
22 **כֶּסֶף[25] - נִשְׁבָּע; שֶׁאֵין הַטַּעֲנָה בְּגוּף הַקַּרְקַע, אֶלָּא**
23 **בְּשָׂכָרָהּ, שֶׁהוּא מְשַׁלְטֵל[26].**

25) נתבאר למעלה פ"ג ה"א, שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי מעין כסף. 26) אף־על־פי ששכירות קרקע היא כקרקע, משום שהתביעה היא דמי השכירות, וכשטענותיהם הן בשכירות עצמה, שהמשכיר טוען כבר עברה תקופת השכירות, והשכיר יאמר: לפי תנאי השכירות, רשאי אני לדור עוד זמן מסוים - הרי זו כתביעת קרקע ופטור משבועת התורה. ואין זה דומה לטענת חפירה שבהלכה ב, משום שקלקל את הקרקע עצמו שלא ברשות בעלים, ולפיכך אפילו כשמשלם לו דמים בעל הקלקול, הרי אלה דמי קרקע ממש הם, מה־שאין־כן בנידון כאן, שלא חיסר כלום מן הקרקע ונכנס ברשות בעל הבית על־מנת שישלם לו דמים, ומשום כך כל הטיעון שביניהם הוא ענין של דמים מתחילתו ועד סופו (מגיד־משנה).

24 **ו. שְׁטָר[27] מָסַרְתִּי לְךָ וַעֲשָׂרָה דִינָרִין הָיוּ לִי בּוֹ**
25 **רְאָיָה[28], לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[29] - יִשָּׁבַע הֵסֵת[30].**
26 **הָפַךְ עָלָיו[31] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֵת שֶׁהָיְתָה בּוֹ רְאָיָה**
27 **לַעֲשָׂרָה דִינָרִים וְאָבְדוּ בַּאֲבֵדַת הַשָּׁטָר[32], וְיִטֹּל. וְאִם**
28 **אָמַר הַנִּתְבָּע: אֱמֶת מָסַרְתָּ לִי, וְאָבַד[33] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר**
29 **אַף מִשְּׁבוּעַת הֵסֵת; שֶׁאֲפִלּוּ פָּשַׁע בּוֹ וְאָבַד - פָּטוּר,**
30 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[34].**

27) הדינים שבהלכה זו, אין להם מקור מפורש בגמרא ובגאונים, ומיוסדים הם על פרטים שונים שכבר נתבארו. 28) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים. 29) תשובת הנתבע. 30) נתבאר בפ"ב מהל' שכירות הי"א והי"ב, שדיני שומרים נאמרו רק כשהנתבע מודה שקיבל עליו השמירה, אבל כשאינו מודה כלל בזה - דינו ככל כופר הכל בתביעה רגילה (ראה מגיד־משנה וכסף־משנה שם) ולפיכך פטור משבועת שומרים וחייב היסת. 31) הנתבע טען: ישבע התובע ואשלם לו. נתבאר למעלה פ"א ה"ו ששבועת היסת מהפכים. 32) אינו יכול לגבות את החוב, משום שאין בידו שטר - ושכנגדו מכחיש תביעתו. 33) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר שטרות. 34) בפ"ז שם ה"ט כתב רבינו: "השורף שטרותיו של חבירו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר. . . ובלבד שיודה לו המזיק, ששטר מקויים היה (בית־דין אישר על גבי השטר

את חתימות העדים) וכך וכך היה כתוב בו. . . אבל אם לא האמינו (לא הודה לו על כך) - אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד". ומפרש המגיד־משנה, שהמדובר כאן בשאינו מאמינו, וטוען שמסר לו נייר חסר ערך ופטור גם משבועת היסת, משום שהתובע אינו טוען 'ברי' שפשע, ולא תיקנו חכמים שבועה על טענת 'שמא'. [פירוש זה דחוק מאוד מכמה טעמים: א. אם המדובר באינו מאמינו, למה כתב רבינו: "אפילו פשע בו"? היה לו להדגיש, שאפילו הזיק בידים ממש, כגון ששרפו - פטור; ב. כאן אנו עוסקים בדיני שמירה בשטרות, ודין זה אין לו קשר לענין שמירה; ג. למה לא פירש רבינו שהמדובר כשאינו מאמינו, ונתן מקום לטעות? ברור שהמגיד־משנה וכל ההולכים בעקבותיו נכנסו לדוחק זה, משום שלדעתם סובר רבינו ששטרות לא נתמעטו מחיוב פשיעה, והסתמכו על מה שכתב בפ"ב מהל' שכירות ה"ג. אולם בהשלמות שלנו לאותה הלכה, הוכחנו שרבינו קיבל דעת רבו הר"י מיגש, שישנם שני סוגי פשיעה: א. פשיעה בשמירה, שלא שמר שמירה מעולה ונגנב הפקדון, מפשיעה כזו פטרתו תורה בשטרות והדומה להם; סוג ב. פשיעה הדומה למזיק, והחיוב הוא לא מדיני שמירה אלא מדין מזיק, ולפיכך אין לזה כל ענין למה שמיעטה תורה מדין שמירה. ולפי ביאורנו זה, תתפרש יפה כל הלכה זו. בבא א באומר להד"מ נתפרשה כבר למעלה, שאין לו דין שומר (ונרמזה שם כבר שיטתם של רבינו ורבו), ובבא זו מתפרשת גם במאמינו, ומנמק רבינו יפה, שאפילו פשע בו פשיעה רגילה שהשומר חייב בה, כאן בשטרות - פטור. ומה שמסיים כאן "כמו שבארנו בהל' חובל" נמשך לבבא הקודמת שחייבו לשלם כל הכתוב בשטר מדין גורם היזק אף־על־פי שאיבד פיסת נייר בלבד, כדעת רפרם בבבא־קמא צח: נגד דעת רבה]. ולמה אין מאמינים בלא שבועה לטוען להד"מ (ראשי־תיבות "לא היו דברים מעולם") ב'מיגו' שיכול לטעון קיבלתי השטר ואבד? משום שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור מתשלומין (רבינו בפ"ב מהל' שכירות ה"ח). [הראב"ד משיג על רבינו, ואומר שהשומר חייב שבועה שאינו ברשותו. והאריכו בזה הלחם־משנה ובמשנה־למלך, ואין כאן מקום להאריך בזה].

1 **ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ זְכוּת יֵשׁ לִי**
2 **בּוֹ**[35]**, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי מוֹצִיא שְׁטָרִי, אוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ**
3 **אִם יֵשׁ לְךָ בּוֹ רְאָיָה אוֹ לֹא - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיאוֹ**[36].

35) כתוב בו משהו לזכותו. 36) להביא את השטר לבית־דין.

4 **ח. טָעַן שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ חֵרֶם סְתָם**[37].
5 **טָעַן זֶה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹ**
6 **זְכוּת אֲצָלוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ אֲצָלוֹ**
7 **וְשֶׁאָבַד מִמֶּנּוּ**[38]**. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.**

37) נתבאר כמה פעמים, שכל החרמות הם תקנות הגאונים, וחרם סתם היינו בלי להזכיר שם בעל הדין. 38) כשאינו טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך - אין משביעין אותו, משום שאין משביעים על טענת 'שמא'.

8 **ט. אֵין**[39] **נִשְׁבָּעִין**[40] **עַל טַעֲנַת חֵרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן,**
9 **אֶחָד הַבָּא בְּטַעֲנַת עַצְמוֹ**[41] **אוֹ בְּטַעֲנַת אָבִיו**[42]**; לְפִי**
10 **שֶׁזֶּה הַמִּקָּצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ לַקָּטָן אֵינוֹ אֶלָּא כְּמֵשִׁיב**
11 **אֲבֵדָה**[43]**. וְכֵן אִם כָּפַר בַּכֹּל, וּבָא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד**
12 **לַקָּטָן - אֵינוֹ נִשְׁבָּע; שֶׁזֶּה עֵד אֶחָד, וְאֵין שָׁם תּוֹבֵעַ,**
13 **שֶׁתְּבִיעַת קָטָן אֵינָהּ תְּבִיעָה גְּמוּרָה**[44]**. נִמְצָאתָ אוֹמֵר:**
14 **קָטָן שֶׁאָמַר לְגָדוֹל: מָנֶה לִי בְּיָדֶךָ, אוֹ אַבָּא הָיָה לוֹ**
15 **בְּיָדֶךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ**
16 **אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם וְעַד אֶחָד מְעִידוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי**
17 **זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה**[45]**. אֲבָל אִם שָׁמַר לְקָטָן**
18 **וְטָעַן שֶׁאָבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, לְפִי**
19 **שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע מֵחֲמַת טַעֲנָה**[46]**. וְכֵן אִם הוֹדָה שֶׁהָיָה**
20 **שַׁתָּף לְקָטָן אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עָלָיו - יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין**
21 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַקָּטָן, וְיִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף**[47] **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ**
22 **בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא.**

39) משנה, שבועות לח: 40) שבועת מודה במקצת. 41) לקחת ממני מנה. 42) מנה לאבא בידך. 43) נתבאר למעלה פ"ד ה"ח. 44) ודינה כטענת 'שמא'. 45) נראה, שביורש קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה - פטור, ומה שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי - חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ז). 46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה, שהרי המפקיד טוען שמא פשעת או שמא הפקדון לא נגנב והוא בידך, ואף־על־פי־כן הטילה התורה שבועה על השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י מיגש. 47) משום ששבועת שותפים ואפוטרופוסים תוקנה על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [הרא"ש שם פ"ו אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב.) מהכתוב (שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש, ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי' צו].

23 **י. הוֹרוּ רַבּוֹתַי**[48]**: שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן**
24 **שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה**[49]**, אֲבָל שְׁבוּעַת הֶסֵּת - נִשְׁבָּעִין**[50]**.**
25 **וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְעָנְיַן מַשָּׂא וּמַתָּן -**
26 **נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ**[51]**. שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה נוֹטֵל**
27 **מָמוֹנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְיֵלֵךְ לוֹ בְּחִנָּם. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה,**
28 **וְתִקּוּן עוֹלָם הוּא. נִמְצָאתָ לָמֵד: שֶׁהַקָּטָן שֶׁטָּעַן עַל**
29 **הַגָּדוֹל, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת בֵּין שֶׁכָּפַר בַּכֹּל, בֵּין**
30 **שֶׁהָיָה שָׁם עֵד בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם עֵד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע**
31 **הֶסֵּת. וְאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲפֹךְ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין**
32 **אֶת הַקָּטָן כְּלָל, וַאֲפִלּוּ חֵרֶם סְתָם אֵינוֹ מְקַבֵּל, לְפִי**
33 **שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עִנְיַן הַשְּׁבוּעָה**[52]**.**

48) הר"י מיגש. 49) לא התכוון לומר שאין נשבעים שום שבועה של תורה על טענת קטן, שהרי בהלכה הקודמת כתב בפירוש שנשבעים לקטן שבועת שומרים, וכן שבועת

שותפים ואריסים, וכוונתו: במקום שאמרו אין נשבעים לקטן - לא אמרו אלא בשבועה של תורה, אבל היסת נשבעים. 50) בדין זה הודו לו הרמב"ן והרא"ש וה'טור' שם. 51) חלקו עליו הרמב"ן והרא"ש, ודעתם שאין משביעים על טענת קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, ואינו בקי בטיב משא ומתן. 52) בהגהות מיימוניות כאן אות ט כתב בשם גאונים, שאין משביעים אשת איש, אלא מוסרים פסק־דין ביד התובע, שאם תתאלמן או תתגרש - תישבע. והרא"ש לא קיבל דעתם (ראה 'טור' שם ו'בית יוסף' אות כ).

יא. קָטָן שֶׁטָּעָנוּ הַגָּדוֹל[53]: אִם טָעָנוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָיָה לַקָּטָן, כְּגוֹן עִסָּק מַשָּׂא וּמַתָּן, וְהוֹדָה הַקָּטָן - נִפְרָעִין מִנְּכָסָיו[54]. וְאִם אֵין לוֹ - יַמְתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וְיִשָּׁלֵם. וְאִם כָּפַר הַקָּטָן - מַמְתִּינִין עַד שֶׁיִּגְדַּיל, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְאִם טָעָנוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין לַקָּטָן הֲנָיָה, כְּגוֹן נְזָקִין וְחֲבָלוֹת[55], אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵמָה יִשָּׁלֵם - פָּטוּר, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל. וְאִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּגוֹן הַשָּׁכִיר - וַכַּיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁיֵּשׁ הֲנָיָה לַקָּטָן שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר לוֹ שָׂכִיר - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן. אֲבָל חֵנֶנִי שֶׁנִּשְׁבָּע עַל פְּנָקָסוֹ[56] - אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן; שֶׁאֵין לַקָּטָן בָּזֶה הֲנָיָה, שֶׁחֲרֵי חַיָּב לְתֵן לְפוֹעֲלָיו וְנִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְזֶה הַחֶנֶנִי הִפְסִיד עַל נַפְשׁוֹ שֶׁנָּתַן מָמוֹנוֹ עַל פִּי קָטָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) בהלכות הקודמות, מדובר כשהתובע הוא קטן. והלכה זו עוסקת בנתבע קטן. 54) נתבאר בפכ"ט מהל' מכירה, שקטן מבן שש ולמעלה הבקי בטיב משא ומתן מקחו וממכרו קיימים במטלטלין (משנה וגמרא גיטין כט.) תקנת חכמים היא, כדי לאפשר לקטן להתפרנס, שלא ימנעו אנשים מלמכור לו וליקח ממנו. 55) קטן שהזיק ממון או חבל באדם, פטור - שנינו בבבא־קמא פז. "חרש שוטה וקטן - פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין". משמע שגם שלאחר שיגדיל - פטור. ואת הניגוד שבין משנה זו למשנה בגיטין הנ"ל, הסבירו הגאונים: שמכירה העובדה אם הענין מביא הנאה לקטן או לא, שדברים שאין לקטן בהם הנאה - דומים לנזקין וחבלות. 56) שנינו בשבועות מח. שחנווני על פנקסו נשבע ונוטל, ורבינו בפט"ז מהל' מלוה ולוה ה"ה, מביא ומבאר משנה זו: בעל הבית שאמר לחנווני תן לפועל שלי כך וכך, וטען החנווני: נתתי, ותובע מבעל הבית, והפועל אומר לא קיבלתי - שניהם נשבעים ונוטלים מבעל־הבית (ראה שם נימוק דין זה). ומלמדנו רבינו כאן, שלא עשו חכמים תקנה זו לחנווני כשהנתבע הוא קטן.

יב. הַחֵרֵשׁ[57] וְהַשּׁוֹטֶה - אֵין נִזְקָקִין לָהֶן[58] לְכָל טַעֲנָה, לֹא לְטַעֲנָתָן עַל אֲחֵרִים וְלֹא לְטַעֲנַת אֲחֵרִים עֲלֵיהֶן, לֹא לִשְׁבוּעָה קַלָּה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁבוּעָה חֲמוּרָה אוֹ תַּשְׁלוּמִין[59]. אֲבָל הַסּוּמָא - חֲרֵי הוּא

53) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין משטה אני בך ושאין אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

כְּבָרִיא לְכָל דָּבָר[60] בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, וְנִשְׁבָּע כָּל מִינֵי שְׁבוּעוֹת, וְנִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנָתוֹ.

57) סתם חרש האמור בכל מקום משמעותו: אינו שומע ואינו מדבר. 58) בית־דין אינו נכנס לדיון. 59) ואף־על־פי שחרש מקחו וממכרו קיימים, כמבואר בפכ"ט מהל' מכירה פכ"ט הי"ב. 60) לענין תביעות ממון, אבל פסול להעיד ולדון (ראה הל' עדות פ"ט הי"ב, ופ"ב מהל' סנהדרין ה"ט).

יום שישי כ"ב סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין משטה אני בך ושאין אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

א. בַּעֲלֵי דִינִין שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, טָעַן הָאֶחָד וְאָמַר: מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל זֶה, שֶׁהִלְוִיתִיו, אוֹ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁגָּזַל מִמֶּנִּי, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלוֹ בִּשְׂכָרִי, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהֵשִׁיב הַנִּטְעָן וְאָמַר: אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֵּר אַתָּה טוֹעֵן - אֵין זוֹ תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה; אֶלָּא אוֹמְרִים בֵּית דִּין לַנִּטְעָן: הָשֵׁב עַל טַעֲנָתוֹ, וּפָרֵשׁ הַתְּשׁוּבָה[2] כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ זֶה טַעֲנָתוֹ, וְאֶמֹר אִם לָוִיתָ מִמֶּנּוּ אִם לֹא לָוִיתָ, הִפְקִיד אֶצְלְךָ אוֹ לֹא הִפְקִיד, גְּזָלְתּוֹ אוֹ לֹא גְזָלְתּוֹ, שְׂכַרְתּוֹ אוֹ לֹא שְׂכַרְתּוֹ, וְכֵן שְׁאָר הַטְּעָנוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שֶׁמָּא טוֹעֶה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיָבוֹא לְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר. שֶׁחֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁהִלְוָהוּ כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וְהֶחֱזִיר זֶה אֶת הַחוֹב לִבְנוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתָּנָה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וְיָדְמָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטַר מִן הַחוֹב. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תֹּאמַר אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, שֶׁמָּא אַתָּה מִתְחַיֵּב מִן הַדִּין לְשַׁלֵּם וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ; אֶלָּא הוֹדַע לַדַּיָּנִין פְּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם אַתָּה חַיָּב אוֹ אֵין אַתָּה חַיָּב. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם גָּדוֹל[3], אוֹמְרִים לוֹ: אֵין לְךָ הֶפְסֵד שֶׁתֵּשִׁיב עַל טַעֲנָתוֹ, וְתוֹדִיעֵנוּ בֵּיצַד אֵין אַתָּה חַיָּב לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהֶחֱזַרְתָּ לוֹ, שֶׁחֲרֵי אָנוּ דָּנִין בְּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר בְּכָל מָקוֹם[4]. וְכֵן אִם טָעַן הַטּוֹעֵן וְאָמַר: זֶה חַיָּב לִי מָנֶה, אוֹ מָנֶה יֵשׁ לִי אֶצְלוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: מֵאֵי זֶה פָּנִים? הִלְוִיתָ אוֹתוֹ, אוֹ הִפְקַדְתָּ אֶצְלוֹ, אוֹ הִזִּיק מָמוֹנְךָ? אֱמֹר הֵיאַךְ נִתְחַיֵּב לְךָ. שֶׁחֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיְּדָמֶה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ חַיָּב. כְּגוֹן שֶׁחָשְׁדוֹ שֶׁגְּנָבוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: שְׁאָתֵן לְךָ מָנֶה, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. חֲרֵי שְׁטָעַן עָלָיו[5] שֶׁהִלְוָהוּ מָנֶה, וְהֵשִׁיב זֶה וְאָמַר לוֹ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בְּפָנֵיהֶם, וְחָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה וְלָוִיתִי וּפָרַעְתִּי - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[6], אֶלָּא הֶחֱזֵק כַּפָּרָן[7] וּמְשַׁלֵּם[8]. אֲבָל אִם הֵשִׁיב: אֵינִי חַיָּב, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֵּר אַתָּה

טוֹעֵן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהָלַךְ הַתּוֹבֵעַ וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהָלְוָהוּ בְּפָנֵיהֶם, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן הָיָה, אֲבָל הֶחֱזַרְתִּי לוֹ פִּקָּדוֹנוֹ אוֹ פָּרַעְתִּיו חוֹבוֹ - לֹא הֶחְזַק כַּפָּרָן[9], וְנִשְׁבָּע הֵסֵת וְנִפְטָר.

2) למד דין זה מבדיקת העדים, ששנינו (סנהדרין כט.) שבית־דין אומרים לעד: "אמור האיך אתה יודע שזה חייב לזה", מפני החשש שמא הוא טועה בדין, וכל־שכן שבעל־דין צריך לפרש, שהרי אין אדם רואה חובה לעצמו. [בהגהות מיימוניות כאן אות א, מביא ראיות מכמה מקומות בגמרא שמשביעים על טענה סתמית, ומבאר שאחר חתימת הגמרא, משרבו הרמאים - תיקנו הגאונים לדרוש בירור הטענות, ומסיים שגם רבו (הר"מ מרוטנבורג) פסק כן בסוף ימיו]. 3) ויודע לפסוק הלכה. 4) קשה להבין כוונת רבינו. בלחם־משנה מפרש, שלפעמים מפחד הנתבע לברר טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמא בית־הדין לא יאמין לו, כגון שטענתו היא: לוויתי ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת להד"ם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים במתוך וכו'", פירוש אנו מאמינים לטענת פרעתי ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם. אולם גם פירוש זה אינו מניח את הדעת, שהרי חכם גדול יודע גם דיני 'מיגו'. ואולי התכוון לומר שנימוק זה נמשך לעיקר הדין, למה אין מקבלים הכחשה סתמית, וטעם הדבר שדורשים גם מחכם גדול הוא, שאין לקבוע גבולות מי נקרא חכם גדול ומי לא. 5) מימרא של רבי יוחנן, בבבא־מציעא יז. 6) אין מאמינים לו כלל. 7) בגמרא שם כתוב "הוחזק כפרן לאותו ממון". משמע, אבל לא לתביעות אחרות. 8) בלי שבועת התובע (ראה לקמן ה"ג). ואין זה דומה לחשוד על השבועה, שאמרנו (למעלה בפ"ב ה"ד) שהתובע נשבע ונוטל, משום שתוקף טענתו נתערער על־ידי שקרנותו באותה תביעה ('נמוקי יוסף' שם בשם הרז"ה והרשב"א) ודעת רש"י שם, שהתובע צריך להישבע. 9) יכול לפרש טענתו הראשונה "אין לך בידי כלום" שהתכוון לומר: פרעתי. וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם רב האי גאון. [בגמרא שם אמרו: "והלה אמר אין לך בידי כלום... הוחזק כפרן". ולכאורה דברי רבינו מנוגדים לשיטת הגמרא. עמד על זה המגיד־משנה וביאר, שרבינו מפרש דברי רבי יוחנן, כשהעדים מעידים שהוא חייב לו עכשיו בשעת התביעה בבית־הדין, כגון שלא זזה ידם מידו ולא ראו שפרע, וכן משמע מלשונו של רבי יוחנן: "והעדים מעידים אותו שיש לו", ומכיוון שהוחזק כפרן לאותו ממון, אין מאמינים לו בשבועה אם יטעון פרעתי לו אחר שבית־הדין חייב אותו לשלם, אבל אם העדים מעידים רק שלווה מנה - אין עדותם מכחישה טענתו הסתמית של הנתבע: "אין לך בידי כלום", שהרי אפשר שלווה ופרע, ומשום כך לא הוחזק כפרן, ואם יטעון פרעתי אחר שחייב אותי בית־דין לשלם - נאמן (על־פי ביאורו של הלחם־משנה). וב'ספר התרומות' שער יב חלק א (מובא ב'טור' חו"מ סי' עט) כתב, שגם בטוען אין לך בידי כלום ועדים מעידים שלווה, ואחר העדאתם טען פרעתי אחר שטענתי אין לך בידי כלום - הוחזק כפרן, משום שהודה בעצמו ששיקר כשאמר אין לך בידי כלום. ובלחם־משנה מסביר דעתו של המגיד־משנה, שאין אדם נעשה כפרן על־פי עצמו אלא על־ידי העדאת עדים, וכאן אין העדים מכחישים טענתו שאינו חייב כלום, שהרי אפשר שפרע, אלא הוא מכחיש את עצמו].

ב. רָאוּהוּ עֵדִים[10] שֶׁמָּנָה לוֹ מָעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הֵן, וְתָבְעוֹ בַּדִּין וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי שֶׁהִלְוִיתִיךָ, וְאָמַר: מַתָּנָה נָתַתָּ לִי אוֹ פִּרְעוֹן הָיוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵת וְנִפְטָר. אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁמָּנָה לוֹ בְּפָנָיו - הֶחְזַק כַּפָּרָן. וּלְעוֹלָם אֵין אָדָם מֻחְזָק כַּפָּרָן עַד שֶׁיִּכְפֹּר בְּבֵית דִּין[11] וְיָבוֹאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְיַכְחִישׁוּהוּ בַּמֶּה שֶׁכָּפַר.

10) שבועות לד: 11) בבא־בתרא לא. "והיכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען, ואתא לבי דינא וטען - דחוזר וטוען, מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא" (בעברית: כשסיפר דברים מחוץ לבית־דין ולא טען שם טענותיו, ובא לבית־דין וטען (דברים שלא אמרם בחוץ) - טענותיו מתקבלות. ולמה? דרכו של אדם לא לגלות טענותיו אלא לבית־דין). [וב'טור' חו"מ שם (הובא ב'בית יוסף' שם) כתב, שאם אמר "אתם עדי" אפילו שלא בפני בית־דין אינו יכול לחזור בו ולטעון פרעתי, שכל האומר לא לוויתי - כאומר לא פרעתי, שאם לא לווה - למה פרע. אבל נאמן לטעון פרעתי אחר־כך, משום שלא הוחזק כפרן אלא כששיקר בפני בית־דין.

ג. מָנָה הִלְוִיתִיךָ[12], כָּפַר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ מָנֶה וּפָרָעוֹ, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[13]; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לָוִיתִי, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁלָּוָה - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי דָּמַיּ[14], וְנִמְצָא הַלְוֶה אוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁפָּרָעוֹ - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דָּמַיּ. וְאֵין הַמַּלְוֶה חַיָּב שְׁבוּעָה[15], שֶׁהֲרֵי הֶחְזַק זֶה[16] כַּפָּרָן. וְכֵן[17] אִם הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם וְזֶה אֵינוֹ כְּתַב יָדִי, אִם הֶחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ - הֲרֵי זֶה הֶחְזַק כַּפָּרָן וּמְשַׁלֵּם[18].

12) שבועות מא: 13) כרבא, שם. 14) שאם לא לווה - למה פרע. 15) שלא נפרע. 16) הלווה. 17) רי"ף סוף בבא־בתרא אות תתקסב. 18) דעת רבינו, שבכל מקום שהנתבע הוחזק כפרן - נוטל התובע בלא שבועה, כמו שביארנו למעלה בהלכה א הערה ז. נלמד זה מהנידון כאן, שאם נאמר שהתובע חייב שבועה, למה בנידון כאן משלם? הרי התובע אינו יכול לישבע, משום שעדים מכחישים טענתו? [כתב בלחם־משנה, שאם שינה הלווה טענתו אחר העדאת העדים וטען שלוה ופרע, המלוה מחוייב שבועה שלא פרע, ומכיון שאינו יכול להישבע נגד עדים - אינו נוטל, ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שכל האומר לא לויתי ובאו עדים שלוה, כאומר לא פרעתי דמי", כלומר, מדובר

כשהוא עומד בטענתו זו, ועדים מכחישים טענתו. ובהסתמך על דבריו אלה, נראה לי ליישב השגתו של הראב"ד על נימוקו של רבינו: "שהרי הוחזק זה כפרן", שכתב: "אין צורך לזה הטעם". ברור שהתכוון לומר, שבלי טעם זה אין התובע נשבע, משום שעדים מכחישים אותו. ולפי דברי הלחם־משנה אין מקום להשגה זו, שהרי אם הנתבע אינו כפרן, היה התובע מחוייב שבועה, ומשום שאינו יכול להישבע - אינו נוטל].

1 **ד. מָנֶה[19] הִלְוִיתִיךָ וְהוּא לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן:**
2 **וַהֲלוֹא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ עֵדִים[20]**
3 **וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֶחְזַק כַּפְרָן;**
4 **שֶׁאֵין הָעֵדִים זוֹכְרִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁהֵם עֵדִים בּוֹ[21].**
5 **לְפִיכָךְ לֹא הֶחְזַק כַּפְרָן, וְיִשָּׁבַע הַלֹּוֶה הֵשֵׁת וְיִפָּטֵר.**
6 **כַּיּוֹצֵא בּוֹ[22]: תֵּן לִי מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וְאַתָּה עָמַדְתָּ בְּצַד**
7 **עַמּוּד זֶה, וְאָמַר הַנִּטְעָן: לֹא עָמַדְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה**
8 **מֵעוֹלָם, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁעָמַד - לֹא הֶחְזַק כַּפְרָן; שֶׁאֵין**
9 **אָדָם מֵשִׂים דַּעְתּוֹ לִדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ. וְכֵן כֹּל**
10 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

19) שבועות, שם. 20) צ"ל העדים, כלומר אותם העדים [בכת"י תימן: ובאו פלוני ופלוני]. 21) בגמרא שם: "אמר רבא: מילתא דלא רמיא עליה דאינש - לאו אדעתיה (בעברית: דבר שאינו מוטל על האדם לזוכרו - אינו שם לב אליו)". ופירש רש"י שהכוונה ללווה, שלא שם לב כל־כך אם היו עדים בשעה שפרע או לא, מפני שהמלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, ולפיכך אפשר שטעה. אולם רבינו מפרש שהכוונה לעדים. ונראה שהתכוון לומר שהעדים שמים לב רק לדברים שהטילו עליהם להעיד (ראה הלכה ו). 22) שם לד: [במגיד־משנה מציין, שפסק כרב נחמן שהלכה כמותו בדיני ממונות. ודבריו תמוהים, שהרי בלשון אחרון שם אמר רב נחמן הוחזק כפרן, ודרכו של רבינו להעדיף לשון אחרון. ונראה שרבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון לגבי רב נחמן. ועוד, שבלשון ראשון - גם רב נחמן סובר כך].

11 **ה. תֵּן לִי[23] מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וְהֵרֵי הָעֵדִים, וְאָמַר**
12 **הַנִּטְעָן: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - אוֹמְרִין לַלֹּוֶה:**
13 **הֲבֵיאֵם וְהָפְטֵר[24]. לֹא בָאוּ אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ**
14 **לִמְדִינָה אַחֶרֶת - יִשָּׁבַע הֵשֵׁת שֶׁפְּרָעוֹ. שֶׁאֵין אָנוּ**
15 **מַצְרִיכִים אוֹתוֹ לַהֲבִיאָן אֶלָּא לְבָרֵר דְּבָרָיו וּלְהָפְטֵר**
16 **אַף מִשְׁבּוּעָה; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ**
17 **צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].**

23) בבא־בתרא קע. 24) מעשה שהיה, ואמר רב יצחק נפחא (שם) "יבואו פלוני ופלוני ויעידו", ובמסקנא (שם עמוד ב) ביאר רבי יצחק: "אנא נמי לברר קאמינא (גם אני התכוונתי להביא את העדים כדי לברר)". ומפרש רבינו, שאם לא יברר - צריך להישבע שפרע, והבירור יועיל לפטרו משבועה. [וברשב"ם שם פירש בשם רש"י, שאם לא יברר בעדים - יפסיד]. מלשונו של רבינו שכתב: "לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת" משמע, שאם באו והכחישוהו - חייב לשלם. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בהלכה הקודמת. ומבאר במגיד־משנה, שרבינו מחלק בין מלוה בעדים לבין שלא בעדים, או בין "והלא פרעתיך" לבין "פרעתיך". ובכסף־משנה כתב, שאפילו באו ואמרו לא פרע בפנינו - ישבע היסת ויפטר, בהתאם להאמור בהלכה הקודמת (ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' ע שהאריך בזה). 25) בפי"א מהל' מלוה ולוה ה"א.

18 **ו. אָמַר לוֹ[26] בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ:**
19 **הֵן, לְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין וְהָבִיא עֵדִים, וְאָמַר: מְשַׁטֶּה**
20 **הָיִיתִי בְּךָ[27] וְאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם - פָּטוּר, וְנִשְׁבָּע הֵשֵׁת**
21 **שֶׁאֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים**
22 **מֵעוֹלָם[28]. שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהֶם: אַתֶּם עֵדַי[29], וְדָבָר**
23 **שֶׁאֵינוֹ עֵדוּת אֵין אָדָם זוֹכְרוֹ[30], וּלְפִיכָךְ אִם אָמַר: לֹא**
24 **הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֶחְזַק כַּפְרָן[31].**

26) סנהדרין כט. 27) בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. 28) לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על־ידי עדים. 29) העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. 30) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. 31) שאין לשלול האפשרות שהעדים טעו. [ה'טור' חו"מ ס' פא כתב, שחייב להישבע שהתכוון לשטות בו. וכן כתוב בהגהות מיימוניות כאן בשם הר"מ מרוטנבורג שהסתמך על רבי סעדיה גאון].

25 **ז. וְלֹא עוֹד[32], אֶלָּא אֲפִלּוּ הִטְמִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי**
26 **הַגָּדֵר[33], וְאָמַר לוֹ: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן,**
27 **רְצוֹנְךָ שֶׁנַּעֲידוּ בְּךָ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? אָמַר לוֹ: לֹא, שֶׁמָּא**
28 **תִּכְפְּנִי בַּדִּין לְמָחָר וְאֵין לִי מָה אֶתֵּן לְךָ, וּלְמָחָר**
29 **תְּבָעוֹ בַּדִּין בְּאֵלּוּ הָעֵדִים, בֵּין שֶׁטָּעַן וְאָמַר: מְשַׁטֶּה**
30 **הָיִיתִי בּוֹ, בֵּין שֶׁאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי**
31 **זֶה נִשְׁבָּע הֵשֵׁת וְנִפְטָר. שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת, עַד שֶׁיֹּאמַר**
32 **הַלֹּוֶה: אַתֶּם עֵדַי, אוֹ יֹאמַר הַמַּלְוֶה בִּפְנֵי הַלֹּוֶה**
33 **וְיִשְׁתֹּק הַלֹּוֶה, אֲבָל בָּעֵדוּת הַזֶּה לֹא הֶחְזַק כַּפְרָן.**
34 **מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[34], שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ קַב רִשּׁוּ[35].**
35 **כְּלוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹבוֹת הַרְבֵּה. אָמַר: מִי הוּא**
36 **שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אֶלָּא פְּלוֹנִי. וּבָא אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וּתְבָעוֹ,**
37 **וְאָמַר הוּא: אֵינִי חַיָּב לוֹ כְּלוּם. וְאָמְרוּ חֲכָמִים:**
38 **יִשָּׁבַע הֵשֵׁת וְיִפָּטֵר. וְכֵן[36] אֶחָד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו**
39 **שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן[37]. בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: אִלּוּ הָיָה**
40 **לִי מָמוֹן, לֹא הָיִיתִי פּוֹרֵעַ לִפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי?[38] וְאַחַר**
41 **מִיתָתוֹ בָּאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי לְתָבְעָן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין**
42 **לָהֶם כְּלוּם; שֶׁהָאָדָם עָשׂוּי לְהַרְאוֹת עַצְמוֹ[39] שֶׁאֵינוֹ**
43 **בַּעַל מָמוֹן, וְשֶׁלֹּא הִנִּיחַ בָּנָיו בַּעֲלֵי מָמוֹן[40]. וְכֹל**
44 **כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.**

32) שם. 33) והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע. 34) שם עמוד ב. 35) מלא קב (מדה גדולה) חובות. "אשר ישה ברעהו" (דברים טו, ב) מתרגם אונקלוס: "די ירשי בחבריה". ובגמרא (בבא־קמא מו:) "ממרי רשוותך פארי אפרע". 36) שם. 37) עשיר גדול.

38) בלשון תמיהה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב להם. 39) נימוק לדין קב רשו. 40) נימוק לבבא שניה. לשון הגמרא: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ורבי חייא מוסיף: שלא להשביע את בניו. [בפרק הבא יתבאר שלא אמרו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אלא כשהודה מעצמו, אבל אם תבעו חבירו והודה לו בפני עדים בנוכחות התובע - אין מקבלים טענה זו.

1 **ח. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּטְמִין עֵדִים - אֵינָה עֵדוּת, וְכֵן**
2 **הַמּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְעֵדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הָאוֹמֵר**
3 **לַחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדֶךָ, וְאָמַר לוֹ: הֵן -**
4 **בְּכָל הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּשֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין,**
5 **אוֹמְרִין לַנִּתְבָּע: לָמָּה לֹא תִתֵּן מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלְךָ?**
6 **אָמַר: אֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - אוֹמְרִים לוֹ: וַהֲלוֹא אַתָּה**
7 **אָמַרְתָּ בִּפְנֵי אִלּוּ כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הוֹדֵיתָ מֵעַצְמְךָ! אִם**
8 **עָמַד וְשִׁלֵּם - מוּטָב; וְאִם לֹא טָעַן - אֵין טוֹעֲנִין**
9 **לוֹ[41]. אֲבָל אִם טָעַן וְאָמַר: מְשֻׁשָּׁה הָיִיתִי בּוֹ, אוֹ לֹא**
10 **הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אוֹ שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי**
11 **נְתַכַּוַּנְתִּי - פָּטוּר וְנִשְׁבָּע הֵסֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

41) אין בית־דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון להשטות בך (סנהדרין כט.). שם אמרו דין זה לגבי טענת משטה, ורבינו סובר שגם טענת להשביע אין טוענים לו. וב׳תוספות׳ שם ד״ה כך, כתבו שטוענים לנתבע ״שלא להשביע״, שהרי בגמרא שם אמרו: ״אמר רב נחמן, אדם עשוי שלא להשביע את עצמו״, ולא נרמז שהנתבע טען כך. [בהגהות מיימוניות כאן אות ס כתב שדעתו כ׳תוספות׳. כנראה גירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו].

יום ש״ק כ״ג סיון ה׳תשע״ז

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דיני הודאה (״אודיתא״ בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

12 **א. הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי שְׁנַיִם שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי אֶצְלוֹ מָנֶה,**
13 **וְאָמַר לָהֶן בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה[2], לֹא דֶרֶךְ שִׂיחָה, אַף עַל פִּי**
14 **שֶׁלֹּא אָמַר: אַתֶּם עֵדַי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ**
15 **- הֲרֵי זֶה עֵדוּת[3]. תְּבָעוֹ בַּדִּין, אִם אָמַר: לֹא הָיוּ**
16 **דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[4], וּמְשַׁלֵּם עַל פִּיהֶם.**
17 **וְאִם הָיָה עֵד אֶחָד - נִשְׁבָּע[5]. הוֹאִיל וְאָמַר דֶּרֶךְ**
18 **הוֹדָיָה[6]. טָעַן כְּשֶׁבָּאוּ אִלּוּ הָעֵדִים וְאָמַר: שֶׁלֹּא**
19 **לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי הוֹדֵיתִי - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֵסֵת. וְאִם**
20 **כְּשֶׁהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם הָיָה הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְטָעוֹן**
21 **וְלוֹמַר: כְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינִי עָשִׁיר הוֹדֵיתִי[7]; אֲבָל אִם**
22 **טָעַן שְׁנָתָן[8] - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֵסֵת.**

2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. 3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמא אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). 4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי בך. 5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים מחייבים ממון - אחד מחייבו שבועה (והרז״ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). 6) שנינו בסנהדרין שם: ״הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוני מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו״, ומפרש רבינו שם: ״שאמר לנו הוו עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים״. ״אמר״ - משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם ״מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי״. היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה נידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). 7) טענת שלא להשביע מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה שאמרו בבבא בתרא (קעה.) אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחוייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בניו כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סותר דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: ״וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך - ואמר לו: הן וכו׳ אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו׳ או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי - פטור ונשבע היסת״. ומיישב בדוחק, שדין שלא להשביע לא נאמר על בבא ״וכן האומר״ ונמשכת רק לטוען משטה או ״לא היו דברים מעולם״ בלבד). 8) פרעתי.

23 **ב. כָּל הַמּוֹדֶה[9] בִּפְנֵי שְׁנַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלוֹמַר:**
24 **מְשֻׁשָּׁה הָיִיתִי בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הוֹדָה בִּפְנֵי**
25 **שְׁלֹשָׁה[10], אֲבָל מַחַיְבִין אוֹתוֹ לִתֵּן בְּהוֹדָיַת פִּיו. שָׁכַל**
26 **הָאוֹמֵר בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: אַתֶּם עֵדַי.**
27 **אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין[11], אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ**
28 **וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ[12]. וּצְרִיכִין לְהַמְלִךְ בּוֹ[13], כְּמוֹ**
29 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּבֵית דִּין אַחַר שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ,**
30 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[15] - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בֵּית**
31 **דִּין מַכִּירִין[16] אֶת שְׁנֵיהֶם[17], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲרִימוּ שְׁנֵיהֶם**
32 **לְחַיֵּב אִישׁ אַחֵר.**

9) נתבאר בהלכה הקודמת. 10) שלושה הם כבית דין. 11) שטר הודאה. 12) שם כט: 13) אחר שכתבו צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. 14) בפרק י״א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. 15) בהלכה הבאה. 16) משנה בבא בתרא קסז: 17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ״ד הלכה ג.

33 **ג. בֵּית דִּין[18] שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין מֵעַצְמָן**
34 **בַּמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לָהֶן, וּבָא הַתּוֹבֵעַ וְקָבַל לִפְנֵיהֶם[19],**
35 **וְשָׁלְחוּ שָׁלִיחַ אַצֶּל הַנִּתְבָּע, וּבָא וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם -**
36 **הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ. אֲבָל אִם לֹא**
37 **הָיוּ קְבוּעִין וְלֹא שָׁלְחוּ לוֹ, אֲפִלּוּ קִבֵּץ אוֹתָן וְהוֹשִׁיב**

1 הַשְׁלָשָׁה וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶן וְאָמַר לָהֶן: הֵוּוּ עָלַי דַּיָּנִין,
2 וּבָא אַחַר כָּךְ הַתּוֹבֵעַ וְאָמַר: כְּתָבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין
3 כּוֹתְבִין[20]; שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ[21] וְנִמְצָא זֶה תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ
4 בַּשְּׁטָר[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִטַּלְטְלִין; אֲבָל[23]
5 אִם הוֹדָה בַּקַּרְקָעוֹת[24], אֲפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי
6 שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ וְלֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וּתְנוּ - הֲרֵי
7 אֵלּוּ כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין; שֶׁאֵין כָּאן לָחֹשׁ שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ
8 וְנִמְצָא תּוֹבְעוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[25].

18) סנהדרין שם. 19) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. 20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי"ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: "ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)" ובהגהה שם: "ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי"). 21) שמא ישלם לו הלווה שלא בעדים. 22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. 23) שם. 24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש"י שם). 25) שהרי תבעו חלקת שדה מסויימת.

9 ד. שְׁטַר הוֹדָיָה[26] שֶׁיָּצָא[27], וְלֹא הָיָה כָּתוּב בּוֹ: אָמַר
10 לָנוּ כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁחֲזָקָה
11 הֵיא, שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ - לֹא
12 הָיוּ נוֹתְנִין. הָיָה כָּתוּב בַּשְּׁטָר: הוֹדָה פְּלוֹנִי בִּפְנֵינוּ
13 בְּבֵית דִּין, אִם אֵין כָּתוּב בּוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ דְּבָרִים
14 שֶׁשּׁוֹמְעִין מִכְּלָלָן[28] שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא
15 שְׁנַיִם הָיוּ, וְטָעוּ וְדִמּוּ שֶׁהַהוֹדָיָה בִּשְׁנַיִם הוֹדָיָה בְּבֵית
16 דִּין[29], וּלְפִיכָךְ אֵין דָּנִין בּוֹ דִּין שְׁטָר[30].

26) שם. 27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. 28) שיש להבין מהם. 29) במסקנא שם (ל.): "חיישינן לבית דין טועין". 30) אין גובים בו הלקוחות ונאמן הלווה לטעון - פרעתי.

17 ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[31], שֶׁהוֹדָיָה בְּבֵית דִּין אוֹ עֵדוּת בְּבֵית
18 דִּין - כְּמִלְוָה הַכְּתוּבָה בִּשְׁטָר[32], וּלְפִיכָךְ כּוֹתְבִין
19 וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא
20 קִבֵּל אֶת הַדִּין עַד שֶׁשָּׁלְחוּ וֶהֱבִיאוּהוּ, כְּמוֹ
21 שֶׁבֵּאַרְנוּ[34]; אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְתָבַע אֶחָד מֵהֶן
22 אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מָנָה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע:
23 הֵן יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, בֵּין שֶׁאָמְרוּ הַדַּיָּנִין: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן
24 לוֹ[35], בֵּין שֶׁאָמְרוּ: צֵא תֵּן לוֹ, וְיָצָא[36] וְאָמַר: פָּרַעְתִּי[37]
25 - נֶאֱמָן[38], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁפָּרַעוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הַתּוֹבֵעַ
26 חָזַר לַדַּיָּנִים[39] וְאָמַר: כִּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין
27 לוֹ, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[40]. וְכֵן[41] מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּבֵית
28 דִּין, וְיָצָא וְאָמַר: נִשְׁבַּעְתִּי - נֶאֱמָן, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין
29 אוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[42]. הָיוּ הָעֵדִים[43] מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא

31) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. 32) גובה מן הלקוחות ואין הלווה נאמן לומר פרעתי. 33) למלוה, שהרי השטר אינו מוסיף למלוה זכות יתירה. 34) בהלכה ג. 35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. 36) וקיבל עליו את הדין (רי"ף). 37) אחר שחוייבתי בבית הדין. 38) כרב זביד בבבא מציעא יז. 39) ואין הנתבע עימו. 40) וכן פסק הרי"ף כאן. 41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: "היה חייב לחבירו שבועה בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע, וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) - הוחזק כפרן לאותה שבועה וחייב להישבע (בפני עדים). במימרא זו דייק הרי"ף (בהלכותיו שם) שאם לא הוחזק כפרן לאותה שבועה - נאמן. 42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסת, אבל במחוייב שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משביעים אותו היסת שנשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. וכתב עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל נשבעים ונוטלים - צריכים להביא ראייה שנשבעו. 43) מבואר בתחילת ההערה הקודמת.

33 ו. שְׁנַיִם[44] שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְנִתְחַיֵּב הָאֶחָד לַשֵּׁנִי, וְאָמְרוּ
34 לוֹ[45]: צֵא וְתֵן לוֹ, וְיָצָא, וְחָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים
35 מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ[46] - הֶחְזַק כַּפְרָן לְאוֹתוֹ
36 מָמוֹן[47]. אָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לְתֵּן לוֹ[48], וְיָצָא, וְחָזַר
37 וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ - לֹא
38 הֶחְזַק כַּפְרָן; שֶׁזֶּה נִשְׁמָט מֵהֶן[49] עַד שֶׁיַּחְקְרוּ דִּינוֹ[50].
39 לְפִיכָךְ, אִם חָזַר פַּעַם אַחֶרֶת וְטָעַן שֶׁפְּרָעוֹ זֶה הַמָּמוֹן
40 שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמַּכְחִישִׁין
41 אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ,
42 וְנִפְטָר. לְפִיכָךְ הָיוּ בְּקִיאֵי הַדַּעַת שֶׁבִּסְפָרַד, כְּשֶׁיּוֹדֶה
43 הַלָּוֶה אוֹ כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, אוֹמֵר לוֹ בִּפְנֵי
44 בֵּית דִּין: הֱיוֹת עָלַי עֵדִים שֶׁלֹּא יִפְרָעֵנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע
45 לִי אֶלָּא בִּפְנֵי עֵדִים[51].

44) גמרא שם. 45) בית הדין לנתבע. 46) מעידים, שלא זזה ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע. 47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. 48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי: תן לו. 49) כוונתו להשתמט ולדחות את הפירעון לפי שעה. 50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטי, ואולי יזכוהו. 51) רבינו לשיטתו (בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים (ראה הערות שם).

46 ז. מִי שֶׁהוֹדָה[52] בְּבֵית דִּין: שֶׁאֲנִי חַיָּב לְזֶה הַתּוֹבֵעַ
47 מָנֶה, וְאַחַר כָּךְ אָמַר: נִזְכַּרְתִּי שֶׁפְּרַעְתִּי לוֹ חוֹבוֹ זֶה
48 שֶׁהוֹדֵיתִי בּוֹ, וַהֲרֵי עֵדִים - הֲרֵי זֶה עֵדוּת מוּעֶלֶת

וְעוֹשִׁין עַל פִּיהֶם[53]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִכְחִישׁ עֵדָיו[54], וְאֵינוֹ כְּאוֹמֵר: לֹא לָוִיתִי מֵעוֹלָם[55].

52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו היא (מגיד משנה). 53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. 54) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. 55) ובאו עדים שלווה ופרע שאמרנו בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר לא לוויתי כאומר לא פרעתי וחייב לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת, ולמה לא יחזור בו ויטען פרעתי כולו כדברי העדים? בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם - אינו נאמן לומר פרעתי משום שהוחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל כשטוען פרעתי מחצה הרי לא הוחזק כפרן? במגיד משנה מתרץ, שם המדובר כשהלווה עומד בטענתו, שפרע רק מחצה].

ח. יֵשׁ[56] לַטּוֹעֵן[57] בְּבֵית דִּין לַחֲזוֹר וְלִטְעֹן טַעֲנָה אַחֶרֶת לְהַכְחִישׁ הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֲמַתְלָא[58] לַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה[59]. וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין וְחָזַר - יֵשׁ לוֹ לַחֲזוֹר וְלִטְעֹן וּלְהַפֵּךְ כָּל הַטַּעֲנוֹת שֶׁיִּרְצֶה, עַד שֶׁיְּבוֹאוּ עֵדִים. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁבָּאוּ עֵדִים וְהִכְחִישׁוּ טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שֶׁמָּךְ עָלֶיהָ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׁיאוֹ[60] לְטַעֲנָה אַחֶרֶת, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן אֲמַתְלָא לַטַּעֲנָה שֶׁמָּךְ עָלֶיהָ[61], וְיֵשׁ בְּמַשְׁמָעָהּ[62] כְּמוֹ שֶׁהִשִּׁיא בְּזֹאת הַטַּעֲנָה הָאַחֲרֶת. וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא מִבֵּית דִּין; אֲבָל אִם יָצָא מִבֵּית דִּין - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִטְעֹן אַחַר שֶׁבָּאוּ עֵדִים; שֶׁמָּא אֲנָשִׁים רָעִים לִמְּדוּהוּ טְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

56) רשאי. 57) בבא בתרא לא. 58) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת. [=אמתלא - אמת לא]. 59) בגמרא שם המדובר כשנתן אמתלא. וברי"ף שם כתב בפירוש: "והוא דיהיב אמתלא לטענתיה". אולם רבינו מפרש, שאין צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו הראשונה כמו במעשה שהובא בגמרא שם, אבל כל זמן שלא הוכחשה טענתו הראשונה על ידי עדים יכול לחזור בו מטענתו. וכתב בנימוקי יוסף שם, ששיטת רבינו זהה עם דעת רבו הר"י מיגאש, שכל ההגבלות שנאמרו בגמרא שם, נאמרו רק כשהוכחשה טענתו על ידי עדים. 60) פירוש, להפנותו (ראה משנה עבודה זרה כט: "השיאו לדבר אחר" ותוספות שם לד: דיבור המתחיל השיאו). 61) כרי"ף שהבאנו למעלה. 62) של הטענה הקודמת. במעשה בגמרא שם טען אחד שדה זו של אבותי היא, ובאו עדים שהיא רכושם של אבות בעל דינו, ופירש הראשון, שהתכוון לומר: אני בטוח כל כך בבעלותי על שדה זו כאילו ירשתי אותה מאבותי. 63) גמרא שם.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז־כ"ג סיון תשע"ז

יום ראשון י"ז סיון ה'תשע"ז
מצות עשה קא.

הַמִּצְוָה הק"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת אָדָם מִצְרָע (שנראתה לבנונית בעורו) טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מַה מִּמְּנָּה טָמֵא וּמַה מִּמְּנָּה טָהוֹר, מַה מִּמְּנָּה צָרִיךְ הֶסְגֵּר (שבעת ימים), וּמַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ עִם הֶסְגֵּר — גְּלוּחַ, כְּלוּמַר: תִּגְלַחַת (מסביב) הַנֶּתֶק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) — וְזוּלַת זֶה מִפְּרָטֵי דִּינָיו וְאֵיכוּת טֻמְאָתוֹ.

יום שני י"ח סיון ה'תשע"ז
מצות עשה צט.

הַמִּצְוָה הצ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה [מְטַמְּאָה]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נִדָּה וְכָל־דִּינֶיהָ.

יום שלישי י"ט סיון ה'תשע"ז
מצות עשה ק.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלֶמֶת מֵאָה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַיּוֹלֶדֶת טְמֵאָה. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַיּוֹלֶדֶת.

יום רביעי כ' סיון ה'תשע"ז
מצות עשה קו.

הַמִּצְוָה הק"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת זָבָה מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת הִלְכוֹת הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הִיא נַעֲשֵׂית זָבָה, וְאֵיךְ מְטַמְּאָה זוּלָתָהּ אַחַר שֶׁנַּעֲשְׂתָה זָבָה.

יום חמישי כ"א סיון ה'תשע"ז
מצות עשה קד.

הַמִּצְוָה הק"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הוּא נַעֲשֶׂה זָב, וּבְאֵיזֶה אֹפֶן הוּא מְטַמֵּא לְזוּלָתוֹ.

יום שישי כ"ב סיון ה'תשע"ז

מצות עשה צו.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִיוֹת הַנְּבֵלָה טְמֵאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נְבֵלָה וְכָל־דִּינֶיהָ. וְהִנְנִי מַזְכִּיר לְךָ עַתָּה הַקְדָּמָה, אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁתִּזְכְּרֶנָּה בְּכָל מַה־שֶּׁיִּזָּכֵר לְקַמָּן מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת, וְהוּא: זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִים כָּל־מִין וָמִין מִן־הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוַת עֲשֵׂה, אֵין עִנְיָנוֹ שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה זוֹ, וְגַם לֹא שֶׁאָנוּ מְזֻהָרִים מִלְּהִטַּמֵּא בָּהּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ (אז בכלל) מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי הַנּוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מְטַמֵּא בְּאֹפֶן כָּזֶה, לְמִי שֶׁנָּגַע בּוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּלוֹמַר: דִּין זֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ הוּא מִצְוָה, הֵינוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּדָבָר פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּזֶה נִטְמָא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב אַחֵר, אֵינוֹ נִטְמָא. אַף עֶצֶם הַהִטַּמְּאוּת הוּא דָּבָר שֶׁל רְשׁוּת: אִם רוֹצֶה מִטַּמֵּא וְאִם לָאו אֵינוֹ מִטַּמֵּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "וּבִנְבֵלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח) — "יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בַּנְּבֵלָה יִלָּקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ" (שם יא, כד); יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם נְבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמָּא לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבִנְבֵלָתָם לֹא תִגָּעוּ", הָא כֵּיצַד? הֲוֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת". אִם כֵּן הַמִּצְוָה הִיא — הַדִּין אֲשֶׁר נִצְטַוִּינוּ בְּדִינִים אֵלּוּ וְנֶאֱמַר לָנוּ שֶׁהַנּוֹגֵעַ בָּזֶה נִטְמָא וְנַעֲשָׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכָל־חִיּוּבֵי הַטְּמֵאִים: לָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מ'עזרת ישראל' שבמקדש ופנימה) וְשֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ וְלֹא לִנְגֹּעַ בּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְזֶהוּ הַצִּוּוּי, כְּלוֹמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה טָמֵא אִם נָגַע בְּדָבָר זֶה, אוֹ אִם הָיָה בְּקִרְבָתוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ. וּזְכוֹר עִנְיָן זֶה בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה.

יום שבת קודש כ"ג סיון ה'תשע"ז

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה וְאָז נִטְהָר מִכָּל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמֵאנוּ בּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל־בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים (ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֵיהֶ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁיִּטְהַר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכָּל־טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרֵחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לְדִין טְבִילָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתָּכֵן דָּבָר זֶה אֶלָּא בְּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גְּזֵרַת מֶלֶךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה — מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיחוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבְּאַרְתִּי לְךָ: שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה־כָּךְ — וְדִין זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנְּחַיְּבֵהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל־מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֳרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ (שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפְּרוּשׁ הַמְקֻבָּל, שֶׁצָּרִיךְ לִטְבֹּל וְגוּפוֹ עָרוֹם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמַּיִם. אָמְרוּ (עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׂרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה — כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טְבוּל יוֹם (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). וּמִצְוָה זוֹ מְבֹאָרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו אייר, תשי"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ומה שמבאר במכתבו שיש ענינים בנוגע למצות מעשיות שאחיו לא יותר ע"ז, הנה יש לקוות שאין זה אלא דבריו עתה, אבל במשך הזמן כשהמדוברת תדבר עמדו עד"ז וכן הוא מצדו והידידים שיבקש ג"כ יסייעו בדבורים כאלו, הנה סוכ"ס יתקרב לאט לאט וכמ"ש לאט לאט אגרשנו ואך שיש להזהר לא להראות לאחיו שזה ענין של מלחמה או שרוצים לנצחו כמובן, ואקוה שבקרב הימים יוכל להודיעני בשו"ט בזה...

בברכת קבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

ישעיה פרק מג ג־יא

ג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ: ד מֵאָשֶׁר יָקָרְתָּ
בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ: ה אַל־תִּירָא כִּי אִתְּךָ־אָנִי מִמִּזְרָח
אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ: ו אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל־תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה
הָאָרֶץ: ז כָּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף־עָשִׂיתִיו: ח הוֹצִיא עַם־עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרְשִׁים
וְאָזְנַיִם לָמוֹ: ט כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם
וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: י אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי
וְתָבִינוּ כִּי־אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא־נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה: (ס) יא אָנֹכִי אָנֹכִי יְהוָה וְאֵין מִבַּלְעָדַי מוֹשִׁיעַ:

רש"י

(ג) נתתי כפרך מצרים. והם היו לך לפדיון שבכוריהם מתו ואתה בני בכורי נצלת והייתם חייבים כליה כמו שנאמר (ביחזקאל כ) ואומר לשפוך חמתי עליהם בארץ מצרים: **(ד) ואתן אדם תחתיך.** תמיד אני רגיל בכך: **(ו) אומר.** לרוח צפון תני הגליות שבצפון: **ולתימן.** שהיא רוח חזקה אל תכלאי מלנשב בחזקה להביא גליותי וכן (שיר ד) עורי צפון ובאי תימן מתוך שהרוח צפונית חלשה צריכה חיזוק לכך כתוב עורי. תני. אבל דרומית שאינה צריכה חיזוק כתוב בואי כמות שהיא וכן ואל תכלאי: **(ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו.** כל הצדיקים הנקראים בשמי וכל העשוי לכבודי יצרתיו אף עשיתיו תכנתיו בכל הצריך לו והכנתי הכל כלומר אע"פ שעברו בגולה ובצרה כבר הכנתי להם כל צרכי גאולתם: **(ח) הוציא עם עור.** הוציא כמו להוציא מן הגולה אותם שגלו על שנעשו כעורים ועינים להם ולא ראו: **(ט) כל הגוים נקבצו.** אם כל הגוים מעכו"ם נתקבצו יחדיו מי בהם ובנביאיהם יגיד עתידות וכיוצא בה מפי טעותם או הראשונות שכבר עברו ישמיעונו לאמר אנחנו הגדנו אותם קודם שבאו: **יתנו עדיהם.** ששמעו שנבאו עליהם קודם לכן ויצדקו אבל אני יש לי עדים שאתם עדי שהגדתי לאברהם אביכם הגליות ובאו: **(י) ועבדי.** יעקב אשר בחרתי. הוא יעיד שהבטחתיו בלכתו לארם נהרים ושמרתי הבטחתי: **למען תדעו וגו'.** כל זה עשיתי למען תתנו לב לדעת אותי:

מצודת דוד

(ג) כי אני ה' וגו'. והכל בידי: **נתתי כפרך מצרים.** הלא במצרים הייתם חייבים כליה כמ"ש ואומר לשפוך חמתי עליהם בתוך ארץ מצרים (יחזקאל כ') ונתתי אז כפרך מצרים כי המה נאבדו תחתיך: **כוש וסבא תחתיך.** כאשר סנחריב שם פניו להלחם בירושלים יצא להלחם בתחלה עם כוש וסבא ואבדו במקומך והם היו לך לפדיון: **(ד) מאשר יקרת.** בעבור אשר יקרת בעיני ונכבדת מכל האומות ואני אהבתיך ולזה דרכי ליתן בני אדם אחרים תחתיך: **ולאומים וכו'** כפל הדבר במ"ש וכאומר כאשר עשיתי לשעבר כן אוסיף לעשות עוד: **(ה) ממזרח.** הנפוצים שמה: **(ו) תני.** תן את ישראל הפזורים שמה: **אל תכלאי.** אל תמנעי מליתן את ישראל: **הביאי.** כאילו יצוה לכל אחד מרוחות השמים להביא את ישראל: **(ז) כל הנקרא בשמי.** כל ישראל הנקראים בשם עם ה': **ולכבודי.** הנעשה להתכבד ולהתפאר בהם כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר (לקמן מט): **בראתיו וכו'.** ר"ל כבר הכנתי לו כל צרכי הגאולה אין מחסור: **(ח) הוציא.** להוציא מהגולה אותם שגלו על שנעשו כעוורים ועינים להם ולא ראו מעשה ה' ר"ל יש להם לב ואינם רוצים להשכיל: **וחרשים.** נעשו כחרשים ואזנים להם ולא ישמעו מצות ה': **(ט) כל הגוים נקבצו.** אם כל העכו"ם יתקבצו יחד מי בהם יגיד עתידות כזאת וכי האליל אמר להם: **וראשונות.** או הראשונות שכבר עברו ישמיעונו לאמר אנחנו הגדנו אותם עד לא באו: **יתנו עדיהם.** ר"ל יביאו עדים שהשמיע דבר עד לא בא ואז יהיו צדיקים בדבריהם: **וישמעו.** או ישמעו מה שיאמר הנביא ויאמרו אמת הדבר וכאומר או יביאו עדים או יודו על האמת: **(י) אתם עדי.** אבל לי יש עדים כי אתם ישראל עדי ועבדי הנביא אשר בחרתי בו גם הוא לעד שהגדתי מפלת סנחריב מאז עד לא בא: **למען תדעו.** מן הראשונות תדעו כל האחרונות שכן יהיה: **ותאמינו לי.** שאקיים מאמרי: **ותבינו כי אני הוא.** ממנה שאין מי יודע עתידות כמוני תבינו אשר אני הוא לבד ואין עוד אלהים: **לפני לא נוצר אל.** ר"ל לפני שיצרתי אני את היצירות לא היה דבר נוצר מאל זולתי ואחר שיצרתי את היצירות לא יהיה דבר נוצר מאל זולתי כי אין אלוה זולתי: **(יא) אנכי אנכי ה'.** הכפל לחזק: **ואין מבלעדי מושיע.** אין זולתי מושיע:

מצודת ציון

(ג) כפרך. ענין פדיון: **(ד) יקרת.** מלשון יקר וחשוב: **(ו) תכלאי.** ענין מניעה כמו ויכלא העם מהביא (שמות ל"ו): **(ט) וישמעו.** הוי"ו היא וי"ו המחלקת: **(יא) מבלעדי.** ענינו כמו זולת וכן בלעדי אלהים יענה (בראשית מ"א):

איוב פרק כד כג־כה

כג יִתֶּן־לוֹ לָבֶטַח וְיִשָּׁעֵן וְעֵינֵיהוּ עַל־דַּרְכֵיהֶם: כד רָמוּ מְעַט ו וְאֵינֶנּוּ וְהָמְכוּ כַּכֹּל יִקָּפְצוּן וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת יִמָּלוּ: כה וְאִם־לֹא אֵפוֹ מִי יַכְזִיבֵנִי וְיָשֵׂם לְאַל מִלָּתִי:

איוב פרק כה א־ה

א וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשּׁוּחִי וַיֹּאמַר: ב הַמְשֵׁל וָפַחַד עִמּוֹ עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו: ג הֵיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם אוֹרֹהוּ: ד וּמַה־יִּצְדַּק אֱנוֹשׁ עִם־אֵל וּמַה־יִּזְכֶּה יְלוּד אִשָּׁה: ה הֵן עַד־יָרֵחַ וְלֹא יַאֲהִיל וְכוֹכָבִים לֹא־זַכּוּ בְעֵינָיו:

רש"י

(כג) יתן לו לבטח. עד יום אידם ונשענו: **(כד) רומו מעט.** נסתלקו מן העולם כמעט רגע: **והומכו.** נדכאו ונתמסכנו: **ככל יקפצון.** כשאר כל הנקפצים ונמלטים בעת קציר ובציר ומסיק שנקפצים יחד כן תמו כרגע: **(כה) ואם לא איפו.** כאשר אמרתי יבא אחד מכם ויכזיבני: **וישם לאל מלתי.** שאני מהרהר אחריו לדעת מדותיו שמאריך אף לרשעים, ואת אוהביו כמוני הוא מייסר ואינו ממיתן כמו שקובל (למעלה כג) **כי לא נצמתי מפני חושך** ואלו שגבולות ישיגו וכל אלה עשו לא הוכו בייסורין:

(א) (מענה בלדד): (ב) המשל ופחד עמו. כלפי שאמר איוב אערכה לפניו משפט אמר לו המשל ופחד עמו, המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל, כלום אתה יכול להשיב את אחד מהם: **עושה שלום במרומיו.** כשהמזלות עולים כל א' סובר אני עולה ראשון לפי שאינו רואה מה שלפניו לפיכך אינו מתקנא, כ"ש, ל"א עושה שלום במרומיו אש ומים בלולין ואין מים מכבין את האש, כ"ש: **(ד) ומה יצדק וגו'. ילוד אשה.** שאמרת בחנני כזהב אצא (לעיל כג): **(ה) עד ירח.** כמו ולא עדה עליו שחל (לקמן כח): **ולא יאהיל.** כמו לא יהלו אורם (ישעיה יג) ואל"ף זו באה כמו ולאדיב את נפשך (שמואל א ב) אל"ף יתירה, ל"א לא יאהיל לא יהיה לו צל כשאינו מאיר אין לו צל והראשון נראה ושניהם שמעתי:

מצודת דוד

(כג) יתן לו לבטח. וכל ימי חייו יתן לו המקום לשבת בטח והוא נשען ממנו לבל ימוט וכאילו ישגיח בעיניו על דרכי הרשעים ההם לבל יכשלו כאדם המסתכל בדרכי אוהב ומזרזו להזהר: **(כד) רומו מעט.** כאומר אם אמנם שכן ראוי הוא שירומו במעלה ובכבוד למען יכפל צערם כאשר יפלו בשפל המצב אבל ראוי היה שירומו רק מעט מן הזמן וילך לו הכבוד ואיננו ומיד ישובו להיות שפילים ונבזים וכ"כ פעמים רבות וכמו כל דבר אשר ידלג ויקפץ שפעם הוא למעלה באויר ופעם למטה בארץ ומעט זמן יתעכב למעלה ויותר מזה ינוח למטה בארץ: **וכראש וגו'.** ובבוא עתו ראוי היה להיות מיוסר במכאוב זמן רב כמו קנה השבולת הנפרך מאליו מעט מעט עד כי נפרך הכל כן היה ראוי להאריך זמן חליו עד כי ימות ממנה ומוסב על ראשית אמריו לומר כן היה ראוי להרשעים האלה אולם התמדת השלוה וקלות המיתה בא להם מצד מערכת השמים אשר שפטו כן בעת ההריון והלידה ומדוע משדי לא נצפנו העתים למה לא יבטל הוראתם אשר יורו בהעתים ההם בכדי שיקבלו גמולם משלם: **(כה) ואם לא.** ואם תאמרו אין הדבר כן איה פה האיש ומי הוא זה אשר יכזב אותי לומר שלא נמצא מרבית טובה ושלוה לאנשים כאלה וישים את אמרי תלונתי לאין וכאומר הלא א"א לכחש דבר המפורסם והמצוי (העולה מהמענה ההיא כי יכחיש דברי אליפז לומר שאין האמת אתו כי אחז בדרכי המקום ובמשפט עשה מה שעשה אף יתרעם על מה יאריך המקום אפו ולא יאבד את הרשעים המאבדים נפשות הרבה היתכן שיחוס עליהן ולא על הנפשות הנאבדים על ידיהם והנה מלבד ההצלחה שיש לרשעים בחייהם לא נפרדה מהם במותם כי ימותו בקלות ומהר מבלי מכאוב חולי וכ"ש הוא בעבור כי כן שפט המערכה בעת ההריון והלידה ויתלונן א"כ מדוע לא ישדד המקום הוראת המערכה הלא הוא סדרה):

(ב) המשל ופחד עמו. גודל הממשלה ומרבית הפחד אשר עם ה' כ"א מהם עושה שלום במערכות השמים לשלא יתנגדו זה לזה בפעולת עולם השפל ולבל ישנו את תפקידם ר"ל לא כשתאמר אתה שאין מערכות השמים נכנעים למקום כי הן יכנעו מפניו אם מיראת הרוממות אם מפחד העונש: **(ג) היש מספר.** וכי יש מספר לגדודיו הם מלאכי מרום אשר יורה על גודל ממשלתו ולזה ייראו יראת הרוממות: **ועל מי וגו'.** על מי מן צבא מערכות השמים לא יעמוד אור השפעתו ולזה יפחדו לבל ימנע מקום השפעתו: **(ד) ומה יצדק.** כאומר ואם תשיב לומר א"כ מדוע לא ישדד המערכה לשלם גמול הצדיק כי מהו האדם להיות צדיק עם האל הלא לגודל שפלות האדם ורוממות האל אף המעט מן המרי תחשב לרב ואיה א"כ צדקתו: **ומה יזכה** וגו'. כפל הדבר במ"ש: **(ה) הן עד ירח.** הנה העביר והסיר אור הירח לבל תאיר כשעור האורה אשר שם בה כשבראה והוא על שקנאה בשמש ואמרה א"א לשני מלכים וכו' ואם כי היה מעט מן המרי ומעלתם הלא גדלה מ"מ כמוה כאין מול המקום ואף המעט תחשב לרב: **כוכבים.** כל הכוכבים כולם עם רוב זהרם אינם זכים בעיניו וכמוהם כאין למולו:

ב רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נוֹתְנִין לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְחָצֵר הַחִיצוֹנָה. וְכֵן בָּנוֹ, נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, אֶפִלּוּ מֵאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹתֵן אָדָם חָבִית לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, אֶפִלּוּ חוּץ לַתְּחוּם. אָמְרוּ לוֹ: לֹא תְהַלֵּךְ זוֹ יוֹתֵר מֵרַגְלֵי בְעָלֶיהָ.

ג הָיָה קוֹרֵא בַּסֵּפֶר עַל הָאַסְקֻפָּה, נִתְגַּלְגֵּל הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ—גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. הָיָה קוֹרֵא בְּרֹאשׁ הַגַּג וְנִתְגַּלְגֵּל הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ, עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים — גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ; מִשֶּׁהִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים — הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב. רַבִּי

פירוש ברטנורא

בנו. נותנו לחבירו. והא עדיפא מלטלטלו פחות מד' אמות: **אפילו חוץ לתחום.** בחבית של הפקר מיירי דאי יש לה בעלים הא ק"ל הבהמה והכלים כרגלי הבעלים וסבר ר"י נכסי הפקר לא קנו שביתה: **אמרו לו.** רבי יוחנן בן נורי הוא דאמר לה, דשמעינן ליה דאמר נכסי הפקר קונין שביתה במקומן: **לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה.** כלומר אם היו לה בעלים ולא עירבו לא היתה מהלכת אלא אלפים אמה, השתא נמי לא תלך אלא אלפים אמה ממקום שביתתה. והלכה כר' יהודה:

ג חקורא בספר. כל ספרים שלהם היו נגללים כס"ת שלנו: **האסקופה.** כעין אצטבא שלפני פתח הבית, וכרמלית היא: **גוללו אצלו.** הואיל וראשו אחד בידו: **לעשרה טפחים.** התחתונים הסמוכים לקרקע של רה"ר, דאם אין אנדו בידו הוי איסור דאורייתא, וגזרינן אנדו אטו שאין אגדו בידו. ובגמרא

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נוֹתְנִין לַחֲבֵרוֹ – בסוף המשנה הקודמת למדנו, שהמוצא בשבת תפילין בשדה, וירא הוא להכניסן מפני הסכנה, כגון בשעת גזירת השמד, מכסן והולך לו, אבל אם הוא ירא מפני סכנת ליסטים, כגון שמצא צבתים או כריכות והוא צריך להחשיך עליהם, ויש שם סכנה שליסטים יתנפלו עליו, מוליכן פחות פחות מארבע אמות; ובא רבי שמעון וחולק כאן בענין סכנת ליסטים, שאינו מוליכן פחות פחות מארבע אמות, גזירה שמא יעבירן ארבע אמות שלמות, אלא נותן הוא את התפילין לחברו שאצלו בתוך ארבע אמותיו, **וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ** – וכך ניתנות התפילין מזה לזה, **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה** – הראשונה שבעיר, שהוא מקום המשתמר. ברם, תנא קמא סובר, שדרך זו של רבי שמעון יש בה פרסום רב מפאת ריבוי האנשים המשתתפים בשרשרת, ועלול הדבר להביא לידי זלזול השבת בעיני עמי הארץ, הלכך עדיף הוא שהמוצאן מוליכן בעצמו פחות פחות מארבע אמות; **וְכֵן בְּנוֹ** – שנולד בשבת בשדה, **נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, אֶפִלּוּ מֵאָה** – אפילו כשיש צורך להעבירו דרך ידיהם של מאה אנשים, וקשה לתינוק הטלטול מיד ליד, אף על פי כן סובר רבי שמעון שדרך זו עדיפה מלהוליכו פחות פחות מארבע אמות, מהטעם שבארנו לעיל, גזירה שמא יטלטלנו ארבע אמות. ותנא קמא סובר אף בזה, שמוליך את התינוק בפחות פחות מארבע אמות, מהטעם שבארנו לעיל. הרמב"ם פוסק כשניהם, ואיזו דרך שירצה יעשה, שכן כותב הוא (**הל' שבת יח, כד**): "היה מתיירא להחשיך עליהן מפני הליסטים, נוטל את כולן כאחת ומוליכן פחות פחות מארבע אמות. או נותנן לחברו בתוך ארבע אמות וחברו לחברו עד שמגיע לחצר החיצונה".

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹתֵן אָדָם חָבִית – עם מים, **לַחֲבֵרוֹ** – שבתוך ארבע אמותיו, **וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ** – שאין כל אחד מטלטלה אלא בתוך ארבע אמותיו, ואפשר להוליכה כך **אֲפִלּוּ חוּץ לַתְּחוּם** – כגון אם יש בני אדם השובתים חוץ לתחום, והם זקוקים למים, מותר להעביר אליהם בדרך זו חבית עם מים (**הר"ר יונתן**), שזה נותן לזה וזה נותן לזה עד שהיא מגיעה אליהם. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בחבית ומים של הפקר, וסובר רבי יהודה שחפצי הפקר אינם קונים שביתה, הלכך מותר להעביר את החבית אפילו חוץ לתחום. אבל בחבית שיש לה בעלים, ההלכה היא שהבהמה והכלים כרגלי הבעלים, כלומר שאין להוליכם ביום טוב או בשבת אלא למקום שבעליהם יכולים לילך שם, נמצא שאין מוליכים את החבית חוץ לתחומו של בעל החבית. ברם, בחבית של הפקר, הואיל ולא קנתה שביתה במקומה, מותר להוליכה אפילו חוץ לתחום, כמבואר לעיל.

אָמְרוּ לוֹ – לרבי יהודה: **לֹא תְהַלֵּךְ זוֹ** – החבית, **יוֹתֵר מֵרַגְלֵי בְעָלֶיהָ** – בגמרא מבואר, ש"אמרו לו" היינו רבי יוחנן בן נורי, הסובר שחפצי הפקר קונים שביתה במקומם, וזהו שאמר במשנתנו: לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה – כלומר כשם שחבית שיש לה בעלים אינה מהלכת אלא כרגלי בעליה, היינו אלפיים אמה ממקום שביתת הבעלים, אף חבית זו של הפקר אינה מהלכת אלא אלפיים אמה ממקום שביתתה. והלכה כרבי יהודה (**רמב"ם הל' שבת יב, יז**).

באור משנה ג

הספרים בימי חכמי המשנה היו עשויים מגילות כמו ספר תורה שלנו; ודנה משנתנו במי שהיה קורא בספר בשבת ונתגלגל ראשו האחד מידו לצד רשות הרבים.

הָיָה קוֹרֵא בַּסֵּפֶר – הגלול כמגילה (כמו שבארנו לעיל), **עַל הָאַסְקֻפָּה** – המפתן שלפני הבית, כלומר שהיה עומד על מפתן הבית וקורא בספר שבידו, ותוך כדי קריאתו **נִתְגַּלְגֵּל הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ** – נתגלגל ראשו האחד של הספר מידו, וראשו האחר נשאר בידו, **גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ** – מותר לו לגלול את הספר אליו, הואיל ולא נפל כולו מידו אלא ראשו האחד עדיין בידו. יש מפרשים (לפי דעת אביי בגמרא) שמדובר במשנתנו באסקופה שדינה ככרמלית (היינו שרוחבה ארבעה טפחים וגובהה פחות מעשרה טפחים אבל יותר משלשה), ולפניה עוברת רשות הרבים; ובאה המשנה ללמד, שאם נתגלגל ראשו האחד של הספר מידו, אף על פי שנפל לרשות הרבים, מכל מקום הואיל וראשו האחר נשאר בידו, מותר לו לגלול את הספר אליו מרשות הרבים לכרמלית, שכן איסור ההכנסה מרשות הרבים לכרמלית אינו אלא מדרבנן, ובכגון זה משום כבוד הספר התירו לו לכתחילה לגוללו אליו (**רמב"ם; הר"ר יונתן; ברטנורא**). ברם, בברייתא שנו, שדווקא אם נתגלגל תוך ארבע אמות, גוללו אצלו, אבל אם נתגלגל חוץ לארבע אמות, הופכו על הכתב (שלא יהיה מוטל בבזיון) ומניחו, גזירה שמא יישמט כולו מידו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים (**גמרא צח, ב; רמב"ם הל' שבת טו, כא**). ויש מפרשים (לפי דעת רבה בגמרא), שמדובר במשנתנו אפילו באסקופה שדינה כרשות היחיד, כגון שהיא גבוהה עשרה טפחים ורוחבה ארבעה אלא שרבים עוברים דרכה, והיא הנקראת "אסקופה הנדרסת", ובאה המשנה להשמיענו, שאם נתגלגל ראשו האחד של הספר לרשות הרבים, אף על פי שהאסקופה היא רשות היחיד, מכל מקום הואיל והיא אסקופה הנדרסת, ויש חשש לבזיון הספר, לפיכך בכגון זה, שראשו האחר של הספר נשאר בידו, לא גזרו חכמים שמא יישמט כולו מידו ויכניסנו, והתירו לו לגלול את הספר אליו (**הרא"ש; הרז"ה; הטור**). **הָיָה קוֹרֵא בְּרֹאשׁ הַגַּג** – בצד הפונה לרשות הרבים, והגג הרי הוא רשות היחיד, **וְנִתְגַּלְגֵּל הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ** – לאוויר רשות הרבים, וראשו האחד נשאר בידו, **עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים** – התחתונים הסמוכים לארץ, שדינם כרשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ** – מותר לו לגלול את הספר אליו;

יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין מְסַלָּק מִן הָאָרֶץ אֶלָּא כְּמִלֹּא מַחַט – גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ בָּאָרֶץ עַצְמוֹ – גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר מְשׁוּם שְׁבוּת עוֹמֵד בִּפְנֵי כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ.

ד זֵז שֶׁלְּפָנֵי חֲלוֹן – נוֹתְנִין עָלָיו וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת. עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת.

ה לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. וְכֵן לֹא יָרֹק.

פירוש ברטנורא

פריך והא לא נח, כלומר אע"פ שהגיע לעשרה טפחים התחתונים אין כאן איסורא דאורייתא, אפילו לא היה אגדו בידו שהרי לא נח ברה"ר, ומשני כגון שהיה שם כותל משופע, ונח הספר על בליטת הכותל של עשרה טפחים התחתונים, דהוי כאילו נח ברה"ר, ואם לא היה אגדו בידו הוי חיובא דאורייתא אם היה מביאו אצלו. ומתניתין חסורי מיחסרא והכי קתני, הגיע לעשרה טפחים מן הארץ הופכו על הכתב במה דברים אמורים בכותל משופע דנח אבל בכותל שאינו משופע גוללו אצלו, דברי רבי יהודה, שרבי יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו דבעינן הנחה ע"ג משהו: **הופכו על הכתב.** האותיות כלפי הכותל, שלא יהא מוטל כל כך בבזיון, ומניחו שם עד שתחשך: **דבר משום שבות.** כגון זה שאגדו בידו וליכא כי אם שבות דרבנן אם בא לגוללו אצלו, שאין חייב מן התורה אלא א"כ יצא הספר כולו מידו ונח ברה"ר ובא לעקרו מרה"ר ולהניחו ברה"י. ואין הלכה כר"ש:

ד זיז. אבן או עץ הבולט מן הכותל על אויר רה"ר גבוה עשרה טפחים מהקרקע של רשות הרבים: **נותנין עליו.** בני עליה, ונוטלים ממנו, שאויר רשות הרבים אינה הולכת אלא עד עשרה. ודוקא כלים הנשברים כגון כוסות וצלוחיות הוא דנותנים עליו. אבל כלים שאינם נשברים לא, דלמא נפלו ברה"ר ואתי לאתויינהו: **עומד אדם ברה"י.** בבית או על הגג, ונוטל חפץ כאן ומניח כאן ברה"ר, ואעפ"י שאין ראשו ורובו עומד ברה"ר במקום החפץ, ולא גזרינן שמא יביאנו אצלו: **ובלבד שלא יוציאנו.** מד' אמותיו שהיה מונח בו:

ה וישתין ברה"ר. דמפיק ברה"י לרה"ר. ואם השתין חייב חטאת. ואע"ג דבעינן עקירה מע"ג מקום שיש בו ד' על ד', השתן וכן הרוק הוו כמונחים במקום

משניות מבוארות – קהתי

יום שני

באור משנה ד

מְשֻׁהֻגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים – הסמוכים לארץ, אסור לגוללו אצלו מרשות הרבים לרשות היחיד, אף על פי שראשו האחד בידו, אלא **הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב** – הופך את הספר באותיותיו כלפי הכותל, שלא יהא מוטל בבזיון, ומשאירו שם עד למוצאי שבת. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהכותל היה משופע וראשו של הספר נח על בליטת הכותל, הלכך למעלה מעשרה טפחים מן הארץ, הואיל ואין דינה כרשות הרבים אלא כמקום פטור, מותר לו לגלול את הספר אליו, אבל אם נח הספר על בליטת הכותל שאינה גבוהה אלא עשרה טפחים מן הארץ או פחות, דינו כאילו נח ברשות הרבים, ולכן אסור לו לגלול משם את הספר אליו לרשות היחיד; מה שאין כן באסקופה (ששנינו ברישא), שהתירו לו לגוללו אליו, לפי שאינה אלא כרמלית (לפי דעת אביי); או אפילו כשהיא רשות היחיד (לפי דעת רבה), אלא שהיא אסקופה הנדרסת, ויש חשש של בזיון לספר אם יניחו ולא יגללו (כמו שבארנו לעיל), ואילו כאן שמונח על הכותל ואין חשש של בזיון, אף על פי שראשו האחד של הספר נשאר בידו, לא התירו חכמים לגוללו אליו מרשות הרבים לרשות היחיד אלא הופכו על הכתב ומניחו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין מְסַלָּק מִן הָאָרֶץ אֶלָּא כְּמִלֹּא מַחַט** – אפילו אין הספר גבוה מן הארץ אלא משהו, כעובי של מחט, הואיל ולא נח עדיין ברשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ** – מותר לו לגלול את הספר אליו. בגמרא מבואר שמשנתנו כולה רבי יהודה היא, וחסרה היא פיסקה דלקמן: במה דברים אמורים (שמשהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב), בכותל משופע (שנמצא הספר נח על בליטת שיפועו), אבל בכותל שאינו משופע, גוללו אצלו; דברי רבי יהודה, שרבי יהודה אומר: אפילו אין מסולק מן הארץ אלא כמלוא מחט, גוללו אצלו. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ בָּאָרֶץ עַצְמוֹ** – אפילו נפל ראשו האחד של הספר עד הארץ ממש של רשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ** – מותר לו לגלול את הספר אליו מרשות הרבים לרשות היחיד, **שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר מְשׁוּם שְׁבוּת** – שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים, **עוֹמֵד בִּפְנֵי כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ** – כלומר שבזיון כתבי הקודש דוחה איסור שבות; ואף כאן, הואיל וראשו האחד של הספר עדיין בידו, ולא נפל כולו לרשות הרבים, הרי מן התורה מותר להחזירו, אלא שחכמים אסרוהו להחזירו לרשות היחיד, גזירה שמא יישמט כולו מידו לרשות הרבים ויביאנו משם, נמצא שאין כאן אלא איסור שבות, והרי זה נדחה במקום שיש חשש של בזיון כתבי הקודש. ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ה

זֵז שֶׁלְּפָנֵי חֲלוֹן – בליטה שעל יד החלון היוצאת מן הכותל באוויר רשות הרבים, למעלה מעשרה טפחים מן הארץ **(גמרא)**; וכבר הזכרנו שאוויר רשות הרבים אינו נחשב רשות הרבים אלא עד רום עשרה טפחים, ואילו למעלה מעשרה טפחים הרי הוא מקום פטור, ולפיכך כשהזיז הוא למעלה מעשרה טפחים, ויש מוסיפים, שהוא גם רחב ארבעה טפחים, ונמצא דינו כרשות היחיד **(רש"י; הר"ר יונתן)**, **נוֹתְנִין עָלָיו וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת** – בני אותו הבית שהזיז בולט ממנו מותרים להניח עליו כלים דרך החלון וליטול ממנו פנימה. בגמרא אמרו, שלא התירו חכמים ליתן עליו אלא כלים שבירים, כגון כוסות ובקבוקים, שאף אם יפלו לרשות הרבים אין לחשוש שמא יביאום משם, שהרי וודאי יישברו; ועוד, שיהיו נוהגים בזהירות שלא יפלו לארץ **(הר"ר יונתן)**; אבל כלים שאינם שבירים אסור ליתן על הזיז, גזירה שמא יפלו לרשות הרבים, ויבואו ליטלם משם ולהכניסם הביתה, היינו מרשות הרבים לרשות היחיד, שהוא איסור מן התורה. **עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – בביתו או בחצרו, **וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – שנוטל חפץ מכאן ומניחו כאן, ואין חוששים שמא יכניסנו לרשות היחיד שהוא עומד בה; וכן עומד אדם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – מכאן לכאן, ואין חוששים שמא יוציא משם לרשות הרבים; בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכלים שאינו זקוק להם ברשותו שהוא עומד בה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת** – אם הוא ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים ייזהר שלא יוציא שם חפץ מחוץ לארבע אמותיו, כלומר שלא יטלטלנו שם אלא פחות מארבע אמות.

באור משנה ה

לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – בשבת, שדינו כמוציא מרשות לרשות. **וְכֵן לֹא יָרֹק** – בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד. בגמרא אמרו, שהמשתין או היורק מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, חייב חטאת, ואף על פי שאין אדם חייב על הוצאת חפץ מרשות לרשות אלא אם כן יעקור אותו ממקום שיש בו לפחות ארבעה על ארבעה טפחים (שבת א, א), מכל מקום

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִשְּׁנִּתְלַשׁ רָקוֹ בְּפִיו — לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַד שֶׁיָּרֹק.
ו לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לִמְקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה. וְכֵן בַּגַּת. קוֹלֵט אָדָם מִן הַמְּזוּחֶלֶת לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים; וּמִן הַצְּנוֹר, מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה.
ז בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְחֶלְיָתוֹ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, חַלּוֹן שֶׁעַל גַּבָּיו — מְמַלְּאִין הֵימֶנּוּ בַּשַּׁבָּת. אַשְׁפָּה בִּרְשׁוּת

פירוש ברטנורא

שיש בו ד' על ד': **משנתלש רוקו.** והוא שנתעגל ונתהפך בפיו. ואין הלכה כר"י:
ו וישתה ברה"ר. וה"מ בכלים שהם צריכין לו, דגזרינן דלמא אתי לאתויינהו, אבל בכלים שאין צריכין לו מותר, ואפילו לא הכניס ראשו ורובו ברה"ר: **וכן בגת.** לענין מעשר, שאם הכניס ראשו ורובו בגת שותה בלא מעשר דהוי שתיית עראי, וחוץ לגת אינו רשאי לשתות בלא מעשר דהוי שתיית קבע: **קולט.** תופס, כלומר מקבל מן המים הנזחלים ושותה: **המזחלת.** כמין בנין מדרון עשוי סמוך לכותל שזוחלין בו המים. ולהכי נקראת מזחלה שכל דבר המהלך ורוחש ע"ג הכותל או ע"ג קרקע נקרא זוחל כד"א (דברים לב) וזוחלי עפר: **למטה מעשרה טפחים.** גרסינן. והכי קאמר, עומד אדם ברשות הרבים וקולט בכלי למטה מעשרה טפחים מן המים היורדין מן המזחלה. וקולט דוקא, כדמפרש בגמרא, אבל לא יצרף ויחבר פיו או הכלי למזחלה שהיא בפחות משלשה סמוך לגג, ואע"פ שהיא למטה מעשרה מ"מ הואיל ומושלת לאורך הכותל ובתוך שלשה לגג הוי כגג והוי כמוציא מן הגג שהוא רה"י לרה"ר: **ומן הצינור מ"מ.** כלומר בין קולט בין מצרף, משום דצינור לעולם בולט הוא ויוצא לרה"ר. ובגמרא מוקי לה כשאין בצינור ד' על ד' שאינו חולק רשות לעצמו:
ז וחולייתו י' חלון שעל גביו ממלאין ממנה. כיון דחולייתו שהיא השפה אשר סביבותיה גבוהה עשרה טפחים, וקי"ל דאין רה"ר למעלה מעשרה טפחים,

משניות מבוארות – קהתי

מחשבתו של אדם עושה את הוצאת השתן או הרוק מגופו כאילו עוקרו ממקום של ארבעה על ארבעה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁנִּתְלַשׁ רָקוֹ בְּפִיו** – כדי לירוק אותו; ויש גורסים: אף מי שנתלש רוקו בפיו. **לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת** – ברשות הרבים, **עַד שֶׁיָּרֹק** – שהואיל והרוק הזה עומד להיזרק מפיו, הריהו נחשב כמשא, ואסור להעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. ואין הלכה כרבי יהודה.

יום שלישי

באור משנה ו

לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; או **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – בשבת, **אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ** – ורוב גופו, **לִמְקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה** – בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו כשהוא שותה בכלים שהוא צריך להם, וגזרו חכמים שמא יביאם לרשות שהוא עומד בה. אבל בכלים שאינו צריך להם מכניס ראשו בלבד למקום שהוא שותה **(רמב"ם)**. ויש מפרשים, שכוונת הגמרא אינה לכלים שהוא שותה בהם אלא למשקים עצמם, שהואיל והוא צריך למשקים, גזרו חכמים שמא יכניסם אליו לרשות שהוא עומד בה, ולכן אסור לו לעמוד ברשות אחת ולשתות ברשות האחרת עד שיכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה **(רש"י)**.
וְכֵן בַּגַּת – בגמרא מבואר, שפיסקה זו לא נאמרה לענין שבת אלא לענין מעשר, שאם הכניס אדם ראשו ורובו בגת מותר לו לשתות שם יין מבלי לעשרו, שכן השתיה בגת שתיית עראי היא, וכן למדנו (מסכת מעשרות ד, ד): "שותים על הגת... פטור" (מלענשר). אבל השותה חוץ לגת חייב לעשר, שהשתייה חוץ לגת נחשבת שתיית קבע. וזהו ששנינו כאן: וכן בגת – לא יעמוד אדם חוץ לגת וישתה בגת אלא אם כן הכניס ראשו ורובו, שגזרו חכמים שמא יוציא היין חוץ לגת ונמצא שותה טבלים. **קוֹלֵט אָדָם** – מי גשמים ברשות הרבים, **מִן הַמְּזוּחֶלֶת** – מן הצינור המשוך למטה מן הגג לאורך הכותל, שמי הגשמים זוחלים בו, **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** – כלומר שמותר לאדם העומד ברשות הרבים לקלוט בידיו או בכלי את המים היוצאים מן המזחילה כשהם באויר רשות הרבים למטה מעשרה טפחים מן הארץ, שהרי למטה מעשרה טפחים אויר רשות הרבים הוא; ויש מפרשים: אפילו למטה מעשרה טפחים, **וְהוּא הַדִּין** למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום פטור **(המאירי)**; ומבואר בגמרא, שדווקא לקלוט את המים באויר מותר, אבל לצרף את ידיו או פיו או כלי למזחילה אסור, שכן מדובר כאן במזחילה שהיא פחות משלשה טפחים סמוכה לגג, והרי היא נחשבת כגג שהוא רשות היחיד, הלכך המצרף את ידיו או פיו או את הכלי למזחילה נמצא מקבל מים מרשות היחיד ומביאם לרשות הרבים שהוא עומד בה. **וּמִן הַצִּנּוֹר** – היורד מן הגג לרשות הרבים, הואיל ופיו בולט חוץ לגג שלשה טפחים ויותר, וסתם צינור אינו רחב ארבעה על ארבעה טפחים, ונמצא שאינו רשות לעצמו, **מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה** – כלומר בין קולט בין מצרף, שמותר אפילו לצרף את ידיו או פיו או את הכלי אל הצינור ולקבל ממנו את המים בשבת, מפני שהצינור הוא מקום פטור, ואין בזה חילוק בין למטה מעשרה ובין למעלה מעשרה, שכל שהוא רחוק מן הגג שלשה טפחים ואינו רחב ארבעה בין למטה מעשרה בין למעלה מעשרה מקום פטור הוא **(המאירי)**. ברם, אם היה רחב ארבעה על ארבעה טפחים אסור לצרף אליו את ידיו או פיו או הכלי פחות משלשה טפחים, שדינו כרשות היחיד, ונמצא מביא מים מרשות היחיד לרשות הרבים. ויש סוברים שאף כשהצינור אינו רחב ארבעה אינו מותר בצירוף אלא כשהוא למטה מעשרה, שבכגון זה אפילו אם הוא רחב ארבעה על ארבעה הרי דינו ככרמלית, אבל אם הוא למעלה מעשרה, הואיל ואם הוא רחב ארבעה על ארבעה דינו כרשות היחיד, לפיכך אף כשאינו רחב ארבעה אסור הוא בצירוף, שגוזרים בו משום צינור שהוא רחב ארבעה **(רש"י; הסור; בית יוסף)**. מכאן מפרשים לפי דעה זו, שלא נקטה משנתנו ברישא "למטה מעשרה טפחים", אלא משום צינור, שאין הצירוף מותר בו אלא כשהוא למטה מעשרה טפחים, אבל בענין קליטת המים היוצאים מן המזחילה אפילו למעלה מעשרה טפחים מותר. ויש עוד גירסאות אחרות במשנתנו **(עיין הר"ד יונתן על הרי"ף; "מלאכת שלמה")**.

מה שמשנתנו מבדילה בין מזחילה לצינור אינו אלא משום שדיברו חכמים בהווה, שכן סתם מזחילה סמוך לגג היא, וסתם צינור בולט מן הגג שלשה טפחים. אבל גם מזחילה שהיא בולטת שלשה טפחים מהגג דינה כצינור ("תוספות יום טוב").

באור משנה ז

בּוֹר – של מים – **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְחֶלְיָתוֹ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – כשחופרים בור מניחים סביביו את העפר שמוציאים מתוכו שיהא לו שפה (כמעקה מסביב), ועפר זה נקרא "חוליית הבור"; ובאה המשנה ללמד, שאם חוליית הבור שברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים, **חַלּוֹן שֶׁעַל גַּבָּיו** – כשיש חלון בקיר הבית על גבי אותו בור, **מְמַלְּאִין הֵימֶנּוּ בַּשַּׁבָּת** – מים דרך החלון, שהרי החלון והבור שניהם רשות היחיד הם. בגמרא מבארים את משנתנו בשתי פנים: א.

הָרַבִּים גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, חַלּוֹן שֶׁעַל גַּבָּהּ — שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת.

ח אֵילָן שֶׁהוּא מֻסָּךְ עַל הָאָרֶץ, אִם אֵין נוֹפוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים — מְטַלְטְלִין תַּחְתָּיו. שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים — לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן. הַדֵּלֶת שֶׁבַּמְּקֻצָּה וַחֲדָקִים שֶׁבַּפְּרָצָה וּמַחֲצָלוֹת — אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן, אֶלָּא אִם כֵּן גְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ.

ט לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה

פירוש ברטנורא

אלא מקום פטור, לפיכך ממלאין מחלון שעל גבה בשבת, דהוו מוציאין מרה"ר לרה"י דרך מקום פטור. ואפילו הבור מופלגת מן הכותל של חלון ד' טפחים, ממלאין ממנה, שאין כאן רה"ר מפסקת מן הבור לחלון בשעה שממלאין מים אלא מקום פטור בלבד: **וכן אשפה ברשות הרבים גבוהה י' טפחים.** רשות היחיד היא, ולא חיישינן שמא תנטל אשפה ותעמוד על פחות מעשרה ואתי למשרי כדמעיקרא. ודוקא באשפה של רבים שאינה עשויה להפנות, אבל אשפה של יחיד העשויה להפנות אין זורקין לה בשבת, דחיישינן דלמא מפנה לה והויא לה רה"ר:

ח המיסך. שנופו נוטה למטה מכל צדדיו כביב: **מטלטלין תחתיו.** דכיון דאין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים הוי להו כלבודים לארץ ונמצאו כמחיצות, לפיכך מותר לטלטל תחתיו. ומכל מקום צריך למלאות אותו אויר שבין הנוף לארץ בתבן וקש וכיוצא בו, ולקשור הנופות שלא יוזם הרוח, דכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. ואין מטלטלין בו אלא בבית סאתים שהם שבעים אמה ושירים, שכל מחיצה שתשמישה לאויר כלומר לשמור אויר השדות והכרמים ולא לדור בה אין מטלטלין בה אלא בבית סאתים: **לא ישב עליהן.** שאסור להשתמש באילן גזירה שמא יתלוש. ואי לא גביהי שלשה הרי הן כקרקע ומותר לישב עליהן: **חדלת שבמוקצה.** רחבה שאחורי הבתים, והדלת שלה אינה קבועה בציר כשאר דלתות אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטיל הדלת על הארץ: **וחדקים.** קוצים שהתקינן כדי לסתום בהם פרצה. **וכן מחצלות.** של קנים, כל אלו אינם קשורין ואינן קבועין במקומן אלא כשבאין לפתוח מטילין אותן על הארץ, לפיכך אין נועלין בהם, דמיחזי כבנין, אע"כ גבוהים מן הארץ דאז לא מיחזי כבנין ונועלין בהן:

ט לא יעמוד אדם ברשות היחיד. ויטול מפתח המונח ברה"ר ויפתח בו פתח החנות המונח ברה"ר. ואף על פי שאין ממקום המפתח עד הפתח ארבע

משניות מבוארות – קהתי

כשהבור רחוק מן הקיר ארבעה טפחים, ובאה המשנה ללמד, שאם החולייה של הבור גבוהה עשרה טפחים מותר למלא מים מן הבור דרך החלון, שהרי מכניס את המים מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור, שאויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים מקום פטור הוא. אבל אם החולייה אינה גבוהה עשרה טפחים, אסור למלא מן הבור, שהרי מכניס מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים. ב. כשהבור סמוך לקיר, היינו שאין בינו לקיר אלא פחות מארבעה טפחים, ובאה המשנה להשמיענו, שהבור וחולייתו מצטרפים לעשרה טפחים, כלומר שאפילו הבור עצמו אינו עמוק עשרה טפחים, אלא חולייתו משלימתו לעשרה טפחים, דינו כרשות היחיד (כמו ששנינו במסכת שבת יא, ב), ומותר למלא ממנו מים בשבת דרך החלון, שהואיל והמרחק שבין הבור לקיר הוא פחות מארבעה טפחים, מקום פטור הוא, ונמצא מביא את המים מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור. וכן **אַשְׁפָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – רשות היחיד היא, ולפיכך **חַלּוֹן שֶׁעַל גַּבָּהּ** – דרך החלון שעל גבי אשפה זו, **שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת** – שהרי מוציאים מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור, כמו שבארנו לעיל בענין הבור. בגמרא אמרו, שדווקא באשפה של רבים מותר לשפוך לתוכה דרך החלון בשבת, לפי שאינה עשויה להיפנות ולהינטל משם. אבל באשפה של יחיד אסור לשפוך לתוכה דרך החלון בשבת, גזירה שמא יפנו אותה ויחזור המקום להיות רשות הרבים, ומתוך הרגל לא ייזהר ויוסיף לשפוך לשם, ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

יום רביעי

באור משנה ח

אֵילָן שֶׁהוּא מֻסָּךְ עַל הָאָרֶץ – שענפיו מתפשטים לכל הצדדים והם סוככים כאוהל על שטח הארץ שמסביב, **אִם אֵין נוֹפוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – כלומר שראשי הענפים מגיעים סמוך לארץ פחות משלשה טפחים, **מְטַלְטְלִין תַּחְתָּיו** – מותר לטלטל תחתיו בשבת, אף אם הוא עומד ברשות הרבים, לפי שראשי הענפים נחשבים כמחוברים לקרקע, שכל פחות משלשה טפחים הריהו כלבוד (כמחובר), וגובה הענפים במקום שמחוברים לאילן או באמצעם מן־הסתם הוא עשרה טפחים, והרי הם כמחיצות, וכל השטח שסוככים עליו רשות היחיד הוא. בגמרא (סוכה כד, ב) מבואר, שמדובר כאן בכגון שמילאו את החלל שבין הענפים בעצים או בקש וכדומה וקשרו את הענפים שלא יטלטלם רוח מצויה, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. כן אמרו בגמרא (**עירובין צט, ב**), שאם השטח המוסך שתחת האילן הוא יתר מבית סאתיים (5000 אמה מרובעות), אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, מפני שהוא מקום שלא הוקף לדירה, שאינו עשוי אלא להסתופף בצלו לשמור את השדות או לשאוף שם רוח צח, וכל מקום המוקף מחיצות שלא לדירה אלא למטרות אחרות אין מטלטלים בו אלא אם כן שטחו אינו יתר על בית סאתיים (כמו שלמדנו כבר במסכתנו במקומות אחדים). היו **שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – כלומר שיצאו שרשי האילן על פני הקרקע וגבוהים הם מן הארץ שלשה טפחים, **לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן** – בשבת, שאסרו חכמים להשתמש באילן בשבת, כגון לעלות עליו או להיסמך בו, גזירה שמא יתלוש זמורה בשבת, ואף שרשים אלו, כיון שגבוהים הם מן הארץ שלשה טפחים, דינם כאילן. ברם, אם אינם גבוהים שלשה טפחים הרי הם כקרקע, ומותר לישב עליהם. **הַדֶּלֶת שֶׁבַּמַּקֻּצָּה** – מוקצה היינו מקום מיוחד ומובדל למטרה מסויימת, כגון רחבה שמאחורי הבית המיוחדת לשמירת פירות, עצים וכיוצא בהם, ואין עושים לה דלת קבועה בציר כשאר דלתות, אלא זוקפין לה דלת כנגד הפתח, וכשבאים לפתוח מניחים אותה על הארץ, **וַחֲדָקִים שֶׁבַּפְּרָצָה** – קוצים שאוגדים אותם וסותמים בהם את הפירצה שבגדר החצר; חדקים מלשון "כמשוכת חדק" (**משלי טו, יט**); **וּמַחֲצָלוֹת** – של קנים, **אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן** – בשבת, שהואיל ואין להן צורת דלת, הנועל בהן דומה כמוסיף על הבניין בשבת, **אֶלָּא אִם כֵּן גְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ** – קצת, שאז ניכר שמיוחדים הם לסתימת הפתח, ואין הנועל בהם נראה כבונה. ויש מפרשים: אין נועלים בהם אלא אם כן גבוהים מן הארץ – היינו שאינם נוגעים בארץ כשסותמים בהם את הפתח, כגון שתולים אותם על חבל, שאם אינם גבוהים, ונוגעים בארץ, דרכם לעשות חריץ באדמה בשעה שסותמים בהם את הפתח (**רבנו חננאל**).

באור משנה ט

לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – ויטול מפתח המונח ברשות הרבים, **וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – בשבת, כגון שיושיט ידו דרך חלון ביתו ויטול מפתח המונח בחור שברשות הרבים, ויפתח בו מבחוץ מנעול שברשות הרבים; ואף על פי שאין ממקומו של המפתח עד המנעול ארבע אמות, מכל מקום אסור, גזירה שמא ישכח ויכניס

מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּטְמִין שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ נוֹעֲלִין וּמַנִּיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בְּחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים הָיָה.

י גֶּגֶר שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ גָּלֶסְטְרָא – רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹסֵר, וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַעֲשֶׂה בִּכְנֶסֶת שֶׁבְּטִבֶּרְיָא שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ הֶתֵּר, עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים וְאָסְרוּ לָהֶן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִסּוּר נָהֲגוּ בָּהּ, בָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים וְהִתִּירוּ לָהֶן.

יא גֶּגֶר הַנִּגָּרָר – נוֹעֲלִים בּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה; וְהַמָּנוֹחַ – כָּאן וְכָאן אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמָּנוֹחַ –

פירוש ברטנורא

אמות, גזירה שמא יכנים המפתח אצלו: **אא"כ עשו לו מחיצה**. ויעמוד בתוכה ויפתח ויגעול: **אמרו לו וחלא מעשה בשוק של פטמים**. שמעוהו רבנן לר' מאיר דכי היכי דאמר לא יעמוד ברה"י ויפתח ברה"ר וכו' ה"נ קאמר לא יעמוד אדם בכרמלית ויפתח ברה"י, ברה"י ויפתח בכרמלית ומשום הכי קא מותבי ליה משוק של פטמים שהיה בירושלים דכרמלית היא כיון שדלתותיה נעולות בלילה לא מקריא רה"ר, והחלון שמניחין בו המפתח היה רה"י והיו עומדין בכרמלית ופותחין ברה"י: **פטמין**. טבחים שמפטמים בהמות לשחוט. ואין הלכה כר"מ לא ברה"ר ולא בכרמלית: **של צמרים**. מוכרי צמר:

י נגר. כעין בריח שתוחבים בכותלים או באסקופה לנעול בו הדלת: **גלוסטרא**. שראשו עבה ונעול כמין רמון ועשוי כבוכנא שראוי לדוך בו פלפלין. ואע"ג דתורת כלי עליו אוסר ר' אליעזר אא"כ קשור ותלוי בדלת ור"י מתיר והל' כר"י:

יא נגר הנגרר. בריח הקשור בדלת אבל אינו תלוי בו שהחבל הקשור בו ארוך והבריח נגרר ע"ג קרקע ובנגר שאין בראשו גלוסטרא עסקינן. דביש בראשו

משניות מבוארות – קהתי

את המפתח אליו לרשות היחיד; וכן לא יעמוד אדם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, ויטול מפתח המונח ברשות היחיד, **וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – כגון שהמנעול הוא במקום שהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה על ארבעה, ואף המפתח מונח סמוך למנעול במקום שדינו כרשות היחיד, או שהוא מונח למעלה מעשרה ב"מקום פטור", אסור לעומד ברשות הרבים ליטול שם בשבת את המפתח ולפתוח בו את המנעול, גזירה שמא יביא את המפתח אליו, ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, **אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – ברשות הרבים, והוא עומד בתוכה, שנמצא עומד ברשות היחיד ופותח ברשות היחיד. **כך מפרש רש"י**, היינו שפיסקה זו מוסבה על הסיפא בלבד. ויש מפרשים, שהיא מוסבה גם על הרישא (**הר"ד יונתן**), כלומר שאם הוא עומד ברשות היחיד והמנעול והמפתח ברשות הרבים, יעשה מחיצה ברשות הרבים סמוך למקום המפתח והמנעול, ונמצא עומד ברשות היחיד ופותח ברשות היחיד; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שחולק הוא על מה ששנינו (לעיל משנה ד): "עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד" (עיין שם בבאורנו).

אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי מאיר: **מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּטָּמִין** – מפטמי בהמות ועופות למכירה – **שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ נוֹעֲלִין** – את חנויותיהם בשבת, **וּמַנִּיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בְּחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח** – שהוא רשות היחיד, אף על פי שהיו עומדים בשוק. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים הָיָה** – של מוכרי צמר; ולא בא רבי יוסי לחלוק בהלכה, אלא בעובדה. בגמרא מבואר, שאמנם השוק בירושלים אינו רשות הרבים אלא כרמלית, הואיל וירושלים מוקפת מחיצות, ודלתותיה נעולות בלילה, אלא שמשנתנו חסרה היא ("חסורי מחסרא"), ויש להוסיף בה בדברי רבי מאיר: וכן לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויפתח בכרמלית (**כגון שערי גינה**), בכרמלית ויפתח ברשות היחיד, אלא אם כן עשה מחיצה גבוהה עשרה טפחים, **ועל כך אמרו לו חכמים**: הרי עובדה היא שבירושלים, שדינה אמנם ככרמלית, היו נוהגים הפטמים (או הצמרים) לעמוד בשוק ולנעול חנויותיהם בשבת ולהניח את המפתח בחלון שעל גבי הפתח, ונמצא מעשה זה סותר את דבריך לענין כרמלית. ואמנם לגבי כרמלית – כפי שמובא בגמרא – חזר בו רבי מאיר מדבריו. אבל חכמים חולקים עליו אף לגבי רשות הרבים וסוברים הם, שמותר לעמוד ברשות היחיד ולפתוח ברשות הרבים או לעמוד ברשות הרבים ולפתוח ברשות היחיד, שהואיל ואיננו צריך למפתח אלא לפתוח ולנעול בו ולהניחו במקומו, אין חוששים שמא יביאנו אליו לרשות שהוא עומד בה (כמו ששנינו לעיל משנה ד).

יום חמישי

באור משנה י

גֶּגֶר – מין בריח או יתד שתוחבים בכתלים או במפתן לנעול בו הדלת, **שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ גָּלֶסְטְרָא** – ויש גורסים: קלוסטרא, והוא כמין כדור עבה; וראוי הנגר על ידי הגלוסטרא שבראשו להשתמש בו גם למלאכות שונות, כגון לדוך בו פלפלים, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹסֵר** – לנעול בו הדלת בשבת, אלא אם כן הוא קשור ותלוי בחבל חזק, שאפשר לטלטלו בו ואינו נפסק (עיין שבת יז, ז). **וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר** – לנעול בו הדלת בשבת, אף על פי שאינו קשור אלא בחבל דק, שאם באים לטלטלו באותו חבל, מיד הוא נפסק ("אינו ניטל באגדו"). טעמם מבואר בגמרא, שדעת רבי יוסי היא, הואיל ויש בראשו גלוסטרא, תורת כלי עליו, ואין הנועל בו נראה כמוסיף על הבניין בשבת; ורבי אלעזר סובר, שאמנם אם הוא קשור ותלוי בדלת בחבל של קיימא, ניכר הדבר שעומד לנעילת הדלת, ולכן מותר לנעול בו בשבת, שאינו נראה כבונה, אבל אם אינו קשור אלא בחבל דק, הריהו כאילו אינו קשור כלל, ולא ניכר שעומד לנעילת הדלת, הלכך הנועל בו בשבת נראה כאילו מוסיף על הבניין (**רש"י**). ויש מפרשים טעם מחלוקתם, שלדעת רבי אלעזר אין עליו תורת כלי ואסור לטלטלו בשבת משום מוקצה, ולדעת רבי יוסי, הואיל וגלוסטרא בראשו, יש עליו תורת כלי, ומותר לטלטלו בשבת לנעילת הדלת (**רמב"ם**). ויש מוסיפים להסבר הטעם האמור, שלדעת רבי אלעזר הגלוסטרא טפלה לנגר ולכן אין תורת כלי עליו, ולדעת רבי יוסי הנגר טפל לגלוסטרא ויש עליו תורת כלי (**רבנו חננאל על פי הירושלמי**). **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַעֲשֶׂה בִּכְנֶסֶת** – בבית כנסת – **שֶׁבְּטִבֶּרְיָא שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ הֶתֵּר** – לנעול בשבת בנגר שיש בראשו גלוסטרא. **עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים וְאָסְרוּ לָהֶן** – והרי ראיה לדבריו, שאסור לנעול בו. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִסּוּר נָהֲגוּ בָּהּ** – כלומר, המעשה היה להיפך, שהיו נוהגים לאסור את נעילת הדלת בשבת בנגר שיש בראשו גלוסטרא; **בָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים וְהִתִּירוּ לָהֶן** – ואף על פי שאמרו (**פסחים נא, א**): דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, אין אתה רשאי להתיר בפניהם, היינו כשיודעים שמותר, ומחמירים הם על עצמם, שבכגון זה אסור להתיר בפניהם, שלא ירגילו בני אדם להקל ויבואו להתיר איסור, אבל אם מחמירים מחמת טעות, מותר להתיר בפניהם (**תוספות**).

באור משנה יא

משנתנו מוסיפה ללמד בנגר, והיא באה גם להשמיענו, שהואיל ולא אסרו לנעול בנגר אלא משום שבות, אין איסור זה נוהג במקדש.

גֶּגֶר הַנִּגָּרָר – בריח שהוא קשור בדלת, אבל אינו תלוי כולו באויר, אלא שהחבל ארוך ועל ידי כך נגרר הנגר בארץ, ונראה כאילו אינו

מָתָר בַּמִּקְדָּשׁ, וְהַנִּגְרָר — בַּמְּדִינָה.

יב מַחֲזִירִין צִיר הַתַּחְתּוֹן בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה; וְהָעֶלְיוֹן — כָּאן וְכָאן אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָעֶלְיוֹן — בַּמִּקְדָּשׁ, וְהַתַּחְתּוֹן — בַּמְּדִינָה.

יג מַחֲזִירִין רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה; אִם בַּתְּחִלָּה — כָּאן וְכָאן אָסוּר. קוֹשְׁרִין נִימָא בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה; אִם בַּתְּחִלָּה — כָּאן וְכָאן אָסוּר. חוֹתְכִין יַבֶּלֶת בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה; וְאִם בַּכְּלִי — כָּאן וְכָאן אָסוּר.

פירוש ברטנורא

גלוסטרא הא שרי ליה רבי יוסי לעיל אע״פ שאינו קשור והלכה כמותו: **נועלים בו במקדש.** דשבות בעלמא הוא ואינו בונה ממש הואיל וקשור הוא אלא מפני שנגרר מיחוי כבונה ואין שבות במקדש: **והמונח.** שאינו קשור כלל הוי בנין ממש. ור׳ יהודה סבר לא הוי בנין ממש אלא מיחוי כבנין, ובמקדש לא גזרו משום שבות. והנגרר אף במדינה מותר הואיל וקשור אע״פ שאינו תלוי. והלכה כר׳ יהודה:

יב **מחזירין ציר התחתון.** של דלת, שכל זמן שלא יצא העליון נוח להחזירו ואין כאן בנין: **אבל לא במדינה.** גזירה שמא יתקע, דהוי מלאכה: **והעליון כאן וכאן אסור.** דכיון דיצא עליון כולו נופל והוה ליה כבונה: **רבי יהודה אומר כו׳.** דס״ל אין בנין בכלים וליכא אלא שבות ובמקדש לא גזרט על השבות. ואין הלכה כר״י:

יג **מחזירין רטיה.** כהן שהוצרך לעבוד עבודה בשבת ונטל רטיה שהיתה על גבי מכה שעל ידו כדי שלא תהא חוצצת בין בשרו לעבודה, מחזירה ע״ג מכתו לאחר העבודה דאי לא שריית ליה להחזירה ממנע ולא עביד עבודה: **אבל לא במדינה.** גזירה שמא ימרח הרטייה, וחייב משום ממחק: **ואם בתחלה.** שלא היתה קשורה מבעוד יום וכהן זה לא סלקה לצורך עבודה: **כאן וכאן אסור.** ולא אמרינן הכא אין שבות במקדש, דלאו צורך גבוה הוא אלא צורך עצמו. והא דאסרי רבנן החזרת הרטיה אינו אלא כשפירשה ע״ג קרקע, אבל אם לקחה בידו, כל זמן שהיא בידו, או אפילו נתנה ע״ג כלי ולא פירשה ע״ג קרקע, מותר להחזירה בכל מקום: **קושרין נימא.** נימת כנור של שיר הלוים שנפסקה בשבת, דקסבר מכשירי מצוה שלא יכול לעשותם מאתמול דהא היום

משניות מבוארות – קהתי

קשור; ומבואר במפרשים שמדובר כאן בנגר שאין בראשו גלוסטרא (עיין ברטנורא; ״תוספות יום טוב״); **נוֹעֲלִים בּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ** – מותר לנעול בו בבית המקדש, שאין איסורו אלא משום שבות, ואין איסור שבות נוהג במקדש, **אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה** – מחוץ למקדש, שהואיל והוא נגרר אינו ניכר שעומד לנעילת הדלת, ולכן גזרו בו חכמים שלא לנעול בו בשבת, מפני שנראה כבונה, או מפני שאין עליו תורת כלי, ואסור לטלטלו משום מוקצה (כמו שבארנו הטעמים במשנה הקודמת). **וְהַמֻּנָּח** – נגר המונח על גבי הקרקע, ואינו קשור כלל בדלת, **כָּאן וְכָאן אָסוּר** – בין במקדש ובין במדינה אסור לנעול בו, מפני שהוא בניין ממש. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמֻּנָּח, מֻתָּר בַּמִּקְדָּשׁ** – אף הנגר המונח על גבי הקרקע ואינו קשור כלל מותר לנעול בו במקדש, שלדעת רבי יהודה אף זה אין איסורו אלא משום שנראה כבניין ולא משום שהוא בניין ממש, וכיון שאינו אלא איסור שבות, אין איסור זה נוהג במקדש, שלא גזרו משום שבות במקדש; **וְהַנִּגְרָר** – בנגר הנגרר, שהוא קשור בדלת בחבל ארוך ונגרר הוא בארץ, כמו שבארנו לעיל, **בַּמְּדִינָה** – אף במדינה, היינו מחוץ למקדש, מותר לנעול בו, שהואיל והוא קשור הרי ניכר שהוא עומד לנעילת הדלת. והלכה כרבי יהודה.

יום שני

באור משנה יב

משנתנו דנה בדלתות של כלים, כגון ארון וכדומה, אם מותר להחזיר בשבת את צירו התחתון או העליון שנשמט ממקומו.

מַחֲזִירִין צִיר הַתַּחְתּוֹן בַּמִּקְדָּשׁ – אם הציר התחתון של דלת, כגון בדלת של ארון, נשמט ממקומו, במקדש מותר להחזירו למקומו, שכל זמן שלא יצא הציר העליון נוח להחזירו, ואין איסורו אלא משום שבות, והרי אין שבות במקדש, **אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה** – מחוץ למקדש, שגזרו חכמים שמא יתקעהו במקבת ובגרזן, או שמא יחזקהו במסמרים, שמלאכה היא. **וְהָעֶלְיוֹן** – אבל אם נשמט הציר העליון, שעל ידי כך כל הדלת נופלת, **כָּאן וְכָאן אָסוּר** – בין במקדש ובין במדינה אסור להחזירו בשבת, מפני שהוא בניין ממש, ומלאכה לא הותרה אפילו במקדש. ויש סוברים שאין בניין בכלים, אלא הטעם הוא כאן, לפי ששבות חמורה כזו אסרו אפילו במקדש, גזירה שמא יתקעהו במקבת ובגרזן (עיין ״תוספות יום טוב״). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָעֶלְיוֹן, בַּמִּקְדָּשׁ** – אף אם נשמט הציר העליון מותר להחזירו במקדש, שלדעת רבי יהודה אין בניין בכלים, ולא אסרו להחזיר את הציר אלא משום שבות, ובמקדש לא גזרו משום שבות; **וְהַתַּחְתּוֹן, בַּמְּדִינָה** – ואם נשמט הציר התחתון, הואיל והדלת אינה נופלת, ונוח להחזיר את הציר למקומו, מותר להחזירו אף בכל מקום, שאין כל חשש, שמא יבוא על ידי כך לאיסור מלאכה של תורה.

באור משנה יג

משנתנו מוסיפה ללמד באיסורי שבת שאינם נוהגים במקדש.

מַחֲזִירִין רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ – כהן שהיתה לו מכה בידו, ונתן עליה רטייה, היינו תחבושת עם משחה לריפוי המכה, ובשבת הוצרך ליטלה מידו, שלא תהא חוצצת בין ידו לעבודה, שהיה צריך לעבוד במקדש, רשאי הוא להחזירה על גבי מכתו לאחר העבודה בשבת, שאם לא יתירו לו להחזירה, יש חשש שמא יימנע מעבודה במקדש כדי שלא יצטרך ליטול את הרטייה מן המכה; **אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה** – מחוץ למקדש אסור להחזיר בשבת רטייה שפירשה מעל המכה, גזירה שמא ימרחנה ונמצא ממחק בשבת שאב־מלאכה הוא. **אִם בַּתְּחִלָּה** – אם בא אדם להניח לכתחילה רטייה על מכתו בשבת, **כָּאן וְכָאן אָסוּר** – אפילו במקדש אסור, שאין אומרים בזה ״אין איסור שבות במקדש״, שהרי שבות זו אינה לצורך גבוה אלא לצורך עצמו (רש״י). בגמרא אמרו, שלא אסרו להחזיר רטייה בשבת אלא כשפירשה על גבי קרקע, אבל אם לקחה בידו או נתנה על גבי כלי, מותר להחזירה בכל מקום. **קוֹשְׁרִין נִימָא בַּמִּקְדָּשׁ** – שכן הלויים היו מנגנים בכינור בשעת הקרבת הקרבנות במקדש, ובאה המשנה ללמדנו, שמותר לקשור בשבת נימה שנפסקה בכינור. הטעם מבואר בגמרא לפי שמכשירי מצווה שאי אפשר היה לעשותם מערב שבת דוחים את השבת; ומכאן יש מפרשים, שמותר לעשות אפילו קשר של קיימא, אלא שבמקום שאין צורך בקשר, אין עושים אלא עניבה (רש״י). ויש מפרשים, שהמדובר כאן בקשר שאינו של קיימא, ואילו קשר של קיימא אב־מלאכה הוא, ואף במקדש אסור לעשותו (הר״ר יונתן; ברטנורא; ועיין ״תוספות יום טוב״); **אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה** – מחוץ למקדש אסור לקשור בשבת נימה שנפסקה בכינור. **אִם בַּתְּחִלָּה** – הבא לקשור לכתחילה בשבת נימה בכינור, שלא היתה שם מקודם, **כָּאן וְכָאן אָסוּר** – אף במקדש אסור, שהואיל ויכול היה לקשרה מערב שבת אינה דוחה שבת. **חוֹתְכִין יַבֶּלֶת בַּמִּקְדָּשׁ** – כהן שעלתה בו יבלת, הואיל והיא מעכבת את עבודתו במקדש, שעושה אותו לבעל מום, רשאי הוא לחתוך אותה בשבת על ידי שינוי, כגון בידו או בשיניו (רמב״ם; המאירי). בגמרא מבואר, שאם היתה יבשה, חותכה אף בכלי, **אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה** – מחוץ למקדש אסור לחתוך יבלת בשבת אפילו בשינוי, גזירה שמא יחתכנה בסכין או במספריים, והרי

יד כֹּהֵן שֶׁלָּקָה בְּאֶצְבָּעוֹ – כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֶּמִי בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה; אִם לְהוֹצִיא דָם – כָּאן וְכָאן אָסוּר. בּוֹזְקִין מֶלַח עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ בְּשִׁבִּיל שֶׁלֹּא יַחֲלִיקוּ, וּמְמַלְּאִים מִבּוֹר הַגְּדוֹלָה וּמִבּוֹר הַגְּדוֹל בַּגַּלְגַּל בַּשַּׁבָּת, וּמִבְּאֵר הַקָּר בְּיוֹם טוֹב.

טו שֶׁרֵץ שֶׁנִּמְצָא בַּמִּקְדָּשׁ, כֹּהֵן מוֹצִיאוֹ בְּהֶמְיָנוֹ, שֶׁלֹּא לְשַׁהוֹת אֶת הַטֻּמְאָה; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּצָבַת שֶׁל עֵץ, שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת אֶת הַטֻּמְאָה. מֵהֵיכָן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ? מִן הַהֵיכָל וּמִן הָאוּלָם וּמִבֵּין הָאוּלָם

פירוש ברטנורא

נפסקה דוחין את השבת. ודוקא כשנפסקה באמצע שאינו קושרה אלא לפי שעה, אבל סמוך ליתדות דהוי קשר של קיימא אסור: **ואם בתחלה.** שלא היתה שם מעולם, דיכול לעשותה מאתמול, אסור: **יבלת.** היא מום בקדשים שנאמר (ויקרא כב) או יבלת, וחותכים אותה במקדש ביד, דאין בזה אלא משום שבות, דכלאחר יד הוא. אבל לא בכלי, דמלאכה גמורה היא שכך עושים בחול. וכשחותך מבעל חי הוי תולדה דגוזז את הצמר:

יד כורך עליה גמי. ואעפ"י שהגמי מרפא את המכה, הואיל והשתא מיהא צורך עבודה הוא, דלאו אורח ארעא שתהא מכתו נראית עם העבודה ומכסה אותה בגמי: **אבל לא במדינה.** דרפואה בשבת שבות היא ואסור: **ואם להוציא דם.** שמהדקה בגמי כדי להוציא דמה: **כאן וכאן אסור.** דהוה ליה חובל ואב מלאכה לא אשתרי במקדש: **בוזקים מלח.** כותתים ומפזרים מלח על גבי הכבש שעולים בו למזבח, מפני שחלק הוא ופעמים נופלים ממנו שמחליקים רגליהם בו. בוזקים, לשון כתיתה: **אבל לא במדינה.** מפני שהוא מתקן: **ממלאים מים מבור הגדולה ומבור הגדול.** כך שמן, ושניהם היו בלשכות העזרה: **בגלגל.** העשוי להעלות בו הדלי על ידי חבלים. ומשני בורות הללו בלבד התירו למלאות מים בגלגל בשבת, אבל בשאר בורות אסור, גזירה שמא ימלא לגינתו ולחורבתו מתוך שממלאין בלא טורח אתי להשקות בו גינתו וחורבתו בשבת. ובמקום דליכא למיגזר שמא ישקה מים לגינתו ולחורבתו מותר למלאות בגלגל, ולא חיישינן מפני שמשמיע קול, שלא אסרו אלא קול של שיר בלבד. והכי נמי שרי למיטרף אבבא ומיקש על תרעא בשבת ואין בכך כלום: **ומבור הקר.** על שם שהיה באר מים חיים קורא ליה בור הקר, לשון מקור. ובור זה היה צריך לבני הגולה ברגל, והתירו להם נביאים שביניהם חגי זכריה ומלאכי למלאות ממנו בגלגל ברגל, ונשאר בהתירו שממלאים ממנו ביו"ט בגלגל אף במדינה, מה שאין כן בשאר בארות הנובעים:

טו כהן מוציאו בהמיינו. בשבת. ולא חיישינן לטלטול, דאין שבות במקדש: **בהמיינו.** באבנטו. ואף על גב דמטמא ליה לאבנט שהוא קדוש, הכי עדיף, שלא להשהות את הטומאה בעזרה לחזר אחר הצבת של עץ. ובידיו לא נגע ביה, דלא נטמי כהן גופיה, הלכך בהמיינו אוחזו דלא נגע. ושרץ אינו מטמא במשא, והאבנט שנטמא בשרץ אינו מטמא את הכהן כשאוחזו, דהוה ליה אבנט ראשון לטומאה ואין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה: **צבת**

משניות מבוארות – קהתי

זה תולדת הגוזז. **וְאִם בַּכֶּלִי** – אבל לחתוך יבלת בכלי, אם היבלת היא לחה, **כָּאן וְכָאן אָסוּר** – אף במקדש אסור, שמלאכה גמורה היא. ויש מפרשים, שמדובר כאן ביבלת שעלתה בקרבן שקרב בשבת, הואיל והיבלת מום הוא בקרבן, מותר לחתכה בשבת ביד, אבל לא בכלי **(רש"י; ברטנורא)**.

שבת קודש

באור משנה יד

כֹּהֵן שֶׁלָּקָה בְּאֶצְבָּעוֹ – בשבת, **כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֶּמִי בַּמִּקְדָּשׁ** – אם הוא צריך לעבוד עבודה במקדש, מותר לו לכרור גמי על מכתו, שאף על פי שהגמי מרפא קצת את המכה, מכל מקום אין זה מן הראוי שתהא מכתו נראית בשעת העבודה. בגמרא אמרו שדווקא כשלקה במקום שלא יחוץ הגמי בין בשרו לכלי, כגון באצבע של שמאל, שאין עבודה אלא בימין, או בימין שלא במקום עבודה, כגון בגב היד. וכן דווקא גמי, אבל לא בגד, כגון אזור קטן, משום ייתור בגדים; אבל כל שאינו בגד בפני עצמו, אם אינו במקום בגדים, כגון על אצבעו או על עקבו, אינו חוצץ אלא בשיעור של שלוש אצבעות על שלש אצבעות, שזה מכל מקום פוסל, ולא משום חציצה לבד אלא משום ייתור בגדים. **אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה** – מחוץ למקדש אסור לאדם לכרוך גמי על מכתו בשבת, הואיל והגמי מרפא קצת את המכה, וחכמים אסרו מעשה רפוי בשבת, גזירה שמא יבואו לידי שחיקת סממני רפואה. **אִם לְהוֹצִיא דָם** – שמהדק את הגמי על המכה כדי לסחוט ממנה דם, **כָּאן וְכָאן אָסוּר** – אף במקדש אסור, שאין זה צורך עבודה; ועוד משום שהוא חובל, ולא התירו אב מלאכה במקדש. **בּוֹזְקִין מֶלַח עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ** – כותתים מלח ומפזרים אותו בשבת על גבי הכבש, שעולים בו למזבח, **בְּשִׁבִּיל שֶׁלֹּא יַחֲלִיקוּ** – העולים והיורדים בו את רגליהם, לפי שהכבש היה חלק ולא היו בו מדרגות; ברם במדינה אסור, מפני שהוא כמתקן בשבת, **וּמְמַלְּאִים** – מים במקדש, **מִבּוֹר הַגְּדוֹלָה וּמִבּוֹר הַגָּדוֹל** – כך נקראו שתי בארות שהיו באחת הלשכות של העזרה **(עיין "תוספות יום טוב")**, **בַּגַּלְגַּל בַּשַּׁבָּת** – שמעלים בו את הדלי על ידי חבלים. ומשני הבורות הללו בלבד התירו למלא מים בגלגל בשבת, אבל מבורות אחרים אסרו חכמים למלא בגלגל בשבת, שהואיל ובגלגל נשאבים המים בלי טירחה יתרה ובמהירות, גזרו חכמים שמא יבוא להשקות מהם את גינתו בשבת, ונמצא עובר משום "זורע". **וּמִבְּאֵר הַקָּר בְּיוֹם טוֹב** – בגמרא מבואר ש"באר הקר" היתה זו באר במדינה, והיא נקראה "באר הקר" על שם שהיתה באר מים חיים (מלשון "כהקיר ביר מימיה" – ירמיה ו, ז), והיה בה צורך לבני הגולה כשהיו עולים ברגל לירושלים, והתירו להם הנביאים שבין עולי הגולה, חגי זכריה ומלאכי, למלא ממנה מים בגלגל ביום טוב, ומאו נשארה באר זו בהיתרה; אבל בארות אחרות אסור למלא מהן בגלגל אפילו ביום טוב.

באור משנה טו

שֶׁרֵץ מת **שֶׁנִּמְצָא בַּמִּקְדָּשׁ, כֹּהֵן מוֹצִיאוֹ בְּהֶמְיָנוֹ** – באבנטו, אבל בידו לא יגע בו שלא ייטמא, שהשרץ שהוא אב הטומאה מטמא אדם במגע ואינו מטמא במשא; והאבנט שנטמא מן השרץ אינו מטמא את הכהן שאוחזו, שהרי ראשון לטומאה הוא ("ולד הטומאה"), ואין ראשון לטומאה מטמא אדם; ואפילו נמצא בשבת, מותר לטלטלו ולהוציאו מן המקדש, שאין איסור שבות במקדש; ואין הכהן מחזר אחר פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה, אלא מוציאו בהמיינו, **שֶׁלֹּא לְשַׁהוֹת אֶת הַטֻּמְאָה** – במקדש; **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה** – הסובר, שמוטב לטמא את האבנט מלחזר אחר פשוטי כלי עץ ולהשהות את הטומאה במקדש. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּצָבַת שֶׁל עֵץ** – שאינה מקבלת טומאה, כהן מוציאו, אבל לא באבנט, **שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת אֶת הַטֻּמְאָה** – כלומר שלא לטמא את האבנט; רבי יהודה סובר, שמוטב להשהות את הטומאה ולחזר אחר צבת של עץ מלטמא גם את האבנט. והלכה כמותו. **מֵהֵיכָן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ** – כלומר שלא אמרו חכמים להקל באיסורי שבות משום כבוד המקדש אלא במקומות קדושים שבעזרה, ולכן שואלת משנתנו: מהיכן מוציאין את השרץ בשבת? **מִן הַהֵיכָל וּמִן הָאוּלָם וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ** – שבעזרה, **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס** – הסובר, שאם נמצא שרץ בשאר מקומות שבעזרה, אין מוציאים אותו בשבת משום איסור טלטול. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מָקוֹם שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת** – כל מקום במקדש שאדם הנכנס לשם כשהוא טמא,

וְלַמּוֹזְבֵחַ; דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְקוֹם שֶׁחַיָּבִין עַל זְרוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת – מִשָּׁם מוֹצִיאִין אוֹתוֹ, וּשְׁאָר כָּל הַמְקוֹמוֹת – כּוֹפִין עָלָיו פְּסַכְתֵּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מְקוֹם שֶׁהִתִּירוּ לְךָ חֲכָמִים, מִשֶּׁלְךָ נָתְנוּ לְךָ, שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְךָ אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת.

סליק מסכת עירובין

פירוש ברטנורא

של עץ. שהיא פשוטי כלי עץ ואין מקבלים טומאה: **שלא לרבות את הטומאה.** לטמא אבנט הטהור, ונוח לו להשהותה שם ולחזר אחר הצבת מלרבות את הטומאה. והלכה כר"י: **מהיכן מוציאין אותו.** בשבת: **מן ההיכל ומן האולם.** אבל בעזרה אם נמצא שם מכסה אותו בפסכתר ומניחו עד שתחשך: **כל מקום שחייבין על זרונו כרת.** אם יכנס לו בטומאה, דהיינו כל העזרה, משם מוציאין אותו: **ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתר.** סיר של נחשת. תרגום של סירותיו פסכתרוותיה. לכסותו עד שתחשך. והלכה כר"ע: **ר"ש אומר מקום שהתירו לך חכמים וכו'.** ר"ש פליג את"ק דלעיל דאמר קושרים נימא במקדש, וסבר דאין קושרים נימת כנור שנפסקה אלא בעניבה שהיא אסורה משום שבות בלבד וא"א שיבא בה לידי חיובא דאורייתא, אבל לא קושרין בקשר שאפשר לבא בו לידי חיובא דאורייתא ואמר ליה ר"ש לת"ק, אל תתמה עלי שאני מחמיר כאן ונבי תחומין אני מיקל טפי ואומר שאפילו יצא חוץ לתחום ט"ו אמה יכנס, דגבי תחומין משלך נתנו לך, משום דידענן שאותם ט"ו אמה אינם חוץ לתחום, שמודדי התחומין הקובעין סימנין בסוף התחום קים לן בגווייהו שאין קובעין התחום בסוף אלפים ממש אלא כונסין לתוך התחום מפני הטועין שאין מכירין הסימן ופעמים יוצאים להלן ממנו מעט וחוזרין, ומשום הכי אני מיקל בתחומים, אבל לקשור נימא במקדש שלא התירו במקדש אלא איסור שבות לא חיובא דאורייתא, אני מחמיר ואומר דדוקא עניבה שיש בה איסור שבות התירו, אבל לקשור קשר ממש שפעמים יש בו חיובא דאורייתא לא. ואין הלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

חייב במזיד כרת ובשוגג חטאת, והיינו כל העזרה, **מִשָּׁם מוֹצִיאִין אוֹתוֹ** – את השרץ בשבת. **וּשְׁאָר כָּל הַמְקוֹמוֹת** – לרבי שמעון בן ננס כל העזרה, ולרבי עקיבא הלשכות, אם נמצא שם שרץ בשבת אין מוציאים אותו, אלא **כּוֹפִין עָלָיו פְּסַכְתֵּר** – סיר גדול לכסותו עד שתחשך. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מְקוֹם שֶׁהִתִּירוּ לְךָ חֲכָמִים, מִשֶּׁלְךָ נָתְנוּ לְךָ** – מן המותר לך, **שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְךָ** – במקדש, **אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת** – דברים שאיסורם אינו אלא משום שבות. בגמרא מבואר, שדברי רבי שמעון מוסבים על שתי הלכות שונות, שבאחת מהן הוא מקל הרבה, ואילו באחרת הוא מחמיר; שכן שנינו (לעיל ד, יא): "מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת, לא ייכנס. רבי שמעון אומר: אפילו חמש עשרה אמות, ייכנס. שאין המשוחות (מודדי התחומים) ממצין את המידות מפני הטועין" (עיין באורנו שם). הרי שכאן מקל רבי שמעון, ואילו בענין נימת כינור שנפסקה, ששנינו לעיל (משנה יג): "קושרים נימה במקדש אבל לא במדינה", מחמיר רבי שמעון וסובר, שאף במקדש אין קושרים נימה בשבת, שמא יקשור קשר של קיימא ויבוא לידי חיוב חטאת, שכן שנו בברייתא בגמרא **(עירובין קג, א):** "בן לוי שנפסקה לו נימה בכינור, קושרה; רבי שמעון אומר: עונבה". וזהו שאומר כאן רבי שמעון: אמנם מקל אני במי שהחשיך על התחום, שכן מקום שהתירו לך חכמים, היינו בענין תחום שבת, משלך נתנו לך. כי אותן חמש עשרה אמות אינן כלל חוץ לתחום, לפי שאין מודדי התחומים ממצים את המידות, ואינם קובעים את סימן התחום בסוף אלפיים ממש, אלא חמש עשרה אמה לפני אלפיים (כמו שבארנו שם), אבל בענין נימת כינור שנפסקה מחמיר אני וסובר, שאף במקדש אינו קושרה בשבת אלא עונבה, שלא התירו לך חכמים במקדש אלא דברים שהם משום שבות בלבד, שאין לחשוש בהם שמא יבוא אדם לידי איסור של תורה, הלכך עניבה שאינה אסורה במדינה אלא משום שבות בלבד, ואי אפשר לבוא בה לידי איסור של תורה, מותרת היא במקדש, אבל קשירה שאפשר לבוא בה לידי איסור של תורה, אסורה היא אף במקדש. – לפי פירוש זה נמצא שדברי רבי שמעון מקומם אמנם לעיל במשנה יג, אלא שלא נישנו עד לאחר שסיים התנא את דבריו בעניינים שבין המקדש למדינה **(תוספות)**. ויש מסבירים שמאמרו של רבי שמעון הובא כאן על ידי מסדר המשנה כסיום נאה למסכתות שבת ועירובין.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אייר, תשי"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב שאינו רואה סימן ברכה בלימודו,

הנה כבר פסקו רז"ל יגעתי ומצאתי תאמין לא יגעתי כו' וכיון שכן הוא הרי דבר ברור שאם רק ילמוד ביגיעה המתאימה, בטח יראה סימן ברכה בלימודו ובלבד שצריך להתאים לסדרי ההנהלה של הישיבה באופן לימודו בכדי שימהר להבאת ברכה בזה, והשי"ת יברכו בתלמוד תורה ביראת שמים בהצלחה.

בברכה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ד ע"א: מספרת הגמרא: **רַב נַחְמָן וְרַבִּי יִצְחָק חֲווּ יָתְבִי בִּסְעוּדְתָא** - היו יושבים בסעודה, **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַבִּי יִצְחָק, לֵימָא מַר מִילְּתָא** - יאמר הרב דבר תורה. **אָמַר לֵיהּ** רבי יצחק, **חָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מַסְפִּיחִין בִּשעת הַסְּעוּדָה, שֶׁמָּא** על ידי הדיבור **יַקְדִּים** להפתח **קָנֶה** הנשימה [הסגור בעת האכילה] **לַוֵּשֶׁט** שדרכו יורד האוכל למעיים, ויכנס מאכלו לקנה הנשימה **וְיָבֹא לִידֵי סַכָּנָה,** ולכך איני יכול לדבר באמצע הסעודה.

בָּתַר דְּסָעוּד - לאחר שגמרו את הסעודה, **אָמַר לֵיהּ** רבי יצחק לרב נחמן, **הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת,** אלא נשאר חי לעולם. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, **וְכִי בִּכְדֵי** - בחינם **סָפְדוּ סַפְדָנְיָא** - הספידוהו הספדנים **וְחָנְטוּ חָנְטָיָא** - חנטוהו החונטים **וְקָבְרוּ קַבְּרָיָא** - קברוהו הקברנים. **אָמַר לֵיהּ** רבי יצחק, **מִקְרָא אֲנִי דּוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ל י) **'וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם ה' וְאַל תֵּחַת יִשְׂרָאֵל, כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם',** ומכך שמזכיר הכתוב ישועת יעקב יחד עם ישועת זרעו, **מַקִּישׁ** בזה **הוּא** [יעקב] **לְזַרְעוֹ, מַה זַּרְעוֹ בַּחַיִּים** כשיצאו מארץ שבים, **אַף הוּא** [יעקב] יהיה באותה שעה **בַּחַיִּים.** ומכאן שיעקב אבינו לא מת, ומה שחנטוהו וקברוהו מחמת שנדמה היה להם שמת.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הָאוֹמֵר רָחֵב רָחֵב מִיָּד נִקְרֵי - כל המזכיר את שמה של רחב הזונה שתי פעמים, מיד בא לידי הוצאת קרי. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן** לרבי יצחק, **אֲנָא אֲמִינָא וְלֹא אִיכְּפַּת לִי** - אני אומר זאת ואיני חושש כלל. **אָמַר לֵיהּ** רבי יצחק, **כִּי קָאֲמִינָא** - כשאמרתי כן כוונתי היתה דווקא **בְּיוֹדְעָה וּבְמַכִּירָהּ (וּבְמִזְכִּיר אֶת שְׁמָהּ).**

מספרת הגמרא: **כִּי הֲווּ מִיפְּטְרֵי מֵהֲדָדֵי** - כאשר רב נחמן ורבי יצחק עמדו להיפרד, **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרבי יצחק, **לִיבָרְכֵן** [יברכני] **מַר, אָמַר לֵיהּ** רבי יצחק, **אֶמְשׁוֹל לְךָ מָשָׁל, לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְהָיָה רָעֵב וְעָיֵף וְצָמֵא, וּמָצָא אִילָן שֶׁפֵּרוֹתָיו מְתוּקִין וְצִילּוֹ נָאֶה וְאַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתָּיו, אָכַל מִפֵּרוֹתָיו וְשָׁתָה מִמֵּימָיו וְיָשַׁב בְּצִילּוֹ. וּכְשֶׁבִּיקֵּשׁ לֵילֵךְ אָמַר, אִילָן אִילָן בַּמֶּה אֲבָרֶכְךָ, אִם אוֹמַר לְךָ שֶׁיִּהוּ פֵּירוֹתֶיךָ מְתוּקִין, חֲרֵי פֵּירוֹתֶיךָ** כבר **מְתוּקִין,** אם **שֶׁיְּהֵא צִילְּךָ נָאֶה, חֲרֵי צִילְּךָ נָאֶה** כבר, אם **שֶׁתְּהֵא אַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּיךָ, חֲרֵי אַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּיךָ. אֶלָּא** כך אברכך, **יְהִי רָצוֹן שֶׁכָּל נְטִיעוֹת שֶׁנּוֹטְעִין מִמְּךָ יִהְיוּ כְּמוֹתְךָ. אַף אַתָּה, בַּמֶּה אֲבָרֶכְךָ, אִם בְּתוֹרָה חֲרֵי** כבר יש בך **תּוֹרָה, אִם בְּעוֹשֶׁר חֲרֵי** יש לך **עוֹשֶׁר, אִם בְּבָנִים חֲרֵי** יש לך **בָּנִים, אֶלָּא** כך אברכך, **יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהוּ צֶאֱצָאֶיךָ מֵעֵיךָ כְּמוֹתְךָ,** חכמים בתורה, וגדולים בעושר וכבוד.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, גָּדוֹל תועלתו וטובתו של **יוֹם הַנִּשְׁמָעִים מִשֶּׁל תְּחִיַּת הַמֵּתִים, דְּאִילּוּ תְּחִיַּת הַמֵּתִים** אינה אלא **לַצַּדִּיקִים, וְאִילּוּ נִשְׁמָעִים** מועילים **בֵּין לַצַּדִּיקִים וּבֵין לָרְשָׁעִים. וּפְלִיגָא דְּרַב יוֹסֵף** – ונחלק בזה רבי אבהו על רב יוסף, **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, מִתּוֹךְ שֶׁהִיא** - ירידת גשמים **שְׁקוּלָה כִּתְחִיַּת הַמֵּתִים,** ששניהם מביאים חיים לעולם, שהתבואה גדילה על ידי הגשמים, **קָבְעוּהָ** – קבעו חכמים הזכרתה **בִּברכת תְּחִיַּת הַמֵּתִים.** ולדעתו שוים הם זה לזה.

אָמַר רַב יְהוּדָה, גָּדוֹל תועלתו של **יוֹם הַנִּשְׁמָעִים כְּיוֹם שֶׁנִּיתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** בשירת האזינו (דברים לב ב) **'יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי',** והרי **אֵין לֶקַח אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי ד ב) **'כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ'.** נמצא ביאור הפסוק, ינטוף כגשם דברי תורתי, שכשם שהגשמים מביאים חיים לעולם כך התורה נותנת חיים לעולם. הרי שהכתוב משוה ירידת גשמים לתורה. **רָבָא אָמַר,** יום הגשמים גדול **יוֹתֵר מִיּוֹם שֶׁנִּיתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי',** והרי כשמשווים שני דברים זה לזה, **מִי נִתְּלָה בְּמִי, חֲוֵי אוֹמֵר קָטָן** במעלה **נִתְּלֶה בְּגָדוֹל** ממנו, שמדמים את חשיבות הקטן לגדול ממנו, וכיון שהושוותה התורה בפסוק זה לגשמים, מוכח שמעלת ותועלת הגשמים גדולה מזו של התורה.

רש"י

שמא יקדים קנה — כשיוציא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה, ונכנס בו המאכל ומסתכן. ולפיכך לא אומר לך כלום. מאכל ומשתה הולך דרך הושט: הכי גרסינן: **לימא לן מר מידי** — ולא גרסינן חד לחבריה. **לא מת** — אלא חי הוא לעולם. **בכדי** — וכי בחנם ספדו ספדיא וחנטו חנטיא? דכתיב ביה (בראשית נ) "ויחנטו (אותו) ויספדו (לו)". **מקרא אני דורש** — והאי דחנטו חנטיא סבורים היו שמת. **מה זרעו בחיים** — כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים — החיים הוא מקבץ, שהן בשבי, שהמתים אינן בשבי. **אף הוא בחיים** — שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו, כמו שמצינו במצרים: "וירא ישראל" וגו', ודרשינן: ישראל סבא. ודחנטו חנטיא — נדמה להם שמת, אבל חי היה. **כל האומר רחב רחב מיד נקרי** — נעשה בעל קרי. **לא איכפת לי** — איני חושש. **ביודעה** — היינו נמי מכירה. **כי הוה מיפטר** — רב נחמן מרב יצחק. **והיה צילו נאה** — שזה צריך לאדם עייף לנוח תחתיו. **ופירותיו מתוקין** — לרעב. **ואמת המים** — לצמא. **יהיו כמותך** — בתורה, ולעושר וכבוד.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ב סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מיום הולדת שלו. הנה בטח ידוע לו מהנהוג בין האברכים החסידים הנהגות יום זה, והשי״ת יצליחו שאף ששנה בישיבת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ופירש הימנה, יסייעוהו מן השמים לחזור ולהתקשר באילנא דחיי הוא מוסד והנהגה שהוקבעה מנשיאנו עד ועד בכלל הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר ויהי׳ זה בחסד וברחמים ויזכה במשך הזמן למלאות מה שהחסיר בלימוד התורה וביראת שמים, ולבשר טובות בזה.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

ב״ה, כ״ו סיון, תשי״ט
ברוקלין.
הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מו״ה משה שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ״ב סיון.

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע כאו״א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו, ויהי רצון שיבשר טוב בהנ״ל בטוב הנראה והנגלה.

במ״ש שפעם ראשונה בילה ליל חג שבועות זמן מתן תורתנו בבית הכנסת חסידותי דליובאוויטש.

יהי רצון שתהי׳ זה התחלה טובה והרי זמן מתן תורתנו בכללותה התחלה כמו שהי׳ בימים ההם בזמן הזה, וק״ל.

במ״ש בהנוגע לאי אמירת אקדמות - לפלא פליאתו, בהמצאו באה״ק ת״ו, שכנראה לא נודע לו שאצל כל הספרדים אין מנהג האמור, וגם בליובאוויטש לא נהגו לאומרם (אף שלא שמעתי טעם בזה, ועיין סוכה מ״ד ב׳ דכיון דנפק מפומי׳ וכו׳ דקדקו לנהוג כן אף לקולא עי״ש).

במש״כ במנהג חב״ד שהמגבי׳ הס״ת חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו ורק אז יושב על הספסל ואחר כורך המפה כו׳ - ראה ערוך השולחן (שהי׳ מראשי האשכנזים) סקמ״ז ס״ט ששיבח מנהג זה. ומסיים שמנהג האשכנזים תמוה. ועל הטעם שכותב יש עוד להוסיף: א) מוכח מכמה מנהגי ס״ת שמהדרים שתהי׳ הס״ת פתוחה רק בעת הצורך ותומ״י לגוללה. ב) למעט עד כמה שאפשר בחילוקי מנהגי בנ״י. והרי אצל הספרדים שהגבהת הס״ת היא לפני קרה״ת - המגבי׳ חוזר ומניחה על הבימה וכן הוא הסוגרה (או גוללה). ג) בכדי שתהי׳ הגלילה כדבעי - ראה שערי אפרים ש״י סי״ט.

במש״כ ע״ד פתיחה דג׳ עמודים - ראה משנ״ב סקל״ד.

שֶׁקְּלֵי לְהוּ – האם יקחו הַבָּנוֹת לְכוּלְּהוּ נכסים, כמו שכתוב במשנה בנכסים מועטים שהבנים ישאלו על הפתחים, והרי יש בהם יותר מכדי מזונותיהן של הבנות ומדוע את הנותר ממזונות הבנות לא יטלו הבנים. אֶלָּא אָמַר רָבָא, באמת אין נותנים לבנות את כל הנכסים, אלא מוֹצִיאִין לָהֶן מָזוֹנוֹת לַבָּנוֹת מהנכסים שיספיקו להן עַד שֶׁיִּגְדְּרוּ, וְהַשְּׁאָר יהיה לַבָּנִים. ומה שאמרו במשנה 'והבנים ישאלו על הפתחים', הוא אחר שלקחו הבנים את המותר בנכסים וניזונו מזה, מכאן ואילך ישאלו על הפתחים.

הגמרא מבררת מה דין הנכסים כשנתמעטו או נתרבו. אומרת הגמרא: פְּשִׁיטָא שאם בזמן שמת האב היו הנכסים מְרוּבִּין וְלאחר זמן נִתְמַעֲטוּ, כגון, שנתייקרו המזונות או הוזלו הנכסים ואין בהם כדי מזונות הבנים והבנות עד שיבגרו, כְּבָר זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין – הבנים, משעת מיתת אביהם, ויש להם דין נכסים מרובים. אבל אם היו הנכסים בזמן שמת האב מוּעָטִין ואין בהם כדי מזונות הבנים והבנות יחד, וְנִתְרַבּוּ, כגון, שהוזלו המזונות, מַאי – מה דין הרווח בנכסים, האם הנכסים בְּרֵשׁוּת יוֹרְשִׁין קָיְימֵי – בחזקת הבנים הם עומדים, אלא שהם צריכים לתת מזונות לבנות, הֵלְכָךְ אם הרויחו הנכסים ונתרבו, בְּרֵשׁוּת יוֹרְשִׁין שְׁבוּחַ והרווח לבנים, אוֹ דִלְמָא – או שנאמר, כיון שהם נכסים מועטים, סַלּוּקֵי מְסַלְּקֵי יוֹרְשִׁין מֵהָכָא – הבנים נדחים מהירושה, וכבר זכו הבנות בכל הנכסים, ולכן אין הרווח של הבנים, אלא של הבנות.

הגמרא פושטת את הספק: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי אַפִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יְתוֹמִין שֶׁקִּדְּמוּ וּמָכְרוּ בְּנְכָסִים מוּעָטִין – יתומים שהותירו להם אביהם נכסים מועטין, ומיהרו קודם שיבואו הבנות לבית דין, ומכרו את הנכסים, מַה שֶּׁמָּכְרוּ מָכְרוּ – מכירתם קיימת, ואין הבנות יכולות לגבות מזונותיהן מהנכסים שנמכרו. ומכאן ראיה שיש לבנים חזקה בנכסים אפילו אם היו מועטין, ואם כן אם הרויחו הנכסים הרי ברשות הבנים התרבו והרווח שלהם.

הגמרא מסתפקת באלו שיש להם זכות בירושה, ואם יגבו את ממונם לא יהיה די בנכסים לבנים ולבנות כדי מזונותיהם, אם החלק המגיע להם מחשיב את הירושה לנכסים מועטים: יָתֵיב [–ישב] רַבִּי יִרְמְיָה קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַבִּי אַבָּהוּ, וְקָא בָּעֵי מִינֵּיהּ – ושאל אותו, אַלְמָנָתוֹ של המת, שמגיעים לה מזונות מהירושה עד שתינשא לאיש או עד שתמות, מַהוּ שֶׁתִּתְמַעֵט בְּנְכָסִים – האם היא עושה את הנכסים למועטים, כשאין בנכסים כדי מזונות הבנים והבנות עד שיבגרו יחד עם מזונותיה. וצדדי הספק הם, מִי אָמְרִינַן – האם אנו אומרים, כֵּיוָן דְּאִית לָהּ מְזוֹנֵי מְמַעֲטָא – כיון שהיא זכאית למזונות היא ממעטת מהנכסים והרי הם כנכסים המועטים, ויפרישו בית דין מהנכסים כדי מזונותיה, ומזונות הבנות עד שיבגרו והשאר לבנים, אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּאִילּוּ מַנְּפְקָא לֵית לָהּ – כיון שאילו תינשא לאיש לא תהיה זכאית יותר למזונות, הַשְׁתָּא נַמִּי לֵית לָהּ – עכשיו שעדיין לא נישאה, גם לא יפרישו לה בית דין מזונותיה, ואין היא ממעטת מהנכסים, וכיון שהנכסים מרובים הירושה בחזקת הבנים ויזונו ממנה הבנים והבנות והאלמנה.

רבי ירמיה מוסיף להסתפק: אִם תְּמָצָא לוֹמַר ותפשוט את הספק הקודם באלמנה, שכֵּיוָן דְּאִילּוּ מַנְּפְקָא לֵית לָהּ מזונות, הַשְׁתָּא נַמִּי לֵית לָהּ מזונות ואין היא ממעטת מהנכסים. אשאל אותך ספק נוסף, מי שהתחייב לזון את בַּת אִשְׁתּוֹ מאיש אחר, למשך חמש שנים ומת, ומוטל על היורשים לזון אותה לזמן זה, מַהוּ שֶׁתְּמַעֵט בַּנְּכָסִים – האם בת זו ממעטת מהנכסים להחשיבם לנכסים מועטים או לא, וצדדי הספק הם, מִי אָמְרִינַן, כֵּיוָן דְּכִי מַנְּפְקָא – כיון שאם בת זו תינשא לאיש, נַמִּי אִית לָהּ – גם יש לה מזונות, עד שיגמר הזמן של חמש השנים, וּמְמַעֲטָא – ותעשה את הנכסים לנכסים מועטים, ויפרישו בית דין מזונות לה ולבנות הַמת, והבנים ישאלו על הפתחים. אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּאִילּוּ מֵתָה היתה מֵתָה תוך חמש שנים אלו, לֵית לָהּ – אין לה מזונות וְלֹא מְמַעֲטָא מהנכסים, גם עכשיו אינה ממעטת מהנכסים ויזונו מהם הבנות ובת אשתו.

רבי ירמיה מוסיף להסתפק: וְאִם תְּמָצֵא לוֹמַר ותפשוט בספק הקודם בבת אשתו, שכֵּיוָן דְּאִילּוּ מֵתָה תוך חמש שנים אלו לֵית לָהּ מזונות וְלכן לֹא מְמַעֲטָא מהנכסים, אשאל ספק נוסף, אם לוה האב מאדם ממון קודם שמת, ואין בירושה אלא כדי החוב ומזונות הבנות, אותו בַּעַל חוֹב מַהוּ שֶׁיְּמַעֵט בְּנְכָסִים. וצדדי הספק, מִי אָמְרִינַן, כֵּיוָן דְּכִי מָיֵית – כיון שאילו ימות אותו בעל חוב, נַמִּי אִית לֵיהּ – יש לו גם את אותו הממון, שהרי יורשיו יגבו את החוב במקומו, ולכן מְמַעֵט בנכסים, ויפרישו בית דין מהנכסים את חובו ומזונות לבנות המת, והבנים ישאלו על הפתחים. אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּמִחַסְּרֵי גּוּבַיְּינָא – שעדיין החוב מחוסר גבייה, לֹא מְמַעֵט מהנכסים, וכל זמן שלא גבה את החוב, ממון זה הוא ביד הבנים, ויזונו ממנו הבנים והבנות, וכשיבוא בעל החוב וירצה לגבות את חובו אם ישאר עוד בנכסים יזונו ממנו הבנות עד שיבגרו ואם לא ישאר, יפסידו.

הגמרא מביאה דעה נוספת בפירוש ספיקות אלו: וְאִיבָּא דְּבָעֵי לָהּ – ויש ששאלו ספיקות אלו, לְאִידָךְ גִּיסָא – בדרך אחרת, והיא להיפך מהדרך הראשונה, וכך הם הספיקות, בַּעַל חוֹב מַהוּ שֶׁיְּמַעֵט בְּנְכָסִים, וצדדי הספק הם, האם נאמר כיון שהחוב מחוסר גבייה לא ימעט בנכסים, או שנאמר, כיון שאפילו אם ימות יגבוהו יורשיו הוא ימעט בנכסים. ואם תפשוט ספק זה ותאמר שבעל חוב ממעט, זהו מפני שאפילו אם ימות עדיין החוב קיים, אבל

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אייר, תשי"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המודיע אשר נכנס ללמוד בישיבת תורת אמת, ומבקש ברכה להצליח בלימודו,

הנה ידוע פסק רז"ל יגעתי ומצאתי תאמין, והדבר בידו הוא, ובפרט בימי סגולה האלו דההכנה לקבלת התורה, ויחקוק בלבו ומוחו אופן ההכנה לקבלת התורה שהוא נעשה ונשמע, ששני הענינים גם יחד ישנם בלימוד התורה גופא, היינו שלכל לראש צריך לעסוק בלימוד התורה מתוך קבלת עול, אף שאינו מבין עדיין הנחיצות של יגיעת נפש ויגיעת בשר בזה, ורק אח"כ יזכה לנשמע, ובאופן כזה הרי מקבלים את התורה וזוכים ללמדה בהצלחה ביראת שמים ולכוונה אל האמת, וכמובא כ"ז בכמה מקומות בתורת החסידות היא תורת דברי אלקים חיים.

בברכה לת"ת ביראת שמים.

רש"י

שקלי להו **בנות לכולהו** — בתמיה. דכיון דקרית להו מועטין — אם כן לא יטלו בהן כלום הבנים, דהא תנא במתניתין גבי נכסים מועטין: הבנים ישאלו על **הפתחים והשאר לבנים** — והאי דקתני ישאלו על הפתחים — היינו משהוציאו אותו השאר בהוצאת מזונות. מכאן ואילך, הבנות יזונו עד שיבגרו, והבנים ישאלו על הפתחים. **פשיטא מרובין ונתמעטו** — בשעת מיתה היו מרובין, ועכשיו הוקירו מזונות או נתקלקלו הנכסים וחסרו, ואין בהן כדי מזון אלו ואלו עד שיבגרו. **כבר זכו בהן יורשין** — בשעת מיתת אביהן, וקרינא בהו נכסים מרובים. ויקחו הבנות חלקן המגיעם כפי שומא של שעת מיתת אביהן, והבנים יירשו חלקם שהיה מגיעם באותה שעה, וכל מה שחסרו הנכסים — חסרו לבנות ולבנים, לכל אחד כפי חלקו הראוי לו. **ונתרבו** — שהוזלו מזונות. **מהו** — מי מטי רווחא לבנים, ויטלו מותר נכסים העודף מכדי מזונות בנות עד שיבגרו? **יתומים שקדמו** — קודם שהעמידו בנות בדין, ומכרו אפילו בנכסים מועטין. מה שמכרו מכרו — דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים, וכל שכן בנכסים מרובין, כדאמר בכתובות: האחים ששעבדו — מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות. שמע מינה, כיון שאם מכרו מכירתן מכירה — יש להן תפיסת יד בנכסים, ואם נתרבו — יש להן חלק בהן, וזכותם בהן עומדת. אלמנתו מהו שתמעט בנכסים — מי שמת והניח בנים ובנות, והניח נמי אלמנתו, וצריכה נמי מזונות כל ימי מיגר ארמלותה, ואין כאן נכסים אלא כדי מזון הבנים והבנות עד שיבגרו. מי אמרינן: כיון דאית לה מזוני — ממעטא, ולא מיקרו נכסים מרובין. ומפרישין מהנכסים מזון האשה והבנות עד שיבגרו, והמותר לבנים, דהא מועטין נינהו, ולאחר שיוציאו המותר — ישאלו על הפתחים. או דלמא: כיון דאילו מינסבא לבעל לית לה מזוני — לא ממעטא, וכמאן דליתא דמיא, ומוציאין מן הנכסים לבנות כדי מזונן עד שיבגרו, וכל השאר יירשו הבנים כדין נכסים מרובין. דהא אלמנה לא ממעטא להו, וקרינן בהו "הבנים יירשו והבנות יזונו". ומחלק הבנות לא תזון האלמנה עמהם. והיינו דאיכא בין ממעטא ללא ממעטא, דאי ממעטא — הבנים ישאלו והאלמנה תזון, ואי לא ממעטא — יזונו יחד האלמנה והבנים. אבל הבנות אין להן להפסיד במזונותיהם כלל, בין ממעטא בין לא ממעטא, דהא בין בנכסים מרובין בין בנכסים מועטין תנן: הבנות יזונו. אי נמי, היכא דלא ממעטא — מיקרו נכסים מרובין. ואף על פי שנתעכבה היום או למחר מלינשא — הרי הוא כמרובין ונתמעטו, דאמרינן: כבר זכו בהן יורשין, ויזונו שלשתן יחד, בנים ובנות ואלמנה. כן נראה שיטה זו בעיני. **בת אשתו** — מי שקיבל עליו בשעת נשואין לזון בת אשתו מאיש אחר חמש שנים, ומת, ומוטל על היורשין לזונה. **כיון דאף על גב דמינסבא אית לה מזוני** — עד חמש שנים מן היורשין, שהרי חוב הוא שנתחייב לה אביהן — ממעטא, ויזונו היא והבנות, והבנים ישאלו. **לא ממעטא** — ומיקרו מרובין בשעת מיתה ונתמעטו אחרי כן, וכבר זכו יורשין. והבנות יזונו עד בגר, ואותה הבת תזון עמהן. **בעל חוב מהו שימעט** — אם אין נכסים אלא כדי החוב ומזון הבנות, מי אמרינן דממעט, והבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. או לא ממעט, ויזונו בנים ובנות עד שעת טריפת בעל חוב. וכשיטרוף, אם יש מותר — יזונו בנות עד בגר, ואם לאו — יפסידו.

בת

יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין — פירש בקונטרס: שקדמו ומכרו קודם שעמדו בדין לגבות לבנות נכסים מועטין. ומיהו, לרבינו יצחק נראה: דאפילו כבר תפסו הבנות או הגבו להם בית דין, אם מכרו אחים — מכור. וכן משמע ביבמות בפרק "אלמנה" (סז, ב) דקאמר התם, רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו: הבת מאכלת, והבן אינו מאכיל. מאי שנא בן דאין מאכיל — מפני חלקו של עובר, בת נמי לא תאכיל מפני חלקו של עובר אמר רב אסי: הכא בנכסים מועטין עסקינן, וכגון דאיכא בן בהדה דהאי בת. דממה נפשך, אי ההיא דמיעברא ביה בן הוא — לא עדיף מהאי דקאי, ואי בת היא — אמאי קא אבלה בתקנתא דרבנן? כל כמה דלא נפקא לאויר העולם — לא תקינו ליה רבנן. ופריך: במאי אוקימתה — בנכסים מועטין, והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין כו'. ומאי קושיא? ולוקמה כגון שתפסו כבר הבנות, או שהגבו להם בית דין, דאין יכולין למכור אלא משמע דלעולם יכולין למכור. וקצת יש לדחות, דנהי דיכולין בית דין לגבות חלק של בת עומדת, חלק של עובר שיש לחוש שמא היא בת — אין יכולין לגבות, כיון שלא יצאת לאויר העולם, ואותו חלק יכולין האחין למכור. ומיהו, אין נראה לדחות כן. ועוד ראיה: דאמר בפרק "הנושא" (כתובות קג, א) אמר רב נחמן: יתומים שקדמו ומכרו מכרו בכולם, אלא מה שמכרו מכרו. והא דאמר בפרק "נערה" (שם נא, א) רבי שמעון בן אלעזר אומר: נכסים שיש להן אחריות מוציאין לבנים מן הבנים, ולבנות מן הבנות כו', אבל לא לבנים מן הבנות בנכסים מועטין. מכל מקום, אף על גב דאין מוציאין, אם מכרו — מכרו. והשתא אתי שפיר, דבכל ענין משמע. דפשיטא דמועטין ונתרבו זכו בהם יורשין אפילו כבר תפסו וגבו להם בית דין, דאי לאו הכי — אבתי הוה ליה למיבעי במועטין ונתרבו וכבר תפסו או הגבו להם בית דין מאי? ואם תאמר: כיון דבנכסים מועטין נמי מה שמכרו מכרו אפילו כבר תפסו, מה חילוק יש בין נכסים מרובין לנכסים מועטין? דבנכסים מרובין נמי נראה שאין מותרין למכור ולהפקיע מזונות ויש לומר: דיש חילוק, דבנכסים מרובין יכולין למכור לצורך גדול, אבל בנכסים מועטין — אין יכולין למכור כלל לכתחלה. ועוד: דמרובין ונתמעטו יזונו הבנים עם הבנות, ובנכסים מועטין לא יזונו כלל. **מה** שמכרו מכרו — ואם תאמר: דהכא אמרינן דבין מרובין ונתמעטו ובין מועטין ונתרבו זכו בהם היורשים. ובפרק "מי שהיה נשוי" (כתובות צא, א) גבי כתובת בנין דכרין, אמר: פשיטא מרובין ונתמעטו — כבר זכו בהן יורשין. פירוש: יורשי כתובה הגדולה. מועטין ונתרבו מאי? תא שמע: דהנהו בני צרצור מועטין ונתרבו הוו, אתו לקמיה דרב עמרם, אמר להו: זילו פייסינהו, ואי לא כו', עד דאתו לקמיה דרב נחמן, אמר: כשם שמרובין ונתמעטו כבר זכו בהם יורשין — כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשין. ופירש בקונטרס: זכו בהן יורשין של כתובה הקטנה. ופליג רב נחמן ארב עמרם, דאמר זילו פייסינהו, דמשמע לבני קטנה אמר לפייס בני הגדולה, דאי לבני הגדולה אומר — לא הוה שייך לשון פיוס, כיון דמן הדין שקלי בני הקטנה בנחלה גמורה דאורייתא ולא קשיא מידי, דהכא יד הבנים לעולם על העליונה, כדי להעמיד נחלה דאורייתא. ועוד: דהכא לא פקע כח היתומים מעולם, כדקאמר: מה שמכרו מכרו. ולרבינו יצחק נראה: דהא דקאמר התם רב נחמן כו' מועטים ונתרבו זכו בהם יורשין — היינו יורשי כתובה הגדולה, ויטלו אלו כתובת אמם ואלו כתובת אמם, מדלא קאמר "כבר זכו בהן יורשין". וקשיא: דאם כן התם אוזלינן לעולם בתר תקנתא דרבנן שתתקיים כתובת בנין דכרין, והכא אוזלינן בתר מעיקרא ויש לומר: דהתם לא מיעקרא כולי האי נחלה דאורייתא, דהרי מכל מקום כולן יורשין, אף על פי שאין נוטלין בשוה. אבל הכא — מיעקרא לגמרי. **מי** אמרינן כיון דאילו מינסבא לית לה לא ממעטא — תימה לרבינו יצחק: היאך טועה לומר כן? והא בת נמי, אי מינסבא לית לה, כדתנן: "דתהון מתזנן עד דתלקחן לגוברין". ומאי קאמר נמי: בעל חוב מיחסר גובייניא? בת נמי מיחסרא גובייניא, ואי מתה נמי לית לה, כמו בת אשתו ועוד: אי באלמנה שייך נכסים מועטין — מה שיעור יהיה? דבשלמא בבנות יש שיעור למאן דאמר עד שיבגרו, אבל באלמנה לא שייך בגרות, ועד מתי יהיו נכסים מועטין? ונראה לפרש: דודאי אם אין כאן אלא אלמנה אצל הבנים — שניהם שוין בנכסים. וכן אם אין כאן אלא אלמנה ובנות. דלא תקנו נכסים מועטים אלא לבנות שהן יוצאי יריכו והם בנות ירושה במקום שאין בנים, ואף על גב

דמיחסרא

שָׁקְלִי לְהוּ בְּנוֹת לְכוּלְּהוּ? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: מוֹצִיאִין לָהֶן מְזוֹנוֹת לַבָּנוֹת עַד שֶׁיַּבְגְּרוּ, וְהַשְּׁאָר לַבָּנִים. פְּשִׁיטָא, מְרוּבִּין וְנִתְמַעֲטוּ - כְּבָר זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁין. מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ מַאי? בְּרְשׁוּת יוֹרְשִׁין קַיְימִי, הִלְכָךְ בִּרְשׁוּת יוֹרְשִׁין שָׁבוּחַ, אוֹ דִלְמָא סַלּוּקֵי מְסַלְּקִי יוֹרְשִׁין מֵהָכָא? - תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יְתוֹמִין שֶׁקָּדְמוּ וּמָכְרוּ בִּנְכָסִים מוּעָטִין - מַה שֶּׁמָּכְרוּ מָכְרוּ. יְתִיב רַבִּי יִרְמְיָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ וְקָא בָּעֵי מִינֵּיהּ: אַלְמָנָתוֹ מַהוּ שֶׁתְּמַעֵט בַּנְּכָסִים? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּאִית לָהּ מְזוֹנֵי - מְמַעֲטָא, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִנַּסְבָא לֵית לָהּ, הָשְׁתָּא נַמִי לֵית לָהּ? אִם תִּמְצָא לוֹמַר: כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִנַּסְבָא לֵית לָהּ הָשְׁתָּא נַמִי לֵית לָהּ, בַּת אִשְׁתּוֹ מַהוּ שֶׁתְּמַעֵט בַּנְּכָסִים? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּכִי מַנְּסְבָא נַמִי אִית לָהּ - וּמְמַעֲטָא, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּאִילּוּ מַהָתָה לֵית לָהּ - וְלָא מְמַעֲטָא? וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר: כֵּיוָן דְּאִילּוּ מַהָתָה לֵית לָהּ וְלָא מְמַעֲטָא, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּכִי מָיֵית נַמִי אִית לֵיהּ - מְמַעֵט, אוֹ אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּכִי מָיֵית נַמִי אִית לֵיהּ - מְמַעֵט? דִּלְמָא כֵּיוָן דְּמַחְפְּרִי גּוֹבְיֵינָא לָא מְמַעֵט? וְאֵיפָא דְּבָעֵי לָהּ לְאִידָךְ גִּיסָּא: בַּעַל חוֹב מַהוּ שֶׁיְּמַעֵט בַּנְּכָסִים?

בת

דמיחסרא גובייניה, ואי מינסבא לית לה. אבל לאלמנה אצל הבנים או אצל בנות — לא רצו חכמים לתקן דין נכסים מועטים אצל האלמנה, שלא רצו לעקר דין ירושה מן הבנים אצל האלמנה. והשתא מיבעי ליה, כשיש בנים ובנות, שיש כבר דין נכסים מועטין בשביל בנות, אם ממעטא נמי אלמנה. (הג"ה. וכן כתוב בתוספות: ותיתון האלמנה עם הבנות. או דלמא כיון דאי מינסבא לית לה מזוני — השתא נמי לית לה, אלא הכל יהיה לבנות. ואי ממעטא — מכל מקום לא תיזון האלמנה עמהן אלא עד שיבגרו הבנות. עד כאן. הג"ה). והא דקאמר בסמוך דאלמנה אצל הבת אלמנה ניזונות והבת תשאל על הפתחים — היינו שיש שם בנים עם הבנות, שיש כאן דין נכסים מועטים אצל בנות. אבל אי ליתנהו לבנים — לא תטול האלמנה כלום יותר (מהבת). (ולכאורה היה נראה לפרש דאי ממעטין — אין לבנים כלום, כיון שאין שם עודף על מזונות אלמנה ובנות עד שיבגרו הבנות. אבל אי לאו ממעטין — ניזונות שלשתם. אבל בתוספות כתוב כאשר כתבתי בפנים. עד כאן. הג"ה). ואומר רבינו יצחק שכן משמע בירושלמי, כדקאמר התם: אלמנה ובנות — שתיזן שוות, אלמנה ובנים — שניהם שוים. פירוש: לענין מזונות אין האלמנה דוחה את הבנות, ולא בנות דוחות את האלמנה. ופעמים שהאלמנה דוחה את הבנות על ידי הבנים. וכשם שדוחה האלמנה את הבנות על ידי הבנים, כך דוחה את הבנים על ידי בנות כו'. ויש לדקדק על לשון הירושלמי: ומכל מקום משמע שרוצה לומר כן.

אלא מעתה מאן דעסיק באורייתא הוא דירית — ואף על פי דאמרינן לקמן (קמא, א): מצוה לזון את הבנות, וקל וחומר הבנים העוסקין באורייתא — היינו לענין מצוה, אבל לענין דינא — אין לחלק בין עסקי באורייתא ללא עסקי.

אלא

בַּת אִשְׁתּוֹ מַהוּ שֶׁתִּמָּעֵט בַּנְּכָסִים? אַלְמָנָתוֹ מַהוּ שֶׁתִּמָּעֵט בַּנְּכָסִים? אַלְמָנָתוֹ וּבַת אֵי זֶה מֵהֶן קוֹדֶמֶת? אָמַר לֵיהּ: זִיל הָאִידָּנָא וְתָא לְמָחָר. כִּי אָתָא, אָמַר לֵיהּ: פְּשׁוֹט מִיהַת חָדָא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַבִּי אַסִי: עָשׂוּ אַלְמָנָה אֵצֶל הַבַּת כְּבַת אֵצֶל הָאָחוֹת בִּנְכָסִים מוּעָטִין, מַה בַּת אֵצֶל אָחוֹת - הַבַּת נִיזוֹנֶת וְהָאָחוֹת יֹשְׁאֲלוּ עַל הַפְּתָחִים, אַף אַלְמָנָה אֵצֶל הַבַּת - אַלְמָנָה נִיזוֹנֶת וְהַבַּת תִּשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים. "אַדְמוֹן אוֹמֵר: בְּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר הִפְסַדְתִּי"? וכו'. מַאי קָאָמַר? אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר: בְּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר, וְרָאוּי אֲנִי לְעָסוֹק בַּתּוֹרָה הִפְסַדְתִּי? אָמַר לֵיהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, מַאן דְּעָסִיק בַּתּוֹרָה הוּא דְּיָרִית, דְּלָא עָסִיק בַּתּוֹרָה לָא יָרִית? אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר: בְּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר, וְרָאוּי אֲנִי לִירַשׁ בִּנְכָסִים מְרוּבִּין - הִפְסַדְתִּי בִּנְכָסִים מוּעָטִין? **משנה** הַנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת וְטוּמְטוּם, בְּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרוּבִּין - הַזְּכָרִים דּוֹחִין אוֹתוֹ אֵצֶל נְקֵבוֹת, נְכָסִים מוּעָטִין - הַנְּקֵבוֹת דּוֹחוֹת אוֹתוֹ אֵצֶל זְכָרִים. הָאוֹמֵר: "אִם תֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר יִטּוֹל מָנֶה", יָלְדָה זָכָר - יִטּוֹל מָנֶה; "נְקֵבָה מָאתַיִם", יָלְדָה נְקֵבָה - נוֹטֶלֶת מָאתַיִם; "אִם זָכָר מָנֶה, אִם נְקֵבָה מָאתַיִם", וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - זָכָר נוֹטֵל מָנֶה, נְקֵבָה נוֹטֶלֶת מָאתַיִם; יָלְדָה טוּמְטוּם - אֵינוֹ נוֹטֵל. אִם אָמַר "כָּל מַה שֶּׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי יִטּוֹל" - הֲרֵי זֶה יִטּוֹל; וְאִם אֵין שָׁם יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא - יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל. **גמרא** דּוֹחִין אוֹתוֹ, וְשֶׁקֵּיל כְּבַת? הָא קָתָנֵי סֵיפָא: יָלְדָה טוּמְטוּם - אֵינוֹ נוֹטֵל אָמַר אַבָּיֵי: דּוֹחִין אוֹתוֹ וְאֵין לוֹ. וְרָבָא אָמַר: דּוֹחִין אוֹתוֹ וְיֵשׁ לוֹ, וְסֵיפָא - אֲתָאן לְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּתַנְיָא יָלְדָה טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין קִדּוּשָׁה חָלָה עֲלֵיהֶן. מֵיתִיבִי: טוּמְטוּם יוֹרֵשׁ כְּבֵן וְיוֹרְשִׁין כְּבַת; בְּשְׁלָמָא לְרָבָא, יוֹרֵשׁ כְּבֵן - בִּנְכָסִים מוּעָטִין, וְיוֹרְשִׁין כְּבַת - בִּנְכָסִים מְרוּבִּין, אֶלָּא

בַּת אִשְׁתּוֹ מַהוּ — אם תמצא לומר בעל חוב ממעט, הני מילי דאף על גב דאילו מיית — איתי ליה. אבל בת אשתו, דלית לה אי מייתא, מי ממעטא? **אלמנתו ובת** — ואין כאן אלא מזון אחת מהן, ושתיהן תובעות מזונות בתנאי כתובה. הלכך, כיון דתרוויהו בתקנתא דרבנן אכלי, איזו תקדום? **תפשוט מיהא חדא** — אלמנתו ובת. **מאי קאמר** — מאי יפוי כח יש לזכר במזונות במקום אחר יותר מנקבה, דקאמר: בשביל שאני זכר וזכותי גדול הפסדתי? **מאן דעסיק כו'** — כלומר, מי שיש לו שני בנים, אחד עוסק בתורה ואחד אינו עוסק — ובי אבד זכותו בירושתו בשביל שאינו עוסק? **ויאה כחי בנכסים מרובין** — שאני יורש הכל, אפילו מאה מנה, ואין לנקבה כי אם מזונות. **משנה** **וטומטום** — אטום, אינו ניכר בו לא זכרות ולא נקבות, וספק זכר וספק נקבה הוא, ואיכא למאן דאמר נמי ספק בריה הוא. ודוחין אותו, ואין לו לא כזכר ולא כנקבה. **הזכרים דוחין אותו** — ליזון ולא לירש, דאמרי ליה: אייתי ראיה דזכר את ותירש עמנו, לך אצל נקבות. ומיהו, איכא למאן דאמר בגמרא דאפילו בנקבות לא שקיל, דאינו לא זכר ולא נקבה. והאי דנקט לישנא דזכרים דוחין — היינו משום דבעי למישקל בזכרים, להיות ידו על העליונה, ואינהו דחו ליה מינייהו, לומר: לך אצל נקבות, אף על פי שגם הנה ידחוהו. האומר אם ילדה כו' — מחלק נכסיו היה, ומצוה לקיים דברי המת. אי נמי, בריא וזיכה לו על ידי אחר. ואף על גב דאמר רב הונא המזכה לעובר לא קנה — הא פרכינן לה ממתניתין בגמרא, ולא מתרץ ליה. **האומר ילדה אשתי זכר יטול מנה** — אותו הזכר לבשיולד. ואירע המעשה שילדה זכר — נוטל כדקאמר אביו. **נקבה מאתים** — ובגמרא פריך: למימרא דברתא עדיפא ליה מברא? **הכי גרסינן: אם זכר מנה אם נקבה מאתים וילדה זכר ונקבה זכר נוטל מנה נקבה נוטלת מאתים** — יש מפרשים שילדה שניהן ביחד, הזכר והנקבה, ויטול הזכר מנה והנקבה תטול מאתים, כדקאמר האב: אם זכר מנה אם נקבה מאתים. ולאו מלתא היא, שהרי לא אמר האב "אם ילדה זכר ונקבה", ולא אסיק אדעתיה בלידת תאומים. אלא הכי קאמר: אם זכר מנה, אם נקבה מאתים. דמשמע — אם זכר לבדו בלא נקבה, או נקבה בלא זכר. וכיון דהכי הוא — לא יטול כלום הבן והבת אם נולדו תאומים, כדאמרינן בגמרא: והא זכר ונקבה לא קאמר, שמא לא היה חפץ בלידת תאומים. אי נמי, אין לידת תאומים בכלל "אם זכר אם נקבה", דמשמע: אם זכר לבדו אם נקבה לבדה. אלא הכי פירושו: "אם זכר ילדה אשתי יטול אותו העובר מנה, אם נקבה ילדה אשתי תטול מאתים", וילדה זכר ונקבה, כלומר זכר או נקבה, כדקאמר האב — זכר נוטל מנה אם יולד זכר, נקבה נוטלת מאתים אם יהיה העובר נקבה. ולאשמועינן אתא, שאילו לא פירש אלא אחד מהם כדקתני רישא, או זכר בלא נקבה או נקבה בלא זכר, וילדה אשתו מה שלא אמר — לא יטול העובר כלום. אלא השתא שגילה דעתו על לידת זכר ועל לידת נקבה — כל מה שתלד האשה יטול, בין זכר בין נקבה. ומיהו, אם ילדה זכר ונקבה תאומים — לא יטלו כלום, כדמוכח בגמרא, וכדפרישית לעיל. כן נראה בעיני, ועיקר. **ילדה טומטום אינו נוטל** — דברֵיהּ בפני עצמה חשיב ליה, לא זכר ולא נקבה, כדמפרש בגמרא. **הרי זה יטול** — הטומטום. **ואם אין שם יורש אלא הוא** — אותו הטומטום. **יורש את הכל** — ואף על גב דבריה הוא, הני מילי היכא דאיכא בנים ובנות ודוחין אותו בנים אצל בנות והבנות אצל בנים, ואין לו לא כבן ולא כבת, כדאמר אביי בגמרא משום דבריה הוא. אבל היכא דליכא יורש אלא הוא, לא נפיק מכלל "בן אין לו" — עיין עליו, "אם אין לו בת" — עיין עליה. אי נמי, משום דקרינא ביה "הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה". **גמרא** ושקיל **כבת** — בתמיה. דקתני: דוחין אותו אצל נקבות, ומשמע דשקיל מזונות כבת נקבה. **והא קתני סיפא** — גבי האומר "אם ילדה אשתי כו' — ילדה טומטום אינו נוטל לא כבן ולא כבת. דבריה הוא, ואינו לא זכר ולא נקבה, והוא הדין לענין ירושה **אמר אביי דוחין אותו** — אצל נקבות, ואין לו עם נקבות, שגם הן ידחוהו אצל זכרים. **רבא אמר דוחין אותו ויש לו** — ממה נפשך, דספק זכר ספק נקבה הוא, ויטול כפחות שבהן, דלא בריה הוא. וסיפא דקתני: נכסין מועטין נקבות דוחין אותו אצל זכרים — על כרחין דוחין אותו ואין לו קאמר. וסיפא דמקשת לי מינה דחשיב ליה בריה — אתאן לרבן שמעון בן גמליאל, דתנן במסכת תמורה בפרק "כיצד מערימין": כיצד מעריכין על הבכור? מבכרת שהיתה מעוברת, אומר: מה שבמעיה של זו, אם זכר — עולה, אם נקבה — שלמים, ילדה שני זכרים — אחד מהם יקרב עולה, והשני יכמר לחייבי עולה, ודמיהן חולין. ילדה שתי נקבות — אחת מהן תקרב שלמים, והשניה תמכר לחייבי שלמים, ודמיה חולין. ילדה טומטום ואנדרוגינוס, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין קדושה חלה עליהן. דבריה הוא, דאינו לא זכר ולא נקבה, והלכך לא יחול עליהן קדושת שלמים ועולה במעי אמן, ולא קדושת בכור בפטירת רחם. דלא קרינא ביה "הזכר תקדישי". ומתניתין נמי דקתני: ילדה טומטום אינו נוטל — לרבן שמעון בן גמליאל הוא, דחשיב ליה בריה. **מיתיבי טומטום יורש כבן וניזון כבת** — מי שמת והניח נכסים. **יורש כבן כו'** — כדמפרש ואזיל. **בשלמא לרבא** — דחשיב ליה ספק, הכי פירושו: בזמן שהנכסים מועטין יורש כבן, כאחד מן הבנים, שלא יטול כלום. דכיון דספק הוא — לא עדיף מבנים דשואלין על הפתחים, שהנקבות דוחות אותו אצל הזכרים, ואין לו. דאמרי ליה: אייתי ראיה דנקבה את, ושקול כמונו. **וניזון כבת בנכסים מרובין** — ממה נפשך, שהזכרים דוחין אותו אצל הנקבות, ויש לו מזונות ממה נפשך, כרבא.

אלא

בַּת אִשְׁתּוֹ שהתחייב לזונה חמש שנים, ואם תמות יהיו פטורים היורשים ממזונותיה, מַהוּ שֶׁתִּמָּעֵט בַּנְּכָסִים – האם תמעט בנכסים, כיון שכל זמן שהיא חיה ואפילו תינשא החוב קיים, או נאמר כיון שאם תמות לא יהיה החוב קיים, גם כעת לא תמעט מהנכסים. ואם תפשוט ספק זה ותאמר שהיא ממעטת בנכסים, זהו מפני שאפילו אם תינשא החוב קיים, אבל אַלְמָנָתוֹ שאם תינשא אין לה מזונות, מַהוּ שֶׁתִּמָּעֵט בַּנְּכָסִים – האם תמעט מהנכסים, כיון שכל זמן שלא נישאת היורשים חייבים במזונותיה, או שנאמר כיון שאם תינשא או תמות יהיו פטורים, לא ממעטת בנכסים. ואם תפשוט ותאמר שהיא ממעטת מהנכסים, מי שמת והניח אַלְמָנָתוֹ וּבַת הראויות לקבל מזונות מתנאי כתובה, ואין בנכסים די בשביל שתיזקן, אִי וֵה מֵהֶן קוֹדֶמֶת לקבל מזונות.

הגמרא מביאה את תשובת רבי אבהו לספקות שהוזכרו: אָמַר לֵיהּ רבי אבהו לרבי ירמיה, זִיל הַאִידָּנָא – לך עכשיו וְתָא לְמָחָר – ותחזור מחר, כִּי אָתָא – כשבא למחרת, אָמַר לֵיהּ רבי אבהו, פְּשׁוֹט מִיהַת חָדָא – תפשוט מכל מקום אחד מהספיקות, והוא מה שהסתפקת אלמנה ובת איזה מהן קודמת, ממה דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַבִּי אַסִי, עָשׂוּ דין אַלְמָנָה הבאה ליטול מן הירושה למזונותיה אֵצֶל – יחד עם הַבַּת, כְּדין בַּת הבאה ליטול מן הירושה למזונותיה אֵצֶל הָאַחִין, בְּנְכָסִים מוּעָטִין – כשאין בנכסים די למזונות הבת והבנים. מַה בַּת אֵצֶל אַחִין, הדין הוא שהַבַּת נִיזּוֹנֶת וְהָאַחִין יִשָּׁאֲלוּ עַל הַפִּתָּחִים, אַף אַלְמָנָה אֵצֶל הַבַּת, אַלְמָנָה נִיזּוֹנֶת מן הירושה וְהַבַּת תִּשָּׁאֵל עַל הַפִּתָּחִים.

שנינו במשנה: אַרְמוֹן אוֹמֵר בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר הִפְסַדְתִּי וְכוּ'.

הגמרא מבררת את דברי אדמון. שואלת הגמרא: מַאי קָאָמַר – מהו ביאור דברי אדמון, שנראה מדבריו שבגלל שהוא זכר זכותו גדולה ולכן הוא תמה על כך שהוא מפסיד יותר מן הנקבה, וכי מדוע בגלל שהוא זכר זכותו גדולה מהנקבה.

אביי משיב: אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר – כך בוונת אדמון, בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר וְרָאוּי אֲנִי לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה הִפְסַדְתִּי – כיון שהזכר עוסק בתורה זכותו גדולה מן הנקבה, ולכן הוא תמה על כך שבגלל שהוא עוסק בתורה הוא יוצא נפסד.

רבא מקשה על דברי אביי: אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, אֶלָּא מֵעַתָּה אם כל זכותו של הזכר יותר מהנקבה היא בגלל שהוא עוסק בתורה, נמצא לפי זה, שאם יש לאדם שני בנים שרק אחד מהם עוסק בתורה, מַאן דְּעָסִיק בַּתּוֹרָה, הוּא דְיָרִית – הוא יורש נכסים, דְּלָא עָסִיק בַּתּוֹרָה, לָא יָרִית – לא יורש בנכסים. וכי יתכן שיאבד זכותו בירושה בגלל שאינו עוסק בתורה.

רבא מפרש את דברי אדמון באופן שונה מאביי: אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר – כך הם פירוש דברי אדמון, וכי בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר וְרָאוּי אֲנִי לִירַשׁ בְּנְכָסִים מְרוּבִּין, שכשהנכסים מרובים הזכר יורש הכל, והנקבה אין לה אלא מזונות, הִפְסַדְתִּי בְּנְכָסִים מוּעָטִין – אם אין בנכסים די למזונות הבנים והבנות אקבל פחות מן הנקבה, אלא ניזון יחד מן הנכסים שוה בשוה.

משנה

משנתינו עוסקת בדין ירושת טומטום, בין כשהניח המת בנים ובנות ובין כשלא הניח אלא טומטום. וכן דנה משנתינו במי שאמר שאם אשתו תלד בנים או בנות יתן להם כך וכך, ונולדו זכר או נקבה כמה יטלו, ומה הדין אם נולד טומטום האם מקבל בנכסים כבן או כבת או כלל לא.

מת שהניח, בָּנִים וּבָנוֹת וְטוּמְטוּם [–מי שאין ניכרין בו לא סימני זכרות ולא סימני נקבות], כך הוא הדין, בְּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרוּבִּין, שיכולים לזון מהם הזכרים והנקבות, הַזְּכָרִים הוֹחִין אוֹתוֹ אֲבָל נְקֵבוֹת ואומרים לו, אם אתה רוצה ליטול כזכר, הבא ראיה שאתה זכר. אבל השאיר אביהם נְכָסִים מוּעָטִין, שאין בהם כדי מזונות הזכרים והנקבות יחד, שבמקרה זה הדין הוא, שהנקבות יזונו והזכרים ישאלו על הפתחים, הַנְּקֵבוֹת הוֹחוֹת אוֹתוֹ ואומרות לו אם רצונך לזון עמנו הבא ראיה שנקבה אתה, וכיון שאין לך ראיה, לך אֵצֶל זְכָרִים.

הָאוֹמֵר אִם תֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר, יִטּוֹל הזכר מָנֶה מנכסי, הדין הוא שאם יָלְדָה זָכָר, יִטּוֹל מָנֶה. ואם אמר, אם תלד אשתי נְקֵבָה, תטול הנקבה מָאתַיִם, אם יָלְדָה נְקֵבָה, נוֹטֶלֶת מָאתַיִם. אבל אִם אמר, אם תלד אשתי זָכָר יטול מָנֶה וְאִם תלד נְקֵבָה תטול מָאתַיִם, וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה – זכר או נקבה, זָכָר נוֹטֵל מָנֶה, נְקֵבָה נוֹטֶלֶת מָאתַיִם. ואם יָלְדָה טוּמְטוּם, אֵינוֹ נוֹטֵל כלום, לפי שאינו זכר ואינו נקבה. אבל אִם אָמַר כָּל מַה שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי יִטּוֹל כך וכך, ונולד טומטום חֲרֵי זֶה יִטּוֹל כמו שאמר, כיון שהוא בכלל 'כל מה שתלד'.

וְאִם מת האב וְאֵין שָׁם יוֹרֵשׁ נוסף לנכסיו אֶלָּא הוּא – הטומטום, יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל.

גמרא

הגמרא מבררת את דין הטומטום האמור במשנה. שנינו במשנה: 'בזמן שהנכסים מרובים הזכרים דוחין אותו אצל נקבות', ולכאורה הכוונה שהזכרים דּוֹחִין אוֹתוֹ וְשָׁקְלִי [–ונוטל] מזונותיו בְּבַת. מקשה הגמרא: וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא, האומר אם אשתי תלד זכר יטול מנה ואם תלד נקבה תטול מאתים, אִם יָלְדָה טוּמְטוּם אֵינוֹ נוֹטֵל, הרי שאינו נוטל כלל לא כבן ולא כבת.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בתירוץ קושיא זו: אָמַר אַבָּיֵי, אין הפירוש במשנה, דוחין אותו ויטול כבת, אלא דּוֹחִין אוֹתוֹ וְאֵין לוֹ לא כבן ולא כבת. שהבנים ידחו אותו אצל הנקבות והנקבות ידחוהו אצל הבנים, ונמצא שאין לו כלום. וְרָבָא אָמַר, באמת פירוש המשנה דּוֹחִין אוֹתוֹ וְיֵשׁ לוֹ כמו הבנות, וְסֵיפָא שכתוב בה 'ילדה טומטום אינו נוטל' אֲתָאן – באנו לְשִׁיטתו של רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, ומה היא, (דתניא) [דְּתָנַן] במשנה (תמורה פ"ה משנה א־ב), 'כיצד מערימים על הבכור, מבכרת שהיתה מעוברת, אומר, מה שבמעיה של זו, אם זכר עולה, ילדה זכר יקרב עולה. ואם נקבה זבחי שלמים, ילדה נקבה תקרב שלמים. יָלְדָה טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵין קְדוּשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן'. משום שרבן שמעון בן גמליאל סובר, שטומטום ואנדרוגינוס אינם ספק זכר או נקבה, אלא בריה בפני עצמה הם, וכיון שלא הקדיש אלא או זכר או נקבה, הרי שלא הקדיש בריה אחרת. והסיפא של משנתינו בשיטת רבן שמעון בן גמליאל שהטומטום בריה בפני עצמה היא ולכן אינו נוטל כלום.

הגמרא מקשה על שיטת אביי: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, מי שמת והניח נכסים, טוּמְטוּם יוֹרֵשׁ כְּבֵן וְיִזּוֹן כְּבַת. בִּשְׁלָמָא לְרָבָא הסובר שטומטום הוא ספק זכר או נקבה, טומטום יוֹרֵשׁ כְּבֵן, זהו בְּנְכָסִים מוּעָטִין שלא יטול כלום כמו הזכרים, וְיִזּוֹן כְּבַת זהו בְּנְכָסִים מְרוּבִּין שהזכרים דוחין אותו אצל הנקבות שלא ירש כמותם, כיון שהוא ספק, ולכן נוטל מזונות לכל הפחות כמו הנקבות.

זה שרצו המרגלים להישאר במדבר ולא רצו להיכנס לארץ, הרי זה משום שהיו בדרגה גבוהה מאוד.

ממאמר פרשת שלח ה'תשמ"ז

אֶלָּא לְאַבָּיֵי שסובר שהוא בריה בפני עצמה ולכן אינו נוטל כלום, מַאי – מהו שכתוב בברייתא נִיזּוֹן בָּבָת, והרי אף מזונות הוא אינו נוטל כבת.

מתרצת הגמרא: וּלְמַעְמְיךְ לְרָבָא – ולפירושו של רבא הסובר שדוחין אותו ויש לו כבת, גם יקשה מַאי ״יוֹרֵשׁ כְּבֵן״, שמשמע שנוטל כבן, והרי בין בנכסים מועטים ובין בנכסים מרובים אינו נוטל כבן, אֶלָּא ודאי כך תפרש את הברייתא, ״יורש כבן״ כלומר, רָאוּי לְיָרֵשׁ כבן בנכסים מרובים, שהרי אם אין שם יורש אלא הוא, הוא נוטל את הנכסים, וְאֵין לוֹ כיון שהזכרים דוחין אותו אצל הנקבות ואומרים לו הבא ראיה שאתה זכר. הָכָא נַמִּי יפרש אביי את מה שאמרו בברייתא ״רָאוּי לְיזּוֹן״ שהוא ראוי ליזון בנכסים מועטין כמו הבנות, וְאֵין לוֹ כיון שהבנות דוחות אותו ואומרות לו הבא ראיה שאתה בת, ותיזון כמונו.

שנינו במשנתינו: הָאוֹמֵר אִם יָלְדָה אִשְׁתִּי זָכָר וְכוּ׳ יטול מנה, ילדה זכר יטול מנה. נקבה מאתים, ילדה נקבה נוטלת מאתים.

שואלת הגמרא: מכך שהמשנה כותבת דין זה, ונותנת דוגמא שאדם נותן לבתו יותר מבנו, לְמֵימְרָא – האם באה משנתינו לומר, דְּבַת עֲדִיפָא לֵיהּ מִבֵּן – שֶׁבַּת טובה היא לאדם מבן, וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, כָּל שֶׁאֵינוֹ מְנִיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא עָלָיו עֲבָרָה – שונא אותו, שֶׁנֶּאֱמַר בפרשת הירושה (במדבר כז ח) ״וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ״ וְאֵין לשון הַעֲבָרָה נאמר בפרשה זו, אֶלָּא ללמד שהקב״ה מלא עליו עֲבָרָה. ומנין שעברה הוא לשון בעס ושנאה, שֶׁנֶּאֱמַר בנבואת צפניה (צפניה א טו) על יום הדין לעתיד לבוא, ״יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא, יוֹם צָרָה וּמְצוּקָה, יוֹם שֹׁאָה וּמְשׁוֹאָה, יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה, יוֹם עָנָן וַעֲרָפֶל״.

מתרצת הגמרא: לְעָנְיַן יְרוּשָׁה – להוריש את נכסיו לילדיו, אכן בֵּן עָדִיף לֵיהּ לאב, כמו שנאמר בדרשת רבי שמעון בן יוחי, אבל לְעָנְיַן הַרְוָוחָה – לתת לילדיו את מזונותיהם, בְּתוֹ עֲדִיפָא לֵיהּ, משום שאינה יכולה לחזר אחר מזונותיה כזכר, ומשנתינו אינה לענין ירושה אלא להרווחת מזונות של בנו ובתו, ולכן נותן האב לבתו יותר מבנו.

שמואל מתרץ את דברי המשנה באופן אחר: וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הָכָא – כאן במשנתינו, בְּמַכֶּרֶת עַסְקִינַן – מדובר באשה שיולדת לראשונה, וְכַדְרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא ״בַּת תְּחִלָּה, סִימָן יָפֶה לַבָּנִים״, ולכן נותן האב לבתו יותר מבנו, ולא נאמר שהקב״ה מלא עברה אלא על זה שאין לו בן כלל.

הגמרא מביאה שני פירושים שנאמרו מדוע ״בת תחלה סימן יפה לבנים״: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו דִּמְרַבָּיָא לְאַחֲרָא – שהבת מגדלת את אחיה, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, דְּלֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא – שלא ישלוט באביה עין הרע, ואם לא יולד לו בן תחילה, לא יאמרו כמה מרובים בניו של זה.

הגמרא מביאה את דעת רב חסדא שהעדיף בנות מבנים: אָמַר רַב חִסְדָּא, וְלִדִידִי נְפְקָא לִי מִמָּנֵי – ולי בנות טובות לי מבנים.

הגמרא מביאה תירוץ אחר על דברי המשנה: וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב כך, הָא מַנִּי – משנתינו בשיטת רַבִּי יְהוּדָה הִיא. מבררת הגמרא: הֵי רַבִּי יְהוּדָה – לאיזה מדברי רבי יהודה כוונת התרצן. אִילֵימָא – אם תאמר לדברי רַבִּי יְהוּדָה בענין דְּכַבֵּל, ומה הם דבריו, דְּתַנְיָא, אמר הכתוב (בראשית כד א) ״וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַה׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל״, ומהי הברכה שברכו, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בַּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת, וְכַכֹּל שְׁמָהּ. מקשה הגמרא: אם כוונת התרצן לדברי רבי יהודה אלו שה׳ ברך את אברהם בבת, אֵימוּר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה – והרי כל מה שלמדת מדברי רבי יהודה בברייתא, בְּרָתָא נַמִּי לֹא חַפְרֵיהּ רַחֲמָנָא לְאַבְרָהָם – שבת גם לא החסיר ה׳ לאברהם נוסף על כל מה שברכו, אבל דַּעֲדִיפָא מִבֵּן – שבת טובה לאדם מבן, מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ – האם למדת דבר זה מדברי רבי יהודה בברייתא.

משיבה הגמרא: אֶלָּא כוונת התרצן לָהָא רַבִּי יְהוּדָה – לדברי רבי יהודה אלו, דְּתַנְיָא, מְצִוָּה לאדם לָזוּן אֶת הַבָּנוֹת שלו, וְקַל וְחוֹמֶר שמצוה לתת מזונות לַבָּנִים שלו. ולהטעם מבארת הגמרא: כיון דְּעָסְקֵי בַּתּוֹרָה. אלו דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְצִוָּה לָזוּן אֶת הַבָּנִים וְקַל וְחוֹמֶר לַבָּנוֹת. ומפרשת הגמרא: שהטעם הוא כדי דְּלֹא לִיתְּזְלֵן – שלא יצטרכו לחזר אחר מזונותיהן ויתבזו. ומשנתינו שאמרה שהאב נותן יותר לבתו מבנו, בשיטת רבי יהודה היא, שאמר מצוה לאדם לזון את בנותיו יותר מבניו.

הגמרא מביאה ברייתא הקשורה למשנתינו ומבררת פירושה: אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא – ששנינו בברייתא יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה, הַזָּכָר נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים והנקבה נוֹטֶלֶת שְׁנֵי דִינְרִין דִּינְרִין של זהב, כלומר, מנה ומחצה. וְהַנְּקֵבָה נוֹטֶלֶת שְׁנֵי דִינְרִין שהוא חצי מנה. בְּמַאי – באיזה אופן מדובר.

רב אשי מפרש את הברייתא: אָמַר רַב אַשִׁי, אֲמִירְתָּהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיפַּךְ דְּרַב כַּהֲנָא – אמרתי בריייתא זו לפני רב כהנא, ופירשה לי בְּמִכַּרְתָּ – במהפך ומערב את דבריו, דְּאָמַר אם תלד אשתי תאומים הראשון זכר והשני נקבה, וויצא הַזָּכָר תְּחִלָּה יטול מָאתַיִם, והַנְּקֵבָה שתצא אַחֲרָיו לא תטול וְלֹא כְּלוּם. ואם תצא הַנְּקֵבָה תְּחִלָּה תטול מָנֶה והַזָּכָר שיצא אַחֲרֶיהָ יטול מָנֶה. ומעשה שהיה וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה – תאומים, וְלֹא יָדְעֻנָן הֵי מִינַּיְיהוּ נָפַק בְּרִישָׁא – ואיננו יודעים מי מהם יצא ראשון, ולכן הַזָּכָר שָׁקִיל [–לוקח] מָנֶה מַמָּה נַפְשָׁךְ – ביצד שתעלה בדעתך לומר, בין אם יצא ראשון, שהרי אמר האב שיטול מאתים. ובין אם יצא אחרון, שהרי אמר האב שיטול מנה. וְאִידָךְ מָנֶה – והמנה השני, מן המאתים שאמר האב שיטול רק אם יצא הזכר ראשון, אותו מנה הֲוָה מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק למי הוא שייך וְחוֹלְקִין אותו, והזכר נוטל מאה וחמשים והנקבה חמשים. וזה מה שנאמר בברייתא ״הזכר נוטל ששה דינרין והנקבה נוטלת שני דינרין״.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת ומבררת את פירושה: וְהָא דְּתַנְיָא, יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה אֵין לוֹ אֶלָּא מָנֶה, חֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – באיזה אופן מדובר. אָמַר רַבִּינָא, ברייתא זו מדברת בְּמִכַּשְּׁרִנִי, שלא אמר שיתן לולד אלא למבשר.

אגרות קודש

ב״ה, א׳ סיון, תשי״ב
ברוקלין, נ.י.

... כיון שכפי מכתבו הנה הכלה היא בת כהן, הרי עפ״י דרז״ל צריך הוא להוסיף כח בלימודו ובשיעוריו בתורה למען שיתקרב למעלת תואר תלמיד חכם עכ״פ כפי יכולתו.

אינו כותב למתי קבעו זמן הנשואין בשעה טובה ומוצלחת, ומהראוי אשר נוסף על שיעוריו הנ״ל ישתדל לגמור את המשניות כל הששה סדרים אם יש עדיין איזה חדשים עד זמן החתונה, או עכ״פ סדר אחד או שנים אם זמן החתונה בקרוב, ובכל אופן ילמוד מסכת כלה. ויתן השי״ת שיהי׳ הכל בשעה טובה ומוצלחת ולמזל טוב.

רש"י

אלא לאביי — דאמר: אינו נוטל כלום לא עם הבנים ולא עם הבנות, מאי נזון כבת? **ולימעמיך מאי יורש כבן** — דקתני רישא? והלא על כרחך יורש כבן ואין לו מבעי ליה לפרושי סיפא נמי לא שנא. **למימרא דבת עדיפא ליה מברא** — דיהיב לה לנקבה מאתים זוז, דהיינו שני מָנִין. **שנאמר** — "ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו". לענין **נחלה בן עדיף ליה** — דיקרא שם המת על נחלתו. אבל הבת מסֻבָּת נחלה ממטה למטה אחר. **בתו עדיפא** — שאינה יכולה לחזר אחר מזונותיה בזכר. **ושמואל אמר** — מתניתין במבכרת, דבת עדיפא ליה, כדמפרש טעמא לקמן ואזיל. **דמרביא** = מגדלת. **אמר רב חסדא לדידי בנתן עדיפן לי** — את דמפרשי לדרב חסדא במבכרת, כשמעתין. אך הלשון מדקאמר "לדידי" — אינו מוכיח כך. ונראה בעיני שלא נתקיימו לו בנים כי אם בנות, לכך מתאוה היה לבנות. ולא נתיישב לי יפה דעתו של רב חסדא. והא מני רבי יהודה היא — מתניתין רבי יהודה, שחפץ בהרווחה דבת, כדמפרש לקמיה, דלא ליתזלו. **הכי גרסינן: דתניא מצוה לזון את הבנות כו'** — ברייתא היא בכתובות בפרק "נערה שנתפתתה". מצוה לזון משום "ומבשרך לא תתעלם". ומיהו, חובה הוא דליכא, כדתנן התם: אינו חייב במזונות בתו, ואין מחייבין אותו לזון בניו ובנותיו, כדאמרינן התם, דאמרינן ליה: יארוד ילדה ואבני מתא שדיא. **דעסקי באורייתא** — ולא ליתזלו. פירוש הוא, ואינו מן הברייתא. **זכר נוטל ששה דינר** — של זהב, דהיינו מנה וחצי. לפי שהמנה עשרים וחמשה סלעים, שהן מאה זוז דינרי כסף, ודינר זהב נמכר בעשרים וחמשה דינר כסף, כדתנן בבבא קמא בפרקים "שור שנגח ארבעה וחמשה" (לו, א) במשנה. נמצא הששה דינר מאה וחמשים זוז, שהן מנה וחצי. **נוטלת שני דינר** — של זהב, דהיינו חצי מנה. **בממרם** — שסירס תנאיו זה למפרע מזה, שהתנה על לידת תאומים: אם יצא הזכר תחלה ואחר כך הנקבה — יטול הזכר מאתים והנקבה לא תטול כלום. וחזר וסירס תנאו, להתנות על לידת מפרע, אם נקבה תחלה — מנה, ואחר כך זכר מנה. **זכר נוטל מנה ממה נפשך** — אפילו נולד אחרון. **המוטל בספק** — אם זכר נולד תחלה יטלנו כו', ואם נקבה תחלה — תטלנו, הלכך חולקין, נמצא הזכר נוטל ששה דינר והב. **היכי משכחת לה** — דמדקתני "אין לו אלא מנה" משמע דסלקא דעתך אמינא דאף על גב דאמר יטלו שני מנין — אפילו הכי אין לו אלא מנה, והיכי משכחת לה דאיכא למימר הכי? **במבשרני** — לא התנה לתת לזכר ולנקבה כלום, אלא למבשר, כדמפרש ואזיל. **הכי**

אֶלָּא לְאַבַּיֵי מַאי נִיזּוֹן כְּבַת? - וּלְטַעֲמִיךְ, לְרָבָא מַאי יוֹרֵשׁ כְּבֵן? אֶלָּא רָאוּי לִירַשׁ וְאֵין לוֹ, הָכָא נַמִּי - רָאוּי לְזוֹן וְאֵין לוֹ. "הָאוֹמֵר אִם יָלְדָה אִשְׁתִּי זָכָר" וכו'. לְמֵימְרָא, דְּבַת עֲדִיפָא לֵיהּ מִבֵּן, וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: כָּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָלֵא עָלָיו עֶבְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ", וְאֵין הַעֲבָרָה אֶלָּא עֶבְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם עֲבָרָה הַיּוֹם הַהוּא" - לְעָנְיַן יְרוּשָׁה - בֵּן עֲדִיף לֵיהּ, לְעָנְיַן הֲרָוָחָה - בְּתּוֹ עֲדִיפָא לֵיהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הָכָא בְּמַבְכֶּרֶת עָסְקִינַן, וְכִדְרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: בַּת תְּחִלָּה - סִימָן יָפֶה לְבָנִים. אִיפָּא דְּאָמְרִי: דְּמַרְבְּיָא לַאֲחָהָא, וְאִיפָּא דְּאָמְרִי: דְּלָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא. אָמַר רַב חִסְדָּא: וּלְדִידִי בְּנָתָן עֲדִיפָן לִי מִבְּנֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא. -הֵי רַבִּי יְהוּדָה? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה דְּ"בַכֹּל", דְּתַנְיָא: "וה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל" - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בַּת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת ו"בַכֹּל" שְׁמָהּ; אֵימוּר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה - בְּרָכָא נַמִּי לָא חֲסֵרְיָה רַחֲמָנָא לְאַבְרָהָם, דַּעֲדִיפָא מִבֵּן מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ? אֶלָּא הָא רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: מִצְוָה לָזוּן אֶת הַבָּנוֹת, וְקַל וָחוֹמֶר לְבָנִים דְּעָסְקֵי בַּתּוֹרָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִצְוָה לָזוּן אֶת הַבָּנִים, וְקַל וָחוֹמֶר לְבָנוֹת דְּלָא לִיתְזְלוּ, אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - הַזָּכָר נוֹטֵל שִׁשָּׁה דִינָרִין, וְהַנְּקֵבָה נוֹטֶלֶת שְׁנֵי דִינָרִין, בְּמַאי? אָמַר רַב אַשִׁי, אֲמָרִיהּ: לִשְׁמַעֲתָא קַמֵּיהּ דְּרַב פָּהָנָא: בְּמְמָרֵם, דְּאָמַר: "זָכָר תְּחִלָּה - מָאתַיִם, נְקֵבָה אַחֲרָיו - וְלֹא כְלוּם. נְקֵבָה תְּחִלָּה - מָנֶה, זָכָר אַחֲרֶיהָ - מָנֶה", וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה, וְלָא יָדְעִינַן הֵי מִינַיְיהוּ נָפַק בְּרִישָׁא; זָכָר שָׁקֵיל מָנֶה מִמַּה נַּפְשָׁךְ, אִידַּךְ מָנֶה הָוֶה מְמוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק וְחוֹלְקִין. - וְהָא דְּתַנְיָא: יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין לוֹ אֶלָּא מָנֶה, הֵיכִי מַשְׁכְּחַתְּ לָהּ? אֲמַר רָבִינָא: בְּ"מְבַשֶּׂרְנִי"; דתניא:

תוספות

אלא לאביי מאי ניזון כבת — ואם תאמר: מאי קושיא היא לאביי? נימא דברייתא סברה דטומטום לא הוה בריה אלא ספק, ולהכי ניזון כבת. ואליבא דמתניתין דוקא קאמר אביי, דאפילו כבת לא שקיל, משום דמתניתין סברה כרבן שמעון בן גמליאל דברייה הוי, כדמוכח סיפא, ולהכי מוקי רישא נמי כרבן שמעון בן גמליאל ויש לומר: דהתלמוד רוצה ליישב דברי אביי אפילו כרב חסדא, דאית ליה בבכורות (מא, ב) דטומטום הוי ספק לדברי הכל. והא דקאמר רבן שמעון בן גמליאל אין קדושה חלה עליו — היינו דוקא קדושת פיו שאמר "אם יולד עולה ואם נקבה שלמים", וטעמא — משום דסבר שלא נתבוין אלא לזכר הידוע בודאי, ולנקבה הידועה בודאית, ולא לטומטום. והא דקאמר התם עלה בתלמוד: אפילו בקדושה אימא לא מיתפיס — משום דקסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים. ואי ספיקא הוי ולא בריה — כי קדשי בהוייתן מאי הוי? ביון דהוי זכר גמור או נקבה, למה לא יקדיש בהוייתה? ההיא סוגיא כרבי [יוסי], דאית ליה בסוף "הערל" (יבמות פג, א) דבריה הוא. אבל לרב חסדא קדושת אמו חלה עליו, וראוי לעולה אם הוא זכר, ונקבה לזבחי שלמים. ואביי גופיה אייירי בבכורות (מב, ב) על מלתא דריש לקיש, דאמר: טומטום דאדם הוי ספק לכולי עלמא. ואפשר דאביי סבר הכי. דאם איתא דסבר אביי דפליגי תנאי בטומטום, אי הוה בריה או ספק — טפי הוה ליה לאוקומי מתניתין רישא כרבנן וסיפא כרבן שמעון בן גמליאל, כמו שהעמיד רבא, ממה שדחק לומר דוחזין אותו ואין לו. ועוד איבא למימר, דלישנא דמתניתין דקתני: דוחזין אותו — דמשמע דהוי ספק, ולהכי לא מצי לשנויי דמתניתין אתיא כמאן דאמר דטומטום הוי בריה. ואם תאמר: מכל מקום מאי פריך לאביי מברייתא? נימא דמתניתין כרבן שמעון בן גמליאל דאמר דדעת אדם אזכר ודאי הידוע ואנקבה ידועה ודאית, ובריייתא כרבנן דפליגי התם ארבן שמעון בן גמליאל, וסברי דקדושת פיו חלה על טומטום בשמתנה על זכר ונקבה ויש לומר: דנראה לתלמוד דסבר אביי דאפילו רבנן דפליגי התם ארבן שמעון בן גמליאל — מודו הכא, דאין דעתו של אדם קרובה להקנות אלא לזכר ולנקבה ודאי. ודוקא גבי הקרבה הוא דפליגי, כיון דטומטום ראוי להקרבה — דעתו נמי אטומטום. דאי הוי סבר אביי דפליגי נמי הכא — לא היה דוחק מתניתין לפרש: דוחזין אותו ואין לו, דטפי הוה מסתבר לאוקומי בתרי תנאי מלפרש הכי. אלא ודאי סבר אביי דכולי עלמא מודו הכא. ורבא פליג עליה, וסבר דפליגי רבנן נמי הכא, ומוקי רישא כרבנן. אבל אין לומר דלרבא נמי אתיא רישא דדוחזין אותו ויש לו אפילו כרבן שמעון בן גמליאל, אף על גב דאין דעתו של אדם אלא על זכר ידוע ועל נקבה ידועה, מכל מקום רישא דאיירי בתנאי בית דין במזון הבנות שאני. דאם כן, מה היה לו להזכיר רבן שמעון בן גמליאל? הוי לו לחלק בהדיא אותן חלוקים, ולומר דלא דמיא רישא לסיפא אלא ודאי אין לחלק, דחכמים לא תקנו אלא לפי דעת האדם דמתנה כך, כדמשמע לישנא דמתניתין (כתובות נא, א): לא כתב לה חייב מפני שהוא תנאי בית דין, ולכך חייב באילו כתב לה. והכי משמע בריש "נערה" (שם מג, א) דלפי דעת אדם תקנו מזון הבנות, דקאמר התם: לענין זילותא — אלמנתו עדיפא ליה, לענין הרווחה — בתו עדיפא ליה.

ולטעמיך לרבא מאי יורש כבן — תימה: מאי קושיא היא לרבא? לימא ד"יורש כבן" — היינו מה שיתר על מזון הבנות עד שיבגרו, ואותו המותר יהיה לטומטום כמו לבנים, כדאמר לעיל: בשלמא לרבא יורש כבן בנכסים מועטים ויש לומר: דלישנא ד"יורש כבן" משמע דיורש גמור הוא כבן בשאר נכסים, ואפילו ישאר שם הרבה. **לדידי** בנתן עדיפן לי מבני — פירש בקונטרס: שלא נתקיימו לו בנים. ואין נראה, דהרבה בנים היו לו, כדאשכחן (בבא בתרא ח, א) רב נחמן בר רב חסדא בבא בתרא ז, ב), מר ינוקא ומר קשישא בני רב חסדא (עבודה זרה יא, ב), רב חנן בר רב חסדא, וכן רב מרי ורב פנחס בני רב חסדא ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קיז, א). אלא נראה לרבינו יצחק, דלהכי קאמר "בנתן עדיפן לי מבני" — לפי שהיו חתניו גדולי הדור, רבא (ורב מרי בר חמא), ומר עוקבא בר חמא. **בת** היה לו ובכל שמה — ואם תאמר: ולמה לא השיאה ליצחק, למאן דאמר בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נח, ב) דבן נח מותר באחותו? ויש לומר: דשמא קטנה היתה, ולא רצה עדיין להשיאה ליצחק. אי נמי, מהגר היתה לו ולא משרה, ולכן לא רצה להשיאה ליצחק. **זכר** נוטל ששה ונקבה שנים היכי משכחת לה — דליכא למימר דמיירי בגון שאמר: ילדה זכר נוטל ששה, ונקבה שנים. דאם כן הוה ליה למנקט כמו במשנתינו: ילדה נוקבות ונקבה מנה.

אידך מנה הוי ממון המוטל בספק — לרבנן דאמרי (בבא קמא מו, א) המוציא מחבירו עליו הראיה — הוי הכל בחזקת הזכר, שהוא יורש לאחר מיתה. אי נמי, אפילו כרבנן, ואיכא לאוקומה בחיי האב, שאין הזכר מוחזק יותר מן הנקבה.

נכסי להאי דמעברת — בשכיב מרע איירי, מדקאמר עלה: ולוקמה כרבי יוחנן בן ברוקה. ורבי יוחנן בן ברוקה בשכיב מרע איירי, מדקא בעי לעיל (קלא, א) עליה: בבריא היאך? ואף על גב דדברי שכיב מרע כבתובין וכמסורין דמו — לא מהני מידי, כיון דבבריא לא מהני אפילו על ידי קנין. ואף על גב דאמר לקמן (קמה, א): שכיב מרע שאמר הלואתו לפלוני — הלואתו לפלוני, אף על גב דליתיה בבריא אפילו בקנין, דאי איתיה בבריא בקנין — אם כן הוי שכיב מרע ובריא שוין, מכל מקום הכא ליתא בשכיב מרע כיון דליתא בבריא בקנין, דכולהו לא בחדא מחתא מחתינהו.

איתיביה רב נחמן לרב הונא — ואם תאמר: אדפריך רב נחמן לרב הונא, תקשי ליה לנפשיה, דאית ליה לקמן: המוכה לעובר לא קנה ויש לומר: דהוא מוקי מתניתין לכשתלד. דסבירא ליה לקמן: לכשתלד קנה. אי נמי, רב נחמן איירי בעובר שאינו בנו, ומוקי מתניתין בבנו, דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, כרבי יוחנן לקמן. וכן פסקו רבינו חננאל ורבינו שמואל בן מאיר והלכות גדולות, דבבנו — המוכה לעובר קנה.

דתנן העובר פוסל ואין מאכיל — פירש רבינו שמואל בן מאיר: פוסל — עבדי אביו מלאכול בתרומה, דעובר במעי אמו זר. ואינו מאכיל — את אמו, דילוד מאכיל, ושאינו ילוד אינו מאכיל. ורש"י פירש ביבמות (סז, א) בענין אחר: פוסל את אמו כהנת — אם הוא זר, ואינו מאכיל את אמו — אם הוא כהן במעי זרה, דעובר במעי זרה זר הוא. ולהאי פירוש לא מוכח הכא מידי. אבל אין לפרש כלל: פוסל עבדי אביו — אם הוא זר במעי כהנת, ואינו מאכיל עבדי אביו — אם הוא כהן במעי זרה. דחדא מילתא היא, דהא פשיטא דכיון דאם הוא כהן אינו מאכיל — כל שכן אם הוא ישראל, ולא הוה ליה למיתני "פוסל" אלא: אינו מאכיל.

ולימא ליה רבי יוחנן בן ברוקה היא — תימה: דאמאי נקט רבי יוחנן בן ברוקה? דאפילו רבנן מודו דבלשון מתנה מועיל ויש לומר: דכיון דראוי ליורשו, והא לא הזכיר לשון מתנה — אם כן בירושה קאמר.

בן

דְּתַנְיָא: "הַמְבַשְּׂרֵנִי בַּמֶּה נִפְטָר רַחְמָהּ שֶׁל אִשְׁתִּי, אִם זָכָר יָטוּל מָנֶה" - יָלְדָה זָכָר נוֹטֵל מָנֶה, "אִם נְקֵבָה מָנֶה" - יָלְדָה נְקֵבָה נוֹטֵל מָנֶה, יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין לוֹ אֶלָּא מָנֶה. -וְהָא "זָכָר וּנְקֵבָה" לָא אָמַר - דַּאֲמַר נַמִי "אִם זָכָר וּנְקֵבָה נַמִי יָטוּל מָנֶה". - אֶלָּא לְמַעוּטֵי מַאי? - לְמַעוּטֵי נֶפֶל. הֲהוּא דַּאֲמַר לָהּ לִדְבֵיתְהוּ: נְכַסַי לְהַאי דְּמִעַבְּרַת; אֲמַר רַב הוּנָא: הָוֵי מְזַכֶּה לְעוּבָּר, וְהַמְזַכֶּה לְעוּבָּר לֹא קָנָה. אִיתֵיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא: הָאוֹמֵר "אִם יָלְדָה אִשְׁתִּי זָכָר יָטוֹל מָנֶה" - יָלְדָה זָכָר נוֹטֵל מָנֶה אֲמַר לֵיהּ: מִשְׁנָתֵינוּ אֵינִי יוֹדֵעַ מִי שְׁנָאָהּ. וְלִימָא לֵיהּ: רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: עוּבָּר מִקְּנֵה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם -אֵימוּר דְּשָׁמַעְתָּ לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר - לְדָבָר שֶׁיֵּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם, לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם מִי שָׁמַעְתָּ לֵיהּ? וְלִימָא לֵיהּ: רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּאָמַר: עוּבָּר קָנֵי דִּתְנַן: עוּבָּר פּוֹסֵל וְאֵינוֹ מַאֲכִיל, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי -שָׁאנֵי יְרוּשָּׁה הַבָּאָה מֵאֵילֶיהָ. וְלִימָא לֵיהּ: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, דְּאָמַר: לָא שְׁנָא יְרוּשָּׁה וְלָא שְׁנָא מַתָּנָה דִּתְנַן, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אִם אָמַר עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ - דִּבְרָיו קַיָּמִין - אֵימוּר דְּשָׁמַעְתָּ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה - לְדָבָר שֶׁיֵּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם, לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם מִי אָמַר? וְלִימָא לֵיהּ: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי - מִי יֵימַר דְּסָבַר לָהּ. וְלִימָא לֵיהּ: בְּ"מְבַשְּׂרֵנִי" אִי הָכִי, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְאִם אֵין שָׁם יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא - יוֹרֵשׁ הַכֹּל; אִי בְּ"מְבַשְּׂרֵנִי", יוֹרֵשׁ מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? וְלִימָא לֵיהּ: בְּשֶׁיָּלְדָה - אִי הָכִי, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְאִם אָמַר "כָּל מַה שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי יְטוֹל" - הֲרֵי זֶה יְטוֹל; "כָּל שֶׁתֵּלֵד"? "כָּל שֶׁיָּלְדָה" מִיבָּעֵי לֵיהּ

ולימא

הכי גרסינן: המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי אם ילדה זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקבה מנה ילדה נקבה נוטל מנה ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה. והא זכר ונקבה לא קאמר. דאמר נמי זכר ונקבה יטול מנה. ואלא למעוטי מאי. למעוטי נפל — והכי פירוש: המבשרני מה תלד אשתי, אם יבשרני שילדה זכר — יטול המבשר מנה. לפיכך אם ילדה זכר — יטול המבשר מנה כדאמר האב. אבל על בשורת הבת לא יטול כלום, דהא לא קאמר. ואם כה יאמר: אם נקבה מנה, כלומר, אם יבשרני שילדה אשתי נקבה יטול מנה. ואירע מעשה בשורת זכר לא יטול המבשר מנה. אבל על בשורת זכר לא יטול כלום, דהא לא קאמר אב מידי. ונראה בעיני דגרסינן בה הכי: "אם זכר מנה אם נקבה מנה", ילדה זכר — נוטל מנה, ילדה נקבה — נוטל מנה. והשתא אתי שפיר דף דפרכינן לבסוף: אלא למעוטי מאי? לפי שכל עניני בשורת לידה פירש, בין לידת זכר בין לידת נקבה בין לידת תאומים. ואם אירע מעשה שילדה זכר ונקבה תאומים — אין לו למבשר אלא מנה. ופרכינן: והא זכר ונקבה לא אתני אב, ועל לידת תאומים לא אסיק האב אדעתיה, ולא אמר שיטול המבשר כלום אלא על זכר לבדו או נקבה לבדה ומשני, דאמר נמי: אם יבשרני זכר ונקבה ביחד, ותנא כי רובלא לא חשיב ואזיל. **ואלא למעוטי מאי** — כיון דבכל בשורות יטול המבשר מנה — לא (פירש) [צריך להיות: יפרש] לא זכר ולא נקבה ולא תאומים, (הוה) [צריך להיות: והוה] ליה למימר: המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי — יטול מנה **למעוטי נפל** — מה שפירש האב "אם זכר אם נקבה" — למעוטי אם יבשר: הפילה אשתך, דלא יטול כלום. דסתם זכר ונקבה היינו בר קיימא, ולא מת. **והמוכה לעובר** — על ידי אחר — לא קנה עד שיולד, ואפילו היכא דאמר "נכסיי להא עובר כשיולד", דאמר רב הונא לקמן: אף לכשתלד לא קנה. **איתיביה רב נחמן לרב הונא** — ממתניתין, דתנן: האומר "אם ילדה אשתי" כו' דהיינו מזכה לעובר. **איני יודע מי שנאה** — לא מצינו לא יחיד ולא רבים. **ולימא ליה רבי מאיר היא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם** — ואמאי קאמר רב הונא "איני יודע מי שנאה"? הא איהו גופיה סבירא ליה כרבי מאיר, כדאמר ביבמות בפרק "האשה שהלך בעלה למדינת הים" (צג, א) דאמר רב נחמן בר יצחק: רב הונא כרב, ורב כרבי ינאי, ורבי ינאי כרבי חייא, ורבי חייא כרבי, ורבי כרבי מאיר, ורבי מאיר כרבי אליעזר בן יעקב, ורבי אליעזר בן יעקב כרבי עקיבא, דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומפרש התם: רב הונא — דאיתמר: המוכר פירות דקל לחבירו, אמר רב הונא: עד שלא באו לעולם — יכול לחזור בו, ורב נחמן אמר: אף משבאו לעולם יכול לחזור בו כו'. רבי מאיר — דתנן: האומר לאשה "הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר", "לאחר שתתגיירי" כו' — אינה מקודשת, רבי מאיר אומר: מקודשת. ומתניתין נמי קא סלקא דעתך דהוא הדין גבי עובר, דכי הייכי דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם הכי נמי מקנה לעובר שלא בא לעולם. אימור דשמעת ליה לרבי מאיר בדבר שישנו בעולם — בשעת קנין, אלא שעדיין לא הגיע זמנו לקנות, כדקתני: "הרי את מקודשת לאחר שאתגייר", "לאחר שתתגיירי" כו' — האשה הנקנית לו הרי היא בעולם, אלא שעדיין לא נתגיירה, ולא הגיע זמנה לקנות. אבל עובר אינו בעולם, ולא קני מידי, ולהכי איני יודע מי שנאה. **ולימא ליה רבי יוסי היא** — ואנא דאמינא כרבנן, ואמאי קאמר "איני יודע מי שנאה"? **רבי יוסי היא דאמר עובר קנה** — חלק בעבדי אביו. **דתנן** — בפרק "אלמנה" ביבמות: בת ישראל שנישאת לכהן ומת והניחה מעוברת — לא יאכלו עבדיה בתרומה, מפני חלקו של עובר. כדמפרש התם דעובר במעי זרה זר הוא. שהעובר פוסל ואינו מאכיל, דברי רבי יוסי. כלומר: שהעובר שנתעברה ישראלית מכהן בעלה שמת, פוסל את העבד מלאכול בתרומה מפני חלקו. דעובר במעי זרה — זר הוא, ולא קרינא ביה "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו", דאינו ילידו של כהן לקרות כהן עד שיצא לאויר העולם. ואינו מאכיל את אמו ישראלית שעיברתו מכהן, דקיימא לן התם שאוכלת בתרומה בשביל בנה כהן כאילו בעלה כהן חי, כדכתיב "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו", אבל עובר — לא, דסבירא ליה לרבי יוסי עובר במעי זרה זר הוא, כדמפרש התם. שמעינן מיהא דעובר יש לו חלק במעי אמו בעבדי אביו שמת, מדפסיל להו באכילת תרומה. אלמא — מזכה לעובר קנה, הואיל ויורש ממילא בנכסי אביו **ומשני: ירושה הבאה מאיליה שאני** — ויש לה כח לתפוס. אבל להקנות לו אדם — לא קנה. **דתנן** — ב"יש נוחלין": רבי יוחנן בן ברוקה: אומר אם אמר "איש פלוני יירשנו" על מי שראוי ליורשו במקצת, כגון בן בין הבנים, וקא סלקא דעתך דבעובר בין הבנים קאמר, דהיינו ראוי ליורשו לכשיולד — דבריו קיימין. אלמא: המוריש לעובר קנה, דהיינו מזכה לעוברו. ולעיל נמי במזכה לעובר שלו מיירי, שהוא ראוי ליורשו. **במי שישנו בעולם** — כגון בן בין הבנים. אבל עובר בין הבנים — לא. **וסבירא ליה כרבי יוסי** — דעובר יורש. ואיכא למימר דאיירי רבי יוחנן בעובר בין הבנים, דהיינו ראוי ליורשו במקצת, כרבי יוסי דעובר יורש. **מי ייתר דסבירא ליה** — לרבי יוחנן בן ברוקה, כרבי יוסי? והלכך לא נודע מי שנאה. **ולימא ליה** — דמתניתין איירי ב"מבשרני", כי המבשר ישנו בעולם, ונוקי למתניתין שהמבשר יטול מנה ולא העובר, דהמזכה לעובר לא קנה **מאי עבידתיה** — דמבשר, לירש כלום. **ולימא ליה בשילדה** — כשאמר האב "אם ילדה זכר תנו לו מנה", כבר נולד בשעת אמירה. הלכך יטול מנה, דלא איירי במזכה לעובר.

ולימא

דְּתַנְיָא, מִי שֶׁאָמַר, הַמְכַשֶּׁרֶת בַּמֶּה נִפְטָר [–נפתח] רַחֲמָהּ שֶׁל אִשְׁתִּי – אִיזֶה וָלָד אִשְׁתִּי יְלָדָה, אִם יִכְשְׁרוּנִי שְׁלִילֶת זָכָר, יְטוֹל הַמְכַשֶּׁרֶת מָנֶה. וּבָא אַחֵד וְאָמַר לוֹ אִשְׁתְּךָ יָלְדָה זָכָר, נוֹטֵל הַמְכַשֶּׁרֶת מָנֶה. וְאִם אָמַר, אִם יִכְשְׁרוּנִי בִּלְיֵדַת נְקֵבָה יְטוֹל מָנֶה, וּבָא אַחֵד וְאָמַר לוֹ אִשְׁתְּךָ יָלְדָה נְקֵבָה, נוֹטֵל הַמְכַשֶּׁרֶת מָנֶה. אֲבָל אִם בִּישְׁרוּ שֶׁיָּלְדָה אִשְׁתּוֹ זָכָר וְנִקְבָה – תְּאוֹמִים, אֵין לוֹ לְמְכַשֶּׁרֶת מֵאתַיִם, אֶלָּא מָנֶה אֶחָד בִּלְבַד. וְכֵן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּבְרַייְתָא לְעִיל יְלדה זכר ונקבה אֵין לוֹ אֶלָּא מָנֶה אֶחָד, הוּא בִּמְכַשֶּׁרֶת לְאָדָם זֶה שֶׁיָּלְדָה אִשְׁתּוֹ תְּאוֹמִים.

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת אֶת הַנֶּאֱמָר בְּבְרַייְתָא שֶׁיָּלְדָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה אֵין לוֹ אֶלָּא מָנֶה. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְהָא זָכָר וּנְקֵבָה – תְּאוֹמִים לֹא אָמַר הָאָב, וּמִדְּעוֹ יְטוֹל הַמְכַשֶּׁרֶת מָנֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: דְּאָמַר הָאָב נַמִּי, אִם יִכְשְׁרוּנִי עַל לִידַת זָכָר וּנְקֵבָה, נַמִּי יִטּוֹל מָנֶה.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: אֶלָּא אִם דִּיבֵּר הָאָב בְּכָל הָאוֹפָנִים הֵיכוֹלִים לְהִתְקַיֵּים, לְמַעוּטֵי מַאי – אֵיזֶה מִקְרֶה בְּכִוּוֹנַת הָאָב לְמַעֵט שָׁבוֹ לֹא יִתֵּן לְמְכַשֶּׁרֶת כְּלוּם. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לְמַעוּטֵי נֵפֶל – שֶׁאִם יִכְשֹׁר לוֹ, אִשְׁתְּךָ יָלְדָה וְלָד וּמֵת, לֹא יְטוֹל הַמְכַשֶּׁרֶת כְּלוּם.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת פְּסִיקְתּוֹ שֶׁל רַב הוּנָא לְעִנְיַן הַקְנָאַת לְעוֹבֵר וּמְקַשֶּׁה עָלָיו מִדִּבְרֵי מַשְׁנְתֵּנוּ: הַהוּא דְּאָמַר לָהּ לִדְבִיתְהוּ [–לאשתו] שֶׁהִיתָּה מְעוּבֶּרֶת, נְכָסַי לְהַאי דְּמְעַבְּרַתְּ – כֹּל נִכְסֵי יִהְיוּ לְעוּבָּר זֶה. אָמַר רַב הוּנָא, אֵין בְּדִבְרָיו כְּלוּם, כֵּיוָן דַּהֲוֵי מְזוּפָּה לְעוּפְּרָ, וְהִלְכָה הִיא שֶׁהַמְזוּפָּה לְעוּפְּרָ לֹא קָנָה.

רַב נַחְמָן מְקַשֶּׁה עַל דִּבְרֵי רַב הוּנָא: אֵיתְיְבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא, וְהָרִי שִׁנִּינוּ בְּמַשְׁנְתֵּנוּ (קמג:) הָאוֹמֵר, אִם יָלְדָה אִשְׁתִּי זָכָר יְטוֹל מָנֶה, וְיָלְדָה זָכָר נוֹטֵל מָנֶה, כְּלוֹמַר, שֶׁהָעוֹבֵר קָנָה אֶת הַמָּנֶה שֶׁהִתְחַיֵּב לוֹ אֲבִיו, וְלִדְבָרֶיךָ, הָרִי הַמְזֻכֶּה לְעוּבָּר לֹא קָנָה. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא לְרַב נַחְמָן, מַשְׁנָתֵינוּ, אֵינִי יוֹדֵעַ מִי שְׁנָאָהּ – אֵינִי יוֹדֵעַ בְּשִׁיטַת מִי הִיא, וְאֵין הֲלָכָה כְּמוֹתָהּ.

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת אִם יֵשׁ תֹּנָא הַסּוֹבֵר שֶׁהַמְזֻכֶּה לְעוּבָּר הָעוֹבֵר קָנָה, וְלְהַעֲמִיד מַשְׁנָתֵינוּ כְּתֹנָא זֶה. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וּמִדְּעוֹ אוֹמֵר רַב הוּנָא שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמַשְׁנָתֵינוּ בְּשִׁיטַת מִי הִיא, וְלֵימָא לֵיהּ – וְיֹאמַר רַב הוּנָא שֶׁמַּשְׁנָתֵינוּ כְּשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם – אָדָם יָכוֹל לְהַקְנוֹת לַחֲבִירוֹ חֵפֶץ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִבְרָא. וְכִשֶּׁכֵּן שֶׁאֶפְשָׁר לְהַקְנוֹת דָּבָר שֶׁלֹּא נִבְרָא, כָּךְ אֶפְשָׁר לְהַקְנוֹת לְעוּבָּר שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּא לָעוֹלָם.

מִתְּרֶצֶת הַגְּמָרָא: אֵימּוּר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר – בְּאֵיזֶה אוֹפֶן שָׁמַעְתָּ שִׁרְבֵי מֵאִיר אָמַר אֶת דְּבָרָיו, וְזֹהוּ כְּשֶׁמַּקְנֶה אֶת הַחֵפֶץ שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם לְדָבָר שֶׁיֶּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם, שְׁקוּנָה הַחֵפֶץ כְּבָר נִמְצָא בָּעוֹלָם. אֲבָל לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם מִי שָׁמַעְתָּ לֵיהּ, וְלֹא אָמַר רַבִּי מֵאִיר שֶׁאֶפְשָׁר לְהַקְנוֹת חֵפֶץ לְמִי שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בָּעוֹלָם. וְלָכֵן מִי שֶׁמַּקְנֶה לְעוּבָּר שֶׁלֹּא יָצָא לְאוֹיר הָעוֹלָם גַּם לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר אֵין הַקְנָאתוֹ הַקְנָאָה, וְאִי אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד מִשְׁנָתֵינוּ כְּדַעְתּוֹ.

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת אִם אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד אֶת מִשְׁנָתֵינוּ כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹסֵי. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וְלֵימָא לֵיהּ – וְיֹאמַר רַב הוּנָא שֶׁמִּשְׁנָתֵינוּ כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹסֵי, וְרַב הוּנָא עֶצְמוֹ יִסְבּוֹר כַּחֲכָמִים הַחוֹלְקִים עַל רַבִּי יוֹסֵי. וּמַחֲלוֹקְתָּם הִיא בְּמַה דְּתָנֵן (יבמות סז.), בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּיסֵּת לְכֹהֵן וּמֵת, וְהִנִּיחָה מְעוּבֶּרֶת, לֹא יֹאכְלוּ עֲבֵדֶיהָ בִּתְרוּמָה, מִפְּנֵי חֶלְקוֹ שֶׁל עוֹבֵר, שֶׁהָעוּבָּר נֶחְשָׁב כְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא כְּכֹהֵן, וְלָכֵן פּוֹסֵל אֶת עַבְדֵי אֲבִיו הַכְּנַעֲנִים לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, וְאֵינוֹ מַאֲכִיל אֶת אִמּוֹ בִּתְרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. וּמוּכָח אִם כֵּן, שֶׁדַּעַת רַבִּי יוֹסֵי שֶׁהָעוֹבֵר יָכוֹל לִקְנוֹת, שֶׁהֲרֵי כֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת עַבְדֵי אֲבִיו, פּוֹסֵל מִלֶּאֱכוֹל בִּתְרוּמָה.

מִתְּרֶצֶת הַגְּמָרָא: אֵין לְהוֹכִיחַ מִדִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי שֶׁעוֹבֵר קוֹנֶה, כֵּיוָן שֶׁשַּׁאנִי יְרוּשָּׁה הַבָּאָה מֵאֵילֶיהָ שֶׁאֵין אָדָם צָרִיךְ לִזְכוֹתָה לוֹ, אֶלָּא מֵעַצְמָהּ הִיא נוֹפֶלֶת לוֹ, וְלָכֵן גַּם עוֹבֵר יָכוֹל לִקְנוֹתָהּ, אֲבָל מַתָּנָה שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהּ קִנְיָן אֵין הָעוֹבֵר יָכוֹל לִקְנוֹתָהּ. וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד אֶת מִשְׁנָתֵינוּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא דִּיבֵּר רַבִּי יוֹסֵי אֶלָּא בִּירוּשָׁה.

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת אִם אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד אֶת מִשְׁנָתֵינוּ כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וְלֵימָא לֵיהּ – וְיֹאמַר רַב הוּנָא שֶׁמִּשְׁנָתֵינוּ כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, דְּאָמַר לֹא שְׁנָא יְרוּשָּׁה וְלֹא שְׁנָא מַתָּנָה, וְאַת שִׁנִּיתָם אֶפְשָׁר לְהַקְנוֹת לְעוּבָּר. דְּתָנַן (לעיל קל.) רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, אִם אָמַר הָאָב קוֹדֵם שִׁמַּת עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ, בְּגוֹן, בֶּן אֶחָד מִבָּנָיו אוֹ בַּת אַחַת מִבְּנוֹתָיו, שִׁירֵשׁ אֶת כָּל נִכְסָיו, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה שֶׁאָמַר אֶת דְּבָרָיו, זֹהִי הִיא רַק כְּשֶׁמַּקְנֶה אֶת נִכְסֵי לְדָבָר שֶׁיֶּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם, כְּגוֹן בֶּן הַקַּיָּם כְּבָר בָּעוֹלָם, אֲבָל לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם מִי אָמַר, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא אָמַר כֵּן, מִנַּיִן לָנוּ שֶׁסּוֹבֵר שֶׁאֶפְשָׁר לְתֵת מַתָּנָה לְעוּבָּר.

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת אִם אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד אֶת מִשְׁנָתֵינוּ כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה וּבְצִירוּף דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וְלֵימָא לֵיהּ רַב הוּנָא, שֶׁמִּשְׁנָתֵינוּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא שֶׁאֶפְשָׁר לְהַקְנוֹת נְחֹלָה לְמִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ, וְאַבָּא לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שֶׁאֶפִלּוּ כְּשֶׁהוּא וָלָד הוּא יוֹרֵשׁ, וְאֵין חִילּוּק בֵּין נְחֹלָה הִנִּיחַת עַל יְדֵי הַמּוֹרִישׁ לִירוּשָׁה הַבָּאָה מֵאֵלֶיהָ.

דּוּחֲה הַגְּמָרָא: מִי יֵימַר דְּסָבַר לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד אֶת מִשְׁנָתֵינוּ כְּשִׁיטָתוֹ.

הַגְּמָרָא רוֹצָה לְהַעֲמִיד אֶת דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה בְּאוֹפֶן אַחֵר שֶׁבּוֹ אֵין הַהַקְנָאָה נַעֲשִׂית לְעוּבָּר. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וְלֵימָא לֵיהּ רַב הוּנָא שֶׁמִּשְׁנָתֵינוּ אֵינָהּ עוֹסֶקֶת בְּאַב שֶׁהִבְטִיחַ לִיתֵּן מַתָּנָה לִבְנוֹ אוֹ לְבִתּוֹ שֶׁיּוֹלְדוֹ לוֹ, אֶלָּא בְּמַכַּשֵּׁרַנִי, שֶׁאָמַר הָאָב מִי שֶׁיִּכְשְׁרֵנִי שֶׁנּוֹלַד לִי זַכַּר אוֹ נְקֵבָה אֶתֵּן לוֹ כָּךְ וְכָךְ. וְאוֹתוֹ מַכְשֶׁרֶת הָרֵי קַיָּם וְאֵין כָּאן הַקְנָאָה לְעוּבָּר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם.

דּוּחֲה הַגְּמָרָא: אִי הָכִי – אִם כֵּן תִּפְרֹשׁ אֶת הַמִּשְׁנָה, מַהוּ דְּקָתָנֵי סֵיפָא, וְאִם אֵין שָׁם יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא – הַטּוּמְטוּם יוֹרֵשׁ הַכֹּל וְאִי מִדְּבוּר בְּמַכַּשֵּׁרַנִי, יוֹרֵשׁ מַאי עֲבִידְתַּיְיהּ, הָרֵי אֵין הַמַּכְשֶׁרֶת יוֹרֶשׁ כְּלוּם. אֶלָּא וַדַּאי מִדְּבוּר בְּשִׁנּוֹתָן מַתָּנָה לִנּוֹלָד.

הַגְּמָרָא רוֹצָה לְהַעֲמִיד אֶת דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה כְּשֶׁכְּבָר יָצָא הַוָּלָד לָאוֹיר הָעוֹלָם. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וְלֵימָא לֵיהּ – וְיֹאמַר רַב הוּנָא, שֶׁמִּשְׁנָתֵינוּ אֵינָהּ עוֹסֶקֶת בְּאַב שֶׁהִבְטִיחַ לִיתֵּן מַתָּנָה לִבְנוֹ אוֹ לְבִתּוֹ שֶׁיּוֹלְדוֹ לוֹ, אֶלָּא מְדּוּבָּר בְּשֶׁיָּלְדָה אִשְׁתּוֹ כְּבָר, וְאוֹמֵר הָאָב אִם יָלְדָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה אֶתֵּן לוֹ כָּךְ וְכָךְ. וְאֵין כָּאן הַקְנָאָה לְעוּבָּר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם.

דּוּחֲה הַגְּמָרָא: אִי הָכִי – אִם כֵּן תִּפְרֹשׁ אֶת הַמִּשְׁנָה, מַהוּ דְּקָתָנֵי סֵיפָא – שֶׁכְּתוּב בְּסֵיפָא 'וְאִם אָמַר כָּל מַה שֶׁתֵּלַד אִשְׁתִּי יְתוֹל, הֲרֵי זֶה יְתוֹל' וּמִדּוּעַ נֶאֱמַר בְּמִשְׁנָה 'כָּל שֶׁתֵּלַד' בִּלְשׁוֹן עָתִיד, וְהָרִי 'כָּל שֶׁיָּלְדָה' בִּלְשׁוֹן עָבָר מִיבָּעֵי לֵיהּ.

לא נותר אלא "לצחצח את הכפתורים", כדי שהכניסה לארץ תיכף ומיד תהיה באופן הכי נעלה.

משיחת פרשת שלח ה'תשמ"ז

הגמרא רוצה להעמיד את דברי המשנה כשאין מקנה האב לולד את מתנתו כעת, אלא לאחר שיצא הולד לאויר העולם. מקשה הגמרא: וְלֵימָא לֵיהּ רב הונא שמשנתינו מדברת דְּאָמַר האב לְכְשֶׁתֵּלֵד אשתי אז יקנה הולד את מתנתי.

מתרצת הגמרא: שרב הונא אינו יכול לפרש כך את דברי המשנה, כיון שרַב הוּנָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַב הוּנָא אַף אם אמר לְכְשֶׁתֵּלֵד לֹא קָנָה. ואמר זאת במחלוקתו עם רב נחמן. דְּאָמַר רַב נַחְמָן, חֲמִשָּׁה חפץ לְעוּבָּר, לֹא קָנָה. אבל אם אמר המוכה, לְכְשֶׁתֵּלֵד אשתי יקנה העובר, משיצא לאויר העולם קָנָה. וְרַב הוּנָא אָמַר, אַף אם אמר לְכְשֶׁתֵּלֵד, לֹא קָנָה. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בין אם זיכה חפץ לעובר כשהוא במעי אמו, ובין אם אמר שיזכה בחפץ כשיולד, קָנָה. ומכאן שלדעת רב הונא אף אם אמר 'לכשתלד' לא קנה.

רב ששת מבאר מנין למד שהמוכה לעובר אפילו קודם שנולד קנה: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מְנָא אֲמִינָא לָהּ – מנין למדתי דין זה, מהא דְּתַנְיָא, גֵּר שֶׁמֵּת, וסתם גר אין לו יורשים שהרי בקטן שנולד הוא, וּכְזִבְזוּ [–בזזו] יִשְׂרָאֵל את נְכָסָיו, ואחר שתפסו את הנכסים, שָׁמְעוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן שנולד לו אחר שהתגייר, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת, חַיָּבִין לְהַחֲזִיר את הנכסים ולהניחם ליורש. ואם הֶחֱזִירוּ הַכֹּל, וְאַחַר כָּךְ שָׁמְעוּ שֶׁמֵּת בְּנוֹ של הגר, אוֹ שֶׁהִפִּילָה אִשְׁתּוֹ את עוברה, ונמצא שדין הנכסים כהפקר, הֶחֱזִיק בַּשְּׁנִיָּה – מי שעשה קנין נוסף אחר שיצאה השמועה שמת הבן, קָנָה את הנכסים, וּבְרֹאשׁוֹנָה – אבל מי שעשה קנין רק בפעם הראשונה כששמע שמת הגר, לֹא קָנָה את הנכסים.

ומבארת הגמרא את ראיית רב ששת מדין נכסי הגר: וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ – ואם תעלה בדעתך לומר, שעוּבָּר לֹא קָנֵי, ואינו יכול לזכות בחפץ קודם שיצא לאויר העולם, לָמָּה לְהוּ לאותם אנשים שתפסו בנכסים לְאַחְזוּקֵי בַּפַּעַם הַשְּׁנִיָּה, הָא אַחֲזִיקוּ לְהוּ חֲדָא זִימְנָא – הרי כבר החזיקו פעם אחת בהם. אלא ודאי שהעובר קנה את נכסי אביו, ולכן לא היה קניינם קנין, והיו צריכים לקנות פעם שניה את הנכסים לאחר מותו. ומכאן הוכיח רב ששת שאפשר לזכות לעובר.

אביי דוחה את ראיית רב ששת מנכסי הגר: אָמַר אַבָּיֵי, יְרוּשָּׁה הַבָּאָה מֵאֵילֶיהָ שַׁאנִי – שונה הוא דין ירושה שאין אדם צריך לעשות מעשה כדי לקנותה, אלא הוא זוכה בה מעצמו, ולכן גם עובר יכול לקנותה, ומפני כך זכה העובר בנכסי אביו הגר. אבל מתנה שצריך לעשות בה קנין אין העובר יכול לקנותה.

רבא דוחה את ראיית רב ששת מטעם אחר: רָבָא אָמַר, באמת אין חילוק בין ירושה למתנה, ואת שניהם אין יכול העובר לקנות, אלא הטעם שחזקה ראשונה של האנשים בנכסי הגר לא הועילה אינו משום שהעובר ירש, אלא שַׁאנִי הָתָם בנכסי הגר, כיון דְּרַפְיוּ מֵרַפְיָן בְּיָדֵיהוּ מֵעִיקָּרָא – שכשהחזיקו לראשונה כשמת הגר לא היתה חזקתם ברורה כיון שהיו מסופקים אם יש לגר יורש, אלא רק רצו לתפוס את הנכסים, ולא התכוונו לזכות בקנין גמור אלא אחרי שיתברר להם אם יש יורש אחר, ולכן רק מי שהחזיק חזקה שניה לאחר מות העובר זכה בנכסים.

הגמרא מברר אם יש חילוק דין בין סברת אביי לרבא. שואלת הגמרא: מַאי בֵּינֵיהוּ – מה החילוק בין סברת אביי לרבא. משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינֵיהוּ, כשהחזקה הראשונה שהחזיקו האנשים היתה אחר שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ – על העובר שֶׁמֵּת, וְהאמת היתה שכשהחזיקו עדיין לֹא מֵת, וְרַק אַחַר כָּךְ מֵת. לדעת רבא הועילה חזקתם, שכיון שסברו שהוא מת היתה כוונתם לחזקה גמורה ולכן קנו. אך לדעת אביי, שעובר זוכה בירושה, אם כן כל זמן שהיה קיים הוא היה בעל הנכסים וחזקתם לא הועילה להם, ורק מי שעשה קנין אחר מות העובר זכה בנכסים.

הגמרא מקשה על דברי רב ששת ממשנה: תָּא שְׁמַע, מה ששנינו במשנה (נדה מג:) תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד, נוֹחֵל וּמַנְחִיל – נוחל ירושה, ואם מת מנחיל לאחרים את מה שירש. ומדייקת הגמרא: בֶּן יוֹם אֶחָד אִין – דוקא אם היה בן יום אחד אז הוא יורש, אבל אם מת בעודו עוּבָּר לֹא, ומשמע שאין העובר יורש ושלא כדעת רב ששת.

דוחה הגמרא: שאי אפשר להוכיח מהמשנה שם שעובר אינו יורש. דְּהָא אָמַר שם רַב שֵׁשֶׁת ופירש את דברי המשנה כך, 'נוחל' אין הכוונה בנכסי האב, כי בנכסי האב אין חילוק אם היה קיים העובר או לא היה קיים כלל, כיון שאם לא ירשו האחים את חלק העובר ירשו חלק זה מן האב עצמו, אלא 'נוֹחֵל' הוא בְּנִכְסֵי דְּאִמֵּיהּ, לְהַנְחִיל לְאַחִין מִן הָאָב – שאם מתה אמו, אין אחיו מן האב יורשים אותה, שהרי לא אמם היא. אבל כשהוא ירש את אמו ומת, יורשים אחיו מאביו אותו. וְאומרת המשנה, שַׁדְיוֹקָא אם מת בֶּן יוֹם אֶחָד, אֲבָל אם מת כשהיה עוּבָּר, וגם אמו מתה כשהיה עובר, לֹא יורש את אמו כדי להנחיל לאחיו. מַאי טַעְמָא – ומה הטעם שאינו יורש כדי להנחיל,

---

אגרות קודש

ב"ה, ג' סיון, תשי"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו שואל דעתי, אם להוסיף לדרוש ברופאים או לבטוח בה':

הנה פשוט הדבר אשר צריכים להיות חזקים בבטחונם בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות, ויחד עם זה הנה לעשות כלי גם בטבע ולמלא אחרי הוראות הרופא והשי"ת ימלא משאלות לבבם לטובה ולהתברך הוא וזוגתו שיחיו בזרעא חייא וקיימא.

הפ"נ קראתיו על הציון הק'.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

רש"י

ולימא — רב הונא: מתניתין — דאמר "אם תלד אשתי זכר תנו ליה מנה לכשתלד", דלא זכי ליה כלום עד שיוולד, ואין זה מזכה לעובר דאמרינן לעיל דלא קנה. ומשני: רב הונא דאמר איני יודע מי שנאה, ולא אוקמה כשתלד — לטעמיה, דאמר רב הונא: אף המזכה לעובר בבהאי גוונא דאמר "לכשתלד", כלומר "נכסיי להאי דמיעברא לכשיולד" — לא קנה. דכיון דבשעת הקנאה עובר הוא ואינו יכול לזכות — לא יקנה לכשיולד, על ידי אמירה דאמר "לכשתלד". **לכשתלד קנה** — אף על גב דפליג רב נחמן בהמוכר פירות דקל לחבירו, דאמר: אף משבאו לעולם יכול לחזור בו, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — הכא גבי עובר מודי, דחשיב ליה כישנו בעולם, וגם הנכסים שנותן לו הרי הן בעולם. אלא שצריך לתקן לשונו, ולומר: נכסיי להאי עובר לכשתלד, דאז ראוי לקנות לגמרי. **ובזבוז** — החזיקו כל איש ואיש מה שמצא "בזזו איש לו". **חייב להחזיר** — כיון דאשתו מעוברת — עובר ירוש הוי. אלמא, המזכה לעובר קנה. **או שהפילה אשתו** — וחזרו ישראל והחזיקו בנכסיו. **החזיק בשניה** — אחר שמת הבן או העובר — קנה, דהשתא ליכא עוד שום יורש. **בראשונה לא קנה** — דאיגלאי מילתא שהיה לו בן או עובר. ואף על גב דסוף סוף מת העובר בבטן, ולא יצא לאויר העולם — כיורש גמור חשיב ליה, ומרע לחזקת מחזיקו ראשונה. אלמא: עובר יורש, כרב ששת. **ורבא אמר** — לעולם אימא לך: לא שנא המזכה לעובר, לא שנא ירושה הבאה מאיליה — לא קנה כלל. ושאני התם גבי המחזיק בראשונה, האי דלא קנה — לאו משום עובר הוא, דהא אין עובר יורש. אלא מעיקרא, כשהחזיקו — רפויי מרפיין בידייהו. כשמת הגר ובזבזו נכסיו והחזיקו — לא נתבוונו להחזיק לגמרי, דהא מספקא להו אם יש לו יורשין אם לאו, כמו שהוביח סופו על תחלתו, ששמעו לבסוף שהיה לו בן, או אשתו מעוברת, ושמא לא תפיל. ולכך לא הויא חזקתו חזקה אלא אם כן חזרו והחזיקו אחר מיתת הבן והעובר. ולעולם אימא לך עובר אינו יורש, וגם המזכה לו לא קנה. **מאי ביניהו** — בין לאביי בין לרבא חזקה ראשונה לאו כלום היא, מה לי משום דעובר יורש לאביי, מה לי משום דרפויי מרפיא לרבא, מאי נפקא לן מינה? **איכא ביניהו ששמעו בו שמת ולא מת ואחר כך מת** — לשונות רבים שמעתי, ולא ישרו בעיני. אמנם כן צריך לפרש: איכא ביניהו בין אביי לרבא בבהאי גוונא: גר שמת, ובזבזו ישראל נכסיו והחזיקו, ואחר כך שמעו ששתו מעוברת, ושמעו אחרי כן שמת העובר, ועדיין היו מוחזקין. אי נמי שהחזיקו אחר ששמעו בו שמת, ולא היה מת בששמעו, אלא אחר כך מת. לאביי דאמר עובר יורש משום דהוי ירושה הבאה מאיליה, המחזיקים ראשונה קודם מיתת עובר לא החזיקו, אלא מחזיקי אחר מיתתו. ולרבא, דתלי טעמא ברפויי, המחזיקים ראשונה ששמעו בו שמת — הויא חזקתן חזקה. ואף על פי שנודע לבסוף שעדיין לא מת, מכל מקום לא מרפיא בידיהם, כיון ששמעו בו שמת, והעובר לא יצא לאויר העולם ולא זכה לירש, דלרבא אינו יורש עד שיצא לאויר. והמחזיק בשניה אחר מיתת העובר — לא הוי חזקתן חזקה. כן נראה בעיני, ועיקר. לשון קצרה: איכא ביניהו ששמעו בו שמת העובר ואחר כך החזיקו, והוא לא מת, אלא אחר כך מת, ובאו אחרים להחזיק. לרבא — חזקתו ראשונה לא מרפיא, שהרי שמעו שמת ונתכוונו להחזיק לגמרי, וקנו, דסוף סוף העובר לא יצא לאויר העולם ולא יירש מידי. ולאביי — אחרונים קנו. **תא שמע** — דתנן במסכת נדה בפרק "יוצא דופן" (מד, א): תינוק בן יום אחד מטמא בנגעים כו' עד נוחל ומנחיל. ופרכינן בגמרא: נוחל ממאן — מאביו, מנחיל למאן — לאחין מן האב. אחין, אי בעו — מיניה לירתו, אי בעו — מאביהם לירתו, ומאי נפקא לן מינה בהאי תינוק? אפילו כי לא בא לעולם היתה ירושה נופלת לפני אלו האחין **ומשנינן: אמר רב ששת נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב** — דמיניה קא ירתי. כגון רחל שילדה את יוסף, ומתה רחל ביום שנולד יוסף, וירש את אמו, שהרי בן יום אחד נוחל. ואחר כך מת, ומנחיל לראובן ושמעון בני יעקב שהן אחיו מאביו. דמיניה דיוסף ירתי, ולא מרחל, שהרי אינה אמם. הכי איתא במסכת נדה. והכא הכי הוא דפרכינן, תא שמע: תינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל, בן יום אחד — אין, עובר — לא. אלמא עובר אינו יורש ירושה דממילא, וכל שכן דהמזכה לעובר לא קנה, וקשיא לרב ששת ומשני, אמר רב ששת: נוחל כו'. והאי שינויא במסכת נדה איתיה משום קושיא אחריתי, כדפרישית לעיל. ונראה בעיני דהכי גרסינן: האמר רב ששת נוחל בנכסי האם כו'. הלכך, כיון דההוא יומא דאתיליד מתה אמו — משום הכי דייקינן: דוקא בן יום אחד שנולד ויצא לאויר העולם ואחר כך מתה אמו, ואחר כך מת הוא, והוריש לאחין מן האב. אבל עובר — לא, אינו יכול לירש אמו בעודנו בבטנה להנחיל

וְלֵימָא לֵיהּ: דְּאָמַר "לְכִשֶּׁתֵּלֵד" - רַב הוּנָא לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר רַב הוּנָא: אַף "לְכִשֶּׁתֵּלֵד" - לֹא קָנָה, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: הַמַּזְכֶּה לְעוּבָּר לֹא קָנָה, "לְכִשֶּׁתֵּלֵד" - קָנָה; וְרַב הוּנָא אָמַר: אַף "לְכִשֶּׁתֵּלֵד" - לֹא קָנָה; וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - קָנָה. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מָנָא אָמִינָא לָהּ? דְּתַנְיָא: גֵּר שֶׁמֵּת וּבִזְּזוּ יִשְׂרָאֵל נְכָסָיו, וְשָׁמְעוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת - חַיָּיבִין לְהַחֲזִיר. הֶחֱזִירוּ הַכֹּל, וְאַחַר כָּךְ שָׁמְעוּ שֶׁמֵּת בְּנוֹ אוֹ שֶׁהִפִּילָה אִשְׁתּוֹ, הֶחֱזִיק בַּשְּׁנִיָּה - קָנָה, וּבָרִאשׁוֹנָה - לֹא קָנָה; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ עוּבָּר לָא קָנֵי, לָמָּה לְהוּ אַחְזוּקֵי בַּשְּׁנִיָּה? הָא אַחֲזִיקוּ לְהוּ חָדָא זִימְנָא אֲמַר אַבַּיֵי: יְרוּשָׁה הַבָּאָה מֵאֵילֶיהָ שָׁאנֵי. רָבָא אָמַר: שָׁאנֵי הָתָם, דְּרַפְיוּ מָרְפָיַן בִּידַיְיהוּ מֵעִיקָּרָא. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שֶׁמֵּת וְלֹא מֵת, וְאַחַר כָּךְ מֵת. תָּא שְׁמַע: תִּינוֹק בֶּן יוֹם אֶחָד נוֹחֵל וּמַנְחִיל; בֶּן יוֹם אֶחָד - אִין, עוּבָּר - לָא - הָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: נוֹחֵל בְּנִכְסֵי הָאֵם לְהַנְחִיל לְאַחִין מִן הָאָב. וְדִלְמָא בֶּן יוֹם אֶחָד, אֲבָל עוּבָּר - לָא, מַאי מַעֲמָא?

דהוא

בן יום אחד נוחל ומנחיל אבל עובר לא אמר רב ששת כו' — הקשה רבינו אפרים: דלפרוך ליה מרישא דהך משנה, דקתני רישא בפרק "יוצא דופן" (נדה מג, ב): בן יום אחד מאביל בתרומה ופוסל מן התרומה. דוקא בן יום אחד, אבל עובר — לא, אלמא המזכה לעובר לא קנה. וקשיא לרב ששת, דהשתא לא מצי לשנויי כדמשני אסיפא ועוד קשה לרבינו יצחק על ההיא ד"יוצא דופן", דקאמר התם: מאי איריא בן יום אחד? אפילו עובר נמי פוסל ואמר רב ששת: הכא בבהן שיש לו שתי נשים, אחת גרושה ואחת שאינה גרושה, ויש לו בנים משאינה גרושה ובן אחד מהגרושה, דפוסל בעבדי אביו מלאכול בתרומה. ולאפוקי מדרבי יוסי דאמר עובר נמי פוסל — קא משמע לן: בן יום אחד אין, אבל עובר לא. ולמה לי למנקט שתי נשים? לוקמה באשה אחת גרושה ויש לו בן ממנה, דוקא בן יום אחד פוסל, אבל עובר — לא, ואכלי העבדים בשביל כל המשפחה כולה, לרבנן דרבי יוסי, כדאמרינן ביבמות בפרק "אלמנה" (סז, א) ונראה לרבינו יצחק: דסבר רב ששת דלרבנן דרבי יוסי נמי עובר אית ליה זכייה. וטעמא דעובר אינו פוסל — משום דסמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות, והוו להו זכרים מיעוטא, ולמיעוטא לא חיישינן כדחזייש רבי יוסי. ולהכי אוקי התם בבהן שיש לו שתי נשים ויש לו בנים משאינה גרושה, דכיון דיש לו בנים — לא פוסל עובר אף על גב דיש לו זכייה, דלא חיישינן למיעוטא דזכרים, כדפרישית. אבל אם אין לו בנים — פוסל עובר גם לרבנן, דאית ליה זכייה, דבין הוא זכר בין היא נקבה — הרי הן שלה. ופליג רב ששת אשמואל, דאמר בפרק "אלמנה" (שם) דלרבנן אוכלין בשביל כל המשפחה. דסבר שמואל דלרבנן לית ליה זכייה לעובר. והשתא ניחא הא דקאמר לעיל רב ששת: מנא אמינא להּ? דתניא גר שמת כו', ולא דחי דהך ברייתא כרבי יוסי. דרבנן נמי לא פליגי, אלא דלא חיישי למיעוטא, כדפרישית. ואם תאמר: לעיל דאמר: החזיק בשניה קנה, בראשונה לא קנה, אמאי לא קנה המחזיק בראשונה, כיון דלסוף הפילה? דהא בפרק "אלמנה" (שם סז, א) אמרינן דזכרים הוי מיעוטא משום מיעוטא דמפילות, ואין לעובר שסופו להיות נפל חלק בעבדים ויש לומר: דהתם תלינן שמא כבר בשעת אכילת העבדים מת העובר בבטן, ולית ליה זכייה.

נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב — תימה: דמה עלה על דעת המקשה? דהא על כרחך צריך לומר כדמשני רב ששת: נוחל בנכסי האם. דאי לאו הכי — תקשה ליה, דאחזים, אי בעו — מיניה לירתו, אי בעו — מאבוה לירתו, דהכי דייק בפרק "יוצא דופן" ויש לומר: דודאי ידע המקשה שפיר דנוחל בנכסי האם קאמר, אלא שהיה סובר דהיא מייתא ברישא. ורב ששת משני דהוה מיית ברישא. ולא הוצרך רב ששת לומר נוחל בנכסי האם, אלא לפי שלא פירש המקשה — מפרש לה רב ששת. ובפרק קמא דערכין (ז, א) דפריך לשמואל מרב ששת, דאמר דהוה מיית ברישא — הוה מצי למימר דשמואל סובר כמו מקשה דהכא, דהיא מייתא ברישא. אף על גב דשמואל סובר כרב ששת דאמר: המזכה לעובר קנה, לקמן בסמוך, מכל מקום אין צריך לתרץ כרב ששת, דיכול לתרץ כמר בריה דרב יוסף שאין ממעט בחלק בכורה, אלא דניחא ליה להעמיד שמואל כרב ששת. ועוד יש לומר: דמעיקרא סלקא דעתך דנוחל בנכסי האב, וכגון שלא היה לו אלא העובר לבד, והקנה נכסיו לאחרים אם לא ירשנו זה. וקתני דדוקא בן יום אחד נוחל מאביו כדי להנחיל ליורשין מאביו, אבל עובר — לא. והכי נמי הוה מצי לשנויי בפרק "יוצא דופן" (נדה מד, א). אי נמי, יש לומר: דהמקשה סבר כמר בריה דרב יוסף, לומר שממעט בחלק בכורה בלא דרשה ד"וילדו לו", דדוקא בן יום אחד ממעט בכורה, אבל עובר לא.

דהוא

סיפור של חסידים יש בו עמקות כו' הרבה יותר ממה שמשערים.

משיחת פרשת שלח ה'תשמ"ז

דהוא מיית ברישא — והיינו טעמא, כדאמר בפרק קמא דערכין (ז, א): דאיידי דזוטרא חיותיה — עיילא ליה טיפתא דמלאך המות ומחתכא ליה לסימנין. והא דאמר בפרק "בהמה המקשה" (חולין עד, א): השוחט הבהמה ומצא בה בן תשעה חי כו' — היינו דוקא כששחטה או הרגה, שאז היא מתה תחלה, כדאמרינן בפרק קמא דערכין (ז, א). והא דאמר ב"השוחט" (חולין לח, ב) דמתה אמו והדר ילדתה — היינו מתה על ידי אדם, אי נמי על ידי מלאך המות וכגון שנעקר הולד לצאת, דאז אין הולד מת, כדמשמע בפרק קמא דערכין (ז, א). ואם תאמר: כיון דבהריגה או נעקר לצאת היא מייתא ברישא ולא הולד — אם כן אמאי נקט בן יום אחד? עובר נמי נוחל ומנחיל ויש לומר: דבן יום אחד פסיקא ליה, אבל בעובר לא פסיקא ליה למיתני נוחל ומנחיל.

ופרכם תלתא פרכוסי — ואית דגרס: עד תלתא פרסי. פירוש: מהלך שלש פרסאות.

בבור שנולד אחר מיתת האב אין נוטל בחלק בכורה מאי טעמא יביר בעינן — קשה לרבינו יצחק: דאמאי לא מפיק ליה מ"וילדו לו" דלעיל? דבפרק "יש בכור" (בכורות מז, א) דריש ליה נמי גבי בכור, דדריש מיניה: בכור שיצא דרך דופן — אין נוטל בחלק בכורה ויש לומר: אי לא דידעינן בכור מקרא אחרינא — לא הוה מוקי האי קרא בפשוט אלא בבכור. וכן בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכו, א) דמפיק מ"וילדו לו בנים" דטומטום אין ממעט בחלק בכורה, ומ"והיה הבן הבכור" מפיק דבכור טומטום אין נוטל פי שנים — התם נמי, אי לאו דידעינן בכור מקרא אחרינא — לא הוה מוקמינן קרא ד"וילדו לו בנים" בפשוט, אלא בבכור. והשתא אתי שפיר, דלא תקשי: אמאי לא נימא דיוצא דופן אינו ממעט בחלק בכורה מ"וילדו לו", כדממעטינן בבכורות מיניה דאין בכור יוצא דופן נוטל פי שנים? אלא ודאי, כל כמה דליכא תרי קראי — לא מוקמי אלא אבכור, ולא אפשוט.

וחלכתא המזכה לעובר לא קנה — פירש רבינו יצחק בן מרדכי: דבירושה הבאה מאיליה יכול להיות דהלכה כרבי יוסי, דאמרינן בפרק "אלמנה" (יבמות סז, א) דהודו לו חכמים לרב יוסי, דמסתבר טעמיה. אף על פי שלא חזרו בהם נראה דהלכתא כוותיה, כיון דמסתבר טעמיה.

רב

דְּהוּא מָיֵית בְּרִישָׁא, וְאֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר לְהַנָּחֵיל לָאַחִין מִן הָאָב. -לְמֵימְרָא, דְּהוּא מָיֵית בְּרִישָׁא? וְהָא הָוֶה עוּבְדָּא וּפְרִכֵם תְּלָתָא פַּרְכּוּסֵי אֲמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: מִידֵּי דַּהֲוָה אַזַּנְב הַלְּטָאָה שֶׁמְּפַרְכֶּסֶת. מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא אָמַר: לוֹמַר, שֶׁמִּמַּעֲט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה. וְדָוְקָא בֵּן יוֹם אֶחָד, אֲבָל עוּבָּר - לֹא! מַאי טַעֲמָא? "וְיָלְדוּ לוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא; דְּאָמַר מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא: בֵּן שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה, מַאי טַעֲמָא? "וְיָלְדוּ לוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לֵיכָּא. בְּסוּפְרָא מַתְנוּ הָכִי. בְּפוּמְבְּדִיתָא מַתְנוּ הָכִי, אָמַר מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא: בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, מַאי טַעֲמָא? "יִפְיר" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לֵיתָא דְּיָפִיר. וְהִלְכְתָא כְּכָל הָנֵי לִישָׁנֵי דְּאָמַר מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמְּזַכֶּה לְעוּבָּר - לֹא קָנָה. וְאִם תֹּאמַר: מִשְׁנָתֵינוּ - הוֹאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ. אֲמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב חָנָא בְּגַדְתָּאָה: פּוֹק אֵייתֵי לִי בֵּי עֲשָׂרָה, וְאֵימַר לָךְ בַּאֲפֵיהוּ: הַמְּזַכֶּה לְעוּבָּר - קָנָה. וְהִלְכְתָא: הַמְּזַכֶּה לְעוּבָּר - לֹא קָנָה. הֲהוּא דַּאֲמַר לְדִבְיתְהוּ: נְכָסַי לִבְנֵי דִּיהֱווּ לִי מִינַּךְ, אֲתָא בְּרֵיהּ קַשְׁיְשָׁא אֲמַר לֵיהּ: הַהוּא גַּבְרָא מַאי תֵּיהֱוֵי עֲלֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ: זִיל קְנֵי כְּחַד מִבָּרָא; הָנָךְ - וַדַּאי לָא קָנוּ, דְּאַבָּתֵי לֵיתְנְהוּ. הַאי, אִית חוֹלֵק לְטַלְיָא בְּמָקוֹם בְּנֵיָא, אוֹ לֵית לֵיהּ חוֹלֵק לְטַלְיָא בְּמָקוֹם בְּנֵיָא? רַבִּי אָבִין וְרַבִּי מֵישָׁא וְרַבִּי יִרְמְיָה דְּאָמְרֵי: אִית חוֹלֵק לְטַלְיָא בְּמָקוֹם בְּנֵיָא; רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא דְּאָמְרֵי: לֵית חוֹלֵק לְטַלְיָא בְּמָקוֹם בְּנֵיָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי יִרְמְיָה: הִלְכְתָא כְּוָותָן אוֹ הִלְכְתָא כְּוָותַיְכוּ? אֲמַר לֵיהּ: פְּשִׁיטָא דְּהִלְכְתָא כְּוָותָן, דְּקָשְׁיְשׁוּתָא תַּלְיָא מִילְתָא? בְּטַעֲמָא תַּלְיָא מִילְתָא. - וְטַעֲמָא מַאי? - זִיל לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי אָבִין דְּאַסְבְּרַהּ נֵיהֲלֵיהּ

וכרכיש

להנחיל ממונו לאחיו מן האב. ולא בהדיא תנן לה, אלא מדוקייא דהך דתנן לקמן (קנח, ב): נפל הבית עליו ועל אמו כו'. דמשמע דאם מת קודם אמו — אין יורשי הבן יורשין ממון האם. וב"יש נוחלין" נמי דייקינן לה ממתניתין דהאשה את בנה והאשה את בעלה, מה האשה את בעלה — אין הבעל יורש את אשתו בקבר, אף האשה את בנה — אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מן האב. אבל אילו מתה אם תחלה, ואחר כך מת עובר — היה מנחיל לאחין מן האב, דלעולם אימא לך דעובר יורש. **ופרכם** — העובר, אחר יציאת נפשה. **ומשני: מידי דהוה אונב הלטאה** — שמפרכסת אחר שחתכוה מן הלטאה, ואין בה חיות. **מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא אמר** — לעולם אימא לך: זימנין דהיא מייתא ברישא ואחר כך עובר, ומנחיל העובר לאחין מן האב, דעובר יורש הוא. ואף על גב דתירץ רבא לעיל: שאני התם דמעיקרא רפויי מרפייא בידייהו, ואתא למימר דעובר אינו יורש — שיטת התלמוד הוא זה: אזיל הכא וקא מדחי ליה, ואזיל הכא וקא מדחי ליה. ולעולם הך משנה דבן יום אחד נוחל ומנחיל לאו למעוטי עובר מדין ירושה, אלא למעוטי דאינו ממעט בחלק בכורה, ובדמפרש ואזיל, שבא לומר דבן יום אחד ממעט בחלק בכורה. כגון, יעקב שמת והניח שני בנים, ראובן ושמעון, והניח שנים עשר מנה — ראוי הבכור ליטול פי שנים כאחד מן אחיו, ויטול ראובן שמנה מנים ושמעון ארבעה מנים. נולד לוי בחיי יעקב, ומת יעקב בו ביום אחרי לידת לוי — נמצא נוטל ראובן ששה, ושמעון שלשה, ולוי שלשה. ומת לוי בו ביום אחרי מיתת אביו, דהוה ליה בן יום אחד, ומנחיל לאחיו שלשה מנים הראוין לו, ובאלו לא יטול ראובן חלק בכורה כנגד שמעון — שהרי מכח אחיו לוי הוא יורש. נמצא ראובן נוטל שבעה מנין וחצי ושמעון ארבעה מנין וחצי, נמצא שמעטו לידת לוי לראובן חצי מנה מחלק בכורתו. ודוקא בן יום אחד, אבל אם היה לוי עובר כשמת אביו יעקב ואחר כך נולד לוי — אינו ממעט בחלק בכורה אלא בחלק פשיטות. כיצד? מת אביו — נוטל ראובן מן השנים עשר מנים ארבעה מנים בחלק בכורה כאילו אין העובר בעולם, שהרי לא הניח יעקב בנים ילודים אלא ראובן ושמעון. ושמנה מנים הנותרים יחלקו בין שלשתן, ראובן ושמעון ולוי, כל אחד טול שלש מנים חסר שליש. וגם אם יחזור וימות לוי — יטול אחיו בחלקו. נמצא ראובן נוטל ארבעה מנים של חלק בכורה, ושלשה מנים חסר שליש חלק פשיטותו, ומחצית של חלק לוי דהיינו מנה ושליש — סך הכל שמונה מנין. ואם היו עשרה אחין — יחלקו חלק לוי לעשרה חלקים, וחלק בכורה לא יזוז מקדמותו. וילדו לו **בעינן** — כשנולדו לאב בחייו אמר רחמנא לתת לו פי שנים חלק בכורה על אחיו שכם אחד, אבל עובר הנולד לאחר מיתתו של אב — לא קרינא ביה "וילדו לו", ולגבי חלק בכורה כמאן דליתא דמי, ויטול הבכור חלק בכור גדול לפי חשבון אותן אחין הנולדים בחיי אביו. **בכור הנולד לאחר מיתת האב** — כגון ילדה תאומים, או היו ליעקב נשים הרבה, ונולד ראובן אחר מיתתו מלאה ויוסף מרחל. **יביר בעינן** — וכיון דנולד בחייו, אפילו לא ראהו אביו ולא הכירו מימיו, הואיל וראוי להיברא — אין היברא מעבבת בו, כדרבי זירא דכל הראוי לבילה כו' (בבא בתרא פא, ב). בפירוש רבינו חננאל. **ואם תאמר משנתינו** — דאיתיביה רב נחמן לרב הונא דלעיל: האומר "אם ילדה אשתי" כו'. **קרובה אצל בנו** — וגמר ומקנה בכל לבו. אבל לעובר אחר — לא קנה. **בגדתאה** — דמן בגדד, עיר שנולד בה. ובכתבי רב שרירא היא נזכרת. **בי עשרה** — לפרסומי למילתא. **והלכתא המזכה לעובר לא קנה** — כרבי יוחנן. וכגון שאינו בנו, אבל המזכה לעובר שבמעי אשתו — קנה, דדעתו של אדם קרובה אצל בנו. **נכסי לבני דיהוי ליך מינאי** — ולא היתה אשתו מעוברת, הלכך לא קנה, כדלקמן. דכהאי גוונא לא אמרינן דעתו של אדם קרובה אצל בנו, אלא היכא דמזכה לעובר שנתעברה אשתו כבר. ושוב מצאתי כן בפירוש רבינו חננאל. **בריה קשישא** — מאשתו ראשונה. **יקנה כחד ברא כו'** — יקנה כאחד מן הבנים העתידים להולד מאשה זו. **אית חולק לטליא במקום בניא** — דאף על גב דבניא לא קנו בכח מתנה זו אפילו חלק אחד, דהא ליתנהו אפילו עובר דנימא דעתו של אדם קרובה אצל בנו, ולא יקנו אלא בתורת ירושה במיתת אביהם — אפילו הכי בריה טליא קנה בכח מתנה זו חלק אחד מלבד חלקו שיורש עם אחיו. **אית חולק לטליא כנגד אחד מהן** — אילו קני. דהכי קאמר: ויקנה כחד מברא דיהוי לה מינאי, ואף על פי שלא יקנו — רואין כמה בנים יהיו לה, אם הן שלשה בנים מלבד הקשיש — חולקין בארבעה חלקים, ויטול זה חלק אחד מהן. וחוזרין וחולקים שלשה חלקים הנותרים לארבעה, ויטול כל אחד חלק אחד בתורת ירושה. **טליא** — תינוק גדול, כדאמר בפרק "המובר את הספינה" (בבא בתרא צא, ב) דאמר רב נחמן: נהירנא כי הוו מטיילין טליא וטליתא כבר שב סרי בשוקא ולא הוו חטאו. **במקום בניא** — כשיירשו הבנים את אביהן — אית חולק לטליא עמהם, לבד ירושתו כדפרישית. **לית חולק לטליא** — אלא חלק ירושה בלבד. כדמפרש לקמיה, ד"קני כחמור" הוא, דקאמר ליה: קני כאחד מן הבנים שיהיו לי, וכי היכי דאינהו לא קנו, שהרי לא היו עדיין אפילו עובר בשעת מתנה — איהו נמי לא קנה, שנתלית מתנתו במתנת הבנים.

וכרכיש

משום דְּכשמתה האם ועוברה, הוּא מֵיֵת בְּרִישָׂא – העובר מת ראשון, וְאֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקֶבֶר – לאחר מותו, לְהִנָּחֵל את ירושתה לְאַחִין מִן הָאָב. אבל אם היתה האם מתה קודם העובר, היה העובר יורש את נכסיה ומנחילם לאחיו מאביו.

הגמרא מבררת באשה מעוברת שמתה, מי מת ראשון האם או עוברה. מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם דעת רב ששת שמשנתינו באה לומר, דְּהוּא מֵיֵת בְּרִישָׂא – שכשמעוברת מתה, העובר מת ראשון, וְהָא הָוֶה עוּבְרָא, שמעוברת מתה, וּפִרְכֵּם [–התנועע] העובר אחר שמתה האם, תְּלָתָא פִּרְכּוּסֵי – שלשה פרכוסים. הרי שהעובר יכול לחיות אחר מות אמו.

רב אשי מתרץ: אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי, אין פרכוס הולד מוכיח על חיותו, אלא מִידֵי דַּהֲוָה אַזַּנָב הַלְטָאָה שֶׁמִּפְרְכֶסֶת – פרכוסו הוא כלטאה שהתכו את זנבה, שהזנב מפרכס זמן מה אחר שהתכו אותו, ואין זה מורה על חיותו בפני עצמו.

מר בריה דרב יוסף דוחה את ראיית הגמרא מהמשנה בנדה שעובר אינו יורש באופן אחר מרב ששת: מַר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא אָמַר, באמת אפשר לומר שעובר יורש, ויתכן גם שיכול לחיות אחרי מות אמו, ומה שאמרה המשנה (נדה מג:) תינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל, אינו בא למעט שעובר אינו נוחל, אלא לוֹמַר שֶׁדְּווקא תינוק שנולד מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה – שאם אביו של התינוק מת כשהוא בן יום אחד, נוחל התינוק בנכסי אביו, ומנחיל לאחיו את חלקו, ואין הבכור באחים נוטל בירושה זו שמוריש להם התינוק כפליים משאר אחיו, אלא מקבל חלק בירושה זו כשאר האחים. ונמצא שתינוק בן יום אחד ממעט מן הבכור את חלק בכורתו. וְדָווְקָא תינוק בֶּן יוֹם אֶחָד ממעט בבכורה, אֲבָל אם מת אביו בעודו עוּבָּר, אף שהוא יורש בנכסי אביו לֹא ממעט מחלקו של הבכור.

שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא – ומה הטעם שהעובר יורש, ואילו מחלק הבכורה אינו ממעט. משיבה הגמרא: וְיָלְדוּ לוֹ' אָמַר רַחֲמָנָא – אמרה תורה בפרשת ירושת הבכור (דברים כא טו) 'כִּי תִהְיֶיין לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים' וגו' ומ'וילדו לו' דורשים שדווקא אם כבר נולד הוא ממעט מן הבכורה, אבל לא כשהוא עובר.

הגמרא מביאה שכן דרש רבא שעובר אינו בכלל פרשת הבכורה: דְּאָמַר מַר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא, בֵּן שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה, מַאי טַעְמָא, 'וְיָלְדוּ לוֹ' בנים' אָמַר רַחֲמָנָא, ומשמע מן הפסוק שנולדו לו בחייו, וְהָא לֵיכָּא – ואין מתקיים הפסוק כשנולד אחר שאביו מת. ולכן לגבי חלק בכורה אין הוא נחשב כאחד מן האחים היורשים ויחלקו היורשים את הנכסים כאילו אותו ולד אינו קיים, ויטול הבכור בירושה כפליים כנגד האחים שהיו קיימים כשאביהם מת.

הגמרא מביאה שהיו שדרשו משמו של מר בריה דרב יוסף דרשה שונה: בְּסוֹרָא מַתְנוּ הָכִי – בסורא אמרו משמו של מר בריה דרב יוסף כמו שהובא לעיל, שבן הנולד אחר מיתת אביו אינו ממעט מחלק בבורה. אבל בְּפוּמְבְּדִיתָא מַתְנוּ הָכִי – למדו הלכה אחרת משמו, וכך אמרו, אָמַר מַר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא, בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, וכגון, שנולדו תאומים לאחר מיתת אביהם, או אם היו לאחד כמה נשים מעוברות וילדו לאחר מותו, הַבכור מבניהם אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בנכסים, מַאי טַעְמָא, והרי הוא בכור, אלא 'יַכִּיר' אָמַר רַחֲמָנָא, (שם פסוק יז) 'כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ', וְהָא לֵיתָא – ואינו מתקיים דין יַכִּיר כשהבן נולד אחר מיתת אביו.

מסכמת הגמרא: וְהִלְכְתָא, פְּכָל הָנֵי לִישָׁנֵי – בכל אותן לשונות דְּאָמַר מַר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא. כלומר, שיש לעובר דין יורש [כרב ששת] ורק מחלק בבורה אינו ממעט, ושבן הנולד אחר מיתת אביו אינו ממעט מחלק בבורה, ושבבור הנולד לאחר מיתת אביו אינו נוטל פי שנים.

הגמרא מסכמת את דין המקנה לעובר: אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמְּזַכֶּה לְעוּבָּר לֹא קָנָה. וְאִם תֹּאמַר – ואם תקשה מִמַּשְׁנָתֵינוּ שאמרה שאדם שאומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה, ונולד זכר נוטל מנה. אין זה קושיא הוֹאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ, וגומר בדעתו ומקנה לו בכל לבו, אבל בעובר אחר שאינו בנו אם אמר כן לא קנה, ומשנתינו בעובר שהוא בנו.

הגמרא מביאה ששמואל חולק על רבי יוחנן, ומסיימת כמי ההלכה: אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב חָנָא בַּגְדָתָאָה – מהעיר בגדד, פּוֹק אַיְיתֵי לִי בֵּי עֲשָׂרָה – צא והבא לי עשרה אנשים, וְאֵימַר לָךְ בְּאַפַּיְיהוּ – ואומר לך בפניהם שכך הוא הדין, הַמְּזַכֶּה לְעוּבָּר קָנָה. מסיימת הגמרא: וְאולם אין הלכה כשמואל, אלא הִלְכְתָא, הַמְּזַכֶּה לְעוּבָּר לֹא קָנָה.

הגמרא מביאה מעשה באחד שהקנה את נכסיו לבנו גדול יחד עם עוברים שעדיין לא נוצרו: הֲהוּא דְּאָמַר לְדִכְיתְהוּ – לאשתו, נְכָסַי יהיו לִבְנֵי דְּיֵיהֲווּ לִי מִינַּיְיךְ – לבנים שיהיו לי ממך, ועדיין לא היתה מעוברת. ובעודו מדבר אָתָא בְּרֵיהּ קַשִּׁישָׁא – בא בנו הגדול, מאשתו הראשונה, אָמַר לֵיהּ בנו, הַהוּא גַּבְרָא – אותו אדם. כלומר, אני, מַאי תְּהֵווי עֲלֵיהּ – מה יהיה אתו, ואיזה ירושה אקבל, אָמַר לֵיהּ אביו, זִיל קְנֵי כְּחַד מִבְּרָא – לך תקנה בנכסים חלק שוה כאחד מן הבנים האחרים שבדעתי ליתן להם את נכסי.

הגמרא מבררת את דינו של אותו בן בנכסים. אומרת הגמרא: הָנָךְ – אלו הבנים שנתעברה בם אמם לאחר שאמר האב לתת את נכסיו, וַדַּאי לֹא קָנוּ חלק בנכסים, דְּאַבַּתֵּי לֵיתְנְהוּ – שבשעה שאמר האב ליתן להם מנכסיו לא היו קיימים. אבל מסתפקת הגמרא, כשימות האב ויחלקו הבנים את הירושה, הַאי אִית חוּלָק לְטַלְיָא – אותו הנער, הוא הבן הגדול מאשתו הראשונה, האם יש לו חלק נוסף, בְּמָקוֹם בְּנָיָא – יחד עם הבנים. אוֹ לֵית לֵיהּ חוּלָק לְטַלְיָא – או שאין לו חלק לנער בְּמָקוֹם בְּנָיָא – יחד עם הבנים, אלא יקבל חלק שוה בנכסי האב כשאר הבנים היורשים.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין זה: רַבִּי אַבִּין וְרַבִּי מָיְישָׁא וְרַבִּי יִרְמְיָה דְּאָמְרֵי – אמרו שלשתם, אִית חוּלָק לְטַלְיָא – יש חלק נוסף לנער בְּמָקוֹם בְּנָיָא – יחד עם הבנים. רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא דְּאָמְרֵי, לֵית חוּלָק לְטַלְיָא – אין חלק נוסף על הירושה לנער בְּמָקוֹם בְּנָיָא.

הגמרא מביאה את סברות האמוראים והטעם שפסקו כך: אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ, הסובר שאין חלק נוסף לנער, לְרַבִּי יִרְמְיָה, שסובר שיש חלק נוסף לנער. הִלְכְתָא כְּוָותָן – הלכה כמותנו, אוֹ הִלְכְתָא כְּוָותֵיכוּ – כמותכם. אָמַר לֵיהּ רבי ירמיה, פְּשִׁיטָא דְּהִלְכְתָא כְּוָותָן – כמותנו, דְּקִשְׁיְשִׁנָא מִינַּיְיכוּ – שאנו קשישים מכם, וְלָאו הִלְכְתָא כְּוָותַיְיכוּ, משום דְּדַרְדְּקֵי אַתּוּן – שצעירים אתם. אָמַר לֵיהּ רבי אבהו, מִידֵּי בְּקַשְׁיְשׁוּתָא תַּלְיָא מִילְתָא – האם בקשישות תלויה ההלכה, הרי בְּטַעְמָא תַּלְיָא מִילְתָא, ומי שנותן טעם לדבריו, כמותו ראוי לפסוק. אמר לו רבי ירמיה, וְמַעְמָא מַאי – ומהו הטעם לדבריכם. אמר לו רבי אבהו, זִיל לְגַבֵּיהּ [–לך לפניו] דְּרַבִּי אַבִּין, דְּאַסְבְּרַתְּהּ נַיְיהֲלֵיהּ – שהסברתי לפניו את טעם הדברים,

---

התורה פותחת בעניין דבריאת העולם . . באות בי"ת, להורות שזהו עניין שני, ואילו האל"ף הוא "אנכי".

משיחת פרשת שלח ה'תשמ"ז

וְכִרְבִיש בָּהּ רֵישֵׁיהּ – ונענע לי בראשו כמסכים לדברי בני מדרשא.
אָזַל לְגַבֵּיהּ – הלך רבי ירמיה לרבי אבין, ושאלו מה טעמו של רבי אבהו. אָמַר לֵיהּ – רבי אבין, אִילּוּ הקנה אדם לחמור חלק בנכסיו, וְאָמַר לֵיהּ לחבירו קְנֵי בנכסי כַּחֲמוֹר – כמו שקנה החמור, מִי קָנֵי, ודאי שלא קנה, שהרי גם החמור לא קנה. וכן בשהקנה האב לבנים שלא באו לעולם, ואמר לבנו הגדול קנה כמו שקנו אלו, שלא קנה הבן כלום.
הגמרא מביאה ראיה לסברת רבי אבין שקני כחמור לא קנה: דְּאִיתְּמַר, קְנֵי כַּחֲמוֹר לֹא קָנָה. אבל אמר לחבירו, קנו נכסי אֶת וַחֲמוֹרוֹ, רַב נַחְמָן אָמַר, קָנָה אותו אדם מֻחֲצָה מן הנכסים. וְרַב הַמְנוּנָא אָמַר, לֹא אָמַר כְּלוּם, ולא קנה כלום. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, קָנָה הַכֹּל.
רב ששת מביא ראיה שאם אמר קני את וחמור קנה הכל: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מְנָא אֲמִינָא לָהּ – מנין למדתי זאת. מדיני תרומה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין לְךָ חלק מַר בַּקִּישׁוּת, אֶלָּא פְּנִימִי שֶׁבּוֹ. ואמרו חכמים (תרומות פ״ב מ״ו) 'תורם מן היפה על הרע אבל לא מן הרע על היפה', לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא תּוֹרֵם את הקישות, ולקח בידו קישות אחד כדי להפרישו על ארבעים ותשע אחרים, מוֹסִיף בשיעור ביצה מקישות אחרת, עַל הַחִיצוֹן שֶׁבּוֹ – שבקישות זו, וְתוֹרֵם. ומכאן שאם אמר 'קני את וחמור' קנה הכל. שאם לא קנה, אֲמַאי – מדוע תרומתו תרומה, הרי זה כאילו אמר קני אַת וַחֲמוֹר הוּא, שכשם שאם צירף את החמור לקנין הנכסים, הקנין מתבטל כיון שאין החמור ראוי לקנות, כך כשצירף להפרשת התרומה את מה שאינו ראוי, תתבטל ההפרשה כולה. ומכאן שאם אמר 'קני את וחמור', קנה הראוי לקנות את כל הנכסים.
הגמרא דוחה את ראיית רב ששת: שַׁאנִי הָתָם – בתרומה, דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא מי שהפריש מן המתוק על המר תְּרוּמָה מְעַלְּייתָא הִיא. דְּאָמַר רַבִּי אִילְעָא, מְנַיִן לְתוֹרֵם מִן הָרַע עַל הַיָּפֶה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר בהפרשת תרומות ומעשרות (במדבר יח לב) 'וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ', שאם תפרישו מחלב [–המשובח] התבואה והפירות לא תהיה עבירה בידכם, משמע שאם תפרישו מהגרוע שבהם, תהיה עבירה בידכם, וְאִם תאמר שהמפריש מהרע על הטוב אֵינוֹ קָדוֹשׁ – אין תרומתו תרומה, נְשַׂיאוּת חֵטְא לָמָּה, והרי מעשיו כלל לא הועילו, אלא מִכָּאן, לַתּוֹרֵם מִן הָרַע עַל הַיָּפֶה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, ומעשיו הועילו, ולכך העבירה בידו. ובכך נדחית ראיית רב ששת מתרומה, שבתרומה הפרשת הגרוע על הטוב מועילה, ואילו קנין החמור אינו כלום.
הגמרא מברר כמי ההלכה ב'קני את וחמור': אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִׁי, מָתִיב רַב אַוְיָא תְּיוּבְתָּא, על רב המנונא ורב נחמן הסוברים שאם אמר קני את וחמור לא קנה הכל, ממה שאמרו במשנה (קדושין נ:) מַעֲשֶׂה בְּחָמֵשׁ נָשִׁים וּבָהֶן שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְלִיקֵּט אדם אֶחָד, כַּלְכָּלָה [–סל] שֶׁל תְּאֵנִים, וְשָׁלְחָן הָיְתָה, שאותם תאנים גדלו בשדה שלהן, וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיְתָה – שגדלו התאנים בשנת השמיטה והם הפקר, ולכן זכה בהם, וְאָמַר אותו אדם לחמש הנשים, חֲרֵי כּוּלְכֶן מְקוּדָּשׁוֹת לִי בְּכַלְכָּלָה זאת, וְקִבְּלָה אַחַת מֵהֶן את הכלכלה לשם קידושין עַל יְדֵי [–בשבילן] כּוּלָּן, אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין שתי האֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת, שהרי אין אדם יכול לישא שתי אחיות. ומדברי המשנה משמע שדווקא אֲחָיוֹת הוּא דְּאֵין מְקוּדָּשׁוֹת, הָא נָכְרִיּוֹת – שאר נשים שאינן קרובות זו לזו מְקוּדָּשׁוֹת, וְאַמַּאי – ומדוע הן מקודשות, והרי אַתְּ וַחֲמוֹר הֵיא – הרי זה כאומר קני את וחמור, וכשם שאין אדם קונה עם החמור, כך אין הנכריות יכולות לקנות את קידושיהן עם מי שאינן ראויות. ומשמע כרב ששת שאמר בקני את וחמור שהראוי לקנות קונה הכל. רב אשי מתרץ את קושייתו של רב אויא: אָמַר לֵיהּ רב אשי לרב מרדכי, הֵיינוּ דַּחֲזוּ – זהו הטעם שראיתי את רַב הוּנָא בַּר אַוְיָא בְּחֶלְמָא [–בחלומי]. והוא משום מה שאמרת לי, דְּמוֹתְבִינַן רַב אַוְיָא תְּיוּבְתָּא – שרב אויא הקשה קושיא זו. וּלְאוֹ מִי אוֹקֵימְנָא – אבל האם לא פירשנו את המשנה, דְּאָמַר אותו אדם לחמש הנשים, הֲרֵאוֹיָה מִכֶּם לְבִיאָה תִּתְקַדֵּשׁ לִי, ובזה הוציא את שתי האחיות מכלל הנשים שמקדש, שהרי גם אם יחלוו הקדושין על אחת משתיהן לא תהיה ראויה לביאה, כיון שאי אפשר לדעת את מי משתיהן קידש, ונמצא שלא קידש אותו אדם אלא את שלש הנשים הנכריות. ולכן קנו את קידושיהן, לפי שאין דומה מעשה החמש נשים לקני את וחמור, שהרי לא קידש כלל את האחיות.
הגמרא מביאה מעשה נוסף באדם שחילק את נכסיו ודנים איך היתה כוונתו: הַהוּא שביב מרע דְּאָמַר לָהּ לְדִבְיתְהוּ – לאשתו, נְכָסַי יהיו לִיךְ וּלְבָנַיִךְ, והיו לה כמה בנים, ואותו אדם מת, ואין ידוע האם היתה כוונתו שהאשה תטול חלק כשאר בניה או יותר. אָמַר רַב יוֹסֵף, אף שבניה מרובים והיא יחידה, קָנְתָה האשה מֻחֲצָה בנכסים. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, מְנָא אֲמִינָא לָהּ – מנין למדתי דבר זה, מהא דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, נאמר בפרשת לחם הפנים (ויקרא כד ט) 'וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו', השווה הכתוב ביניהם, לומר, מֻחֲצָה מכבודות לחם הפנים לְאַהֲרֹן, ומֻחֲצָה לְבָנָיו. ומכאן שאם הזכיר נותן מתנה את שם היחיד אצל הרבים, היחיד נוטל מחצית מן המתנה כנגד כל הרבים, והוא הדין כשאמר לאשתו נכסי לך ולבניך, כיון שהזכיר את אשתו בנפרד ולא כללה עם בניו, נוטלת מחצית ממתנתו.
אביי דוחה את ראיית רב יוסף: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, בִּשְׁלָמָא הָתָם – בחלוקת לחם הפנים, אַהֲרֹן נוטל מחצה, משום שבַּר חֲלוּקָּה הוּא, וגם אם לא היה מזכירו הכתוב לבדו, אלא היה אומר והיתה לכהנים, היה אהרן נוטל חלק כשאר הכהנים. אלא ודאי לְהָכִי פָּרֵט בֵּיהּ רַחֲמָנָא את שמו בנפרד, לְמִשְׁקַל פַּלְגָּא – ללמדך שיטול מחצה. אבל אִשָּׁה לַאו בַּת יְרוּשָּׁה הִיא, שהרי אשה אינה יורשת, וַדַּיָּהּ שֶׁתִּטּוֹל כְּאֶחָד מִן הַבָּנִים, ולכך הזכירה בעלה כדי שתטול אף היא חלק בנכסים כשאר יורשים, ולא כדי שתטול מחצה. ואם כן אין ראיה ממתנת לחם הפנים לאדם הנותן מתנה שאם הזכיר אחד מן הרבים לבדו ביטול מחצה.
מקשה הגמרא על דברי אביי: אִינִי – והאם כך הוא, שלא תטול האשה מחצה, וְהָא עוּבְדָּא הָוָה בִּנְהַרְדְּעָא, ששכיב מרע חילק את נכסיו ליורשיו והזכיר את אשתו לבדה, וְאִנְּגִיהּ שְׁמוּאֵל פַּלְגָּא – ופסק שמואל ששאת המת תגבה מחצה מהנכסים. וכן היה מעשה בְּטַבְרֵיָא, וְאַנְּגִיהּ רַבִּי יוֹחָנָן פַּלְגָּא. וְתוּ – ועוד מעשה דומה לזה, כִּי אָתָא [–כשבא] רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר, הַהוּא דְּמֵי כְּלִילָא – דמי הכתר דְּשַׁדּוּ דְּבֵי מַלְכָּא – שהטילו מאת המלך את דמי קנייתו אַאֲבוּלֵי וְאַאִיסְטְרוּגֵי – על העשירים ועל השרים, וְאָמַר רַבִּי, אף שהאבולי ממונם רב יותר מהאיסטרוגי, לא יתנו יותר עבור דמי הכתר, אלא נֵיתְבוּ – יתנו אַבּוּלֵי פַּלְגָּא [–מחצית] וְאִיסְטְרוּגֵי פַּלְגָּא. ומכאן ראיה שבכל מקום לענין ממון כיון שהוזכרו היחיד והרבים הרי הם כמחצה על מחצה. דוחה הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – האם כך אתה אומר, הָתָם – במעשה דמי הכתר מֵעִיקָּרָא – מתחילה כִּי הָווּ כָּתְבֵי – כשהיו כותבים מאת המלך לשלם מסים, אַאֲבוּלֵי הָווּ כָּתְבֵי – היו כותבים את החיוב על האבולי, וְאִיסְטְרוּגֵי הָווּ מְסַיְּיעֵי בַּהֲדַייהוּ – ואיסטרוגי היו מסייעים לאבולי, יָדְעִי מַלְכָּא דְּהָווּ קָא מְסַיְּיעֵי, אבל הַשְׁתָּא – עכשיו, [מֵאי דְּקָא כָּתְבֵי], המלך הטיל את דמיו בפירוש אַאֲבוּלֵי וְאַאִיסְטְרוּגֵי, כדי לחייבם יותר ממה שנתנו תמיד, כדי שיתנו מחצית.
רבי זירא מקשה על דברי רב יוסף שבכל מקום שנאמר בו חלוקה לשנים חולקים מחצה על מחצה. מבררת הגמרא: לְמֵימְרָא – האם נאמר שבכל מקום שנאמר בחלוקה לשנים הכוונה לומר דְּהָנֵי פַּלְגָּא וְהָנֵי פַּלְגָּא – שכל אחד משניהם יטול מחצית. מָתִיב רַבִּי זֵירָא, ממה ששנינו בדין הבאת המנחות, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי, להביא נדבה לבית המקדש, קרבן מִנְחָה בשיעור מֵאָה עֶשָּׂרוֹן סולת, וּלְהָבִיא בִּשְׁנֵי כֵלִים. מֵבִיא שִׁשִּׁים עשרון בִּכְלִי אֶחָד, וְאַרְבָּעִים בִּכְלִי אֶחָד, שאין מביאים בכלי אחד יותר מששים עשרונים,

וכרכיש — הודה לדבריי. **קני כחמור מי קנה** — כמו שהחמור לא קנה — כן הוא לא קנה. הכא נמי, כי היכי דבנים העתידים לבא בעולם לא קנו — איהו נמי לא קנה. **את וחמור** — את ובהמה זו תקנו נכסיי. **קנה מחצה** — דהכי אמר ליה: אתה וחמור תקנו שניכם, הוא מחצה ואתה מחצה, ולא אבד האיש חלקו בשביל החמור, שלא תלאן זה בזה. **לא קנה ולא כלום** — דכיון דבקנין אחד שיתף שניהם — לא נגמרה בדעתו להקנות לזה בלא זה כלום, וכיון דחמור לא קנה — איהו נמי לא קנה. **רב ששת אמר קנה הכל** — אדם יודע שאין חמור קונה, וגמר בדעתו שמי שיזכה לקנות משניהם — יקנה. **כשהוא תורם** — קישות אחד מחמשים, איכא למיחש דלמא איכא מר בפנימי שבוה טפי מאינך, ואין כאן אחד מחמשים במתוק, ונמצא תורם מן המר על המתוק. הלכך, כשהוא תורם — מוסיף על המתוק בכיצה מקישות אחרת, ותורם קישות ובכיצה על הארבעים ותשע, ואיכא השתא מתוק בתרומה טובא, ונמצא תורם מן המתוק על המתוק. **ואמאי את וחמור הוא** — שאמר: קישות זה יהא תרומה על אלו. וכיון דיש בה מר ומתוק, כי היכי דמר לא חייל בה תרומה, ולא מבטל שם טבל מן הארבעים ותשע, הכי נמי המתוק לא יחול עליו שם תרומה אלא מאי אית למימר — המתוק קנה הכל ופטר מטבל את הארבעים ותשע. ולעיל נמי, "את וחמור" אף על גב דחמור לא קנה — הוא קנה הכל, כי היכי דהכא דמר לא קנה ומתוק קנה הכל ומשני: **שאני תרומה** — דמר נמי תרומה מעלייתא הוא במתוק, ואין כאן "את וחמור", ושניהן קונין זה כזה. **לא תשאו** — על התרומה חטא, אם תרימו את חלבו מן היפה. הא אם תרימו מן הרע — תשאו עליו חטא, שלא עשית מצוה מן המובחר. **נשיאות חטא למה** — אלא יחזור ויתרום מן היפה. **מעשה בחמש נשים** — בפרק "האיש מקדש". והתם מפרש לה רב שפיר. אמר רב: שמע מינה ממתניתין ארבעה, ונקט בידיה תלת. שמע מינה: המקדש בפירות שביעית מקודשת. ושמע מינה: קדושה בגזל אינה מקודשת ואפילו בגזל דידה, מדקתני: שלהן היתה ושל שביעית היתה, טעמא — דשביעית, דהפקר הוא, הא דשאר שני שבוע — לא. ושמע מינה: אשה נעשית שליח לחבירתה ואפילו במקום שנעשית לה צרה, שהרי קבלה אחת על ידי כולן, ונתקדשה היא וחברותיה בכלכלה זו, ונעשו צרות זו לזו. **אין אחיות מקודשות** — דקדושין שאין מסורין לביאה לא הוו קדושין כלל, ואפילו בחדא מינייהו. **ואמאי** — נכריות מקודשות? והא "את וחמור" הוא, הרי מקדש בכלכלה זו כולן, חמש נכריות ואחיות, וכי היכי דאחיות לא קנו — נכריות נמי לא יקנו אלא שמע מינה, מה שיש בידו כח לקנות — יקנה הכל, כרב ששת. **היינו דחזאי רב הונא בר אויא בחלום** — ומשום דאמרת לי דמותיב רב אויא תיובתא נתקיים חלומי. מידהו, לאו קושיא הוא, דלאו מי אוקימנא כו'? בתמיה. **הראויה מכם** — ואין אחיות בכלל. ואביי הוא דמוקי לה הכי בקדושין. וקיימא לן כרב נחמן, דאמר ד"את וחמור" — קנה מחצה, והמוזכה לעובר לכשתלד — קנה, כרב נחמן. בפירוש רבינו חננאל. **קני פלגא** — כנגד הבנים, היא מחצה והם מחצה. **והיתה לאהרן וגו'** — בלחם הפנים כתיב. "אהרן" — זה כהן גדול, מחצה לכהן גדול ומחצה למשמרת כהנים. והך ברייתא במסכת יומא בפרק ראשון (יז, ב), דתנן התם גבי כהן גדול: מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש, ותניא בגמרא: ונוטל חלה אחת משתי חלות של עצרת, ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים. רבי אומר: לעולם חמש, שנאמר "והיתה לאהרן ולבניו" — מחצה לאהרן ומחצה לבניו. והתם מפרש למה אינו נוטל שש, דהאיבא שתים עשרה חלות, שתים מערכות שש המערכת. ומכאן אנו למדין דהמוזכר יחיד אצל מרובין לענין מתנה — נוטל כנגד המרובין. **חלוקה הוא** — בכלל שאר כהנים. אף על גב דלא גלי ביה קרא, שלא כתב אהרן אלא "והיתה לכהנים" — היה חולק עמהן. **דמי כלילא** — כתר מלכות. **דשדו בי קיסר** — הטילו על אלו לעשותה. **אבולי ואיסטרטיגי** — עשירים ושרים, כדגרסינן (במגילה טו, א) במרדכי והמן: זה בא בפרוזבולי וזה בא בפרוזבולי "נציבים" ו"מצב פלשתים" מתרגמינן איסטרטיגי (שמואל א יד. מלכים א ד). **ואיסטרטיגי פלגא** — אף על גב דאבולי עשירים יותר. **אבולי הוו כתיבי** — בכתב של מלך ליתן הכל, אלא איסטרטיגי מסייעי להו פורתא. **השתא דקא כתבי כו'** — להוסיף על מה שהיו רגילין ליתן נכתבו עתה. **מתיב רבי זירא** — לרב יוסף. **האומר הרי עלי מנחה מאה עשרון להביאם בשני כלים מביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד כו'** — הרי

רב נחמן אמר קנה מחצה — והלכתא כרב נחמן. והא דאמר בפרק שני דקדושין (נא, א): וליטעמיך אימא סיפא, מעשה בחמש נשים כו' עד: "את וחמור" הוא, ו"את וחמור" לא קנה — לאו משום דהלכתא הכי, אלא הכי בעי למימר: ותקשה למאן דאמר לא קנה, וכי היכי דלדידיה צריך לתרצה — הכי נמי צריך לתרצה לרבא.

אין לך מר בקישות אלא פנימי שבו — תימה: כיון דבכל קישואין הפנימי מר והחיצון מתוק, למה לא יתרום מזה על זה? והלא החיצון יפטור החיצון, והפנימי יפטור הפנימי, ולמה צריך להוסיף על החיצון? ונראה לרבינו יצחק: דרבי יוסי דהכא לא איירי בשכל הקישואין מרים, אלא אותה שתורם נמצאת מרה. וקאי אהא דתנן במסכת תרומות (בפרק שלישי משנה א), ומייתי לה ב"האשה רבה" (יבמות פט, א): התורם קישות ונמצאת מרה, אבטיח ונמצא סרוח — תרומה, ויחזור ויתרום. ורבי יוסי פליג, וסבר דאין צריך לחזור ולתרום, אלא מוסיף מן החיצון על החיצון. דאפילו אותה שנמצאת מרה — אין החיצון מר כל כך שלא יהא עליו תורת אוכל. והכי משמע בהדיא בירושלמי על ההיא משנה דהתורם קישות, דקאמר: בשלמא אבטיח ונמצא סרוח — תרומה ויחזור ויתרום, דספק גמור הוא אם היה סרוח בשעת הפרשה אם לאו, אלא קישות ונמצאת מרה — אמאי הוי תרומה? הא ודאי דהיתה מרה גם בשעת הפרשה ולמה היא תרומה כלל? ומשני: עשאוה ספק אוכלין, דאוכל גמור הוא מן התורה, ולכך היא תרומה. והכי נמי אמרינן הכא, דמדאורייתא תרומה מעליא הוא, אלא דקנסי ליה משום דהוה ליה למטעמיה, כדאמרינן ב"האשה רבה" (שם), ועשאוה ספק אוכל, ולכך יחזור ויתרום. ובתר הכי מייתי בירושלמי ההיא דרבי יוסי דהכא, דאין לך מר בקישות אלא פנימי שבו. וקא בעי התם: רבי בדבר שיכול ליבדק נחלקו? ומשני: על עיקר בדיקתה נחלקו, דתנא קמא סבר: יש מרירות הרבה בחיצון, וראוי לעשותו ספק אוכלין. ורבי יוסי סבר: אין בו מרירות כל כך, ואין ראוי לעשותו ספק אוכלין, ולכך לא יחזור ויתרום. הרי משמע בהדיא דרבי יוסי פליג אמתניתין דהתורם קישות.

וְכַרְכֵּישׁ בָּהּ רֵישֵׁיהּ בֵּי מִדְרָשָׁא. אֲזַל לְגַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: אֵילּוּ אָמַר לֵיהּ "קְנֵי כַּחֲמוֹר", מִי קָנֵי? דְּאֵיתְמַר: "קְנֵי כַּחֲמוֹר" - לֹא קָנָה. "אַתְּ וַחֲמוֹר" - רַב נַחְמָן אָמַר: קָנָה מֶחֱצָה, וְרַב הַמְנוּנָא אָמַר: לֹא אָמַר כְּלוּם, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: קָנָה הַכֹּל. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מְנָא אָמְינָא לָהּ? דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין לְךָ מַר בַּקִּישׁוּת אֶלָּא פְּנִימֵי שֶׁבּוֹ, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהוּא תּוֹרֵם - מוֹסִיף עַל הַחִיצוֹן שֶׁבּוֹ וְתוֹרֵם; אֲמַאי? "אַתְּ וַחֲמוֹר" הוּא - שְׁאנֵי הָתָם, דִּמְדְאוֹרַיְיתָא תְּרוּמָה מַעֲלְיָיתָא הִיא; דְּאָמַר רַבִּי אֶילְעָא: מִנַּיִן לַתּוֹרֵם מִן הָרַע עַל הַיָּפֶה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ", וְאִם אֵינוֹ קָדוֹשׁ - נְשִׂיאוּת חֵטְא לָמָּה? מִכָּאן לַתּוֹרֵם מִן הָרַע עַל הַיָּפֶה שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשֵׁי, מְתִיב רַב אָוְיָא תִּיוּבְתָּא: מַעֲשֶׂה בְּחֲמֵשׁ נָשִׁים וּבָהֶן שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְלִיקֵּט אֶחָד כַּלְכָּלָה שֶׁל תְּאֵנִים, וְשָׁלְחָן הָיְתָה, וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיְתָה, וְאָמַר: "הֲרֵי כּוּלְּכֶן מְקוּדָּשׁוֹת לִי בְּכַלְכָּלָה זוֹ אַתְּ", וְקִבְּלָה אַחַת מֵהֶן עַל יְדֵי כּוּלָּן - אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין אֲחָיוֹת מְקוּדָּשׁוֹת; אֲחָיוֹת הוּא דְּאֵין מְקוּדָּשׁוֹת, הָא נָכְרִיּוֹת מְקוּדָּשׁוֹת; וְאַמַּאי? "אַתְּ וַחֲמוֹר" הִיא אָמַר לֵיהּ: הֲיֵינוּ דַּחֲזַאי רַב הוּנָא בַּר אָוְיָא בְּחֶלְמָא דְּמוֹתִיב רַב אָוְיָא תִּיוּבְתָּא, לָאו מִי אוֹקֵימְנָא דְּאָמַר: "הֲרָאוּיָה מֶכֶם לְבִיאָה תִּתְקַדֵּשׁ לִי"? הַהוּא דַּאֲמַר לָהּ לְרֵבִיתְהוּ: "נְכָסַיי לִיךְ וּלְבָנַיךְ", אָמַר רַב יוֹסֵף: קָנְתָה מֶחֱצָה. וַאֲמַר רַב יוֹסֵף: מְנָא אָמְינָא לָהּ? דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: "וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" - מֶחֱצָה לְאַהֲרֹן מֶחֱצָה לִבָנָיו. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: בְּשִׁלְמָא הָתָם - אַהֲרֹן בַּר חֲלוּקָה הוּא, לְהֵכִי פָּרַט בֵּיהּ רַחֲמָנָא לְמִשְׁקָל פַּלְגָּא, אִשָּׁה לָאו בַּת יְרוּשָׁה הִיא, דַּיָּהּ שֶׁתִּטְּפוֹל בְּאֶחָד מִן הַבָּנִים -אינימ? וְהָא עוּבְדָּא הָוָה בִּנְהַרְדְּעָא וְאַגְּבִיהּ שְׁמוּאֵל פַּלְגָּא, בְּטִבְּרֵיָא - וְאַגְּבִיהּ רַבִּי יוֹחָנָן פַּלְגָּא וְתוּ, כִּי אָתָא רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר: הַהוּא דְּמֵי כְּלִילָא דִּשְׁדוּ דְּבֵי מַלְכָּא אַאַבּוּלֵי וְאַאִיסְטְרָטִיגֵי, אָמַר רַבִּי: נֵיתְבוּ אַבּוּלֵי פַּלְגָּא וְאִיסְטְרָטִיגֵי פַּלְגָּא - הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם מֵעִיקָּרָא כִּי הָווּ כָּתְבִי - אַאַבּוּלֵי הָווּ כָּתְבִי, וְאִיסְטְרָטִיגֵי הָווּ מְסַיְּעֵי בַּהֲדַיְיהוּ, וְיָדַע מַלְכָּא דְּהָווּ קָא מְסַיְּעֵי; הָשְׁתָּא, מַאי דְּקָא כָּתְבִי אַאַבּוּלֵי וְאַאִיסְטְרָטִיגֵי - לְמֵימְרָא דְּהָנֵי פַּלְגָּא וְהָנֵי פַּלְגָּא. מְתִיב רַבִּי זֵירָא: הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי מְנָחָה מֵאָה עֶשָׂרוֹן לְהָבִיא בִּשְׁנֵי כֵּלִים" - מֵבִיא שִׁשִּׁים בִּכְלִי אֶחָד וְאַרְבָּעִים בִּכְלִי אֶחָד, וְאִם

אם הביא דיעבד אין לכתחלה לא — תימה לרבינו יצחק: דמאי קשיא ליה? ובי אין פשוט לו באומר "נכסי לשני בני אדם" שיהיו שוים? ואפילו הכי במנחה לכתחלה לא, ואם כן על כרחך משום דלקרבן גדול קא מכוון ואומר רבינו יצחק, דהכי פריך: דהא סברא היא שלא תטול אשתו אלא כאחד מן הבנים, ואפילו הכי קאמר רב יוסף דנוטלת מחצה. אם כן הכא נמי, אף על פי שמסברא יש לנו לומר דלקרבן גדול קא מכוון — לא היה לנו ללכת אחר הסברא

תא שמע ובני דן חושים — ואם תאמר: דכיון דקרו אינשי לברא "בניי", אם כן למה הוצרך לומר "נכסיי לבניי"? פשיטא שהוא לבנו ויש לומר: דאצטריך, שאם מצא דייתיקי או מתנה — שלא יהיה בה כלום. **שהיו** לו בנים כחרשים של קנה — ואף על פי שעשירד למצרים עדיין לא היו לו בנים כל כך — מכל מקום נקרא כן על שם העתיד. כדדריש "אשר שם שמות" — אל תקרי שמות, אלא שמות (ברכות ז, ב).

והשביחו גדולים השבח לאמצע — פירש רבינו יצחק בן מרדכי דהוא הדין גדולים וגדולים, אלא אורחא דמילתא נקט. ולא דמי ליורד לתוך שדה של חבירו ונטעה שלא ברשות, [או] לשותף שהוא כיורד ברשות. דשותף אינו מוחל טרחו לחברו, אבל אחין מחלי אהדדי.

ואם אמר ראו מה הניח לנו אבינו, ומזומנים אנו לחלוק; ראו מה הניח לנו אבינו — פירש רבינו שמואל: ומה שנשביח — נשביח מחלקנו. משמע שרוצה לומר שאינו משביח אלא מחלקו המגיעו, ואין לו אלא שבח המגיע לחלקו. ואין נראה, מדאמר: רב ספרא שבק אבוה זוזי, שקלינהו רב ספרא — משמע דשקלינהו לכולהו. ועוד: אם לא לקח אלא המגיע לחלקו, מה היה יכול לתבעו? הא אמר ב"איזהו נשך" (בבא מציעא סט, א) דזוזי כמאן דפליגי דמי ועוד: בשיחלקו, אם מגיע חלק האחד לחלקו — אם כן נמצא שלא היה השבח שלו על כן נראה לרבינו יצחק כפירוש רבינו יצחק בן מרדכי: דשבח שהשביח מכל הנכסים הוי שלו. ולא דמי ליורד לתוך שדה של חבירו שלא ברשות, שאין לו אלא שכר טרחו עם היציאה, או [שותף, דהוי כיורד ברשות ונוטל כאריס — היינו משום] דיכולים להרויח זה כמו זה ולא מחלי. אבל הכא, אם הגדולים לא ירויחו — הקטנים לא ירויחו בהם. וכן צריך לומר באחי דרב ספרא, דקטנים היו ולא היו יכולין להרויח, ולהכי כיון דגברא רבה הוא ולא שבק גירסיה וטרח לאחריני, אף על פי שלא אמר "ראו" — כאילו אמר "ראו", ומחלי ליה הקטנים. והא דאמר בריש "אלו מציאות" (שם כב, ב) גבי תמרי דזיקא, דיתמי לאו בני מחילה נינהו, הכא דאין מפסידין, ולא בא בידם הרויח — מחלי שפיר. **בתוספתא** גרסינן: אם אמרו יתומים [בפני בית דין] ראו מה שהניח כו' — ולא ידע רבינו יצחק אמאי נקט גבי בנים בפני בית דין. אי משום דגלי אדעתיה דלא מחל להם — אפילו בפני עדים נמי גלי דעתיה ושמא להכי צריך בפני בית דין — כדי שיתעצמו בדבר לתקן להם שיטריח בשבילם, ומדלא תקנו להם — ודאי לא מצאו להם תקנה לחלק, ומחלו הכל. ורב ספרא נמי ידוע היה לבית דין, אף על פי שלא אמר. ומיהו, רבנו שמואל בן מאיר פירש דהוא הדין בפני עדים.

השביחו לעצמן — ואף על גב דב"המפקיד" (שם מג, א) בעובדא דמרי בר איסק, אמרינן דכיון דשלא ברשות נחת, דהא אין מורידין קרוב לנכסי קטן, השבח לאמצע — הכא לית לן למימר הכי, דהתם איכא למיחש שמא יחזיק הקרוב בנכסי קטן שאינו כאן, אבל הכא — ליכא למיחש, שהקטנים עם הגדולים ביחד אין יכולין להחזיק זה על זה. **לא** שנו אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים — פירש בקונטרס: שלא טרחו ולא הוציאו משלהם כלום, אלא מנכסי אביהם שכרו פועלים. ומחמת עצמם — היינו שכרו פועלים משלהם. משמע שרצה לומר, דטעמא דכיון דשכרו משל אביהם — הוי לאמצע,

דאי

1 **וְאִם הֵבִיא חֲמִשִּׁים בְּכִלְיֵ אֶחָד וַחֲמִשִּׁים בְּכִלְיֵ אֶחָד**
2 **- יָצָא; אִם הֵבִיא - אֵין, לְכַתְּחִלָּה לָא; וְאִי סָלְקָא**
3 **דַּעְתָּךְ כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא פַּלְגָא וּפַלְגָא הוּא, אֲפִילּוּ**
4 **לְכַתְּחִלָּה נַמִּי -הָכִי הָשְׁתָּא? הָתָם אֲנַן סָהֲדֵי דְּהַאי**
5 **גַּבְרָא מֵעִיקָּרָא לְקָרְבָּן גָּדוֹל קָא מְכַוֵּין, וְהַאי דְּקָאָמַר**
6 **בִּשְׁנֵי כֵלִים - דְּיָדַע דְּלָא אֶפְשָׁר לְאַתּוּיֵי בִּכְלִי אֶחָד,**
7 **כְּמָה דְּאֶפְשָׁר לְאִיתּוּיֵי מֵיתִינַן. וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ**
8 **דְּרַב יוֹסֵף בְּשָׁדֶה, עָנָן, וּמְחָצָה. הֲהוּא דְּשָׁדַר פִּיסְקֵי**
9 **דְּשִׁירָאֵי לְבֵיתֵיהּ, אָמַר רַבִּי אַמִּי: הָרָאוּיִין לְבָנִים -**
10 **לַבָּנִים, רְאוּיִין לְבָנוֹת - לַבָּנוֹת. וְלָא אָמְרַן אֶלָּא דְּלֵית**
11 **לֵיהּ כַּלְתָּא, אֲבָל אִית לֵיהּ כַּלְתָּא - לְכַלְתֵּיהּ שָׁדַר;**
12 **וְאִי בְּנָתֵיהּ לָא נָסִיבָן, לָא שָׁבַק בְּנָתֵיהּ וּמְשַׁדַּר**
13 **לְכַלְתֵּיהּ. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: "נְכָסַיי לְבָנַיי", הֲוָה לֵיהּ**
14 **בְּרָא וּבְרָתָא; מִי קָרוּ אֱינָשֵׁי לִבְרָא "בְּנַיי", וּלְסַלּוּקֵי**
15 **לִבְרָתָא מֵעֵישׁוּר קָאָתֵי. אוֹ דִּלְמָא לָא קָרוּ אֱינָשֵׁי**
16 **לִבְרָא "בְּנַיי", וּלְמוֹשְׁכֵהּ לִבְרָתָא בְּמַתָּנָה קָאָתֵי? אָמַר**
17 **אַבַּיֵי, תָּא שְׁמַע: "וּבְנֵי דָן חֻשִׁים". אָמַר לֵיהּ רָבָא,**
18 **דִּלְמָא כִּדְרָתָנָא דִּבֵי חִזְקִיָּה: שָׁהֲיוּ מְרוּפִין בְּחוּשִׁים**
19 **שֶׁל קָנֶה אֶלָּא אָמַר רָבָא: "וּבְנֵי פְּלוּא אֱלִיאָב". רַב**
20 **יוֹסֵף אָמַר: "וּבְנֵי אִיתָן עֶזְרָיָה". הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ:**
21 **"נְכָסַאי לְבָנַאי", הֲוָה לֵיהּ בְּרָא וּבַר בְּרָא; קָרוּ**
22 **אֱינָשֵׁי לְבַר בְּרָא "בְּרָא", אוֹ לָא? רַב חֲבִיבָא אָמַר:**
23 **קָרוּ אֱינָשֵׁי לְבַר בְּרָא "בְּרָא"; מָר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר:**
24 **לָא קָרוּ אֱינָשֵׁי לְבַר בְּרָא "בְּרָא". תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ**
25 **דְּמָר בַּר רַב אַשִׁי: הַמּוּדֶה הַנָּאָה מִבָּנִים - מוּתָּר**
26 **בִּבְנֵי בָנִים. **משנה** הִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים,**
27 **הִשְׁבִּיחוּ גְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים - הִשְׁבִּיחוּ לָאֶמְצַע;**
28 **אִם אָמְרוּ: "רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ אַבָּא, הֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂין**
29 **וְאוֹכְלִים" - הִשְׁבִּיחוּ לְעַצְמָן. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיחָה**
30 **אֶת הַנְּכָסִים - הִשְׁבִּיחָה לָאֶמְצַע; אִם אָמְרָה: "רְאוּ**
31 **מַה שֶּׁהִנִּיחַ לִי בַּעֲלִי, הֲרֵי אֲנִי עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת" -**
32 **הִשְׁבִּיחָה לְעַצְמָהּ. **גמרא** אָמַר רַב חֲבִיבָא בְּרֵיהּ**
33 **דְּרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרָבָא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא: לֹא שָׁנוּ**
34 **אֶלָּא שֶׁשִּׁבְּחוּ נְכָסִים מֻחְלָטִין נְכָסִים, אֲבָל שִׁבְּחוּ**
35 **נְכָסִים מֻחְלָטִין עַצְמָן - הִשְׁבִּיחוּ לְעַצְמָן. -אִינִי? וְהָא**
36 **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֲפִילּוּ לֹא הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם אֶלָּא**

אודיני

הרי זה שפירש מאה עשרון בשני כלים, כגון זה שאמר "לך ולבנייך". ולא קתני חמשים בכלי וחמשים בכלי אלא דיעבד, אבל לכתחלה לא, אלא מביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד, וקשיא לרב יוסף דאמר: מחצה ומחצה; **התם** אנן סהדי דלקרבן גדול קא מכוון — לאתויי בכלי אחד, והאי דקאמר שני כלים ולא קאמר מאה עשרון להביא בכלי אחד — משום דידע דלא אפשר לאתויי בכלי אחד יותר מששים עשרון. דתנן בפרק "המנחות והנסכים" (מנחות קג, ב): מתנדב אדם מנחה של ששים עשרון ומביא בכלי אחד, ואם אמר "הרי עלי ששים ואחד" — מביא ששים בכלי אחד ואחד בכלי אחד, שכן הצבור מביאין ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ששים ואחד, דיו ליחיד שיהא פחות מן הצבור אחד. אמר רבי שמעון: והלא אלו לכבשים ואלו לפרים, ואינן נבללין זה עם זה. אלא עד ששים יכולין לבלול כו'. **והלכתא** כוותיה **דרב יוסף בשדה כו'** — משום דבכולי תלמוד רבה ורב יוסף הלכתא כרבה, איצטריך למימר דהלכתא כרב יוסף בהני תלת. **בשדה** — בפרק "השותפין" (בבא בתרא יב, ב) גבי ההוא גברא דזבן ארעא אמצרא דבי נשא, ותלת מילי קאמר רב יוסף התם. **ענן** — בפרק "יש נוחלין": קנין אימתי חוזר? רב יוסף אמר: כל זמן שעסוקים באותו ענין, ואית דגרס: קנין. **ומחצה** — היינו הך דאמר רב יוסף: קנאי פלגא. **פיסקי דשיראי** — חתיכות מעיל, וסתם שלח לחלק לבני ביתו. **הראוין לבנים** — מלבושי זכר. **לכלתיה שדר** — ולא לבנותיו. ודוקא דאינסיבא בנתיה, שאינה מוטלת עליו. ירושלמי בפרק "שני דייני גזירות": מי ששלח למדינת הים, ואמר: יתנו אלו לבניו — בנותיו בכלל, ואם בשעת מיתה אמר "אלו לבניי" — אין הבנות בכלל. **ההוא דאמר** לחו — בשעת מיתה. **נכסיי לבניי** — ולא היה לו אלא בן אחד זכר, וגם בנות היו לו. ובעי גמרא: מי קרו אינשי לברא יחידאה "בניי" לשון רבים, ואם כן כל נכסיו נתן לבנו ואין הבנות בכלל. או לא, ויחלקו הבנות עמו? **ובני דן חושים** — אלמא בן אחד קרי לשון רבים. **כחושים** של קנה — שגדלים הרבה ביחד, בלעז *טרוק"ש. אי נמי, עלי קנים או קשרי הקנים קרוין כן. **וכר ברא** — בן של אותו בן, או של אחר שמת. **מי קרו אינשי לכר ברא ברא** — ולפיכך אמר "נכסיי לבניי" לשון רבים, ויחלקו ביניהם. או לא קרו ליה ברא, והאי דקאמר לשון רבים — היינו כדאמרן לעיל "ובני פלוא אליאב". **מותר בבני בנים** — אבל לענין פריה ורביה חשיבי כבנים, בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סב, ב). **משנה** **השביחו הגדולים את הנכסים** — סתם, בעודן בתפוסת הבית. **השביחו לאמצע** — ויטלו קטנים בגדולים, וכדמפרש בגמרא ששבחו הנכסים מחמת נכסים. **ואם אמרו גדולים לקטנים** — בפני עדים, או אמרו לבית דין, או בצבור: ראו מה שהניח לנו אבא, ומזומנים אנו לחלוק, ומה שנשביח — נשביח מחלקנו. ונתעצלו בית דין לחלוק — אז השביחו לעצמן. **וכן האשה** — שמת בעלה. ובגמרא מוקי לה באשה יורשת. **ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה** — והוא דלא שקלה מזוני. דאי שקלה מזוני — לא, דתנן: אלמנה נזונת מנכסי יתומין, ומעשה ידיה שלהן (כתובות צה, ב). **גמרא** **לא שנו** — דהשביחו לאמצע. **אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים** — לא טרחו ולא הוציאו משלהם כלום, אלא מנכסי אביהן שכרו פועלים והשביחו הנכסים. **מחמת עצמן** — שחפרו ונטעו ושכרו משלהם ולא משל אביהם — אז השבח לעצמן.

אודיני

וְאִם הֵבִיא חֲמִשִּׁים עשרון בִּכְלִי אֶחָד וַחֲמִשִּׁים עשרון בִּכְלִי אֶחָד, יָצָא. ומדייק רבי זירא: אִם הֵבִיא אין – בדיעבד אכן יצא, אבל לְכַתְּחִלָּה, לֹא יביא. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, שְׁכָל כִּי הַאי גַּוְונָא שאדם אומר על דבר שיחולק לשנים, פַּלְגָא וּפַלְגָא הוּא – כוונתו שיחולק מחצה ומחצה, אֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה נַמִּי יביא מחצית בכל כלי. ומכך שאינו יכול להביא מחצה ומחצה, קשה על רב יוסף הסובר שהאשה ובניה יחלקו היא ובניה מחצה ומחצה.

הגמרא דוחה את קושיית רבי זירא: הָכִי הַשְׁתָּא – וכי כך אתה מקשה, והרי שונים המקרים, הָתָם בקרבן מנחה, אֲנַן סָהֲדֵי – אנו עדים וברור לנו דְּהַאי נְבָרָא, מֵעִיקָּרָא [–מתחילה] לְקָרְבָּן גָּדוֹל קָא מְכַוֵּין – כוונתו היתה להביא מנחה גדולה ככל האפשר בכלי אחד, וְהַאי דְּקָאָמַר להביא בִּשְׁנֵי כֵלִים, משום דְּיָדַע דְּלֹא אֶפְשָׁר לְאַתּוֹיֵי [–להביא] בִּכְלִי אֶחָד, ולכן אמרו חכמים שכל כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְאֵיתּוֹיֵי בכלי אחד מַיְיתֵינַן – מביא. אבל דברי רב יוסף נאמרו במקרה שיש להסתפק בכוונתו, ובזה אמר שחולקים מחצה על מחצה.

הגמרא מסכמת כמי ההלכה במחלוקת זו: וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף במחלוקותיו עם רבה, בְּשֶׁרָה – מי שקנה שדה שמובה לאחת משדות אביו, ומת אביו ורוצה לקבל את חלקו בשדה הסמובה לשדהו, ולעיל (יב:) נחלקו רבה ורב יוסף בדין זה. עָנְיָן – שנים שעשו קנין ביניהם, עד מתי יכול לחזור בו המקנה מהקנאתו, ונחלקו בזה לעיל (קיד.) רבה ורב יוסף, ולדעת רב יוסף כל זמן שעסוקין באותו ענין יכול המקנה לחזור בו. וּמְחֻצָּה – הוא הענין הנידון בסוגייתנו, מי שאמר לאשתו נכסי לך ולבניך ואמר רב יוסף האשה יורשת מחצה מן הנכסים.

הגמרא מביאה מעשה באחד שנתן מתנות לאנשי ביתו ולא פירש למי מהם, ומבררת מה הדין בזה: הַהוּא דְּשָׁדַר [–ששלח] פִּיסְקֵי דְּשֵׁירָאֵי לְבֵיתֵיהּ – חתיכות מעיל לביתו, ולא פירש למי מאנשי ביתו שלחן, אָמַר רַבִּי אַמִּי, החתיכות הָרְאוּיִין לְבגדי הַבָּנִים יהיו לַבָּנִים, והָרְאוּיִין לְבגדי הַבָּנוֹת יהיו לַבָּנוֹת. וְלֹא אָמָרָן, אֶלָּא דְּלֵית לֵיהּ – שאין לו כַּלְתָא [–אשה הנשואה לבנו], אֲבָל אִית לֵיהּ – יש לו כַּלְתָא, לְכַלְתֵּיהּ שָׁדַר. אבל, וְאִי בְּנָתֵיהּ לֹא נְסִיבָן – אם בנותיו עדיין לא נישאו, לֹא שָׁבַק [–מניח] אדם בְּנָתֵיהּ, וּמְשַׁדַּר לְכַלְתֵּיהּ, ולכן הבגדים הראויים לבנות יהיו לבנות ולא לכלה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף באחד שנתן מתנות לילדיו ולא פירש למי מהם, ומבררת מה הדין בזה: הַהוּא שכיב מרע דְּאָמַר לְהוּ, נִכְסַי יִהְיוּ לְבָנַי ומת, וְהָוָה לֵיהּ בְּרָא [–בן] וּבְרָתָא [–ובת]. ומסתפקת הגמרא: מִי קָרוּ אִינְשֵׁי – האם דרך האנשים לקרוא לִבְרָא – לבן אחד, בָּנַי – בלשון רבים (וּלְמַלּוּיֵי לִבְרָתָא מֵעִישּׂוּר קָאָתֵי), וכוונתו לתת את כל נכסיו לבנו, ובנותיו לא ירשו מנכסיו. אוֹ דִּלְמָא, לֹא קָרוּ אִינְשֵׁי לִבְרָא בָּנַי – בלשון רבים, וּלְמוֹשְׁכָה לִבְרָתָא בְּמַתָּנָה קָאָתֵי – וכוונת אותו אדם לתת גם לבנותיו חלק בנכסיו בתורת מתנה.

האמוראים מביאים ראיות לפשוט את הספק של הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, תָּא שְׁמַע, כתוב בפסוק (בראשית מו כג) 'וּבְנֵי דָן חֻשִׁים', מכאן שאפילו שהיה לדן רק בן אחד ושמו חושים, קראו הכתוב בלשון רבים, הרי שבן אחד נקרא בלשון רבים. אָמַר לֵיהּ רָבָא, דִּלְמָא מה שאמרה תורה 'ובני דן חושים' בלשון רבים, הוא כְּדְרָתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה, שֶׁהָיוּ בניו מְרוּבִּין כְּחוּשִׁים שֶׁל קָנֶה – כחבילות של קנים. אֶלָּא אָמַר רָבָא, אמר הכתוב (במדבר כו ח) 'וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב', ומכאן שאפילו שהיה לפלוא רק בן אחד ושמו אליאב, נקרא בן זה בלשון רבים. רַב יוֹסֵף אָמַר, נאמר בכתוב (דברי הימים א' ב ח) 'וּבְנֵי אִיתָן עֲזַרְיָה', הרי שבן אחד ושמו עזריה נקרא בלשון רבים. ומכאן שעשוי אדם לקרוא לבן אחד בלשון רבים, ואם אמר נכסי לְבָנַי, כוונתו היתה לתת את נכסיו לבנו ולא לבתו.

הגמרא מביאה מעשה נוסף באחד שנתן את נכסיו לילדיו ואין לשונו מבוררת: הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ, נִכְסַאי לִבְנַאי – נכסי לבָנַי. חָוָה לֵיהּ בְּרָא [–בן] וּבְרָא [–ונכד]. ומסתפקת הגמרא: קָרוּ אִינְשֵׁי לְבַר בְּרָא – האם דרך האנשים לקרוא לבן, וכשאמר נכסי לִבָנַי בְּרָא – כוונתו גם על נכדו, ויחלקו בנכסיו בנו ונכדו. אוֹ לֹא, ויירש בנו את כל נכסיו.

ונחלקו בזה האמוראים: רַב חֲבִיבָא אָמַר, קָרוּ אִינְשֵׁי לְבַר בְּרָא בְּרָא. אבל מַר בַּר רַב אַשֲׁי אָמַר, לֹא קָרוּ אִינְשֵׁי לְבַר בְּרָא בְּרָא.

הגמרא מביאה ראיה לדברי מר בר רב אשי: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּמַר בַּר רַב אַשֲׁי, בהלכות נדרים, הַמּוֹדֵר הֲנָאָה מִבָּנִים – מי שנדר לאסור עליו הנאה מבנים של איזה אדם, מוּתָּר בִּבְנֵי הַבָּנִים של אותו אדם. ומכך שלא חילק התנא אם היה לו לאותו אדם בן אחד או הרבה בנים, והתיר את הנאתו מנכדיו בכל ענין, משמע שאף אם היה לאותו אדם בן אחד ואמר בלשון רבים אין כוונתו לנכדו, מכאן שאין הנכד חשוב כבן.

משנה

משנה זו דנה ביורשים שלא חלקו את הירושה, וחלק מהיורשים מוציאים מהירושה רווחים, למי שייך הרווח.

אב שמת וְהִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים, ולא חלקו ביניהם את הירושה, אם הִשְׁבִּיחוּ הַגְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים, הִשְׁבִּיחוּ לָאֶמְצַע – השבח מתחלק בין כל האחים. וְאִם אָמְרוּ הגדולים לקטנים בפני עדים, או שאמרו לבית דין או בציבור, רְאוּ מָה שֶׁהִנִּיחַ לנו אַבָּא ירושה, ואנו רוצים לחלקה בינינו, ואם לא חֲרֵי אֲנוּ עוֹשִׂין – עוסקים בירושה להשביחה, וְאוֹכְלִים את השבח שהשבחנו מחלקנו, ולא חלקו האחים את הירושה, הִשְׁבִּיחוּ לְעַצְמָן, ואינם חולקים עם היורשים האחרים את השבח.

וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁירשה נכסים וְהִשְׁבִּיחָה אֶת הַנְּכָסִים, הִשְׁבִּיחָה לָאֶמְצַע – השבח מתחלק בין כל היורשים. ואלמנה שבעלה השאיר ירושה שאין בה כדי כתובתה, ובית דין עדיין לא נתנו לה את כתובתה, אִם אָמְרָה ליתומים, רְאוּ מָה שֶׁהִנִּיחַ לִי בַּעְלִי, וַחֲרֵי אֲנִי עוֹשָׂה – מתעסקת בירושה להשביחה, וְאוֹכֶלֶת את השבח שהשבחתי, הִשְׁבִּיחָה לְעַצְמָהּ, ואינה חולקת עם היתומים את השבח.

גמרא

הגמרא מבארת באיזה אופן אם השביחו הגדולים את הנכסים, השביחו לאמצע: אָמַר רַב חֲבִיבָא בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרָבָא, מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, לֹא שָׁנוּ שאם השביחו הגדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אֶלָּא שֶׁשָּׁבְחוּ הַנְּכָסִים מֵחֲמַת נְכָסִים – על ידי נכסי אביהם, דהיינו ששברו פועלים מנכסי אביהם כדי להשביח את הנכסים, אֲבָל אם שָׁבְחוּ נְכָסִים מֵחֲמַת עַצְמָן – על ידי נכסי האחים, דהיינו שהאחים טרחו או הוציאו מממונם כדי להשביח את הנכסים, הִשְׁבִּיחוּ לְעַצְמָן, ואין השבח מתחלק בין כל האחים.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא, וְהָא – והרי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, שאֲפִילּוּ אם לֹא הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם כלום בירושה, אֶלָּא רק

אוּדְיֵנִי – בור וכיסויו, ששוכרים אותו כדי להשקות ממנו שדות, והשכירוהו האחים הגדולים, הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע – מתחלק בין כל האחים. וְהָא אוּדְיֵנִי דְּמַחֲמַת עַצְמוֹ [הוּא] – והרי עסק הבור הוא כדין 'שבחו נכסים מחמת עצמן', כיון שהאחים צריכים לעמוד על גביו ולשמור שלא יקחו ממנו מים בלי לשלם, ואף על פי כן השכר לאמצע. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי אוּדְיֵנִי – שונה דין הבור דְּלִנְטִירוּתָא הוּא דַּעֲבִידָא – שכל מלאכתו היא רק השמירה עליו, וַאֲפִילּוּ הָקְמַנִּים נַמִּי מָצוּ מְנַטְּרֵי לָהּ – יכולים לשומרו, ויכולים הקטנים לומר לגדולים אין אנו צריכים את שמירתכם. אבל בשאר נכסים ששבחו מחמת האחים, כגון שהוציאו עליהם ממון משל עצמם, או מלאכה שאין הקטנים יכולים לעשותה, השכר לעצמם.

שנינו במשנה (לעיל קמג:): אָמְרוּ רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ אַבָּא, חֲרֵי אֲנוּ עוֹשִׂין וְאוֹכְלִין, הִשְׁבִּיחוּ לְעַצְמָן.

הגמרא מביאה מעשה באופן שלא אמרו בפירוש 'ראו מה שהניח אבא': רַב סַפְרָא, שָׁכַח אֲבוּהַּ זוּזֵי – השאיר אביו מעות בירושה, שַׁקְלִינְהוּ – ונטלן רב ספרא וְעָבַד בְּהוּ עִיסְקָא – עשה בהם עסק והרויח. אָתוּ אַחֵי – באו אחיו וּתְבָעוּהוּ בְּדִינָא קַמֵּיהּ דְּרָבָא – לדין לפני רבא, שיתן להם את חלקם ברווח. אָמַר לְהוּ רבא, רַב סַפְרָא גַּבְרָא רַבָּה – אדם גדול הוּא, וְלֹא שָׁבִיק נִירְסֵיהּ – ואינו מניח את תלמודו וְטָרַח לְאַחֲרֵינִי – וטורח עבור אחרים, והיה עליכם לדעת שאם הניח את תלמודו ועסק במסחר, בשביל עצמו עשה זאת, והרי זה כאילו אמר 'ראו מה שהניח אבא והרי אני עושה ואוכל'. ולמדנו ממעשה זה שאדם גדול כרב ספרא אף שלא אמר שלעצמו הוא עושה, הרי זה כמו שאמר, והשבח לעצמו.

שנינו במשנה (לעיל קמג:): הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיחָה אֶת הַנְּכָסִים, הִשְׁבִּיחָה לָאֶמְצַע.

הגמרא מבררת כיצד הגיעו הנכסים לידי האשה. שואלת הגמרא: אִשָּׁה שמת בעלה, בְּנִכְסֵי יְתֵמֵי מַאי עֲבִידְתַּהּ – מה מעשיה בנכסי היתומים, הלא אינה יורשת את בעלה, וודאי שאינה נוטלת את השבח שהשביחה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, מדובר בְּאִשָּׁה יוֹרֶשֶׁת, כגון שאמר בעלה שאשתו תיטול מנכסיו כאחד מן הבנים. מקשה הגמרא: אם כן, פְּשִׁיטָא – פשוט הדבר שהיא מקבלת את השבח. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תהא סבור לומר כֵּיוָן דְּלַאו – שאין דַּרְכָּהּ של אשה לְמִטְרַח – לטרוח בנכסים, לכן אַף עַל גַּב דְּלָא פָרֵישׁ – שלא פירשה ואמרה 'ראו מה שהניח לי בעלי' וכו', כְּמוֹ דְּפָרֵישׁ דָּמֵי – יהיה הדין דומה כאילו פירשה, שהרי לא מסתבר שתטרח בשביל היורשים האחרים, קָמַשְׁמַע לָן שאשה יורשת שלא פירשה, השכר לאמצע.

שנינו במשנה: וְאִם אָמְרָה רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לִי בַּעֲלִי חֲרִינִי עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת, הִשְׁבִּיחָה לְעַצְמָהּ. דין זה שהאשה אמרה 'ראו מה שהניח לי בעלי' אינו מדבר באשה יורשת כמו הדין הקודם, אלא באלמנה שבעלה השאיר ירושה שאין בה כדי כתובתה, ובית דין עדיין לא נתנו לה את כתובתה, ואם אמרה ליתומים 'ראו מה שהניח לי בעלי והרי עושה ואוכלת', השביחה לעצמה, ואינה חולקת עם היתומים את השבח.

הגמרא מבררת מה החידוש באשה יותר מאחים. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא – דין זה פשוט, שהרי היא יכולה לגבות מהנכסים את דמי כתובתה, וממילא כל זמן שלא נתנו לה את דמי הכתובה, הרי היא והבנים ככל יורשים שלא חילקו את הירושה ביניהם, שאם אמרו האחים הגדולים 'ראו מה שהניח לנו אבא הרי אנו עושים ואוכלים', השבח לעצמן. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תהא סבור לומר שֶׁכֵּיוָן דְּשַׁבְּחָא לְהּ מִילְּתָא – שדבר זה הוא שבח עבורה, דְּאָמְרִי קָא טָרְחָא קַמֵּי יַתְמֵי – שבני אדם אומרים שהיא טורחת בשביל היתומים, ומחמת זה אַחוּלֵי אַחֲלָהּ – מחלה על השבח, וחזרה בה ממה שאמרה 'ראו מה שהניח לי בעלי' וכו', קָא מַשְׁמַע לָן שכיון שאמרה בפירוש שהשבח לעצמה, אינה מוחלת.

הגמרא מביאה דין מחילת נכסים בבן שאביו משיאו בביתו: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לִבְנוֹ גָּדוֹל בְּבֵית שלו, קָנָאוֹ הבן את הבית, שמרוב שמחתו של האב הוא מקנה לבנו את הבית שידור בו. וְדַוְקָא לבנו הַגָּדוֹל, שאז שמחתו מרובה. וְדַוְקָא כשנושא הבן אשה בְּתוּלָה, שיש לאב שמחה יותר מאשר כשנושא אלמנה, וְדַוְקָא כשהבן נושא את אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה, וְדַוְקָא כְּשֶׁהִשִּׂיאוֹ אביו רִאשׁוֹן מבין בניו.

הגמרא מבררת מה נכלל בהקנאה זו: פְּשִׁיטָא – פשוט הדבר שאם יִיחֵד לוֹ אָבִיו בַּיִת וְעֹל גביו עֲלֵיהֶן, את הַבַּיִת קָנָה אבל את הָעֲלִיָּה לֹא קָנָה, משום שאינה חלק מהבית. אבל אם ייחד לו אביו בַּיִת וְהֵיתָה לפניו אַכְסַדְרָה – מרפסת שיש בה חלונות ודרכה נכנסים לבית, מַהוּ – האם האכסדרה נחשבת כחלק מהבית משום שדרכה נכנסים לבית וקנה אותה, או שלא. ואף אם תאמר שאכסדרה היא כחלק מהבית, אם היו לאב שְׁנֵי בָתִּים זֶה לְפָנִים מִזֶּה, והשיא את בנו בבית הפנימי, מַהוּ – האם קנה גם הבית החיצוני או לא. מסיימת הגמרא: תֵּיקוּ – תעמודנה שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

הגמרא מקשה על רבי חנינא: מֵיתִיבִי, ששנינו בברייתא, יִיחֵד לוֹ אָבִיו לשמחת הנישואין בַּיִת וּכְלֵי בַיִת בתוכו, את כְּלֵי הַבַּיִת הבן קָנָה, ואת הַבַּיִת לֹא קָנָה. ומבואר שאינו קונה את הבית. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, בברייתא מדובר כְּגוֹן שֶׁהָיָה אוֹצְרוֹ שֶׁל אָבִיו מוּנָּח שָׁם, שכיון שהאב משתמש בבית, ודאי לא התכוון להקנות לבנו את הבית.

הגמרא מבארת בגלל איזה שימוש אין האב מקנה את הבית: נְהַרְדָּעֵי אָמְרֵי, אֲפִילּוּ אם יש לאב בבית זה שׁוֹבְכָא דְּיוֹנֵי – שובך של יונים, אינו מקנה את הבית לבנו. רַב יְהוּדָה וְרַב פַּפֵּי אָמְרֵי, אֲפִילּוּ אם יש לאב בבית זה עֲצִיצָא דְּהַרְמָנָא – כלי מלא דגים קטנים מטוגנים בשמן, אינו מקנה את הבית לבנו.

הגמרא מביאה שנהגו אמוראים כהלכה זו: מַר זוּטְרָא אַנְכְּבֵיהּ לְבֵרֵיהּ – השיא את בנו בבית, וְתָלָא לֵיהּ סַנְדָּלָא – ותלה בבית סנדל, כדי שהבית ישאר בחזקתו ולא יקנה אותו בנו. רַב אַשִׁי נַמְּבֵיהּ לְבֵרֵיהּ – השיא את בנו, וְתָלָא לֵיהּ אֲשִׁישָׁא דְּמִשְׁחָא – ותלה בבית כוס מלא שמן.

הגמרא מביאה דינים נוספים שתיקנו חכמים בדומה לדין זה: אָמַר מַר זוּטְרָא, הָנֵי תְּלָת מִילֵּי – שלשה דברים אלו שיבוארו, שַׁוִּינְהוּ רַבָּנָן – קבעום חכמים להלכה אף שאינם דין תורה, כיון שהם ממידת בני אדם, והם כְּהִלְכְתָא בְּלָא טַעֲמָא – כאילו קיבלם משה הלכה מסיני שאין צריך לתת בהם טעם. חֲדָא – האחד, הָא – דין זה שהמשיא אשה לבנו גדול בבית, הבן קנה את הבית, ואף שלא עשה קנין והאב לא כתב לו שטר מתנה.

אִידָךְ – הלכה אחרת, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ בלשון מתנה, ומת, לֹא עָשָׂאָה אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפָּא – אפוטרופוס על הנכסים, כיון שאין אדם עוקר את ירושת בניו ונותן הכל לאשתו, ובודאי התכוין רק שיחלקו לה בניה כבוד מתוך שיהיו כפופים לדעתה, ואף שכתב בשטר במפורש שנותן לה את כל הנכסים.

אִידָךְ – הלכה אחרת, דְּאָמַר רַב, האומר לחבירו מָנֶה לִי בְּיָדְךָ – שהפקדתי אצלך, אל תחזירהו לי אלא תְּנֵהוּ לְפַלּוֹנִי, אם אמר כן בְּמַעֲמָד שְׁלָשְׁתָּן – המפקיד, הנפקד ומקבל המתנה, קָנָה מקבל המתנה את המנה, והנפקד חייב לתיתו לו אף שלא עשו קנין, כיון שהוא דבר שכיח שאדם ירצה לתת ממון הנמצא אצל חבירו לאדם אחר, וכדי להקל עליהם שלא יצטרכו לעשות דבר זה בקנין ובעדים.

תוכן החידוש דנסכים לגבי קרבנות הוא כמו החידוש דתפילין לגבי קריאת־שמע.

ממאמר פרשת שלח ה'תשמ"ז

רש"י

אודייני — בור וכיסויו, ושוכרין אותו להשקות שדות ממימיו. **מחמת עצמו הוא** — שמשמרין אותו הגדולים, וצריכין לעמוד על גביו, פן יהיה הפקר לכל שואבי מים. **דלנטירותא עבידא** — אינן צריכין להוציא משלהן כלום עליו, אלא לשמרו, וגם הקטנים יכולין לשמרו. **עבד בהן עיסקא** — וחשיב ליה שבח נכסים מחמת נכסים, הואיל ואין צריך טורח כל כך אלא לקנות ולמכור. **לא שביק נירסיה וטרח לאחריני** — וכמי שאמר "ראו מה שהניח לנו אבא" דמי. ושמעינן מהכא דכל היכא דמאן דהוא כמו רב ספרא, אף על גב דלא אמר "לעצמי אני עושה" — כמאן דאמר דמי, והשביח לעצמו. **אשה מאי עבידתה** — או תטול כתובתה ותלך לה, או תטרח קמי יתמי ותהיה ניזונת, ומעשה ידיה שלהן. ואין לה להשתכר בממון היורשים **באשה יורשת** — כגון שנשא ראובן בת שמעון, ומתו, וירשו בני ראובן ובת שמעון את נכסי יעקב אבי אביהן. או כגון בת בין הבנות, או בת הבן בין הבנים — דינה כדין האחין. או שאמר בעלה: תטול אשתי כאחד מן הבנים. אם השביחה את הנכסים, פירשה — לעצמה, לא פירשה — השבח לאמצע. ואלמנה שאמרה בבית דין "ראו מה שהניח לי בעלי, הריני עושה ואוכלת" — השביחה לעצמה. והוא דלא שקלא מזוני, דאי שקלא מזוני — הא תנן: אלמנה ניזונת מנכסי יתומין ומעשה ידיה שלהן. הלכך, אשה שמת בעלה והניח נכסים מועטין שאין בהן כדי כתובתה, אם אמרה "ראו מה שהניח לי בעלי", ונתעצלו בית דין או יורשין להשביעה על כתובתה, אפילו השביחה אלף כבר — השביחה לעצמה. אבל אם השביחה הנכסים סתם — תטרוף כתובתה, והמותר ליורשין, ואף על פי שלא נשתייר מבעלה אפילו רביע כתובתה. **אחולי אחלה** — וחזרה בה ממה שאמרה תחלה "הריני עושה ואוכלת" — קא משמע לן. **קנאו** — הבן לאותו הבית. תקנת חכמים היא. והלכתא בלא טעמא, כדלקמן. ובמסכת גיטין מוקמינן לה — כגון שיש לאביו בעיר בית אחר לדור בו. **ודוקא גדול כו'** — דבכי האי גוונא חביב ליה טפי, וגמר ומקני ליה. **ייחד לו בית ועלייה** — כלומר ייחד לו האב לבנו בית שיש עלייה על גביו. **אכסדרה** — לפני הבית, ופותחין בו חלונות, ודרך אכסדרה נכנסים לבית. **שני בתים כו'** — אם תמצא לומר בית ואכסדרה קנה — היינו משום דאכסדרה משועבד לבית, אבל שני בתים זה לפנים מזה מהו? **אוצרו בתוכו** — הלכך בית לא קנה, דכיון דמשתמש האב בבית — לא הוציאו מחזקתו, ולא מקני ליה לבנו. **עציצא דהרסנא** = כלי מלא דגים מטוגנים בשמן. **אשישא דמשחא** = כוס מלא שמן. **שוויינהו רבנן** — הם תקנו את הדברים כך, אף על פי שאינו דין תורה, כי מדה ומדה הם. **הדא הא** — המשיא אשה לבנו. ותקנת חכמים היא לכבוד החתן, שגנאי הדבר לשאת אשה ואין מקום לדור בו. **אפוטרופא** — דאנן סהדי דלא עקר נחלת הבנים. ולא נתכוין אלא שיכבדוה הבנים, מתוך שאוכלין על ידה. **במעמד שלשתן** — נפקד ומפקיד ומקבל מתנה. **קנה** — כך תקנו חכמים, לפי שהדבר תדיר הוא בין הבריות, ולא הזקיקו חכמים להקנות בקנין ובעדים.

משנה

אוּדַיְינִי - הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע; וְהָא אוּדַיְינִי דְּמֵחֲמַת עַצְמוֹ הוּא - שָׁאנֵי אוּדַיְינִי, דְּלִנְטִירוּתָא הוּא דַּעֲבִידָא, וַאֲפִילּוּ קְטָנִים נַמִּי מָצוּ מְנַטְרִי לָהּ. "אָמְרוּ: רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ אַבָּא, הֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂין וְאוֹכְלִין - הַשְׁבִּיחוּ לְעַצְמָן". רַב סָפְרָא שְׁבַק אֲבוּהּ זוּזֵי, שְׁקַלִינְהוּ, עֲבַד בְּהוּ עִיסְקָא; אֲתוּ אֲחֵי תְּבָעוּהוּ בְּדִינָא קַמֵּיהּ דְּרָבָא, אֲמַר לְהוּ: רַב סָפְרָא גַּבְרָא רַבָּה הוּא, לָא שָׁבֵיק גִּירְסֵיהּ וְטָרַח לַאֲחֲרִינֵי. "הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיחָה אֶת הַנְּכָסִים - הַשְׁבִּיחָה לָאֶמְצַע". אִשָּׁה בְּנִכְסֵי יַתְמֵי מַאי עֲבִידְתָּהּ? אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה: בְּאִשָּׁה יוֹרֶשֶׁת. - פְּשִׁיטָא - מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּלָאו דֵּרְכָּהּ לְמִטְרַח, אַף עַל גַּב דְּלָא פָּרֵישׁ - כְּמוֹ דְּפָרֵישׁ דָּמֵי, קְמַשְׁמַע לָן. "וְאִם אָמְרָה: רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לִי בַּעְלִי, הֲרֵינִי עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת - הִשְׁבִּיחָה לְעַצְמָהּ". פְּשִׁיטָא - מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּשִׁבְּיחָא לָהּ מִילְּתָא, דְּאָמְרִי: קָא טָרְחָא קַמֵּי יַתְמֵי - אַחוֹלֵי אַחְלָה, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לִבְנוֹ גָּדוֹל בְּבַיִת - קְנָאוֹ. וְדַוְקָא גָּדוֹל, וְדַוְקָא בְּתוּלָה, וְדַוְקָא אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, וְדַוְקָא שֶׁהִשִּׂיאוֹ רִאשׁוֹן. פְּשִׁיטָא, יִיחֵד לוֹ אָבִיו בַּיִת וַעֲלִיָּה - בַּיִת קָנָה, עֲלִיָּה לֹא קָנָה; בַּיִת וְאַכְסַדְרָה, מַהוּ? שְׁנֵי בָתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה, מַהוּ? תֵּיקוּ. מֵיתִיבִי: יִיחֵד לוֹ אָבִיו בַּיִת וְכֵלֵי בַיִת - כְּלֵי בַיִת קָנָה, בַּיִת לֹא קָנָה -אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: כְּגוֹן שֶׁהָיָה אוֹצְרוֹ שֶׁל אָבִיו מוּנָּח שָׁם. נֶהֱרְדְּעֵי אָמְרִי: אֲפִילּוּ שׁוֹכָא דִּיוֹנֵי. רַב יְהוּדָה וְרַב פַּפִּי אָמְרִי: אֲפִילּוּ עֲצִיצָא דְּהַרְסָנָא. מָר זוּטְרָא אַנַּסְבֵּיהּ לִבְרֵיהּ, וּתְלָא לֵיהּ אַשִׁישָׁא סַנְדְּלָא. רַב אַשִׁי נַסְבֵּיהּ לִבְרֵיהּ, וּתְלָא לֵיהּ אַשִׁישָׁא דְּמִשְׁחָא. אָמַר מָר זוּטְרָא: הָנֵי תִּלְתָּ מִילֵּי שָׁוְינְהוּ רַבָּנַן כְּהַלְכְתָא בְּלָא טַעֲמָא: חָדָא - הָא; אִידָךְ - דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַפּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ - לֹא עָשָׂאָה אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפָּא; אִידָךְ - דְּאָמַר רַב: "מָנֶה לִי בְּיָדֵךְ, תְּנֵהוּ לְפְלוֹנִי", בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - קָנָה.

משנה

שירשה או מה שנתן לה בעלה באחד מן הבנים — לא הפסידה מזונות. דאפילו מכרה מקצת כתובתה אמרינן בפרק "אלמנה" (כתובות צח, א) דלית דחש ליה לדרבי שמעון דאמר: מקצת כסף ככל כסף, ולא הפסידה מזונות — כל שכן נכסי מלוג, דלא שייכי כלל לכתובתה. וגם מה שפירש, שאם נתעצלו בית דין להשביעה מה שהשביחה לעצמה — לא ידע רבינו שמשון בן אברהם מנליה, דלעולם הויא בחזקת יורשים עד שישביעוה בית דין, דאין לה כח לגבות כתובתה אלא בבית דין, והכא מיירי דוקא באשה יורשת. **בית** ואכסדרה מהו — דנהי דעלייה לא קנה, אכסדרה שייכא טפי לגבי בית. ואם תמצא לומר לא קנה, משום דאין בו תשמיש בית — שני בתים זה לפנים מזה מהו? דכבית אחד דמי. ולפירוש הקונטרס הוה ליה להקדים בעיא דשני בתים לבית ואכסדרה.

כהלכתא בלא טעמא — קצת טעם יש, דכיון שפינה את הבית — סמכא דעתיה דבן. וגם אין לו אנה לדור, סברא הוא שנתנו לו. וכן הכותב כל נכסיו לאשתו או לבנו — מסתמא לא ליתן לה נתכוין, אלא לכבודה, שלא היה מניח בניו בולא כלום. ובמעמד שלשתן לא רצו חכמים להטריח להביא עדים ולעשות קנין, דמסתמא כיון שאמר לו במעמד שלשתן — הקנה לו לגמרי. ונראה לרבינו יצחק, דבמעמד שלשתן, אם חזר ומחלו — אינו מחול, ומפורש בכמה מקומות. **הניח** בנים גדולים עד במעמד שלשתן קנה — עד כאן שיטת רבינו אליעזר זכרונו לברכה.

תוספות

דאי הוו אמרי גדולים "ראו מה שהניח לנו אבינו" — היו אהובי הקטנים או קרוביהם משכירים להם פועלים משל אביהם בשבילם, ומדלא אודעינהו — אחולי אחלו גבייהו. ובעובדא דמרי בר אסיס (בבא מציעא לט, ב) דאמר ליה אחוה: לפלוג לי נמי מפרדיסי ובוסתני דשתל, ואמר ליה רב חסדא: שפיר קאמר לך, דתנן: הניח גדולים וקטנים כו' השבח לאמצע — לא שתלם בעצמו, אלא השביר פועלים ממעות הירושה, ואותו האח נמי היה מוצא קרובים דהוי שתלי ליה. וכן אחי דרב ספרא היו מוציאין שישתברו במעותיהן, דאין טורח למכור ולקנות, אי לאו דהוי כאומר להן "ראו". ופריך מאודיינני, דמחמת עצמו הוא, שלא היו מוצאין שיעשה להם אותה שמירה, לפי שצריך לעמוד שם זמן מרובה. ומשני, דקטנים גופייהו מנטרי, ואם היו מודיעין להם — היו עושין. ועוד יש פירוש רבינו תם, ופירוש רבינו יצחק בן מרדכי, ולא ישרו בעיני רבינו יצחק. **אודיינני** — פירש בקונטרס: בור וכסויו. ואין נראה לרבינו תם. אלא מפרש שהוא כלי גבוה, שעומדים עליו שומרי שדות וכרמים לראות מעליו למרחוק, וגם הוא ראוי לישן עליו, כדאמרינן בפרק בתרא דמועד קטן (כז, א): ישן על גבי מטה או על גבי ספסל או על גבי אודיינני. ויש ספרים שכתוב בהן "אידוונני", כמו: דוי להכא ולהכא (תמיד כו, ב, ובשבת לה, א).

באשה יורשת — פירש בקונטרס: כגון ראובן ששא בת שמעון אחיו, ומת יעקב אביהם, ואחר כך מתו ראובן ושמעון, שאז יורשין בני ראובן ובת שמעון מאביהן. וקצת קשה לישנא ד"ראו מה שהניח לי בעלי" — דמשמע דירשה מבעלה, ולא מיעקב. ופירש רבינו יצחק בן מרדכי: אשה יורשת — שנשא ראובן בת שמעון אחיו ומת, והיו לו לראובן אחים קטנים או בני אחים קטנים דהוו יתמי, והרי היא יורשת את בעלה עם הקטנים, שהיא במקום אביה. ומיהו קשה: דקאמרינן בסמוך דטרחא קמי יתמי, דמשמע בני בעלה על כן נראה לרבינו יצחק בפירוש הקונטרס, דכיון שבעל אוכל פירות ירושתה כל ימי חייו כדין — שייך שפיר "ראו מה שהניח לי בעלי". אי נמי כלשון אחר שפירש בקונטרס, שאמר הבעל: תטול האשה כאחד מן הבנים.

ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי — פירש בקונטרס: וכיון דאמרה הכי — לית לה מזוני. ואין נראה לרבינו שמשון בן אברהם. דדוקא אם מכרה כתובתה או לקחה כתובתה בבית דין — אין לה מזונות. אבל זו שלא לקחה כלום מכתובתה, אלא נכסי מלוג שלה, או מה

ברכת הבית ברובה — פירש רבינו חננאל: נר לאחד נר למאה. ויש מפרשים: דמזלא דבי תרי עדיף. ולקשה, מדפריך בסמוך: ליתבו לפי ברכת הבית. וכי ידעינן כמה הוי וכמה נתברך הבית בגללו? ואומר רבינו תם: אין הכי נמי, יכולין לידע כמה הוציאו בשנה ראשונה, וכמה הוציאו בזו. ואין נראה לרבינו יצחק, שהרי אין כל השנים שוים במזל אחד.

חלה ונתרפא כו' — ותניא בתוספתא (פרק י): במה דברים אמורים — ברפואה שיש לה קצבה, אבל רפואה שאין לה קצבה — הרי היא בכלל מזונות, ויתרפא מן האמצע. וכן בכתובות (נב, ב) גבי אלמנה, אומר: רפואה שיש לה קצבה — הרי היא בכלל כתובה, ושאין לה קצבה — הרי היא כמזונות. ובאונס דהבא אין חילוק בין אין לה קצבה ליש לה קצבה, כן תירץ הרב רבינו יצחק.

אבל חלה באונס נתרפא מן האמצע — ולא דמי להא דתנן לעיל (קלט, א): אין הקטנים נזונים על הגדולים. הכא הוי באקראי בעלמא, אבל התם — לעולם כן הוי, שהקטנים מפסידים יותר מזונות. **הכל** בידי שמים חוץ מצנים פחים — פירוש: אריא וגובי הבאים על האדם — הכל נגזר בידי שמים, אבל צנים פחים — מזה לא נגזר עליו, כלומר יכול לשמור. אבל ודאי, אם רוצה לאבד עצמו באש או בנהר — יכול לאבד עצמו אף על פי שלא נגזר כלום. ולא דמי להא דאמר: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. דהתם מיירי במדות של אדם מה יהיה — גבור או חלש, עשיר או עני, ארוך או קצר, [חכם או טפש], כדאיתא בנדה בפרק "כל היד" (סז, ב). אבל הכא מיירי במאורעות הבאות על האדם.

חוץ מצנים פחים — דהיינו קור וחום, כדמשמע בריש מסכת עבודה זרה (ג, ב). והא דאמרינן ב"המקבל" (בבא מציעא קו, ב) "והסיר ה' ממך כל חולי" — זו צינה, הכי פירושו: שיתן לך דעת לשמור מן הצינה, ליתן לך בגד ללבוש. ובירושלמי אמר שאנטונינוס היה לו לילך בדרך, אמר ליה לרבי: צלי עלי. אמר ליה: יהא רעוא דתשתזיב מן צנתא. אמר ליה: דא צלותא? בתמיה. יתיר חד כסו וצנתא אזלא. אמר ליה: יהא רעוא דתשתזיב מן שרבא. אמר ליה: הא ודאי צלותא, דכתיב "ואין נסתר מחמתר". **האחין** שעשו למקצת שושבינות — שכך היה מנהג, כשהאב היה עושה חופה לבנו היו שושבינים מביאין דורונות לכבוד החופה ונותנין לבנו, ועל האב היה לפרוע כשהיו נושאים גם הם נשים. ולכך חוזרת מן האמצע, שהרי היה על האב לפרוע.

ורבי

משנה אחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות — אומנות המלך. שמחמת אביו נפל לאומנות זו, שכן מנהג המלך, מעמיד מבית זו מוכס חדש אחד ומבית זו חדש אחד, וכן מכל בתי העיר. **נפל לאמצע** — כל זמן שקנו בתפוסת הבית הריוח לאמצע, שהרויח זה באומנותו. חלה — בפשיעה, כדמפרש בגמרא.

גמרא **תנא אומנות הטלך** — וטעמא כדפרישית. אבל אומנות אחרת שנפל בה מעצמו — הריוח שלו. **או פולמוסטוס** = שוטר. ורבינו חננאל פירש: פולמוסטוס — לוחם מלחמות בלשון יון. **מחמת אחין** — כמנהג העיר לקחת מכל בית שוטר אחד לפי הזמן הקבוע, או לחדש או לשנה. **מחמת עצמו** — מחמת חשיבותו ומחמת חריפותו. **ברכת הבית ברובה** — שאילו היה דר עמהן היה הבית מתברך בגללו. **וליתבו ליה** — קצת מזונות, ויפחתו לו לפי חסרון ברכת הבית בגללו, שאין דר עמהם. **צנים פחים** — לישנא דקרא. "צנים פחים בדרך עקש" — הצנה והקור פח ומוקש בדרך עקש, כי בידו הדבר תלוי להשמר מן הצנה. ויש מפרשים: "צנים פחים" — קור וחום. משנה **הכי גרסינן: האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב** — ששלח האב את אחד מבניו לשמוח את החתן, ובידו דורונות. שכן דרך שושבינות: נוטל דורון לשמחת חופת חבירו ואובל עמו, וזה יחזיר לו כמו כן כשישא אשה, כדתניא לקמן (קמה, א): חמשה דברים נאמרו בשושבינות. "רעה דוד" (שמואל ב טו) מתרגמינן: שושבינא דדוד. **חוזרת שושבינות** — כשיחזור זה הבן וישא אשה, וזה יחזיר שושבינותו — חוזרת לאמצע. **נגבית בבית דין** — כדין מלוה אביהם. ובגמרא פריך עלה, ומשני לה: נגבית בבית דין כדין מלוה. **אבל** השולח לחבירו — בלא חופה. אי נמי בחופתו, ואינו הולך לאכול שם ולשמוח עמו בחופתו — אין זה דין שושבינות, אלא מתנה בעלמא וגמילות חסד, ואינה נגבית בבית דין. **גמרא** ורמינהי שלח לו **אביו** שושבינות — כלומר שלח על ידו ולצרכו, שהוא יאכל וישמח עמו. דהא לקמן מפליג בין שלח אביו שושבינות לשלח לו אביו שושבינות. חוזרת לו — לאותו הבן, ולא לאמצע כדקתני מתניתין, וקשיא למתניתין. דסבירא ליה להאי תנא דכיון דשלח האב על יד זה הבן — חפץ הוא שלו לבדו יחזיר שושבינות, ולא לשאר בניו. **חוזרת מן האמצע** — דמצוה על היתומים לפרוע חובת אביהן. **נשתלחה לאביו תנן** — כדמתרץ לה ואזיל. ו"חוזרת לאמצע" דמתניתין — היינו חוזרת מן האמצע, כדמפרש ואזיל. אבל היכא דשלח אביו שושבינות על ידי בנו לאחרים — מודה תנא דמתניתין דחוזרת לאותו הבן לבדו, כברייתא. **חוזרת** — לגבות. **רבי אפי אמר** — לעולם מתניתין כדקתני, שהאב שלח שושבינות לאחרים, ובשהיא חוזרת חוזרת לאמצע וכו'. וברייתא דקתני חוזרת לאותו הבן

משנה אַחִין הַשּׁוּתְּפִין שֶׁנָּפַל אֶחָד מֵהֶן לְאוּמָּנוּת - נָפַל לָאֶמְצַע; חָלָה וְנִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ. **גמרא** תָּנָא: הַאי אוּמָּנוּת - לְאוּמָּנוּת הַמֶּלֶךְ. תָּנוּ רַבָּנָן: אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁמִּינּוּהוּ גַּבַּאי אוֹ פּוֹלְמוֹסְטוֹס, אִם מֵחֲמַת הָאַחִין - לָאַחִין, אִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ - לְעַצְמוֹ. אִם מֵחֲמַת אַחִין לָאַחִין, פְּשִׁיטָא - לֹא צְרִיכָא, דְּחָרִיף טְפֵי. מַהוּ דְּתֵימָא: חוּרְפֵיהּ גֻּרְיָם לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנוּ רַבָּנָן: אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁנִּטַּל מֵאֲחֵיהֶן זוֹ לִלְמוֹד תּוֹרָה אוֹ לִלְמוֹד אוּמָּנוּת, יְכוֹלִין הָאַחִין לוֹמַר לוֹ: אִם אַתָּה אֶצְלֵנוּ - יֵשׁ לְךָ מְזוֹנוֹת, אִם אֵין אַתָּה אֶצְלֵנוּ - אֵין לְךָ מְזוֹנוֹת. - וְלֵיתְבוּ לֵיהּ כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ מְסַיַּע לֵיהּ לְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: בְּרָכַת הַבַּיִת בְּרוּכָה. - וְלֵיתְבוּ לֵיהּ לְפִי בְּרָכַת הַבַּיִת - הָכִי נָמֵי. "חָלָה וְנִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ". שָׁלַח רָבִין מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָלָה בְּפִשְׁיעָה, אֲבָל בְּאוֹנֶס - נִתְרַפֵּא מִן הָאֶמְצַע. הֵיכִי דָּמֵי בְּפִשְׁיעָה? כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִצִּנִּים פַּחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם". **משנה** הָאַחִין שֶׁעָשׂוּ מִקְצָתָן שׁוּשְׁבִינוּת בְּחַיֵּי הָאָב, חֲזָרָה שׁוּשְׁבִינוּת - חֲזָרָה לָאֶמְצַע, שֶׁהַשּׁוּשְׁבִינוּת נִגְבֵּית בְּבֵית דִּין. אֲבָל הַשּׁוֹלֵחַ לַחֲבֵירוֹ כְּדֵי יַיִן וְכִדֵּי שֶׁמֶן - אֵין נִגְבִּין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים. **גמרא** וּרְמִינְהִי: שָׁלַח לוֹ אָבִיו שׁוּשְׁבִינוּת, כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת - חוֹזֶרֶת לוֹ; נִשְׁתַּלְּחָה לְאָבִיו שׁוּשְׁבִינוּת, כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת - חוֹזֶרֶת מִן הָאֶמְצַע אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כִּי תְּנַן נָמֵי מַתְנִיתִין, נִשְׁתַּלְּחָה לְאָבִיו תְּנַן. -וְהָא "אַחִין שֶׁעָשׂוּ מִקְצָתָן שׁוּשְׁבִינוּת" קָתָנֵי -תְּנִי: "לְמִקְצָתָן". -וְהָא "חֲזָרָה שׁוּשְׁבִינוּת" קָתָנֵי -הָכִי קָאָמַר: חֲזָרָה לְגַבּוֹת - נִגְבֵּית מֵאֶמְצַע. רַבִּי אַסִּי אָמַר, לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּסִתָם, כָּאן בְּמָפֹרָשׁ; כִּדְרַבָּנָיֵא: שָׁלַח לוֹ אָבִיו שׁוּשְׁבִינוּת, כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת - חוֹזֶרֶת לוֹ; שָׁלַח אָבִיו שׁוּשְׁבִינוּת סְתָם, כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת - חוֹזֶרֶת לָאֶמְצַע. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הָכָא בְּיָכֹם עָסְקִינַן, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל בְּרָאוּי בִּבְמוּחָזָק. - מִכְּלַל דְּאִידָךְ מְשַׁלֵּם? לֵימָא: "תְּנוּ לִי שׁוּשְׁבִינַי וְאֶשְׁמַח עִמּוֹ" מִי לָא תַּנְיָא: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחֲזִיר קְדוּשִׁין - מַחֲזִירִין, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיר - אֵין מַחֲזִירִין; וְאָמַר רַב יוֹסֵף בַּר אַבָּא אָמַר מָר עוּקְבָא אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁמֵּתָה הִיא, אֲבָל מֵת הוּא - אֵין מַחֲזִירִין, מַאי טַעְמָא? יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר: "תְּנוּ

לבדו — לא קשיא; מתניתין — בסתם, ששלח סתם על ידי אחד מבניו ולא פירש דלדעת בן זה שלח, הלכך חוזרת לאמצע. אבל הברייתא — במפרש השושבינות תחזור לאותו הבן, הלכך חוזרת לו, ואינה חוזרת לאמצע. **כדתניא** שלח לו **אביו** שושבינות — כלומר, נתן לו אביו מעות ושלחו לעשות שושבינות. כשחוזרת — חוזרת לו לבדו. אבל שלח אביו שושבינות סתם, ולא ייחד לאחד מבניו, אף על פי שעל ידי אחד מבניו שלח — אינה חוזרת לו לבדו, אלא לאמצע. **ושמואל אמר** — לעולם כדקתני ברייתא, דהאב השולח שושבינות על יד אחד מבניו — חוזרת לאותו הבן לבדו. ומתניתין דקתני: חוזרת לאמצע — הני מילי שמת הבן שנשתלחה שושבינות על ידו, ורוצה היה לחזור לו אלא שמת, וייבם אחד מן האחים את אשתו. ורחמנא אמר "יקום על שם אחיו" לנחלה, ודינו היה ליטול השושבינות במקום אחיו אי לאו דקרייה רחמנא "בכור" כדכתיב "והיה הבכור" וגו', ואין הבכור נוטל בראוי בבמוחזק, ואמרינן לקמן דאין בכור נוטל פי שנים. הלכך חוזרת לאמצע לכל האחין. ומקשה התלמוד: **מכלל דאידך** — אותו שנשתלחה לו שושבינות על ידי זה הבן שמת, בעי שלומי? בתמיה, וכי יש לו לשלם שושבינות ליורשי שושבינו שמת? והלא יכול לומר: תנו לי שושבינַי ואשמח עמו ואוכל בחופתו, כמו ששמח גם הוא ואכל בחופתי, וכיון שמת — נפטרתי מלשלם. שכן מנהג שושבינות להביא דורון ולאכול עמו בחופתו. **מקום שנהגו להחזיר קדושין** — אחר מיתת האשה בימי אירוסין, כדמפרש ואזיל.

משנה

משנה זו דנה באחים השותפים בירושה שירשו, אלו מההוצאות והרווחים של אחד מהאחים שייכים לכל האחים, ואלו שייכים רק לאחד שהוציא או הרוויח.

אֶחָיו חֲשׁוּתָפִין בירושה, ולא חילקוה ביניהם, **שָׁנְפַל** – שנבחר **אֶחָד מֵהֶן לְאוּמָּנוּת** – לעבודת המלך, לגבות מסים מהתושבים, שכך היה מנהג המלך לקחת כל חודש אחד מבעלי הבתים שיהיה מוכס, השכר שמקבל תמורת עבודה זו אינו שלו, אלא **נָפַל** הרווח **לָאֶמְצַע** ומתחלק בין כל האחים. אבל אם אחד מהם **חָלָה וְנִתְרַפֵּא**, אינו גובה את הוצאות הרפואה מכל האחים, אלא **נִתְרַפֵּא** מִשֶּׁל **עַצְמוֹ**.

גמרא

הגמרא מפרשת באיזו אומנות מדובר במשנה: **תָּנָא, הַאי אוּמָּנוּת** – דין אומנות זו שנאמר במשנה, הוא רק שנלקח **לְאוּמָּנוּת הַמֶּלֶךְ** כגון גביית המסים מבעלי הבתים, שכיון שהמלך שכרו לעבודה זו מחמת בית אביו, לכן הרווח לכל האחים. אבל אם נשכר לעבודה אחרת, מה שהרוויח שייך לעצמו.

הגמרא מבארת באיזה אופן הרווח לאמצע: **תָּנוּ רַבָּנָן, אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁמִּינּוּהוּ** מהמלכות **לְהִיוֹת גַּבַּאי** – גובה מס המלך, **אוֹ פּוֹלְמוּסְטוּם** – שוטר, **אִם** מינוהו **מֵחֲמַת הָאַחִין**, כמנהג העיר לקחת כל זמן מסוים מוכס מבית אחד, השכר גם **לָאַחִין**, שהרי כל האחים שותפים בבית זה, אבל **אִם** מינוהו **מֵחֲמַת עַצְמוֹ** – מחמת חשיבותו או חריפותו, השכר רק **לְעַצְמוֹ**.

מקשה הגמרא: דין זה **שֶׁאִם** מינוהו **מֵחֲמַת אַחִין** השכר **לָאַחִין, פְּשִׁיטָא** ואין הברייתא צריכה להשמיענו זאת. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא במקרה **דְּחָרִיף טְפֵי** – שהוא חריף במיוחד, **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תהא סבור לומר, **חוּרְפֵיהּ גָּרִים לֵיהּ** – שחריפותו גרמה שישכרוהו, ולכן יהיה השכר רק לו, **קָא מַשְׁמַע לָן** שכל זמן שלא אמרו שלוקחים אותו מחמת חריפותו, אנו אומרים שלקחוהו מחמת הבית, ומתחלק בשכר עם כל האחים.

תָּנוּ רַבָּנָן, אֶחָד מִן הָאַחִין השותפים בירושת אביהם, **שֶׁנִּטַּל מָאתַיִם זוּז** מממון הבית **לִלְמוֹד תּוֹרָה, אוֹ לִלְמוֹד אוּמָּנוּת** כדי להתעסק בה ולהרוויח לעצמו, **יְכוֹלִין הָאַחִין לוֹמַר לוֹ, אִם אַתָּה אֲצַלֵּנוּ** והרווח מאומנותך יהיה לכולנו, **יֵשׁ לְךָ מְזוֹנוֹת**, אבל **אִם אֵין אַתָּה אֲצַלֵּנוּ** אלא אתה הולך לעסוק ולהרוויח לעצמך, **אֵין לְךָ מְזוֹנוֹת** משל בולנו. שואלת הגמרא: **וְלֵיתְבוּ לֵיהּ** – שיתנו לו **כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ** – היכן שהוא נמצא, ומה החילוק אם הוא נמצא בביתם או לא. אלא **מַתְנֵי לֵיהּ לְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, בִּרְכַּת הַבַּיִת בְּרוּבָּהּ** – הבית מתברך כפי ריבוי האנשים שבו, ואם היה דר אתם היה הבית מתברך יותר, ולכן יכולים לומר לו, כיון שאתה מפסידנו עליך לפרנס את עצמך. שואלת הגמרא: **וְלֵיתְבוּ לֵיהּ** – שיתנו לו האחים מזונות וימעטו לו **לְפִי** חסרון **בִּרְכַּת הַבַּיִת**, ומדוע אינם צריכים לתת לו כלל. משיבה הגמרא: **הָכִי נַמִּי** – אכן אינם פוחתים ממנו את כל מזונותיו אלא לפי כמה שנחסרה ברכת הבית.

שנינו במשנה: **חָלָה וְנִתְרַפֵּא נִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ**. הגמרא מבררת כיצד חלה: **שָׁלַח רָבִין מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אִלְעָא, לֹא שָׁנוּ** שנתרפא משל עצמו, **אֶלָּא כְּשֶׁחָלָה בִּפְשִׁיעָה, אֲבָל** אם חלה **בְּאוֹנֶס, נִתְרַפֵּא מִן הָאֶמְצַע** – כל האחים צריכים להשתתף בהוצאות רפואתו. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי בִּפְשִׁיעָה**. משיבה הגמרא: **כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִצִּנִּים פְּחִים** – ממחלת הצינה וההתקררות אצל האדם, שאינה גזירה מן השמים ובידו להישמר ממנה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כב ה) **'צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם'**, ואם היא גזירה מן השמים איך שומר נפשו יכול להתרחק מהם.

משנה

דרך הבחורים היה שהנושא אשה חבריו באים ואוכלים עמו שבעת ימי המשתה או מקצתם, ואחר אבילתם היו נותנים לו מתנות. וכשהם היו נושאים נשים, הוא היה שולח לכל אחד מהם כפי מה ששלחו לו, ואוכל ושותה ושמח עמהם. ודבר זה הוא הנקרא 'שושבינות' שפירושו מריעות, ודין הלואה יש לו, שאם אחד שלח לחבירו שושבינות, ואחר כך נשא אשה, ולא חזר חבירו ושלח לו, יכול לתובעו על כך בבית דין. משנה זו דנה בשולח שושבינות לחתן על ידי אחד מבניו, ומת האב, מי זכאי לקבל את השושבינות כשאותו אחד מחזיר. ומתי נחשב הדורון כשושבינות, ומתי כסתם מתנה.

הָאַחִין שֶׁעָשׂוּ מִקְצָתָן שׁוּשְׁבִינוּת בְּחַיֵּי הָאָב – אב ששלח על ידי חלק מבניו שושבינות לאחר, ומת האב, אם **חָזְרָה שׁוּשְׁבִינוּת** מאותו אחד לאחים ששלחו לו, כשנשאו הם נשים, **חָזְרָה לָאֶמְצַע** וכל האחים מתחלקים במתנות. מפני **שֶׁהַשּׁוּשְׁבִינוּת נִגְבֵּית בְּבֵית דִּין** כדין הלואה, והרי זה כמלוה שהאב הלוה. **אֲבָל הַשּׁוֹלֵחַ לְחֲבֵירוֹ כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן**, בלא שהוא נושא אשה, או שהמקבל נושא אשה אבל השולח אינו בא לסעוד ולשמוח עמו, אם אחר כך השולח נושא אשה, **אֵין** השושבינות **נִגְבִּין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּנְמִילוּת חֲסָדִים** וסתם מתנה.

גמרא

הגמרא מבררת באיזה אופן השושבינות חוזרת לאמצע: **וְרַמִינְהִי, ששנינו** בברייתא, **הבן שֶׁשָּׁלַח לוֹ** – על ידו **אָבִיו שׁוּשְׁבִינוּת** לאחד שנשא אשה, **כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת** בשעה שהבן נושא אשה, **חוֹזֶרֶת לוֹ** – לבן בלבד, ואינה מתחלקת לשאר האחים. אבל אם **נִשְׁתַּלְּחָה לְאָבִיו שׁוּשְׁבִינוּת** כשהשיא את אחד מבניו, והאב מת, **כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת** מהאב, עבור אותו אחד ששלח, שעתה הוא נושא אשה, **חוֹזֶרֶת מִן הָאֶמְצַע**, וכל האחים מחזירים לאותו אדם שושבינות, שהרי היא כהלואה שלוה אביהם, ומצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם. ומבואר בברייתא, שאם האב שלח שושבינות על ידי אחד האחים, השושבינות חוזרת רק לבן זה, ואילו במשנה שנינו שחוזרת לאמצע. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי תָּנֵי נַמֵּי מַתְנִיתִין** – גם מה ששנינו במשנה 'חוזרת לאמצע', **נִשְׁתַּלְּחָה לְאָבִיו תָּנֵי** – מדובר שהשושבינות נשתלחה לאביו, כמו במקרה השני בברייתא.

מקשה הגמרא: **וְהָא** – והרי **'אַחִין שֶׁעָשׂוּ מִקְצָתָן שׁוּשְׁבִינוּת' קָתָנֵי**, דהיינו שהאחים שלחו לאחרים שושבינות ולא שהאב קיבל. מתרצת הגמרא: **תְּנֵי** – שנה במשנה **'לְמִקְצָתָן'** ולא 'מקצתן', דהיינו שמקצתן קיבלו שושבינות. מוסיפה הגמרא ומקשה: **וְהָא** – והרי **'חוֹזֶרֶת שׁוּשְׁבִינוּת לָאֶמְצַע' קָתָנֵי**, ובהכרח שבתחילת המשנה מדובר שהם שלחו שושבינות, ולא שקיבלו. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר, חוֹזֶרֶת לִגְבוּת** – כשמגיע הזמן להחזיר את השושבינות, **נִגְבֵּית מֵאֶמְצַע**. כלומר, ש'חוזרת' פירושו חוזרת לגבות, וגובים 'מהאמצע' דהיינו מכולם, וכדברי הברייתא.

רב אסי עצמו מתרץ באופן אחר: **רַבִּי אַסִּי אָמַר, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – במשנתינו מדובר **בְּסָתָם** – שהאב לא פירש שתחזור השושבינות לבן זה, **וְכָאן** – בברייתא מדובר **בְּמְפֹרָשׁ** שהשושבינות תחזור לבנו, ולכן היא חוזרת לבן זה דווקא. **כִּדְתַנְיָא, שָׁלַח לוֹ** – על ידו **אָבִיו שׁוּשְׁבִינוּת** לאחר, **כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת** בשעה שבן זה נושא אשה, **חוֹזֶרֶת לוֹ** – לבן זה, אבל אם **שָׁלַח אָבִיו** על ידי אחד מבניו **שׁוּשְׁבִינוּת סָתָם** ולא פירש שתחזור לבן זה דווקא, **כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת, חוֹזֶרֶת לָאֶמְצַע** ומתחלקת בין האחים.

שמואל מפרש את דברי המשנה באופן אחר: **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הָכָא** – במשנתינו, **בְּיָכֹל עֲסָקִינַן** – מדובר במקרה שמת הבן שהיה השליח, ואחיו ייבם את אשתו, וכיון שיבם יורש את אחיו המת, לכן הוא ראוי לירש גם את השושבינות שחייבים למת, אלא **שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל בְּרָאוּי כְּבִמְּחֻזָּק** – שיבם יורש את אחיו המת רק במה שהיה מוחזק, דהיינו נכסים שנמצאים כבר ברשותו, אבל אינו יורש דבר שהאח היה רק 'ראוי' לקבלו, ולכן אין היבם מקבל את כל השושבינות.

הגמרא מדייקת מדברי שמואל: **מִכְּלָל** – משמע מכך, **דְּאִידָךְ** – שמי

המשך בעמוד לו

תְּנוּ לִי בַּעֲלִי וְאֶשְׁמַח עָמּוֹ, וכיון שאיני מעבבת, איני חייבת להחזיר
את מעות הקידושין, הָכָא נַמִּי נֵימָא – וכן כאן יאמר זה שחייב את
השושבינות, תְּנוּ לִי שׁוֹשְׁבִינַי וְאֶשְׁמַח עָמּוֹ, וכיון שאיני מעכב איני
חייב לשלם. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן,
כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַע עָמּוֹ שִׁבְעָה יְמֵי מִשְׁתֶּה בשנשא אשה, ומכיון ששמח
עמו, התחייב לשלם לו את השושבינות, וְלֹא הִסְפִּיק לְפוֹרְעוֹ עַד
שֶׁמֵּת החתן, ולכן אינו יכול לומר תנו לי שושביני ואשמח עמו,
שהרי שמח עמו.

הגמרא מבררת האם נחלקו תנאים בטענת ׳תנו לי בעלי ואשמח
עמו׳: לֵימָא – האם נאמר שהטענה תְּנוּ לִי בַּעֲלִי וְאֶשְׁמַח עָמּוֹ, תַּנָּאֵי
הִיא – מחלוקת תנאים היא, האם היא מועילה או לא. דְּתַנְיָא
בברייתא, הַמְאָרֵס אֶת הָאִשָּׁה וכתב לה כתובה, ומת או גירשה
קודם שנשאה, אם היא בְּתוּלָה, גּוֹבָה מָאתַיִם זוז, שהם דמי כתובת
בתולה, ואם היא אַלְמָנָה, גובה מָנֶה – מאה זוז, שהם דמי כתובת
אלמנה. ואת מעות הקידושין שקיבלה, בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחֲזִיר את
מעות הקִּדּוּשִׁין אם לא נישאו לבסוף, מַחֲזִירִין, וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא
לְהַחֲזִיר קִדּוּשִׁין, אֵין מַחֲזִירִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר,
בְּאֵלּוּ אָמְרוּ שבְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחֲזִיר מַחֲזִירִין, וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא
לְהַחֲזִיר אֵין מַחֲזִירִין.

הגמרא מפרשת את הברייתא, ובתחילה מקשה: רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא
הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא ובמה נחלקו. אֶלָּא לַאו, אם האשה יכולה לומר,
תְּנוּ לִי בַּעֲלִי וְאֶשְׁמַח עָמּוֹ, אֵיפָא בֵּינַיְיהוּ – בזה נחלקו, וְחַסּוּרֵי
מַחְסְרָא וְהָכִי קָתָנֵי – וחסרה היא הברייתא ויש להוסיף בה מילים,
וכך יש לשנות בה, הַמְאָרֵס אֶת הָאִשָּׁה, ומת או גירשה, בְּתוּלָה גּוֹבָה
מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה גובה מָנֶה, בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שמקבלת
כתובתה בנוסף לדמי הקידושין, דְּהָדַר בֵּיהּ אִיהוּ – שהבעל חזר בו
ורוצה לגרשה או שמת, אֲבָל אם היא מֵתָה, בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחֲזִיר
מעות הקידושין מַחֲזִירִין, ובְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיר אֵין מַחֲזִירִין,
וְדַוְקָא שֶׁמֵּתָה הִיא, אֲבָל מֵת הוּא אֵין מַחֲזִירִין בכל מקום, מַאי טַעְמָא,
משום שִׁיכּוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר תְּנוּ לִי בַּעֲלִי וְאֶשְׁמַח עָמּוֹ, דברי רבי
נתן. וְאָתָא – ובא רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא לְמֵימַר – לומר, בְּאֵלּוּ אָמְרוּ בֵּין
מֵת הוּא וּבֵין מֵתָה הִיא, בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחֲזִיר מַחֲזִירִין, וּבְמָקוֹם
שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיר אֵין מַחֲזִירִין, וְלֹא מָצְיָא אָמְרָה – ואין האשה
יכולה לומר כשבעלה מת, תְּנוּ לִי בַּעֲלִי וְאֶשְׁמַח עָמּוֹ. נמצא שנחלקו
תנאים האם יכולה אשה לומר תנו לי בעלי ואשמח עמו.

דוחה הגמרא פירוש זה: לֹא נחלקו התנאים בדין זה, אלא דְּכוּלֵּי
עָלְמָא סוברים שאשה יְכוֹלָה שֶׁתֹּאמַר תְּנוּ לִי בַּעֲלִי וְאֶשְׁמַח עָמּוֹ,
וממילא, באופן דְּמֵת הוּא – שמת המקדש, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי –
שניהם מודים שאינה חייבת להחזיר, כִּי פְּלִיגִי – אלא נחלקו
כְּשֶׁמֵּתָה הִיא והבעל תובע מיורשיה את מעות הקידושין, וְהָכָא
בְּקִדּוּשִׁין לְטִיבּוּעֵי נִיתְנוּ קָא מִיפַּלְגִי – ומחלוקתם כאן היא, האם
קידושין ניתנו על מנת שיהיו אבודים מנותנם ולא יחזרו אליו
לעולם אף אם תמות ולא ישא אותה, או שהוא רוצה לקבלם
בחזרה אם לא ינשאו, דְּרַבִּי נָתָן סָבַר, קִדּוּשִׁין לְאו לְטִיבּוּעֵי נִיתְנוּ,
ולכן אם מנהג המקום להחזיר, מחזירים, וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא סָבַר,
קִדּוּשִׁין לְטִיבּוּעֵי נִיתְנוּ, ופטורים מלהחזיר.

מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שרבי יהודה הנשיא סובר
שקידושין לטיבועין ניתנו, וְהָא מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחֲזִיר מַחֲזִירִין קָתָנֵי
[–שנינו], ואם מעות קידושין לטיבועין ניתנו מדוע חייבים להחזיר
במקום שנהגו להחזיר. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר, את מעות
הקידושין אין יורשי האשה צריכים להחזיר, כיון שקידושין
לטיבועין ניתנו, וְסָבְלוֹנוֹת שהם מתנות שהארוס שולח לארוסתו
בין זמן הקידושין לנישואין, וְדַאי שבְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחֲזִיר, מַחֲזִירִין
אותם, משום שסבלונות לא ניתנו לטיבועין.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים נוספת בענין זה: וְהָנֵי תַּנָּאֵי –
תנאים אלו בברייתא לפנינו, מחלוקתם הָהֵנֵי תַּנָּאֵי – כמחלוקת
התנאים בברייתא לעיל, דְּתַנְיָא בברייתא, קִדְּשָׁהּ את האשה בְּכֶסֶף
כסף השוה ששים מנה, בְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה גובה מָנֶה,
בנוסף לדמי הקידושין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּתוּלָה
גּוֹבָה מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה מָנֶה בלבד, ללא דמי הקידושין, וגובה את
הכתובה מתוך הכיכר שקיבלה, וּמַחֲזֶרֶת לוֹ אֶת הַשְּׂאָר מהכיכר.
רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אם קִדְּשָׁהּ בְּעֶשְׂרִים, נוֹתֵן לָהּ שְׁלֹשִׁים חֲצָאִין, ואם
קִדְּשָׁהּ בִּשְׁלֹשִׁים, נוֹתֵן לָהּ עֶשְׂרִים חֲצָאִין.

מבררת הגמרא את דברי הברייתא: בְּמַאי עָסְקִינַן, אִילֵימָא – אם
תאמר שֶׁמֵּתָה בין האירוסין לנישואין, ולכן אמר רבי יהודה שנותן
לה את כתובתה והנותר מכסף קידושיה חוזר, מִי אִית – ובי יש לָהָּ
כְּתוּבָּה, הלא אינו חייב לשלם ליורשיה את כתובתה. וְאֶלָּא נבאר
שמדובר שֶׁמֵּת הוּא – המקדש, ולכן גובה האשה את כתובתה כדין
אשה שנתאלמנה, אם כן אַמַּאי – מדוע סובר רבי יהודה שמַחֲזֶרֶת
לוֹ אֶת הַשְּׂאָר, וְנֵימָא – הלא היא יכולה לומר, תְּנוּ לִי בַּעֲלִי וְאֶשְׁמַח
עָמּוֹ, כמבואר לעיל. וְאֶלָּא צריך לומר שעדיין בעלה קיים, וּבְאֵשֶׁת
יִשְׂרָאֵל ארוסה שֶׁזִּינְּתָה וחייב לגרשה, וכשמגרשה נותן לה כתובה,
ומכל מקום סובר רבי יהודה שחייבת להחזיר לו את שאר מעות
הקידושין.

שואלת הגמרא: וּבְמַאי – באיזה אופן מדובר, אִי – אם זינתה בְּרָצוֹן,
מִי אִית – ובי יש לָהָּ כְּתוּבָּה, הלא בעלה מוציאה ואינו צריך לתת
לה כתובתה, וְאֶלָּא נבאר שזינתה בְּאוֹנֶס, גם זה לא יתכן, שהרי אם
אשה נאנסה, מֵישְׁרָא שָׁרְיָא לֵיהּ – היא מותרת לבעלה, ומדוע
צריכה להחזיר את מעות הקידושין כשבעלה מגרשה שלא כדין,
וְאֶלָּא צריך לומר שמדובר בְּאֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה ואסורה לבעלה
ומגרשה, ומכל מקום את כתובתה לא הפסידה משום שנבעלה
באונס, וּכְקִדּוּשִׁין לְטִיבּוּעֵי נִיתְנוּ קָמִיפַּלְגִי, רַבִּי מֵאִיר סָבַר, קִדּוּשִׁין
לְטִיבּוּעֵי נִיתְנוּ, ולכן אינה מחזירה את כסף הקידושין, וְרַבִּי יְהוּדָה
סָבַר, לְאו לְטִיבּוּעֵי נִיתְנוּ, ולכן צריכה להחזיר את כסף הקידושין,
וְרַבִּי יוֹסֵי, מְסַפְּקָא לֵיהּ – הסתפק אִי – האם קידושין לְטִיבּוּעֵי נִיתְנוּ
אִי לֹא, ומעות הקידושין הם ממון המוטל בספק, ויחלקו ביניהם
את המעות, וְהִלְכָךְ – ולכן אם היתה אלמנה, וְקִדְּשָׁהּ בְּעֶשְׂרִים
כסלים, שהם שמונים זוז, נוֹתֵן לָהּ שְׁלֹשִׁים חֲצָאִין – חצאי שקלים,
שהם שישים זוז. שהרי בשמונים זוז של כסף הקידושין הם
חולקים, ואם כן יש בידה ארבעים זוז, והוא צריך להשלים לה
כתובתה שהיא מאה זוז, ונותן לה עוד שישים זוז. ואם קִדְּשָׁהּ
בִּשְׁלֹשִׁים שקלים, שהם מאה ועשרים זוז, נוֹתֵן לָהּ עֶשְׂרִים חֲצָאִין –
עשרים חצאי שקלים שהם ארבעים זוז. שהרי מחלוקת כסף
הקידושין שהם מאה ועשרים זוז נשאר בידה שישים זוז, והוא
צריך להשלים כתובתה ונותן לה עוד ארבעים זוז. נמצא שנחלקו
התנאים האם מעות הקידושין לטיבועין ניתנו או לא.

הגמרא מבררת האם להלכה צריך להחזיר את כסף הקידושין
והמתנות: אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מְנִיוֹמִי אָמַר רַב נַחְמָן, בְּכָל מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ
לְהַחֲזִיר את מעות הקידושין כשמתה האשה, מַחֲזִירִין. וְתַרְגּוֹמָא –
ופירוש ׳בכל מקום׳ היינו נַהַרְדְּעָא. מבררת הגמרא: שְׁאַר כָּל מַאי.
משיבה הגמרא: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, מוֹחֲרֵי – המתנות
ששלח לאחר הקידושין, הָדְרֵי – חוזרות אליו, אבל קִדּוּשֵׁי – מעות
הקידושין לֹא הָדְרֵי – אינם חוזרים.

אָמַר רַב פָּפָּא, הִלְכְתָא, בֵּין שֶׁמֵּת הוּא וּבֵין שֶׁמֵּתָה הִיא, וְכן אם הָדַר
בֵּיהּ הוּא – חזר בו המקדש וגירשה, מוֹחֲרֵי הָדְרֵי – המתנות חוזרות
אליו, ואילו קִדּוּשֵׁי לֹא הָדְרֵי – מעות הקידושין אינם חוזרים, אבל
אם הֶחְזִירָא בָּהּ אִיהִי – היא חזרה בה ואינה רוצה להינשא, אֲפִילּוּ
קִדּוּשֵׁי נַמֵּי הָדְרֵי – גם מעות הקידושין חוזרים אליו. אֲמֵימַר אָמַר,
קִדּוּשֵׁי לֹא הָדְרֵי – מעות הקידושין אינם חוזרים אף כשהיא חזרה
בה, גְּזִירָה שְׁמָא יֹאמְרוּ העולם שכיון שמעות הקידושין חזרו אליו,
הרי שלא היתה מקודשת לו, ואם כן קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּאֲחוֹתָהּ –
מותר לו לשאת את אחותה, ויעברו על איסור תורה. רַב אַשֵׁי אָמַר,
אין לחשוש לטעות, כיון שנִּיטְּהָה מוֹכֵיחַ עָלֶיהָ שהיתה מאורסת לו.
דוחה הגמרא את דברי רב אשי: וְהָא דָּרַשׁ אַשֵׁי בְּרוּתָא – טעות הִיא,
דְּאִיכָּא – שהרי יתכן שיש מי דְּשָׁמַע בָּהָא – שהחזירה לו את כסף
הקידושין, וְלֹא שָׁמַע בָּהָא – שיש בידה גט.

שנינו במשנה: שֶׁהַשּׁוֹשְׁבִינוֹת נִגְבִּית בְּבֵית דִּין.
הגמרא מבארת את דיני השושבינות: תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים
נֶאֱמְרוּ בְּשׁוֹשְׁבִינוֹת. נִגְבֵּית בְּבֵית דִּין – מי שקיבל שושבינות ואינו
מחזירה אפשר לתובעו בבית דין. וְחוֹזֶרֶת בְּעוֹנָתָהּ – אין מקבל
השושבינות חייב להחזירה אלא בזמן שנותן השושבינות נושא
אשה, אבל לא קודם לכן. וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם רִבִּית – אם הוא מחזיר
לו יותר ממה שקיבל אין בזה ריבית.

רש"י

תנו לי בעלי — כלומר, אני מזומנת להשלים תנאי קדושי, דהיינו נשואין, ואין העיכוב תלוי בי. **אמר רב יוסף** — בעלמא אמרינן "תנו לי שושביני ואשמח עמו" כדקאמרת. אבל הכא במאי עסקינן — כגון ששמח ואבל עם המת בחופתו אותו שחייב לו השושבינות, ונתחייב השושבין מיד לפרעו אחרי ששמח עמו. אלא שמת, וייבם אחיו את אשתו. ושושבינות זו ראויה היא, ותחזור לאמצע. דרך שושבינות — אובל עמו, ואחר כך מביא הדורון. **לימא תנו לי בעלי ואשמח עמו תנאי היא** — למר מחזירין קדושין אם מת הארוס, ולמר אין מחזירין. **בתולה גובה מאתים** — אם מת או גירשה. ובדכתב לה מן האירוסין. דהיכא דלא כתב לה — בעיא היא בכתובות (פט, ב), ולא אפשיטא. **מקום שנהגו להחזיר קדושין מחזירין** — לקמיה מפרש לה ואזיל. **רבי הנשיא אומר כו'** — לקמן פריך עלה. **הדרן ביה איהו** — חזר בה, ורוצה לגרשה. הלכך בתולת כתובתה מלבד קדושין. והוא הדין אם מת הוא, כדמפרש ואזיל. ומשום דמיבעי ליה לפרושי באנפי נפשיה טעמא דמת הוא, משום "תנו לי בעלי ואשמח עמו", נקט הכא לישנא דהדר ביה איהו. **דמית הוא כולי עלמא לא פליגי** — דאינה מחזרת קדושין, דמציא אמרה: "תנו לי בעלי ואשמח עמו", כדאוקמה רב יוסף בר אבא לברייתא דלעיל. **לטיבועין ניתנו** — שאם תמות ולא יזכה לישאנה — יהיו אבודין, ולא יחזרו לו. **ופרכינן: והא מקום שנהגו להחזיר מחזירין קתני** — במילתיה דרבי יהודה הנשיא, והיכי מוקמת לה לדידיה דלטיבועין ניתנו? **הכי קאמר** — רבי יהודה. **סבלונות ודאי** — בההוא מודינא לך דבמנהגא תליא מילתא. והוא תכשיטים ששולח לארוסתו לאחר שקדשה. אבל קדושין — ודאי לטיבועין ניתנו. **והני תנאי** — דלקמן, כי הני תנאי דלעיל דפליגי בקדושין לטיבועין ניתנו. **בכבר** — כסף, היינו עשרים וחמשה מנה. **בתולה גובה כו'** — לקמן מיפרשא כולה. **בתולה גובה מאתים** זוז — דהיינו שני מנין, והיינו חמשים שקל כמוהר הבתולות, מלבד קדושין — תטול כתובתה. **כבר** — עשרים וחמשה מנים. מנה — עשרים וחמשה שקלים. שקל — ארבעה דינר, דהיינו ארבעה זוזים. **רבי יהודה אומר בתולה גובה מאתים** — מן הכבר של קדושין, ומחזרת השאר לארוסה. **רבי יוסי אומר** — לקמיה מפרש לה. **אילימא שמתה** — היא, ומשום הכי קאמר רבי יהודה מחזרת לו את השאר — דקדושין לאו לטיבועין ניתנו. אלא בשמת הוא — והלכך גובה כתובתה כדין אלמנה. ואמאי קמחזרת לרבי יהודה את השאר? והא אוקימנא לעיל: יכולה היא שתאמר "תנו לי בעלי ואשמח עמו" **שזינתה** — תחת ארוס [שלה], ובאה לגבות כתובתה כשיגרשנה בעלה. **מישרא שריא ליה** — כדנפקא לן בסוטה (ב, א) מ"והיא לא נתפשה" — אסורה, הא נתפשה — מותרת. ואם בא לגרשה שלא כדין למה תחזיר [לו] את השאר? **שנאנסה** — ואסורה לו, כדנפקא לן (כתובות נא, ב) מ"והיא לא נתפשה"; הא יש לך אחרת, אף על פי שנתפשה — אסורה, ואיזו — זו אשת כהן. וכיון דלא פשעה — לא הפסידה כתובתה לדברי הכל, אבל בקידושיה פליגי. **רבי יוסי מספקא ליה** — והוו קדושין ממון המוטל בספק, וחוזלקין. ומחזרת לו את החציי, או חושבת בכתובתה ותטרוף ממנו מותר כתובתה. הלכך, קידשה לאלמנה בעשרים שקלים דהיינו שמונים זוזים — הארבעים זוזים צריכה להחזיר לו, וחושבת בכתובתה, והוא נותן לה שלשים חצאי שקלים דהיינו ששים זוז — הרי נתקבלה האלמנה מאה זוז, דהיינו מנה בכתובתה. **קדשה בשלשים שקלים** — דהיינו מאה ועשרים זוז — חציים תחשוב בכתובתה, דהיינו ששים זוז. וארבעים החסרים לה הוא יתן — עשרים חצאי שקל, דהיינו ארבעים זוז. **נראה בעיני דהכי נרסינן: אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן כבל מקום שנהגו להחזיר מחזירין** — היכא דמתה אשה. **מוהרי הדרי** — שושלה אחר קדושין, והן סבלונות, הדרי במיתת האשה. ונראה בעיני דתרי גווני נינהו, מוהרי וסבלונות, דהא גבי סבלונות נמי הכי פסקינן לה לקמן גבי מתניתין דסבלונות, ותרי זימני למה ליה? ויש לומר: דמוהר הוא ממון שמקדים לה עתה בימי אירוסין, שיהא כותב בכתובתה כשתנשא לו, ולהכי מיקרי מוהר. **גזירה שמא יאמרו** — קדושי טעות היו, ולכך חזרו, ונמצאו קדושין תופסין באחותה ומותרת לו. **איכא דשמע** — בהחזרת קדושין. **ולא שמע בהא** — בגט. הלכך קדושין לא הדרי. **וחוזרת בעונתה** — כשישא זה אשה — יחזיר לו שושבינותו, ולא קודם. **ואין בה משום רבית** — אם הרבה לו בדורון יותר.

ואין

תוספות

ורבי יהודה הנשיא אומר באמת אמרו מקום שנהגו להחזיר קדושין כו' — לא גרסינן הכא "קדושין", דלקמן מוקי לה בסבלונות.

ורבי יהודה סבר באמת אמרו כו' — ואין לומר: דלמא רבי יהודה סבר (דבמת) היא יכולה לומר כו', דתנא בתרא לטפויי קאי אתי.

נותן לה שלשים חצאים — שכך היו רגילין לעשות חשבון מחצאי סלעים, כדקאמר לקמן בפרק "גט פשוט" (קסו, ב): ספ"ל מלמעלה וקפ"ל מלמטה כו', ומפרש רבינו יעקב: ספ"ל — ס' פלגי, קפ"ל — ק' פלגי.

ורבי יוסי מספקא ליה קדושין אי לטיבועין נתנו — ואם תאמר: אי לאו לטיבועין נתנו הוה ליה למימר: המוציא מחבירו עליו הראיה, כדין כל ממון המוטל בספק, כרבנן דסומכוס ולעיל ב"המוכר את הבית" (סב, ב) פירשתי לה.

ואין

ואין השביעית משמטתה — דלא קרי ביה "לא יגוש". מכאן היה מביא רבינו תם ראיה דקיימא לן כלישנא בתרא דפרק קמא דמכות (ג, ב) דאמר רב יהודה אמר שמואל: המלוה את חבירו לעשר שנים — אין שביעית משמטתו. ואף על גב דאתי לידי "לא יגוש" — השתא מיהא לא קרינן ביה "לא יגוש". דהכי נמי משמע הכא, דכיון דלא קרינא ביה בשושבינות — לא שייך ביה למימר דשביעית משמטתה. ועל ידי כן מגיה רבי יעקב מה שיסד הפייט רבי אליהו הזקן: "זמן עשר כסף כי ילונו בחצי ימיו יעזבנו", ולישנא קמא דפרק קמא דמכות (שם) איתי ליה דהמלוה לחבירו לעשר שנים שביעית משמטתו. ואין רבינו תם פוסק כן; אלא כלישנא בתרא, דאית ליה אין שביעית משמטתו, ומגיה: "זמן עשר כסף כי ילונו ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו". ואין נראה לרבינו יצחק ראיה מכאן, דלא שייכא כלל שושבינות למלוה, שהרי מכמה דברים הם חלוקים זה מזה, כדמשמע הכא. והכא הכי פירושו: אין שביעית משמטתו דלא קרינא ביה "לא יגוש" — ושמא לעולם לא יבא לידי "לא יגוש", שיכול לומר לו: בבתולה אני עושה עמך. או שמא לא ישא אשה. אבל מלוה, שלבסוף בא לידי "לא יגוש" — שביעית משמטתה.

ואין הבכור נוטל פי שנים דהוה ליה ראוי כו' — ואפילו למאן דאמר לעיל בפרק "יש נוחלין" (קכד, ב): מלוה לא הוי ראוי — שושבינות מיהא הוי ראוי, כי שמא לא יפרע לו לעולם.

עשה עמו באחת ובקש לעשות עמו בשתים — פירוש: שיפרע לו בשתי נשים, בכל אחת חצי, שרוצה לישא זו אחר זו — יכול לומר: באחת אני עושה עמך כדרך שעשית עמי, ולא אטרח בשתים. והרב רבינו יצחק בר מרדכי פירש דגרסינן איפכא: עשה עמו בשושבינות בשתי נשים, ובקש שיעשה עמו באשה אחת — יכול לומר לו: כשתשא אשה אחרת אביא לך בשתים, פירוש: ולא אתן לך הכל בזאת האשה. ומיהו, גירסת הספרים אתי שפיר, כדפרישית.

סבלונות

ואין שביעית משמטתה — אם עברה שביעית בינתיים, קודם שחזר זה ונשא גם הוא אשה. **ואין בכור נוטל פי שנים** — היכא דחזרת לאמצע, כדתניא לעיל. **נגבית בבית דין מאי טעמא מפני שהיא כמלוה** — הכי גרסינן לה. ובספרים כתוב נגבית בבית דין וחזרת בעונתה, מאי טעמא מפני שהיא כמלוה. דלדעת כן הלוהו שיחזיר לו בעונת שמחתו, ופרעון הולך אחר קביעות זמן שקבע לו המלוה. **דלאו אדעתא דרבית יהיב ליה** — שאם רצה פוחת לו, אלא מתוך שמחת ריעות הרבה בדורון. **דלא קרינא ביה לא יגוש** — שאינו יכול לדחקו בבית דין בשביעית, שהרי לא הגיע זמנו עד שישא הוא אשה ויחזיר לו אז, דאינה נגבית אלא בבית דין בעונתה, כדאמרינן במסכת מכות (ג, ב): המלוה את חבירו לעשר שנים — אין שביעית משמטתו. אף זה, לא הגיע זמנו עד לאחר שביעית, הלכך בשביעית — אבתי לא מטא זמניה שיוכל לנוגשו, דעדיין לא נשא אשה. **דהוי ליה ראוי** — ופסקינן להלכתא בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכה, ב): אין הבכור נוטל פי שנים במלוה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות. הוה **במתא** — אותו שעליו להחזיר שושבינות הוה בעיר כשנשא שושבינו אשה ולא בא לשמחתו. **איבעי ליה למיתי** — ונגבית בבית דין. קול **מבלא** — *אשקלנ"א בלעז, שהיו משמיעין קול לבא לשמוח עם החתן. **איבעי ליה לאודועי** — ומדלא אודעיה — תרעומות אית ליה עליה, כדמפרש ואזיל, אבל שלומי מיהא משלם. **עד כמה** — דהא ודאי צריך לנכות דמי אכילתו, שהרי לא אכל עמו. **עד זויא בו'** — זוזא היה אוכל, הלכך זוזא פוחת מדמי שושבינותו. אית דגרסי: עד זוזא אייתיה בכפיה אכלי בכסיה = בבטנו, כמו בית הכוסות. אי נמי: בכרסיה. **עד ארבע** — אם נתחייב ארבעה זוזים משושבינותו. **משלם פלגא** — דכיון דמביא ארבעה — רגילין להאכילו בריוח עד שני זוזים, וכיון דלא אכל — יפחות שנים מן הארבעה. **כחשיבותיה** — לפי מה שהוא חשוב, ומביא הרבה ורגילין לכבדו במיני מעדנים — יפחתו לו מדמי שושבינותו כפי מה שהיה אוכל. **עשה עמו כפומבי** — בגלוי, שמחה מפורסמת. וזה שחזר ונשא גם הוא אשה — בקש לעשות חופתו בצניעות, או לפי שעת צרה היא, או שרוצה לצמצם סעודתו ואינו חושש להרבות אוכלין. **כפומבי אני עושה עמך** — בשמחה יתירה אני חפץ, כמו שעשיתי לך, וכן כל הנך דמפרש ואזיל. **לכשתשא אשה אחרת** — לא אשמחך יותר ממה ששמחתני, שאיני חפץ בשמחה יתירה.

וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ, וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם. נִגְבֵּית בְּבֵית דִּין, מַאי טַעְמָא? כְּמִלְוֶה דָּמְיָא. וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם רִבִּית - דְּלָאו אַדַּעְתָּא דְּהָכִי יְהַב לֵיהּ. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ - דְּלָא קָרֵינָא בֵּיהּ "לֹא יִגֹּשׁ". וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם - דַּהֲוָה לֵיהּ רָאוּי, וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בְּרָאוּי בִּכְמוּחָזָק. אָמַר רַב כָּהֲנָא, כְּלָלָא דִּשְׁושְׁבִינוּתָא: הֲוָה בְּמָתָא - אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיתָא. שְׁמַע קַל טַבְלָא - אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיתָא. לָא שְׁמַע קַל טַבְלָא - אִיבָּעֵי לֵיהּ לְאוֹדועֵיהּ, תַּרְעוֹמֶת אִית לֵיהּ, שַׁלּוּמֵי מְשַׁלֵּם. וְעַד כַּמָּה? אָמַר אַבָּיֵי: נָהֲגוּ בְּנֵי גְּנָגֵא, עַד זוּזָא - אַיְיתָא בְּכַפֵּיהּ אָכְלֵיהּ בְּכַרְסֵיהּ, עַד אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם פַּלְגָא, מִכָּאן וְאֵילָךְ - אֵינִישׁ אֵינִישׁ כַּחֲשִׁיבוּתֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: עָשָׂה עִמּוֹ בְּפוּמְבֵּי, וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּצִנְעָא - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: בְּפוּמְבֵּי אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, כִּדְרָכְךָ שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי; עָשָׂה עִמּוֹ בִּבְתוּלָה, וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּאַלְמָנָה - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: בִּבְתוּלָה אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, כִּדְרָכְךָ שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי. עָשָׂה עִמּוֹ בְּשֶׁנְּיָה, וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּרִאשׁוֹנָה - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: לִכְשֶׁתִּשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ. עָשָׂה עִמּוֹ בְּאַחַת, וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּשָׁתַּיִם - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: בְּאַחַת אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, כִּדְרָכְךָ שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי. תָּנוּ רַבָּנָן: עַתִּיר נְכָסִין עַתִּיר פּוּמְבֵּי - זֶה הוּא בַּעַל הֲגָדוֹת, עַתִּיר סְלָעִים עַתִּיר תְּקוֹעַ - זֶהוּ בַּעַל פִּלְפּוּל, עַתִּיר מְשֶׁה עַתִּיר בְּמָם - זֶהוּ בַּעַל שְׁמוּעוֹת, הַכֹּל צְרִיכִין לְמָרֵי חַטָּיָא - תַּלְמוּד. אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים" זֶה בַּעַל תַּלְמוּד, "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד" מִשְׁתֶּה תָּמִיד בַּעַל הַבַּיִת - זֶה בַּעַל מִשְׁנָה. רָבָא אָמַר: אִיפְּכָא. וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא, מַאי דִּכְתִיב: "מַסִּיעַ אֲבָנִים יֵעָצֵב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֵן בָּם"? "מַסִּיעַ אֲבָנִים יֵעָצֵב בָּהֶן" - אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה, "בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֵן בָּם" - אֵלּוּ בַּעֲלֵי תַּלְמוּד. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים" - זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה רָעָה, "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד" - זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה. רַבִּי יַנַּאי אָמַר: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים" - זֶה אִיסְטְנִים, "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד" - זֶה שֶׁדַּעְתּוֹ יָפָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים" - זֶה רַחֲמָן, "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד" - זֶה אַבָּוְרֵי. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים" - זֶה שֶׁדַּעְתּוֹ קְצָרָה, "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד" - זֶה שֶׁדַּעְתּוֹ רְחָבָה.

ואמר

תנו רבנן עתיר בנכסין — עשיר משדות וכרמים וזיתים הנראין לבריות, וגם עתיר פומבי — עושר הגלוי, כגון רוב בהמות שהכל יודעים בהן. **זהו בעל אגדה** — שדורש בכל מקום ברבים בבתי משתאות, שדורש בימים טובים והכל נאספין לשמוע, ויש לו קול חכמה. ובא להשמיענו שמתוך שאין אגדות צריכות עיון — יכול לדרוש בכל מקום. **עתיר סלעין** — שולחני שמשתכר תמיד במיני מטבעות. **עתיר תקוע** — יש מפרשין: שיש לו בתים הרבה ומשתכר בהן תדיר, ומיקרי הכי על שם "ויעקב תקע את אהלו" (בראשית לא). ולי נראה — כדאמרינן במנחות (פה, ב): תקוע אלפא לשמן. עיר היא, ומשם היו מביאים שמן למנחות. ודימה למטבעות ולשמן את הפלפול, על שם שמרויח יום יום תדיר בפלפולו טעמים הרבה, כשאר המטבעות וטעמי השמן שמביאין מתקוע. **עתיר משה** — "אנשי מדות" (במדבר יג) מתרגמינן: אינשי משחן. עתיר בדבר המדות, כגון תבואה, שאין משתכרין בה תדיר, אלא מכניסין אותה לאוצר, ולכשתגיע עת מכירה אז ימכרנה וישתכר. והיינו נמי "עתיר במס", כמו "במוס עמדי חתום באוצרותי" (דברים לג) — דבר שמכניסין לאוצר. **זהו בעל שמועות** — שיודע הלכות ומימרות האמוראין, ולכשיגיע עת הוראה — יגלה שמועותיו. **תלמוד** — סוגיית תלמוד ותרוצי משניות ובריייתות. וזהו עיקר התלמוד, שאם לא התלמוד — אין למדין הלכה מתוך משנה, כדאמרינן: התנאים מבלי עולם (סוטה כב, ב). **זה בעל תלמוד** — שממית עצמו לכוין הלכות ולתרץ הוויות. **רבא אמר איפכא** — "כל ימי עני רעים" — זה בעל משנה, שאינו יכול להורות הלכה מתוך משנתו, וגם כי כשחולקות זו על זו אינו יכול לתרץ. "וטוב לב" — זה בעל התלמוד, שיודע משניות על עיקרם ובקי בטעמיהם, ויש בידו כח להורות הלכה למעשה. **יעצב** — לשון "בעצבון תאכלנה" (בראשית ג). **זה בעל משנה** — ששונה משניות כל היום, ואין לו אלא צער, שמתקשה בטעמיהן ואינו יודע לפרש. **יסכן** — לשון תמימות, כמו "ותהי למלך סוכנת" (מלכים א א), כלומר שנהנה מהן. **זה איסטנים** — מי שדעתו קצה ולבו נמאס בכל דבר מגונה שהוא רואה. **יפה** — שסובל הכל, דאינו מזיק לו שום לכלוך ושום דבר מיאוס. **קצרה** — כמו עצרן וקפדן, עינו רעה בשלו ובשל אחרים. **זה רחמן** — כמה ענינים הוא רואה וכמה מאורעות שלבו בוכה תדיר עליהן.

ואמר

וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶתְהּ – אם עברה שנת השמיטה ולא פרע חובו, אין השביעית משמטת את החוב. וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם כשהחזירו שושבינות לאב אחרי שמת, אלא כל בניו מתחלקים בה בשוה.

הגמרא מפרשת את הברייתא: הדין הראשון, נִגְבֵּית בְּבֵית דִּין. מַאי טַעְמָא, מפני שהשושבינות בְּמִלְוֶה הֲמָיָא – נחשבת כהלוואה, שאדם שולח מתנה כזו לחבירו על מנת שכשישא הוא אשה חבירו יחזיר לו כמו שנתן לו. הדין השלישי, וְאֵין בָּהּ מְשׁוּם רִבִּית. והטעם, משום דְּלַאו אַדַּעְתָּא דְּהָכֵי יָהֵב לֵיהּ – שלא נתן לו יותר ממה שקיבל ממנו בכוונה להוסיף לו בפרעון, אלא הרבה לו משום שמחתו בשמחת חבירו. הדין הרביעי, וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶתְהּ. והטעם, משום דְּלֹא קָרְעָה בֵּיהּ – שאין אני קורא על השושבינות את הפסוק (דברים טו ב) 'לֹא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו' שממנו לומדים דין שמיטת כספים, שהרי שיטת שמואל (מכות ג:) שהמלוה את חבירו לעשר שנים, השמיטה שחלה באמצע אינה משמטת את החוב, כיון שבשנת השמיטה אינו יכול לנוגשו להחזיר את החוב, שלא הגיע עדיין זמן הפרעון. וכן לענין שושבינות, כיון שעדיין לא נשא אשה אינו יכול לתובעו להחזיר לו את השושבינות, ולכן אף אם חלה שנת השמיטה לפני נישואי הנותן, אינה משמטת את חוב השושבינות. הדין החמישי, וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. והטעם, משום דַּהֲוָה לֵיהּ – שהשושבינות היתה דבר הָרָאוּי לקבלו, אבל אביהם לא היה מוחזק בזה, וְאֵין הַבְּכוֹר הירש את נכסי אביו נוֹטֵל פי שנים בְּנִכְסִים שהיה אביהם רָאוּי לקבל, כְּבִנְכָסִים שהיה אביהם מוּחְזָק בהם.

הגמרא מפרטת את דיני תשלומי השושבינות כשלא השתתף בשמחתו: אָמַר רַב כַּהֲנָא, כְּגוֹן דְּשׁוֹשְׁבִינוּתָא – כלל בדיני שושבינות, הָוֶה בְּמָתָא – אם האדם שחייב את השושבינות היה בעיר בזמן הנישואין, אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיתָא – היה צריך לבוא לשמחתו ולהביא את השושבינות, ואם לא הביא יכול לתובעו בבית דין. ואף אם היה סמוך לעיר וְשָׁמַע קַל טַבְלָא – קול פעמון שהיו משמיעים כדי לקרוא לאנשים לבוא לשמחת החתן, אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיתָא – היה צריך לבוא לשמחתו. ואם היה רחוק ממקום השמחה וְלֹא שָׁמַע קַל טַבְלָא, אִיבָּעֵי לֵיהּ לְאוֹדוּעֵיהּ – היה צריך החתן להודיע לשושבינו על שמחתו, ואם לא הודיעו תַּרְעוֹמֶת אִית לֵיהּ – יש לשושבין על שלא הזמינו לסעודתו, אבל שַׁלּוּמֵי מְשַׁלֵּם את השושבינות.

הגמרא מברררת כמה דמי שושבינות משלם זה שלא היה בשמחת הנישואין. שואלת הגמרא: וְעַד כַּמָּה משלם, הרי ודאי צריך להוריד מדמי השושבינות את שווי הסעודה שלא אכל בשמחת חבירו. משיבה הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי, נָהֲגוּ בְּנֵי גְּנָּא – האנשים שבאים לחופה, אם דמי שושבינותו שהיה מביא בידו, הוּא עַד זוּזָא – זוז, אינו צריך לשלם כלום, שכן אַיְיתָא בְּכַפֵּיהּ אָכְלֵיהּ בְּכַרְסֵיהּ – את מה שהביא בידו אכל בכרסו, כלומר, זוז זה שהביא היה אוכלו אילו היה משתתף בשמחתו, שכן שווי האכילה הוא זוז. ואם היו דמי שושבינותו עַד אַרְבָּעָה זוזים, מְשַׁלֵּם פַּלְגָא – מחצית מהשושבינות, שזה שני זוזים, כיון שאדם שמביא ארבעה זוזים דמי שושבינות, נוהגים להאכילו ברווח בשווי שני זוזים. אבל מִכָּאן וְאֵילָךְ – אם הביא לו שושבינות יותר מארבעה זוזים, אֵינִישׁ אֵינִישׁ כַּחֲשִׁיבוּתֵיהּ – אדם אדם כפי חשיבותו, שכפי שהיו מאכילים אותו כך מורידים לו מהשושבינות.

הגמרא מביאה דין נוסף בדיני השושבינות, שאם שמחת השני אינה כשמחת הראשון יכול השני לסרב להשתתף: תָּנוּ רַבָּנָן, עָשָׂה עִמּוֹ בְּפוּמְבִּי – אם בעל השמחה הראשון שמח עם השושבין את שמחת נישואיו בפרסום, וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ – ועתה מבקש השושבין מבעל השמחה הראשון שישמח בשמחתו בְּצִנְעָא, יָכוֹל לוֹמַר לוֹ, אם תעשה את השמחה בְּפוּמְבִּי, אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ – אשתתף בשמחתך ואתן לך שושבינות כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי, אבל אם אינך עושה את השמחה בפרסום איני נותן לך דמי השושבינות. וכן עָשָׂה עִמּוֹ בְּבָתּוּלָה – אם השושבין השתתף עם בעל השמחה הראשון כשנשא בתולה, וּבִקֵּשׁ – ועתה מבקש השושבין מבעל השמחה הראשון לשמוח עמו כשהוא נושא אלמנה לראשון, לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּאַלְמָנָה – לשמוח עמו כשהוא נושא אלמנה, יָכוֹל לוֹמַר לוֹ, בְּבָתּוּלָה אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ – הייתי שמח איתך ונותן לך שושבינות כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי, אבל כיון שאתה נושא אלמנה ואין זה כל כך שמחה, איני רוצה לשמוח עמך ולתת לך שושבינות. וכן עָשָׂה עִמּוֹ – אם השושבין השתתף עם בעל השמחה הראשון בַּשְּׁנִיָּה – כשנשא אשה שניה, וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה – ועתה מבקש השושבין מבעל השמחה הראשון לשמוח עמו כשהוא נושא אשה ראשונה, יָכוֹל לוֹמַר לוֹ, לְכְשֶׁתִּשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת – שניה, אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ כדרך שעשית עמי, שאיני רוצה בשמחה יתירה, שבנישואי אשה ראשונה יש יותר שמחה מנישואי אשה שניה. וכן עָשָׂה עִמּוֹ – אם השושבין השתתף עם בעל השמחה הראשון בְּאַחַת – כשנשא אשה אחת, וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בִּשְׁתַּיִם – ועכשיו מבקש השושבין מבעל השמחה הראשון לשמוח עמו שהוא נושא שתי נשים זו אחר זו, ורוצה שיתן לו מחצית דמי השושבינות עבור כל אחת, יָכוֹל לוֹמַר לוֹ, בְּאַחַת – כשתישא אשה אחת אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ – אשמח איתך ואתן לך שושבינות, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי, אבל איני רוצה לטרוח בשמחתך בשתי נשים.

הגמרא מביאה ענין נוסף שמוזכר בו 'פומבי': תָּנוּ רַבָּנָן, כדרך שיש אופני עשירות בממון כך יש בתורה, עָתִיר – עשיר בִּנְכָסִין – בכרמים ושדות, וְעָתִיר פּוּמְבֵּי – עשיר בעושר גלוי, כגון בהמות הרועות בחוץ והכל רואים אותן, מי הוא עשיר כעין זה בתורה, זֶה הוּא בַּעַל הַנְּדוֹת, שדורש בכל מקום בדברי אגדה, בבתי משתאות ובימים טובים, שהרי דברי אגדה אינם צריכים עיון ויכול לדרוש אותם בכל עת, ויש לו שם שהוא חכם. עָתִיר סְלָעִים – עשיר במטבעות, הוא השולחני שמשתכר על ידי שפורט מיני מטבעות, וְעָתִיר תְּקוֹעַ – עשיר בשמן, זֶהוּ בַּעַל פַּלְפּוּל, שמרויח כל יום טעמים הרבה, כשכר המטבעות וכטעמי השמן. עָתִיר מְשַׁח – מדה, כלומר, עשיר בדבר המדוד, כגון תבואה שאין מוכרים אותה כל הזמן אלא היא שמורה בביתו ומוכרה כשמגיע זמן מכירתה, וְעָתִיר כַּמֶּס – עשיר בדבר הכמוס, שיש לו זהב וכסף גנוזים באוצרותיו, זֶהוּ בַּעַל שְׁמוּעוֹת, ששמע הרבה מדברי האמוראים, ואינו מחודד כל כך לפלפל בהם, אבל כשיגיע זמן שיצטרכו להם הבריות, יפרסם שמועותיו. ומכל מקום, הַכֹּל צְרִיכִין לְמָרֵי חִטְּיָא – כולם צריכים לבעל החטים, שאין אדם יכול לחיות בלא החטה, וכמו כן כולם צריכים את זה שלמד גְּמָרָא שהיא פירוש וטעמי המשניות, שבלא זה לא יוכלו להורות הלכה.

הגמרא ממשיכה לעסוק בענין בעל משנה ובעל גמרא, ואגב כך עוסקת בענינים נוספים הנדרשים מאותם פסוקים: אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב (משלי טו טו) 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים וְטוּב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד', 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים' זֶה בַּעַל תַּלְמוּד, שממית עצמו על לימודו ועוסק בקושיות ותירוצים, 'וְטוּב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד' זֶה בַּעַל מַשְׁנָה, שאינו טורח בקושיות ותירוצים. רָבָא אָמַר, אִיפְּכָא – להיפך, 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים' זה בעל משנה, שאינו יכול להורות הלכות מתוך משנתו, וכשהמשניות חולקות זו על זו אינו יכול לתרצן, 'וְטוּב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד' זה בעל גמרא, שמתיישבים לו דברי המשנה, והוא בקי בטעמי המשניות ויודע לפסוק הלכה למעשה. וְהֵיכִינוּ דְּאָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, מַאי דִּכְתִיב (קהלת י ט) 'מַסִּיעַ עֵצִים יֵעָצֵב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֶן בָּם', 'מַסִּיעַ עֵצִים יֵעָצֵב בָּהֶן' אֵלּוּ בַּעֲלֵי מַשְׁנָה, שהשונה כל ימיו רק משניות אין לו אלא עצר, כיון שמתקשה בטעמי המשניות ואינו יודע לפרשן, 'בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֶן בָּם' אֵלּוּ בַּעֲלֵי תַּלְמוּד, שֶׁיִּסָּכֶן הוא לשון חמימות, ובעלי הגמרא מתחממים ושמחים בלימודם שמבינים אותו.

רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים' זֶה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה רָעָה, 'וְטוּב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד' זֶה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה. רַבִּי יַנַּאי אָמַר, 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים' זֶה אִיסְטְנִיס, שדעתו קצה ולבו נמאס מכל דבר מגונה שהוא רואה, 'וְטוּב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד' זֶה מִי שַׁדַּעְתּוֹ רָפָה, שלא מזיק לו שום לכלוך ודבר מיאוס. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים' זֶה רַחֲמָן, שדואג כשרואה צרותיהם של בני אדם, 'וְטוּב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד' זֶה אַכְזָרִי. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים' זֶה מִי שַׁדַּעְתּוֹ קַצָּרָה, שהוא קמצן וקפדן, ועינו רעה בשלו ובשל אחרים, 'וְטוּב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד' זֶה מִי שַׁדַּעְתּוֹ רְחָבָה.

הגמרא מפרשת את פשוטו של הפסוק 'כל ימי עני רעים': **וְאָמַר** רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מהו שכתוב 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים', **וְהָא אִיכָּא** – והרי יֵשׁ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שהם ימים טובים לעני, כיון שאז היו מחלקים מזונות לעניים. אלא צריך לומר **כְּדִשְׁמוּאֵל**, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁנוּי וֶסֶת – שינוי הרגל האכילה, הוא תַּחֲלַת חוֹלִי, והעני שכל ימות השבוע אוכל פת חריבה ובשבת אוכל בשר, נחלה מזה, ונמצא שאף שבתות וימים טובים הם ימים רעים עבורו.

הגמרא מביאה שלא רק ימי העני רעים, אלא אף לילותיו: **כְּתִיב** בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא, אמר שלמה המלך 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים, וְטֶן סִירָא אוֹמֵר, אַף לֵילוֹת העני רעים, כיון שבְּשָׁבַב גַּנִּים גַּנּוֹ – גגו נמוך מגגות אחרים, שאין לו כסף להגביהו, ומתוך כך מִמְּטַר נַגְּנִים לְגַנּוֹ – הגשם נשפך מגגות האחרים לגגו, ואין לו מנוחה אף בלילה. וכן בְּרוּם הָרִים בַּרְמוֹ – הכרם שלו נמצא במקום גבוה על ההר, מקום סלעים ואבנים, שאין לו כסף לקנות כרם במדרון שהיא קרקע טובה, וּמֵעֲפַר כַּרְמוֹ לְבַרְמִים – וכשהוא מביא זבל לדשן את כרמו, הרוח מוליכו לברמים של האחרים הנמוכים יותר.

משנה

משנה זו דנה בדין הסבלונות, הם המתנות ששולח הארוס לארוסתו לאחר הקידושין, האם כשלבסוף לא נישאו צריכה הארוסה להחזיר מתנות אלו:

הַשּׁוֹלֵחַ סַבְלוֹנוֹת לְבֵית חָמִיו, ולאחר מכן גירש את כלתו, או שמת אחד משניהם, ועתה הוא דורש [או יורשיו, במקרה שהוא מת] את הסבלונות בחזרה. אם **שָׁלַח** לִשְׁם אפילו בשווי **מָאָה מָנֶה, וְאָכַל שָׁם טְעוּדַת חֲתָן אֲפִילּוּ בְּשִׁווי דִּינָר, אֵינָן נִגְבִּין** בחזרה, שמחמת חיבת שמחת האכילה שאכל עמהם, מחל ונתן להם את הסבלונות במתנה גמורה, אבל אם **לֹא אָכַל שָׁם טְעוּדַת חֲתָן, הֲרֵי אֵלּוּ נִגְבִּין**.

דין נוסף בסבלונות: **שָׁלַח סַבְלוֹנוֹת מְרוּבִּין** לארוסתו, ופירש ששולחם על מנת **שֶׁיַּחְזְרוּ עָמָּהּ לְבֵית בַּעְלָהּ** לאחר נישואיה, וגירשה או מת אחד מהם, **הֲרֵי אֵלּוּ נִגְבִּין**. אבל אם שלח **סַבְלוֹנוֹת מוּעָטִין**, ופירש ששולחם כדי **שֶׁתְּשַׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּבֵית אָבִיהָ, אֵין נִגְבִּין**, כיון שמחל עליהם.

גמרא

הגמרא מבארת את דין המשנה, שאם אכל סעודת חתן בשווי דינר, אין הסבלונות נגבים: **אָמַר רָבָא**, מה ששנינו שאם אכל בדינר מחל על הסבלונות, הוא **דַּוְקָא** אם אכל בשווי **דִּינָר, אֲבָל** אם אכל בשווי **פָּחוֹת מִדִּינָר, לֹא** מחל על הסבלונות. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא**, הרי 'דִּינָר' תְּנַן – שנינו במשנה. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תדאה סברו לומר, **הוֹא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ** אם אכל **פָּחוֹת מִדִּינָר** מחל על הסבלונות, **וְהָאי דְּקָתָנֵי** – ומה שכתבה המשנה 'דִּינָר, אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא קָתָנֵי – המשנה כתבה את דרך העולם שאוכלים סעודה בדינר, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאכל בדינר דווקא, אבל אם אכל בפחות מדינר לא מחל.

הגמרא מברר באיזה אופנים מחל מחמת סעודה זו. מסתפקת הגמרא: כשְׁאָכַל תְּנַן – שנינו במשנה שמחל על הסבלונות, **שָׁתָה מַאי** – מה הדין אם שתה בשווי דינר, האם מחל או לא. עוד מסתפקת הגמרא, כשהוּא עצמו אכל תְּנַן – שנינו במשנה שמחל על הסבלונות, **שָׁלְחוּ מַאי** – מה הדין אם שלח שליח להביא את הסבלונות והשליח אכל שם עמהם, האם מחל או לא. עוד מסתפקת הגמרא, כשאכל **שָׁם** – בבית חמיו תְּנַן – שנינו במשנה שמחל על הסבלונות, **שָׁגַר לוֹ מַאי** – מה הדין אם לא אכל שם אלא חמיו שלח אליו סעודה ואכלה בביתו, האם מחל או לא.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט כמה מהספיקות הללו: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁשִּׁגֵּר לְבֵית חָמִיו מֵאָה קְרוֹנוֹת שֶׁל כַּדֵּי יַיִן וְשֶׁל כַּדֵּי שֶׁמֶן וְשֶׁל כְּלֵי כֶסֶף וְשֶׁל כְּלֵי זָהָב וְשֶׁל כְּלֵי מֵילֶת** – בגדים העשויים מצמר נקי. **וְרָכַב** על סוסו **בְּשִׁמְחָתוֹ** על ששלח הון רב לבית חמיו, **וְהָלַךְ וְעָמַד עַל פֶּתַח בֵּית חָמִיו וְהוֹצִיאוּ** לו **כּוֹס** שֶׁל יין מזוג בחמין **וְשָׁתָה, וּמֵת** אחר כך, קודם הנישואין. **וְווּ הֲלָכָה הֱעֱלָה רַבִּי אַחָא שַׁר הַבִּירָה לִפְנֵי חֲכָמִים לְאוּשָׁא, וְאָמְרוּ, הַסַּבְלוֹנוֹת הֲעֲשׂוּיִן לִיבָלוֹת** – להתכלות קודם הנישואין כגון כדי יין, **אֵין נִגְבִּין. וְשֶׁאֵין עֲשׂוּיִן לִיבָלוֹת** קודם הנישואין, כגון תכשיטי זהב וכסף, **נִגְבִּין. וְשָׁמַע מִינָּהּ שֶׁאֲפִילּוּ** אם רק **שָׁתָה**, מחל על הסבלונות העשויים ליבלות. ועוד **שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ** – אתה לומד ממה שפסקו חכמים, **שֶׁאֲפִילּוּ** אם שתה **בְּפָחוֹת מִדִּינָר** מחל על הסבלונות, שהרי כוס מזוג בחמין מן הסתם אינו שוה דינר, ומוכח שלא כרבא שאמר שמוחל דווקא אם אכל בדינר. **אָמַר רַב אַשִׁי**, ממעשה זה אין ראיה כנגד רבא, כי **מַאן לֵימָא לָן** – מי יאמר לנו **דִּלְמָא שָׁתֵי לֵיהּ** – שלא טחנו והניחו בכוסו **מַרְגָּנִיתָא דְּשַׁוְיָא אַלְפָא זוּזֵי** – מרגלית ששוה אלף זוז **וַאֲשְׁקֵיהּ** – והשקו אותו בזה, כדרך השרים שהיו שותים כך לרפואה, וידע החתן מכך, ולכן מחל. ועוד **שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ, שֶׁאֲפִילּוּ** אם **שִׁגְּרוּ** לוֹ – שלחו לו לביתו ואכל, מחל על הסבלונות, שהרי אותו חתן שתה את כוס החמין מחוץ לבית חמיו. דוחה הגמרא: אין ראיה לפשוט ספק זה, **דִּלְמָא** – שמא **פָּתַח בֵּית חָמִיו כְּבֵית חָמִיו דְּמֵי**, וכיון ששתה החתן שם את כוסו, הרי זה כאילו שתה בתוך בית חמיו, והגמרא הסתפקה באופן ששלחו לו את הסעודה לביתו.

הגמרא מסתפקת עוד בדין הסבלונות: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** באופן שאכל סעודה השוה פחות מדינר, **מַהוּ שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ** – האם יחלק את ממון הסבלונות כנגד מה שאכל. כגון אם אכל בשווי חצי דינר, האם מחל על חצי מהסבלונות שנתן, או שאם אכל בפחות מדינר לא מחל כלום. עוד הסתפקו, במקרה שחזרים הסבלונות לבית החתן, **שֶׁבַח סַבְלוֹנוֹת מַהוּ** – אם השביחו הסבלונות בשעה שהיו בבית חמיו ואכלו את הסבלונות ושבחן, כגון ששלח להם בהמות וילדו ואכלו אותן ואת וולדותיהן, האם צריכים להחזיר לו גם את השבח, **כֵּיוָן דְּאִי אִיתְּנְהוּ לְדִידֵיהּ** – שאם הסבלונות היו קיימים, **הָדְרֵי** – היו חוזרים הם ושבחם, נמצא **שִׁבְּרְשׁוּתֵיהּ שָׁבוּחַ** – שהסבלונות השביחו ברשותו, וחייבים לשלם לו את הסבלונות והשבח. **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִי אָבְדֵי אוֹ מְנַגְּבֵי** – כיון שאם היו הסבלונות נגנבים או נאבדים קודם שהשביחו, **בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ** – היו צריכים לשלם לו רק את הסבלונות, נמצא שכשהשביחו הסבלונות, **בִּרְשׁוּתָא דִּידֵיהּ שָׁבוּחַ** – ברשות האשה השביחו ואינם חייבים לו את השבח אלא את הסבלונות בלבד. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ**.

הגמרא מסתפקת בדין סבלונות העשויים ליבלות ולא בלו: **בָּעֵי רָבָא**, אכל החתן סעודה בשווי דינר ונשתיירו בבית חמיו **סַבְלוֹנוֹת הָעֲשׂוּיִן לִיבָלוֹת, וְלֹא בָּלוּ** עד שעת החזרת הסבלונות שאינם עשויים ליבלות, **מַהוּ**, האם כיון שלא בלו, דינם כסבלונות שאינם עשויים ליבלות ויחזרו לחתן, או שמחל עליהם, וגם אם לא בלו אינם חוזרים. מביאה הגמרא ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע**, ששנינו למעלה במעשה החתן ששתה כוס חמין בפתח בית חמיו, **וְווּ הֲלָכָה הֱעֱלָה רַבִּי אַחָא שַׁר הַבִּירָה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּאוּשָׁא, וְאָמְרוּ, סַבְלוֹנוֹת הָעֲשׂוּיִן לִיבָלוֹת, אֵין נִגְבִּין. וְשֶׁאֵין עֲשׂוּיִן לִיבָלוֹת, נִגְבִּין**. ומדייקת הגמרא, **מַאי לְאו** – האם אין הדין שסבלונות העשויים ליבלות אינם חוזרים **אַף עַל גַּב דְּלֹא בָּלוּ**, ומוכח שסבלונות העשויים ליבלות ולא בלו אינם חוזרים. דוחה הגמרא: **לֹא** מדובר בסבלונות שלא בלו, אלא **דְּבָלוּ** – שכבר בלו.

הגמרא מביאה ראיה נוספת לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע**, ששנינו במשנה, נתן לה החתן **סַבְלוֹנוֹת מוּעָטִין** כדי **שֶׁתְּשַׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וְהִיא** – כשהיא **בְּבֵית אָבִיהָ**, וחזר בו החתן, **אֵין נִגְבִּין**. ומשמע שאין חילוק אם הסבלונות בלו או לא, אלא עיקר החילוק אם נתן לה כדי שתשתמש בהם בבית אביה או כדי שתביא אותם לבית בעלה. דוחה הגמרא: **תִּרְגְּמָהּ רָבָא** – פירש רבא את המשנה **בְּיֵינָא וְסַכָּכָתָא** – במיני צעיפים וקישוטי שער, שהחתן שולח לארוסתו ומוחל עליהם בין אם בלו בין אם לא בלו, כיון שהם דברים קטנים שאינם חשובים.

המשך בעמוד לו

ואמר רבי יהושע בן לוי — כתיב "כל ימי עני רעים". והא איכא שבתות וימים טובים, שיש לו מנות ומזונות שהיו מחלקין לעניים מערב שבת לערב שבת אלא כשמואל אתא קרא לאשמועינן. וכולה רבי יהושע קאמר לה. **שינוי ויסת** = חוק. כמו עני, שכל ימות החול אוכל פת חריבה, ובשבת אוכל בשר. הכי גרסינן: תחלת חולי — מתוך כך מתחיל לחלות. ואית דגרסי: חולי מעיים. **כתיב כספר בן סירא** — שלמה כתב "כל ימי עני רעים", אבל בלילות בשישן — יש לו מנוחה. ובן סירא אומר: אף הלילות אין לו מנוחה, כי בשפל גגים גגו, ונמצא דלף טורדו ביום סגריר. **מעפר כרמו לכרמים** — זבל ואשפה שהביא לכרמו נשפך לכרמים אחרים, שהוא במקום רעוע בהרים ובסלעים, במקום שאין עשיר חפץ בו — נופל למטה, בכרמים של עשירים, שהם במקום טוב ומדרון ונוח לעסוק בהן. **משנה** **השולח סבלונות** — מנהג חתנים לאחר קדושין, למחרת שולח לבית חמיו לכבוד אשתו תכשיטין ומיני פירות וכדי יין וכדי שמן, ופעמים אוכל שם עמה. **אינן נגבין** — אם מת הוא או שמתה היא, או שחזר בו ורוצה לגרשה. שמחמת חיבת שמחת אבילה שאכל ושתה ושמח עמהן — מחל סבלונות העשוין ליבלות. אבל אין עשוין ליבלות — הדרי, אף על פי שאכל ושתה עמהן, כדתניא בגמרא. ובסבלונות סתם מיירי, דהא לקמן מפליג בסבלונות ששלח כדי שיבאו עמה לבית בעלה לסבלונות ששלח כדי שתשתמש בבית אביה, והנהו לא תלו באכילת חתן — מכלל דרישא בסתם סבלונות, והנהו תלויין בסעודת חתן, אם אבל עמהן — מחולין, ואם לאו — נגבין. שלח **סבלונות מרובין** — ופירש: כדי שיבואו עמה לבית בעלה. והוא הדין למועטים אם שלחן לכך, אלא אורחא דמילתא נקט, מרובים רגיל לשלוח ולפרש כדי שיבואו עמה לבית בעלה, ומועטין — כדי שתשתמש בהן בבית אביה. **גמרא** **אמר רבא דוקא** — אבל שם סעודת חתן בדינר תנן אין נגבין, אבל פחות מדינר — לא מחל מידי. **אורחא דמילתא קתני** — שיעור אכילת אדם בדינר, כדאמרן: עד זוזא אכלי בכרסיה. **הוא תנן** — דקתני: אם אכל שם, דמשמע הוא עצמו. **שיגרו לו** — לחתן מן סעודתם בביתו, מאי? **ורבב בשמחתו** — מתוך שמחת הון רב ששלח לבית חמיו שתה על סוסו, ומת אחר כך קודם נשואין. **באושא** — כשהיתה סנהדרין לשם. דאושא היא אחת מעשר גליות שגלתה סנהדרין, כדאיתא במסכת ראש השנה (לא, א). **סבלונות העשוין ליבלות** — קודם נשואין — אין נגבין, דהנהו מחולין בסעודת חתן בדינר, כדפרישית במתניתין. **ושאין עשויין ליבלות** — כגון בגון תכשיטי זהב וכסף. **הכי גרסינן: שמע מינה אפילו פחות מדינר** — ותקשי לרבא. **מאן ליכא** **לן דלא שחיקי ליה מרגניתא** — בכוס החמין, שכן דרך השרים שותין אותו לרפואה. **אפילו שיגרו נמי** — שהרי שתה כשהוא רוכב סוסו לפני פתח בית חמיו. **כבית חמיו דמי** — אבל שגרו לו בביתו איבעיא לן. **שבח סבלונות מהו** — היכא דהדרי סבלונות, מי הדרי שבח שהשביחו? כגון שלח לבית חמיו צאן ובקר, וילדו. **בעי רבא סבלונות העשוים ליבלות** — דאמרן דלא הדרי. אם לא בלו בשעת חזרה, אותן שאין עשוין ליבלות מי הדרי עמהן או לא? **תא שמע סבלונות מועטין** **שתשמש בהן והיא בבית אביה אין נגבין** — בשלמא הך קמייתא, כיון דקתני עשויות ליבלות — מצית לאוקמה בדבלו. אבל הכא מילתא דפסיקא קתני: שתשתמש בהן בבית אביה, אף על פי שישנן בעין. ומיהו, הוה מצי לתרוצי (בשאין עשוין ליבלות או) בשעשוין ליבלות ובלו. אלא רבותא אשמועינן, אפילו בשעשוין ליבלות ולא בלו. **בנון** **בייבא ומיבכתא** — מיני צעיפים וקישורי נשים, שהן דבר מועט, ומחזיל להו לגמרי, לא שנא בלו ולא שנא לא בלו. אבל תכשיטין חשובין תיבעי לך. מצאתי גירסא בפירוש רבינו חננאל שאינה בספרים שלנו. הא דאמר רבא: דוקא דינר, כלומר שאם אבל בבית חמיו מה ששוה דינר, או שתה יין, אבל פחות מדינר — לא. ועלה אמרינן: מהו שישלש בסבלונות. ועלתה בתיקו. פירוש: אם שלח סבלונות במאה מנה ואבל בבית חמיו בדינר — זכו בבית חמיו בכל הסבלונות. והשתא דאבל בחצי דינר יזכו לחצי הסבלונות, והוא הדין לשליש ולרביע? וזהו פירוש "מהו שישלש בסבלונות", ועלתה בתיקו. **ובלי פשתן** — כלים מפשתן חדש. **שבחא דארץ ישראל** — שממהרת לבשל פירותיה בעצרת. **דאי טעין טענתיה טענה** — אי הדרי סבלונות, וטעין: יין ושמן שלחתי לך בעצרת — לא הוחזק בדאי בכך, והדרי ליה. **שאמרו לו אשתו תורנית היא** — חולי הוא, שאינה יכולה להריח, ומום שבסתר הוא. ותנן ב"המדיר" בכתובות (עב, ב): המקדש את האשה על מנת שאין בה מומין ונמצאו עליה מומין — אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו בה מומין — תצא שלא בכתובה כר', עד וחכמים אומרים: במה דברים אמורים — במומין שבסתר כר'. וזה האיש לא קבל עליו את המומין, ואם קדשה סתם וכנסה סתם ונמצאו בה מומין — תצא בלא כתובה. ומיהו, גט בעיא, כדמפרש בגמרא בפרק "המדיר". **נכנם אחריה לחורבה לבודקה** — שם, ונשא עמו בתוך חיקו צנון, לנסותה אם תריח. ויש מפרשים: כותבת נטל בתוך חיקו, ולא צנון, וקרוב לגליל היה מעשה. **אמר לה ריח צנון אני מריח בגליל** — לנסותה אם תריח. שמתוך דבריה ניכר אם תריח. ועל הצנון שבתוך חיקו אמר. ולשינא דמפרש שכותבת היה עמו, לכך אמר לה ריח צנון, לדעת אם תשיבנו דבר לאמר: ריח כותבת אני מריחה, ולא ריח צנון.

אמרה

סבלונות העשוין ליבלות אין נגבין — והא דתנא: מרובין שתביא עמה מבית אביה לבית בעלה הרי אלו נגבין — היינו אין עשוין לבלות, ומועטין היינו עשוין לבלות. אי נמי, במועטות בעינן דוקא שאין עשוי לבלות, אבל במרובים — אפילו בבלות נמי נגבין.

איבעיא להו מהו שתשלש — פירוש: אמילתא דרבא קאי, דאמר: דוקא אבל דינר, אבל פחות מדינר לא. וקא אמר: אם אבל פחות מדינר, מהו שתגבה לפי מה שאכל, אם אבל חצי דינר — תגבה החצי? ולישנא ד"תשלש" — כמו: משלשין בממון ואין משלשין במכות (מכות ה, א). מפי רבי. **תרגמה** רבא בייבא — פירש רבינו שמואל: דהוא הדין דהוה מצי לשנויי: לא, והוא דבלו. ורבינו יצחק אומר: דבשלמא בברייתא מיירי בבלו, אלא מתניתין דלא מיירי בבלו — לא מיתוקמא בבלו.

נכנס

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים? וְהָא אִיכָּא שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים - כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: שִׁנּוּי וֶסֶת - תְּחִלַּת חוֹלִי. כְּתִיב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא: כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים, בֶּן סִירָא אוֹמֵר: אַף לֵילוֹת. בְּשֶׁפֶל גַּגִּים גַּגּוֹ, מִמְּטַר גַּגִּים לְגַגּוֹ; בְּרוֹם הָרִים כַּרְמוֹ, מֵעֲפַר כַּרְמוֹ לַכְּרָמִים. **מתני׳** **מַשְׁנָה** הַשּׁוֹלֵחַ סַבְלוֹנוֹת לְבֵית חָמִיו, שָׁלַח שָׁם מֵאָה מָנֶה וְאָכַל שָׁם סְעוּדַת חָתָן אֲפִילּוּ בִּדְרָנָן - אֵינָן נִגְבִּין, לֹא אָכַל שָׁם סְעוּדַת חָתָן - הֲרֵי אֵלּוּ נִגְבִּין. שָׁלַח סַבְלוֹנוֹת מְרוּבִּין שֶׁיַּחְזְרוּ עִמָּהּ לְבֵית בַּעְלָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ נִגְבִּין, סַבְלוֹנוֹת מוּעָטִין שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּבֵית אָבִיהָ - אֵין נִגְבִּין. **גמרא** אָמַר רָבָא: דַּוְקָא דִּינָר, אֲבָל פָּחוֹת מִדִּינָר - לָא. -פְּשִׁיטָא, דִּינָר תְּנַן - מַהוּ דְּתֵימָא, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ פָּחוֹת מִדִּינָר, וְהַאי דְּקָתָנֵי דִּינָר - אוֹרְחָא דְּמִילְתָא קָתָנֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. "אֲבָל" תְּנַן, שָׁתָה מַאי? הוּא תְּנַן, שְׁלוּחוֹ מַאי? "שָׁם" תְּנַן, שִׁגֵּר לוֹ מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁשִּׁגֵּר לְבֵית חָמָיו מֵאָה קְרוֹנוֹת שֶׁל כַּדֵּי יַיִן וְשֶׁל כַּדֵּי שֶׁמֶן וְשֶׁל כְּלֵי כֶסֶף וְשֶׁל כְּלֵי זָהָב וְשֶׁל כְּלֵי מִילָּת, וְרָכַב בִּשְׁמָחָתוֹ, וְהָלַךְ וְעָמַד עַל פֶּתַח בֵּית חָמָיו, וְהוֹצִיאוּ כּוֹס שֶׁל חֲמִין וְשָׁתָה, וּמֵת. וְזוֹ הֲלָכָה הָעֲלָה רַבִּי אַחָא שַׂר הַבִּירָה לִפְנֵי חֲכָמִים לְאוּשָׁא, וְאָמְרוּ: סַבְלוֹנוֹת הָעֲשׂוּיִין לִיבָּלוֹת - אֵין נִגְבִּין, וְשֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לִיבָּלוֹת - נִגְבִּין; שָׁמַע מִינָּהּ אֲפִילּוּ שָׁתָה. - שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ אֲפִילּוּ פָּחוֹת מִדִּינָר? אָמַר רַב אַשִׁי: מַאן לֵימָא לָן דִּלְמָא שְׁחִקֵי לֵיהּ מַרְגָּנִיתָא דְּשַׁוְיָא אַלְפָא זוּזֵי וַאֲשְׁקְיֵהּ? - שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ אֲפִילּוּ שִׁגְּרוּ לוֹ. - דִּלְמָא כָּל פֶּתַח בֵּית חָמָיו כְּבֵית חָמָיו דְּמֵי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ? שֶׁבַח סַבְלוֹנוֹת, מַהוּ? כֵּיוָן דְּאִי אִיתְּנְהוּ לְדִידֵיהּ הָדְרִי - בְּרִשּׁוּתֵיהּ שָׁבוּחַ, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּאִי אָבְדִי אוֹ מָנְגְבִי בְּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ - בִּרְשׁוּתָא דִּידָהּ שָׁבוּחַ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רָבָא: סַבְלוֹנוֹת הָעֲשׂוּיִין לִיבָּלוֹת וְלֹא בָּלוּ, מַהוּ? תָּא שְׁמַע: וְזוֹ הֲלָכָה הָעֲלָה רַבִּי אַחָא שַׂר הַבִּירָה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּאוּשָׁא, וְאָמְרוּ: סַבְלוֹנוֹת הָעֲשׂוּיִין לִיבָּלוֹת - אֵין נִגְבִּין, וְשֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לִיבָּלוֹת - נִגְבִּין; מַאי לָאו אַף עַל גַּב דְּלֹא בָּלוּ? - לָא, דְּבָלוּ. תָּא שְׁמַע: סַבְלוֹנוֹת מוּעָטִין שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ - אֵין נִגְבִּין - תִּרְגְּמָהּ רָבָא: בְּיֵיבָא וְסִבְכְתָא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁשִּׁגֵּר לְבֵית חָמָיו יַיִן חָדָשׁ וְשֶׁמֶן חָדָשׁ וּכְלֵי פִּשְׁתָּן חָדָשׁ בָּעֲצֶרֶת. -מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? -אִיבָּעֵית אֵימָא: חֲשִׁיבוּתָא דְּאַרְעָא יִשְׂרָאֵל קָא מַשְׁמַע לָן; וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּאִי טָעִין - טָעֲנָתֵיהּ טַעֲנָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁאָמְרוּ לוֹ אִשְׁתּוֹ תּוֹרָנִית הִיא, וְנִכְנַס אַחֲרֶיהָ לְחוּרְבָּה לְבוֹדְקָהּ; אָמַר לָהּ: רֵיחַ צְנוֹן אֲנִי מֵרִיחַ בַּגָּלִיל,

אמרה

נכנס אחריה לחורבה לבודקה — פירש רבינו יעקב: דבארוסה מיירי, ובא לראות אם היא תותרנית אם לאו, ואם אינה תותרנית — ישאנה. ואמרו חכמים: הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה, ולא לשם נישואין נכנס, ולכן אם מתה — לא יירשנה. אבל אם לא נכנס אחריה לבודקה — היה יורשה. וכגון שהחזירה שלו, כדאמר בכתובות פרק "נערה" (מח, ב): לעולם היא ברשות האב, היה לו חצר בדרך ונכנסה עמו — יורשה, דחצר דידיה לנשואין. ולפירוש זה לא היתה תותרנית, אלא כתובות היו בחזקו כמו שאמרה, או היתה יודעת שצנון היה, ולכך אמרה מאן יהיב לן מכותבות לאכול עם הצנון. ורבינו שמואל פירש: שנשאה כבר ונמצאת תותרנית, שהיה בדעתו לגרשה. ומיהו קשיא, דלא הוה ליה למימר: הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה, אלא הוה ליה למימר: הואיל ונכנס אחריה לבודקה ומה שפירש רבינו שמואל מכח הך, דהא שאם היה בדעתו לגרשה שוב אין לו פירות — לאו ראיה היא, כדפרישית, שהרי לאו נשואה היתה. ומההיא דגיטין (יח, א) נמי אין ראיה, דהא בין רבי יוחנן וריש לקיש דפרק שני דגיטין (יז, ב) לא סבירא להו הכי, אלא לרבי יוחנן מוציאין פירות משעת [נתינה, ולריש לקיש משעת כתיבה. ולמאי דמפרש רבינו יצחק התם] אית ליה לריש לקיש משעת חתימה, דהא איכא נמי בין רבי שמעון ורבנן פירי משעת כתיבה עד שעת חתימה. **מיכלא** ומשתיא לא הדרי סבלונות הדרי — מוהרי הדרי, והיינו סבלונות. ותרי גווני מוהרי, כדפירש רבינו שמואל בן מאיר לעיל. **מאן** תנא דאזיל בתר אומדנא כו' — צריך עיון אי שייכא הך מילתא בדברים שבלב אינם דברים. ובפרק שני דקדושין (מט, ב) הארכתי בה. **רבי** שמעון שזורי היא — והוא הדין היה יכול לומר רבנן דידיה. אלא לרבי שמעון ומחלוקתו קאמר. אי נמי, משום דרבי שמעון שזורי אית ליה טפי דאזלינן בתר אומדנא יותר מדרבנן דידיה, להכי נקט רבי שמעון שזורי.

מנין

1 אֲמָרָה לֵיהּ: מַן יָהֵיב לָן מִכּוּתְבוֹת דִּירִיחוֹ וְאָכְלְנָא
2 בֵּיהּ נְפַל עֲלָהּ חוּרְבָּה וּמֵתָה; אָמְרוּ חֲכָמִים:
3 הוֹאִיל וְלֹא נִכְנַס אַחֲרֶיהָ אֶלָּא לְבוֹדְקָהּ, מֵתָה
4 - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ. "סִבְלוֹנוֹת מוּעָטִין שֶׁתִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
5 בְּבֵית אָבִיהָ" וכו'. יְתֵיב רָבִין סָבָא קַמֵּיהּ דְּרַב
6 פַּפָּא וְיָתֵיב וְקָאָמַר: בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא וּבֵין שֶׁמֵּת
7 הוּא, הֲרַר הוּא - סִבְלוֹנוֹת הֲדָרִי, מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה
8 לָא הֲדַר; הֲרַרָא בְּהּ אִיהִי - הֲדָרָא אֲפִילּוּ כִּישָׁא
9 דְּיַרְקָא. אֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: וְשָׁמִין
10 לָהֶן דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוֹל. עַד כַּמָּה בְּזוֹל? עַד תְּיוֹלְתָּא.
11 **משנה** שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים
12 וְשִׁיֵּיר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - מַתָּנָתוֹ קַיֶּימֶת, לֹא שִׁיֵּיר
13 קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - אֵין מַתָּנָתוֹ קַיֶּימֶת. **גמרא**
14 מַאן תַּנָּא דְּאָזְלִינַן בָּתַר אוּמְדָּנָא? אָמַר רַב נַחְמָן:
15 רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא הִיא; דְּתַנְיָא: הָרֵי שֶׁהָלַךְ
16 בְּנוֹ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמַע שֶׁמֵּת בְּנוֹ וְעָמַד וְכָתַב
17 כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר, וְאַחַר כָּךְ בָּא בְּנוֹ - מַתָּנָתוֹ
18 מַתָּנָה; רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: אֵין מַתָּנָתוֹ
19 מַתָּנָה, שֶׁאִלְמָלֵא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹ קַיָּים - לֹא
20 הָיָה פּוֹתְנָן. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי
21 הִיא; דְּתַנְיָא, דְּרַאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: הַיּוֹצֵא בְּקוֹלָר
22 וְאָמַר "כָּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי" - הָרֵי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ
23 וְיִתְּנוּ. חָזְרוּ לוֹמַר: אַף הַמְפָרֵשׁ וְהַיּוֹצֵא בְּשִׁיְּרָא;
24 רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: אַף הַמְסוּפָּק. וְרַב נַחְמָן
25 מַאי טַעֲמָא לָא מוֹקִים לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי? -שָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲמַר "כִּתְבוּ".
26 מַאי טַעֲמָא לָא מוֹקִים לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא? -אוּמְדָּנָא דְּמוּכָח שָׁאנֵי. מַאן תַּנָּא
27 לָהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: הָרֵי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וּמוּטָּל בַּמִּטָּה, וְאָמְרוּ לוֹ: נִכְסֵיךְ לְמִי? וְאָמַר לָהֶן:

דומה

אמרה ליה — דרך שחוק. **מאן יהיב לן מכותבות דיריחו** — שהן מתוקים, ונאכל עם הצנון שהוא חד. שכן היה דרכן לאכול תמרים עם הצנון, שזה חד וזה מתוק, ומתקן זה את זה. ולפי שהבינה שלנסותה נתכוין השיבתו דרך שחוק כך. וללישנא דאמרינן שנטל עמו כותבת, אמרה: כותבות דיריחו אני מריח, ולא צנון. ירידו נקראת עיר התמרים, והיינו כותבות. **נפלה עליה חורבה ומתה** — ובא הבעל לפני בית דין, והיה רוצה לירש את אשתו. ואמרו חכמים: הואיל ולא נכנס עמה לבא עליה, אלא לבודקה ולגרשה, ומתה בתוך כך — אינו יורשה. אית דגרסי הכי, ומוקי לה בארוסה. ולא נהירא לי, דאפילו בא עליה בימי אירוסין קודם הכנסתה לחופה — לא ירית לה, כדתני חנן בר אמי: אשתו ארוסה לא אונן כו', מתה אינו יורשה, דאין הבעל יורש את אשתו עד שתכנס לחופה, כדנפקא לן (בבא בתרא קט, ב) ירושת הבעל מ"שארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה" — דהיינו לאחר שנכנסה לחופה. הלכך בנשואה מוקמינן לה, והכי גרסינן: ואמרו חכמים הואיל ונכנס אחריה לבודקה, מתה אינו יורשה. דכיון דהיה בדעתו לגרשה אם ימצאנה בעלת מום, ובתוך כך מתה קודם שנתפייסו — אינו זוכה בירושה. ומהכא שמעינן שמי שמתה אשתו מתוך קטטה, שיש בדעתו לגרשה — שוב אינו יורשה, כדאמרינן במסכת גיטין (יח, א): משנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות. **ויתיב וקאמר בין שמת הוא בין שמתה היא והדר בה** — איהו, ומגרש לה. **סבלונות הדרי** — כגון סבלונות שאין עשוין ליבלות, ששלח סתם. אבל אוכלא ומשתיא ששלח בבית חמיו — לא הדרי מסתמא, אם אכל מסעודת חתן שם בדינר, דהיינו עשוין ליבלות, הלכך מחולין כדתניא לעיל. אבל אם פירש "על מנת שיחזרו לי" — הדרי, לא שנא סבלונות מרובין ולא שנא סבלונות מועטין, כדמפרש במתניתין. אבל אי הדרא בה איהי — אפילו כישא דירקא הדרא — אגודה של ירק. אבל קדושין לא הדרי, כדאמרינן לעיל: גזירה שמא יאמרו כו', **ושמין להן הכשר בזול** — כשיחזרו לו אוכל ומשקה שהאבילם והשקם — ישומו בזול, כדמפרש לקמיה, לפחות שליש מדמיו. שבענין זה שמין כל מחזירין אוכלים הנאבלים מתחלה שלא לדעת חזרה, שאילו היה יודע שצריך להחזיר לא היה אוכל משלו. ומיהו, בזול מיהא מחזיר. והכי נמי אמרו (בבא קמא כ, א) גבי אבלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית — דמי עמיר בזול, או דמי שערים בזול. וכן (כתובות לד, ב) גבי הניח להם אביהם פרה שאולה שחטוה ואכלוה — משלמין דמי בשר בזול. ומהכא פשטינן לכל בזול, דהיינו כל הדמים חסר שליש; כל זוזא חשבינן ואמרינן לשלומי בארבעה דנקי — ארבע מעות, דהיינו שני חלקי דינר. שהרי שש מעה כסף דינר, ודנקא היא מעה. **משנה** **שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים** — והוא הדין אם חילק על פיו בלא כתיבה, שאמר "נכסיי לפלוני", כדתניא לקמן (קנו, ב) באמן של בני רוכל שמתה, וקיימו חכמים את דבריה. וכגון שהיו עדים שהיה שכיב מרע כשכתב או נתן מתנה זו, או שכתב בשטר "כד קציר ורמי בערסיה", כדאמרינן לקמן בגמרא. **שייר קרקע כל שהוא** — כשיעור המפורש בגמרא. **מתנתו מתנה** — דמתנת שכיב מרע במקצת, אם עמד מחליו — אינו חוזר. וכגון שכתוב בו קנין, כדפסקינן לקמן בגמרא: והלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעי קנין, אף על גב דמיתי. ומצוה מחמת מיתה במקצת לא בעי קנין. והוא דמיתי, [ואל אם] עמד — חוזר, אף על גב דקנו מיניה, הואיל ומדאגת מיתה צוה מתנה זו. **מתנתו מתנה** — הואיל ושייר לעצמו הרי היא כמתנת בריא. הלכך, בין עומד מחליו בין מת — מתנתו קיימת, דשלא מדאגת מיתה נתן. **לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה** — ואם עמד — חוזר, אפילו קנו מידו. שנראין הדברים שמחמת מיתה נתן, ועל מנת שאם לא ימות לא יתקיים מתנה. דמדלא שייר מידי, אמרינן: לאו אדעתא דהכי יהב ליה, שאם יעמוד מחליו ימות ברעב ויצטרך לבריות. אבל אם מת מיהא מתנתו מתנה, בין שייר בין לא שייר, כדמוכח בגמרא: אמר רב נחמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, רואין: אם כמחלק מת קנו כולן כו'. ואפילו לא קנו מידו — קנו כל הנכסים לאחר מיתתו היכא דלא שייר מידי, דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. וטעמא מפרש בגמרא. ודוקא שכיב מרע שכתב כל נכסיו סתם ולא צוה מחמת מיתה, ולא הזכיר דברי מיתה בשעת צוואה. אבל מצוה מחמת מיתה, אפילו שייר קרקע כל שהוא וקנו מיניה — אין מתנתו מתנה, אלא אם עמד — חוזר, כדפסקינן לקמן בגמרא, וכדפרישית. **גמרא** **מאן תנא** — דסבירא ליה דאזלינן בתר אומדנא דדעתא דנותן מתנה, אף על פי שלא פירש — כמי שפירש דמיי דקתני: היכא דלא שייר קרקע כל שהוא אמדינן דעתיה שנתייאש מן החיים, ולהכי לא שייר, ואדעתא דהכי יהב, שאם יעמוד — תתקיים המתנה, ואם יעמוד — תחזור לו, ולא תתקיים המתנה. **ועמד וכתב נכסיו לאחרים** — כששמע שמת בנו, אך לא פירש שבשביל מיתת בנו הוא עושה, אלא סתם נתן. **מתנתו מתנה** — אחרי שלא פירש ותלה במיתת בנו, דלא אזלינן בתר אומדן דעתיה. ומתניתין רבי שמעון בן מנסיא היא, דקתני הכא: לא שייר — אין מתנתו מתנה, דאמדינן דעתיה שאילו היה יודע שיעמוד מחוליו זה לא היה נותן כל נכסיו. **היוצא בקולר** — ליהרג, ואין דעתו מיושבת עליו כל כך, וכשאמר "כתבו" — על מנת לתת לאשתו אמר, אלא מתוך טרדו ודאגתו שכח ולא אמר "תנו". **המפרש** — מיבשה לים. **אף המסופק** — קרוב למיתה, שדעתו שיכתבו ויתנו, דלפטור את אשתו מן הייבום נתכוין. **שאני התם דאמר כתבו** — גלי דעתיה שרוצה לתת גט, דאי לאו לגרשה — כתיבת גט מה צורך? **אומדנא דמוכח שאני** — שכל זמן שהיה בנו קיים לא נתן עד ששמע שמת. אבל חולה, כיון דרוב חולין לחיים, והוא לא צוה מחמת מיתה — ליכא אומדנא דמוכח כולי האי

דומה

אָמְרָה לֵיהּ אשתו בדרך שחוק, מַאן יָהֵיב לָן מְכוּתָּבוֹת דִּירִיחוֹ – מי יתן לנו מהתמרים הגדלים בירי‍חו, וַאֲכַלְנָא בֵּיהּ – ונאכל יחד עם הצנון, שהצנון החריף והתמר המתוק טובים זה עם זה. ובתוך כך נָפַל עָלָהּ – עליה החוּרְבָּה וּמֵתָה, ובא הבעל לפני בית דין וביקש ליורשה. אָמְרוּ חֲכָמִים, הוֹאִיל וְלֹא נִכְנַס אַחֲרֶיהָ אֶלָּא לְבוּרְקָהּ אם היא מריחה, שאם אינה מריחה יגרשנה, וּמֵתָה קודם שהתפייס עמה, אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ.

שנינו במשנה: שלח לה סַבְלוֹנוֹת מוּעָטִין שֶׁתִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּבֵית אָבִיהָ וְכוּ', אין נגבין. הגמרא מבררת את פרטי דין זה: יָתִיב – ישב רָבִין סָבָא קַמֵּיהּ – לפני דְּרַב פָּפָּא, וְיָתִיב וְקָאָמַר, שלח החתן סבלונות, ולבסוף לא נישאו, בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא וּבֵין שֶׁמֵּת הוּא, או הָדַר הוּא – שחזר בו מן הנישואין וגירשה, בין אם אבל סעודת חתן ובין אם לא אבל, סַבְלוֹנוֹת חֲדָרֵי – הסבלונות חוזרים אליו, אבל סבלונות ממיני מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה לֹא הָדַר – אינם חוזרים, אם אבל סעודת חתן בבית חמיו, מפני שמן הסתם מחל עליהם כיון שהם עשויים ליבלות. אבל הַדְרָא פָּה אִיהִי – אם היא [האשה] חזרה בה מהנישואין, הַדְרָא – מחזירה אֲפִילּוּ כִּישָׁא דִּירְקָא – אגודה של ירק, ואף שהוא דבר העשוי ליבלות. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, ואף על פי שמחזירים את הסבלונות, אין גובים מהם את השווי של מה שאכלו, אלא שָׁמִין לְהֶן דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוֹל, שהרי אם היו יודעים שיהיו צריכים להחזיר לא היו אוכלים, וְעַד כַּמָּה בְּזוֹל, עַד תִּילְתָּא – עד שליש פחות משוויו הרגיל של אותו מאכל, כלומר, משלמים שני שלישי ממה שאכלו.

משנה

שכיב מרע שציוה את נכסיו לאחרים, וניכר שעשה כן מחמת שסבר שעומד למות, אף שלא פירש כן, הרי זה כמצוה מחמת מיתה ומקנה באמירה בלבד אף בלא קנין. משנתינו מבארת את דין מתנת שכיב מרע כשאינו מצוה מחמת מיתה.

שָׁכִיב מֵרַע – אדם השוכב במיטתו מחמת חולי, שֶׁכָּתַב את כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים שאינם יורשיו, וְשִׁיֵּיר לעצמו קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, מַתָּנָתוֹ קַיֶּימֶת ואינו יכול לחזור בו אף אם יבריא, שמכך שהשאיר לעצמו קרקע, מוכח שסבר שיבריא, ולא התכוין שתחול המתנה רק אם ימות, והרי זו מתנה גמורה. אבל אם לֹא שִׁיֵּיר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, מוכח שמתנתו היתה על דעת שימות לבסוף, שהרי אם היה חושש שיבריא היה משאיר לעצמו מעט נכסים, כדי שלא יצטרך לבריות, ולפיכך אם עמד מחליו אֵין מַתָּנָתוֹ קַיֶּימֶת וחוזר בו.

גמרא

במשנתינו מבואר ששכיב מרע שהקנה את כל נכסיו, אומדים דעתו שכל מתנתו היתה רק דעת כן שימות לבסוף, אף על פי שלא התנה כן במפורש, הגמרא מבררת מידהו התנא שסובר כן. שואלת הגמרא: מַאן תַּנָּא דְּאָזְלִינַן בָּתַר אוֹמְדָנָא – מידהו התנא הסובר שיש ללכת על פי אומדן דעתו של הנותן אף שלא פירש. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, שיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא הִיא, דְּתַנְיָא בתוספתא (כתובות פ"ד הט"ו) חֲרֵי שֶׁהָלַךְ בְּנוֹ לְמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמַע שֶׁמֵּת בְּנוֹ, וְעָמַד וְכָתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר כיון שהיה בטוח שבנו מת, וְאַחַר כָּךְ התברר שהשמועה לא היתה נכונה וּבָא בְּנוֹ, כיון שלא התנה בפירוש את מתנתו בכך שמת בנו, מַתָּנָתוֹ מַתָּנָה, זו שיטת חכמים. אבל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר אֵין מַתָּנָתוֹ מַתָּנָה, משום שמסתבר (שאלמלא) [שֶׁאִלְמָלֵי] הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹ חַיִּים, לֹא הָיָה כּוֹתְבָן – לא היה מקנה את נכסיו לאחר, והיינו כמבואר במשנתינו שהולכים אחרי אומדן דעת הנותן.

רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, משנתינו כשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרֵי הִיא, (דתניא) [דְּתָנַן] במשנה (גיטין סה:), בָּרְאשׁוֹנָה [–בתחילה] הָיוּ אוֹמְרִים חכמים, אדם הַיּוֹצֵא בְקוֹלֶר ליהרג על ידי המלכות, וְאָמַר כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי כדי שלא תצטרך להתייבם, חֲרֵי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ גט לאשתו, אף על פי שלא אמר 'כתבו ותנו', ומבואר בגיטין (סו.) שבריא שאמר רק 'כתבו' אין נותנים כיון שלא פירש שיתנו ותולים שאמר כן כיון שרצה לשחק בה. מכל מקום ביוצא בקולר כותבים, משום שאנו אומדים שדעתו של הבעל היא שיתנו לה, אלא שמפני שהיה טרוד לא פירש. חָזְרוּ [–הוסיפו] לוֹמַר דין זה אַף באדם הַמְפֻרָּשׁ מן היבשה לים, וְהַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא למדבר. רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרֵי אוֹמֵר, אַף הַמְסוּכָּן – חולה הקרוב למות, שאמר 'כתבו גט' אף שלא אמר תנו, כותבים ונותנים לאשתו, כיון שמסתבר שדעתו של הבעל שיתנו לאשתו את הגט כדי לפוטרה מהיבום, אלא שמחמת שהיה טרוד בחליו, לא פירש, ועל כל פנים במשנה זו מבואר שאף שלא פירש הבעל 'תנו' מכל מקום סומכים על אומדן הדעת שרצונו ליתן. ויש ללמוד מכך לשאר מקומות שיש ללכת אחר ה'אומדנא'.

שואלת הגמרא: וְרַב נַחְמָן שהעמיד את המשנה כרבי שמעון בן מנסיא, מַאי טַעְמָא לֹא מוֹקִים לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרֵי, כפי שהעמיד רב ששת. משיבה הגמרא: שַׁאנִי הָתָם – הדבר שונה לענין גט, דְּכיון שֶׁאָמַר 'כִּתְבוּ' גילה דעתו שרצונו לגרשה, שאם לא כן לאיזה צורך ציוה לכתוב לה, מה שאין כן במשנתינו שהנותן לא גילה את דעתו שרצונו ליתן מחמת מיתה.

שואלת הגמרא: וְרַב שֵׁשֶׁת שהעמיד את המשנה כרבי שמעון שזורי, מַאי טַעְמָא לֹא מוֹקִים לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא כפי שהעמיד רב נחמן. משיבה הגמרא: אוֹמְדָנָא דְּמוֹכַח שַׁאנִי – הדבר שונה בדינו של רבי שמעון בן מנסיא, כיון שיש שם אומדנא מוכחת שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה נותן כל נכסיו לאחרים, שהרי לא נתן בחיי בנו, אלא רק לאחר ששמע שמת.

מבררת הגמרא: מַאן תָּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן – איזה תנא שנה את הברייתא דלהלן, חֲרֵי שֶׁהָיָה חוֹלֶה וּמוּטָּל בַּמִּטָּה, וְאָמְרוּ לוֹ נָכְסֶיךָ לְמִי – למי הוא רוצה להקנות את נכסיו, וְאָמַר לָהֶן

אגרות קודש

ב"ה, ג' סיון, תשי"ב

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'

מוה"ר אליעזר שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ד אייר, ויהי רצון מהשי"ת שיקוים היעוד ובלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים, ומוסג"פ קיצור ממה שאמרתי למנחמי בי"ט אייר.

המחכה לבשו"ט מבריאות זוג' תי' ושלו וחותם בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות,

מ. שניאורסאהן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ח. עִקַּר מִצְוַת הַבְדָּלָה בַּלַּיְלָה. שָׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא הִבְדִּיל בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת יַבְדִּיל לְמָחָר בַּיּוֹם[40] כ"כ א וְאָסוּר לוֹ אָז לִטְעֹם מְאוּמָה חוץ מַמַּיִם[43] עַד שֶׁיַּבְדִּיל כְּמוֹ שֶׁאָסוּר בַּלַּיְלָה. שָׁכַח אוֹ הֵזִיד וְאָכַל קֹדֶם הַבְדָּלָה צָרִיךְ לְהַפְסִיק מְעַט וּלְהַבְדִּיל כְּמוֹ אִם הִתְחִיל לֶאֱכֹל בַּלַּיְלָה[44].

וְאִם לֹא הִבְדִּיל לְמָחָר בְּיוֹם א' יַבְדִּיל בְּיוֹם שֵׁנִי כ"כ קֹדֶם שֶׁיִּטְעֹם כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּיוֹם א' וְכֵן עַד סוֹף יוֹם ג' אֲבָל מִשָּׁם וָאֵילַךְ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְדִּיל עוֹד לְפִי שֶׁג' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל הַשָּׁבוּעַ נִקְרָאִים יָמִים שֶׁאַחַר הַשַּׁבָּת וַהֲרֵי הֵן בִּכְלָל מוֹצָאֵי שַׁבָּת אֲבָל ג' יָמִים הָאַחֲרוֹנִים נִקְרָאִים יָמִים שֶׁלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת הַבָּאָה וְאֵין לָהֶם עִנְיָן לַשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה[47]:

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ושלא לשתות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל סעיף ח

ביאורי הלכה

כ] למחר ביום - מוצאי שבת שחל ביום־טוב ושכח לומר הבדלה בקידוש של ליל יום־טוב, ישלים ביום־טוב עצמו או בקידוש[41] של הלילה השני[42].
כא] למחר ביום - קטן שהגיע לחינוך שלא הבדיל במוצאי שבת, ראה לעיל סי' רצו על סעיף יז.

כב] ביום שני - יש שכתבו שאפשר להבדיל ביום שני, רק כששגג ולא הבדיל במוצאי שבת, אבל אם לא הבדיל במזיד - אי אפשר להשלים ביום שני (אלא ביום ראשון בלבד)[45] ולמעשה אין לחלק בזה[46].

ציונים והוספות

40) עד"ז **בסי' רעא סט"ז** (לעניין קידוש): אף על פי שמצוה מן המובחר לקדש סמוך לכניסת השבת, מכל־מקום נמשך עיקר מצותו כל הלילה ואם שכח או עבר ולא קידש בלילה יש לו תשלומין למחר כל היום.
41) או יצא ידי חובתו בהבדלה של מוצאי יו"ט במקום שנוהגים רק יום א', וכן במקום שנוהגים ב' ימים ושכח עד מוצאי היום השני.
42) אם נזכר ביום לא ימתין עד הלילה, כיון שעדיף להבדיל ביום א' ולא ביום ב'.
43) כדלעיל ס"א.
44) לעיל סוף ס"ב.
45) בשדי חמד (אסיפת דינים אות מערכת ה"א סט"ו ד"ה ובדרך זה) כתב שדברי שוע"ר שאפשר להבדיל ביום א' גם כשהזיד כשלא הבדיל במוצאי שבת נאמרו ליום א' בלבד, ולא בימים ב' וג', ורצה בזה להתאים פסק שוע"ר עם השו"ע ועוד פוסקים, ונימק (בהרחבה) שביום א' אינו נחשב לתשלומין כי־אם זמנו הוא שהיום הולך אחר הלילה, משא"כ ימים ב' וג' נחשבים כתשלומין שלא ניתנו למזיד.
46) אף שלא נזכר בשוע"ר שהבדלה ביום א' נחשבת כתשלומין (דלא כבקידוש, ראה סי' רעא סט"ז הובא לעיל), מכל־מקום גם לימים ב' וג' לא נזכר תשלומין (אף שלכתחילה יש להבדיל ביום א' ורק אם לא הבדיל יבדיל ביום ב', וכן ביום ג'), ובכלל לא נרמז בשוע"ר מאומה מחילוק זה (ע"פ לקוטי שיחות חל"א ע' 104 הערה 42).
47) עד"ז **בסי' רמח ס"ה** (לעניין עלייה לספינה קודם השבת): שג' ימים הראשונים שבשבוע הן נקראים ימים שאחר השבת העבר ואינם מתייחסים לשבת הבאה... משא"כ בג' ימים האחרונים שבשבוע שנקראים ימים שלפני השבת ומתייחסים לשבת הבאה מחויב הוא מדברי סופרים להזהר בהם שלא לעשות בהם דבר שיודע שיצטרך אח"כ לחלל השבת שלא יהא נראה כאילו מתכוין בעשייתו כדי לחלל השבת אח"כ. ועד"ז בסי' רפה ס"ה, שיש בזה נפק"מ לסוף זמן השלמת הפרשה (והתרגום) עם הציבור.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח – לפי לוח "רב יומי"

ג לא אסרו אלא לומר בשר זה לפסח אבל לומר בשר זה על פסח כמו שהוא המנהג לומר כן בלשון אשכנז מותר אפילו על גדי וטלה חיים שאין כאן חשש מראית העין שאם היה מקדיש אותם לפסח היה לו לומר בשר זה לפסח:

ד אסור לעשות גדי או טלה מקולס דהיינו לצלותו (בערב פסח אחר חצות או בליל פסח) כשהוא שלם (ראשו על כרעיו ועל קרבו) כעין צליית הפסח ואפילו בדיעבד אסור לאכלו בליל פסח אף־על־פי שלא פירש בשר זה לפסח (ואפילו צלאו כמה ימים קודם הפסח) כמו שיתבאר בסי' תע"ו עיין שם כל פרטי דין זה:

ה לא יאמר אדם כמה טורח פסח זה כי רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם מה טורח זה לכם ועכשיו אין העולם נזהרין בזה ויש שלומד עליהם זכות שאינו נקרא רשע אלא כשאומר מה טורח זה על טורח הקרבת הפסח

שהיא מצוה מן התורה ונראה מדבריו שמצות התורה הן עליו לטורח מה־שאין־כן בזמן הזה כשאומר על גודל הזהירות וחומרות יתירות כמה טורח אין איסור בדבר:

חלק ג סימן תסט שלא ליחד בשר לפסח:

א נוהגין הבכורות להתענות ולהשלים בכל ערב פסח זכר לנס שנצולו ממכת בכורות ומתענין אפילו הבכור מאב בלבד או מאם בלבד שבכולם היתה המכה שכולן נקראין בכורות הבכור מאב נקרא בכור לנחלה וירושה והבכור מאם נקרא בכור לענין פדיון הבן ואף בכור מאם שהוא כהן או לוי שאינו נקרא בכור לענין פדיון הבן שהרי הוא פטור מפדיון אף על פי כן צריך להתענות שמכל־מקום בכור הוא אלא שהתורה פטרתו מפדיון:

ב אשה שהפילה נפל ואח"כ ילדה בן קיימא אף על פי שאותו הבן אינו נקרא בכור לענין פדיון שהרי אינו פטר רחם שכבר נפטר רחמה, מכל־מקום הרי הוא בכור לענין נחלה וצריך להתענות לפיכך אם נולד לאב זה בן קיימא כבר מאשה אחרת ואם כן בן זה אינו בכור לא לנחלה ולא לפדיון אין צריך להתענות:

ג יש מי שאומר שגם הנקיבות בכורות מתענות שגם בהם היתה המכה ואין נוהגין כן במדינות אלו וכן בבתים שאין בהם בכור אין גדולי הבית מתענין אע"פ שגם בהם היתה המכה דכיון שעיקר תענית הבכורות אינו אלא מנהג לא נהגו להחמיר כל כך מפני שעיקר ההתראה והמכה הכתובה בתורה בפירוש לא היתה אלא על הבכורים הזכרים:

ד נוהגין שהאב מתענה תחת בנו הבכור כשעדיין הוא בכור קטן עד שיגדל ואז יתענה הוא בעצמו ומי שיש לו שני בנים קטנים ושניהם בכורות הראשון הוא בכור לאביו והשני בכור לאמו הרי תענית האב עולה בעד שניהם:

ה וכל זה כשאין האב בכור אבל אם הוא בכור וצריך להתענות בעד עצמו אין תעניתו עולה בעד בנו אלא האם מתענה תחת בנה הקטן עד שיגדיל.

ויש אומרים שאין האם צריכה להתענות שתענית האב עולה גם בעד בנו כיון שתענית זה אינו אלא לזכר לנס וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן ויש לסמוך על דבריהם במקום צער וכל־שכן אם היא מעוברת או מניקה.

ואף אם אין לה בעל שיתענה בעד בנו אינה צריכה להתענות אם היא מעוברת או מניקה ויש לה צער מן התענית וכן יולדת כל שלשים יום אף שאין לה צער, ומכל־מקום אם התענית כבר פעם אחת בעד בנה והיה אז בדעתה לנהוג כן לעולם עד שיגדל בנה הרי תענית זה עליה כנדר וצריך להתירה על ידי שאלה וחרטה:

ו הבכורות אומרים עננו בשומע תפלה בתפלת המנחה ואם עשרה בכורות מתפללין ביחד ואחד מהם ש"ץ מחזיר התפלה יאמר עננו בשומע תפלה כדין תענית יחידים, ומכל־מקום לכתחלה טוב שלא יהיה הבכור ש"ץ כשעשרה בכורות מתפללין יחד כי יש אומרים שאין נכון להזכיר התענית בצבור בחזרת התפלה כיון שהוא חודש ניסן, עיין סי' תכ"ט:

ז אם חל ערב פסח בערב שבת מתענין הבכורות בו ביום אבל אם חל בשבת נדחה ליום ה' שלפניו ואם קשה להם התענית ביום ה' כיון שבלילה בודקין את החמץ ואין רשאין לסעוד קודם הבדיקה ויש להם הרבה חדרים לבדוק יכולים לטעום מעט קודם הבדיקה שלא אסרו אלא סעודה (ושיעור טעימה עיין סי' רל"ב) או יצוו לאחר לבדוק והם יאכלו:

ח במקום שאין שם מנהג ידוע יכולין הבכורות לאכול על סעודת מצוה ומכל־מקום המחמיר תבוא עליו ברכה.

אבל במדינות אלו כבר נהגו להחמיר לפיכך מי שרוצה לאכול על סעודת מצוה צריך להתיר לו על ידי שאלה וחרטה דכיון שהתענה פעם אחת בערב פסח והיה אז בדעתו לנהוג כן לעולם אף שאז לא היתה סעודת מצוה בעיר, מכל־מקום מן הסתם התענה על דעת המנהג וכיון שהמנהג הוא שלא לאכול על סעודת מצוה אם כן נעשה זה המנהג עליו כנדר כיון שהיה אז בדעתו לנהוג כן לעולם והמחמיר שלא לאכול אף על ידי שאלה וחרטה תבוא עליו ברכה.

אבל בעלי הברית דהיינו המוהל והסנדק ואבי הבן כיון שיום טוב שלהם הוא יכולין לאכול (אף בלא שאלה וחרטה) על ידי שילוו התענית ויפרעו תענית אחר לאחר הפסח (או יתירו הנדר) על ידי שאלה וחרטה ומי שמתענה בעד בנו אף שאינו מבעלי הברית יכול לאכול על המילה על ידי שאלה וחרטה:

ט מי שהוא איסטניס כל כך שאם יאכל ביום לא יוכל לאכול בלילה מצה לתיאבון יש לו להתענות בערב פסח כדי שיאכל מצה לתיאבון בלילה לקיים מצות בערב תאכלו מצות לתיאבון:

חלק ג סימן תע שהבכורות מתענין בערב פסח:

א כל אדם אף שאינו איסטניס אסור לו לאכול פת דהיינו מצה עשירה (כמו שיתבאר) מתחלת שעה עשירית בערב פסח עד הלילה כדי שיאכל מצה בלילה לתיאבון ובין שהיום ארוך ובין שהיום קצר לעולם אסור לו לאכול מתחלת רביע יום האחרון עד הלילה ואפילו להתחיל קודם שעה עשירית אסור אם יודע שתמשוך סעודתו עד תוך שעה עשירית:

ב אבל מותר לאכול מעט פירות או מעט ירקות בין חיין בין מבושלין או מעט תבשיל העשוי מחמשת המינים שנתבשלו במי פירות להנוהגין היתר במי פירות או מעט בשר ודגים וגבינה וביצים וכן שאר כל המינין שלא אסרו אלא פת בלבד שסועדת את הלב שנאמר ולחם לבב אנוש יסעד ומכל־מקום לא התירו משאר המינים אלא מעט אבל לא ימלא כריסו מהן.

וכן יכול לשתות כל המשקין חוץ מיין שלא ישתה ממנו מעט מפני שהוא סועד את הלב כמו פת אבל הרבה יין יכול לשתות מפני שכשהוא שותה הרבה ממנו הוא גורר תאות

המאכל ומכל־מקום לא ישתה הרבה כל כך עד שיהא שבע כי בודאי הוא מקלקל תאות המאכל:

ג מי שהוא אסטניס שאף כשהוא אוכל מעט ביום משעה עשירית ואילך לא יוכל לאכול בלילה לתיאבון אסור לו לאכול אפילו מעט משאר כל המינים:

ד קודם שעה עשירית מותר לאכול פת על־דרך שנתבאר בסי' רמ"ט ומה היא הפת שיאכל שהרי חמץ אינו יכול לאכול משעה חמישית ואילך ומצה אינו יכול לאכול כל היום מעמוד השחר ואילך שאמרו חכמים כל האוכל מצה בערב פסח כאלו בועל ארוסתו בבית חמיו קודם שיכניסנה לחופה לברך עליה שבע ברכות ומכין אותו מכת מרדות הא אינו יכול לאכול אלא מצה עשירה דהיינו שעירב בה מי פירות שלא אסרו חכמים לאכול בערב פסח אלא מצה שאדם יכול לצאת בה ידי חובתו בלילה אבל מצה עשירה אין יוצאין בה כמו שנתבאר בסי' תס"ב עיין שם כל פרטי דין זה:

ה אינה נקראת מצה עשירה אלא אם כן טעם המי פירות נרגש במצה אבל אם עירב בה מעט מי פירות ואין טעמן נרגש בה אינה נקראת מצה עשירה ואסור לאכלה בערב פסח:

ו וכל זה במקומות שנוהגין לעשות מצה עשירה אבל כבר נתבאר בסימן תס"ב שבמדינות אלו אין נוהגין כלל לעשות מצה עשירה, עיין שם הטעם:

ז מצה כפולה או נפוחה שנתבאר בסי' תס"א שאוסרין אותה באכילה בפסח מספק שמא נתחמצה אף על פי כן אסור לאוכלה בערב פסח אפילו קודם שעה חמישית שיש לחוש שמא לא נתחמצה ומצה גמורה היא ואסור לאכול מצה בערב פסח:

ח מצה שנאפית כתקונה ואח"כ נתפררה בין במים בין בשאר משקים ומי פירות ונתבשלה אע"פ שהפרוסות קיימות בענין שמברכין עליהם המוציא וברכת המזון אף על פי כן מותר לאכלה בערב פסח קודם שעה עשירית שהרי אין אדם יכול לצאת בה ידי חובתו בלילה כמו שנתבאר בסי' תס"א.

ואם אין הפרוסות קיימות דהיינו שאין מהם כזית בענין שמברכין עליהם בורא מיני מזונות ומעין שלש מותר לאוכלן אף משעה עשירית ולמעלה כיון שאין עליהם תורת פת כלל לענין ברכה.

מצה שנאפית כתקונה ואח"כ נתפררה אפילו לפירורין דקין מאוד אסור לאכול הפירורין בערב פסח ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח שעדיין תורת לחם עליהם לכל דבר כמו שנתבאר בסי' קס"ח:

ט ואם חזר ולש את הפירורין הללו ביין ושמן ושאר משקין ומי פירות ולא בשלן ולא טגנן אח"כ יש להסתפק אם היא נקראת מצה עשירה כי יש לומר כיון שכבר נאפית בעוני אף שאחר כך נתעשרה אף על פי כן אני קורא לה לחם עוני שבשעה שנעשית לחם דהיינו בשעת אפייה היתה בעוני או יש לומר כיון שנתפררה ואח"כ חזר ולש אותה במי פירות הרי נשתנית ממה שהיתה ונפקע ממנה שמה הראשון ונעשית מצה עשירה לפיכך יש להחמיר שלא לצאת בה ידי חובתו בפסח כי שמא היא מצה עשירה וגם שלא לאוכלה בערב פסח כי שמא אינה מצה עשירה:

י קטן או קטנה שאינן יודעין מה שמספרים להן ביציאת מצרים מותר להאכילם מצה בערב פסח כל היום ואפילו בלילה קודם קידוש מטעם שנתבאר בסימן שמ"ג ואע"פ שאסור להאכיל הקטן בידים דברים האסורין אפילו אינן אסורין אלא מדברי סופרים, מכל־מקום דברים שאינן אסורים מחמת עצמן אלא שהוא זמן איסור כגון מצה בערב פסח או לאכול קודם קידוש מותר להאכילם בידים אם הם צריכין לכך כמו שמותר להאכילם בידים ביום הכיפורים ואין מענין אותם אפילו יכולין לסבול התענית.

אבל קטן וקטנה שיש בהם דעת להבין מה שמספרים להם ביציאת מצרים בלילה כמו שיתבאר בסי' תע"[ב] אסור להאכילם בערב פסח שהרי נאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה וכו' בעבור זה היינו מצה ומרור המונחים לפניך ואם התינוק מלא כריסו ממצה האיך שייך לומר לו בעבור זה:

יא יש נוהגין שלא לאכול מרור בערב פסח כדי שיאכלנו בלילה לתיאבון וכן שלא לאכול ביום ראשון של פסח כדי לאכלו בליל שני לתיאבון וכן נוהגין קצת בני אדם למעט באכילת מצה ביום ראשון כדי לאכלו בליל שני לתיאבון:

יב אבל יש נוהגין להחמיר עוד שלא לאכול פירות בערב פסח או ביום ראשון של פסח כדי לאכול חרוסת בלילה לתיאבון ואין לחוש למנהג ההוא כי החרוסת אין מצוה לאכלו אלא כדי לבטל הארס שבמרור שלא יזיקנו ואדרבה אסור לאכול הרבה ממנו עם המרור וצריך לנפצו מעל המרור שלא יבטל טעם המרור ואם כן למה לא יאכל פירות בו ביום:

יג יש נוהגין להחמיר שלא לשבר או לפרר המצות בערב פסח שמא ישכח ויאכל מהן וגם למנהג זה אין לחוש דכיון שאינו רגיל במצה כל השנה אין חוששין שמא ישכח ויאכל ועוד דכיון שאיסור אכילת מצה בערב פסח אינו אלא מדברי סופרים אין מחמירין בו כל כך:

יד אם התחיל לאכול מצה עשירה קודם שעה עשירית אין צריך להפסיק כשתגיע שעה עשירית אלא יכול למשוך סעודתו עד הלילה דהיינו עד בין השמשות שהוא ספק חשיכה שאז צריך להפסיק סעודתו.

ואין צריך לברך ברכת המזון מיד אלא ימתין עד שיהיה ודאי חשיכה מטעם שיתבאר בסי' תע"ב ואז יפרוס מפה על השולחן לכסות הפת עד לאחר קידוש מטעם שנתבאר בסימן רע"א ויאמר קידוש היום על כוס ראשון ולא יברך עליו כיון שהוא עומד באמצע הסעודה ואח"כ יאמר ההגדה

על כוס שני וגם כן לא יברך עליו (ולפי מנהג מדינות אלו שיתבאר בסי' תע"ד צריך לברך בין על כוס ראשון בין על כוס שני מטעם שיתבאר שם) ואחר כך יברך על אכילת מצה על לחם עוני וא"צ לברך המוציא כיון שהוא באמצע הסעודה ולא הסיח דעתו כלל מהאכילה כמו שנתבאר כל זה בסי' רע"א:

חלק ג סימן תנא בערב פסח אחר שעה עשירית אסור לאכול פת:

א יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי להתחיל הסדר מיד כשתחשך ואף אם הוא בבית המדרש יקום מיד כשתחשך שמצוה למהר להתחיל הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו והתורה אמרה והגדת לבנך ביום ההוא:

ב ומכל־מקום לא ימהר להתחיל הקידוש קודם שיהיה ודאי חשיכה אף על פי שבשאר ימים טובים יכול האדם להוסיף מחול על הקודש ולאכול מבעוד יום, מכל־מקום בפסח אינו יכול לעשות כן לפי שאכילת מצה הוקשה לאכילת פסח שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו ובפסח נאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה ממש וכיון שאכילת מצה שהיא מן התורה אינו אלא בלילה לכן גם כל הארבע כוסות שתקנו חכמים אינו אלא בלילה בזמן הראוי לאכילת מצה שכל מה שתקנו חכמים כעין של תורה תקנו וכוס של קידוש הוא אחד מן הארבע כוסות לפיכך צריך בלילה ממש ולא במה שהוסיף מחול על הקודש:

ג מי שהוא אבל אפילו על אביו ואמו חייב להסב ואינו רשאי למנוע מלהסב מחמת האבילות שהרי משעברו שבעה רשאי להסב על מטתו אפילו בחול שאינו חייב בכפיית המטה אלא תוך שבעה ואפילו נקבר מתו בערב פסח, מכל־מקום מיד שהגיע הפסח בטלה ממנו האבילות שבעה אם נהג אבילות שעה אחת קודם הלילה כמו שנתבאר ביורה דעה סי' שצ"ט:

ד אבל אם לא נהג אבילות כלל קודם הפסח בענין שעדיין לא בטלה ממש אבילות שבעה נוהגין שלא להסב בליל פסח לפי שחושבין הסיבה זו כדברים שבצינעה שהוא נוהג אותם ברגל כמו שנתבאר ביו"ד שם ומכל־מקום יכול ללבוש הקיטל שלובשין בשעת עשיית הסדר שבגד זה הוא בגד מתים ולובשין אותו להכניע הלב שלא תזוח דעתו מחמת השמחה והחירות שעושין בליל זה:

ה וחייב האבל בהלל שבלילה זה אף שאין נוהגין לקרות הלל בבית האבל, מכל־מקום הלל זה חובה הוא:

ו אע"פ שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחורבן, מכל־מקום בליל פסח טוב להרבות בכלים נאים כפי כחו אפילו הכלים שאין צריך לסעודה יסדרם יפה על השולחן לנוי זכר לחירות.

ואפילו כלים הממושכנים בידו מן הנכרי יסדרם על השולחן לנוי ואף אם ירצה להשתמש בהם אין בזה משום גזל הנכרי ולא משום גניבת דעת כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"כ:

ז ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים לפי שבכל דור ודור חייב האדם להראות את עצמו כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים שנאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ועל דבר זה צוה הקדוש ברוך הוא וזכרת כי עבד היית במצרים כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד ונפדית ויצאת לחירות לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות כמו שנתבאר:

ח ועני שאין לו כרים וכסתות להסב עליהן, מכל־מקום ישב על הספסל ולא על הקרקע כבשאר ימות השנה ואם אפשר לו לסמוך על ירך של חבירו הרי זו נקראת הסיבה אבל לא יסמוך על ירך עצמו מפני שנראה כדואג ואין זו דרך חירות:

חלק ג סימן תעב דיני הסיבה וד' כוסות:

לקוטי תורה, פרשת שלח – הפרשה החסידית

שְׁלַח לְךָ

"שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים כו'" (בְּמִדְבַּר יג, ב):

עִנְיַן הַמְרַגְּלִים, שָׁהָיוּ "נְשִׂיאֵי הָעֵדָה", "אַנְשֵׁי שֵׁם כו'", וּמַה טַּעַם שֶׁלֹּא רָצוּ לִיכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל?

וְגַם לְהָבִין מַדְרֵגַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה כְּתִיב (בְּמִדְבַּר כ, יב) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם" – "אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ" (שְׁמוֹת ג, ח), וּמַה שֶּׁבַח הוּא זֶה?

אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה כָּל הַמְּצוֹת מַעֲשִׂיּוֹת רוּבָּם כְּכוּלָּם תְּלוּיִם דַּוְקָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבִפְרָט עִנְיְנֵי זְרָעִים וְקָדָשִׁים (וּבַמִּדְבָּר הָיוּ הַקָּרְבָּנוֹת לִפְנֵי שָׁעָה).

הִנֵּה כְּתִיב (דְּבָרִים ח, ג) "כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם, כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה' וְגוֹ'". וְצָרִיךְ לְהָבִין הַיִּתָּרוֹן שֶׁבַּלֶּחֶם, וַהֲלֹא הָאָדָם גַּם כֵּן בְּ"מַאֲמָר" נִבְרָא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, כו) "נַעֲשֶׂה אָדָם כו'", וְלָמָּה צָרִיךְ הָאָדָם לְקַבֵּל חִיּוּתוֹ מֵהַלֶּחֶם דַּוְקָא?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא כִּי "מוֹצָא פִי ה'" שֶׁבְּדַבְּרוֹ, הוּא עִנְיָן הָ"רַפְּ"ח נִיצוֹצִין" שֶׁנִּפְלוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים. וְהָאָדָם הוּא מֵהַ"תִּיקּוּן", וְלָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם לְקַבֵּל חִיּוּתוֹ מִדַּבְּרוֹ ח' דַּוְקָא. לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָ"רַפְּ"ח נִיצוֹצִין" הוּא מְאֹד נַעֲלֶה. כַּמְבוֹאָר

בְּמָקוֹם אַחֵר. וּכְמוֹ כֵּן עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם־הַזֶּה הַשָּׁפֵל דַּוְקָא, הוּא בְּדֵי "לְאַכְפְּיָא לְסִטְרָא־אַחֲרָא" בִּכְדֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה "אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא" כְּיִתְרוֹן אוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ[1] דַּוְקָא. וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל מִגַּרְעִין הַנִּזְרָע בָּאָרֶץ, שֶׁעַל יְדֵי הָרִקָּבוֹן שֶׁנִּרְקָב וְנִפְסָד בָּאָרֶץ, הוּא צוֹמֵחַ אַחַר כָּךְ בְּתוֹסֶפֶת רַב וּ"כְיִתְרוֹן הָאוֹר כו'".

וּבְיאוּר הָעִנְיָן, דִּהְנֵה אֱלִיָּהוּ אָמַר בַּ"תִּיקוּנִים":

"אֲנִתְּ הוּא דְּאַפֵּיקַת עֲשַׂר תִּקּוּנִין, וְקָרֵינָן לְהוֹן עֲשַׂר סְפִירָן, לְאַנְהָגָא בְּהוֹן עָלְמִין סְתִימִין דְּלָא אִתְגַּלְיָין כו'":

"**עָלְמִין**" הוּא מִלְּשׁוֹן **הֶעְלֵם**. וְנִקְרָא בַּזֹּהַר "הֵיכָלוֹת": הֵיכַל הַחֶסֶד, הֵיכַל הַגְּבוּרָה, הֵיכַל הַזְּכוּת כו'. וּבְתוֹכָם נְשָׁמוֹת שֶׁ"נֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה", וּמַלְאָכִים שֶׁעוֹמְדִים בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה וְחַד כו': כְּמוֹ "מַחֲנֵה מִיכָאֵל" – בְּחִינַת אַהֲבָה, וּ"מַחֲנֵה גַּבְרִיאֵל" בְּחִינַת יִרְאָה וְחַד. כְּמַאֲמַר רַ"ל: "נְהַר דִּינוּר יוֹצֵא מִזִּיעָתָן שֶׁל חַיּוֹת כו'". וְאוֹמְרִים שִׁירָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי הַשָּׁגָתוֹ. וְהַ"הֵיכָל" הוּא בְּחִינַת **כּוֹלֵל** – שֶׁכּוֹלֵל כָּל הַפְּרָטִיּוּת שֶׁבְּתוֹכוֹ. כְּמוֹ "הֵיכַל הַחֶסֶד" – כְּלָלוּתוֹ הוּא חֶסֶד, וְהַפְּרָטִיּוּת שֶׁבְּתוֹכוֹ הוּא חָכְמָה־חֶסֶד־שֶׁבְּחֶסֶד, חֶסֶד־שֶׁבְּחֶסֶד כו', וְכָל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת. וְכִמְשֹׁל הָעִיגּוּל וּבֵית, שֶׁכּוֹלְלִים כָּל הַפְּרָטִיּוּת שֶׁבְּתוֹכָם.

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "**לְאַנְהָגָא** בְּהוֹן עָלְמִין":

"עָלְמִין" הֵם בְּחִינַת הַהֵיכָלוֹת, בְּחִינָה הַכּוֹלֶלֶת; וּ"**לְאַנְהָגָא**" הוּא בְּחִינַת **הַפְּרָטִיּוּת** שֶׁבְּתוֹכָם. וְהַהֵיכָל הוּא מַעֲלִים וּמַסְתִּיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה לָהֶם כִּי אִם לְפִי הַשָּׂגָתָם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּטֵלִים בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, לְפִי שֶׁהֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל מֵאֵין לְיֵשׁ, וְאֵינָם מֵעֲרֶךְ וּמַהוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁ"אֵין לוֹ תַּחְלָה", וְ"אֵין לוֹ תִּכְלָה". וְלָכֵן צָרִיךְ הַהֵיכָל לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר כו', (וּבִבְחִינַת אֲצִילוּת הוּא בְּחִינַת אוֹרוֹת וְכֵלִים), עַד שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת רַבּוֹת נַעֲשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ גַּשְׁמִיִּים, שֶׁאֵין נִרְאֶה בְּתוֹכָם אֱלֹקוּת כְּלָל, כִּי אִם בִּבְחִינַת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, בְּחִינַת סִטְרָא־אַחֲרָא.

וְזֶהוּ עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם־הַזֶּה הַשָּׁפֵל דַּוְקָא, יְרִידָה לְצוֹרֶךְ עֲלִיָּה, כְּדֵי "לְאַכְפְּיָא לְסִטְרָא אַחֲרָא" עַל יְדֵי "סוּר מֵרָע", וְעַל יְדֵי זֶה "אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְהוּ עָלְמִין", שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַ"כֵּלִים" וְהַ"הֵיכָלוֹת" בִּבְחִינַת מַסְתִּירִים אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, רַק שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת כֵּלִים לְקַבֵּל גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, עַל יְדֵי בְּחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב" מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, "רַמַ"ח פִּקּוּדִין – רַמַ"ח אִבְרִין דְּמַלְכָּא".

רַק שֶׁמִּתְחַלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת "סוּר מֵרָע", בְּחִינַת "אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא". כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּמִדְבַּר טו, לט): "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם וגו'". וְעַל יְדֵי זֶה "אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא", וְאָז יְכוֹלִים לְקַבֵּל עַל יְדֵי בְּחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב" גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, עַל יְדֵי רַמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה.

דְּ"אוֹרַיְיתָא מַחְכְּמָה נָפְקַת", וְהַמִּצְוֹת הֵם רַמַ"ח הַמְּשָׁכוֹת מֵחָכְמָה־עִילָּאָה. וְלָכֵן נִקְרָאִים "אֲבָרִין דְּמַלְכָּא" – כְּמִשֹׁל הָאֲבָרִים שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּתוֹכָם חַיּוּת מֵהַמּוֹחַ. כַּנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁבַּמּוֹחַ מַרְגִּישׁ כְּאֵב שֶׁל כָּל הָאֲבָרִים כו', כְּמוֹ כֵּן עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת נִמְשָׁךְ אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה – לְ"עָלְמִין סְתִימִין" וְ"עָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין".

וְ"חָלָב וּדְבָשׁ" הֵם בְּחִינַת "תְּרִין דְּרוֹעִין" – חֶסֶד וּגְבוּרָה, "יְמִינָא וּשְׂמָאלָא וּבֵינַיְיהוּ כַּלָּה כו'". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (דִּבְרִים לג, כז): "וּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת עוֹלָם כו'", שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמְּשָׁכַת אֱלֹקוּת עַל יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת – "רַמַ"ח אִבְרִין דְּמַלְכָּא".

וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְכֻוָּנֶת כְּנֶגֶד "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל **שֶׁלְּמַעְלָה**"[2], וְלָכֵן עִיקַּר הַמִּצְוֹת הוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא. וְהַמִּתְגַּלִּים הָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה מְאֹד וְלֹא רָצוּ לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמָם לְמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמְּשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, וְאָמְרוּ עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא "**אוֹכֶלֶת** יוֹשְׁבֶיהָ" (בְּמִדְבַּר יג, לב), שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם שֶׁאִם יִהְיֶה גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה – יִתְבַּטְּלוּ מִמְּצִיאוּתָם לְגַמְרֵי. וְזֶהוּ "אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ".

וְרָצוּ לִהְיוֹת לִהְיוֹת "בַּמִּדְבָּר" דַּוְקָא, "וּמִדְבָּרְךָ נָאוֶה" (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ג), שֶׁהוּא הַמְּשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִבְחִינַת **הַדִּבּוּר**, בְּחִינַת מַלְכוּת, בְּחִינַת "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמַעְלָה". וְנִקְרֵאת בְּשֵׁם בְּחִינַת "אֶרֶץ" לְפִי שֶׁהִיא בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּאֱלֹקוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ סו, א): "וְהָאָרֶץ הֲדוֹם **רַגְלָי** כו'"[3]. וּכְתִיב (מִשְׁלֵי ג, יט): "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ", "אַבָּא יְסַד בְּרָתָא", בְּחִינַת הַדִּבּוּר, "דִּבֶּר ה'" שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מֵחָכְמָה.

וְכַנִּרְאֶה מִמְּשַׁל הַתִּינוֹק, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין לוֹ "מוֹחִין דִּינִיקָה" בִּשְׁלֵימוּת, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹל אוֹתִיּוֹת פְּשׁוּטִים, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר וּלְצָרֵף אֶת הָאוֹתִיּוֹת. וְהוּא מֵחֲמַת שֶׁאֵין הַחָכְמָה בִּשְׁלֵימוּת לְחַלֵּק הַקּוֹל וּלְצָרֵף הָאוֹתִיּוֹת כְּרָצוֹנוֹ כו'.

וְרָצוּ הַמְּרַגְּלִים שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַהַמְשָׁכוֹת מֵחָכְמָה־עִילָּאָה לִבְחִינַת דִּבּוּר – 'אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל **שֶׁלְּמַעְלָה**', שֶׁשָּׁם יֵשׁ גַּם בֵּן

---

1. ["כְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ" (קֹהֶלֶת ב, יג)]

2. (עַיֵּין בְּשִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה, סוֹף פִּסְקוֹ "בְּמִגְדַּל דָּוִד", בְּפֵירוּשׁ (שְׁמוֹת טו, יז) "מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ" – מְכֻוָּן נֶגֶד 'שִׁבְתְּךָ', זֶה **בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלְּמַעְלָה**).

3. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל").

בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, וִירוּשָׁלַיִם, וְכָל הַבְּחִינוֹת[4]. אֲבָל יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב אָמְרוּ (בְּמִדְבַּר יד, ז): "טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד", שֶׁעַל יְדֵי 'אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמַטָּה' דַּוְקָא, בְּחִינַת מַעֲשִׂיּוֹת מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית דַּוְקָא, יוּמְשָׁךְ בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף, בְּחִינַת "מְאֹד" – בְּלִי גְּבוּל, בְּבְחִינַת "עָלְמִין סְתִימִין" וְ"עָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין". וְזֶהוּ "מְאֹד מְאֹד" – ב' פְּעָמִים "מְאֹד" – עָלְמִין סְתִימִין וְעָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין.

כִּי בֶּאֱמֶת עִיקַּר בְּוּנָתוֹ יִתְבָּרֵךְ – שֶׁיִּהְיֶה "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים" דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר רַז"ל: "נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים" כו', וְשֶׁיִּהְיֶה נִגְלֶה לְעֵין כָּל בָּשָׂר[5], וְשֶׁיִּהְיֶה הַגִּילּוּי לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה. וְאַדְרַבָּה בְּיֶתֶר שְׁאֵת, וְיִתְרוֹן אוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא כו'. כִּי בֶּאֱמֶת כָּל שֶׁהוּא מַדְרֵגָה הֵיוֹתֵר גָּבוֹהַּ מְאֹד מִתְגַּלֶּה בְּדָבָר הֵיוֹתֵר תַּחְתּוֹן דַּוְקָא, בְּיֶתֶר שְׁאֵת.

וּלְמָשָׁל, מֵהַר שֶׁכָּל גָּדוֹל, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלּוֹת חָכְמָתוֹ לְהַמְקַבֵּל שִׁכְלוֹ בְּדִבּוּר. כִּי אִם בְּרָמָז – בְּמַעֲשֶׂה דַּוְקָא, יָכוֹל לְגַלּוֹת בְּיֶתֶר שְׁאֵת. כְּעִנְיָן מַאֲמַר רַז"ל "דַּי לְחַכִּימָא בִּרְמִיזָא".

עוֹד מָשָׁל, מֵחוֹתָם שֶׁל אֶבֶן טוֹב בָּהִיר, שֶׁעַל יְדֵי בְּהִירוּתוֹ אֵינָם נִיכָּרִים הָאוֹתִיּוֹת בּוֹ, וְנִכָּרִים וְנִתְגַּלִּים הָאוֹתִיּוֹת עַל הַשַּׁעֲוָה דַּוְקָא, בְּגִילּוּי לְעֵין כָּל.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (בְּמִדְבַּר טו, לט): "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וְכו'": שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֶׂה – שֶׁהוּא בְּחִינַת הִסְתַּפְּלוּת בְּל"ב חוּטִין הַגַּשְׁמִיִּים, יָבֹא מִזֶּה לְ"וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'". לְפִי שֶׁהַטְּלִית הוּא בְּחִינַת אוֹר מַקִּיף, וְהַצִּיצִית שֶׁהֵם ל"ב חוּטִין, בְּחִינַת "ל"ב נְתִיבוֹת הַחָכְמָה", שֶׁנִּמְשָׁכִים עַל יְדֵי אוֹר מַקִּיף, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיּוּרְמַז – כִּי אִם בְּמַעֲשֶׂה דַּוְקָא, הֵיפֶךְ מַהֲשֶׁבֶת הַמְרַגְּלִים כו'.

וּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלְיוֹ־הַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה מִבְּחִינַת "דּוֹר דֵּעָה", וּבְמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה מְאֹד נַעֲלָה, לֹא הָיָה לוֹ בְּאֶפְשָׁרוּת לָבֹא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאַף עַל פִּי כֵן הִתְפַּלֵּל תקט"ו תְּפִלּוֹת – כְּמִנְיַן "וָאֶתְחַנַּן" – לָבֹא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, – מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ עִיקַּר הַמְכָוּן וְתַכְלִית הַבְּרִיאָה כַּנַּ"ל. וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא זָכָה, וַיְהוֹשֻׁעַ דַּוְקָא מַכְנִיס[6] כו':

ב **(וְזֶהוּ דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – "אֶרֶץ שִׁבְעָה עַמִּמִין": שֶׁעַל יְדֵי בֵּירוּר** 'ז' מִדּוֹת דְּתֹהוּ' עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בְּ"כּוּלְּהוּ עָלְמִין". וְדֶרֶךְ כְּלָל הֵם גַּם כֵּן 'ז' הֵיכָלוֹת', מַה שֶּׁאֵין כֵּן "מִדְּבָּר" – זֶהוּ הַהַמְשָׁכָה רַק לְמַעְלָה בִּפְנִימִיּוּת, וְלֹא בְּחִיצוֹנִיּוּת עָלְמִין וְהֵיכָלוֹת דַּעֲשִׂיָּה.

וְעַיֵּין מִזֶּה בְּ"אִגֶּרֶת־הַקֹּדֶשׁ", סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּעַשׂ דָּוִד שָׁם", שֶׁכְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ הַגִּילּוּי בַּעֲשִׂיָּה, זֶהוּ עַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא כו'. עַיֵּין שָׁם.

וּבֶאֱמֶת, כְּדֵי לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה – הַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁהַהַמְשָׁכָה מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן יוֹתֵר[7]. וְגַם לְהַפֶּךְ, שֶׁבְּמַעֲשֶׂה דַּוְקָא, לְפִי שֶׁהוּא לְמַטָּה מִבְּחִינַת הַדִּבּוּר – יוֹכֵל לִהְיוֹת הַגִּילּוּי מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר. וּכְעִנְיָן "לְחַכִּימָא בִּרְמִיזָא" מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְהִתְגַּלּוֹת עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר כו'.

וּבֵיאוּר עִנְיָן זֶה, יוּבַן מִמַּה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּבֵיאוּר עַל פְּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ח־ט) "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת כו' אַחַת הִיא יוֹנָתִי כו'", גִּבֵּי מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת עַל הַמַּלְאָכִים שֶׁמִּבְּחִינַת דִּבּוּר כו'. עַיֵּין שָׁם.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר[8] עַל פָּסוּק (יְשַׁעְיָהוּ סו, א) "וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלָי": עַל יְדֵי שֶׁמְּתַקֵּן מַעֲשָׂיו כו' – נַעֲשִׂים מוֹחוֹ וְלִבּוֹ זַכִּים אֶלֶף פְּעָמִים כָּכָה. עַיֵּין שָׁם. וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים מִמְּקוֹר הַחָכְמָה־עִילָּאָה וּפְנִימִיּוּתָהּ.

וְעוֹד, כִּי אִי אֶפְשָׁר גַּם כֵּן לְהַמְשִׁיךְ גִּילּוּי חָכְמָה־עִילָּאָה עַל יְדֵי הַתּוֹרָה כִּי אִם עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת. וְהוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"אִגֶּרֶת־הַקֹּדֶשׁ" שָׁם, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּעַשׂ דָּוִד שָׁם" וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

לָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: 'הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה – בְּלִי גְּמִילוּת־חֲסָדִים – אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ', אֶלָּא בְּתוֹרָה וּבִגְמִילוּת־חֲסָדִים. כִּי הִנֵּה "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת", וּ"בְאוֹרַיְיתָא מִתְקַיְּים עָלְמָא"[9], וּב"אִינּוּן דְּלָעְאן בְּהּ"[10], כִּי בְּדִיבּוּרָם מַמְשִׁיכִים הָאֲרוֹת וְהַשְׁפָּעוֹת חָכְמָה־עִילָּאָה, מִקּוֹר הַתּוֹרָה, לְבְחִינַת 'אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר' שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם כו'.

וְהֶרֵי הַמַּשְׁכָּה זוֹ הִיא בְּחִינַת יְרִידָה גְּדוֹלָה, וְלָזֶה צָרִיךְ לְעוֹרֵר 'חֶסֶד עֶלְיוֹן', הַנִּמְשָׁךְ כַּמַּיִם מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ, בְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא בְּצִדְקָתָהּ, וְ'חֶסֶד תַּתָּאָה' שֶׁמַּמְשִׁיכִים 'חַיִּים וְחֶסֶד', לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים[11].

---

4. (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּתַעֲנִית, דַּף ה', עַמּוּד א'. וּבַזֹּהַר חֵלֶק ג', פָּרָשַׁת שְׁלַח, דַּף קס"א, עַמּוּד ב').

5. ["וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר" (יְשַׁעְיָהוּ מ, ה)].

6. ["מֹשֶׁה מֵת, וַיהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ"]

7. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "אֵל עֶלְיוֹן, גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים".

8. (תּוֹרָה אוֹר בְּרֵאשִׁית – א, ב).

9. וּרְאֵה זֹהַר לֶךְ לְךָ, עז, א: דְּבַד יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרַיְיתָא מִתְקַיְּימִים עָלְמָא].

10. וּרְאֵה זֹהַר תְּרוּמָה, קמט, א].

11. ["לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים, וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים" (יְשַׁעְיָהוּ נז, טו)].

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (יִרְמְיָהוּ ט, כב־כג): "אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ כוּ' כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל כוּ' כִּי אֲנִי ה' **עֹשֶׂה חֶסֶד** כוּ'" – כִּי הַחֶסֶד הוּא הַמַּמְשִׁיךְ חַיֵּי הַחָכְמָה לְמַטָּה, וְאִם לָאו הֲרֵי נִקְרֵאת חָכְמָתוֹ לְבַדּוֹ בְּלִי הַמְשָׁכַת חַיִּים מִמֶּנָּה חַס וְשָׁלוֹם. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְכִנּוּדָע, שֶׁגַּם לְמַעְלָה, הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה־עִילָּאָה בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת. וְזֶהוּ בְּחִינַת "יַעֲקֹב" – אוֹתִיּוֹת "יִבָּקַע" – הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה הַבּוֹקַעַ דֶּרֶךְ הַמִּדּוֹת, וְנִמְשָׁךְ בְּהַדִּבּוּר[12].

וּמִכָּל זֶה יוּבָן עִנְיַן חֵטְא הַמְרַגְּלִים:

כִּי הִנֵּה, עִם הֱיוֹת אֲשֶׁר הַתּוֹרָה נִקְרֵאת "מִדְבָּר"[13], אַף עִם כָּל זֶה, כְּתִיב בָּהּ הַכֹּל (דְּבָרִים ו, א. יב, א.): "לַעֲשׂוֹת **בָּאָרֶץ**" – "אָרֶץ" הַיְינוּ בְּחִינַת "מְצוֹת **מַעֲשִׂיּוֹת**". כִּי גַּם לִהְיוֹת הַמְשָׁכוֹת חָכְמָה־עִילָּאָה לִבְחִינַת הַדִּבּוּר – אִי אֶפְשָׁר כִּי אִם עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצוֹת מִטַּעַם הַנַּ"ל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ כוּ'", אֶלָּא עַל יְדֵי "חֶסֶד, [ו]מִשְׁפָּט, וּצְדָקָה **בָּאָרֶץ**" (יִרְמְיָהוּ ט, כג) דְּיֵיקָא, עַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה[14].

עוֹד יֵשׁ לְבָאֵר כְּלָלוּת עִנְיָן זֶה בְּאוֹפָן אַחֵר קְצָת, עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר[15] בְּעִנְיַן עֵסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ח, יא): "**וְכָל חֲפָצִים** לֹא יִשְׁווּ בָהּ", וַאֲפִילּוּ **חֲפָצֵי שָׁמַיִם**[16]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לֹא רָצוּ הַמְרַגְּלִים לִיכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְקַיֵּים הַמִּצוֹת – רַק לִהְיוֹת בַּמִּדְבָּר – "וּמִדְבָּרְךָ נָאוֶה כוּ'".

אַךְ בֶּאֱמֶת טָעוּ בָּזֶה טָעוּת גָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם בְּעִנְיָן "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה", שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּלָל לְהַמְשִׁיךְ אוֹר הַתּוֹרָה – כִּי אִם בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה בְּחִינַת קִיּוּם הַמִּצוֹת. וְזֶהוּ "אִם אֵין יִרְאָה כוּ'". וּכְמַאֲמָר "קִדַּשְׁנוּ **בְּמִצְוֹתֶיךָ**" – וְעַל יְדֵי זֶה אַחַר כַּךְ "וְתֵן חֶלְקֵנוּ **בְּתוֹרָתֶךָ**". וּבְמַתַּן־תּוֹרָה שֶׁהָיְתָה הִתְגַּלּוּת הַתּוֹרָה **בְּתַחְלָה**, זֶהוּ הוֹרָאַת שָׁעָה, אֲבָל לְדוֹרוֹת אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כֵּן. וְגַם יִשְׂרָאֵל הֵבִינוּ זֶה. וְלָכֵן הִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע כוּ'. עַיֵּין שָׁם בַּאֲרִיכוּת):

נִתַּן לְהוֹרִיד אֶת כָּל הַדִּרוּשִׁים בְּ'תּוֹרָה־אוֹר' וְ'לִקּוּטֵי־תּוֹרָה' לְפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ הַחֲסִידִית מְנֻקָּדִים, מְפֻסָּקִים וְעִם פְּתִיחַת רָאשֵׁי הַתֵּיבוֹת בַּכְּתוֹבֶת: docs.com/LikutayTorah

12. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר סוֹף פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים (דַּף פ"ו, עַמּוּד א') עַל פָּסוּק (יְשַׁעְיָהוּ מג, י) "אַתֶּם עֵדַי כוּ'". וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן מִזֶּה עַל פָּסוּק "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית", גֶּבֶ "כִּי מֵאִישׁ לוּקָחָה זֹאת".

13. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִדְרָשׁ רַבָּה פָּרָשַׁת חֻקַּת, פָּרָשָׁה י"ט, עַל פָּסוּק (בְּמִדְבַּר כא, יח) "וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה".

14. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל".

15. בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר" דַּ"עֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת".

16. וְעַיֵּין שָׁם בְּעִנְיָן "אִם אֵין חָכְמָה, אֵין יִרְאָה".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ו) **וזהו** ג"כ ההפרש בין אהבה דבכל נפשך שהוא בבחי' א"פ בבחי' נר"ן במוחא ולבא כו' הבא בבחי' הגבלה מאוד רק כפי ערך הגבלת הכלים דמוחא ולבא כו' לבחי' אה"ר דבכל מאודך שהוא בחי' אור מקיף בלתי מוגבל בכלי המוח כו' שע"ז אמרו רז"ל דאכל עשרה שכינתא שריא כו' משום דבבחי' יחידה דנה"א שורה אלקות ממש ואין חיצונים מקבלים שם יניקה כלל כמ"ש מיד כלב יחידתי כו' וז"ש גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי דא שכינתא דשריא על רישא דב"נ שהוא בחי' המקיף דיחידה שנאמר ע"ז אך בצלם יתהלך איש כו' וכמ"ש בזוהר ע"פ שימני כחותם כו' דיוקני אשתאר בך כו' וז"ש ג"כ בזוהר ע"פ נפש כי תחטא תוואה כו' וכמ"ש נשמה שנתת בי טהורה היא כו' וכמ"ש במ"א באריכות ולכך נקרא בכל מאודך בלי גבול בכלי כידוע והנה יש ב' מקיפין בחי' חי' ובחי' יחידה כו' כידוע והן ב' מיני רצון הא' רצון המאיר ומתפשט בכלי המוח והלב כו' דגם ששרשו בבחי' מקיף מ"מ מאיר ובא במוח ולב דרך פרט כו' אבל רצון הב' הוא נקרא רצון פשוט שלמעלה מהארה והתפשטות לגמרי במוח ולב כו' והוא ההפרש שבין בחי' ב' מקיפין דחיה ויחידה שנקרא מקיף כללי ומקיף פרטי כמ"ש בע"ח. וביאור הדברים הנה יש להקדים תחלה במה שאנו רואים שכאשר יש לאדם איזה רצון ותשוקה לדבר מה הנה יוכל להיות בה ביטול והפסק לגמרי מפני רצון ותשוקה הגדולה ונפלאה ממנה הרבה כאשר היא הפכית מתשוקה ורצון זה אע"פ שמפני התגברות אותה התשוקה הנפלאה יכנע ויבוטל לגמרי תשוקה הראשונה כאילו לא היתה מעולם אעפ"כ אין זה ביטול גמור בהפיכת מהותה וטבעה שהרי לא נהפך טבעה ומהותה

כלל ואדרבה הרי ישנה בתקפה ומהותה ולא נתבטל
ממנה כלום רק שאינה מאירה בגילוי במוח ולב כלל
מפני תוקף התגברות הרצון והתשוקה הגדולה ממנה
בשעה זאת במוח ולב אבל מיד כשיסיר ממוחו ולבו
אור ורצון התשוקה הגדולה והנפלאה ממנה תשוב
התשוקה הזאת לתקפה וטבעה בגילוי גמור כמו שהיא
בלי ביטול אפי' כל שהוא ונמצא שבחי' הביטול
וההפסק שלה אינו ביטול אמיתי רק הפסק וביטול לפי
שעה וגם זה אינו נקרא ביטול המהות כלל רק העדר
גילויה לבד כו' וא"כ לפ"ז יובן שגם בבחי' מלחמה
וניצוח הגם שמנצח הרצון הזה לרצון ותשוקה הקודמת
אליה מפני תוקף התגברותה עליה ביותר כו' מ"מ אין
זה ביטול גמור ואמיתי דגם שיבטלנה לפי שעה אבל
לא ביטול המהות כלל רק דרך ההכנעה להיות בבחי'
העדר הגילוי לגמרי כאילו אינה במציאות כלל אבל
באמת הרי ישנה בתקפה כנ"ל וזהו נקרא אכפייא ולא
אתהפכא כו' ע"ד דוגמא כשאדם חפץ ורוצה בתאות
ממון להרויח הון רב אך בסיבת זה יפסיד חיי נפשו או
נפש ב"ב שיקרים בעיניו מכל הון כו' וכה"ג או כשיבא
לידו איזה גדולה וכבוד להיות מלך או שר כשיפסיד
הריוח או מפזר הון רב וכה"ג הנה ודאי כלא חשיב כל
הון הממון לגבי הגדולה והכבוד שישיג וישליך מנגד
זה הרצון ותשוקה של הממון לגבי הרצון ותשוקה
הגדולה ונפלאה ממנה שהוא רוב הכבוד והגדולה
כידוע ואמנם לא שנתבטל הרצון מן הממון לגמרי כי
ודאי יש לו צער מהיזק הממון רק שמפני תוקף
התגברות הרצון של כבוד והגדולה יבוטל רצון זה של
הממון לפי שעה ולא יאיר בגילוי כלל אבל ישנו בטבעו
ומהותו רק שנכנע ובטל בהעדר התפשטות הגילוי
בלבד כו' כנ"ל וד"ל. וכ"ז מפני שכל עיקר תולדות
הרצון הזה אינו בא אלא בבחי' גילוי א"פ מן הנפש
במוח ולב כו' שהוא בא בבחי' הגבלה לפי הכלי בלבד
כו' ע"כ בבוא גילוי רצון אחר הגדול הימנו בהכרח
שיסתלק אור הרצון הראשון מן המוח והלב מפני תוקף
גילוי אור הרצון הזה כו' וזה הנקרא בחי' מלחמה
וניצוח שמנצח ומכניע לזולתו שיסתלק ויתבטל לפי
שעה ממעמדו והוא עומד בעמדו כו' כמשל ב' בנ"א
הנלחמים שכאשר ינצח הא' לזולתו ויפילנו יעמוד
במקומו ומעמדו כו' אבל אין זה ביטול המהות של
זולתו לגמרי רק שמכניע אותו לבלתי יתפשט להרים
ראש וד"ל אבל מלחמה ונצוח דב' יסודות הפכים כמו
אש ומים אין זה ענין הכנעה לבד אלא היפוך המהות
לגמרי שהרי כשיגביר האש על המים יהפוך טבע המי'
להיו' כמוהו כטבע האש ממש וכן להיפוך כשיגברו
המים על האש כו' כידוע בהרכבת היסודות ההפכים
שכל א' כשנהפך ונכלל בזולתו ההפכי מוסיף בטבע
זולתו כאילו הוא חלק עצמי ממנו ולא מורכב כו' וזהו
עיקר בחי' ההתכללו' האמיתי כידוע אך כאשר הא'
סובל היפוכו בלבד בדרך סבלנות והכנעה ולא ביטול
המהות אין זה נק' התכללות ע"ד שאמרו מיכאל
וגבריאל שר של אש ושר של מים ואין מכבים זה את
זה כו' הרי מ"ש רק שאין מכבי' להיות א' מנגד לזולתו
אלא כ"א סובל היפוכו אבל לא שנתבטל מהות כ"א
ליכלל בהיפוכו כמו ב' עבדים או שרים מנגדים
שעומדים לפני המלך שסובלים זה את זה מצד בחי'
הביטול שעליהם מאימת המלך אבל בעצם מהותם הם
ב' הפכים באמת כו' וז"ש עושה שלום כו' כמ"ש במ"א
אבל מלחמה להפוך המהות כנ"ל יותר נעלה מענין
השלום כזה רק שלום אמיתי בהתכללות אמיתי הוא בא
בב' אופנים א' ע"י המלחמה להפוך המהות כמו
מלחמות יהושע ודוד או בלא מלחמה כמו בימי שלמה
וימות המשיח כמ"ש במ"א וד"ל. ונמצא שיש ב' מיני
מלחמה הא' רק להכניע ולאכפייא לבלתי יתפשט לבד
אבל לא ביטול המהות הנק' התכללות אמיתי כנ"ל
והב' מלחמה שמנצח להפוך ולבטל המהות כנ"ל עד
שנכלל בו ונעשה כחלק עצמי ממנו כו' שנק' התכללות
אמיתי כנ"ל והנה ב' מיני מלחמות הללו הכל הוא
בבחי' א"פ לבד דהיינו כמו בב' רצונות שהמה
מוגבלים במוח ולב בבחי' א"פ כאשר יגבר הא' על
היפוכו המנגדו להכניעו ולבטלו גם בבחי' ביטול
המהות שנק' התכללות כנ"ל וזהו גם בבחי' מקיף שנק'
חיה המאיר במוח ולב דגם שמצד עצמו הוא בחי'
מקיף למעלה מהגבלת כלי המוח והלב כידוע דנר"נ
מלובש במוחא ולבא כו' אבל בחי' חיה ויחידה בלתי
מוגבלים בכלים כלל כמ"ש בע"ח וכנ"ל אך עכ"ז
מאחר שמאיר ומלובש בכלי המוח והלב כו' ג"כ בו
יתכן בחי' מלחמה הנ"ל משא"כ בבחי' יחידה כמשית'
בעז"ה וד"ל:

ביאור ביסוד ענין התפלה. פדה בשלום. יב"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

אבל יש עוד ענין אחד שאנו רואי' שהרצון שורה בהאברים ומושל על האבר היינו לעשות היפך הטבע כמו כשרוצה להניח את היד במים חמין עד שהיד סולדת או במים קרים ביותר שזהו היפך הטבע אבל כשהוא רוצה פועל ועושה בהאברים דבר שהוא נגד הטבע והחוש, דהיינו לילך במקום שהוא ירא לילך, וכדומה בכל האברים אפשר להרצון להתגבר על כח האברים ולעשות דבר שזהו מנגד להטבע והחוש וזהו אברים נשמעים לרצונו אפילו על ההיפוך, אבל יש כוחות הפנימי' שבהם שורה ג"כ כוחות הנפש אבל הרצון א"א לפעול אצלם ההיפוך, כמו כח המרעיב שא"א להרצון לפעול שלא ירעיב ולא ירצה לאכול, וכמו כח הדוחה שא"א להרצון להההיפוך שלא ידחה, הגם שאפשר כשהוא עוסק באיזה עסק בלב ונפש אזי אינו רוצה לאכול כל היום, זהו רק מחמת שנתעורר כח היותר עליון והוא טרוד בו בעומק ובטרדא אזי בטל לפי שעה כח התחתון ממנו וכך הוא הטבע שכח התחתון בטל לפי שעה נגד כח העליון אבל אח"כ הוא פועל כמקודם, אבל כשאינו טרוד אזי א"א להרצון לפעול בכח המח' או בכח הדוחה שלא ירצה, מחמת שהרצון שם בהעלם גמור ולא כמו בהאברי' שהגם ששם ג"כ הרצון בהעלם ואינו בגילוי כבמוח אבל מ"מ הוא פועל בכל האברי' אפי' היפך הטבע והאברים נשמעי' להרצון, אבל בכח המרעיב וכח הדוחה א"א לו לפעול כלל היפך הטבע, וזהו החילוק שנק' אברים שהאברים נשמעים לרצונו אפילו בההיפוך מחמת ששם שורה הרצון. וכך הוא למעלה כשמניחים תפלין הגם שהם קלף גשמי ונכתב עליו הפרשיות שמע והי' א"ש וכו' אזי שורה בהתפלין רצון עליון לברר אותו ולזכך אותו שזהו היפך הטבעי' של הקלף כי כל דבר הוא מעורב טו"ר ששרשה מק"נ שהוא מעורב טו"ר וע"י המצוה נעשה אברי' דמלכא ששורה בהם רצה"ע כמו בהאברי' גשמים אפילו לעשות נגד הטבע והיפוך הטבע, כך שורה בכל המצות רצה"ע ונקראי' אברים דמלכא, הגם שהוא בהעלם כמו בכל האברים הרצון הוא בהעלם ולא בדרך אור וכלי אם כי הוא שורה בכל האברים בשוה אבל אעפ"כ הוא פועל בהאברים אפילו נגד הטבע והאברים נשמעי' לרצונו כך הוא באופן זה שורה רצון העליון בכל המצות, אבל דבר גשמי שאינו מצוה הגם ששרשה ג"כ מבחי' סובב הוא כמו הרצון שפועל ג"כ בכח המרעיב וכח הדוחה אבל אינו פועל בו ההיפוך מחמת שהוא מצומצם שם ביותר ובהעלם, וזהו ענין רמ"ח פיקודין רמ"ח אברין דמלכא שמבואר בתניא.

להבין מ"ש בתניא דאורייתא וקוב"ה כולא חד

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח כו' ר' אליעזר אומר תכשיטין הן לו, וחכמים אומרים אינן אלא כו' שנא' וכתתו כו' ובגמ' דס"ג ע"א מאי באלה קולפא פי' שבט שמכין בו וראשו עב, וא"כ הוא ג"כ כלי זיין, וכן פי' רש"י בברכות דנ"ח ע"א יהבי לי' קולפא, מקל לרדות, משא"כ תריס הוא מגן לחסות מפני החיצים ושאר דברים, ומ"מ הוא ג"כ כלי זיין רק שהוא להגן כו'. ולהבין שורש מחלוקתן. הנה ביצ"מ כתי' וחמושי' עלו בני ישראל מארץ מצרים ופי' בירושלמי פ"ו דשבת על משנה הנ"ל שהיו מזוייני' בחמשה מיני זיין ובקה"ע שם שהם חמשה מיני זיין הנ"ל המנויים במשנה (בירושלמי שלפנינו הגי' חמשה עשר, אמנם בקה"ע גורס חמשה, ופי' שלמד מל' וחמושי' לשון חמשה, וביפ"מ כ' בפי' שהגירסא היא חמשה, ושהכי איתא במכילתא). ולהבין זה בעבודת ה' הנה כתי' רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, ודרשו רז"ל כל הקורא ק"ש על מטתו כאילו אוחז חרב של שתי פיות, וי"ל למה צריך חרב של שתי פיות דוקא. הענין הוא דהנה איתא בזהר ששם הוי' נק' חרב, רישא דחרבא הוא יו"ד של שם הוי', גופא דחרבא הוא וי"ו של שם הוי', ה"א ה"א הן תרי פיות דילי', נרתקא דחרבא הוא שם אד', וי"ל למה נק' שם הוי' חרב כו'. **אך** הענין הוא דהנה יניקת החיצוני' יכול להיות משני אופנים, א' מחמת ריבוי צמצומים דשם אלקי' המסתיר ומעלים הארת אלקות בתכלית ההעלם

וההסתר עי"ז יכול להיות יניקת החיצונים, דשכשמאיר אא"ס בבחי' גילוי משם אינם יכולים לקבל, לפי שאין השראת אא"ס אלא בבחי' ביטול אבל בבחי' יש אינו יכול להיות גילוי אא"ס כי אין אני והוא יכולים לדור, לכן הקליפות שהם בבחי' יש ודבר נפרד אינם יכולים לקבל מבחי' גילוי, אבל כשנתצמצם בבחי' ריבוי הצמצומים יכולים הם לקבל תוס' יניקה לפי שעכ"פ מעט ביטול יש בהם דקרו לי' אלקא דאלקי' כו', וז"ש כרחל לפני גוזזיה נאלמה שעי"ז גוזזיה שגוזזי' בחי' שערות הם בחי' ריבוי צמצומי' עי"ז נמשך יניקת החיצוני' נאלמתי דומי' החשיתי ר"ת נדה, וז"ע מה שמצמצומי' דשם אלקים יכולי' לקבל והיינו מבחי' צירופי' אחרונים דק"ך צירופי אלקי' שהם ריבוי צמצומי' נמשך שממ"ח צירופי' אחרונים מקבלים יניקה אדמת בני חם כו', וזהו אופן א'. והב' שמקבלים דוקא ממקום גבוה מאד שלמעלה מהשתלשלות, דהיינו מעולם התהו שקדם לתיקון ששם אינו תופס מקום כלל כחשכה כאורה שוים ושממית בידים תתפש כו', וזהו מ"ש אם תגביהי כנשר שמגביהים א"ע למעלה מאד וכמו דרך הנשר בשמי' כו'. והנה ב' מיני אופני יניקתם תלוי הכל בנש"י, וכמ"ש יעקב חבל נחלתו, וכמו למשל החבל כשראשו א' קשור למעלה וראשו א' למטה שכשמתנענע הקצה התחתון מתנענע גם הקצה העליון, ועד"ז בנפש האדם שכשאדם נמשך בבחי' פנימי' הרצון לאלקו' בת"ת ותפלה נמשך מלמעלה ג"כ מבחי' פנימי' הרצון, אבל כשהאדם משפיל א"ע בתאוות ורוח הבהמה היורדת למטה אזי עי"ז גורם למעלה שיומשך ג"כ בחי' השפלה שיומשך אלקו' בבחי' ריבוי צמצומי' מאד עד שיכול להיות מזה יניקת החיצוני', וכן כשאדם מגביה א"ע בבחי' התנשאות וגסות הרוח הגשמי מצד חומר גופו כאשר יגבה לבבו ע"י העושר וכבוד, והגם שיודע היטיב הפחיתות שלו מ"מ מתנשא בלא טעם ודעת, ורוח אייתי רוח גורם להתעורר למעלה התנשאות החיצוני' לומר לי יאורי וכדומה וחוצפא אפי' כלפי שמי' מהני' שמגבי' א"ע לקבל יניקה ממקום גבוה מאד, לפי שהעולם נתון בלבו של אדם וכמ"ש וגם את העולם נתן בלבם. וזהו שב' אופני יניקה הכל תלוי בנפש האדם, וזהו ענין פרעה אותיות הערף שמקבל מבחי' עורף דא"א שהוא בחי' גבוה מאד וזהו ע"י כי פנו אלי עורף ולא פנים עי"ז נמשך בחי' פרעה שיונק מעורף דא"א ששם כחשכה כאורה כו', ולכן נמשך מזה גלות מצרים כו'.

ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון. ל"ב

בס"ד. ש"פ בשלח. ל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

בשורות שלפנינו מבאר הרבי נ"ע, כיצד סדר ההמשכה האלקית בבריאת והתהוות העולמות, טמון בברכת "ברוך שאמר והיה העולם".

וזהו דבהתחלת פסוקי דזמרה, דכללות ענין פסוקי דזמרה מדבר בענין בריאת והתהוות העולמות, הנה בהתחלת פסוקי דזמרה אומרים ברוך שאמר והיה העולם, ונודע דאמירה היא בלב[140] כלומר בתוך האדם, בניגוד לדיבור שהוא כבר לזולת (וכלשון בני אדם 'אמרתי לעצמי' ולא 'דיברתי לעצמי') **היינו במחשבה ורצון בלבד כו'**, **ומה היה אמירה זו שהקדוש-ברוך-הוא אמר לעצמו הוא שיהיה ענין נבדל מעצמותו והוא שיהיה העולם כו'**. כלומר דרגה זו של "ברוך שאמר והיה העולם" זה עדיין הכל בעצמותו לפני הצמצום, ואין מדובר כאן על בריאת העולם בפועל, אלא על האמירה כביכול של הקדוש-ברוך-הוא לעצמו, היינו גילוי רצונו יתברך, שיהיה עולם.

אלא שלפי זה ניתן להקשות - מה המשמעות של המילים ("ברוך שאמר) והיה העולם" - שמשמע מזה שמאמירה זו נתהווה העולם בפועל, הרי נתבאר כי האמירה היא במחשבתו בלבד?

הנה על מבאר הרבי נ"ע בב' אופנים:

ביאור ראשון - ומה שאומרים והיה העולם הוא לשון עתיד שבודאי עתיד להיות כי ההוא אמר בעצמו ולא יעשה לבוא לגילוי גמור כו'? - כלומר ברור לנו שאם רצונו של הקדוש-ברוך-הוא שיהיה עולם, הרי בסופו של דבר העולם יהיה, ופירוש "והיה העולם" הוא על

140. ראה זהר חלק ב יז, א. כה, ב. חלק ג יז, ב. מורה נבוכים חלק א פרק ס"ח. רמב"ן בראשית א, ג (הובא בשל"ה קנב, סוף עמוד א). לקוטי תורה שיר השירים (יב, ריש עמוד א) וראה שדי חמד כללים מערכת א סקס"ח.

שם העתיד שיברא העולם לאחר התהליך של הצמצום וכו'. אך האמירה עצמה, היא גילוי רצונו בלבד, ולא ההתהוות בפועל.

לפני שעובר לביאור השני, דן הרבי נ"ע במאמר המוסגר מהי המשמעות של המילה "והיה" לפי הפירוש הראשון, ד"והיה העולם" הוא על שם העתיד:

(ויש לומר מה שכתוב והיה ולא לשון עתיד על־פי מה שכתוב במקום אחר דוהיה אותיות הוי' אלא שבשם הוי' האותיות הראשונות הם י"ה, מה־שאין־כן בתיבת "והיה" **שאותיות** ו"ה קודמים **לאותיות** י"ה, בסדר הפוך משם הוי'.

דאותיות ו"ה היה **מורה אצלם** - אצל חכמים - **על השמחה, וכמו שכתוב במדרש רבה** על מגילת **איכה על פסוק**[141] **היו צריה לראש** - בסיפור על רבן יוחנן בן זכאי לפני יציאתו מהעיר ירושלים שהיתה במצור, שאמר (לאחר ששמע כי נשרפו שם כל האוצרות): **לא אמרית** (לא אמרתי) וי, שוי הוא לשון צער, **אלא** וה **אמרי** (אמרתי), שזה לשון שמחה. ומכאן שו"ה הוא לשון שמחה.

ולכאורה מה השמחה שיש בו"ה המסמלות את ירידת האור לעולם התחתון? אלא - והיינו **שזהו השמחה שיתגלה לעתיד מה שישמח ה' במעשיו על־ידי הבירורים שנתבררו בעשיה דוקא** - השמחה הגדולה של ה' היא כאשר נעשית עבודת הבירורים בעולם הזה הגשמי, שנעשה העולם דירה לו יתברך, וזה מסמלות האותיות "וה" שהם האותיות התחתונות בשם הוי' המסמלות את העבודה בעולם התחתון, **כמו שכתוב ב'לקוטי תורה' בדיבור־המתחיל** ה' לי **בעוזרי**[142]. שם מבאר על הפסוק "ישמח ה' במעשיו" שזהו השמחה שתתגלה לעתיד־לבא מעבודת הבירורים למטה.

וזהו גם־כן ענין והיה העולם שהשמחה (וה) היא מהעולם, **להיות פנימיות הכוונה בהרצון שבהתהוות העולמות הוא שיהיה עבודת הבירורים למטה, שעל־ידי זה נשלמה הכוונה דנתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים כו'**, שהיא תכלית כל הבריאה, **ועל כן אומר והיה העולם** ו"ה לשון שמחה - מהעולם, דהיינו **השמחה העליונה בביכול שיהיה על־ידי התהוות העולמות שזהו פנימיות הרצון כו'**. - כלומר, העולמות עצמם הם "חיצוניות הרצון" בלבד, ואילו כאשר נעשית בהם תכלית בריאתם מתגלה "פנימיות הרצון", ומזה הוא השמחה למעלה.

וזהו והיה ו"ה **קודם** לי"ה **שהיא לשון שמחה.** - כיון שזה מסמל את התכלית של בריאת העולם ומילוי פנימיות רצונו יתברך.

גם נודע מה שכתוב במדרש רבה ריש (תחילת) **מגילת אסתר**[143] **דוהיה מורה על השמחה שזהו שמחה הנזכר לעיל,**

והרי זה על־דרך מה שאמרו[144] **במי נמלך הקדוש־ברוך־הוא על בריאת העולם בנשמותיהן של צדיקים דהיינו** - שהפירוש הפנימי בזה **מה שעלה לפניו יתברך שיהיו צדיקים שיקיימו תורה ומצוות למטה שעל ידי זה הוחלט הרצון דבריאת העולם כו'**, דהיינו שכל הערך והחשיבות של העולם הזה הוא כאשר הקדוש־ברוך־הוא ראה את עבודת הצדיקים שיגלו אלוקות בעולם, שזה מה שגרם לו כביכול להחליט לברוא בפועל את העולם, שמטרת בריאת העולם היא העבודה בקיום התורה והמצוות, ורצון זה הוא הפנימיות של הרצון להתהוות העולמות.

כמו כן הוא ענין והיה - ו"ה שקודם לי"ה המורה על שמחה מעבודת הבירורים בעולם התחתון - **שבהרצון להתהוות יש בו פנימיות הרצון** - חיצוניות הרצון הוא הרצון לעצם בריאת העולם, אבל פנימיות הרצון הוא לגילוי האלוקות שימשך בעולם שנתהווה, **שזהו השמחה בכביכול בעבודת הבירורים כו'.**

גם יש לומר - ביאור נוסף במשמעות "והיה" - שו"ה קודמים לי"ה, על פי החלוקה של ד' אותיות של שם הוי' לספירות העליונות, כידוע[145] שי' כנגד החכמה וה' כנגד הבינה, הו' כנגד זעיר־אנפין, וה' האחרונה כנגד המלכות:

דידוע דזעיר אנפין - המידות, **ונוקבא** - המלכות, שהם כנגד האותיות של ו"ה **יש להם שרש גבוה יותר מחכמה ובינה** שהם כנגד י"ה.

וכלשון הזוהר[146] **דזעיר אנפין** המידות **בעתיקא אחיד ותליא** (בדרגת הכתר, מאוחד ותלוי) **כו'**, - החכמה והבינה שהם הספירות העליונות נמשכו מהכתר על־ידי "מזלות" (צינורות דקים) - כלומר יש בהם המשכה מועטת מהכתר, ואילו ה'זעיר אנפין' שלמטה מהם, תלוי ומאוחד ממש בכתר.

וכפי שרואים בנפש האדם - שהמידות מגלמות את עצמיות הרצון שבנפש (אלא שהרצון יכול להיות מופשט ונעלם, והמידות הם מוחשיות ומורגשות בפנימיות), ואילו החכמה והבינה שבאדם אף שגם הם נמשכות מעצמיות הנפש, אינה מורגשת בהם.

---

141. איכה א, ה.
142. דרושים לשמיני עצרת (פח, ב).
143. כנראה הכוונה למה שנאמר שם (בפתיחתא): ר' יצחק פתח: ברבות צדיקים ישמח העם, ובמשול רשעים יאנח עם. בשעה שהצדיקים נוטלין גדולה - חדוה ושמחה בעולם, וה וה בעולם... עיין שם ההמשך.
144. בראשית רבה פרק ח, ז. רות רבה פרק ב, ג.
145. תניא אגרת התשובה פרק ד.
146. חלק ג רצב, א.

וגם בחינת המלכות שהיא כנגד האות ה' האחרונה **שבשם** הוי' **שרשה בריאשא דלא אתיידע** (הראש שלא ידוע) היינו הפנימיות של הכתר ממש, שלא ידוע אף לעצמו. והיינו ששרשה של ספירת המלכות **למעלה מהט' ספירות** שמעליה, שהם נמשכו מאריך[147] ואילו היא נמשכה מרישא דלא אתיידע, **כמו שכתוב ב'עץ חיים'**[148],

וזהו הפירוש של **והיה** ו"ה ז'עזיר אנפין' (ו) והמלכות (ה) **קודמים** מצד שרשם לי"ה לחכמה (י) ולבינה (ה) **בו'. ובדרך כלל זהו גם־כן מה ששייך לבירורים**, - כלומר יש קשר בין הפירוש הקודם שהשמחה היא מעבודת הבירורים שבעולם, לפירוש זה שזעיר אנפין והמלכות קודמים לחכמה ולבינה, **וכנודע דהבירורים למטה** - דוקא בעולמות הנמוכים (**דהיינו בדרך** של העלאת התחתון **מלמטה למעלה בו'**) הן **הבירורים דבחינת מלכות בכח הארת שם מ"ה דזעיר אנפין בו'** - כלומר עבודת הבירורים בעולמות למטה הוא הבירור של ספירת המלכות, שירדה לעולמות הנבראים - בריאה יצירה ועשיה, והבירור נעשה בכח של שם הוי' כפי שהוא במילוי האותיות במנין שם מ"ה (יו"ד ה"א וא"ו ה"א) בגימטריה אד"ם שהוא כנגד זעיר־אנפין, **וכמו שנתבאר במקום אחר**, וזהו **דבשרשם הקדום** ו"ה קדום **בו'**).

עד כאן מאמר המוסגר לבאר תיבת "והיה".

זה היום תחילת מעשיך

ליל ב' דר"ה, תער"ג

147. ראה ד"ה "זה היום" יום ב' דר"ה התשמ"א (הובא במאמרים מלוקטים).

148. שער יג (שער א"א) פ"ב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים תרצ"ט

מאן־דאמר תלמוד גדול, כי הוא כלי ל"גדול ה'". אוא"ס שורה בחכמה מפני הביטול, וצ"ל לימוד התורה בביטול. כמו עצמות החיות המתלבש במוח, ורק התפשטות החיות בשאר האברים. הכרעה: תלמוד גדול, מפני שהוא מביא את הכפיה והמעשה בביטול הרצון

וְהִנֵּה דַּעַת הָאוֹמֵר "תַּלְמוּד גָּדוֹל" הוּא, דְּעִם הֱיוֹת מַעֲשֶׂה גָּדוֹל, דְּעַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא כְּפִיָּה וְהֶכְרֵחַ מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת "לְךָ חֲוָ" הַגְּדֻלָּה", מִכָּל־מָקוֹם תַּלְמוּד גָּדוֹל, דְּהַתּוֹרָה הִיא כְּלִי לִבְחִינַת "גָּדוֹל חֲוָ"", כִּי אוֹרָיְתָא[15] מֵחָכְמָה נִפְקַת[ה], וּכְתִיב "וַחֲוָ"[16] בְּחָכְמָה", וְאוֹר אֵין־סוֹף שׁוֹרֶה בַּחָכְמָה לִהְיוֹתָהּ כֹּחַ מַה[17] — בְּחִינַת בְּטוּל, וְעַל כֵּן הִנֵּה הַתּוֹרָה גַּם כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁכָה לְמַטָּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַלִּמּוּד בִּבְחִינַת בְּטוּל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[18] "וְאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ", שֶׁצָּרִיךְ לֵידַע שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁהוּא לוֹמֵד הוּא דִּבְרֵי חֲוָ" מַמָּשׁ, וּכְתִיב[19] "תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ", דְּהַלִּמּוּד בַּתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא, דְּצָרִיךְ לְשַׁעְבֵּד מֹחוֹ וְשִׂכְלוֹ לְהַשֵּׂכֶל אֱלֹקִי שֶׁבַּתּוֹרָה, לִהְיוֹת כִּי כָּל עִקַּר חִיּוּת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וְזֶהוּ "תַּלְמוּד גָּדוֹל". וְיוּבָן זֶה מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בָּאָדָם לְמַטָּה חֲרֵי בְּכָל אֵבֶר וְאֵבֶר יֵשׁ בּוֹ חִיּוּת מֵהַנֶּפֶשׁ, דְּכֹחַ הָרְאִיָּה בָּעַיִן, כֹּחַ הַשְּׁמִיעָה בָּאֹזֶן, כֹּחַ הַתְּנוּעָה בַּיָּד, וְכֹחַ הַהִלּוּךְ בָּרֶגֶל, וְעִם כָּל זֶה חֲרֵי עִקַּר כְּלָלוּת הַחִיּוּת הוּא בְּמֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ, וְהַמֹּחַ הוּא הַמְחַבֵּר לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ הַחִיּוּת בְּכָל הָאֵבָרִים, כִּי הִנֵּה יֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי חִיּוּת, עַצְמוּת הַחִיּוּת וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחִיּוּת, וְעַצְמוּת הַחִיּוּת מִתְלַבֵּשׁ רַק בְּמֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ, וּבְהָאֵבָרִים הוּא הִתְפַּשְׁטוּת הַחִיּוּת בִּלְבַד, וְהַמְחַבֵּר אֲשֶׁר מֵעַצְמוּת

15) זוהר חלק א קכא, א.
16) משלי ג, יט.
17) הקדמת תיקוני זוהר בתחילתה, ובכמה מקומות.
18) ישעיהו נא, טז.
19) תהלים קיט, קעא.

ה. התורה - מחכמה (של הקדוש־ברוך־הוא) יצאה.

חַיּוּת יֶמְשַׁךְ גַּם בְּהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת, הוּא עַל יְדֵי הַמֹּחַ הַמְחַבֵּר הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת עִם הָעַצְמוּת, לָכֵן הִנֵּה כְּשֶׁיֵּשׁ כְּאֵב בְּאֵיזֶה אֵבֶר חֲרִי נִרְגָּשׁ בְּהַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ. וְהִנֵּה הֲגַם דְּמַה שֶׁנִּרְאֶה בְּהִתְגַּלּוּת הוּא הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת, אֲבָל הָעִקָּר הוּא עַצְמוּת הַחַיּוּת, כֵּן הוּא לְמַעְלָה, דְּרָמַ"ח[20] פִּקּוּדִין רָמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא', וְהַתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, דְּהַתּוֹרָה הִיא עִקַּר הַכְּלִי לְהָאוֹר, עַל־דֶּרֶךְ הַמֹּחַ שֶׁהוּא דַּוְקָא הַכְּלִי לְעַצְמוּת הַחַיּוּת, וְעַל כֵּן דַּעְתּוֹ דְּתַלְמוּד גָּדוֹל, וְיֵהוֹת דְּבַתּוֹרָה הוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת "גָּדוֹל הֲוָיָ"". נִמְנוּ וְגָמְרוּ גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמְּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, כִּי מִשְּׁנֵי הַטְּעָמִים שֶׁהִתְבָּאֲרוּ, הִנֵּה אִי אֶפְשָׁר עוֹד לְהַכְרִיעַ אִם תַּלְמוּד גָּדוֹל אוֹ מַעֲשֶׂה גָּדוֹל, לִהְיוֹת בְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ לוֹ מַעֲלָתוֹ, דְּבַמַּעֲשֶׂה יֵשׁ מַעֲלָה דְּמַעֲשֶׂה גָּדוֹל, דְּעַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא כְּפִיָּה וְהֶכְרֵחַ, עַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים לְמַעְלָה עִנְיַן הַצִּמְצוּם, דְּעַל יְדֵי זֶה הוּא "לְךָ הֲוָיָ" הַגְּדֻלָּה — זוֹ מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית", וּבַתַּלְמוּד יֵשׁ מַעֲלָה, דְּתוֹרָה הִיא כְּלִי לִכְלָלוּת הָאוֹר, לָכֵן הִנֵּה תַּלְמוּד גָּדוֹל, דְּעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת "גָּדוֹל הֲוָיָ"", אֲשֶׁר מִפְּנֵי הַמַּעֲלוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד אִי אֶפְשָׁר הָיָה לְהַכְרִיעַ. וְאַחַר כָּל זֶה הִכְרִיעוּ, דְּנִמְנוּ וְגָמְרוּ גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמְּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, דְּזֶהוּ טַעַם נוֹסָף בְּעִנְיַן גְּדֻלּוּת הַתַּלְמוּד, וְהַיְנוּ דִּלְבַד זֹאת תְּתַלְמוּד גָּדוֹל דְּעַל יְדֵי הַתּוֹרָה מַמְשִׁיכִים "גָּדוֹל הֲוָיָ"", הִנֵּה לְבַד זֹאת גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמְּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, דְּמִי הוּא הַמְּבִיא שֶׁיִּהְיֶה הַכְּפִיָּה וְהַמַּעֲשֶׂה בְּבִטּוּל הָרָצוֹן, הוּא הַתּוֹרָה.

יום שני דחג השבועות תרצ"ט

20) ראה תיקוני זוהר תיקון ל.

ו. ש248 מצוות ה"עשה" הם 248 אברי המלך (הקדוש־ברוך־הוא).

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ד. בשנת תרנ"ח לקח אותי אבי אתו מנאות הדשא לליובאוויטש. הנסיעה הלוך וחזור ארכה כארבע שעות, היה זה זמן מספיק לשמוע מאבי ענין – וגם לקלוט אותו.

בנסיעה לליובאוויטש אמר לי אבי שיבקש את הסבתא (הרבנית רבקה נ"ע) לספר לי סיפורים ששמעה מדודנו־זקננו הצדיק הגאון ר' חיים אברהם, מחותנה הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק", ומחמותה הרבנית מרת חי' מוסיא. לאשרנו לא היתה הסבתא עסוקה אז – בדרך כלל היתה עסוקה בעזרת אירגון שמחות של מצוה אצל אנשים עניים.

ה. סדר הנסיעה אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מסודר בסדר מדויק. היה קם בהשכמה, מתפלל ולומד שיעוריו הקבועים, ובשעה תשע וחצי היה נוסע לליובאוויטש. בשעת הנסיעה היה לומד.

בנסיעה האמורה לליובאוויטש, הקדיש אבי את זמן הנסיעה הלוך וחזור לדבר אתי. אין ביכולת למסור במלים את שמחת הנפש שדיבורי הקודש עוררו בי.

לפני שנכנסנו לליובאוויטש אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: אבי – הוד כ"ק אאזמו"ר מהר"ש – אמר לי פעם ב"יחידות", שאת העונג הפנימי בענין תרגיש כשתשמע סיפור מסויים מהאמא – כבוד אמו הרבנית מרת רבקה – ששמעה מאבי – הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" – היא בעלת שמועה.

בבואו לליובאוויטש היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ניגש אל אמו – כבוד אמי זקנתי הרבנית רבקה נ"ע – היה זה אחת מהנהגות הקודש שלו במצות כיבוד אם, שבבואו מנסיעה היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נוסע אל דירת אמו.

כשנכנס לבית היה כבר מוכן בחדר האורחים שלה מיחם ומיני תרגימא, מזונות של סוכר שהיו בודאי מיני מזונות.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הכין כוס תה והגיש לכבוד אמו הרבנית, ואני הכנתי כוס תה והגשתי להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.

אחרי שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ענה על כל שאלות אמו אודות נאות הדשא, אם יש היכן לטייל וכדומה, אמר לה אבי, אם לא קשה לה היה מבקש אותה לספר לי סיפורים מההורים, שהיתה נוכחת בעצמה וממה ששמעה מאנשים מהימנים שראו או שמעו בעצמם מאנשים נאמנים.

המלמדים יקותיאל וניסן בהנהגתם לספר לילדים, בסיום שעות הלימודים היומי, סיפורים, עוררו ביוסף יצחק תשוקה לסיפורי צדיקים. המלמד שלו ניסן נתן לו לקרוא ולהעתיק סיפורים שונים שרשם המלמד הליובאויטשי הזקן ר' ניסן בער מתקופת לימודו של רבנו הזקן בליובאוויטש אצל המגיד ר' ישעכר דוב.

החסיד ר' ניסן דוב ראה ארבע פעמים את מורנו הבעל־שם־טוב ושמע תורה וסיפורים, התראה עם

הגאון ר' יוסף יצחק, דודו של רבנו הזקן, ועם הצדיק הגאון ר' ברוך, אביו של רבנו הזקן. הר' ניסן דוב היה במזריטש כשרבנו הזקן בא בפעם הראשונה אל המגיד, והוא רושם את הקירוב המיוחד שהיה ל"ישיש הצעיר". זקני תלמידי המגיד קראו לרבנו הזקן "הישיש הצעיר", שכן הוא היה הצעיר בשנים מכל התלמידים והקשיש בידיעה וקבלת תורת המגיד.

יוסף יצחק – אומר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לאמו – אסף במשך הבר־מצוה שלו סיפורים, ממה שאני מאד שבע רצון.

אני – ענתה אמי זקנתי הרבנית – חונכתי על הסיפורים של אבותיי הקדושים, של המגיד ממזריטש ושל הבעל־שם־טוב הקדוש. את אבי אינני זוכרת, אך אמי היתה מספרת לנו סיפורים שונים, והסבתא הרבנית שיינא[5] קירבה אותנו מאד.

כשמלאו לי תשע שנים, נתנה לי אמי מתנה, ספר רשום מאבי, בו רשם סיפורים שונים מהבעל־שם־טוב ותלמידיו, מהמגיד ממזריטש ותלמידיו, כן סיפורים אודות חסידים גדולים משקלוב. ספרו של אבי היה מאד יקר לי, וכל יום הייתי קורא בו עד שנהייתי בקיאה בכל הסיפורים.

לחתונתי עם אביך נתנה לי אמי במתנה עוד שני ספרים, כתב ידו של אבי. בספר אחד היה רשום מה ששמע אודות רבנו הזקן ומה שראה ושמע בעצמו מהרבי. בספר השני היה רשום מה שראה סדרי ההנהגה אצל חותנו, הרבי האמצעי, וכן סיפורים שונים.

ז. במשך חמשת השנים שאני רושם זכרונות ביומני, נקבע אצלי סדר איך לרשום מה שאני שומע, סיפור או מחזה שהיה חשוב לרשום אותם. אני רושם רק את התוכן וראשי פרקים, ענינים מסודרים בקיצור נמרץ, ולאחר מכן אני כותב במפורט ובדיוק מסודר.

כבוד אמי זקנתי התפנתה אלי באותו יום שני מבורך וסיפרה לי סיפורים שונים, כאשר כל סיפור היה אצלי מסודר וחי. היה מורגש שהיא חווה בזכרון את הזמן בו שמעה את הסיפור, והחוויה שלה היתה נרגשת באופן הסיפורת שלה.

ברושמי סיפור, הקדשתי יגיעה חזקה – עד כמה שהיה ביכולת ובאפשרות – לחוש ולהרגיש את חוויתו של המספר, התלוי, פחות או יותר, בטבעי בני אדם. אך בדרך כלל מוכרח כל סיפור להזכיר ולבטא את ההרגשה שהיתה למספר בשעה ששמע את הסיפור, והרישום משווה לסיפור חיות מסויימת.

במספר השעות שהסבתא התפנתה אלי בסיפורים וברישומים של הזמנים והענינים שביטאו הסיפורים, חוויתי זאת במדה מסויימת בהרגשתי ופעל עלי חקיקה פנימית, היה לי ציור שכלי באישים ובחייהם, ובמשך הזמן תיארתי זאת בפרוטרוט ברישומי היומן שלי, כך שהכל בוטא בציור חי.

היום אספר לכם רק שני סיפורים מסיפורי הקודש שסיפרה לי אז כבוד אמי זקנתי הרבנית רבקה:

א. כשהייתי בת שלש עשרה, היו לי כבר הרבה סיפורים רשומים ששמעתי מהסבתא הרבנית שיינא ומאמי. כן הייתי שומעת סיפורים שונים מדודותיי, אחיות אמי, והכל הייתי רושמת איך וממי שמעתי את הסיפור. אספתי אז את הילדות הקטנות מהמשפחה והייתי מספרת להן סיפורים ממה שידעתי מהבעל־שם־טוב הקדוש, מהמגיד ממזריטש, מהסבים שלנו הרבי הזקן והרבי האמצעי. כשנודע הדבר לדוד – הרבי ה"צמח צדק" – קרא אותי אליו ושאל מהיכן יש לי כל כך הרבה סיפורים. כשאמרתי לו שהסבתא ואמי סיפרו לי אותם ושיש לי ספר סיפורים שרשם אבי, היה דודי מרוצה מאד וביקש להביא לו את הספר לקריאה, באמרו: סיפור של אביך צריכים ללמוד.

ב. בשנת תר"ט נעשיתי כלתו של הדוד ה"צמח צדק", אשתו של סבך. קרא חותני לכל כלותיו שהיו בליובאוויטש – גיסתי הרבנית חנה היתה אצל אביה הצ"רקאסי – ואמר להן לקבוע סדר בכל מוצאי שבת לספר סיפור מהבעל־שם־טוב הקדוש. שאלנו אם הכוונה היא רק להזכיר את הבעל־שם־טוב או לספר סיפור מהבעל־שם־טוב. וענה ה"צמח צדק", בודאי סיפור. ומאז הנה בכל מוצאי שבת היתה נכנסת אחת מכלותיו אל ה"צמח צדק" והוא היה מספר סיפור מהבעל־שם־טוב, ובצאתה ממנו היתה מספרת לכולנו את הסיפור.

ח. רבנו הזקן התמסר במיוחד לחנך בניו ונכדיו בדרכי החסידות. אחת מדרכי החינוך היתה שאחרי זמני הלימוד ב"חדר" יהיו בין חסידים ויאזינו למה שחסידים מספרים.

כפי שכבר סיפרתי לכם, רשם אב־הסבא, הרבי ה"צמח צדק", מה ששמע מהרבי ב"יחידות", כן רשם ענינים שונים ששמע מזקני החסידים.

הרבי האמצעי החל משנתו הארבע־עשרה

5) אשת אדמו"ר האמצעי.

להתוועד עם חסידים. והרבי ה"צמח צדק" החל משנתו השבע־עשרה להתוועד עם חסידים ולומר דברי התעוררות בדרכי החסידים.

בשנת תקע"ט התוועד פעם הרבי ה"צמח צדק" עם חסידים. הוא אמר אז שאצל מורנו הבעל־שם־טוב דלקו נרות של קרח, ואילו כיום חסידים בעלי ידיעה והשכלה הם קרים.

הרבי ה"צמח צדק" סיפר שמורנו הבעל־שם־טוב אהב מאד אורה, אור בגימטריא רז[6], מי שיודע הסוד הפנימי של כל דבר – יכול להאיר.

פעם אחת לא היה לתלמידי הבעל־שם־טוב רק נר אחד והבעל־שם־טוב היה צריך להיכנס, הם הצטערו מאד בידעם שהבעל־שם־טוב אוהב אור, ולא ידעו מה לעשות. כשמורנו הבעל־שם־טוב נכנס אמר: אצל יהודים צריך להיות אור, עבודתי היא להאיר בבני ישראל. התלמידים ענו שלא יכלו להשיג יותר מנר אחד, הורה מורנו הבעל־שם־טוב להוריד מהגג נרות מקרח ולהדליקם. התלמידים עשו כך ונרות הקרח דלקו.

הרבי ה"צמח צדק" ניגן בדביקות ואמר: אצל חסידי ותלמידי מורנו הבעל־שם־טוב דלקו והאירו נרות של קרח, ואילו אצל החסידים כיום – חושך וקר.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סיים: הסבא גילה את ה'אש תמיד תוקד' של הנשמה, שדרכי החסידות יאירו את הבתים החסידיים, היכן שיהיו בכל מרחבי עולם וקצוי ארץ יצליחו להאיר אור תורה.

ט. רבנו הזקן והצדיק הגאון ר' מענדל מויטבסק נסעו לוילנה לדבר עם הגאון ולהסביר לו את דרך החסידות על־פי שיטת מורנו הבעל־שם־טוב. הגאון ר' מנחם מענדל למד בילדותו אצל הגאון המפורסם ר' יוסף מפינסק ובהתבגרותו למד עם הגאון הצדיק ר' ישכר בער מליובאוויטש.

כשרבנו הזקן חזר בפעם הראשונה ממזריטש, גילה את אור החסידות בלהב שלהבת עטוף בגאונות קרירה של גליא שבתורה. הצדיק הגאון ר' מנחם מענדל מויטבסק היה בטבעו מתון. כששאלו אותו – ענה: הרבי אמר ששליחות הנשמה שלי בעולם היא שידעו שחסר, ולרצות למלא את החסר.

י. רבנו הזקן נולד בשנת תק"ה. עד לגיל אחת עשרה למד אצל הגאון החסיד ר' ישכר דוב מליובאוויטש. לאחר מכן החזירו לאביו באמרו שהרבי הזקן כבר לא זקוק לו.

הרבי הזקן היה נחבא אל הכלים. אילו ידעו ממנו כפי שהוא באמת, היו לוקחים אותו אל הבעל־שם־טוב, ואילו הבעל־שם־טוב לא רצה לעורר שיביאו אותו אליו, אדרבה בגלוי הוא הסתתר ממנו, רק בסוד גילה למגיד.

יא. הרבי הזקן אמר שהיסוד לשיטת חב"ד החל אצלו עוד בהיותו בליובאוויטש, שכן, פעם שמע דרוש מהצדיק הגאון ר' ישכר דוב בו הסביר שיש שכל רצוני ורצון שכלי, ואז החלו להתגלות אצלו הגרעינים הראשונים של תורת חב"ד.

יב. בשנת תקס"ו היה אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק" אומר פלפולים חריפים על מאמרי חז"ל על דרך החסידות.

פעם דיבר על התואר הכתוב בפנקס ליאזנא על רבנו הזקן "תנא ופליג", שהערוך[7] מביא על המאמר רב תנא הוא ופליג, שלשה מאמרי חז"ל בהם כונה רב כתנא: א) במסכת ברכות בענין הודאה תחלה וסוף. ב) במסכת שבת בענין מילה וטבילה. ג) במסכת כתובות, והסביר על דרך החסידות בעבודה. כשסיפרו על כך לרבנו הזקן, אמר: ברוך השם שאני שומע זאת, ההדרכה הצליחה.

יג. הכשר בשר לאכילה הוא על־ידי מליחה, הוצאת הדמים האסורים היא על־ידי שלשה דברים: שריה, מליחה והדחה.

משמעות הדבר בעבודה: שריה – לשרות בדברי הרב. מליחה – ענין ה"יחידות". והדחה – ענין הניגון. כששורים בדברי הרב עד שמתעוררים להיות ב"יחידות" ומנגנים ניגון חסידי – הרי זה בשר כשר, שהבשר הגשמי נעשה כלי לגילוי הנשמה.

ש"פ תבוא, זאי אלול, בסעודה

---

6) תקוני זהר תי' יט. זח"ג כח, ב.

7) בערך רב (הראשון) בשם רוב האי גאון. וכן הביא גם בס' יוחסין מערכת אמוראים ערך אבא (השלישי). - מרז"ל הנ"ל הם בברכות (מט, א), שבת (קלה, ב. לפי גירסת רה"ג), כתובות (פא, א).

אגרות קודש

[תר"ס]

... ואשר תשאלני אודות דברי החרפות בהוואסחאד, כמעט שאין הענין כדאי בעיני לדבר בו ולבלות העת היקרה לי בעבודתי הק'. רק לאשר ראיתיך מצטער כי פעלו הדברים על לב ג. וח. בעירך ויחדלו תת תמיכתם. דע ידידי שאני שמח בזה מאד, כי מנקודת חפצנו לא נחפוץ לקבל נדרים ונדבות למפעלנו הטהור והקדוש מאנשים כאלה, ומאד אנו נזהרים בזה. ובעצמך תבין ותדע כי לו נחפוץ לקבל תמיכות מכל הבא לידינו, אז לא ידענו [מחסור] ויכלנו לגדל לגיון גדול פי עשר מסכום תלמידינו שיחי'. אבל לא נחפוץ בחסד לאומים ובטובותיהם, והרבה ממש נשיב אחור כו'. מלבד זה ארגיע לבבך ואבשרך, כי יותר ממה שפעלו דברי הוואסחאד לרעה, פעלו הרבה לטובה בקרב אנ"ש הנאמנים לדבר ד', ונתחזקו יותר לתמוך במפעלנו ביתר שאת, עפ"י הכלל הגדול והאמתי המסור בידם, כי הסימן היותר יפה לכל דבר ומפעל ישראלי שהוא טוב באמת ובתכלית, הוא כשאלו המתחדשים מתנפלים עליו והוא לצניניים בעיניהם ולא יוכלו לסבלו כו'.

הכותב הוא מעירנו, והסיבה שהביאתו לכך היא, שהתלמיד ... שי' נצחו בדברי טעם ואמת בהתווכחו אתו, עד אשר לא מצא מענה ונכלם. ועל יסוד הדברים שנפלטו אז מפי ... שי' כי כבר שרף איזה מהספרים החיצונים, ואם יבואו לידו גם עתה ישרפם בהמון חוגג לעיני השמש, ע"ז בנה ... דברי חירופו, ויספר מענין שריפת ספרי החיצונים כאילו הי' מעשה שקרה אצלנו כו'.

אג"ק מוהריי"צ כרך טז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ט
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה צדוק שי'

שלום וברכה!

ע"י הרה"ח אי"א נו"נ רב פעלים מו"ה מנחם שי' מלוב, נתקבלה תשורתו, ביכל כת"י מאמרי רבנו הזקן.

ות"ח ת"ח על תשורתו האמורה, שהרי נוסף על הפתגם הכללי מילתא אלבישייהו יקירא עאכו"כ בהנוגע לתורת רבותינו נשיאינו זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ובודאי באם נמצא ת"י כ' או אצל בני המשפחה, עוד כתבי יד ורשימות מסוג האמור, גודל ת"ח נתונה לראש באם ימציאם לי, ובפרט שנוסף בזה גם תועלת הרבים כמובן, ואם מאיזה טעם שיהי' ירצה ע"מ להחזיר, מובן שיקוים התנאי.

אין ידועים לי עוד מבני משפחתו, אבל כיון שאבותיהם היו מחסידי אדמו"ר הצמח צדק ולמעלה בקדש, נמצאו בטח תחת ידם עוד כתבי יד ע"ד הנ"ל, ות"ח על טרחתו בבירור הדבר, ובטחוני שהרה"ח הר"מ שי' מלוב, יקח ע"ע הטרחה במשלוח וכו'.

ויהי רצון אשר לארך ימים ושנים טובות יוסיף כ' בהעלות זכרונות ימי קדם, ימי האור, במה ששמע מאבותיו ואבות אבותיו, ממה ששמעו הם כאו"א מרבותינו נשיאנו כאו"א בדורו, והרי דברי צדיקים קיימים לעד ופועלים פעולתם, תקותי שבטח יפיץ עניני החסידות תורתה והנהגותי' בכל מקום שידו מגעת.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

אגרות קודש

ב״ה, י״ז סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בהנוגע לפועל, הרי מבואר בכ״מ בדא״ח שלאחר חטא עה״ד כל הדברים והענינים מעורבים טו״ר והעבודה ע״פ דרך החסידות היא להתעסק בהגברת צד הטוב והאור, שלכן יכול להיות זה בשמחה רבה (משא״כ בדרך המוסר שמדגישים הקו דסור מרע בעיקר שמביא לעצבות כו׳), וגם ביחס לאנשים הרי צריך לנצל את הענינים הטובים והכשרונות שלהם ככל האפשרי, ואז אם בדרך ממילא או ע״י השתדלות קלה הענינים הלא טובים מתבטלים.

וה״ה בנוגע לכ״א המשתתף באחת העבודות במוסד כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע שעליו לתת את האפשרית לכל אחד משאר העובדים לנצל את כשרונותיהם לעוררם ולעודדם על זה אשר לאט לאט בטלים הענינים הבלתי רצויים אף אם היו מלפני זה.

... והרי כבר כתבתי מאז שכר נרחב בכרם חב״ד ודי להמציא לכ״א סיפוקו בזה ובמה לנצל את הכשרונות שלו במילואם מבלי לנגוע בכבוד המדומה של חבירו ופשיטא שלא גם בכבוד האמיתי של חבירו, אלא שכלי מחזיק ברכה גם בכל הענינים הנ״ל הוא השלום וקירוב הלבבות.

מובן שלא באתי במכתבי זה להטיף מוסר אלא כ״א לעורר ולעודד עוה״פ אשר בכל אוי״א... ישנם כחות גדולים שעדיין לא נצלו כלל... מפני טעמים של מה בכך, וכאשר כולם יטילו - אריינווארפען - עצמם במסירה ונתינה בעבודה קדושה זו הרי במשך זמן קצר מובטחני שיתמהו על עצמם איך זה לא ראו את הפשוט שעל ידי תוספת כח כולם **יחד** יכולים היו להגדיל ולהאדיר עבודת... כ״פ ככה שבד״מ הי׳ מתגדל ג״כ הסיפוק נפשי והתקשרות באילנא דחיי וגם התוספת ברכה בעניני... ועניניהם הפרטים של כאו״א וב״ב שיחיו,

ומובן - מעצמו שמופרך לגמרי להרחיק את מי שהוא מעבודה קדושה זו, כי מלבד הריחוק דבן ישראל מאילנא דחיי, הרי זה יביא היזק בעבודת... והאריכות בזה אך למותר...

בברכה.

ב״ה, כ״ט סיון, תשי״ט
ברוקלין.
הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מו״ה מנחם ישראל שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ״ד סיון עם המצורף אליו, ות״ח ת״ח על תשורתו, מאמרי ומכתבי קדש של רבותינו נשיאינו הק׳, ובודאי ימשיך במנהגו שלו הטוב בזה, וידוע מאמר חז״ל מילתא אלבישייהו יקירא ובפרט שהמדובר בתורתם של רבותינו נשיאינו, וק״ל.

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם, על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, כאו״א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו, ויהי רצון שיבשר טוב בזה, בטוב הנראה והנגלה...

נתקבל הביכל כת״י, בראשו ח״א דספר התניא בשינוים מהנדפס - ולאחרי כן מאמרי אדמוה״ז. ות״ח ת״ח ביותר וביותר ע״ז.

הערתו שאפשר, שזהו נעתק מהמזויפים - לא נראה לי כלל, כי אין שם שינוי המזיק, אלא שכנראה, נלקה בחסר, ואולי חסרים עלים מספר באיזהו מקומן. וי״ל שזהו ממהדו״ק דהתניא. ואכ״מ.

במ״ש עוה״פ בהנוגע לענין ובנוחו - הנה מתחלה הי׳ נראה אשר השואל מתכוון לבירור האמת, ומעונין בתשובה לקושיתו, אבל מכתבו במכתבו זה המשך השאלות ששאלו, כנראה שאין זה כלל הכיון - כ״א להקשות, ומובנת הפליאה והתמי׳ הכי גדולה, כשבאים בשאלה (ואפשר גם בקושיא) בנוגע לרבנו הזקן בעל התניא והשו״ע, המקובל בתוככי כל ישראל, אף בין אלו שנוהגים כרבותיהם הם, ה״ז האופן - העדר יחס של ״כבוד״, ז.א. אשר קודם שמקשה ושואל אינו מעיין ומתבונן, האם יש אחיזה עכ״פ בהשאלה והקושיא, ומזה מובנת גם הפליאה עליו, במ״ש ״האם יש מה להשיב על שאלת הנ״ל״, והרי בעצמו הי׳ לו להשיב שאין כאן שאלה כלל. ופשיטא שאין מקום לשאול דוקא מעבר לים.

וכיון שאיני יודע הסיבה למה לא ענה כאמור, הנה עוה״פ בקצרה אענה על כתבו, על ראשון ראשון.

א) המקשה ״בענין אל תבהל וגו׳ הנה אינו שייך בפסוקי דאורייתא״ - מובן שאין לזה כל יסוד, שהרי הנ״ל הוא פסוק בתנ״ך, ובמילא מתיחס גם לפסוקי תנ״ך, ולא עוד אלא שמוכרח הדבר מפשוטו של מקרא, שהרי אינו אומר שהדברים אינם אמיתים או שאינם רצוים, כ״א שצריך להיות דברים מעטים ולא מרובים, ז.א. שהחסרון הוא רק בריבוי שלא מן ההכרח, ותו לא מידי, אלא שבפסוק השני מוסיף עוד ענין שברוב דברים יכול לבוא לעוד ענינים וק״ל.

ב) ״בשום מקום לא השמיט אדמוה״ז בפסוקי דאורייתא וכיו״ב אלא מחשש הפסק״ - מובן שהנ״ל אין לו שחר, כי הרואה סידור רבנו הזקן אפילו ראי׳ **שטחית**, הנה רבו המקומות מלספר, דלא כהנ״ל בהפסק, שהשמיט רבנו פסוקים וכו׳, אף שנוהגים לאומרם בכו״כ נוסחאות.

ואתחיל בתחלת הסידור, ואסתפק רק בהשוואה עם נוסח ספרד (והרבה עוד יותר יש בהשוואה לנוסח אשכנז):

במצות הנחת תפילין, לא הביא הפסוק, וארשתיך לי וכו׳, השמיט פתח אלי׳, פרשת הכיור, ועד״ז בעוד כ״מ, בברכת המזון בסופו וכו׳.

ג) רי״ק לא הביא בסידורו יהללו, ובכ״ז אדמו״ר הזקן הביאו. הנה אפילו באם לא הי׳ מביאו הרי״ק בסידורו, הנה מובא הוא בסידור הר״ש מרשקוב **שהוא** ע״פ (ומתלמידי) הבעש״ט, וכן בכל הסידורים מתחיל מסידור רב עמרם גאון, ומה זו קושיא על אדמו״ר הזקן? ועוד וג״ז עיקר, המראה על אופן השאלה והקושיא, שבסידור הרי״ק **הובא** יהללו, עיין בתפלת שבת. וכנראה שהמקשה ראה בתפלת חול ולא מצא שם יהללו, ונפל על המציאה. ולא השגיח שבתפלת חול לא הובאה כלל החזרת הס״ת להיכל, ז.א. שבאם לומד המקשה בסידור הרי״ק הענינים **ככתבם**, צ״ל עפ״ז שלהרי״ק אין להחזיר הס״ת להיכל בימות החול!

בברכה לבשו״ט תכה״י בענינים הכללים ובענינים הפרטים גם יחד.

ב״ה, כ״ב סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מיום הולדת שלו. ולפלא שאינו מזכיר דבר מהקביעות עתים שלו ומשיעוריו בתורת הנגלה ותורת החסידות נוסף על שמירת שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע בחומש תהלים ותניא הידועים, ווארום דאס מיינט מען דאך יעדערערן פון אונז ובמילא גם אותו, ואי אפשר לצאת ידי חובתו במה שאחר לומד ושומר את השיעורים. וכבר כמה פעמים אמרתי לו אודות הנ״ל בהוספה שכפי שרואים גם בעיני בשר הרי בימינו אלה הרי זה נוגע גם בהצלחה בגשמיות ובהסתדרות. ויתן השי״ת ושנה הבאה תהי׳ שנת הצלחה בכל הנ״ל ובהסתדרות לטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

פרק ג משנה ג

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָּל שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם. אֲבָל שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה':

נקודות משיחות קודש

נשאלת השאלה: כיצד מותר לדבר (אפילו דברי־תורה) בעת הסעודה, הרי למדנו[1] "אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט ויבוא לידי סכנה" ("כשיוצא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן.. מאכל ומשתה הולך דרך הושט" - רש"י)?

ויש לומר כי אמנם נחלקו בכך אמוראים:

נאמר בגמרא[2]: "רב נחמן ורב יצחק הוי יתבי בסעודתא; אמר ליה רב נחמן לרב יצחק, 'לימא מר מילתא' (יאמר אדוני דבר־מה); אמר ליה, 'הכי אמר רבי יוחנן - אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה".

ולכאורה יש לתמוה, וכי רב נחמן לא ידע ש"אין מסיחין בסעודה"?!

זאת ועוד: מכיון שרב יצחק סבר שאסור לדבר בשעת הסעודה, כיצד אמר מה שאמר? ואף אם נאמר כי מוכרח היה להשמיע לרב נחמן את הדין ש"אין מסיחין" - היה עליו לקצר בדבריו ולומר רק את עצם ההלכה ואילו את הטעם לכך ("שמא יקדים וכו") יכול היה לדחות לאחר מכן!

ונראה לבאר, שבאמת גם רב נחמן ידע את ההלכה ש"אין מסיחין בסעודה". כוונתו באומרו "לימא מר מילתא" היתה לא לסתם דברים, אלא לדברי תורה. זאת משום שלדעת רב נחמן הדין ש"אין מסיחין בסעודה" מפני הסכנה חל אך ורק על שיחת חולין ולא על דברי־תורה. בדברי־תורה - סובר רב נחמן - אין לחוש לסכנה שכן "תורה מגנא ומצלא"[3] מפני כל סכנה אפשרית.

על כך השיב לו רב יצחק - כי מכיון שטעם הדין ש"אין מסיחין בסעודה" הוא, "שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה" - הרי שהלכה זו חלה גם על דברי־תורה. כדוגמת דברי הגמרא[4] לגבי עשיית מצוה - שאף כי "שומר מצוה לא ידע דבר רע"[5] ו"שלוחי מצוה אינן נזוקין", בכל־זאת - "היכא דשכיח הזיקא, שאני" (במקום שההיזק מצוי, שונה הדבר ואין להסתכן אף לא לצורך מצוה). לכן האריך רב נחמן והוסיף את הטעם לאיסור - "שמא יקדים קנה לוושט" - כדי להדגיש שבמקרה זה חל הגדר של "שכיח הזיקא" (הנזק מצוי) ולכן אין מסיחין בשעת הסעודה, אפילו לא בדברי־תורה.

להלכה, כתב המגן־אברהם[6] שאף בדברי־תורה אין מסיחין בסעודה, ועם זאת כתב "כל שולחן שלא אמרו עליו דברי־תורה, כאילו אכלו מזבחי־מתים". וצריך לומר שכוונתו היא, קודם האכילה או לאחריה[7] או כדברי האליהו־רבה שהביא המשנה־ברורה[8] שבין תבשיל לתבשיל מותר לדבר.

(ליקוטי־שיחות, כרך לה, עמ' 225)

יש להבין את דברי התנא, ששלושה שאכלו יחדיו ולא אמרו דברי־תורה, כאילו אכלו מזבחי־מתים - הלוא ביטול תורה הוא ענין חמור מאוד והעונש עליו חמור יותר (מ"כאילו אכלו מזבחי־מתים") וכפי שלמדנו[9], "כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק" נאמר עליו[10] "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר - הכרת תכרת"!

ולאידך גיסא - המשנה ממשיכה ואומרת, "שלושה שאכלו.. ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום", וצריך להבין: האם זהו כל השכר בעבור אמירת דברי־תורה, והרי השכר על לימוד תורה רב ונעלה באין־ערוך[11]!

כן יש להבין את הלשון "שלושה שאכלו", מדוע דוקא "שלושה"?

ביאור הענין: משנתנו לא באה לתאר את השכר על לימוד תורה ואת העונש על ביטול תורה, אלא להשמיענו את גודל מעלת הלימוד והשפעתו על האכילה. אומרת לנו המשנה כי שולחן שנאמרו עליו דברי־תורה - המאכל עצמו נעשה חלק מ"שלחנו של מקום".

מעלה מיוחדת זו קיימת רק אם בסעודה השתתפו לפחות "שלושה", שכן אז יש קביעות; כמו לענין "זימון" ובדוגמת "בתלת זימני הווי חזקה" (בשלוש פעמים הרי זו "חזקה"). כל ענין רוחני שיש בו "קביעות" - פועל ומשפיע גם על הגשמיות. לכן, תורה שלומדים באופן של "קביעות", בזמן הסעודה, מעלה את האכילה ועושה אותה לחלק מ"שלחנו של מקום".

ולאידך גיסא - אם בעת קביעות האכילה לא נאמרו דברי־תורה, הרי זה "כאילו אכלו מזבחי־מתים". זאת מכיון שהתורה היא "תורת חיים"[12] ובלעדיה אין "חיות"; לכן מוגדרת אכילה שכזו כאכילה מ"זבחי מתים" (היפוכה של אכילה שנאמרו עמה דברי־תורה "תורת חיים").

(שיחות קודש תשכ"ח - פרשת שלח)

---

1) תענית ה, ב. 2) שם. 3) סוטה כא, א. 4) פסחים ח, ב. 5) קהלת ח, ה. 6) אורח־חיים סימן קע ס"ק א. 7) כמו שכתב ה"ערוך השלחן" שם. 8) שם ס"ק א. 9) סנהדרין צט, א. 10) שלח טו, לא. 11) ראה לדוגמה להלן פ"ו משנה א. 12) ברכת "שים שלום" בתפילת שמונה־עשרה.

פרשת שלח

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב שְׁלַח־לְךָ
אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה
אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם: ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם
מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים
רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: (לוי) ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם
לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר: ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן
שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי: ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:
ז לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ח לְמַטֵּה אֶפְרַיִם
הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא:
י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי: יא לְמַטֵּה יוֹסֵף
לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל
בֶּן־גְּמַלִּי: יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:
יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי: טו לְמַטֵּה גָּד
גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: טז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: (ישראל) יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב
וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר: יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־
הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הָרָפֶה
הַמְעַט הוּא אִם־רָב: יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא
יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים
אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים:
כ וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ
אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ
וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת מוצש"ק ש"פ שלח תשל"ח)

וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ (יג, כ)

הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל לְקִיחַת הַפֵּרוֹת הִיא – הֲפִיכַת פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מְשֻׁחָתִים וּמְקֻלְקָלִים מִכָּל הָאֻמּוֹת, לַפֵּרוֹת הַשַּׁיָּכִים לָעָם הַיְּהוּדִי. בְּכָךְ שֶׁנִּשְׁיאֵי יִשְׂרָאֵל יִתְחַזְּקוּ וְיִקְחוּ מִפְּרֵי הָאָרֶץ - יֵשׁ, אֲפוֹא, מְשׁוּם 'פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר' לְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַהֲפִיכָתָהּ לְאֶרֶץ קְדוּשָׁה וּטְהוֹרָה.

שני כא וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־
רְחֹב לְבֹא חֲמָת: כב וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן
וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן
שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: כג וַיָּבֹאוּ
עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכֹּול
עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים
וּמִן־הַתְּאֵנִים: כד לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל
עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים
יוֹם: כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה
וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־
פְּרִי הָאָרֶץ: כז וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־
פִּרְיָהּ: כח אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים
בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם:
כט עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי
וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל
יַד הַיַּרְדֵּן: ל וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל
לָהּ: לא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל
לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: לב וַיֹּצִיאוּ
דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ
אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ
בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת: לג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים
בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וְנִהְיֶה בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן
הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם: **יד** א וַתִּשָּׂא כָל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ
אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא: ב וַיִּלֹּנוּ
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ
בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ: ג וְלָמָּה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ

אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשִׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבֵז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה: ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה: ה וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם: ז וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם א עמ' 103)

וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה (יג, ל)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי הַמְרַגְּלִים הֵשִׁיבוּ עַל שְׁאֵלוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וּמָה רָאָה כָּלֵב שֶׁהִשְׁתִּיקָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה דָּרַשׁ מֵהֶם לַחְקֹר אוֹדוֹת הַמִּלְחָמָה וְהַכִּבּוּשׁ ("הֶחָזָק הוּא"), וְאַחַר־כָּךְ אוֹדוֹת הָרֶוַח וְהַשָּׂכָר ("הַשְּׁמֶנָה הִיא"), אַךְ הַמְרַגְּלִים שִׁנּוּ אֶת הַסֵּדֶר וְהִקְדִּימוּ אֶת הַשָּׂכָר ("זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ"). וּמִכָּאן שֶׁשָּׁמוּ אֶת הַדָּגֶשׁ עַל הַשָּׂכָר, עֲבוּדָה עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס - עָמַד כָּלֵב וְהִשְׁתִּיקָם.

שלישי ח אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: ט אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם: י וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִּי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: יב אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ: יד וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה ׀ אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה: טו וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם

הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר: טז מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: יז וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: יח יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים: יט סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: כא וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ: כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: כג אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ: כד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרַי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה: כה וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט ג עמ' שצו)

וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי (יד, יז)

אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁהַקָּבָ"ה אָמַר לְמֹשֶׁה הָיָה לְךָ לְעָזְרֵנִי, מִיָּד אָמַר לוֹ וְעַתָּה יִגְדַּל גּוֹ'. וּמִבֹּאר בַּחֲסִידוּת, שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָה פּוֹעֲלִים הַגְדָּלָה בִּבְחִינַת 'כֹּחַ אדנ"י', הַיְינוּ שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא 'צִנּוֹר גְּבוֹהַ'. דְּהִנֵּה כְּתִיב לְמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף, תִּכְסֹף מִלְּשׁוֹן תַּעֲנוּג, וְכֵיוָן שֶׁתַּעֲנוּג תָּמִידִי אֵינוֹ תַּעֲנוּג, לָכֵן רַק עַל יְדֵי עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ, שֶׁהוּא חִדּוּשׁ, נַעֲשֶׂה אֲמִתִּית הַתַּעֲנוּג לְמַעְלָה.

רביעי כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: כז עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי אֶת־תְּלֻנֹּות בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי: כח אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן

אֶעֱשֶׂה לָכֶם: כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי: ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן: לא וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ: לב וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: לג וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר: לד בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי: לה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ: לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ כתיב וילונו קרי וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: לז וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה: לח וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ: לט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד: מ וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ: מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תִצְלָח: מב אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: מג כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם: מד וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה: מה וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־

הַחָרְמָה: פ **טו** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם: ג וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן: ד וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן: ה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִת הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: ו אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: ז וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 85)

עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת (יד, כז)

רַז"ל לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁעֲשָׂרָה מְיִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים 'עֵדָה'. וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ נִלְמַד דִּין זֶה מֵעֵדָה רָעָה דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּזֶה נִרְמָז שֶׁחֵטְא הַמְרַגְּלִים לֹא הָיָה חֵטְא בַּמּוּבָן הַפָּשׁוּט, אֶלָּא טָעוּת – הֵם חָשְׁבוּ שֶׁכְּדֵי לְהַגִּיעַ לִדְבֵקוּת בַּה' יֵשׁ לְהִתְבּוֹדֵד בַּמִּדְבָּר, וְלֹא לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְהִתְעַסֵּק עִם גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁמִּצַּד גֹּדֶל מַעֲלָתָם וְדַרְגָּתָם בַּעֲבוֹדַת ה' הָרֵי זֶה חֵטְא גָּדוֹל וְחָמוּר.

חמישי ח וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין: י וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יא כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: יב כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם: יג כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה: טו הַקָּהָל חָקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה: טז תּוֹרָה

אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ שלח תשמ"א)

וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר . . וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם (טו, יד-טז) בְּכָל פָּסוּק יֵשׁ חִדּוּשׁ. וְכִי יָגוּר - בְּפָרָשַׁת נָסְכִים "בִּשֹּׂר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ", כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִצְטַעֲרוּ מִכְּךְ שֶׁנֶּאֱמַר לָהֶם לְאַחַר חֵטְא הַמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ; וּמִכְּיוָן שֶׁצַּעַר זֶה הָיָה גַּם לַגֵּרִים שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת חֵטְא זֶה, חָל הַצִּוּוּי גַּם עַל גֵּר. הַקָּהָל - לֹא רַק בִּנְסָכִים, אֶלָּא אַף בְּכָל הַמִּצְוֹת. חֻקַּת עוֹלָם – גַּם בְּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ לְדוֹרוֹת. תּוֹרָה אַחַת – לֹא רַק בַּחֻקִּים, אֶלָּא גַּם בָּעֵדוּת וּבַמִּשְׁפָּטִים.

ששי יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה: יט וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה: כ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: כא מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: כד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: כה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם: כו וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 183)

רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה (טו, כ)

אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל עֲבוֹדָה־זָרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַחֵטְא שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה הוּא גַּם הָאֱמוּנָה שֶׁכּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֵינָם רַק כְּגַרְזֶן בְּיַד הַחוֹצֵב בּוֹ, אֶלָּא הֵם בַּעֲלֵי שִׁלְיטָה וְהַשְׁפָּעָה עַצְמִית. וּמִצְוַת חַלָּה מְבַטֶּלֶת אֱמוּנָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָדָם הַמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה מַצְהִיר בְּכָךְ שֶׁעֲשָׂה זוֹ, שֶׁקִּבֵּל בְּאֶמְצָעוּת כֹּחוֹת הַטֶּבַע, בָּאָה בְּעָצָם מֵהַקָּבָ"ה.

שביעי כז וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת: כח וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלֶיהָ וְנִסְלַח לָהּ: כט הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה: ל וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה | בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: לא כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת | תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: פ לב וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: לג וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה: לד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס לה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֶבֶן כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: לו וַיוֹצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֶבֶן וַיָּמָת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ לז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש יט עמ' שדמ)

וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (טו, לט)

מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו בָּאָפֶן הָאָסוּר, הֵפֶךְ הַתַּכְלִית שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִבְרְאוּ הָעֵינַיִם – חֲרֵי הוּא 'סוֹמָא' לְפִי שָׁעָה, וְעוֹד גָּרוּעַ מִכָּךְ. וַחֲרֵי אָמְרוּ רַז"ל: "סוֹמָא חָשׁוּב כְּמֵת".

מפטיר לו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשָׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ (ת״י) בָּרָז, בְּסֵתֶר שִׁלְחָם כִּי לֹא רָצָה שֶׁיֵּדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּדִי שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ בְּשָׁלְחוֹ מְרַגְּלִים לֵאמֹר וּכְהֹ אָמַר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה מוֹכֶרֶת מָזוֹן וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה לַיְלָה אֶחָד: **ב** וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה לָעִיר הַזֹּאת לַיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ: **ג** וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: **ד** וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנָהוּ כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מְיוּחָד וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: **ה** וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם: **ו** וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגַּגָּה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הֶעֱרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: **ז** וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָצְאוּ מִן הָעִיר לֹא יוּכְלוּ לָצֵאת מִשָּׁם: **ח** וְהֵמָּה הַמְרַגְּלִים טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם אֶצְלָם עַל־הַגָּג: **ט** וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וּמַאין יָדְעָה זֹאת? מִבֵּיוָן, וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ מִפְּנֵי גְּדוּלָתְכֶם וּרוֹמְמוּתְכֶם, וְעוֹד וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם מִפְּנֵי יִרְאַת הָרַע שֶׁנִּגַּע לָהֶם מִכֶּם: **י** כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם הַשְׁמַדְתֶּם אוֹתָם: **יא** וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ גְּבוּרָה בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם לְהִלָּחֵם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביהושע פרק ב

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנָהוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם: ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגַּגָּה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הֶעֱרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ח וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג

שי למורא

א) מְרַגְּלִים, לִרְאוֹת מֵאֵיזֶה מָקוֹם יִכְבְּשׁוּהָ בְּקַלּוּת. חֶרֶשׁ, בְּשִׁתִּיקָה, שֶׁאִישׁ לֹא יֵדַע בְּדָבָר, רַק הֵם לְבַדָּם. וְאֶת יְרִיחוֹ, שֶׁהָיְתָה קָשָׁה לְכִבּוּשׁ בְּיֹפִי כָּל הָאָרֶץ. אִשָּׁה זוֹנָה, מוֹכֶרֶת מִינֵי מָזוֹן. **ב)** לַחְפֹּר, לְרַגֵּל וּלְחַפֵּשׂ אֶת הַסְּתָרִים שֶׁבָּהּ. **ד)** וַתִּצְפְּנֵהוּ, אֶת כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מְיֻחָד. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ, שֶׁהַמְרַגְּלִים הָיוּ פְּנֵיהֶם וְלִבָּם, וּפְנֵיהֶם עָמַד לִפְנֵיהֶם וְלֹא רָאוּהוּ, לְפִי שֶׁהָיָה בְּמִלְאָךְ. וְרַק אֶת כֻּלֵּב הָיָה צָרִיךְ לְהַצְפִּין. **ו)** וַתִּטְמְנֵם, כְּפִשְׁתָּה אוֹתָם בְּהַטְמָנָה לְגַמְרֵי. בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ, בְּקִנֵי פִּשְׁתָּן שֶׁהֵם עֲדַיִן כְּמוֹ עֵצִים. **ז)** עַל הַמַּעְבְּרוֹת, כְּמוֹ עַד הַמַּעְבְּרוֹת שֶׁהוּא מָקוֹם מַעַבְרֵי הַמַּיִם שֶׁל הַיַּרְדֵּן. **ט)** נָמֹגוּ, נָמַסוּ. י) הֶחֱרַמְתֶּם, הִשְׁמַדְתֶּם. **יב)** אוֹת אֱמֶת, סִימָן

עטרת מרים

הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת וּמִי יְלַחֵם וְיִנָּצֵחַ אֶת הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה: יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָֹה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת סִימָן יַדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְבַל יִשְׁלְחוּ בָּנוּ יְד: יג וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת בְּדֵי לְהָצִיל אֶתְכֶם אִם לֹא תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה אֶת הָאוֹת שֶׁנִּתְּנָה לָךְ, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֲחֵרִים עִם בֵּית בַּחוֹמָה לְהַצִּיל

וַיהוָֹה בְּתֵת יְהוָֹה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ
וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד שֻׁנְּתֵן לָכֶם
מַתָּנוֹת רַבּוֹת וְכִבּוּד וֶאֱמֶת בְּמַה
שֶׁנִּהְיֶה אֶתְכֶם: טו וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל
בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי שַׁעֲרֵי הָעִיר סָגְרוּ כִּי
בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה פְּנֵי הַחַלּוֹן אֶל
מִחוּץ לַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא
יוֹשֶׁבֶת: טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה
לְכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ יִפְגְּשׁוּ בָכֶם
הָרֹדְפִים כְּשֶׁתֵּלְכוּ עָתָּה לְדַרְכְּכֶם
וְנַחְבֵּתֶם שָׁמָּה תִּסָּתְרוּ בְּמִקּוֹם
מַחֲבוֹא שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוּב
הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם:
יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נִהְיֶה
נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֹּאת
אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: יח הִנֵּה אֲנוּ
תוֹלִים הַדָּבָר בְּךְ לַעֲשׂוֹת הָאוֹת הַזֶּה
הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בָּאָרֶץ אֶת־
תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַצָּבוּעַ
בְּצֶבַע אֹדֶם הַזֶּה אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בּוֹ,
תִּקְשְׁרִי לְהִיוֹת לְאוֹת וְסִימָן בַּחַלּוֹן
אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בּוֹ וְאֶת־אָבִיךְ
וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֶת כָּל־
בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִי תִּכְנְסִי אֵלַיִךְ
הַבָּיְתָה: יט וְהָיָה כָּל אֲשֶׁר־יֵצֵא
מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ
בְּרֹאשׁוֹ הוּא נִתְחַיֵּב בְּדָמוֹ שֶׁלֹּא שָׁמַר
עַצְמוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם כִּי לֹא הָיָה אִפְשָׁר
לְשָׁמְרוֹ מִן הַמִּיתָה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה
אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ אִם־יָד
תִּהְיֶה־בּוֹ: כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־
דְּבָרֵנוּ זֶה בְּאׇפֶן שֶׁיִּמָּלְטוּ שְׁאָר יוֹשְׁבֵי
הָעִיר בְּזֶה הַבַּיִת וְהָיִינוּ נְקִיִּם
מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ:
כא וַתֹּאמֶר כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא
וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר
אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן:
כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ
שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ
הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת

שי למורא

אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם: יא וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס
לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ
מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים
בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת:
יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָֹה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד וַעֲשִׂיתֶם
גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת: יג וְהַחֲיִתֶם
אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם
וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ
תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת אִם לֹא תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתֵת יְהוָֹה
לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת: טו וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד
הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: טז וַתֹּאמֶר
לָהֶם הָהָרָה לְכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֵּתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת
יָמִים עַד שׁוּב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ
הָאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֹּאת אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: יח הִנֵּה
אֲנַחְנוּ בָאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן
אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בּוֹ וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ
וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: יט וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא
מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם כֹּל אֲשֶׁר יִהְיֶה
אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ: כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־
דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וַתֹּאמֶר
כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלֵכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי
בַּחַלּוֹן: כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ
הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי

שי למורא

בָּרוּר שֶׁתַּכִּירוּהוּ. יז) נְקִיִּם אֲנַחְנוּ, חֲרֵי אֲנוּ תּוֹלִים הַדָּבָר בְּךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הָאוֹת הַזֶּה. יח) תִּקְוַת, לְשׁוֹן קַו וְחֶבֶל. הַשָּׁנִי, הַצָּבוּעַ בְּצֶבַע אֹדֶם שֶׁנִּקְרָא "שָׁנִי". כג) וַיַּעַבְרוּ, עָבְרוּ

שי למורא

אֶת הַיַּרְדֵּן. כד) כִּי נָתַן ה' בְּיָדֵנוּ, מִזֶּה שֶׁרָאוּ שֶׁהִצְלִים ה' בְּרָכָךְ נַם.

עטרת מרים

הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־
הַמְּצָאוֹת אוֹתָם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

כָּל־הַמְּצָאוֹת אוֹתָם מַה שֶּׁקָּרָה לָהֶם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ תַּכְלִית הַדָּבָר הוּא כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא
יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֶל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: שַׁבָּת־קוֹדֶשׁ, שָׁעָה 9 בַּבּוֹקֶר, 16 דַּקּוֹת וְ13 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֶשׁ וּלְמָחָרָתוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

טז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי
רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי
מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן

וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם
קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: (לוי) ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ה וַיְדַבֵּר
אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם
מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ז וּתְנוּ־בָהֶן | אֵשׁ וְשִׂימוּ
עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:
(ישראל) ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי:

ט הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־
עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם:
י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ
וּבַקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה: יא לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ
הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי כתיב תלונו
קרי תַלִּינוּ עָלָיו: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן
וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה: יג הַמְעַט
כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ
בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ט סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר שלמה חיים שי׳

שלום וברכה!

.... נתעכב מכ׳ זה ובנתיים הגיעו מכתביו מטו״ב וכ״ד סיון. וכ״כ שקשה להתערב מכאן בחילוק המשרות והתפקידים, שזה צריך בחינה על אתר, ועליהם להתדבר בזה ביניהם ולנצל את כחותיו של כאו״א ככל האפשרי.

ע״ד החופש - כבר עניתי. ופשיטא שאין מקום לחופש ב׳ פעמים.

בנוגע לתוכן ההתועדויות שלו - יישר חילי׳ שמדבר ע״ד עבודת התפלה ולימוד דא״ח. ותימה גם על הקס״ד שעתה א״צ לזה, ח״ו. אלא, שלאידך גיסא, מוכרח לימוד הנגלה בעיון ובהתמדה. וגם אין אחר מדבר עד״ז עם הת׳, הרי ידוע פסק רז״ל במקום שאין אנשים השתדל כו׳, ומקום יש בראש כו׳. והשי״ת יצליחו.

ב״ה, כ״ט סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר חיים שאול שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ״ב סיון, ויזכהו השי״ת לבשר במכתבו הבא, שמטוב הולך לעוד יותר טוב, הן בעניניו הפרטים והן בעניינים הכללים - להגדיל תורה ולהאדירה, וכבר כתבתי לאחד שמקרא זה מובא בשני הקצוות דת״ת, הן בלימוד תשב״ר (רמב״ם הל׳ ת״ת ס״פ ב׳) וכן בלימוד התורה שהיא למעלה לגמרי אפילו מענין המצות (חולין פו, ע״ב) - היינו שלא רק מן הקצה אל הקצה, שכיון שמוגבל הוא בשני קצוות הרי נקרא קטן, וכמו שנאמר ביעקב - המבריח מן הקצה אל הקצה - כי קטן הוא אלא למעלה מהקצוות ולמעלה מהמדידה והגבלה איזה שתהי׳, וכמבואר בדא״ח בכ״מ.

בברכת הצלחה בכל הנ״ל - המחכה לבשו״ט.

מ. שניאורסאהן

לוח זמנים לשבת פרשת שלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:36	05:36	08:25	08:26	09:06	09:07	10:19	10:20	19:45	19:47	20:15	20:17	19:27	20:29
חיפה (ק)	05:31	05:32	08:21	08:22	09:04	09:04	10:17	10:18	19:51	19:54	20:19	20:21	19:23	20:33
ירושלים (ק)	05:33	05:33	08:23	08:23	09:04	09:05	10:17	10:18	19:50	19:52	20:15	20:17	19:12	20:29
תל אביב (ק)	05:34	05:34	08:24	08:24	09:05	09:06	10:18	10:19	19:47	19:49	20:17	20:20	19:29	20:32
אוסטריה, וינה (ק)	04:54	04:53	07:38	07:37	08:52	08:52	10:14	10:15	20:55	20:58	21:39	21:42	20:39	22:02
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:32	07:35	09:14	09:16	09:54	09:56	10:44	10:46	17:09	17:09	17:39	17:39	16:51	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	05:04	05:04	07:52	07:52	08:58	08:59	10:19	10:20	20:50	20:53	21:31	21:34	20:34	21:53
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:29	04:29	07:14	07:13	08:27	08:27	09:49	09:49	20:28	20:31	21:12	21:15	20:13	21:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:38	04:38	07:22	07:20	08:37	08:37	09:59	10:00	20:41	20:44	21:26	21:29	20:26	21:49
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:55	04:54	07:27	07:23	08:58	08:58	10:22	10:22	21:15	21:19	22:03	22:07	21:00	22:29
אוקראינה, קייב (ק)	04:46	04:46	07:16	07:10	08:50	08:50	10:14	10:15	21:09	21:12	21:57	22:01	20:54	22:23
איטליה, מילאנו (ק)	05:34	05:34	08:24	08:24	09:27	09:27	10:47	10:48	21:14	21:17	21:52	21:55	20:59	22:12
אקוואדור, קיטו (ח)	06:10	06:12	08:39	08:40	09:10	09:11	10:13	10:14	18:17	18:18	18:41	18:42	18:00	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:57	07:59	09:45	09:47	10:23	10:25	11:15	11:16	17:51	17:51	18:19	18:20	17:33	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:07	09:10	10:42	10:44	11:24	11:26	12:12	12:14	18:22	18:23	18:56	18:56	18:05	19:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:39	05:39	08:31	08:32	09:21	09:21	10:37	10:38	20:33	20:36	21:08	21:10	20:17	21:24
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:24	05:24	08:16	08:16	09:08	09:09	10:25	10:26	20:27	20:29	21:02	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:25	05:25	08:17	08:17	09:08	09:09	10:26	10:26	20:28	20:30	21:03	21:06	20:12	21:21
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:55	05:55	08:47	08:47	09:41	09:42	11:00	11:00	21:09	21:12	21:46	21:49	20:53	22:04
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:20	06:21	09:09	09:09	09:49	09:49	11:01	11:02	20:23	20:25	20:51	20:54	20:07	21:05
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:41	08:31	08:32	09:14	09:15	10:28	10:29	20:03	20:05	20:34	20:36	19:47	20:49
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:29	06:29	09:15	09:16	09:53	09:54	11:03	11:04	20:13	20:15	20:40	20:42	19:56	20:53
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:18	05:18	08:10	08:10	09:03	09:03	10:20	10:21	20:25	20:27	21:01	21:04	20:09	21:19
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:49	05:49	08:41	08:41	09:32	09:33	10:50	10:50	20:50	20:53	21:26	21:28	20:34	21:43
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:15	05:15	08:07	08:07	09:01	09:01	10:19	10:19	20:26	20:28	21:02	21:05	20:10	21:20
בוליביה, לה-פס (ח)	06:57	06:59	09:11	09:12	09:43	09:44	10:41	10:42	18:07	18:08	18:32	18:33	17:50	18:43
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:27	05:26	07:42	07:43	09:33	09:33	10:57	10:58	21:58	22:01	22:48	22:51	21:42	23:14
בלגיה, בריסל (ק)	05:29	05:28	07:48	07:44	09:34	09:34	10:58	10:58	21:56	21:59	22:45	22:49	21:40	23:11
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:45	06:47	08:50	08:52	09:24	09:25	10:19	10:21	17:32	17:33	17:54	17:54	17:15	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:32	06:34	08:38	08:39	09:11	09:13	10:07	10:08	17:17	17:18	17:43	17:44	17:00	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	04:43	04:43	07:00	07:01	08:50	08:50	10:15	10:15	21:19	21:22	22:08	22:11	21:07	22:35
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:40	04:39	07:09	07:10	08:53	08:53	10:19	10:20	21:37	21:41	22:33	22:37	21:25	23:05
גרמניה, ברלין (ק)	04:44	04:43	07:06	07:07	08:53	08:53	10:19	10:19	21:31	21:34	22:22	22:26	21:16	22:51
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:16	05:15	07:49	07:46	09:18	09:19	10:42	10:43	21:35	21:38	22:22	22:26	21:19	22:47
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:51	06:53	08:53	08:54	09:27	09:29	10:22	10:23	17:29	17:30	17:49	17:50	17:12	18:00
הודו, מומבאי (ח)	06:00	06:01	08:43	08:44	09:17	09:18	10:26	10:27	19:16	19:18	19:42	19:44	19:00	19:54
הודו, פונה (ח)	05:57	05:58	08:40	08:40	09:14	09:15	10:22	10:23	19:11	19:13	19:37	19:39	18:55	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	04:46	04:46	07:33	07:32	08:43	08:43	10:04	10:05	20:41	20:44	21:24	21:27	20:25	21:46
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:28	05:28	08:20	08:20	09:12	09:12	10:29	10:30	20:33	20:35	21:08	21:11	20:17	21:26
יוון, אתונה (ק)	06:02	06:02	08:54	08:54	09:41	09:42	10:57	10:58	20:48	20:50	21:21	21:24	20:32	21:37
מולדובה, קישינב (ק)	05:09	05:09	07:57	07:56	09:05	09:05	10:26	10:27	21:00	21:02	21:42	21:45	20:44	22:04

לוח זמנים לשבת פרשת שלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:58	08:40	08:41	09:14	09:15	10:23	10:24	19:14	19:16	19:40	19:42	18:58	19:52
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:06	08:09	09:30	09:32	10:16	10:18	11:01	11:03	16:52	16:52	17:28	17:28	16:33	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	05:07	05:08	07:55	07:56	08:33	08:34	09:45	09:46	18:59	19:01	19:28	19:30	18:43	19:41
סינגפור, סינגפור (ח)	06:58	07:00	09:28	09:29	09:59	10:01	11:02	11:04	19:10	19:11	19:34	19:35	18:53	19:45
פולין, ורשא (ק)	04:15	04:14	06:36	06:37	08:23	08:23	09:49	09:49	20:57	21:00	21:49	21:53	20:42	22:18
פרו, לימה (ח)	06:25	06:27	08:43	08:44	09:15	09:16	10:14	10:15	17:51	17:52	18:15	18:16	17:34	18:26
צרפת, ליאון (ק)	05:51	05:50	08:40	08:40	09:44	09:44	11:04	11:05	21:30	21:33	22:11	22:14	21:15	22:32
צרפת, פריז (ק)	05:47	05:46	08:29	08:27	09:47	09:47	11:09	11:10	21:56	21:59	22:39	22:43	21:40	23:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:45	08:17	08:18	08:48	08:49	09:52	09:53	18:08	18:09	18:32	18:34	17:51	18:43
קנדה, טורונטו (ק)	05:36	05:35	08:27	08:27	09:24	09:25	10:43	10:44	21:02	21:05	21:37	21:40	20:46	21:56
קנדה, מונטריאול (ק)	05:05	05:05	07:55	07:54	08:58	08:58	10:18	10:18	20:44	20:47	21:23	21:26	20:29	21:44
קפריסין, לרנקה (ק)	05:31	05:31	08:22	08:23	09:06	09:07	10:21	10:21	19:59	20:01	20:31	20:33	19:43	20:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:19	04:18	06:56	06:57	08:35	08:35	10:04	10:04	21:33	21:37	22:34	22:39	21:18	23:11
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:46	03:44	06:29	06:30	08:06	08:05	09:35	09:35	21:18	21:22	22:18	22:23	21:03	22:59
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:25	04:24	07:12	07:11	08:21	08:21	09:42	09:43	20:17	20:20	21:00	21:03	20:01	21:21
שוויץ, ציריך (ק)	05:29	05:29	08:16	08:15	09:25	09:26	10:47	10:47	21:28	21:30	22:05	22:08	21:12	22:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:51	08:29	08:30	09:02	09:03	10:09	10:10	18:46	18:47	19:11	19:12	18:29	19:22

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00582
11/06/2017

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים